EURYDICE

EACEA
Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast

Organizace vzdělávací soustavy

České republiky

2008/09

CS

Evropská komise

1. POLITICKÁ, SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÁ VÝCHODISKA 11

1.1. Historický přehled 11

1.2. Hlavní výkonné a legislativní orgány 12

1.2.1. Legislativa 12
1.2.2. Exekutiva 13
1.2.3. Územní správa a samospráva 13

1.3. Náboženství 14

1.4. Úřední a menšinové jazyky 15

1.5. Demografická situace 15

1.6. Ekonomická situace 16

1.7. Statistiky 17

1.7.1. Základní demografické údaje 17
1.7.2. Věková struktura populace 18
1.7.3. Vybrané demografické charakteristiky 18
1.7.4. Zastoupení vzdělanostních úrovní v populaci 19
1.7.5. Makroekonomické ukazatele 19
1.7.6. Odvětvová struktura zaměstnanosti 19
1.7.7. Míra ekonomické aktivity 20
1.7.8. Míra nezaměstnanosti 20
1.7.9. Specifické míry nezaměstnanosti podle nejvyššího dosaženého vzdělání 20
1.7.10. Specifické míry nezaměstnanosti podle věkových skupin 21

2. OBECNÁ ORGANIZACE ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU A SPRÁVA ŠKOLSTVÍ 22

2.1. Historický přehled 22

2.2. Probíhající diskuse a další vývoj 24

2.3. Základní principy a základní legislativa 25

2.4. Struktura školské soustavy a klíčové momenty pro volbu vzdělávací cesty 28

2.4.1. Školy 28
2.4.2. Klíčové momenty pro volbu vzdělávací cesty 31
2.4.3. Školská zařízení 31

2.5. Povinné vzdělávání 33

2.6. Všeobecná správa 34

2.6.1. Všeobecná správa na národní úrovni 34
2.6.2. Všeobecná správa na regionální úrovni 41
2.6.3. Všeobecná správa na místní úrovni 43
2.6.4. Vzdělávací instituce, správa, řízení 44

2.7. Interní a externí konzultace 49
2.7.1. Interní konzultace 49
2.7.2. Konzultace s veřejností 52
2.8. Metody financování školství 54
2.8.1. Preprimární až sekundární vzdělávání 55
2.8.2. Terciární vzdělávání 57
2.8.3. Celoživotní učení 59
2.9. Statistiky 60
2.9.1. Počty škol a žáků na jednotlivých druzích škol 61
2.9.2. Zastoupení soukromých a církevních škol 61
2.9.3. Makroekonomické ukazatele školství 62
2.9.4. Struktura veřejných výdajů na školství 62
2.9.5. Průměrné roční jednotkové náklady na dítě/žáka/studenta jednotlivých vzdělávacích stupňů 63

3. PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 64

3.1. Historický přehled 65
3.2. Probíhající diskuse a další vývoj 66
3.3. Legislativní rámec 67
3.4. Obecné cíle 68
3.5. Geografická dostupnost 68
3.6. Požadavky na přijetí a volba školy 69
3.7. Finanční podpora rodin 69
3.8. Věkové úrovně a dělení dětí do skupin 70
3.9. Časový rozvrh 70
3.9.1. Organizace školního roku 70
3.9.2. Týdenní a denní rozvrh 71
3.10. Obsah vzdělávání, typy činností, počet hodin 71
3.11. Vyučovací metody a didaktické materiály 72
3.12. Hodnocení dětí 73
3.13. Podpůrná zařízení 73
3.14. Nabídka soukromých škol 74
3.15. Organizační varianty a alternativní struktury 74
3.16. Statistiky 75
3.16.1. Míra účasti v předškolním vzdělávání v mateřské škole 75
3.16.2. Počet dětí, mateřských škol a tříd a relativní ukazatele 75
3.16.3. Učitelé a počet dětí na učitele v mateřské škole 76

3.16.4. Počet zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy ... 76
3.16.5. Přípravné třídy základních škol ... 76
3.16.6. Počet jeslí a počet míst v jeslích ... 76

4. ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ... 77

4.1. Historický přehled ... 78
4.2. Probíhající diskuse a další vývoj ... 79
4.3. Legislativní rámec ... 81
4.4. Obecné cíle ... 81
4.5. Geografická dostupnost ... 82
4.6. Požadavky na přijetí a volba školy ... 83
4.7. Finanční podpora rodin ... 84
4.8. Věkové úrovně a dělení žáků ... 85
4.9. Časový rozvrh ... 86
4.9.1. Organizace školního roku ... 86
4.9.2. Týdenní a denní rozvrh ... 87
4.10. Obsah vzdělávání, předměty, počet hodin ... 88
4.10.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání ... 88
4.10.2. Dobíhající vzdělávající programy ... 91
4.11. Vyučovací metody a didaktické materiály ... 94
4.12. Hodnocení žáků ... 95
4.13. Postup žáků ... 97
4.14. Certifikace ... 97
4.15. Výchovné poradenství ... 97
4.16. Soukromé školy ... 99
4.17. Organizační varianty, alternativní struktury ... 99
4.17.1. Základní umělecké školy ... 100
4.18. Statistiky ... 102
4.18.1. Povinná školní docházka ... 102
4.18.2. Nepravidelnosti v povinné školní docházce ... 103
4.18.3. Základní školy, třídy, žáci, učitelé ... 104
4.18.4. Učitelé a počet žáků na učitele v základních školách ... 104
4.18.5. Školy akcentující ve svých ŠVP vybrané vzdělávací oblasti / vzdělávací obory RVP ZV ... 105
4.18.6. Základní umělecké školy ... 105

5. VYŠŠÍ SEKUNDÁRNÍ A POSTSEKUNDÁRNÍ NETERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 106

5.1. Historický přehled 108

5.2. Probíhající diskuse a další vývoj 110

5.3. Legislativní rámec 112

5.4. Obecné cíle 113

5.4.1. Všeobecné vyšší sekundární vzdělávání 113
5.4.2. Odborné vyšší sekundární vzdělávání 114
5.4.3. Konzervatoře 114

5.5. Typy institucí 115

5.6. Geografická dostupnost 115

5.7. Požadavky na přijetí a volba školy 116

5.8. Zápisné a školné nebo jiné poplatky 117

5.9. Finanční podpora žáků 117

5.10. Věkové úrovně a dělení žáků 118

5.11. Studijní specializace 119

5.12. Časový rozvrh 122

5.12.1. Organizace školního roku 122
5.12.2. Týdenní a denní rozvrh 123

5.13. Obsah vzdělávání, předměty, počet hodin 124

5.13.1. Všeobecné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou 124
5.13.2. Odborné vzdělávání - obory s maturitní zkouškou 131
5.13.3. Odborné vzdělávání – obory s výučním listem 136
5.13.4. Odborné vzdělávání - ostatní obory 137
5.13.5. Konzervatoře 137

5.14. Vyučovací metody a didaktické materiály 138

5.15. Hodnocení žáků 139

5.16. Postup žáků 140

5.17. Certifikace 141

5.17.1. Všeobecné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou 141
5.17.2. Odborné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou 142
5.17.3. Odborné vzdělávání – obory s výučním listem 143
5.17.4. Odborné vzdělávání – ostatní obory 144
5.17.5. Konzervatoře 144

5.18. Výchovné a profesní poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním 145

5.19. Soukromé školy 147
5.19.1. Historický přehled 148
5.19.2. Legislativní rámec 148
5.19.3. Financování soukromých škol 149
5.20. Organizační varianty, alternativní struktury 150
5.21. Statistiky 150
5.21.1. Počet žáků středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělávání 151
5.21.2. Žáci středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělání v relativním vyjádření 152
5.21.3. Všeobecné vzdělávání 153
5.21.4. Absolventi středních škol a konzervatoří 153
5.21.5. Nezaměstnanost absolventů denního vzdělávání na středních školách 153
5.21.6. Střední školy, třídy, žáci, učitelé 155

6. TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 156

6.1. Historický přehled 157
6.1.1. Vyšší odborné vzdělávání 157
6.1.2. Vysokoškolské vzdělávání 157
6.2. Probíhající diskuse a další vývoj 158
6.2.1. Vyšší odborné školy 159
6.2.2. Vysoké školy 160
6.3. Legislativní rámec 160
6.3.1. Vyšší odborné školy 161
6.3.2. Vysoké školy 161
6.4. Obecné cíle 162
6.4.1. Vyšší odborné školy 162
6.4.2. Vysoké školy 162
6.5. Typy institucí 162
6.5.1. Vyšší odborné školy 162
6.5.2. Vysoké školy 162
6.6. Požadavky na přijetí 163
6.6.1. Vyšší odborné školy 164
6.6.2. Vysoké školy 164
6.7. Zápisné a školné nebo jiné poplatky 166
6.7.1. Vyšší odborné školy 166
6.7.2. Vysoké školy 166
6.8. Finanční podpora studentů 167
6.8.1. Vyšší odborné školy 167
6.8.2. Vysoké školy 168

6.9. Organizace školního a akademického roku 169
6.9.1. Vyšší odborné školy 169
6.9.2. Vysoké školy 169
6.10. Studijní obory, specializace 169
6.10.1. Vyšší odborné školy 169
6.10.2. Vysoké školy 170
6.11. Obsah vzdělávání 170
6.11.1. Vyšší odborné školy 170
6.11.2. Vysoké školy 171
6.12. Vyučovací metody 171
6.12.1. Vyšší odborné školy 171
6.12.2. Vysoké školy 172
6.13. Hodnocení studentů 172
6.13.1. Vyšší odborné školy 172
6.13.2. Vysoké školy 173
6.14. Postup studentů 173
6.14.1. Vyšší odborné školy 173
6.14.2. Vysoké školy 174
6.15. Certifikace 174
6.15.1. Vyšší odborné školy 175
6.15.2. Vysoké školy 175
6.16. Výchovné a profesní poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním 177
6.16.1. Vyšší odborné školy 177
6.16.2. Vysoké školy 177
6.17. Soukromé školy 179
6.17.1. Vyšší odborné školy 179
6.17.2. Vysoké školy 179
6.18. Organizační varianty, alternativní struktury 180
6.18.1. Vyšší odborné školy 180
6.18.2. Vysoké školy 181
6.19. Statistiky 181
6.19.1. Uchazeči o přijetí do institucí terciárního vzdělávání 182
6.19.2. Vyšší odborné školy 183
6.19.3. Vyšší odborné školy – skupiny oborů 183
6.19.4. Počet vysokých škol 184
6.19.5. Studující vysokých škol 185
6.19.6. Zaměstnanci veřejných vysokých škol 185
6.19.7. Míra účasti na vysokoškolském studiu 186

6.19.8. Struktura studujících podle státní příslušnosti a typu programů 187
6.19.9. Struktura diplomovaných podle pohlaví a skupin oborů 187
6.19.10. Zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 187
6.19.11. Nezaměstnanost absolventů VOŠ 188
6.19.12. Nezaměstnanost absolventů VŠ 188
6.19.13. Celoživotní vzdělávání na VŠ 188

7. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVA MLÁDEŽE A DOSPĚLÝCH 189

7.1. Historický přehled 189
7.2. Probíhající diskuse a další vývoj 191
7.3. Legislativní rámec 192
7.3.1. Působnost právních norem 193
7.3.2. Působnost správních orgánů 195
7.4. Obecné cíle 196
7.5. Typy institucí 198
7.6. Geografická dostupnost 199
7.7. Požadavky na přijetí 200
7.8. Zápisné a školné nebo jiné poplatky 200
7.9. Finanční podpora studujících 201
7.10. Hlavní obory přípravy 202
7.10.1. Obory ve školách 202
7.10.2. Obory v ostatních institucích 203
7.10.3. Vzdělávání dospělých přistěhovalců 204
7.11. Vyučovací metody 204
7.12. Školitelé 205
7.13. Hodnocení a postup frekventantů 206
7.14. Certifikace 206
7.15. Vztah mezi vzděláním a zaměstnáním 207
7.16. Soukromé instituce 209
7.17. Statistiky 209
7.17.1. Střední školy – jiné než denní formy vzdělávání 209
7.17.2. Kursy pro získání vzdělání 210
7.17.3. Rekvalifikační kursy 211
7.17.4. Účast na celoživotním vzdělávání 211

8. UČITELÉ A DALŠÍ PRACOVNÍCI VE VZDĚLÁVÁNÍ 213

8.1. Přípravné vzdělávání učitelů 213

8.1.1. Historický přehled 214
8.1.2. Probíhající diskuse a další vývoj 217
8.1.3. Legislativní rámec 217
8.1.4. Instituce, úrovně a modely přípravy 218
8.1.5. Požadavky na přijetí 221
8.1.6. Obsah vzdělávání, vybrané dovednosti, specializace 222
8.1.7. Hodnocení, certifikace 224
8.1.8. Alternativní vzdělávací cesty 225

8.2. Pracovní podmínky učitelů 225

8.2.1. Historický přehled 225
8.2.2. Probíhající diskuse a další vývoj 227
8.2.3. Legislativní rámec 228
8.2.4. Plánovací politika 230
8.2.5. Přijímání do zaměstnání 230
8.2.6. Pracovní status 231
8.2.7. Opatření pro zastupování učitelů 233
8.2.8. Podpůrná opatření pro učitele 234
8.2.9. Hodnocení učitelů 235
8.2.10. Další vzdělávání učitelů 236
8.2.11. Platy 238
8.2.12. Pracovní doba a dovolená 242
8.2.13. Postup 245
8.2.14. Přeložení 246
8.2.15. Propuštění 247
8.2.16. Odchod do starobního důchodu 247

8.3. Pracovníci odpovědní za správu a řízení škol 248

8.3.1. Požadavky na jmenování ředitelem, rektorem 248
8.3.2. Pracovní podmínky 249

8.4. Pracovníci inspekce 249

8.4.1. Požadavky na jmenování inspektorem 250
8.4.2. Pracovní podmínky 251

8.5. Pedagogičtí pracovníci pro podporu a poradenství 252

8.6. Další pedagogičtí pracovníci a zaměstnanci škol 254

8.7. Statistiky 255
8.7.1. Počty učitelů 255
8.7.2. Platy učitelů 255
8.7.3. Přípravné vzdělávání učitelů a vychovatelů 256
8.7.4. Další vzdělávání učitelů na vysokých školách 256
8.7.5. Akademičtí pracovníci vysokých škol 257

9. EVALUACE ŠKOL A ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU 258

9.1. Historický přehled 258
9.2. Probíhající diskuse a další vývoj 259
9.3. Správní a legislativní rámec 260
9.4. Evaluace škol 261
9.4.1. Vnitřní evaluace 261
9.4.2. Vnější evaluace 263
9.5. Evaluace školského systému 268
9.5.1. Výroční zpráva Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy 268
9.5.2. Výroční zprávy krajů 269
9.5.3. Výroční zpráva České školní inspekce 270
9.5.4. Další evaluační aktivity 270
9.6. Pedagogický výzkum spojený s hodnocením vzdělávacího systému 273
9.7. Statistiky 276

10. PODPORA OSOB SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI 277

10.1. Historický přehled 277
10.2. Probíhající diskuse a další vývoj 278
10.3. Definice a diagnostika cílových skupin 280
10.4. Finanční podpora rodin 281
10.5. Speciální péče v rámci hlavního vzdělávacího proudu 281
10.5.1. Legislativní rámec 282
10.5.2. Obecné cíle 284
10.5.3. Zvláštní podpůrná opatření 284
10.6. Oddělené speciální vzdělávání 286
10.6.1. Legislativní rámec 286
10.6.2. Obecné cíle 288
10.6.3. Geografická dostupnost 288
10.6.4. Požadavky na přijetí a volba školy 288
10.6.5. Věkové úrovně a dělení žáků 291
10.6.6. Organizace školního roku 292
10.6.7. Obsah vzdělávání, předměty 292

10.6.8. Vyučovací metody a didaktické materiály 295
10.6.9. Postup 295
10.6.10. Poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním 296
10.6.11. Certifikace 299
10.6.12. Soukromé školy 300
10.7. Zvláštní opatření pro děti přistěhovalců 300
10.8. Statistiky 302
10.8.1. Zastoupení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školské populaci 302
10.8.2. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami integrovaní ve školách hlavního proudu 303
10.8.3. Školy samostatně zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami 303
10.8.4. Žáci ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle druhu postižení 304
10.8.5. Zastoupení cizinců v mateřských a základních školách 304
10.8.6. Ústavní výchova 305
10.8.7. Poradenská zařízení 305
11. EVROPSKÁ A MEZINÁRODNÍ DIMENZE VE VZDĚLÁVÁNÍ 306
11.1. Historický přehled 306
11.2. Probíhající diskuse a další vývoj 308
11.3. Národní politické principy / zvláštní legislativní rámec 309
11.4. Národní programy a aktivity 313
11.4.1. Bilaterální programy a aktivity 314
11.4.2. Multilaterální programy a aktivity 315
11.4.3. Ostatní národní programy a aktivity 317
11.5. Evropská/mezinárodní dimenze v celostátních učebních dokumentech 318
11.5.1. Preprimární vzdělávání 319
11.5.2. Primární a nižší sekundární vzdělávání 319
11.5.3. Vyšší sekundární vzdělávání 321
11.5.4. Terciární vzdělávání 322
11.5.5. Další vzdělávání učitelů 323
11.5.6. Vzdělávání dospělých 323
11.6. Mobilita a výměna 325
11.6.1. Mobilita a výměna žáků a studentů 326
11.6.2. Mobilita a výměna pedagogických a akademických pracovníků 329
11.7. Statistiky 330
INSTITUCE 333
BIBLIOGRAFIE 339

1. POLITICKÁ, SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÁ VÝCHODISKA

Česká republika je malá vyspělá země ve středu Evropy s dlouhou průmyslovou tradicí a s vysoce decentralizovanou správou. Obyvatelstvo je jazykově homogenní, menšiny nepočetné, přistěhovalectví dosud poměrně nízké. Religiozita je nejnižší v Evropě. Země má mimořádně dlouhou tradici vzdělanosti nejširších vrstev obyvatelstva.

1.1. Historický přehled

Existence českého státu se datuje od raného středověku. Ve 13. století se Čechy staly královstvím, které dosáhlo největšího významu ve 14. století za vlády krále českého a císaře římského Karla IV. Ten také v hlavním městě Praze založil roku 1348 univerzitu, která byla prvním vysokým učením na sever od Alp. Po roce 1620 se české země staly součástí rakouské, od r. 1867 rakousko-uherské monarchie. Po jejím rozpadu v r. 1918 vzniklo z českých zemí a z území Uher obývaných jazykově příbuznými Slováky a Rusíny Československo. Ve 20. a 30. letech patřilo mezi deset nejvyspělejších států světa s výkonným průmyslem a vysokou vzdělaností. Po okupaci českých zemí Hitlerem v r. 1938 se Československo rozpadlo na protektorát Čechy a Morava a na Slovenský stát. K jeho obnovení došlo po ukončení války v r. 1945; jeho nejvýchodnější část Zakarpatská Ukrajina byla připojena k SSSR.

Události vedoucí k válce a válka sama zesílily levicovou orientaci značné části obyvatelstva. Znárodnění dolů, klíčového průmyslu, bank a pojišťoven z října 1945 se týkalo více než 60 % hospodářství. V parlamentních volbách r. 1946 zvítězila v českých zemích Komunistická strana, která v únoru 1948 vyvolala vládní krizi a chopila se moci. To vedlo ke změně režimu a přivedlo zemi do sféry sovětského vlivu. Následovala úplná etatizace hospodářství, které bylo do značné míry podřízeno potřebám sovětského bloku. Státní správa byla důsledně centralizována a de facto podřízena komunistické straně. Jedinou oficiální ideologií se stal marxismus-leninismus prostupující i veškerou školskou výukou. Liberalizace režimu koncem 60. let měla jen krátké trvání a po ní následovalo dvacetiletí relativní – byť deformované – hospodářské prosperity provázené ideologickým marasmem.

Koncem r. 1989 došlo k pádu režimu. Svobodné parlamentní volby v červnu 1990 potvrdily nastoupený směr demokratického vývoje. Dosud unitární stát byl federalizován a změnil svůj název na Českou a Slovenskou federativní republiku. Radikální a rychlý přechod od centrálně řízeného hospodářství k tržní ekonomice byl pro Slovensko méně únosný. Tento proces byl provázen krystalizací politických subjektů obou zemí, na Slovensku často spjatých s emancipačními národními snahami. Ve volbách v r. 1992 v každé z obou částí federace zvítězily strany s neslučitelnými programy, což vedlo k rozpadu československého státu a ke vzniku dvou samostatných států – České republiky a Slovenské republiky k 1. 1. 1993.

Ústava České republiky byla schválena 16. 12. 1992.

Správa země byla relativně silně centralizovaná. Výkon centrální správy byl ve stanovených případech svěřen okresním úřadům, kterých bylo 78. Základními územními samosprávnými celky byly a jsou obce, které mají i některé přenesené působnosti správní.

V r. 1997 byl zahájen proces decentralizace. V prosinci 1997 bylo ustaveno 14 vyšších územních samosprávných celků – krajů – s účinností od 1. 1. 2000. Jejich působnost započala dnem voleb do krajských zastupitelstev; v jednotlivých oblastech se realizovala postupně od 1. 1. 2001 do 31. 12. 2003. Činnost okresních úřadů byla ukončena 31. 12. 2002 a jejich správní působnost byla převedena jednak na kraje, jednak na obce.

Počáteční směřování země po r. 1993 bylo výrazně pravicové. V čele země byla pravicová Občanská demokratická strana (ODS). Ve volbách v r. 1998 se do čela dostala Česká strana sociálně demokratická, která sestavovala vládu i po volbách v r. 2002.

V posledních volbách v červnu r. 2006 byly pozice hlavních politických stran následující: Občanská demokratická strana (35,38 %), Česká strana sociálně demokratická (32,32 %), Komunistická strana Čech a Moravy (12,8 %), Křesťansko-demokratická unie – Čs. strana lidová (7,22 %) a Strana zelených (6,29 %). Vládu ustavili Občanská demokratická strana, Křesťansko-demokratická unie – Čs. strana lidová a Strana zelených. Poslanci vládních stran mají v Poslanecké sněmovně stejný počet hlasů jako opozice.

Politický vývoj je charakterizován snahou o formální i faktické zapojení země do evropských struktur. Dne 22. února 1993 se Česká republika stala členem UNESCO, 30. června 1993 členem Rady Evropy. Dne 21. 12. 1995 se stala členem OECD. Dne 1. února 1995 vstoupila v platnost Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou a Evropskými společenstvími, v lednu 1996 požádala ČR o přistoupení. V březnu 1998 byla zahájena jednání o podmínkách členství, která byla ukončena na summitu v Kodani v r. 2002. Smlouva o přistoupení byla podepsána 10. 4. 2003, v červnu 2003 byla ratifikována referendem (konalo se poprvé v historii ČR). V 1. pololetí r. 2009 čeká zemi předsednictví EU. V dubnu 1998 schválil Parlament ČR vstup ČR do NATO.

Vše podstatné z českých dějin

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody zakládající přidružení mezi ČR na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé

1.2. Hlavní výkonné a legislativní orgány

Ústava charakterizuje Českou republiku jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát, v němž je lid zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod.

Veřejná správa je zajišťována jednak centrální státní správou, jednak územní samosprávou, jejíž role v důsledku decentralizace z let 2001–2003 výrazně vzrostla.

Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Ústava České republiky

1.2.1. Legislativa

Zákonodárná moc v České republice náleží Parlamentu, který je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu čtyř let. Senát má 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Každé dva roky se volí třetina senátorů.

Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let. Volby se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, a to do Poslanecké sněmovny na principu poměrného zastoupení, do Senátu na principu většinového systému.

Komory Parlamentu zřizují jako své orgány výbory a komise. Pro oblast školství je to v Poslanecké sněmovně Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu, v Senátu Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice.

Zákonodárnou iniciativu má poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda a zastupitelstvo kraje. Návrh zákona je předkládán k vyjádření vládě, schvalován Poslaneckou sněmovnou a posléze Senátem.

1.2.2. Exekutiva

K výkonné moci náleží prezident a vláda. Tyto orgány vykonávají svou působnost s určitou dělbou moci.

Hlavou státu je prezident republiky volený na společné schůzi obou komor Parlamentu na dobu pěti let. Prezident je hlavou státu a zastupuje stát navenek. Za svou činnost není nikomu odpovědný, za jeho rozhodnutí však odpovídá vláda. Prezident jmenuje a odvolává předsedu a členy vlády.

Vláda je vrcholný orgán výkonné moci odpovědný Poslanecké sněmovně. Součástí výkonné moci jsou vedle vlády ministerstva a jiné správní orgány. Lze je zřídit a jejich působnost vymezit pouze zákonem.

Za koncepci, stav a rozvoj výchovně vzdělávací soustavy odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zřizovatelem škol zajišťujících resortní vzdělávání jsou ministerstva obrany, spravedlnosti a vnitra. Ve věcech sociálních, pracovního trhu a kariérového poradenství spolupracuje ministerstvo školství s Ministerstvem práce a sociálních věcí. V oblasti zdravotnického vzdělávání ministerstvo školství spolupracuje s Ministerstvem zdravotnictví.

Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky

1.2.3. Územní správa a samospráva

Základními územními samosprávnými celky v České republice jsou obce a vyššími územními samosprávnými celky jsou kraje. Obec je vždy součástí kraje.

Územní samosprávné celky jsou veřejnoprávní korporace s vlastním majetkem spravované volenými zastupitelstvy se čtyřletým funkčním obdobím. Pečují o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.

V případech, kdy to stanoví zákon, lze orgánům samosprávy svěřit výkon státní správy. Zákon stanoví, kdy jsou samosprávné celky též správními obvody.

Obec i kraj mají tedy dvojí působnost – samostatnou, v jejímž rámci zabezpečují na svém území vymezené záležitosti, mezi nimi i školství, a přenesenou, v jejímž rámci zabezpečují výkon státní správy.

Obec

Obec je samostatně spravována zastupitelstvem obce, v čele obce je starosta volený členy zastupitelstva z jejich středu. Dalšími orgány jsou rada obce, obecní úřad a zvláštní orgány obce. Pokud je obec statutárním městem, je v čele primátor a obecní úřad se nazývá magistrát. Statutární město může být dále územně členěno a městské části jsou rovněž řízeny samosprávně v čele se starostou.

Rada obce je výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti a ze své činnosti odpovídá zastupitelstvu. Obec může k výkonu samostatné působnosti zakládat právnické osoby a organizační složky obce.

V oblasti přenesené působnosti přísluší radě obce rozhodovat, jen stanoví-li tak zákon. Přenesenou působnost vykonává obec buď jen v základním rozsahu ve svém správním obvodu, nebo v obvodu vytvořeném zvláštním zákonem z několika sousedních obcí. Pro určité agendy byly tedy stanoveny tzv. pověřené obecní úřady. Pro další agendy, mezi nimi školství, byly stanoveny obce s rozšířenou působností; jejich obecní úřady vykonávají přenesenou působnost v dané oblasti pro stanovený správní obvod.

Obecní úřad tvoří starosta, místostarosta, tajemník obecního úřadu, je-li tato funkce zřízena, a zaměstnanci obce.

Rada obce může zřídit jako své iniciativní a poradní orgány komise. Svá stanoviska a náměty předkládají komise radě obce. Komise je též výkonným orgánem, jestliže jí byl svěřen výkon přenesené působnosti.

Kraj

Kraj je samostatně spravován zastupitelstvem kraje, v čele kraje je hejtman volený členy zastupitelstva z jejich středu. Dalšími orgány kraje jsou rada kraje, krajský úřad a zvláštní orgány kraje. Jedním z nich jsou krajské rady pro rozvoj lidských zdrojů složené ze zástupců krajských samospráv a ze sociálních partnerů.

Rada kraje je výkonným orgánem v oblasti samostatné působnosti a ze své činnosti odpovídá zastupitelstvu. V oblasti přenesené působnosti přísluší radě kraje rozhodovat, jen stanoví-li tak zákon.

Krajský úřad vykonává přenesenou působnost s výjimkou věcí, které jsou zákonem svěřeny zastupitelstvu a radě nebo zvláštnímu orgánu. V jeho čele stojí ředitel, který je zaměstnancem kraje. Krajský úřad se člení na odbory a oddělení. Krajský úřad v přenesené působnosti vykonává mj. dozor nad výkonem samostatné a přenesené působnosti obcí.

Zastupitelstvo může zřídit jako své iniciativní a kontrolní orgány výbory. Vždy zřizuje výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost.

Rada zřizuje jako své iniciativní a poradní orgány komise.

Při výkonu přenesené působnosti jsou orgány územní samosprávy podřízeny příslušnému ministerstvu.

Jednotlivými působnostmi centra, krajů a obcí v oblasti školství se zabývá kapitola 2.6..

Zákon o krajích (krajské zřízení)

Ústavní zákon o vytvoření vyšších územně samosprávných celků

Zákon o obcích (obecní zřízení)

1.3. Náboženství

Stát je konfesně neutrální, oficiální náboženství tedy neexistuje. Svoboda vyznání je zaručena a každý má právo projevovat své náboženství nebo víru.

Religiozita obyvatelstva – tradičně nízká – po krátkém období rozmachu po roce 1989 dále klesla. Při sčítání lidu v r. 2001 se více než polovina obyvatelstva deklarovala jako osoby bez vyznání, za věřící se prohlásila pouze necelá třetina, 10 % obyvatelstva ponechalo otázku bez odpovědi.

V důsledku historického vývoje (reformační hnutí počátkem 15. stol., silná protireformace spojená s příchodem Habsburků a ústící v násilnou masivní rekatolizaci po r. 1627) je nejsilněji zastoupena církev římskokatolická (83% z počtu věřících). Církev evangelická a církev husitská jsou další dvě nejvýznamnější církve. Do 31.12.2007 bylo celkem registrováno 30 církví a náboženských společností. Podmínkou registrace církve bývalo 10 000 věřících, od r. 2002 to je 300 dospělých věřících.

Škola se teprve po roce 1989 otevřela náboženským vlivům jak obsahově (znovuzavedení možnosti vyučovat náboženství, návrat informací o církvích do obsahu historického a občansko-výchovného vzdělávání), tak organizačně (zakládání církevních škol, zrušení kvantitativních omezení teologického studia).

Podmínky vyučování náboženství na veřejných školách stanoví zákon.

Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností (Zákon o církvích a náboženských společnostech)

Ústava České republiky

1.4. Úřední a menšinové jazyky

Úředním jazykem je čeština patřící do skupiny západoslovanských jazyků. Regionální nářečí nemají statut jazyka, okruh osob, které jednotlivými nářečími hovoří, je malý, a proto nářečí není ve škole problémem.

Příslušnost k národnostní menšině a využívání práv s tím spojených jsou věcí svobodné volby občana.

Tradičními národnostními menšinami jsou Slováci, Poláci a Němci. Moravané a Slezané mluví česky.

Etnickou menšinou jsou Romové. Jejich skutečný počet nelze spolehlivě stanovit, protože je dán tím, zda se jako Romové deklarují, či nikoli. Oficiální údaj o počtu Romů ze sčítání lidu v r. 1991 představoval zhruba desetinu kvalifikovaného odhadu. Údaj ze sčítání lidu z roku 2001 je proti předchozímu sčítání třetinový.

Pro nepočetnost a rozptýlenost národnostních a etnických menšin je jejich právo na vzdělání v jejich jazyku organizováno veřejnou správou pro menšinu polskou soustředěnou na severu Moravy, a to od škol mateřských (v počtu 26), přes základní (22) až po střední (3).

O slovenské školy není zájem, zřejmě kvůli těsné příbuznosti obou jazyků i kultur.

Mateřským jazykem Romů nebývá romština, nýbrž spíše čeština nebo slovenština. Výuka romského jazyka, dějin a kultury byla zavedena jako nepovinná pro romské děti i další zájemce. K překlenutí nedostatečných jazykových znalostí a k lepší socializaci slouží vedle přípravy v mateřských školách i zavádění přípravných tříd při základních školách (blíže viz 3.). Ty nejsou určeny výhradně Romům, ale všem dětem ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Toto opatření však u romské komunity nachází ohlas jen pomalu.

Právo na vzdělávání v menšinovém jazyce lze realizovat i prostřednictvím zřízení soukromé školy. Takto postupovala menšina židovská, která má jednu základní školu a jedno gymnázium. Kromě jiných jazyků se zde žáci učí hebrejštinu.

Děti cizích státních příslušníků jsou zařazovány do tříd bez předběžné jazykové přípravy (blíže viz 10.7.). Zastoupení cizinců v českých školách viz 11.7..

Některé děti cizích státních příslušníků i děti české navštěvují anglické nebo francouzské školy působící na českém území (převážně v Praze) se statutem mezinárodních škol.

Rámcová úmluva o ochraně práv národnostních menšin byla podepsána v únoru a ratifikována v dubnu 1995.

Problematika imigrantů viz 10.7..

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

1.5. Demografická situace

Česká republika má rozlohu 78 866 km2. Počet obyvatel činí 10 467 tisíc (k 31.12.2008).

Země je charakterizována velkým počtem převážně malých obcí a relativně rovnoměrnou hustotou osídlení. Hlavní město Praha má 1 233 tisíc obyvatel, dalších 5 měst překračuje hranici 100 000 obyvatel (blíže viz 1.7.1.).

Demografický vývoj v celém poválečném období byl nepravidelný. Do značné míry to bylo důsledkem vládních propopulačních opatření, např. zvýhodňováním rodin s dětmi při přidělování bytu, prodlužováním mateřské dovolené, poskytováním výhodných novomanželských půjček. Věková struktura obyvatelstva sestavená především z hlediska školních kontingentů je v 1.7.2..

Nepravidelnost demografického vývoje způsobovala ve školství kapacitní problémy a je příčinou toho, že účast na jednotlivých vzdělávacích stupních vykazuje v dlouhodobých časových řadách výkyvy. V posledních

dvaceti letech vývoj kapacit škol velmi poznamenala početná generace ze sedmdesátých let. Např. věková skupina typická pro středoškolskou populaci (15–18) poklesla mezi léty 1993 a 2000 o 25 %. Rok 1993 představoval vrchol a rok 2000 návrat ke stavu před vstupem generace ze 70. let do věku středoškolského vzdělání. Stejná situace se opakovala o pár let později u terciárního vzdělání. Po roce 1989 se demografické procesy v krátké době připodobnily západoevropskému modelu: prodloužila se naděje dožití (střední délka života při narození), poklesla porodnost, zvýšil se věk při sňatku a věk ženy při prvním porodu. Ženám byly plně zpřístupněny nové antikoncepční metody. Úhrnná plodnost (počet narozených dětí na jednu ženu) klesla v roce 1995 pod 1,2, zatímco ještě v roce 1990 dosahovala hodnoty 1,9. Teprve v roce 2004 plodnost opět překročila hodnotu 1,2 dítěte na jednu ženu a počet dětí narozených v jednom roce stoupl nad 100 tisíc. V posledních čtyřech letech má děti početná generace ze 70. let. Plodnost i porodnost se tak zvýšily. (V roce 2007 se narodilo 114 tisíc dětí a úhrnná plodnost dosáhla hodnoty 1,44).

Pokles porodnosti v 90. letech se v současné době projevuje hlavně v nižším počtu žáků na druhém stupni základních škol. Počet dětí ve věku 11–14 let klesl za poslední 4 roky o 23 % a za posledních 10 let o 27 %. Pokles se předpokládá ještě v dalších 3 letech. Na prvním stupni se již pokles zastavil a počet dětí v následujících letech poroste. Počet osob ve věkových skupinách odpovídajících střednímu vzdělání se dlouhodobě snižuje. Naopak na úrovni mateřských škol jsou potřeba místa pro větší počet dětí narozených během posledních přibližně 4 let.

Cizí státní příslušníci s povolením k pobytu na území České republiky tvořili k 31.12.2008 4,2 % obyvatelstva. Nejvíce byli zastoupeni Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Rusové a Poláci.

1.6. Ekonomická situace

Růst české ekonomiky se v průběhu roku 2008 zpomalil. V posledních měsících roku se světová finanční krize projevila i v hospodářství České republiky. Oslabení ekonomik hlavních obchodních partnerů v zahraničí způsobilo problémy hlavně výrobcům orientovaným na export. Růst přesahující v období let 2005 až 2007 každoročně 6 % se v roce 2008 snížil na 3,1 %. Kladně se v HDP za rok 2008 projevila spotřeba domácností – především nákup potravin, telekomunikačních služeb, aut a pohonných hmot. Zahraniční obchod zůstal oporou české ekonomiky i přes snížení salda v druhé polovině roku. Průměrná meziroční míra inflace v roce 2008 byla 6,3 %, což je hodnota výrazně vyšší než v roce 2007, kdy byla 2,8 %. Tento vývoj ovlivnila řada faktorů, mezi které patřil zejména citelný vzestup cen potravin, zvýšení sazby DPH z 5 % na 9 % u některého zboží a služeb, zvýšení spotřební daně u tabákových výrobků, zvýšení cen energií, regulovaného nájemného a zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví.

Vláda vzešlá z voleb v r. 2006 si klade za cíl snížit deficit veřejných financí. Připravila pro léta 2007–2010 rozsáhlou reformu veřejných financí. Jde zejména o reformu daňového systému, důchodovou reformu a reformu zdravotnictví. Tyto reformy jsou v různých fázích realizace. Reforma školství probíhá kontinuálně již od konce 90. let.

Ekonomicky aktivní je téměř 60 % obyvatelstva ve věkové skupině 15+ a téměř 70 % obyvatelstva ve věkové skupině 15–64 (viz 1.7.7.). S rostoucí úrovní vzdělávání se zvyšuje věk nástupu do zaměstnání. V roce 1995 důchodový věk (věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod) činil u mužů 60 let a u žen 57–53 let (v závislosti na počtu vychovaných dětí). Od tohoto roku do r. 2012 se bude důchodový věk postupně zvyšovat tak, že v roce 2016 půjdou do důchodu muži staří 63 let a v roce 2019 ženy ve věku 63–59 let.

Zaměstnanost roste již čtvrtým rokem. Míra zaměstnanosti ve skupině 15–64 v roce 2008 činila 66,6 %. Stále mírně klesá podíl osob zaměstnaných v zemědělství ve prospěch průmyslu i služeb (viz 1.7.6.).

Míra nezaměstnanosti klesla za poslední 4 roky o 4 %, v roce 2008 byla 4,4 %. Nezaměstnanost vykazuje velké regionální rozdíly. Obecně je výrazně ovlivněna věkem, pohlavím a dosaženým vzděláním (viz 1.7.8., 1.7.9. a 1.7.10.).

Veškeré restrikce veřejných financí se ve vztahu ke školství projeví vždy jako nepříznivý faktor. Bylo tomu tak v roce 1997, kdy došlo k hlubokému poklesu výdajů na školství. Úroveň financování školství byla nejvyšší v roce 1996 a nebyla překročena dosud. Totéž platí o podílu školství na HDP, který se v letech 2004–2006 udržoval na úrovni 4,4 %. Financování školství je popsáno v kapitole 2.8., makroekonomické údaje o školství jsou v 2.9.3., 2.9.4. a 2.9.5..

Zákon o důchodovém pojištění

Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)

Zákon o státním rozpočtu České republiky na rok 2008

1.7. Statistiky

Podrobnější informace v následujících paragrafech.

Education at a Glance 2008 OECD Indicators

Statistická ročenka České republiky 2008

Český statistický úřad

1.7.1. Základní demografické údaje

Základní demografické údaje

Ukazatel	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Počet obyvatel (střední stav)	10 206 923	10 234 092	10 266 646	10 322 689	10 429 692	10 467 542[1)]
Hustota zalidnění na 1 km^2 k 1. lednu	129	130	130	130	130	133
Počet obcí k 1. lednu	6 249	6 249	6 248	6 248	6 249	6 249
Počet měst k 1. lednu	526	526	527	529	559	570
z toho nad 1 mil. obyvatel	1	1	1	1	1	1
z toho nad 10 000 obyvatel	131	131	131	131	132	133

Pramen: ČSÚ

[1)] Počet obyvatel k 1. lednu 2009.

1.7.2. Věková struktura populace

Věková struktura populace

Populace	1996[1)]	2001[2)]	2003[3)]	2005[3)]	2007[3)]	2008[3)]
Celkem	10 309 137	10 206 436	10 211 455	10 251 079	10 381 130	10 467 542
0–2	291 210	267 614	278 021	294 241	323 563	341 293
3–5	369 042	268 331	267 143	274 423	286 278	296 684
6–10	641 980	570 002	502 498	454 532	451 634	456 062
11–14	540 447	515 915	506 813	478 135	415 448	385 968
15–19	810 858	674 458	664 041	653 519	646 427	637 248
20–24	894 289	809 490	740 059	698 533	699 734	707 501
25–64	5 373 063	5 686 069	5 829 688	5 941 305	6 045 212	6 086 634
65+	1 388 248	1 414 557	1 423 192	1 456 391	1 512 834	1 556 152

[1)] Český statistický úřad 1998.

[2)] Český statistický úřad 2003 (podle výsledků sčítání lidu z roku 2001).

[3)] K 31.12. daného roku.

Pramen: Český statistický úřad

1.7.3. Vybrané demografické charakteristiky

Vybrané demografické charakteristiky

	2003	2004	2005	2006	2007	2008[2)]
Střední délka života mužů při narození	72,03	72,55	72,88	73,45	73,67	74,0
Střední délka života žen při narození	78,51	79,04	79,10	79,67	79,90	80,1
Živě narození[1)]	9,2	9,6	10,0	10,3	11,1	11,5
Zemřelí[1)]	10,9	10,5	10,5	10,2	10,1	10,1
Přirozený přírůstek obyvatelstva[1)]	-1,7	-0,9	-0,6	0,1	1,0	1,4
Přírůstek stěhováním[1)]	2,5	1,8	3,5	3,4	8,1	6,9
Celkový přírůstek[1)]	0,8	0,9	3,0	3,5	9,1	8,3

[1)] Na 1000 obyvatel k 1.7

[2)] Předběžné údaje.

1.7.4. Zastoupení vzdělanostních úrovní v populaci

Podíl populace s dokončeným vzděláním ve věkové skupině v % (2006)

Věková kohorta	Alespoň vyšší sekundární vzdělání[1)]	Terciární vzdělání[2)]
25–64	90	14
25–34	94	15
35–44	94	15
45–54	89	13
55–64	84	11

Pramen: Education at a Glance 2008

[1)] Alespoň ISCED 3 (tj. střední vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou).

[2)] Vyšší odborné vzdělání (ISCED 5B) a vysokoškolské vzdělání (ISCED 5A, ISCED 6).

1.7.5. Makroekonomické ukazatele

Makroekonomické ukazatele

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hrubý domácí produkt v mld. Kč, v běžných cenách (sezónně očištěno)	2 464,4	2 577,6	2 812,8	2 982,2	3 218,7	3 533,6	3 705,7
HDP na obyvatele v Kč	241 593	252 617	275 770	291 561	313 213	341 989	355 319
Tempo růstu HDP proti předchozímu roku v %, stálé ceny (sezónně očištěno)	1,8	3,6	4,4	6,3	6,9	6,0	3,1
Míra inflace v %	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3
Průměrná hrubá mzda (měsíční) v Kč[1)]	16 363	17 443	18 589	19 591	20 855	22 384	23 542

Pramen: ČSÚ

[1)] Průměrná hrubá měsíční mzda – na přepočtené počty. Zahrnuty nejsou osoby vykonávající veřejné funkce, např. poslanci, senátoři, uvolnění členové zastupitelstev všech stupňů, soudci aj. V údajích o průměrných mzdách se jedná o mzdy v tomto období zúčtované k výplatě.

1.7.6. Odvětvová struktura zaměstnanosti

Odvětvová struktura zaměstnanosti v %

	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008
Průmysl	40,0	40,4	40,1	37,8	39,6	40,1	40,3	40,5
Zemědělství	5,1	4,8	4,9	4,0	4,0	3,8	3,6	3,3
Služby	54,9	54,8	55,0	58,3	56,4	56,1	56,1	58,1

Pramen: ČSÚ

Pozn.: Bez příslušníků Armády ČR.

1.7.7. Míra ekonomické aktivity

Míra ekonomické aktivity v populaci 15+ v %

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Celkem	60,4	60,0	59,8	59,4	59,2	59,4	59,3	58,8	58,5
Muži	69,8	69,4	69,3	68,7	68,4	68,7	68,6	68,3	68,2
Ženy	51,6	51,3	50,9	50,8	50,5	54,7	50,5	49,8	49,3

Pramen: ČSÚ

1.7.8. Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti v populaci 15+ v %

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Celkem	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4
Muži	7,3	6,7	5,9	6,1	7,0	6,5	5,8	4,2	3,5
Ženy	10,6	9,9	9,0	9,9	9,9	9,8	8,8	6,7	5,6

Pramen: ČSÚ

1.7.9. Specifické míry nezaměstnanosti podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Specifické míry nezaměstnanosti podle nejvyššího dosaženého vzdělání v %

	2005			2006			2007			2008		
Úroveň vzdělání (ISCED)	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy
Základní a bez vzdělání (0–2)	26,7	30,0	24,0	24,5	26,2	23,2	20,1	21,1	19,3	19,0	19,9	18,4
Střední bez maturitní zkoušky (3C)[1)]	8,9	6,8	12,9	7,7	6,1	10,7	5,9	4,3	8,9	4,4	3,3	6,7
Střední s maturitní zkouškou (3A+4)[2)]	5,1	3,9	6,2	4,9	3,5	6,1	3,3	2,4	4,1	2,8	2,0	6,5
Vysokoškolské (5, 6)[3)]	2,3	2,1	2,7	2,4	2,2	2,7	1,7	1,6	1,7	1,6	1,5	1,8

Pramen: ČSÚ

[1)] Zahrnuje dnešní obory středního vzdělání s výučním listem.

[2)] Zahrnuje dnešní obory středního vzdělání s maturitní zkouškou, nástavbové studium a zkrácené studium k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou.

[3)] Včetně vyššího odborného vzdělání (ISCED 5B).

1.7.10. Specifické míry nezaměstnanosti podle věkových skupin

Specifické míry nezaměstnanosti podle věkových skupin v procentech

	2005			2006			2007			2008		
	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy
15–19	43,6	44,6	42,2	38,6	38,2	39,3	26,9	25,2	29,7	24,4	21,7	28,5
20–24	15,8	15,8	15,7	14,5	13,4	16,0	8,8	8,7	8,9	8,0	8,3	7,5
25–29	8,5	6,4	11,6	6,6	5,5	8,1	5,2	4,2	6,7	4,1	3,4	5,0
30–34	7,0	4,2	10,9	7,0	4,7	10,3	5,2	2,8	8,8	4,7	2,7	7,7
35–39	6,7	4,5	9,3	5,9	3,9	8,4	4,8	2,7	7,4	3,7	2,2	5,7
40–44	6,4	4,9	8,0	5,7	3,9	7,6	4,5	3,5	5,5	3,2	2,5	4,0
45–49	6,5	5,7	7,4	6,2	4,9	7,7	4,5	3,8	5,2	4,2	3,1	5,4
50–54	7,6	6,1	9,0	6,6	5,3	7,9	5,3	4,2	6,5	3,9	3,0	4,9
55–59	5,8	5,3	6,5	6,0	5,8	6,3	5,4	5,2	5,5	4,4	4,0	5,0
60–64	3,0	2,0	5,3	3,0	3,2	2,5	2,5	2,7	1,9	2,3	2,2	2,7

Pramen: ČSÚ

Poznámka: Věk odchodu do starobního důchodu – viz 1.6..

2. OBECNÁ ORGANIZACE ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU A SPRÁVA ŠKOLSTVÍ

České školství bylo organizováno jako systém z historického hlediska velmi časně. Organizace školského systému prochází po r. 1990 četnými a hlubokými změnami, jejichž obsahem je decentralizace, deetatizace a diverzifikace systému. Školství vysoké je organizováno a spravováno odlišně od zbytku školské soustavy.

2.1. Historický přehled

Vzdělání se v celé české historii těšilo velké vážnosti a mnohdy ho nabývaly i skupiny obyvatelstva, které v jiných zemích vzdělány nebývaly (husitské ženy v 15. stol., všeobecná gramotnost v 30. letech 20. století převyšující hodnoty v Evropě obvyklé). Tato skutečnost se odrážela i v organizaci školského systému: univerzita byla založena r. 1348, České vysoké učení technické v r. 1717; povinná školní docházka byla uzákoněna v r. 1774 v délce šesti let, v r. 1869 již osmiletá. Protože značná část české minulosti proběhla v rámci Rakouska, jsou dějiny českého školství na jedné straně s Rakouskem společné, na druhé straně se v nich odrážejí procesy jazykové a národní emancipace.

Základy školské soustavy s navazujícími stupni byly položeny reformami v r. 1774 a v letech následujících: ve snaze upevnit říši a povznést hospodářství je škola podřízena státnímu dozoru. Byla vytvořena víceméně souvislá školská soustava, která sestávala ze tří na sebe navazujících stupňů s výraznou hranicí mezi masovými a selektivními články vzdělávání. Průmyslová revoluce počínaje 30. lety 19. stol., národnostní uvědomování a liberalismus přinesly nové vzdělávací potřeby, které nalezly svůj odraz ve školském zákonu z r. 1869: povinná školní docházka byla prodloužena na osm let, garantem řízení škol a výchovy mládeže byl stát, zřizování a financování škol bylo záležitostí obcí. Církev měla právo zřizovat školy pouze za určitých podmínek. Základním typem školy se stala osmiletá obecná škola. Po páté třídě bylo možno navštěvovat tříletou měšťanskou školu, která poskytovala nižší střední vzdělání na vyšší úrovni než škola obecná, popř. školy střední, tj. reálnou školu nebo gymnázium. Po absolvování měšťanky nebo nižšího stupně střední školy bylo možno pokračovat ve studiu na některé střední odborné škole.

Po vzniku Československa v r. 1918 bylo hlavním problémem vytvoření jednotné školské soustavy a vyrovnání kulturní úrovně ve třech různorodých částech země: v českých zemích, na Slovensku a na Zakarpatské Ukrajině. To bylo řešeno řadou zákonodárných aktů v l. 1919–1923, z nichž nejvýznamnějším byl tzv. malý školský zákon z června 1922. Struktura českého školství jím zůstala nedotčena, podařilo se ji rozšířit na Slovensko, nikoli však na Zakarpatskou Ukrajinu.

Rozkvět reformní pedagogiky ve 20. a 30. letech přinesl řadu prospěšných dílčích reforem vnitřního života školy vedených snahou o zkvalitnění obsahu vzdělání, o sblížení jednotlivých typů středních škol, o vyvažování vzdělávání všeobecného a odborného a o koncipování jednotné střední školy.

Síť vysokých škol byla národnostně reorganizována a značně rozšířena. Za studium se zde platilo, přičemž existovaly významné úlevy pro nemajetné. Po německé okupaci v r. 1939 byly vysoké školy uzavřeny a znovu otevřeny až v r. 1945.

Směr poválečného vývoje byl určen politickým převratem v únoru 1948. Zákon o základní úpravě jednotného školství z dubna 1948 školy bez výjimky zestátnil a eliminoval vliv církve. Základní školní vzdělání bylo povinné, jednotné a bezplatné v délce 9 let. Zákonem bylo stanoveno i podpůrné vyučování sloužící k tomu, aby jednotná škola reálně fungovala i pro děti ze znevýhodněného prostředí, a nepovinné vyučování, které žákům nabízelo volnočasové aktivity a zároveň plnilo funkci sociální. Základnímu vzdělávání předcházela nepovinná škola mateřská. Po základním vzdělání, které se členilo na 1. a 2. stupeň, následovaly školy "třetího stupně" – gymnázia a školy odborné – a dále školy vysoké.

Zákon z r. 1951, o státních pracovních zálohách, položil základy pro rychlou školskou i mimoškolskou přípravu manuálních pracovníků. Tato oblast byla opětovně upravena v r. 1958.

Zákonem z dubna 1953, o školské soustavě a vzdělávání učitelů, vznikla nová školská soustava, v níž se dosavadní tři stupně všeobecně vzdělávacích škol organizačně sloučily; druhý a třetí stupeň se zkrátily ze čtyř let na tři, povinná školní docházka byla osmiletá, cesta k maturitní zkoušce jedenáctiletá. Počet středních škol výrazně vzrostl. Koncepce této soustavy směřující k jednotnému typu středního vzdělání se však ukázala být nereálnou.

Zákon o soustavě výchovy a vzdělání z prosince 1960 opět prodloužil povinnou školní docházku na devět let, akceptoval realitu tří proudů středního vzdělání: střední všeobecně vzdělávací škola byla tříletá, střední odborné školy čtyřleté a k tomu přistupovala široká síť učňovských škol. Studium pracujících, tj. dospělých, bylo organickou součástí tohoto školského systému.

Velmi rozsáhlou reformu představoval projekt "Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy" z r. 1976. Na jeho základě byla zákonem z r. 1978 povinná školní docházka prodloužena z devíti na deset let. Žáci absolvovali základní školu zkrácenou z devíti na osm let a další nejméně dva roky museli studovat na některé škole střední, tj. na středním odborném učilišti, střední odborné škole nebo na gymnáziu. Projekt byl pak v úplnosti zakotven v r. 1984 ve školském zákonu, který ve znění pozdějších doplňků a změn platil do r. 2004. Podle něho byla školská soustava budována jako jednotný celek od předškolní výchovy až po zařízení pro výchovu a vzdělávání dospělých. Její součástí byla i zařízení plnící podpůrné role sociální. Všechny tři proudy středního vzdělávání byly zrovnoprávněny, protože odborné vzdělávání začala poskytovat i gymnázia, která byla dosud školami všeobecně vzdělávacími. Naproti tomu v učňovském školství se objevily obory vedoucí k maturitní zkoušce a zůstala otevřena i možnost doplnit si střední odborné vzdělání nástavbovým studiem na úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Vzhledem k tomu, že střední odborná učiliště byla nejméně dvouletá, směřovalo toto uspořádání k tomu, že každému se dostalo středního (tzn. vyššího sekundárního) vzdělání a že po ukončení povinné školní docházky odcházel každý žák ze školy s nějakou profesní kvalifikací.

Legislativní aktivita po listopadu 1989 vyústila v roce 1990 nejprve v nový zákon o vysokých školách, který navrátil vysokým školám autonomii a akademické svobody a omezením zásahů státu na minimum jim poskytl vysoký stupeň samostatnosti. Vzhledem k rychlému vývoji v terciární sféře byl v r. 1998 schválen zákon nový. Provedl především významnou změnu ve zřizovatelské struktuře: statut škol státních byl omezen na školy vojenské a školy ministerstva vnitra, zatímco ostatní vysoké školy získaly statut škol veřejných, což výrazně zvýšilo jejich autonomii. Dále byl umožněn vznik vysokých škol soukromých. Zákon byl desetkrát novelizován, významně v r. 2000: autonomie vysokých škol se dále prohloubila ve smyslu nakládání s majetkem. Další vývoj vysokého školství viz 6.1..

Zcela novým zákonem byl zákon o státní správě a samosprávě ve školství z r. 1990, který vyňal řízení škol z obecné státní správy a podřídil ho Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (ustavil tedy tzv. odvětvové řízení školství). Ministerstvo si k výkonu své správní funkce zřídilo školské úřady na úrovni okresů. Novelizace v r. 1995 kodifikovala normativní metodu financování školství zavedenou v r. 1992. V souvislosti s reformou veřejné správy z r. 2000, jejíž podstatou je rozsáhlá decentralizace veškeré správy, byla správa školství ve dvou fázích v l. 2001–2003 postupně převedena opět na územní orgány. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si uchovává kompetence koncepční.

Nejvyššího počtu doplňků a změn doznal školský zákon z roku 1984, který upravoval podobu a fungování školské soustavy. Postupně prováděné změny a doplňky školského zákona od r. 1990 do roku 2004 lze shrnout takto:

Povinná školní docházka byla zkrácena z 10 na 9 let a současně byla prodloužena osmiletá základní škola na devítiletou s prvním stupněm pětiletým a druhým čtyřletým; devátý rok školní docházky bylo možno plnit na

škole střední. Teprve ve školním roce 1995/96 se stalo závazným plnit povinnou školní docházku na základní škole – výjimkou jsou víceletá gymnázia – viz 5..

"Jednotná" škola byla zrušena, tj.: a) bylo zrušeno ustanovení o povinnosti jednotné ideové orientace výchovy a vzdělávání a umožnila se jistá míra kurikulární a pedagogické autonomie škol; b) legitimizovala se diferenciace výuky podle schopností a zájmů dětí; c) byl zaveden selektivní směr v rámci povinné školní docházky – víceletá gymnázia.

Byl zaveden nový vzdělávací stupeň – vyšší odborné školy, které nahradily předchozí pomaturitní studium; to plnilo funkci kvalifikačního, inovačního či specializačního studia, bylo však považováno za vyšší sekundární, zatímco vyšší odborné školy řadíme k terciárnímu vzdělávání.

Školám byla poskytnuta právní subjektivita jako základní předpoklad vysoké autonomie.

Byl umožněn vznik škol církevních a soukromých (s právem zajišťovat vzdělávání za částečnou úplatu) a ukončen tak zřizovatelský monopol státu.

Zřizovatelské funkce v oblasti středních odborných učilišť byly přeneseny ze státních podniků na ústřední orgány a založen systém financování žáků středních odborných učilišť ze státního rozpočtu.

V období 1999 až 2001 začalo dlouhotrvající úsilí o formulaci vzdělávací politiky přinášet výsledky. V dubnu 1999 byly schváleny Hlavní cíle vzdělávací politiky vlády ČR. V květnu 1999 byla k veřejné diskusi předložena Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice. První etapa diskuse byla odborná, druhá etapa probíhala jako diskuse široké veřejnosti, tzv. Výzva pro 10 milionů. Výsledkem těchto příprav je Národní program rozvoje vzdělávání v ČR pro 21. století, tzv. Bílá kniha.

V souladu s těmito dokumenty byl připravován návrh nového školského zákona. V r. 2003 byl přijat vládou a po několikerém přepracování ho v září 2004 schválil parlament s platností od 1. 1. 2005; četná ustanovení však nabývají platnosti postupně.

V září 2004 byl rovněž schválen zákon o pedagogických pracovnících, jehož ustanovení jsou předmětem kap. 8.2. Nabyl účinnosti rovněž 1. ledna 2005.

Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích

Vývoj školství a vzdělání v Československu

2.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Diskuse jsou spjaty především s implementací nového školského zákona. V současné době probíhá zavádění rámcových vzdělávacích programů na úrovni středního vzdělání (blíže viz. 5.2.).

V roce 2007 parlament schválil odklad společné části maturitní zkoušky, neboť nebyla dostatečně připravena. I v roce 2008 pokračovaly diskuse o podobě nové maturitní zkoušky a stavu příprav. Maturitní zkoušku v nové podobě budou žáci poprvé skládat ve školním roce 2009/10 (blíže viz 5.2.).

Stále probíhá diskuse o reformě terciárního vzdělávání. Koncepční základ pro legislativní změny je obsažen v Bílé knize terciárního vzdělávání připravené v roce 2008 (blíže viz 6.2.).

Diskusi dosud vyvolává již ukončená reforma veřejné správy, a to především její finanční důsledky. Decentralizace proběhla v mimořádně krátké době dvou let (2001–2003). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si podrželo především koncepční kompetence, zatímco zřizovatelské a běžné správní kompetence jsou v pravomoci krajů a obcí. Ministerstvo si zachovalo i rozhodující kompetence finanční: přímé vzdělávací výdaje, tj. především výdaje mzdové, přiděluje krajům prostřednictvím republikových normativů (viz 2.8.). Kraje si nárokují větší kompetence ve finanční oblasti (nejen ve školství, ale především v něm) a usilují o změnu zákona o rozpočtovém určení daní, jíž by získaly větší podíl na vybraných daních tak,

jak odpovídá jejich kompetencím v nejrůznějších oblastech veřejné správy, a s tímto podílem by disponovaly podle vlastního uvážení.

Poslední Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy z r. 2007 (o dokumentu blíže viz 2.6.1.1.) předpokládá, že v nejbližších dvou letech se česká vzdělávací soustava zaměří na tyto cíle:

- rovnost příležitostí ke vzdělávání (blíže viz 2.3.),
- kurikulární reforma (podrobnosti viz jednotlivé vzdělávací úrovně),
- podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií,
- tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol (blíže viz 9.2.),
- zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků (blíže viz 8.2.10.),
- podpora dalšího vzdělávání (blíže viz 7.3.).

V dokumentu „Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR pro období 2008 – 2015“ jsou stanoveny priority v oblasti udržitelného rozvoje vzdělávání.

Značná část diskusí o organizaci a správě školství je determinována demografickým vývojem v České republice (blíže viz 1.5.). Předškolní a povinné vzdělávání zajišťují obce, jichž je velký počet a jsou malé. Zejména z finančního hlediska je pro ně obtížné reagovat na rychle se měnící nároky na kapacitu škol způsobené nepravidelností věkové struktury. Úkol racionalizovat síť škol je náročný věcně i politicky: zachování husté sítě, a tedy snadné dostupnosti škol, významně ovlivňuje volitelnost politiků na lokální i regionální úrovni samospráv, které jsou zřizovateli škol.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR pro období 2008 – 2015

2.3. Základní principy a základní legislativa

Základní principy, jimiž se řídí poskytování vzdělávání, jsou obsahem Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Listina říká, že "péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči." (čl. 32, odst. 4).

A v čl. 33: "Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.

Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu."

"Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též právo na vzdělání v jejich jazyku." (Čl. 24, odst. 2a).

"Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu." (Čl. 26, odst. 1).

"Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách." (Čl. 16, odst. 3).

"Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena." (Čl. 15, odst. 2).

Základní úpravu oblasti školství zajišťuje šest zákonů, jejichž charakteristiky jsou uvedeny dále. Podrobnější úpravu dílčích problémů vzdělávání obsahují vyhlášky, některé záležitosti jsou upravovány nařízeními vlády. Zákony, vyhlášky a nařízení vlády jsou zveřejňovány ve Sbírce zákonů ČR. Ministerstvo dále vydává řadu

vnitroresortních předpisů, které jsou zveřejňovány ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání z r. 2004, zkráceně školský zákon, nahradil tři předchozí mnohokrát novelizované zákony: školský, o školských zařízeních a o státní správě a samosprávě ve školství. Upravuje veškerou výchovu a vzdělávání ve školách a školských zařízeních s výjimkou vzdělávání poskytovaného vysokými školami a ústavní výchovy.

Zákon formuluje zásady a cíle vzdělávání, které dosud součástí školského zákona nebyly. Ve srovnání s předchozím pojetím orientovaným na školské instituce posiluje akcent na vzdělávací proces. Zavádí nové pojetí kurikulárních materiálů, zejména možnost dotvářet obsah vzdělávání přímo ve škole podle zásad státem vymezeného rámcového vzdělávacího programu. Ve vzdělávání posiluje inkluzivní rysy ve vztahu k žákům se zvláštními vzdělávacími potřebami a rovnost v přístupu ke vzdělávání. Zvyšuje prostupnost školské soustavy tím, že zpřehledňuje alternativní vzdělávací cesty a zavádí možnost uznávat předchozí vzdělávání. Dosavadní bezplatnost vzdělávání ve veřejných školách byly rozšířena o poslední rok předškolního vzdělávání. Instituce všech zřizovatelů mají stejná práva a stejné povinnosti. Zákon zpřesňuje proces řízení decentralizované soustavy prostřednictvím dlouhodobých záměrů ministerstva a krajů tak, aby se zachovala její soudržnost. Rovněž v reakci na decentralizaci zavádí vedle rejstříku škol (informační systém o institucích) i školní matriku jako informační systém o žácích. Definuje úlohu sociálních partnerů. Výslovně stanoví práva a povinnosti žáků a studentů dosud stanovená podzákonnými normami. Stanoví orgány státní správy ve školství, jimiž jsou ředitelé škol a školských zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (ve stanovených případech jiné ústřední orgány státní správy) a Česká školní inspekce. Dále stanoví orgány samosprávy, jimiž jsou obec, kraj a školské rady. Jednotlivým orgánům státní správy a samosprávy stanoví tento zákon kompetence, které je opravňují k zakládání a provozu škol. Zákon upravuje právní postavení školy a kromě dosavadních možných právních forem škol zavádí fakultativně novou právní formu školy – školskou právnickou osobu, u níž akcentuje neziskový charakter, a to v reakci na to, že právní formy soukromých a církevních škol jsou totožné s podnikatelskými subjekty (blíže viz 2.6.4.1.). Zákon dále stanoví zásady financování a finanční toky. Posiluje participativní řízení na všech úrovních. Od svého schválení v r. 2004 do konce roku 2008 byl sedmnáctkrát novelizován.

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních upravuje výchovu dětí a mladistvých bez patřičného rodinného zázemí nebo s poruchami chování. Od svého schválení v r. 2002 byl novelizován šestkrát.

Zákon o pedagogických pracovnících definuje pedagogické pracovníky škol a školských zařízení, upravuje kvalifikační předpoklady pro výkon jejich činnosti, jejich další vzdělávání a částečně i kariérní systém. Byl novelizován zejména v důsledku přijetí nového zákoníku práce (účinnost od 1. 1. 2007).

Od roku 1999 je zvláštním zákonem řešeno i financování soukromých škol, které bylo dříve upravováno nařízením vlády (viz 5.19.3.), zatímco financování církevních škol upravuje od r. 2005 školský zákon.

V roce 2006 byl přijat zcela nový zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů. Ustavuje Národní soustavu kvalifikací jako registr všech úplných a dílčích kvalifikací (a zahrnující i kvalifikační a hodnotící standardy dílčích kvalifikací). Stanoví proces hodnocení dosažené odborné způsobilosti, pravidla udělování autorizace certifikačním orgánům a příslušnost správních orgánů k jednotlivým procesům. Zákon nabyl účinnosti zčásti okamžitě, plně od srpna 2007. Blíže viz 2.6.1.3. a 7.2..

Zákon o uznávání odborné kvalifikace z roku 2004 byl postupně upravován podle právního řádu Evropského parlamentu. Poslední úplné znění pochází z ledna 2008. Obsahuje pravidla pro uznávání kvalifikací příslušníků států EU a některých příslušníků jiných států.

Zákon o vysokých školách upravuje celospolečenské cíle a funkci vysokých škol, kompetence státní správy a vysokých škol, stanoví druhy vysokých škol, jejich financování a hospodaření, studium, jeho typy a průběh, práva a povinnosti studujících, postavení a pracovněprávní vztahy akademických pracovníků. Od svého schválení v r. 1998 byl novelizován 16krát.

Vedle uvedených "školských" zákonů ovlivňuje správu školství řada dalších zákonů. Z nich lze uvést zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, který stanoví kompetence orgánů státní správy. Dále jsou to zákony upravující veřejnou správu, jejíž součástí je i správa školství, a zákony o hospodaření s veřejnými (rozpočtovými) prostředky.

Za koncepci, stav a rozvoj výchovně vzdělávací soustavy odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V oblastech vztahujících se k trhu práce a v poradenství spolupracuje s Ministerstvem práce a sociálních věcí, v některých otázkách s dalšími ústředními orgány státní správy (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany a Ministerstvo zdravotnictví). Zřizovatelské funkce plní především orgány územní samosprávy. Na tyto orgány je přenesena i řada funkcí státní správy.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

Ministerstvo obrany

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo vnitra

Ministerstvo zdravotnictví ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Zákon o opatřeních v soustavě ústředních orgánů státní správy České republiky

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o uznávání odborné kvalifikace

Zákon o vysokých školách

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

2.4. Struktura školské soustavy a klíčové momenty pro volbu vzdělávací cesty

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2008/09

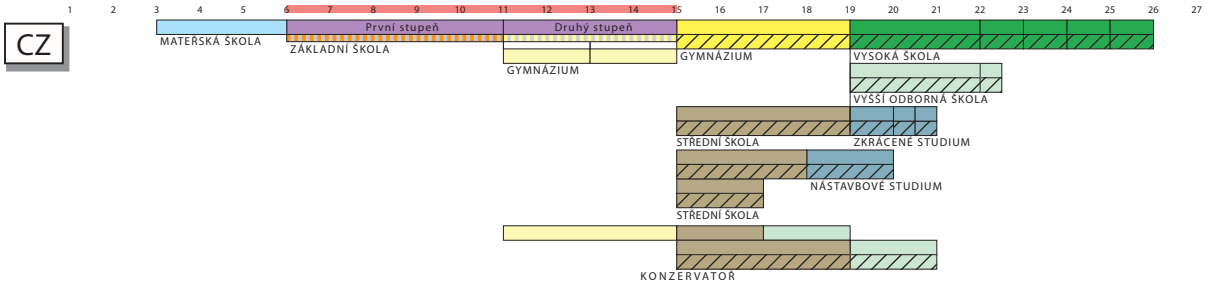

	Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (mimo působnost ministerstva školství)		Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (v působnosti ministerstva školství)
	Primární vzdělávání – ISCED 1		Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2 (není institucionálně členěno)
	Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2 (včetně předprofesního)		Nižší sekundární odborné – ISCED 2
	Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3		Vyšší sekundární odborné – ISCED 3
	Postsekundární neterciární – ISCED 4		
	Terciární vzdělávání – ISCED 5A		Terciární vzdělávání – ISCED 5B
	Zařazení na úrovně ISCED: ISCED 0		ISCED 1 ISCED 2
	Povinné vzdělávání s plnou školní docházkou		Povinné vzdělávání s částečnou školní docházkou
	Jiné než denní formy vzdělávání, kombinovaná (alternační) příprava ve škole a na pracovišti		Dodatečný rok
		-/n/-	Povinná praxe + její délka
		>>	Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

Součástí výchovně vzdělávací soustavy jsou školy a školská zařízení.

Školy jsou charakterizovány v kap. 2.4.1., klíčové momenty pro volbu vzdělávací cesty jsou uvedeny v kap. 2.4.2., školská zařízení jsou charakterizována v kap. 2.4.3..

2.4.1. Školy

Školy uskutečňují vzdělávání podle vzdělávacích programů; jejich náležitosti jsou definovány ve školském zákonu (viz 2.6.1.1.).

Školy se člení podle dosahovaného stupně vzdělání a podle charakteru poskytovaného vzdělávání na tyto druhy: mateřské školy, základní školy, střední školy (gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště), konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (uvedené instituce upravuje školský zákon) a vysoké školy (ty upravuje zákon o vysokých školách).

Mateřské školy, základní umělecké školy a jazykové školy neposkytují definovaný stupeň vzdělání.

1. Mateřská škola (viz kap. 3.) poskytuje předškolní vzdělávání dětem ve věku od 3 do 6 let. Není povinná, ale účast je velmi vysoká. V posledním předškolním roce musí být bezplatná docházka umožněna všem dětem. Neposkytuje stupeň vzdělávání (řadí se na úroveň ISCED 0), ale vytváří předpoklady pro soustavné vzdělávání a pomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání. Poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

2. Základní škola (viz kap. 4.) spojuje do jednoho organizačního celku primární a nižší sekundární úroveň vzdělávání (ISCED 1 + 2). Její délka činí 9 let a je totožná s délkou povinné školní docházky. Člení se na pětiletý první a čtyřletý druhý stupeň. Po absolvování prvního stupně (ISCED 1) mohou žáci, kteří se o to ucházejí a uspěli v přijímacím řízení, přestoupit do víceletého gymnázia, a to po 5. ročníku do osmiletého, po 7. ročníku do šestiletého, popř. po 5. ročníku do taneční konzervatoře, a pokračovat tam v plnění povinné školní docházky. Absolvováním základního vzdělávání žák dosáhne základního vzdělání (ISCED 2A). Pokud žák absolvuje základní školu speciální (viz 10.6.4.), určenou žákům s těžkým mentálním postižením, dosahuje základů vzdělání (ISCED 2C).

3. Střední školy (viz kap. 5.) poskytují především střední vzdělávání (vyšší sekundární – ISCED 3), a dále vzdělávání postsekundární (ISCED 4), které umožňuje buď změnu nebo rozšíření původně zvolené vzdělávací cesty.

Dosažené vzdělání může mít – v závislosti na příslušném vzdělávacím programu – tři úrovně. Všechny střední školy mohou poskytovat vzdělání na kterékoli z uvedených úrovní. Aby byla zachována kontinuita, většina škol si stále zachovává označení odpovídající dosavadnímu členění středních škol:

a) Střední vzdělání dosahované po 1–2 letech studia (ISCED 3C) uskutečňují střední školy označované obvykle jako odborná škola, odborné učiliště nebo praktická škola. Jsou určeny pro žáky, kteří ukončili základní vzdělávání neúspěšně nebo získali pouze základy vzdělání.

b) Střední vzdělání s výučním listem dosahované po 2–3 letech studia (ISCED 3C), uskutečňují většinou střední školy označované obvykle jako střední odborné učiliště. Poskytuje kvalifikaci k dělnickým a obdobným povoláním.

c) Střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) má všeobecný nebo odborný charakter. Vysvědčení o maturitní zkoušce opravňuje ucházet se o přijetí k terciárnímu (vyššímu odbornému nebo vysokoškolskému) vzdělávání. Odborné vzdělání na této úrovni poskytují obvykle školy označované jako střední odborné školy, popř. též střední odborná učiliště. Vzdělávání trvá 4 roky a kvalifikuje své absolventy k výkonu středních technických, ekonomických a obdobných funkcí nebo k náročným dělnickým povoláním a k funkcím provozního charakteru. Všeobecné vzdělávání se uskutečňuje na středních školách označovaných zpravidla jako gymnázium. Studium může být čtyřleté (pouze vyšší sekundární), šestileté nebo osmileté (zahrnující nižší i vyšší sekundární) a připravuje žáky především k vysokoškolskému, popř. k vyššímu odbornému vzdělávání;

Postsekundární vzdělávání se na středních školách organizuje ve třech typech studia. Držitel výučního listu po tříletém studiu může absolvovat nástavbové studium (ISCED 4A) a složit maturitní zkoušku potřebnou ke vstupu na terciární vzdělávací úroveň. Držitel maturitního vysvědčení může v zkráceném studiu získat výuční list (ISCED 4C) nebo složit další maturitní zkoušku v jiném oboru (ISCED 4A) (viz kap. 5.).

4. Konzervatoře (viz kap. 5.) poskytují v šestiletém nebo osmiletém programu všeobecné a odborné vzdělávání v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění a připravují pro výkon uměleckých a umělecko-pedagogických činností. Obor tanec je osmiletý a žáci do něj vstupují po 5. ročníku základní školy (zahrnuje tedy úrovně ISCED 2, 3A a 5B), ostatní obory jsou šestileté, žáci do nich vstupují po ukončení povinné školní docházky, resp. po dosažení základního vzdělání. Studium je zpravidla ukončeno absolutoriem v konzervatoři, žáci získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B). Mohou vzdělávání ukončit i maturitní zkouškou (ISCED 3A).

5. Vyšší odborné školy (viz kap. 6.) připravují absolventy středního vzdělávání s maturitní zkouškou pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností. Poskytují vyšší odborné vzdělání (ISCED 5B) ukončené absolutoriem. Řadí se na terciární úroveň vzdělávání.

Kterákoli z dosud uvedených škol může být samostatně zřízena pro žáky se zdravotním postižením (viz kap. 10.6.). V tom případě poskytuje vzdělání stejné úrovně jako příslušná škola hlavního vzdělávacího proudu. Výjimku představuje základní škola speciální, která neposkytuje základní vzdělání (2A), ale základy vzdělání (2C).

6. Vysoké školy (viz kap.6.) poskytují vzdělávání ve třech druzích vzdělávacích programů: bakalářském, magisterském (oba ISCED 5A) a doktorském (ISCED 6) v návaznosti na magisterský.

Bakalářský studijní program je zaměřen k přípravě na výkon povolání a k magisterskému studiu. Minimálním vstupním požadavkem je střední vzdělání s maturitní zkouškou. Standardní doba studia je tři až čtyři roky.

Magisterský program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a rozvíjení talentu. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský; standardní doba je nejméně jeden a nejvýše tři roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, může být udělena akreditace magisterskému studijnímu programu, který nenavazuje na bakalářský studijní program; v tomto případě je minimálním vstupním požadavkem střední vzdělání s maturitní zkouškou a standardní doba studia je nejméně čtyři a nejvýše šest roků (zpravidla jde o pět let, v oblasti lékařství, veterinárního lékařství a farmakologie obvykle šest let).

Doktorský studijní program je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Navazuje na program magisterský, standardní doba studia je tři až čtyři roky.

Studium všech tří typů lze absolvovat s plnou nebo částečnou studijní zátěží a v rámci prezenčního studia nebo studia distančního či v jejich kombinaci.

Následující dva druhy škol poskytují vzdělávání jen v oblasti označené názvem školy, a to zpravidla paralelně se vzděláváním nabývaným v jiných druzích škol, ve volném čase žáků. Mohou organizovat i vzdělávání dospělých.

7. Základní umělecké školy (viz 4.17.1.) poskytují základy vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech a připravují pro vzdělávání ve středních školách, konzervatořích, popř. vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření; jejich absolvování však není podmínkou pro přijetí. Organizují strukturované studium převážně pro žáky základních, popř. středních škol (přípravné, základní dvoustupňové a rozšířené), ale mohou organizovat i studium pro dospělé.

8. Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky poskytují vzdělávání v cizích jazycích podle školského zákona; může být ukončeno státní jazykovou zkouškou.

Charakteristickým znakem českého školského systému je, že prakticky všichni absolventi základní školy (96 %) pokračují v postobligatorní docházce do škol. Vzhledem k výrazné převaze odborných škol nad školami všeobecně vzdělávacími získává významná většina žáků již na vyšší sekundární úrovni odbornou kvalifikaci uznávanou trhem práce.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o vysokých školách

2.4.2. Klíčové momenty pro volbu vzdělávací cesty

Klíčovými momenty pro volbu vzdělávací cesty jsou přechody ze základní školy na školu střední a ze střední školy na vyšší odbornou školu či na školu vysokou.

Ovšem již při vstupu na základní školu nebo v jejím průběhu se lze rozhodovat pro rozšířenou výuku některých předmětů nebo skupin předmětů, kterou organizují některé školy nebo třídy. O zařazení žáka do takové výuky rozhoduje ředitel školy se souhlasem rodičů na základě doporučení vyučujícího nebo po posouzení nadání a předpokladů žáka.

Přechod na střední školu se může uskutečnit již po 5., popř. 7. ročníku základní školy, kdy mohou žáci přecházet na víceletá gymnázia. V roce 2008 to bylo 10,5 % věkové skupiny příslušné 2. stupni základní školy. Nepatrné procento žáků bývá po 5. ročníku přijato do taneční konzervatoře.

K přijetí na střední školy, na konzervatoře, vyšší odborné školy i vysoké školy se koná přijímací řízení, jehož obsahem může být (a zpravidla bývá) přijímací zkouška. Pokud jde o umělecké obory, je součástí přijímacího řízení i zkouška talentová, která běžné přijímací zkoušce předchází.

Pokud žák nepřestupuje na střední školu v průběhu základního vzdělávání, je předpokladem pro vstup do střední školy splnění povinné školní docházky.

Předpokladem vstupu do veškerého terciárního vzdělávání je střední vzdělání s maturitní zkouškou, popřípadě absolutorium na konzervatoři. (Výjimku mohou činit umělecké obory vysokých škol; dodatečné složení maturitní zkoušky je však podmínkou pro udělení vysokoškolského titulu.)

Na terciární úrovni je prostupnost závislá na typu instituce: studium na vyšších odborných školách (ISCED 5B) se při vstupu na vysokou školu dříve nezapočítávalo. Od roku 2004 vysoká škola může stanovit pro studenty nebo absolventy akreditovaného vzdělávacího programu na vyšší odborné škole odlišné podmínky při přijímání.

Postupné vytváření třístupňového systému studia vede k tomu, že se přijímací řízení uskutečňuje i při postupu z bakalářského do magisterského studia; samozřejmé je při vstupu do studia doktorského.

Pro ty, kdo nedosáhli žádoucí úrovně vzdělání v průběhu počátečního vzdělávání, organizují střední, vyšší odborné a vysoké školy vedle denního studia (na vysokých školách prezenčního studia) i jiné formy studia (blíže viz 5. pro střední školy a pro vyšší odborné a vysoké školy 6.18.1. a vysoké školy 6.18.2.). I v těchto formách studia se nejčastěji studuje celý vzdělávací program zvoleného oboru, proto toto studium zpravidla poskytuje vzdělání ekvivalentní tomu, které se získává denním (prezenčním) studiem. I k přijetí do jiných forem studia je třeba vyhovět podmínkám přijímacího řízení analogickým přijímání k dennímu/prezenčnímu studiu.

2.4.3. Školská zařízení

Školská zařízení poskytují služby a vzdělávání podporující nebo doplňující vzdělávání poskytované školami, popř. zajišťují ústavní a ochrannou výchovu nebo preventivně ochrannou péči.

Školská zařízení se člení na

- zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- školská poradenská zařízení,
- školská výchovná a ubytovací zařízení,
- školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání,
- zařízení školního stravování,
- školská účelová zařízení,
- školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči.

Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků kromě tohoto vzdělávání poskytují školám a školským zařízením poradenství v otázkách metodiky a řízení škol a školských zařízení a dále zprostředkovávají informace o nových směrech a postupech ve vzdělávání a zajišťují koordinaci podpůrných činností pro školy a školská zařízení, rozvojových programů a dalších akcí (blíže viz kap. 8.2.10.).

Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a s orgány péče o mládež a rodinu, se zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi (blíže viz kap. 10.6.10.).

Mezi školská výchovná a ubytovací zařízení patří domovy mládeže (pro žáky středních a vyšších odborných škol) a internáty (pro děti a žáky škol samostatně zřízených pro osoby se zdravotním postižením). Obě tyto instituce zajišťují celodenní výchovu, ubytování a stravování, popřípadě vzdělávání, sportovní a zájmové činnosti v době mimo vyučování. Třetí institucí jsou školy v přírodě, které zajišťují zotavovací pobyty dětí a žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušení vzdělávání.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání zajišťují podle účelu, k němuž byla zřízena, výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tematické rekreační akce, zajišťují osvětovou činnost pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky, popřípadě i další osoby. Patří k nim školní družina určená žákům ve věku prvního stupně základní školy, školní klub určený žákům ve věku druhého stupně základní školy (obě působí při školách) a střediska volného času, která jsou organizována zpravidla mimo školy.

Zařízení školního stravování (školní jídelna) zajišťuje stravování dětí, žáků a studentů v době jejich pobytu ve škole nebo ve školském zařízení; pro děti v mateřské škole a žáky základní školy (a nezletilé žáky středních škol) mají zřizovatelé povinnost tuto službu zajistit, v případě zletilých žáků a studentů je tato služba poskytována fakultativně.

Školská účelová zařízení podle účelu, k němuž byla zřízena, napomáhají školám a školským zařízením při jejich činnosti. Patří k nim střediska služeb školám, školní hospodářství, střediska praktického vyučování, školní knihovny, plavecké školy a přípravný stupeň základní školy speciální. Střediska služeb školám zajišťují materiálně technické služby (zásobování učebnicemi, servis didaktické techniky apod.), poradenské, informační nebo ekonomicko-administrativní služby. Školní hospodářství zajišťují praktické vyučování žáků středních škol v oblasti zemědělství, zahradnictví, lesnictví a rybářství, střediska praktického vyučování v ostatních oborech (pokud je nezajišťuje škola sama). Školní knihovny poskytují odborné, studijně pracovní, knihovnické a informační služby pro žáky, studenty, popřípadě zaměstnance. Plavecké školy poskytují výuku plavání žákům základních škol v rámci povinné tělesné výchovy. Přípravný stupeň základní školy speciální viz 10.6.4..

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči jsou popsána v kap. 10.6.4..

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška MŠMT o zájmovém vzdělávání

Vyhláška MŠMT o školním stravování

Vyhláška MŠMT o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních

2.5. Povinné vzdělávání

Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky, na občany členských států Evropské unie, na jiné cizince, kteří mají na území ČR trvalý nebo dlouhodobý pobyt, a na azylanty, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky.

Délka povinné školní docházky je stanovena školským zákonem. Činí devět let a začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku. Realizuje se na základní škole. Děti, které v průběhu plnění povinné školní docházky přejdou na víceleté gymnázium nebo na víceletou konzervatoř, plní zbývající povinnou školní docházku na těchto školách. (viz též 2.4.1.)

Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce kalendářního roku, může být přijato na žádost svého zákonného zástupce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé.

Není-li dítě po dovršení šestého roku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce, odloží mu ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden rok. O připravenosti dítěte na školní docházku rozhoduje odborné vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně nebo speciálně pedagogickém centru. Odklad školní docházky může být povolen pouze dvakrát, tj. nejdéle do roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku. K rozhodnutí o odkladu lze po projednání se zástupci dítěte přikročit i v průběhu školního roku. Současně s rozhodnutím o odkladu ředitel doporučí vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy (viz 3.) nebo v posledním ročníku mateřské škol (viz 3.13.).

Žák splní povinnou školní docházku ukončením období školního vyučování v devátém roce své školní docházky, a to i v případě, že nepostoupil do devátého ročníku základní školy a nedosáhl tedy základního vzdělání. Povinnost školní docházky končí dovršením 17. roku věku, avšak základní vzdělání si žák může doplnit buď pokračováním docházky do základní školy na základě žádosti zákonného zástupce nejdéle do konce školního roku, v němž dosáhne 18 let, nebo v pozdějším věku absolvováním kursu pro doplnění základního vzdělání (viz 7.10.1. a 7.17.2.).

Školský zákon připouští i zvláštní způsoby plnění školní docházky vynucené pobytem žáka v cizině. Jsou jimi: docházka do české školy zřízené při zastupitelském úřadě, docházka do zahraniční školy nebo individuální vzdělávání (viz 4.17.). Žák je v takovém případě žákem spádové nebo jiné zvolené školy.

Žák může dále plnit povinnou školní docházku ve škole zřízené na území ČR cizí právnickou osobou nebo cizím státním občanem, pokud v ní ministr školství plnění povinné školní docházky povolil.

Dítěti s hlubokým mentálním postižením stanoví školský odbor krajského úřadu se souhlasem zákonného zástupce takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučení lékaře a poradenského zařízení (blíže viz 10.6.1.).

Přihlašovací povinnost a povinnost péče o pravidelnou a včasnou školní docházku mají rodiče, popř. zákonný zástupce dítěte. Zanedbání těchto povinností je přestupkem, který může být sankcionován pokutou do výše 3000 Kč; zanedbání výchovy většího rozsahu může být klasifikováno jako trestný čin ohrožování mravní výchovy dětí a mládeže. Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce v době od 15. 1. do 15. 2. kalendářního roku, v němž má dítě povinnou školní docházku zahájit. Povinnost zabezpečit povinnou školní docházku mají obce. Děti, které mají v příslušném roce zahájit základní vzdělání, jsou registrovány v matrikách obcí. Kromě přestupkového zákona lze na porušení povinnosti rodičů vztáhnout i některá ustanovení trestního zákoníku.

Podmínky pro plnění povinné školní docházky je povinna vytvářet obec. Za tímto účelem zřídí obec (popř. svazek obcí) základní školu nebo zajistí plnění povinné školní docházky ve škole zřizované jinou obcí. Je-li v obci jedna škola, je území obce školským obvodem, v jiném případě se vyhláškou stanoví školské obvody. Sporné případy řeší krajský úřad. Kraj rovněž zajišťuje dopravu, pokud vzdálenost místa trvalého pobytu žáka a spádové školy přesahuje 4 km.

Žák plní povinnou školní docházku ve svém školském obvodu, pokud rodič (jeho zákonný zástupce) nezvolí školu jinou. Jestliže žák plní povinnou školní docházku ve škole zřízené jinou obcí, je obec, ve které má žák trvalý pobyt, povinna hradit obci, která školu zřídila, příslušnou část jejích neinvestičních výdajů, ale to jen v případě, že sama školu nezřídila, nebo pokud se obce nedohodnou jinak. Pokud je dítě přijato na jinou než spádovou školu, oznámí to ředitel této školy řediteli školy spádové nejpozději do konce března.

Vůči soukromým a církevním školám vykonává působnost ve věcech povinné školní docházky Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V praxi to znamená, že stát garantuje vzdělávání i na těchto školách za podmínky, že jsou zařazeny do školského rejstříku (viz 2.6.1.1.), uznává vzdělání v těchto školách dosažené a zaručuje, že v případě obtíží příslušné školy budou žáci moci dokončit povinnou školní docházku ve veřejné základní škole.

Zákon o přestupcích

2.6. Všeobecná správa

Veřejná správa školství se vyznačuje vysokou decentralizací, jednotlivé stupně správy i jednotlivé školy mají vysoký stupeň autonomie.

Vzdělávání upravované školským zákonem a vzdělávání vysokoškolské je spravováno odlišně.

Státní správu ve školství vykonává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (viz 2.6.1.), ve stanovených případech jiné ústřední orgány státní správy (viz 2.6.1.). Dalšími orgány státní správy pro školy řízené školským zákonem jsou Česká školní inspekce (viz kap. 9.4.2. a 9.4.2.1.), krajské úřady (viz 2.6.2.), obecní úřady obcí s rozšířenou působností (viz 2.6.2.1.) a ředitelé škol a školských zařízení (viz 2.6.4.1.).

Samosprávu ve školství podle školského zákona vykonávají kraje (viz 2.6.2.), obce (viz 2.6.3.) a školské rady (viz 2.6.4.1.). Instituce vysokého školství mají vysokou úroveň autonomie (viz 2.6.4.2.).

V oblasti financování Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy odpovídá za uplatňování státní finanční politiky v odvětví školství. Vzhledem k vysoké decentralizaci správy a k vysoké autonomii institucí jsou finanční nástroje významným prvkem řízení resortu. Proces financování podle školského zákona viz 2.8.1. a 2.8.3., proces financování vysokých škol viz 2.8.2..

2.6.1. Všeobecná správa na národní úrovni

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy řídí výkon státní správy ve školství v rozsahu stanoveném školským zákonem a odpovídá za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy. To znamená, že je pověřeno stanovením státní vzdělávací politiky a strategie vývoje vzdělávání a vzdělávací soustavy. Do jeho působnosti spadá též celoživotní vzdělávání, vědní politika, výzkum a vývoj včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, záležitosti vědeckých hodností, problematika dětí a mládeže a tělesná výchova a sport.

Organizační struktura Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (od ledna 2008)

Ministerstvo se v zásadě člení na útvary přímo řízené ministrem (především kabinet ministra, jehož součástí je mj. odbor analyticko-koncepční) a na šest skupin. Jednotlivé skupiny jsou řízeny náměstky.

- Skupina I. zahrnuje aktivity společné pro celý resort, především problematiku finanční, právní a správu úřadu. Spadá sem např. odbor mezinárodních vztahů, odbor pro záležitosti EU, odbor legislativní a právní, dále sekce správy úřadu, do níž je začleněn mj. i odbor informačních a komunikačních technologií, a sekce financování kapitoly školství (kapitola 333 státního rozpočtu). Náměstek, který řídí tuto skupinu, je I. náměstkem ministra a má funkci státního tajemníka s širšími pravomocemi při zastupování ministra.
- Skupina II. všeobecného, odborného a dalšího vzdělávání zahrnuje tu část školské soustavy, která je spravována převážně regionálně, tedy kraji a obcemi. Zabývá se koncepcí vzdělávací soustavy,

jednotlivými segmenty školské soustavy s výjimkou vysokých škol, dalším vzděláváním a správou školského rejstříku (blíže viz 2.6.1.1.).

- Skupina III. pro výzkum a vysoké školství zahrnuje problematiku vysokých škol a problematiku výzkumu a vývoje včetně politiky výzkumu a mezinárodní spolupráce v této oblasti. Spadá sem i sekretariát Akreditační komise.
- Sekce IV. zajišťuje řízení operačních programů EU.
- Skupina V. zahrnuje problematiku mládeže (především volnočasové aktivity a sociální otázky) a sportu (školního, spolkového, státní reprezentaci).
- Skupina VI. pro sociální programy ve školství. Věnuje se rovným příležitostem v rámci vzdělávacího systému, problematice genderu. Zabývá se také koncepcí prevence sociálně-patologických jevů, oblastí speciálního vzdělávání a institucionální výchovou.
- Skupina VII. pro evropské záležitosti koordinuje mezinárodní a evropské záležitosti v okruhu působnosti ministerstva. Zaměřuje se na evropskou politiku vzdělávání.

Praktický výkon správních funkcí byl přenesen do působnosti orgánů kraje (viz 2.6.2.).

Ministerstvo zřizuje k plnění svých funkcí další organizace – účelová odborná zařízení, která jsou řízena zpravidla prostřednictvím náměstka ministra odpovědného za příslušný odborný úsek. Do skupiny těchto přímo řízených organizací patří především

- Výzkumný ústav pedagogický, který se zabývá koncepčními, obsahovými a didaktickými problémy školství všeobecně vzdělávacího a speciálního, předškolním vzděláváním a výchovou ve školských zařízeních. Vytváří rámcové vzdělávací programy pro tyto úrovně vzdělávání a monitoruje tvorbu školních vzdělávacích programů. Vytváří didaktické materiály pro potřebu pedagogické praxe a poskytuje v této oblasti poradenskou činnost;
- Národní ústav odborného vzdělávání, který má za úkol vytvářet koncepci a strategii odborného vzdělávání a podílet se na jejich uskutečňování. Ústav vytváří rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání; provádí metodicko-poradenskou činnost pro vyšší odborné školy; sleduje a projektuje prostupnost vzdělávacích cest, ukončování studia, certifikaci, akreditaci a evaluaci. Je centrem kariérového poradenství, pečuje o soulad vzdělávání s trhem práce. Je pověřen vedením Národní soustavy kvalifikací a podílí se na jejím vypracovávání. Dále spolupracuje se sociálními partnery a zahraničními institucemi, především s Cedefop. Plní funkci národního centra Europass;
- Centrum pro studium vysokého školství, které zpracovává studie ke koncepci a strategii rozvoje vysokého školství, plní funkci střediska pro ekvivalenci dokladů o vzdělání (ENIC/NARIC) a podílí se na fungování systému distančního vzdělávání;
- Národní institut dětí a mládeže, který se podílí na realizaci státního programu podpory a ochrany dětí a je zaměřen na náplň volného času dětí a mládeže a na přípravu pracovníků pro tuto oblast. Jeho součástí je Česká národní agentura Mládež, která organizuje zapojení České republiky do evropského programu Mládež v akci;
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství, který zajišťuje koncepční, vzdělávací, koordinační, metodickou a poradenskou činnost pro systém poradenství v resortu školství;
- Národní institut pro další vzdělávání, které je centrem dalšího vzdělávání učitelů (viz 8.2.10.);
- Ústav pro informace ve vzdělávání, který zajišťuje provoz a rozvoj statistického informačního systému ve školství. Na základě této informační základny a s využitím dalších zdrojů monitoruje rozvoj školského systému, analyzuje a interpretuje jeho trendy. Je zapojen do nadnárodních informačních struktur: do evropské sítě informací o vzdělávání Eurydice, do projektů OECD (INES a PISA) a IEA (TIMSS). Součástí ústavu je Národní pedagogická knihovna Komenského;
- Centrum pro hodnocení výsledků vzdělávání (CERMAT), které připravuje hodnotící nástroje pro maturitní zkoušku a podporuje hodnocení žáků v základní škole. Bude také významným orgánem autorizovaným k provádění zkoušek v rámci dalšího vzdělávání;

- Dům zahraničních služeb, který plní úkoly při zajišťování školských, vzdělávacích a dalších styků se zahraničím. Součástí je Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, NAEP (viz 11.4.2. a 11.6.).

Ministerstvo plní úkoly v oblasti koncepce a strategie vývoje vzdělávání, v oblasti obsahu vzdělávání, podmínek pro jeho realizaci včetně péče o školskou soustavu, jeho financování a v oblasti pracovně právní. Působnost ministerstva vůči veškerému školství s výjimkou školství vysokého je upravena školským zákonem (blíže viz 2.6.1.1.). Působnost vůči vysokému školství je upravena vysokoškolským zákonem (blíže viz 2.6.1.2.).

Centrum pro studium vysokého školství

CERMAT - Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

Dům zahraničních služeb MŠMT ČR

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Národní institut dětí a mládeže MŠMT

Národní pedagogická knihovna Komenského

Národní ústav odborného vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Ústav pro informace ve vzdělávání

Česká národní agentura Mládež, Národní institut dětí a mládeže MŠMT

2.6.1.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Školský zákon upravuje vzdělávání od mateřských škol až po vyšší odborné školy, ty však úrovní poskytovaného vzdělávání patří už na terciární úroveň (ISCED 5B).

Poté, co byl reformou veřejné správy ve školství decentralizován výkon státní správy ve školství, majetkoprávní vztahy a zčásti i financování, je akcentována koncepční činnost ministerstva. Prostředkem k zachování jednotné vzdělávací politiky státu je formulování dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy.

Poprvé byl dlouhodobý záměr formulován v r. 2002, podle nového školského zákona v r. 2005, poslední v r. 2007. Jeho cíle jsou v hrubých rysech obsaženy v kap. 2.2..

Ministerstvo zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky vždy v lichém roce a po projednání s příslušnými ústředními odborovými orgány, organizacemi zaměstnavatelů a s kraji ho předkládá ke schválení vládě. Vláda ho předkládá k projednání Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu. Dlouhodobý záměr je publikován způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Dlouhodobý záměr České republiky se skládá

- z analýzy dosaženého stavu a změn proti předchozímu dlouhodobému záměru,
- z priorit rozvoje,
- z cílů a úkolů pro jednotlivé oblasti vzdělávání (se zřetelem na budoucí demografický vývoj a na strukturu nabídky a poptávky),
- z návrhů rozvojových programů,
- z ekonomické části, která stanoví finanční zabezpečení stanovených úkolů.

Dlouhodobý záměr České republiky vychází z dokumentů o státním rozpočtu, regionálním rozvoji, zaměstnanosti, rozvoji lidských zdrojů, sociálně ekonomickém rozvoji a udržitelném rozvoji a o společných cílech evropských procesů ve vzdělávání přijatých vládou z výročních zpráv České školní inspekce (viz 9.5.3.) a konečně i z vyhodnocení dosavadního dlouhodobého záměru a jeho plnění.

Na tomto základě zpracovávají vlastní dlouhodobé záměry i jednotlivé kraje (viz 2.6.2.). Ministerstvo jejich tvorbu metodicky řídí a koordinuje. Projednává je s kraji vždy v sudém roce.

Součástí dlouhodobých záměrů na všech úrovních je i ekonomická rozvaha o nákladech rozvojových programů.

Každoročně ministerstvo předkládá vládě výroční zprávu o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy, která zahrnuje i oblast vysokých škol (viz též 9.5.1.). Vychází přitom mj. z výročních zpráv, které zpracovávají kraje (viz též 2.6.2.), ze zpráv České školní inspekce, ze statistických údajů, popř. z realizovaných výzkumů.

Ministerstvo plní svou koncepční roli péčí o obsah vzdělávání.

Ministerstvo podle školského zákona zpracovává Národní program vzdělávání, což je politický dokument, který rozpracovává cíle vzdělávání stanovené školským zákonem, vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, jeho obsahy a prostředky nezbytné k dosahování cílů. Návrh projednává vláda a předkládá ho ke schválení Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu. Tento dokument nebyl dosud zpracován.

Soustavu oborů vzdělávání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání určuje vláda nařízením, a to po projednání s příslušnými ústředními odborovými orgány, organizacemi zaměstnavatelů a kraji. Podle potřeby ji aktualizuje, naposledy v r. 2007.

Pro jednotlivé úrovně a obory vzdělávání až po úroveň středních škol (resp. až po úroveň ISCED 4) schvaluje ministerstvo rámcové vzdělávací programy, jimiž se stanoví cíle, formy, délka a povinný obsah vzdělávání, jeho organizace, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání, zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů na základě programů rámcových a podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Rámcové vzdělávací programy pro zdravotnické obory vydává ministerstvo po projednání s Ministerstvem zdravotnictví. Pro školy v působnosti jiných ministerstev (obrany, vnitra, spravedlnosti) je vydávají příslušná ministerstva po dohodě s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Pro vyšší odborné vzdělávání (ISCED 5B) ministerstvo akredituje vzdělávací program pro každou jednotlivou vyšší odbornou školu, a to na základě stanoviska Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání (viz 6.11.1.); v případě potřeby se souhlasem příslušného oborového ministerstva.

K plnění úkolů školství ministerstvo stanoví, popř. vytváří podmínky. To znamená, že pečuje o náležitou právní úpravu věcí patřících do jeho působnosti. Plní především obecně správní funkce. Stanoví podmínky odborné způsobilosti pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, podmínky a organizaci přijímání žáků do středních škol, základní pravidla hodnocení a klasifikace žáků, podmínky certifikace, formu, termíny a obsah povinné dokumentace škol (např. náležitosti vysvědčení a ostatních školních tiskopisů), podrobnosti o rovnocennosti a podmínkách nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami, organizaci školního roku apod. Je pověřeno vytvářením a provozem kontrolních, informačních a dalších systémů podporujících činnost škol – např. stanoví organizaci, rozsah a formy poradenství, postup při integraci zdravotně postižených dětí do běžných škol, základní principy inspekční činnosti ve školách a školských zařízeních apod.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je pověřeno péčí o školskou soustavu, o její funkčnost, efektivitu a soudržnost. Stanoví náležitosti zřizování škol a školských zařízení a podmínky pro rozhodování o jejich sloučení, rozdělení či zrušení.

Instituce tvořící školskou soustavu jsou evidovány ve školském rejstříku, což je veřejný seznam, který má dvě součásti: rejstřík škol a školských zařízení a rejstřík školských právnických osob. Rejstřík školských právnických

osob eviduje pouze instituce, které nabývají této nové právní formy pro poskytování vzdělávání (zatím jsou to především církevní školy) a má obdobnou funkci jako obchodní rejstřík pro obchodní společnosti, např. konstitutivní. Rejstřík škol a školských zařízení eviduje všechny ostatní školské instituce.

Zápisem do obou rejstříků vzniká škole nebo školskému zařízení právo poskytovat vzdělávání a školské služby v rozsahu tohoto zápisu a vydávat o tom doklady stanovené školským zákonem, např. vysvědčení. Zápisem se podmiňuje i přidělování finančních prostředků z veřejných rozpočtů.

V rejstříku škol a školských zařízení se vedle identifikačních údajů školy (druh, typ, název, právní forma) uvádí především:

- seznam oborů vzdělání včetně forem, ve kterých bude poskytováno (v případě školských zařízení seznam poskytovaných školských služeb),
- nejvyšší celkový povolený počet dětí/žáků/studentů (v případě školských zařízení jiných výkonových jednotek, např. lůžek),
- nejvyšší povolený počet žáků a studentů v jednotlivých oborech a formách vzdělávání,
- den zápisu a den zahájení činnosti.

Při řízení o zápisu do školského rejstříku nebo o jeho změně ministerstvo schvaluje vyučované obory a maximální počet žáků, zatímco kraj stanoví maximální počty žáků v jednotlivých oborech a formách vzdělávání. Dále se posuzují materiální, personální a finanční předpoklady pro činnosti školy. Své stanovisko k zápisu školy do rejstříku dává obec nebo kraj, na jejichž území má škola působit, pokud nejsou jejími zřizovateli. Kritériem při posuzování je soulad s dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky a současně příslušného kraje. Zařazováním škol do školského rejstříku mají tedy možnost regulovat vzdělávací nabídku jak ministerstvo, tak i kraj.

Krajský úřad vede v rejstříku škol a školských zařízení údaje o mateřských školách a školských zařízeních s výjimkou mateřských škol a školských zařízení, jejichž zřizovatelem je ministerstvo. Ministerstvo vede v rejstříku škol a školských zařízení údaje o mateřských školách a školských zařízeních zřízených ministerstvem, o ostatních školách, dále o školských zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, o školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči a o školských účelových zařízeních, v nichž se uskutečňuje praktické vyučování. Krajský úřad předává údaje z rejstříku ministerstvu k evidenci a ke zveřejnění.

Řízení o výmazu školy nebo školského zařízení z rejstříku škol a školských zařízení může orgán, který rejstřík vede, zahájit na základě písemné žádosti zřizovatele, při zjištění závažných nedostatků v činnosti, při neplnění podmínek pro zařazení do sítě nebo při porušení obecně závazných předpisů. V průběhu řízení o výmazu se má zamezit nehospodárnému využívání státem dosud poskytnutých finančních prostředků. Po výmazu nárok na přidělování prostředků zaniká. Škola nebo její zřizovatel zajistí předání výsledků hodnocení a možnost pokračovat ve vzdělávání ve stejném nebo podobném oboru; obec zajistí pokračování povinné školní docházky.

Vlastní zřizovatelské funkce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsou od r. 2001 velmi omezeny. Ministerstvo zřizuje pouze školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školská účelová zařízení, v nichž se uskutečňuje praktické vyučování. Školy a školská zařízení s jiným vyučovacím jazykem než českým zřizuje, pokud je nezřídí kraj nebo obec. Ostatní školy a školská zařízení zřizuje jen v případech hodných zvláštního zřetele. Některá další ministerstva mohou zřizovat školy zajišťující vzdělávání pro potřeby svých resortů: Ministerstvo obrany je zřizovatelem vojenských středních škol a Univerzity obrany, Ministerstvo vnitra zřizuje střední školy policejní, Policejní akademii a střední školy požární ochrany a Ministerstvo spravedlnosti zřizuje střední školy Vězeňské služby, školská zařízení jim sloužící a školy a školská zařízení pro osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.

Principy a proces financování podle školského zákona viz 2.8.1..

V oblasti pracovněprávní ministerstvo podle školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících:

- definuje jednotlivé pedagogické pracovníky,
- stanovuje předpoklady pro výkon funkce pedagogického pracovníka a funkce ředitele,
- stanovuje způsoby, jimiž jednotlivé kategorie pedagogických pracovníků získávají kvalifikaci,
- stanovuje povinnost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, jeho způsoby a certifikaci; instituce, které další vzdělávání poskytují, popř. jednotlivé vzdělávací programy,
- zavádí kariérní systém a jeho pravidla,
- stanovuje náležitosti konkursního řízení na vybrané funkce ve školství,
- jmenuje a odvolává ředitele institucí, které přímo zřizuje, a ústředního školního inspektora,
- stanovuje míru vyučovací povinnosti učitelů a míru výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků; právní úprava této povinnosti má formu nařízení vlády.

V říjnu 2007 byl vydán pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení (viz 8.2.3.1.).

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl I., Vzdělávání v roce 2006 v datech

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl II., Řešení aktuálních otázek vzdělávání prostřednictvím Evropského sociálního fondu v roce 2006

Ministerstvo obrany

Ministerstvo spravedlnosti České republiky

Ministerstvo vnitra

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

2.6.1.2. Terciární vzdělávání

Terciární vzdělávání poskytují vyšší odborné školy a vysoké školy. Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vůči těmto dvěma segmentům školství je odlišná.

Působnost ministerstva vůči vyšším odborným školám je upravena školským zákonem a je analogická kompetencím vůči středním školám (viz 2.6.1.1.). Odlišnost od středních škol a naopak podobnost s vysokými školami je především v tom, že ministerstvo akredituje vzdělávací programy jednotlivých institucí.

Vysoké školy jsou právnickými osobami s výjimkou státních vysokých škol, které jsou součástí rozpočtové organizace zřizovatelského ministerstva. Státní správu nad nimi vykonává ze zákona o vysokých školách Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, a to prostřednictvím skupiny pro vědu a vysoké školství v čele s náměstkem ministra; v případě státních vysokých škol Ministerstvo obrany nebo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Koncepční působnost vůči vysokým školám ministerstvo vykonává především tím, že zvlášť zpracovává a zveřejňuje dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol, který aktualizuje každoročně. Součástí aktualizace je též vyhlašování rozvojových programů na podporu priorit státu, finančně podporovaných ministerstvem. Ministerstvo projednává a vyhodnocuje dlouhodobé záměry veřejných i soukromých vysokých škol a jejich každoroční aktualizaci. Vypracovává a zveřejňuje výroční zprávu o stavu vysokého školství.

Minimální/základní kvalitu vzdělávání ministerstvo zabezpečuje prostřednictvím akreditace studijních programů na základě stanoviska Akreditační komise (viz 2.7.1.2.).

Rozhodováním o udělení akreditace studijním programům/oborům ministerstvo současně ovlivňuje síť vysokých škol. V případě soukromých vysokých škol ministerstvo plní tuto funkci tím, že uděluje státní souhlas k jejich působení, přičemž pokud ministerstvo udělí státní souhlas, rozhodne také o akreditaci studijních programů.

Ministerstvo poskytuje vysoké škole metodickou pomoc při tvorbě vnitřních předpisů. Vnitřní předpisy vysoké školy upravují ty její záležitosti, které spadají do její samosprávné působnosti (viz 2.6.4.2.). K těm patří i řada předpisů pracovněprávních. Vnitřní předpisy nabývají platnosti teprve poté, co byly registrovány ministerstvem. Registrací vnitřních předpisů ministerstvo stvrzuje, že jsou v souladu se zákonem o vysokých školách nebo s jinými právními předpisy.

Ministr jmenuje a odvolává členy správních rad jednotlivých vysokých škol a předkládá prezidentovi republiky návrhy akademických senátů na jmenování rektorů a návrhy vědeckých rad na jmenování profesorů. (Blíže viz 2.6.4.2.)

Na úrovni vysokých škol je míra autonomie institucí nesrovnatelně vyšší než v institucích upravovaných školským zákonem. Řadu procesů proto ministerstvo řídí nebo ovlivňuje prostřednictvím finančních nástrojů. (Blíže viz 2.8.2.)

Působnost Ministerstva vnitra a Ministerstva obrany vůči vysokým školám, které zřizují, je analogická působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, např. registrují vnitřní předpisy resortních vysokých škol (po vyjádření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy), rozdělují finanční prostředky ze svých kapitol státního rozpočtu a kontrolují zákonnost a hospodárnost při jejich používání, plní úkoly nadřízeného správního orgánu ve správním řízení. Ministerstva obrany a vnitra však v případě státních škol vykonávají i některé působnosti, které ve veřejných školách přísluší samosprávným orgánům, např. rozhodují o zřízení, sloučení, rozdělení či zrušení fakult. Příslušný resortní ministr (obrany nebo vnitra) vykonává některé působnosti, které vůči veřejným školám plní ministr školství, mládeže a tělovýchovy, např. předkládá prezidentu republiky návrh na jmenování, popř. odvolání rektora, předkládá návrhy vědecké rady vysoké školy na jmenování profesorem, pokud příslušná škola získala oprávnění k řízení ke jmenování profesorem. Dále vykonává i některé činnosti, které veřejné vysoké školy vykonávají samy, např. předkládá Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy dlouhodobý záměr státní školy a zprávu o její činnosti.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Výroční zpráva o stavu vysokého školství za rok 2007

Ministerstvo obrany

Ministerstvo vnitra

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

2.6.1.3. Celoživotní učení

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má celkovou odpovědnost za vzdělávání. V oblastech týkajících se trhu práce spolupracuje s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Koordinuje činnost ministerstev, jiných

ústředních orgánů státní správy a profesních komor v oblasti systému uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie.

Pokud jde o vzdělávání dospělých organizované školami a poskytující vzdělání definovaného stupně, jsou kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy analogické jako pro studium denní. Ministerstvo stanoví především obsah, délku a organizaci studia. (Na vysokých školách je to v samostatné působnosti institucí.)

Působnost Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti dalšího vzdělávání upravuje zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání z r. 2006, který umožňuje certifikaci nejen úplných kvalifikací, ale i tzv. dílčích kvalifikací, tj. způsobilostí pro výkon dílčích činností v určitém povolání. Podrobněji viz 7.2..

Rekvalifikační vzdělávání určené převážně nezaměstnaným je řízeno Ministerstvem práce a sociálních věcí prostřednictvím úřadů práce. Mohou je však poskytovat pouze vzdělávací instituce, které mají vzdělávací programy akreditované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Vzdělávání zaměstnanců podniků a organizací řídí samy tyto podniky.

Rozsáhlý segment dalšího vzdělávání je organizován na komerční bázi bez vlivu státu.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

2.6.2. Všeobecná správa na regionální úrovni

Územní členění státu viz 1.2.3..

Působnost krajů je dvojí:

- jednak mají samostatnou působnost jako orgány samosprávy,
- jednak jsou na ně přeneseny působnosti státní správy z centra.

2.6.2.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Kraj v samostatné působnosti

Kraj je povinen zajistit podmínky pro uskutečňování středního a vyššího odborného vzdělávání, pro vzdělávání dětí zdravotně postižených a zdravotně znevýhodněných, pro jazykové, základní umělecké a zájmové vzdělávání a částečně pro výkon ústavní výchovy. Proto zřizuje

- střední školy,
- vyšší odborné školy,
- školy a školská zařízení pro děti a žáky se zdravotním postižením vč. základních škol speciálních a škol při zdravotnických zařízeních,
- školská výchovná, ubytovací a stravovací zařízení sloužící žákům krajem zřizovaných škol,
- jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky,
- střední školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny,
- základní umělecké školy,
- dětské domovy,
- školská zařízení pro zájmové vzdělávání.

Kraj spravuje školy a školská zařízení, které zřizuje. Z vlastního rozpočtu zabezpečuje jejich investiční výdaje a provozní náklady s výjimkou těch, které jsou hrazeny státem (viz 2.8.1.). Na náklady hrazené státem však může podle potřeby a možností přispívat.

Kraj může jako své iniciativní a kontrolní orgány zřizovat výbory. Jedním z nich je vždy Výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost, který má nejméně pět členů. Tento výbor především:

- v návaznosti na demografický vývoj a na vývoj zaměstnanosti posuzuje síť škol a školských zařízení, studijních a učebních oborů a vyjadřuje se k jejich změnám v rámci kraje,
- předkládá návrhy na zkvalitnění péče poskytované školami a školskými zařízeními, které kraj zřizuje,
- vyjadřuje se k záměrům na poskytování dotací v oblasti mládeže, tělovýchovy a sportu,
- projednává zprávy o výsledcích výchovně vzdělávací činnosti škol a školských zařízení, které kraj zřizuje.

Centrální působnost přenesená na krajské úřady

Na regionální úrovni vykonávají centrální státní správu v přenesené působnosti krajské úřady. Stanovené správní kompetence ve vztahu k obcím byly v zájmu přiblížení státní správy samosprávě svěřeny mezičlánkům – obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.

Krajský úřad zřizuje pro vedení školské agendy odbor školství. Jeho vedoucího jmenuje a odvolává rada kraje.

V oblasti školské politiky krajský úřad

- zpracovává a každé dva roky upřesňuje a zveřejňuje (vždy v lichém roce) dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ve svém územním obvodu; vychází přitom z dlouhodobého záměru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který má periodicitu čtyřletou (viz 2.6.1.1.),
- zpracovává a každoročně zveřejňuje výroční zprávu o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v kraji.

Oba materiály se zpracovávají ve struktuře stanovené ministerstvem, schvaluje je krajské zastupitelstvo, krajský úřad je zasílá MŠMT vždy do 31. března. Dlouhodobý záměr v kraji vychází z dlouhodobého záměru České republiky, z regionálního demografického vývoje, z regionálních specifik rozvoje ekonomiky, trhu práce a společnosti, které ovlivňují rozvoj vzdělávání, stav a vývoj vzdělávací soustavy kraje.

V oblasti všeobecné správy krajský úřad

- je nadřízeným správním orgánem ředitelů škol a školských zařízení zřizovaných státem, krajem, obcí/svazkem obcí,
- je odvolací instancí v případě odvolání proti rozhodnutím ředitele školy či obce,
- ve věcech povinné školní docházky povoluje jiný způsob vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením,
- jmenuje a odvolává předsedy zkušební komise pro vykonání absolutoria, pro závěrečné a maturitní zkoušky,
- plní úkoly související s organizací společné části maturitní zkoušky a rozhoduje o přezkoumání průběhu a výsledků maturitní zkoušky,
- rozhoduje o nostrifikaci vysvědčení vydaných zahraničními školami,
- povoluje zřízení asistenta pedagoga ve školách a školských zařízeních.

Pravomoci krajského úřadu v oblasti financování a kontroly hospodaření viz 2.8.2..

V oblasti vedení rejstříku škol a školských zařízení krajský úřad

- zařazuje do sítě mateřské školy a školská zařízení,
- předkládá ministerstvu žádosti o zařazení do sítě těch škol a školských zařízení, která zřizuje kraj v samostatné působnosti nebo jiní zřizovatelé.

V oblasti pracovněprávní a v oblasti mzdové krajský úřad

- provádí kontrolu dodržování pracovně právních předpisů,
- organizuje další vzdělávání učitelů.

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o krajích (krajské zřízení)

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

2.6.2.2. Terciární vzdělávání

Vyšší odborné školy

Zřizovateli vyšších odborných škol jsou kraje. Jejich samostatná i přenesená působnost vůči těmto školám je analogická působnosti vůči středním odborným školám (viz 2.6.2.1.).

Vysoké školy

Zákon o vysokých školách centrální správu na regionální úrovni konkrétně neupravuje. Ve znění preambule zákona vysoké školy "přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou". Představitelé regionální samosprávy bývají proto např. zastoupeni ve správních radách veřejných vysokých škol.

2.6.3. Všeobecná správa na místní úrovni

Místní úroveň představuje obec, která je základním článkem samosprávy ve školství.

2.6.3.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Obec je povinna vytvářet podmínky pro plnění povinné školní docházky (viz 2.5.) a dále je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání dětí v posledním roce před zahájením povinné školní docházky.

Obec (popř. svazek obcí) zřizuje mateřskou školu, základní školu a zařízení školního stravování jim sloužící. Zřizované školy lze ustavit jako jednu právnickou osobu.

Kromě toho může obec zřizovat základní umělecké školy, školská zařízení pro zájmové vzdělávání (např. školní družiny, školní kluby), školská účelová zařízení (např. plavecké školy, školní hospodářství, střediska praktického vyučování) a jsou-li k tomu důvody a prostředky, pak i školy zřizované obvykle krajem (střední školy a vyšší odborné školy), popř. ministerstvem.

Ředitele škol zřizovaných obcí jmenuje a odvolává rada obce. Při jmenování vychází zejména z výsledků konkursního řízení a ze stanoviska školské rady.

Obec zabezpečuje investiční a neinvestiční výdaje organizací, které zřídila, s výjimkou přímých vzdělávacích nákladů (prostředky na mzdy a s nimi spojené odvody, na učební pomůcky, učebnice a školní potřeby), které jsou hrazeny státem. Na tyto náklady však může přispívat.

Obec uplatňuje své zájmy, zájmy rodičů nebo jiných zákonných zástupců dětí a žáků a pedagogických pracovníků na rozvoji výchovy a vzdělávání vůči školským institucím v obci.

Obec projednává s řediteli škol a školských zařízení, které zřídila, zejména koncepci rozvoje, rozpočet a materiální podmínky pro činnost, personální a sociální podmínky pracovníků, požadavky na zkvalitnění péče a způsob úhrady nákladů zvýšených z tohoto důvodu, a dále zprávy o výsledcích výchovně vzdělávací činnosti. Obdobně postupuje při projednávání těchto otázek i s řediteli těch institucí ve svém územním obvodu, které nezřídila.

Obec rozhoduje o přijetí opatření na základě výsledků České školní inspekce v institucích, které zřizuje.

Zákon o obcích (obecní zřízení)

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

2.6.3.2. Terciární vzdělávání

Vyšší odborné školy

Úloha obcí vůči vyšším odborným školám je upravena školským zákonem. Obec nebo svazek obcí může zřizovat a zrušovat vyšší odborné školy a jím sloužící školská zařízení, pokud prokáže potřebné finanční, materiální a personální zabezpečení jejich činnosti orgánu, který vede rejstřík škol a školských zařízení, což je v tomto případě Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Úloha obce při zabezpečování jejích činnosti je analogická působnosti obcí vůči středním školám (viz 2.6.3.1.).

Vysoké školy

Zákon o vysokých školách úlohu obcí zvlášť neupravuje. Představitelé územní samosprávy (tedy i obcí) bývají ale zastoupeni ve správních radách veřejných vysokých škol.

2.6.4. Vzdělávací instituce, správa, řízení

Postavení institucí se zásadním způsobem liší ve školách od mateřských až po vyšší odborné, které zřizují orgány územní samosprávy a které upravuje školský zákon (viz 2.6.4.1.), a ve vysokém školství, které upravuje zákon o vysokých školách (viz 2.6.4.2.).

2.6.4.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Školy mají právní subjektivitu ze zákona. Protože však mnohé základní školy a mateřské školy jsou velmi malé (viz 3.16.2. a 4.18.3.) a plnění všech povinností právního subjektu pro ně znamenalo spíš zátěž než výhodu, zůstávaly nejpozději do 31. 12. 2002 organizační složkou obce.

V průběhu roku 2003 probíhalo slučování škol tak, aby velikost institucí umožnila jejich efektivní a ekonomické fungování. Školský zákon umožňuje, aby pod jedním ředitelstvím působily různé školy a školská zařízení téhož zřizovatele, takže v případě malých obcí bylo možno sloučit do jedné instituce i mateřskou a základní školu.

Kraje jako zřizovatelé slučovaly i některé střední školy různého druhu či oborového zaměření, které sice právní subjektivitu měly, ale byly příliš malé a jejich provoz nebyl dostatečně ekonomický.

Školy zřizované ministerstvy nebo orgány územní samosprávy (veřejné školy) mohou mít právní formu a) příspěvkové organizace nebo školské právnické osoby (jsou-li zřizovány krajem, obcí nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) nebo b) organizační složky státu (jsou-li zřizovány Ministerstvem obrany, Ministerstvem vnitra nebo Ministerstvem spravedlnosti).

Nejčastější právní formou veřejných škol je forma příspěvkové organizace. Školy zřízené v této právní formě spravují majetek svěřený zřizovatelem (jímž je stát, kraj nebo obec), dostávají od něho příspěvky na svou činnost a jsou zpravidla neziskové.

Školská právnická osoba je novou právní formou neziskové organizace, jejíž činnost je omezena na oblast vzdělávání.

Školy zřizované registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi (církevní školy) mají být zřizovány v právní formě školské právnické osoby.

Soukromé školy jsou školy, které zřizují právnické osoby odlišné od výše uvedených, nebo fyzické osoby. Převažují u nich právní formy, které upravuje obchodní zákoník (např. společnosti s ručením omezeným,

akciové společnosti apod.). Mohou však využívat i formy obecně prospěšné společnosti a nově i formy školské právnické osoby.

Nezbytným předpokladem pro činnost veřejných, církevních i soukromých škol je zápis do rejstříku škol a školských zařízení (resp. do rejstříku školských právnických osob).

Financování církevních a soukromých škol je odlišné (viz 5.19.3.).

Ředitel školy

Ředitel školy je zodpovědný za řízení školy:

- rozhoduje ve všech záležitostech týkajících se vzdělávání,
- odpovídá za to, že škola poskytuje vzdělávání v souladu se školským zákonem a příslušnými učebními dokumenty a za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání,
- vytváří podmínky pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, pro činnost školské rady, pro výkon školní inspekce a přijímá následná opatření,
- zpracovává výroční zprávu o činnosti školy, předkládá ji školské radě, po jejím schválení zřizovateli, a zpřístupňuje ji veřejnosti,
- zajišťuje informovanost rodičů a zletilých žáků o průběhu a výsledcích vzdělávání,
- zajišťuje spolupráci při uskutečňování programů zjišťování výsledků vzdělávání organizovaných ministerstvem,
- odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými ve škole.

Ředitel školy zřizované státem, krajem, obcí, popř. svazkem obcí plní povinnosti vedoucího organizace s pravomocemi v oblasti hospodaření s finančními prostředky. Vedle výroční zprávy zpracovává i rozbor hospodaření školy podle požadavků ministerstva. V oblasti pracovněprávních vztahů je zaměstnavatelem učitelů i ředitele škola; ředitel jmenuje a odvolává své zástupce. Dále rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti státní správy:

- ve věcech povinné školní docházky (viz 2.5.), tzn. o přijetí žáka, o jeho převedení do jiného vzdělávacího programu, o povolení a zrušení individuálního vzdělávání apod.
- o zařazení dětí do mateřské školy,
- o přijetí ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách a v konzervatořích,
- o obsahu přijímacích i závěrečných a maturitních zkoušek,
- o přerušení studia, o podmínečném vyloučení a vyloučení ze studia a o změně studijního či učebního oboru,
- o snížení nebo prominutí úplaty za poskytování vzdělávání a školských služeb, o přiznání a odnětí stipendia,
- o výši příspěvku rodičů na školní stravování,
- o úpravě učebních dokumentů v rozsahu stanoveném učebními plány; úhradu případných zvýšených nákladů projednává se zřizovatelem školy.

Způsob jmenování ředitelů škol závisí na zřizovateli (blíže viz 2.6.2. a 2.6.3.). Zřizovatel ho může odvolat z funkce jen z důvodů stanovených zákonem. Jsou jimi: ztráta předpokladů pro výkon funkce, závažné porušení právních povinností, dosažení 65 let věku, organizační změny vedoucí ke zrušení funkce.

Personální otázky viz blíže kap. 8.3.1. a 8.3.2..

Školská rada

Školská rada je orgán, který umožňuje rodičům, zletilým žákům, pracovníkům školy, občanům a dalším osobám podílet se na správě školy. Zřizuje ji zřizovatel základní, střední nebo vyšší odborné školy, který zároveň určí počet jejích členů a vydá její volební řád. V soukromých a církevních školách plní tuto funkci

ředitel. Pokud je součástí instituce více druhů či typů škol, lze řídit jen jednu školskou radu, pro vyšší odbornou školu se však školská rada zřizuje vždy samostatně.

Třetinu členů školské rady jmenuje zřizovatel, třetinu volí pedagogičtí pracovníci ze svých řad a třetinu volí žáci nebo jejich rodiče. Jejich funkční období je tři roky. Ředitel školy není členem rady, ale musí se jednání školské rady účastnit, pokud je přizván, a je povinen jí předat požadované podklady pro jednání. Školská rada zasedá minimálně dvakrát ročně.

Školská rada

- schvaluje výroční zprávu školy (viz 9.4.1.1.), projednává návrh rozpočtu, vyjadřuje se ke zprávě o hospodaření a podává návrhy k jeho zlepšení; tím plní funkci veřejné kontroly školy;
- vyjadřuje se k návrhům školních vzdělávacích programů a k jejich realizaci;
- schvaluje pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků v základních a středních školách;
- schvaluje školní řád, ve středních a vyšších odborných školách stipendijní řád, a navrhuje jejich změny;
- podílí se na zpracování koncepčních záměrů rozvoje školy;
- projednává inspekční zprávy České školní inspekce;
- podává podněty a oznámení řediteli školy, zřizovateli, popř. orgánům státní správy, vč. např. návrhu na odvolání ředitele školy.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

2.6.4.2. Terciární vzdělávání

Správa vyšších odborných škol je upravena školským zákonem (viz 2.6.4.1.).

Vysoké školy mají vysoký stupeň samosprávy a tomu odpovídající orgány definované zákonem o vysokých školách.

Na vysoké škole se zaručují akademické svobody a akademická práva. Jsou to:

- svoboda vědy, výzkumu a umělecké tvorby a zveřejňování jejich výsledků,
- svoboda výuky spočívající především v její otevřenosti vůči různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům,
- právo učit se, zahrnující svobodnou volbu zaměření studia v rámci studijních programů a svobodu vyjadřovat vlastní názory ve výuce,
- právo členů akademické obce volit zastupitelské akademické orgány, a konečně
- právo používat akademické insignie a konat akademické obřady.

Na všech vysokých školách, nejenom veřejných, je nepřípustné zakládat a organizovat činnost politických stran a politických hnutí. O působení odborových organizací na půdě vysoké školy rozhoduje její management.

Pojetí samosprávy a jejího vztahu ke státní správě se liší podle toho, zda jde o vysokou školu veřejnou, soukromou nebo státní.

Do samosprávné působnosti veřejné vysoké školy patří zejména:

- rozhodnutí o její vnitřní organizaci,
- určení počtu přijímaných studentů, podmínek jejich přijetí a přijímacího řízení,
- tvorba a uskutečňování studijních programů,
- organizace studia,
- rozhodování o právech a povinnostech studentů,
- zaměření a organizace vědecké a další tvůrčí činnosti,

- pracovněprávní vztahy a určování počtu akademických pracovníků a dalších zaměstnanců,
- habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem,
- spolupráce s jinými vysokými školami a zahraniční styky,
- zřizování samosprávných akademických orgánů,
- hospodaření a nakládání s majetkem a
- stanovení výše poplatků spojených se studiem.

Samosprávné orgány veřejné vysoké školy jsou: akademický senát, rektor, vědecká (umělecká, akademická) rada a disciplinární komise.

Dalšími orgány veřejné vysoké školy jsou správní rada a kvestor.

Akademický senát

Akademický senát veřejné vysoké školy je samosprávný zastupitelský orgán, jehož členové se volí z členů akademické obce (tj. ze studentů a z akademických pracovníků) přímou volbou s tajným hlasováním. Studenti mohou tvořit nejvýše jednu polovinu a nejméně jednu třetinu členů akademického senátu. Počet členů, způsob jejich volby, orgány akademického senátu a jejich činnost stanoví vnitřní předpis veřejné vysoké školy. Funkční období jednotlivých členů je nanejvýš tříleté, zasedání akademického senátu jsou veřejná. Akademický senát se usnáší tajným hlasováním ve věcech, které jsou taxativně uvedeny v zákoně o vysokých školách; v ostatních případech způsob hlasování stanoví vnitřní předpis.

Akademický senát

- rozhoduje o zřízení, organizaci a zrušení součástí vysoké školy,
- schvaluje vnitřní předpisy vysoké školy a jejích součástí,
- schvaluje rozpočet vysoké školy a kontroluje využívání finančních prostředků vysoké školy,
- schvaluje výroční zprávu o činnosti a hospodaření vysoké školy,
- schvaluje hodnocení činnosti vysoké školy,
- schvaluje návrh na jmenování a odvolání členů vědecké rady a disciplinární komise,
- schvaluje podmínky pro přijetí ke studiu ve studijních programech, které se neuskutečňují na fakultách,
- usnáší se o návrhu na jmenování rektora, popř. navrhuje jeho odvolání z funkce,
- schvaluje dlouhodobý záměr vzdělávací, vědecké a jiné tvůrčí činnosti a jeho každoroční aktualizaci,
- na návrh rektora zruší vnitřní předpis, rozhodnutí nebo jiný úkon orgánu součásti veřejné vysoké školy anebo pozastaví jeho účinnost, pokud je tento vnitřní předpis, rozhodnutí nebo úkon v rozporu se zvláštními předpisy nebo vnitřními předpisy veřejné vysoké školy,

Dále se vyjadřuje:

- k záměru rektora jmenovat nebo odvolat prorektory,
- k návrhům těch studijních programů, které se neuskutečňují na fakultách,
- k právním úkonům vyžadujícím souhlas správní rady,
- k podnětům a stanoviskům správní rady.

Rektor

V čele veřejné vysoké školy je rektor, který jedná a rozhoduje ve věcech školy. V případech, kdy zvláštní předpis předpokládá působnost statutárního orgánu, plní ji rektor. Rektora jmenuje a odvolává prezident republiky na návrh akademického senátu veřejné vysoké školy předložený prostřednictvím ministra školství. Funkci rektora může táž osoba vykonávat pouze po dvě po sobě následující čtyřletá období. Rektora zastupují v určeném rozsahu jím jmenovaní prorektoři.

Vědecká rada

Vědecká rada veřejné vysoké školy (umělecká rada na vysokých školách, které uskutečňují studijní programy v oblasti umění, akademická rada na neuniverzitních vysokých školách) projednává zejména dlouhodobý záměr vysoké školy, schvaluje studijní programy, které nespadají do kompetence vědecké rady fakulty, v rozsahu stanoveném zákonem o vysokých školách působí při habilitačním řízení a při řízení ke jmenování profesorem. Členové vědecké rady jsou vybíráni z řad významných představitelů oborů, v nichž vysoká škola uskutečňuje vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Nejméně jedna třetina členů vědecké rady jsou externisté působící mimo akademickou obec příslušné vysoké školy. Jmenuje a odvolává je rektor, který je předsedou vědecké rady.

Disciplinární komise

Disciplinární komise veřejné vysoké školy projednává disciplinární přestupky studentů, pokud nejsou zapsáni na žádné z jejích fakult. Jejího předsedu a členy z řad členů akademické obce jmenuje rektor (polovinu tvoří studenti). Funkční období členů disciplinární komise je nejvýše dvouleté.

Správní rada

Správní rada veřejné vysoké školy dbá o to, aby škola zachovávala účel, pro který byla zřízena, a aby v jejích současných i perspektivních projektech byl zohledněn veřejný zájem. Kromě toho správní rada vydává písemný souhlas ke všem právním úkonům týkajícím se hospodaření školy s nemovitým a částečně i movitým majetkem, k právním úkonům, kterými vysoká škola hodlá zřídit věcné břemeno nebo předkupní právo, k právním úkonům, kterými vysoká škola hodlá založit jinou právnickou osobu, a k peněžitým a nepeněžitým vkladům do těchto a jiných právnických osob. Vyjadřuje se i k dlouhodobému záměru školy, k jejímu rozpočtu, k hodnocení školy a k výroční zprávě o činnosti a hospodaření. Svá stanoviska veřejně publikuje. Členy správní rady jmenuje na dobu 6 let ministr, který ve spolupráci s rektorem dbá na to, aby se jimi stali významní představitelé veřejného života, územní samosprávy a státní správy. Zaměstnanci veřejné vysoké školy se členy správní rady vlastní školy nemohou stát. Zasedání správní rady svolává a řídí její předseda. Způsob jednání správní rady upravuje statut schvalovaný ministrem.

Kvestor

Kvestor řídí hospodaření a vnitřní správu veřejné vysoké školy. Jmenuje a odvolává ho rektor, který také vymezuje, kdy a do jaké míry může vystupovat jménem školy.

Vnitřní předpisy

Samosprávné orgány veřejné vysoké školy se ve své činnosti řídí obecně závaznými právními předpisy. Vedle toho má vysoká škola též své vnitřní předpisy. Tvoří je statut, volební a jednací řád akademického senátu, vnitřní mzdový předpis, jednací řád vědecké rady, řád výběrového řízení k obsazování míst akademických pracovníků, studijní a zkušební řád, stipendijní řád, disciplinární řád pro studenty, popř. další předpisy, pokud to vyžaduje specifika provozu školy.

Nejdůležitějším vnitřním předpisem je statut, který obsahuje:

- název, sídlo a typ vysoké školy,
- právní předchůdce,
- podmínky pro přijetí ke studiu a způsob podávání přihlášek,
- podmínky studia cizinců,
- seznam akreditovaných studijních programů uskutečňovaných na vysoké škole a seznam oborů, v nichž je vysoká škola oprávněna konat habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem,
- vymezení obsahu, podmínek a četnosti hodnocení činnosti vysoké školy,
- organizační strukturu vysoké školy,
- ustanovení o poplatcích spojených se studiem,

- pravidla pro užívání akademických insignií a konání akademických obřadů,
- pravidla hospodaření vysoké školy.

Vnitřní předpisy veřejné vysoké školy podléhají registraci, kterou provádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na žádost rektora. Pokud je v průběhu tohoto procesu zjištěna určitá nesrovnalost nebo rozpor s platnými právními normami, vyzve ministerstvo příslušnou veřejnou vysokou školu, aby v přiměřené lhůtě zjednala nápravu.

Členění vysoké školy

Pokud se veřejná vysoká škola člení na institucionální součásti – např. na fakulty, ústavy, pracoviště pro vědeckou a výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost, účelová zařízení pro kulturní a sportovní činnost a pro ubytování a stravování členů akademické obce, na specializovaná pracoviště pro zajištění některých studijních programů nebo provozu školy apod. – dochází k dělbě kompetencí mezi samosprávou školy a samosprávou těchto součástí.

Nejčastěji se vyskytující součástí veřejné vysoké školy je fakulta. Jejími samosprávnými akademickými orgány jsou akademický senát fakulty, děkan (kterého mohou zastupovat proděkani), vědecká rada fakulty, disciplinární komise fakulty. Dalším orgánem je tajemník. Jejich úkoly jsou analogické akademickému senátu školy, rektorovi, vědecké radě školy, disciplinární komisi školy a kvestorovi, jejich kompetence se však omezují na jednání a rozhodování ve věcech fakulty. Správní radu fakulty nezřizují. Záležitosti fakulty spadající do její samosprávné působnosti upravují vnitřní předpisy, kam patří statut fakulty, volební a jednací řád akademického senátu a jednací řád vědecké rady, disciplinární řád pro studenty, popř. další předpisy nutné pro provoz fakulty.

Institucionální složkou veřejné vysoké školy, věnující se vědecké a výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti, může být vysokoškolský ústav. O jeho zřízení rozhoduje akademický senát veřejné vysoké školy. V jeho čele stojí rektorem jmenovaný ředitel, který si může jmenovat ústavní vědeckou (uměleckou, akademickou) radu.

Uskutečňování některých studijních programů vyžaduje zřizování specializovaných (provozně-vzdělávacích) pracovišť. Může to být vysokoškolský zemědělský nebo lesní statek nebo fakultní nemocnice apod., pro které však kromě zákona o vysokých školách platí i další právní předpisy.

Státní vysoké školy, tj. Univerzita obrany a Policejní akademie, vzdělávají odborníky zejména pro své resorty a respektují požadavky těchto resortů.

Zákon o vysokých školách

2.7. Interní a externí konzultace

Konzultace mezi jednotlivými činiteli ve školství probíhají uvnitř škol, mezi školami a na úrovni celého resortu školství. Ty jsou předmětem kap. 2.7.1..

Konzultace škol jako institucí a resortu školství s "neškolským" okolím jsou předmětem kap. 2.7.2..

2.7.1. Interní konzultace

Interní konzultace probíhají odlišně ve školství spravovaném obcemi a kraji (viz 2.7.1.1.) a na vysokých školách (viz 2.7.1.2.).

2.7.1.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Ředitel školy zřizuje jako svůj poradní orgán pedagogickou radu, jejímiž členy jsou všichni pedagogičtí pracovníci školy. Její porady jsou jednak pravidelné, jednak příležitostné, nastanou-li pedagogické problémy. Na větších školách fungují i předmětové komise.

Účast žáků na dění školy je formálně upravena novým školským zákonem.

Žáci/studenti mají právo zakládat samosprávné orgány, volit a být voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy, který je povinen se stanovisky samosprávných orgánů zabývat. Mají právo vyjadřovat ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání. Zletilí mají právo volit a být voleni do školské rady (viz 2.6.4.1.). Dále mají právo na informace a poradenskou pomoc školy nebo poradenského zařízení v záležitostech vzdělávání.

Žáci/studenti i jejich rodiče mají právo na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání. Konzultace s rodiči se odehrává na pravidelných třídních schůzkách konaných obvykle čtyřikrát ročně, individuálně podle potřeby. Rodiče jsou povinni se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání jejich dítěte. Společnou platformou pro pedagogy, rodiče a zletilé žáky je školská rada (viz 2.6.4.1.), rodiče se však sdružují i v jiných formách.

Potřebu konzultací vyvolávají přechodové momenty vzdělávací dráhy žáka (viz 2.4.2.). Zde vedle pedagogů mohou do rozhodování vstupovat poradenské instituce resortu školství, jejichž činnost je popsána v kap. 4.15., 10.3. a 10.5.3., a úřady práce, jejichž působnost je popsána v kap. 2.7.2. a 7.3.2..

Jednotlivé školy mezi sebou v souvislosti s přechody žáků neformálně konzultují na principu správní či geografické blízkosti. Většina škol pořádá tzv. dny otevřených dveří, při nichž nabízí informace o obsahu a průběhu vzdělávání a možnost seznámit se s klimatem školy jak potenciálním žákům a jejich rodičům, tak i vyučujícím okolních škol. Dny otevřených dveří pořádají i školy vysoké.

Obvyklé jsou i další formy spolupráce škol: poskytování výsledků praktických činností odborných škol mateřské škole nebo základní škole (výzdoba, hračky apod.), praxe žáků středních pedagogických škol a studentů pedagogických fakult na školách, pro něž jsou připravováni.

Pedagogové jednotlivých vzdělávacích úrovní nebo předmětových oblastí vytvářejí asociace jako orgány pro výměnu zkušeností a prosazování zájmů příslušné složky vzdělávací soustavy (Asociace předškolní výchovy, Asociace pedagogů základního školství, Asociace ředitelů základních škol, asociace ředitelů odborných škol podle jednotlivých odborností, Asociace vyšších odborných škol, Asociace učitelů dějepisu apod.). Asociace se vyjadřují (buď v rámci připomínkového řízení nebo v rámci ad hoc vytvářených poradních orgánů ministerstva) i ke kurikulárním problémům.

Profesní zájmové organizace pedagogických pracovníků se dále sdružují – viz 2.7.2..

Poradní orgány má i ministerstvo. Část z nich jsou organizace zřizované ministerstvem k plnění specializovaných úkolů (viz 2.6.1.). Další jsou resortní poradní orgány. Jsou to Akreditační komise pro další vzdělávání pedagogických pracovníků složená ze zástupců vysokých škol, Národního institutu pro další vzdělávání a ministerstva, Akreditační komise pro rekvalifikační vzdělávání složená z představitelů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva práce a sociálních věcí a dalších.

Nadresortní orgány jsou uvedeny souborně v kap. 2.7.2..

Asociace obchodních akademií ČR

Asociace pedagogů základního školství ČR

Asociace předškolní výchovy - APV

Asociace středních průmyslových škol ČR

Asociace vyšších odborných škol

Asociace ředitelů církevních škol ČR

Asociace ředitelů gymnázií České republiky

Asociace ředitelů základních škol ČR

PAU (Přátelé angažovaného učení)

Sdružení soukromých škol Čech, Moravy a Slezska

Sdružení učňovských zařízení

Sdružení škol vyššího studia

Česká manažerská asociace

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o sdružování občanů

2.7.1.2. Terciární vzdělávání

Interní konzultace vyšších odborných škol jsou upraveny analogicky jako v sekundárním vzdělávání. Odlišně je upravena tvorba obsahu vzdělávání. Vzdělávací program si stanoví každá škola sama, ale podléhá akreditaci ministerstva školství (v případě zdravotnického zaměření s předchozím souhlasem Ministerstva zdravotnictví). Ministerstvo ji uděluje na základě stanoviska Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, jejíchž 21 členů jmenuje a odvolává ministr školství z odborníků z vysokých škol, z vyšších odborných škol a z praxe. Jsou jmenováni na dobu šesti let. Vnitřní organizaci Akreditační komise stanoví statut vydávaný ministerstvem a publikovaný ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Akreditace vzdělávacího programu je podmínkou pro zápis příslušného oboru vzdělávání do rejstříku škol a tedy pro konání výuky a přiznání označení absolventa.

Zákon o vysokých školách stanoví dva hlavní aktéry, kteří spoluurčují fungování a další rozvoj vysokého školství. Jsou to: Akreditační komise a celostátní reprezentace vysokých škol.

Akreditační komise pečuje o kvalitu vysokoškolského vzdělávání a všestranně posuzuje vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou a další tvůrčí činnost vysokých škol. Vydává stanovisko

- k žádostem o akreditaci studijních programů,
- k žádostem o oprávnění konat habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem,
- k zřízení, zrušení apod. fakult veřejné vysoké školy,
- k udělení státního souhlasu pro právnickou osobu, která chce působit jako soukromá vysoká škola a
- k určení typu vysoké školy (univerzitní/neuniverzitní).

Zjistí-li Akreditační komise při hodnocení určité vysoké školy závažné nedostatky v řízení její kvality, může navrhnout Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy různá opatření, od výzvy k nápravě až po odnětí akreditace studijního programu, a zákaz konat státní zkoušky a přiznávat akademické tituly.

Členy Akreditační komise, jejího předsedu a místopředsedu jmenuje vláda České republiky na návrh ministra školství, mládeže a tělovýchovy, a to na dobu šesti let. Mohou se jimi stát pouze významné osobnosti, jejichž bezúhonnost a odborná autorita je všeobecně uznávána. Při výkonu své funkce jsou nezávislí. Způsob jejich jednání upravuje vládou schválený a veřejně dostupný statut Akreditační komise.

Akreditační komise dále zastupuje Českou republiku v Mezinárodní síti agentur pro zajištění kvality ve vysokém školství (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education – http://www.inqaahe.org/) a následně také v regionálních uskupeních: v Evropské síti pro zajišťování kvality ve vysokém školství (European Network for Quality Assurance in Higher Education – http://www.enqa.eu/) a v Síti agentur pro zajištění kvality ve vysokém školství zemí střední a východní Evropy (Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education – http://www.ceenetwork.hu). (Více k činnosti akreditační komise viz 9.4.2.2..)

Celostátní reprezentaci vysokých škol tvoří Rada vysokých škol a Česká konference rektorů. Působnost obou těchto orgánů vyplývá ze zákona o vysokých školách.

Rada vysokých škol je orgán složený z členů akademických obcí vysokých škol delegovaných akademickými senáty všech vysokých škol. V jejím čele stojí volený předseda a místopředsedové. Způsob jednání Rady vysokých škol a jejích strukturálních složek (předsednictvo, komise, pracovní skupiny apod.) upravuje statut.

Česká konference rektorů je orgán složený z představitelů (rektorů, prezidentů, ředitelů apod.) vysokých škol. V jejím čele stojí volený předseda a kancléř. Způsob jednání konference rektorů upravuje statut.

S oběma orgány celostátní reprezentace projednává ministr školství, mládeže a tělovýchovy návrhy a opatření, která se významně týkají vysokých škol. Jsou to např. změny vysokoškolské legislativy, zásady vysokoškolské politiky, priority rozvoje vysokého školství, pravidla alokace státní dotace na jednotlivé vysoké školy.

Kromě těchto dvou orgánů se však uplatňuje i několik dalších partnerů.

Především je to Klub kvestorů, dobrovolná organizace usilující o kooperaci vysokých škol v oblasti hospodářské a administrativní.

Významným aktérem je Centrum pro studium vysokého školství – viz 2.6.1..

Rada vysokých škol

Akreditační komise

2.7.2. Konzultace s veřejností

Lze rozlišovat zapojení sociálních partnerů na úrovni centrální, regionální a lokální, v odborném vzdělávání popř. ještě zapojení na úrovni odvětvové.

Samostatnou oblast konzultací tvoří uplatnění absolventů a poradenství v této oblasti (blíže viz 10.6.10.1. a 7.15.).

Centrální úroveň

Vláda má řadu poradních orgánů s různým rozsahem působnosti; některé z nich se prosazují v oblasti vzdělávání a vědy a jejich členy, popř. členy jimi vytvořených pracovních týmů jsou představitelé resortu školství nebo vysokých škol.

Poradním orgánem vlády je Rada hospodářské a sociální dohody, což je institucionalizovaná platforma pro dialog mezi vládou, odbory a zaměstnavateli (proto tzv. tripartita). Jsou v ní zastoupeni po sedmi představitelích vláda, odbory a zaměstnavatelé. Má řadu pracovních týmů. Pracovnímu týmu pro vzdělávání a lidské zdroje předsedá náměstek ministra školství.

Rada pro výzkum a vývoj zpracovává pro vládu trendy výzkumu a vývoje. Mezi členy rady jsou představitelé Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, řada z jejích 15 členů jsou představitelé vysokých škol.

Rada pro udržitelný rozvoj se zabývá strategickými aspekty rozvoje. Jedním z jejích členů je i představitel Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Soustavu oborů vzdělání stanoví vláda nařízením po projednání s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji.

Rámcové vzdělávací programy vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy po projednání s příslušnými resortními ministerstvy. Před vydáním je projednává rovněž s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji.

Novým poradním orgánem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s nadresortním významem a složením je Národní rada pro kvalifikace ustavená na základě zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání v polovině roku 2007. Její úlohou je projednávat problematiku přípravy Národní soustavy kvalifikací (viz 7.2.), monitorovat trh práce a požadavky zaměstnavatelů a promítat je do obsahu kvalifikací a do oborů vzdělávání.

Sociální partneři se zajímají stále silněji o relevanci vzdělávání ve vztahu k potřebám pracovního trhu. V centru jejich zájmu je hlavně odborné vzdělávání, především učňovské a celoživotní. Nejaktivnější ze zaměstnavatelů jsou Svaz průmyslu a dopravy ČR – největší zaměstnavatelská organizace sdružující kolektivní i individuální členy a zastupující téměř 1800 subjektů, dále Unie zaměstnavatelských svazů a Hospodářská komora ČR. Z odborů je to Českomoravská komora odborových svazů – největší odborová centrála v zemi. V centru jejich pozornosti jsou obsahové otázky, především účast na přípravě vzdělávacích standardů, účast na přípravě právních norem ke zlepšení struktury počátečního odborného vzdělávání a na jeho financování včetně převodu části kompetencí do působnosti hospodářské sféry. Usilují o změnu ekonomických pravidel, která by měla podniky zainteresovat na účasti ve vzdělávání. Zabývají se tedy vzděláváním z hlediska hospodářského.

Odlišné úkoly plní školské odbory (především Českomoravský odborový svaz pracovníků školství a Vysokoškolský odborový svaz) a dvě sdružení zastřešující školské profesní a zájmové organizace: Unie školských asociací ČR – CZESHA s 19 členy a Stálá konference asociací ve vzdělávání – SKAV se 17 členy. Ty hájí zájmy učitelů a žáků a vyjadřují se k záležitostem školské soustavy a jejího fungování. CZESHA a další 4 školské asociace jsou současně i členy Unie zaměstnavatelských svazů.

Regionální úroveň

Na úrovni středního, především odborného vzdělávání začaly kraje jako zřizovatelé středních škol uplatňovat svůj vliv jak na úrovni koncepční, tak na úrovni praktické. Svůj vliv uplatňují okresní a regionální Hospodářské komory i jednotlivé podniky.

Společné zájmy krajů reflektuje a hájí Asociace krajů České republiky. Podobnou roli hraje Svaz měst a obcí České republiky, který je v oblasti vzdělávání velmi aktivní.

Na regionální úrovni se prosazují sociální partneři i v péči o celoživotní vzdělávání. V krajích postupně vznikly Regionální rady pro rozvoj lidských zdrojů. Jsou tvořeny zástupci kraje a sociálních partnerů, služeb zaměstnanosti, vzdělávacích institucí, škol, podniků a regionálních agentur.

Úroveň institucí

Školský zákon předpokládá, že ústřední orgány a nejrůznější organizace včetně firem mohou školám poskytovat pomoc při výchovně vzdělávací činnosti, při modernizaci obsahu vzdělávání a při vytváření personálních a materiálně technických podmínek činnosti.

Závazný právní rámec, který by vytvořil základ pro začlenění sociálních partnerů do vzdělávání, však zatím nebyl vytvořen. Partnerství je tedy v současné době založeno na dobrovolnosti a na iniciativě zúčastněných stran. Nejsilněji se to pociťuje jako nedostatek ve školství odborném.

Přesto však střední školy a vyšší odborné školy spolupracují s praxí: s podniky v okolí podle svého odborného zaměření. Tento typ spolupráce je zpravidla malý v gymnáziích, silnější v odborném vzdělávání, kde je stanoven již v učebních plánech a v učebních osnovách předepsaným rozsahem praktické výuky a praxe.

Pracovníci podniků se jako externí učitelé mohou v určité míře podílet na výuce. Na druhé straně školy mohou organizovat kursy pro pracovníky podniků.

Uplatnění absolventů

Koordinace vzdělávání se světem práce se uskutečňuje prostřednictvím spolupráce Ministerstva práce a sociálních věcí s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jejím tradičním cílem je harmonizace kvalifikačních požadavků a obsahu a úrovní vzdělávání.

Ministerstvo práce a sociálních věcí jako orgán odpovědný za státní politiku zaměstnanosti je zřizovatelem úřadů práce. Při všech úřadech práce pracují informační a poradenská střediska pro volbu povolání, jejichž posláním je prevence nezaměstnanosti. Blíže viz 7.15..

Asociace krajů ČR

Hospodářská komora České republiky

Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Stálá konference asociací ve vzdělávání, SKAV, o. s.

Svaz měst a obcí ČR

Svaz průmyslu a dopravy České republiky, útvar zaměstnavatelských vztahů

Unie zaměstnavatelských svazů ČR

Unie školských asociací - CZESHA

Českomoravský odborový svaz pracovníků školství

2.8. Metody financování školství

Školství je v rozhodující míře financováno z veřejných rozpočtů: ze státního rozpočtu a z rozpočtů územních správních celků – krajů a obcí.

Část prostředků školy získávají vlastní hospodářskou činností a účastí na mezinárodních programech. Prosazuje se snaha zvýšit účast rodin. Naopak finanční účast podniků na profesní přípravě žáků, která před rokem 1989 představovala asi 20 % prostředků poskytovaných ze státního rozpočtu, je zanedbatelná.

Princip financování se podstatně změnil v r. 1992: z financování na instituci přešel na normativní financování (per capita): byly stanoveny jednotkové neinvestiční výdaje – tzv. normativy neinvestičních výdajů na žáka/studenta, které stanovuje ministerstvo. Normativně je financována převažující část neinvestičních výdajů, jen menší část je financována účelově. Investiční výdaje jsou financovány nenormativně.

V oblasti financování ministerstvo odpovídá za uplatňování státní finanční politiky v odvětví školství:

- stanovuje základní principy financování škol a školských zařízení z prostředků státního rozpočtu;
- předkládá podklady pro sestavení návrhu státního rozpočtu (pro resort školství – kap. 333), a určuje jeho základní členění: objem prostředků určených pro tzv. regionální školství (tj. pro školy zřizované kraji a obcemi), pro vysoké školy, vědu, mládež, sport a další položky;

- stanovuje závazné zásady pro příděl finančních prostředků, a to jak přímo z centra, tak zásady, podle nichž provádějí přidělování krajské úřady a zásady, podle nichž podklady pro základní školy zpracovávají obecní úřady obcí s rozšířenou působností;
- přiděluje přímo prostředky institucím, které zřizuje, dále církevním školám, veřejným vysokým školám a v nepatrné míře soukromým vysokým školám;
- přiděluje prostředky krajům na instituce, které zřizují kraje, a na školy jiných zřizovatelů, a to prostřednictvím každoročně stanovovaných republikových normativů na úhradu tzv. přímých vzdělávacích nákladů a školských služeb;
- rozepisuje a přiděluje finanční prostředky nad stanovený rozsah školám a školským zařízením všech zřizovatelů, pokud v nich probíhá pokusné ověřování nových forem a metod práce a prostředky na rozvojové programy vyhlášené ministerstvem;
- stanovuje zákonem podmínky poskytování dotací soukromým školám a školským zařízením;
- každoročně zveřejňuje pravidla pro poskytování dotací veřejným i soukromým vysokým školám;
- kontroluje využití přidělených prostředků.

Finanční toky jsou ve školství spravovaném kraji a obcemi (tj. ve školách od preprimárních až po sekundární, k nimž se po správní stránce řadí i vyšší odborné školy – ty všechny jsou upraveny školským zákonem), ve vysokém školství a v dalším vzdělávání odlišné.

Zásady a proces financování podle školského zákona viz 2.8.1.. Zásady a proces financování vysokých škol viz podrobněji 2.8.2. Financování dalšího vzdělávání viz 2.8.3..

Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)

Zákon o státním rozpočtu České republiky na rok 2008

Zákon o státní kontrole

2.8.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Školství podléhající školskému zákonu je financováno z ústředního státního rozpočtu a z rozpočtů zřizovatelů.

Převažující část neinvestičních výdajů – přímé vzdělávací náklady, tj. náklady na mzdy a odvody s nimi spojené, na učební pomůcky, v základních školách i na učebnice a školní potřeby, pokud jsou poskytovány bezplatně, na další vzdělávání pedagogických pracovníků a na činnosti, které souvisejí s rozvojem škol, jsou všem školám a školským zařízením uhrazovány z ústředního státního rozpočtu, z kapitoly školství.

Ostatní provozní výdaje hradí zřizovatelé (obce či kraje); v případě soukromých a církevních škol jsou hrazeny z ústředního státního rozpočtu.

Investiční výdaje jsou hrazeny vždy zřizovateli, tj. v případě mateřských a základních škol z rozpočtů obecních a v případě středních a vyšších odborných škol z rozpočtů krajů, v případě soukromých a církevních škol z rozpočtů soukromých či církevních zřizovatelů.

Metoda normativů (neinvestičních jednotkových výdajů na žáka) prošla od svého vzniku určitým vývojem, v průběhu její existence do ní vstupovalo stále více determinant a korekčních činitelů. Zásadním opatřením bylo, že Ministerstvo financí stanovilo mzdové výdaje jako závazný ukazatel rozpočtové kapitoly školství. Ministerstvo školství proto kromě normativů neinvestičních prostředků na žáka každoročně stanovuje i závazné limity objemu mzdových prostředků a limity pro počet zaměstnanců ve školství spravovaném podle školského zákona.

Protože kraje získaly od r. 2002 vysokou míru pravomocí ve školství a podrobný rozpis prostředků z centra nebyl s touto skutečností v souladu, byl v roce 2003 do procesu rozepisování a přidělování veřejných prostředků zaveden nový prvek: namísto normativů na žáky jednotlivých druhů a typů škol byly zavedeny

republikové normativy (do r. 2004 nazývané agregované normativy). Jsou stanoveny na centrální úrovni pro 4 základní stupně poskytovaného vzdělávání na základě věku (předškolní 3–5, základní 6–14, střední 15–18, vyšší odborné 19–21 let). V r. 2006 byla zavedena ještě kategorie "dítě, žák, student umístěný v krajských zařízeních ústavní výchovy (KZÚV) pro děti a mládež". Republikové normativy jsou konstruovány jako podíl celkových objemů přímých neinvestičních výdajů ze státního rozpočtu a celkových počtů žáků škol a školských zařízení, v nichž se příslušná kategorie vzdělávání poskytuje v denní/prezenční formě. Stanovují se na základě předchozího roku v závislosti na předpokládaných výkonech (počty žáků v příslušných věkových skupinách) a na finančních vlivech předpokládaných změn. V r. 2004 to byl např. přechod z dvanáctitřídního systému odměňování na šestnáctitřídní. V r. 2005 to bylo např. rozšíření učebních plánů na 2. stupni základní školy o 2 hodiny nebo zvýšení normativu na učebnice a učební pomůcky v průběhu povinné školní docházky. V r. 2007 všechny normativy vzrostly téměř o 5 %, aby mohlo být pokryto zvýšení mzdových tarifů. Normativ ve věkové skupině 6–14 se zvýšil o 9,6 %, a to v důsledku zvýšení počtu vyučovacích hodin v 6. a 7. ročníku a v důsledku zvýšení počtu hodin výuky cizích jazyků. Do normativů pro r. 2008 se promítlo hlavně zvýšení platů všech zaměstnanců o 2,8 % a na druhé straně snížení financí na ostatní neinvestiční výdaje o 23 %.

Součástí republikových normativů jsou limity počtu zaměstnanců na 1000 žáků v příslušné věkové kategorii. (I ty byly pro věkovou skupinu 6–14 ze stejného důvodu zvýšeny.)

Pro roky 2005, 2006, 2007 a 2008 byly stanoveny republikové normativy v této výši:

Věková kategorie	2005	2006	2007	2008
3–5	33 284	34 478	36 183	37 096
6–14	35 641	37 907	41 542	43 199
15–18	46 650	48 414	50 775	52 512
19–21	39 880	41 848	43 905	44 954
3–18 v KZÚV	-	177 592	186 905	210 262

Zdroj: Rozpočet resortu školství, kapitola 333-MŠMT státního rozpočtu České republiky, za roky 2005, 2006, 2007 a 2008.

Ministerstvo poskytuje krajům prostředky ve výši součinu počtů žáků v jednotlivých kategoriích a republikových normativů. Tato celková částka je určena nejen na samotnou výuku, ale i na další vzdělávací výdaje a na školské služby.

Každý krajský úřad si stanoví a zveřejní vlastní soustavu normativů neinvestičních výdajů připadajících na jednotku výkonů (tj. dítě, žáka, stravovaného, ubytovaného atd.) v jednotlivých studijních a učebních oborech, typech a druzích a formách studia ve školách a zařízeních ve své územní působnosti podle pravidel stanovených vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o krajských normativech. Vychází přitom z dlouhodobého záměru kraje. Jednotlivým školám pak rozděluje prostředky ve výši součinu počtu žáků a příslušného krajského normativu.

Normativy neinvestičních výdajů pro soukromé školy stanoví každoročně ministerstvo. Soukromé školy dostávají prostředky vypočtené podle těchto normativů prostřednictvím krajských úřadů.

Církevní školy a školská zařízení jsou financovány přímo ministerstvem podle stejných normativů jako školy soukromé, poskytovaná dotace tedy nezahrnuje prostředky k péči o majetek, který není ve vlastnictví státu. Financování soukromých a církevních škol je popsáno souhrnně v 5.19.3..

Vyhláška MŠMT o krajských normativech

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů

2.8.2. Terciární vzdělávání

Vyšší odborné školy

Vyšší odborné školy jsou financovány podle školského zákona. Jeho principy jsou vysvětleny v kap. 2.8.1.. V těchto školách se však studenti částečně podílejí na nákladech (viz též 6.7.1.).

Vysoké školy

Hospodaření vysokých škol upravuje zákon o vysokých školách.

Státní vysoké školy jsou financovány ze státního rozpočtu, z rozpočtových kapitol ústředních orgánů, které je spravují – Univerzita obrany z kapitoly Ministerstva obrany, Policejní akademie z kapitoly Ministerstva vnitra. Tato ministerstva určují i výši poplatků spojených se studiem na svých školách.

Financování soukromých vysokých škol je popsáno v kap. 6.17..

V této kapitole se popisuje financování veřejných vysokých škol.

Financování veřejných vysokých škol je vícezdrojové. Rozhodujícím zdrojem jejich financování (každoročně téměř 80 % příjmů vysokých škol) jsou prostředky poskytované ze státního rozpočtu. Další zdroje představují poplatky spojené se studiem, výnosy z majetku, výnosy hlavní a doplňkové činnosti a příjmy z darů a dědictví. Prostředky poskytované z jiných veřejných zdrojů (ze státních fondů, z Národního fondu a z rozpočtů obcí a krajů) jsou spíše výjimečné.

Veřejná vysoká škola sestavuje svůj rozpočet jako vyrovnaný. Vyúčtování hospodaření se provádí po skončení kalendářního roku a předkládá se Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.

Příjmy ze státního rozpočtu

Prostředky ze státního rozpočtu jsou vysokým školám poskytovány jak na běžné výdaje, tak na výdaje kapitálové; v roce 2008 byl jejich poměr 95:5. Jsou poskytovány formou příspěvků, jejichž zůstatek je převoditelný do dalšího roku, nebo dotací, které jsou (až na výjimky stanovené zákonem o vysokých školách) nepřevoditelné. Příspěvek je poskytován na vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost, dotace je poskytována na rozvoj vysoké školy, dále může být poskytnuta na ubytování a stravování.

Objem prostředků věnovaných na vysoké školství je každoročně stanovován zákonem o státním rozpočtu. Pro výši prostředků, které jednotlivé školy z veřejných rozpočtů obdrží, je rozhodující dlouhodobý záměr rozvoje vysokého školství vypracovaný ministerstvem (a jeho každoroční aktualizace) a dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy (rovněž každoročně aktualizovaný). Instituce jsou financovány převážně na základě svých výkonů, které jsou určovány výší normativů (ročních jednotkových nákladů na studium určitého studijního programu) a počtem osob, které toto studium absolvují. Podrobnosti každoročně stanovují „Pravidla pro poskytování příspěvků a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona o vysokých školách“. Změny Pravidel umožňují ovlivňovat činnost vysokých škol v souladu s rozvojovými prioritami.

Na základě dokumentu „Konkurenceschopnost českých veřejných vysokých škol – reforma financování“ z r. 2004 byla tato pravidla dohodou ministerstva a České konference rektorů zásadním způsobem postupně pozměňována tak, aby podporovala úspěšnost studia (vedle převažujících vstupních parametrů byla proto dána jistá váha i parametrům výstupním), aby se zohledňovala uchazečská atraktivita studijních programů, aby se prosazovalo strukturované studium, zvyšoval počet doktorandů, a konečně aby se finanční podpora v oblasti ubytování z nepřímé (financování ubytovacích institucí) přeměnila na přímou (ubytovací stipendia) podle objektivních kritériíV roce 2008 byly jednotlivým veřejným vysokým školám prostředky přidělovány

prostřednictvím 13 ukazatelů. Z nich podrobněji jsou dále uvedeny ty, které mají pro objem přidělených prostředků největší význam.

Rozhodující část prostředků ze státního rozpočtu představují příspěvky na vzdělávací činnost. Jsou přidělovány normativně prostřednictvím ukazatele A a odvozují se převážně od rozsahu a obsahu vzdělávací činnosti na základě vykazovaného počtu studentů k 31. 10. předchozího kalendářního roku a finanční náročnosti poskytovaného studijního programu.

Rozsah vzdělávací činnosti je dán počtem studentů. Nárůst počtu studentů, který bude financován, se každoročně stanoví dohodou ministerstva s reprezentací vysokých škol. Pravidla pro stanovení počtu studentů, na něž škola dostane příspěvek, se mění tak, aby pomáhala plnit stanovené cíle rozvoje. Např. v r. 2005 byla pravidla nastavena tak, aby podpořila strukturované studium a růst počtu studentů v doktorských programech. V r. 2006 a 2007 se plně započítávají noví studenti a studenti, kteří nepřekročili standardní dobu studia zvětšenou o půl roku; polovinou se započítávají ti, kteří překročili o více než půl roku, ale o méně než rok. Ti, kteří překročili o více než rok se nezapočítávají vůbec. Výsledkem této kalkulace je přepočtený počet studentů.

Studijní programy jsou pro rozpočtové účely zatříděny z hlediska finanční náročnosti do sedmi skupin: programy oceněné základním normativem mají koeficient 1,0, programy s nejvyšší ekonomickou náročností mají koeficient 5,9. Přepočtené počty studentů v jednotlivých studijních programech se násobí příslušnými koeficienty náročnosti, součtem těchto součinů se vypočte tzv. normativní počet studentů veřejné vysoké školy (popř. celkový normativní počet studentů).

Základní normativ je peněžní částka stanovená ministerstvem (po projednání s reprezentací vysokých škol) jako podíl celkových prostředků určených na vzdělávací činnost a celkového normativního počtu studentů. V r. 2006 činil 33 986 Kč (ve srovnání s předchozím rokem byl zvýšen o téměř 2 %), v r. 2007 činil 34 325 Kč (zvýšení o 1 %). V r. 2008 zůstala částka základního normativu stejná jako v r. 2007.

Výše příspěvku na studijní programy (ukazatel A) se pak vypočítá jako součin normativního počtu studentů veřejné vysoké školy a základního normativu. Podíl prostředků, které školy získávají prostřednictvím tohoto ukazatele, na celkových neinvestičních výdajích v roce 2008 činil 76 %.

V r. 2005 byly zavedeny dva nové ukazatele. Ukazatel B1 reflektuje nárůst počtu studentů. Vypočte se jako rozdíl normativního počtu studentů v daném roce a v roce předchozím. Pokud skutečný (přepočtený) počet studentů na dané škole přesahuje počet kontrahovaný (dohodnutý s ministerstvem), násobí se tento kladný rozdíl základním normativem a odečte se od ukazatele B1. Podíl ukazatele B1 na celkových neinvestičních prostředcích v r. 2008 činil 3,1 %.

Na podporu dokončování studia byl nově zaveden ukazatel B2. Ministerstvo každoročně stanovuje základní příspěvek (tzv. bonifikaci) na absolventa: v r. 2005 činil u bakalářského nebo magisterského programu 6 800 Kč, v následujícím roce byl zdvojnásoben. V r. 2007 činil 12 916 Kč, v roce 2008 to bylo 10 415 Kč. Základní příspěvek se násobí příslušným koeficientem ekonomické náročnosti studijního programu, u doktorského studijního programu nad to ještě koeficientem 1,5. Podíl ukazatele B2 na celkových neinvestičních prostředcích činil v r. 2008 4,8 %. Prostřednictvím uvedených tří ukazatelů získávají tedy veřejné vysoké školy téměř 84 % svých neinvestičních prostředků.

Na počet studentů v doktorských programech (studujících v prezenčním studiu a ve standardní době studia) dostávají vysoké školy zvlášť ještě dotaci na stipendia (v r. 2008 ve výši 88 775 Kč na rok).

Údaje o počtech studentů pro všechny tyto výpočty se získávají ze systému "Sdružené informace matrik studentů" (SIMS), která zahrnuje historii studia všech studentů, zapsaných na kteroukoli z veřejných nebo soukromých vysokých škol počínaje rokem 1999.

Na specifický výzkum na veřejných i soukromých vysokých školách, tj. výzkum neoddělitelně spojený se vzdělávací činností vysokých škol, lze získat prostředky zčásti institucionálně (přitom se přihlíží např. k počtu doktorandů, k výzkumným záměrům apod.), zčásti účelově (na schválené projekty). Kontraktový princip se posiluje.

Další dotace poskytuje MŠMT veřejným vysokým školám na jejich další rozvoj, a to zejména na uskutečňování vzdělávacích projektů, které zvítězí ve výběrovém řízení jednak rozvojových programů vyhlášených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jednak na doporučení Výboru Fondu rozvoje vysokých škol. Dotace jsou rovněž poskytovány na programy reprodukce majetku vysokých škol (na výstavbu a obnovu budov a staveb, na obnovu strojního a přístrojového vybavení vysokých škol).

Dotace na část nákladů spojených se stravováním a ubytováním byly dosud vysokým školám poskytovány v závislosti na výkonech institucí. Od října 2005 je dotace na ubytování vyplácena prostřednictvím vysokých škol přímo studentům, kteří studují prezenčně, nepřekračují stanovenou dobu studia a nemají trvalý pobyt v okrese, v němž je místo jeho studia. Dotace pro tento účel se poskytuje i soukromým vysokým školám.

V r. 2006 byla zavedena sociální stipendia – blíže viz 6.8.2.. Jsou poskytována i studentům soukromých vysokých škol. Na sociální účely je věnováno 9,8 % celkového rozpočtu vysokých škol.

Další příjmy

Výnosy z majetku vyplývají z hospodaření s majetkem, který je v přímém vlastnictví veřejné vysoké školy a který je potřebný k činnostem, pro něž byla zřízena. Majetkem jsou míněny věci, byty a nebytové prostory, práva a jiné majetkové hodnoty.

Výnosy z hlavní činnosti jsou příjmy za poskytované vzdělávání mimo akreditované studijní programy. Výnosy z doplňkových činností jsou příjmy z činností, které veřejná vysoká škola vykonává mimo vzdělávací činnost, avšak využívá při tom své znalosti (know-how) za úplatu. Doplňková činnost nesmí ohrozit kvalitu, rozsah a dostupnost činností, pro něž byla veřejná vysoká škola zřízena.

Ze zisku (po zdanění) zřizuje škola zvláštní fondy, např. rezervní fond, fond odměn, fond reprodukce investičního majetku a fond provozních prostředků. Poslední dva se tvoří též ze zůstatku státního příspěvku na provoz školy. Stipendijní fond se tvoří z poplatků za studium. Užití fondů stanoví vnitřní předpis příslušné vysoké školy

Veřejná vysoká škola může ke své činnosti využívat i řadu mimorozpočtových, účelových prostředků, které získává na základě soutěže z různých domácích i zahraničních grantových agentur a fondů a ze sponzorských darů. Významné místo mezi nimi zaujímají finanční prostředky, které lze získat zapojením do Evropských strukturálních fondů.

Příjmy z poplatků spojených se studiem jsou popsány v kap. 6.7.2..

Pravidla pro poskytování dotací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona o vysokých školách veřejným vysokým školám na ubytování a stravování studentů a na ubytovací stipendia

Pravidla pro poskytování dotací veřejným vysokým školám

Zákon o vysokých školách

2.8.3. Celoživotní učení

Další vzdělávání je financováno ze školského rozpočtu, pokud se realizuje ve školách a poskytuje uznávaný stupeň vzdělání. V ostatních případech ho financují resorty, podniky nebo sami vzdělávaní.

Studium dospělých poskytující vzdělání definovaného stupně je financováno z prostředků MŠMT, a to na vysoké škole shodným normativem jako ve studiu prezenčním, na střední škole určitým procentem z normativu na žáka denního studia v příslušném oboru vzdělávání v závislosti na formě vzdělávání (5 % v distanční formě, v kombinované formě skládáním normativů příslušných denní a distanční složce studia). Zvláštním případem je studium, v němž si dospělí doplňují základní vzdělání – viz 7.10.1.. Jeho náklady jsou financovány plně.

Financování podnikového vzdělávání je záležitostí zaměstnavatele. Celkové výdaje podniků na vzdělávání zaměstnanců se zjišťují nepravidelně výběrovým šetřením.

Rekvalifikační kursy jsou financovány z různých zdrojů. Nezaměstnaným, kteří jsou evidovanými uchazeči o zaměstnání, je hradí úřad práce v plné výši, kromě toho může hradit i náklady na dopravu, ubytování a stravování, a to z finančních prostředků přidělených ze státního rozpočtu na aktivní politiku zaměstnanosti. Částka vydávaná na rekvalifikace se trvale zvyšuje. Tento nárůst se však opožďuje za růstem míry nezaměstnanosti. Individuální zájemci si mohou rekvalifikační kursy hradit sami. Pokud rekvalifikaci organizuje podnik pro vlastní zaměstnance, hradí náklady zaměstnavatel, v případě dohody s úřadem práce se úřad může na jejím financování spolupodílet.

Podle nového zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a k němu příslušné vyhlášky jsou náklady na zkoušky vykonávané podle tohoto zákona školami hrazeny ze státního rozpočtu, zatímco výše úhrady za odborné zkoušky konané před autorizovanými orgány se kalkuluje jako součet paušálních úhrad nezbytných výdajů autorizované instituce/osoby (materiálních, technických, personálních apod., které jsou součástí příslušných hodnotících standardů), popř. členů zkušební komise a přiměřené odměny pro autorizovanou osobu/členy zkušební komise.

Určité prostředky na další vzdělávání plynou ze zahraničí, především z Evropského sociálního fondu. Významným projektem financovaným z ESF a ze státního rozpočtu ČR je projekt Uznávání výsledků neformálního vzdělávání. Začal v srpnu roku 2005 a jeho realizací byl pověřen Národní ústav odborného vzdělávání. Výstupem by měla být síť škol poskytující vzdělávací služby dospělým v šesti zapojených krajích. Výběr programů vzdělávání bude zohledňovat jak potřeby trhu práce, tak potřeby trhu vzdělávání (především zájmového vzdělávání). Dále se jedná o koncipování individuálních vzdělávacích programů se zaměřením na doplnění kompetencí, které klientovi chybí k dosažení potřebné kvalifikace (podle národní soustavy kvalifikací NKP – viz 7.2.).

Vyhláška MŠMT o podrobnostech stanovených k provedení zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

2.9. Statistiky

V podkapitolách je uvedeno rozložení žáků a studentů do jednotlivých úrovní a typů vzdělávání a zastoupení soukromých a církevních škol na jednotlivých druzích škol. Dále jsou uvedeny makroekonomické údaje ve vztahu ke školství, struktura školských výdajů a jednotkové náklady podle úrovní a druhů vzdělávání.

Statistická ročenka školství 2007. Soubor ekonomických ukazatelů resortu školství

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

2.9.1. Počty škol a žáků na jednotlivých druzích škol

Počty škol a žáků na jednotlivých druzích škol – všechny formy vzdělávání, včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2004/05		2005/06		2007/08		2008/09	
Druh školy	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků
Mateřské školy	4 994	286 230	4 815	285 419	4 808	291194	4 809	301 620
Základní školy	4 765	958 860	4 199	876 513	4 155	844 863	4 133	816 015
Střední školy	1 967	579 584	1 482[1)]	576 585	1 447	569267	1 438	564 326
Konzervatoře	16	3 426	18	3 534	19	3 606	18	3 535
Vyšší odborné školy	174	29 759	174	27 650	177	28 774	184	28 027
Vysoké školy[2)]	62	298 196	63	323 765	68	344 180	71	369 619

Pramen: ÚIV

[1)] Od školního roku 2006/07 je každá škola jako právní subjekt započítána pouze jednou, i když zahrnuje různé typy škol.

[2)] Ze soukromých vysokých škol jsou zahrnuty jen školy, které vykazují studenty. Počet akreditovaných vysokých škol je vyšší. Mezi studenty jsou zahrnuti občané ČR i zahraniční studenti. Studenti vysokých škol ve fyzických osobách.

2.9.2. Zastoupení soukromých a církevních škol

Zastoupení soukromých a církevních škol a jejich žáků na jednotlivých úrovních vzdělávání v %

Školy	2006/07				2007/08				2008/09			
	Školy		Žáci		Školy		Žáci		Školy		Žáci	
	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní
Mateřské školy	1,5	0,5	1,1	0,3	1,6	0,5	1,1	0,3	1,7	0,5	1,2	0,3
Základní školy	1,5	0,9	0,5	0,5	1,5	0,9	0,6	0,6	1,6	1,0	0,6	0,6
Střední školy (ISCED 3 i 4)	21,9	2,5	13,6	1,6	22,7	2,5	13,7	1,6	23,2	2,5	14,0	1,7
Konzervatoře	11,1	11,1	5,8	4,9	15,8	10,5	7,2	4,9	16,7	11,1	7,3	5,2
Vyšší odborné školy	27,6	6,9	29,6	6,2	26,6	6,8	29,6	5,8	26,6	6,5	29,1	5,7
Vysoké školy	60,3	0	9,8	0	61,8	0	11,9	0	63,3	0	13,7	0

Pramen: ÚIV

2.9.3. Makroekonomické ukazatele školství

Makroekonomické ukazatele školství

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008[1)]
HDP v mld Kč v běžných cenách (sezónně očištěno)	2 464,9	2 577,6	2 812,8	2 982,2	3 218,7	3 533,6	3705,7
Veřejné výdaje na školství v mld Kč, v běžné ceny	108,5	115,9	123,0	130,3	142,8	153,0	151,0
Výdaje na školství v relaci k HDP v %	4,5	4,5	4,4	4,4	4,4	4,3	4,1

Pramen: ÚIV

[1)] Meziroční snížení výdajů v roce 2008 je dáno aplikací zákona 26/2008 Sb. Nevyčerpané prostředky organizačních složek státu se již nepřevádějí do rezervního fondu a nejsou tak zahrnuty ve výdajích za rok 2008.

2.9.4. Struktura veřejných výdajů na školství

Struktura veřejných výdajů na školství podle jednotlivých součástí školské soustavy v procentech

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008[2)]
Veřejné výdaje celkem v mld Kč (stálé ceny 2000)	101,81	108,58	112,16	116,56	124,64	129,87	120,60
Předškolní vzdělávání	8,77	8,43	8,36	8,47	8,38	8,29	9,33
z toho mateřské školy[1)]	8,39	8,11	8,06	8,15	8,10	8,05	9,09
Základní vzdělávání	34,27	36,87	36,47	33,74	33,71	31,29	32,81
z toho základní školy vč. školních družin a klubů[1)]	31,10	33,70	33,21	30,55	30,73	28,45	29,90
Základní umělecké školy	2,09	2,14	2,26	2,33	2,20	2,19	2,35
Střední vzdělávání	22,72	22,90	22,74	22,52	22,05	21,13	22,31
z toho gymnázia[1)]	4,64	4,59	4,66	4,69	4,74	4,62	5,00
z toho střední odborné školy, konzervatoře a vyšší odborné školy[1)]	8,69	8,51	8,46	8,49	8,47	8,14	8,63
z toho střední odborná učiliště[1)]	8,28	8,69	8,49	8,26	7,81	7,52	7,88
Stravování žáků regionálních škol	4,83	1,78	1,68	2,62	2,39	2,25	2,39
Ubytovací zařízení	2,78	2,83	3,11	3,11	2,94	2,66	2,75
Vysoké školy vč. stravování a ubytování	17,12	17,70	18,57	20,29	20,31	22,62	20,69
Státní správa	0,52	0,55	0,57	0,51	0,50	0,53	0,55
Ostatní výdaje	6,90	6,79	6,24	6,40	7,52	9,05	6,81

Pramen: ÚIV

[1)] Bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

[2)] Meziroční snížení výdajů v roce 2008 je dáno aplikací zákona 26/2008 Sb. Nevyčerpané prostředky organizačních složek státu se již nepřevádějí do rezervního fondu a nejsou tak zahrnuty ve výdajích za rok 2008.

2.9.5. Průměrné roční jednotkové náklady na dítě/žáka/studenta jednotlivých vzdělávacích stupňů

Průměrné roční jednotkové náklady na dítě/žáka/studenta jednotlivých vzdělávacích stupňů v tis. Kč, v běžných cenách

	2002	2003	2004	2005	2006[2)]	2007[2)]	2008[2)]
Předškolní vzdělávání	31,9	32,6	33,6	35,7	38,9	40,5	42,0
Mateřská škola[1)]	31,3	32,1	33,0	35,2	38,3	39,9	41,5
Základní vzdělávání	30,8	37,5	40,6	42,2	47,0	50,4	52,5
Základní škola[1)]	28,9	35,6	38,4	40,6	44,4	46,3	49,7
Celkem střední školy, konzervatoře a vyšší odborné školy	39,2	43,7	45,0	47,3	50,5	53,0	54,8
Gymnázia[1)]	32,1	35,5	37,5	39,9	43,1	45,5	47,8
Střední odborné školy, konzervatoře (do roku 2006) a vyšší odborné školy[1)]	37,9	40,1	41,0	43,0	47,7	48,4	49,5
Konzervatoře	.	.	.	.	.	154,8	161,0
Střední odborná učiliště[1)]	44,3	52,2	53,4	57,1	58,9	61,4	63,1
Vysoké školy	79,7	78,0	82,0	88,3	.	.	.

Pramen: UIV

[1)] Bez škol pro žáky se speciální vzdělávacími potřebami.

2) Od roku 2006/2007 jsou žáci/studenti ostatních forem vzdělávání započítáváni ¼.

Poznámky:

V rámci základního vzdělávání a základních škol jsou zahrnuty výdaje na školní družiny a kluby. Střední vzdělávání obsahuje též výdaje na vyšší odborné školy a konzervatoře.

Od roku 2006 neuvádíme jednotkové výdaje na studenty VŠ, protože údaj je po přechodu ke sledování studentů ve fyzických osobách nespolehlivý.

3. PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2008/09

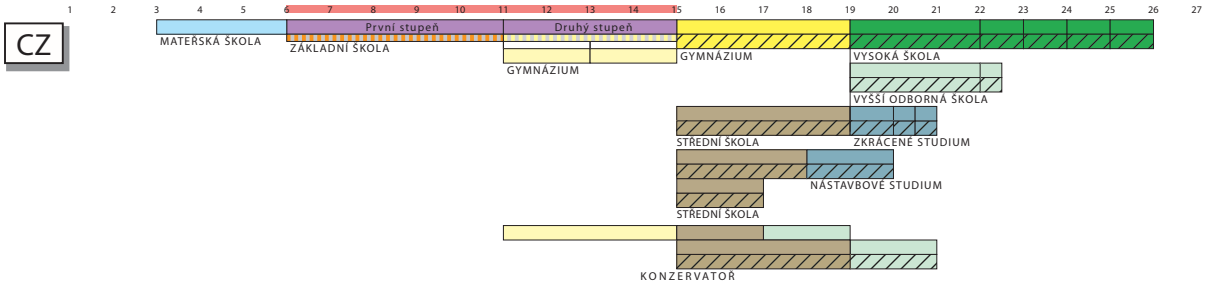

	Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (mimo působnost ministerstva školství)		Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (v působnosti ministerstva školství)
	Primární vzdělávání – ISCED 1		Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2 (není institucionálně členěno)
	Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2 (včetně předprofesního)		Nižší sekundární odborné – ISCED 2
	Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3		Vyšší sekundární odborné – ISCED 3
	Postsekundární neterciární – ISCED 4		
	Terciární vzdělávání – ISCED 5A		Terciární vzdělávání – ISCED 5B
	Zařazení na úrovně ISCED: ISCED 0		ISCED 1 ISCED 2
	Povinné vzdělávání s plnou školní docházkou		Povinné vzdělávání s částečnou školní docházkou
	Jiné než denní formy vzdělávání, kombinovaná (alternační) příprava ve škole a na pracovišti		Dodatečný rok
		-/n/-	Povinná praxe + její délka
		>>	Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

Předškolní vzdělávání probíhá v mateřských školách, které jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy. Nový školský zákon s platností od ledna 2005 mateřské školy nově řadí mezi školy (vedle základních, středních, vyšších odborných aj.) na rozdíl od dřívějšího zařazení mezi předškolní zařízení.

Zřizovatelem mateřské školy je ve většině případů obec, popř. svazek obcí.

Pro děti se sociálním znevýhodněním v posledním roce před nástupem povinné školní docházky se při základních školách (ISCED 1+2) zřizují přípravné třídy, které odpovídají preprimární úrovni vzdělávání.

Další institucí zřizovanou pro péči o děti předškolního věku a jejich výchovu jsou jesle určené dětem do tří let. Spadají do oblasti působnosti Ministerstva zdravotnictví České republiky, jsou proto do této kapitoly začleněny pouze okrajově. Zřizovatelem jeslí jsou v současnosti obce (města) a několik soukromých subjektů.

3.1. Historický přehled

Počátky institucionální předškolní výchovy spadají do roku 1832, kdy byly na území Prahy otevřeny první dvě dětské opatrovny. Jejich výchovný program se měl řídit pravidly vídeňskými, první správce však zpracoval výchovný systém vlastní. První opatrovny byly soukromé dobročinné instituce; poskytovaly však dětem z chudých rodin i nejnutnější výchovnou péči a základy vzdělání – tedy ne pouze opatrování. Brzy bylo jejich pojetí překonáno vznikem různých, převážně charitativních předškolních výchovných institucí. Na českém území existovalo i několik zařízení typu dětských zahrádek, v nichž byla poskytována převážně výchovná péče založená na využití dětské hry. Školský zákon z r. 1869, který konstituoval školskou soustavu, jež přetrvala v podstatě až do r. 1948, obsahoval i ustanovení týkající se předškolních institucí. Prováděcí předpis z r. 1872 diferencoval společenskou funkci opatroven a jeslí jako institucí pečovatelských určených zejména nejmenším dětem a mateřských škol jako institucí výchovných. Mateřská škola měla být přístupná všem dětem, měla být bezplatná a doporučovalo se zřizování mateřských škol veřejných. Od 2. pol. 19. stol. existovaly vedle sebe české mateřské školy, které byly veřejné, zřizované obcí, a německé dětské zahrádky, které byly soukromé a platilo se v nich školné.

Každá instituce pracovala podle vlastní osnovy a metody.

Zákon o základní úpravě jednotného školství z r. 1948 zařadil mateřské školy do školské soustavy jako její organickou součást a první článek. Vyplynulo to mj. z tehdejší situace, kdy v souladu se státní politikou vysoké procento žen chodilo do zaměstnání a bylo proto žádoucí zajistit hustou síť zařízení pro péči o malé děti. Mateřské školy byly bez výjimky zestátněny a začaly se zřizovat i při nemocnicích, dětských léčebnách a ozdravovnách. Nové pojetí mateřských škol přineslo i jednotný výchovný program – Pracovní program pro mateřské školy, který doporučoval výchovné postupy. Zaručoval všem dětem výchovu v mateřském jazyce. Osnovy pro mateřské školy z r. 1955 již obsahovaly výchovné cíle a požadavky, které byly závazné, stejně jako výchovné postupy k jejich dosažení, zejména předškolní vyučování v podobě povinného společného zaměstnávání dětí určitou činností.

Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání z r. 1960 stanoví pro předškolní výchovu jesle určené pro děti od narození do 3 let (které spadaly do kompetence Ministerstva zdravotnictví), mateřské školy určené pro děti od 3 do 6 let, a dále společná zařízení jeslí a mateřských škol. Současně byla započata práce na jednotném systému výchovy pro děti od narození do 6 let. Osnovy výchovné práce mateřské školy si kladly za cíl všestrannou výchovu dětí v pěti základních složkách: výchově tělesné, rozumové, mravní, pracovní a estetické. Program výchovné práce v jeslích a mateřských školách z r. 1967 konkretizoval výchovné požadavky v každé ze šesti věkových skupin. V části spadající do působnosti jeslí byl orientační, v části pro mateřské školy byl závazný.

Projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy z r. 1976 uvádí, že zařízení předškolní výchovy – jesle a mateřské školy – spojují ve svém působení poslání výchovné a sociální, jehož cílem je zabezpečit dětem všestranný harmonický rozvoj a připravit je k úspěšnému vzdělávání. Na projekt navázalo v r. 1978 vydání zákona o školských zařízeních, který do předškolní výchovy zahrnuje jesle, mateřskou školu, společné zařízení jeslí a mateřských škol a dětský útulek, který sloužil jako sezónní zařízení na venkově především v době zemědělských prací. V témže roce vstoupil v platnost nový Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, od něhož školy po roce 1989 rychle ustoupily, neboť byl již předtím zpochybňován pro přílišnou náročnost a vysoký stupeň závaznosti, která neponechávala místo pro individuální potřeby dětí ani pro tvořivou práci učitelů. Řada mateřských škol si po uvolnění volila vlastní vzdělávací program.

Reakcí na potřebu závazného a zároveň pružného pedagogického materiálu pro předškolní vzdělávání bylo v roce 2001 vytvoření Rámcového programu pro předškolní vzdělávání. Ten byl na základě zkušeností z praxe aktualizován a v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb. byl vydán opatřením ministryně školství, mládeže a tělovýchovy jako Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání s účinností od 1. 3. 2005. Všechny

mateřské školy na jeho základě vypracovaly vlastní školní vzdělávací program a začaly podle něj pracovat povinně od 1. 9. 2007.

Od roku 2001 se pro děti se sociálním znevýhodněním v posledním roce před započetím povinné školní docházky zřizují tzv. přípravné třídy v mateřských nebo základních školách. Od r. 2005 se zřizují pouze na základních školách (ISCED 1+2), nicméně vzdělávání v nich svým charakterem odpovídá preprimární úrovni.

Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích

Vývoj školství a vzdělání v Československu

Úvod do dějin předškolní pedagogiky

3.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Od září 2007 je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) závazným pedagogickým dokumentem a školy pracují podle školních vzdělávacích programů (ŠVP) a třídních vzdělávacích programů, které si na jeho základě samy vytvořily (blíže viz 3.10.).

Výzkumný ústav pedagogický zastřešuje několik projektů, jejichž cílem je zlepšit metodiku práce v mateřských školách. Dokončené a probíhající projekty:

- Metodika výuky angličtiny v mateřské škole,
- projekt Třídní kniha,
- Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem,
- Metodika na podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy,
- Specifika tvorby ŠVP ve speciální mateřské škole,
- Vzdělávací program přípravné třídy,
- Metodický portál www.rvp.cz,
- Autoevaluace mateřské školy.

Projekt Metodika výuky angličtiny v mateřské škole vznikl na základě požadavku Národního plánu výuky cizích jazyků v oblasti předškolního vzdělávání. Ve spolupráci s Libereckou jazykovou školkou, o. p. s. byl vytvořen Průvodce metodikou výuky angličtiny v mateřské škole I. určený kvalifikovaným učitelům mateřských škol, kteří ovládají alespoň jednoduchou angličtinu. Přináší řadu námětů a aktivit, slovíček a slovních spojení, běžných otázek a pokynů, příklady říkadel, písniček a her, které lze využít při běžných činnostech v mateřské škole.

V rámci projektu Metodika na podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy byla v roce 2007 vydána publikace Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV. Zabývá se sledováním a hodnocením vzdělávacích výsledků a především individuálních rozvojových a vzdělávacích pokroků dítěte. Materiál lze využít pro vstupní, průběžnou i výstupní diagnostiku, v běžných i speciálních mateřských školách (tj. v mateřských školách s upraveným vzdělávacím programem zřizovaných pro děti se zdravotním postižením). Měl by sloužit především pro zpětnou vazbu učitele. Publikaci doplňuje pracovní příloha, kterou tvoří několik variant záznamových archů, obsahově i formálně různých.

Školský zákon požaduje po mateřské škole vést v každé třídě třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu; forma tohoto dokumentu není zákonem stanovena. Jako doporučení školám přináší projekt Třídní kniha tři varianty podoby třídní knihy. Funkce této dokumentace je hodnotící, ale také reflexivní, má tedy umožnit vyvození závěrů pro následnou vzdělávací činnost, popř. další pedagogická opatření.

Projekt Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem přímo navazuje na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a na Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy.

Uvádí jednu z možných cest od rámcového k třídnímu programu, popisuje tvorbu a naplňování integrovaných bloků, jejich plánování i samotnou realizaci.

Speciální mateřské školy postupují, stejně jako běžné mateřské školy, podle RVP PV. Vzhledem ke specifikům vzdělávání ve speciální mateřské škole byl jako příloha k Manuálu vytvořen doporučující text Poznámky k tvorbě ŠVP ve speciální mateřské škole. Konkrétně řeší, jak by měl být ŠVP upraven v mateřské škole pro děti se zdravotním postižením a v čem může být ještě více pozměněn v mateřské škole při zdravotnickém zařízení.

Pro metodickou podporu učitelů v přípravných třídách základních škol byly vytvořeny dokumenty Metodická doporučení pro pedagogy přípravných tříd a Záznamový arch pro pedagogickou práci s dítětem.

Dlouhodobě probíhá projekt metodického portálu www.rvp.cz. Nabízí pedagogům mateřských škol další inspiraci pro praxi, a umožňuje jim se podělit o své zkušenosti i výsledky s kolegy.

V roce 2008 byl dokončen projekt Autoevaluace mateřské školy. Publikace Autoevaluace mateřské školy obsahuje základní informace, pokyny a doporučení, jak při sebehodnocení postupovat, jak si poradit se systémem hodnocení v ŠVP, strukturou vlastního hodnocení i se závěrečným hodnocením. Popisuje některé konkrétní praktické postupy a metody včetně ukázek ze školní praxe. Kromě textové části obsahuje metodika také pracovní přílohu, která nabízí hotové autoevaluační nástroje.

Autoevaluace mateřské školy

Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV : metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy

Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy

Průvodce metodikou výuky angličtiny v mateřské škole I.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

3.3. Legislativní rámec

Školský zákon definuje cíle a organizaci předškolního vzdělávání, stanovuje postavení mateřských škol, upravuje jejich zřizování a správní záležitosti a obsahuje i základní požadavky na zřízení přípravné třídy.

Podrobnosti upravuje vyhláška o předškolním vzdělávání, která obsahuje podmínky provozu a organizace mateřské školy, stanovuje maximální a minimální počty dětí ve třídách a zajištění jejich bezpečnosti a pro veřejné školy určuje způsob stanovení výše úplaty za předškolní vzdělávání.

Podrobnosti o přípravné třídě jsou součástí vyhlášky o základních školách.

Specifické záležitosti týkající se dětí se speciálními vzdělávacími potřebami jsou předmětem vyhlášky o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (podrobněji v kap. 10.).

Jesle patří mezi zvláštní dětská zdravotnická zařízení a odborně jsou v gesci Ministerstva zdravotnictví České republiky. Řídí se zákonem o péči o zdraví lidu a dalšími předpisy Ministerstva zdravotnictví.

Vyhláška MŠMT o předškolním vzdělávání

Vyhláška MŠMT o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

Zákon o péči o zdraví lidu

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

3.4. Obecné cíle

Podle školského zákona předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými a právnickými osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV), platný i pro přípravné třídy, sleduje tyto tři obecné cíle:

1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání,

2. osvojení základních hodnot, na nichž je založena naše společnost,

3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání má smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti odbornou péči. Předškolní vzdělávání má dále usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Plní také úkol diagnostický, zejména ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

RVP PV dále stanovuje pět klíčových kompetencí v jejich základní podobě, o jejichž rozvíjení by mělo předškolní vzdělávání usilovat:

1. kompetence k učení,

2. kompetence k řešení problémů,

3. kompetence komunikativní,

4. kompetence sociální a personální,

5. kompetence činnostní a občanské.

Úkolem jeslí je pečovat o všestranný rozvoj dětí v návaznosti na výchovu v rodině.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

3.5. Geografická dostupnost

Mateřské školy byly a jsou právě v zájmu dostupnosti nejpočetnějším (a v důsledku toho i nejmenším) typem školských institucí. V důsledku rozsáhlých společenských změn byl jejich počet v letech 1990–1995 zredukován. Stanovení minimálních počtů dětí v mateřských školách a třídách v r. 1995 přineslo objektivní kritérium pro další redukci sítě mateřských škol, která by odpovídala zrychlenému demografickému poklesu. V roce 2002/03 se počet mateřských škol znovu prudce snížil; většinou však nebyly rušeny, ale slučovaly se do větších institucí, které mohou dostát nárokům kladeným na instituce s právní subjektivitou.

Od roku 2001 se počet narozených dětí opět zvyšuje a zároveň roste počet rodičů, kteří mají zájem na docházce svého dítěte do mateřské školy. Počet dětí umístěných v mateřských školách se v roce 2008/09 zvýšil, současně se ale zvýšil i počet zamítnutých žádostí o přijetí (viz statistiky v kap. 3.16.1. a 3.16.2.).

Přípravné třídy, které jsou součástí základních škol, jsou dostupné v celé České republice, zřizují se především v místech s vyšší koncentrací dětí se sociálním znevýhodněním, např. v Ústeckém kraji (statistiky viz v kap. 4.18.2.).

Počet jeslí se po r. 1989 výrazně snížil, později mj. i v důsledku prodlužování doby mateřské dovolené a poskytování rodičovského příspěvku až do 4 let věku dítěte. V roce 2007 jich bylo 49 v celé republice, převážně ve větších městech, přičemž v jednom kraji ze čtrnácti nebyly dostupné ani jedny. Některé děti mladší 3 let proto navštěvují mateřské školy (viz 3.8. a 3.16.1.).

Síť zdravotnických zařízení 2007

3.6. Požadavky na přijetí a volba školy

Mateřská škola zajišťuje péči dětem ve věku zpravidla od tří do šesti let (dosažení věku povinné školní docházky). Vzhledem k tomu, že přes 20 % dětí má odloženou školní docházku a že se docházka do mateřské školy před započetím povinné školní docházky velmi doporučuje, je zde i vysoké procento dětí šestiletých. V důsledku nedostatku jeslí jsou naopak přijímány i děti mladší.

Školský zákon, který je v platnosti od ledna 2005, stanovuje obci povinnost zajistit dítěti, které má trvalé bydliště v místě obce, rok před zahájením povinné školní docházky umístění v mateřské škole, ředitel mateřské školy má povinnost přijmout takové dítě přednostně. Tyto děti jsou společně s dětmi s odkladem povinné školní docházky zařazeny v posledním ročníku mateřské školy, který je v případě veřejných a státních škol bezplatný. Toto opatření vychází ze snahy o vyrovnání případných rozdílů v úrovni socio-kulturního vývoje dětí a zakotvuje právo na umístění v předškolním vzdělávání, nikoliv povinnost se tohoto vzdělávání účastnit.

O přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání rozhoduje ředitel mateřské školy. O přijetí dítěte se zdravotním postižením rozhodne na základě písemného vyjádření školského poradenského zařízení, popřípadě také registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost.

O zařazování dětí do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.

Pro děti se zdravotním postižením mohou být zřizovány školy, příp. v rámci školy jednotlivé třídy s upravenými vzdělávacími programy (viz 10.6.4.). Volba školy je záležitostí rodičů. Jejím korektivem je kapacita škol a jejich síť.

Do jeslí jsou přijímány děti zpravidla do tří let věku. Kritéria přijetí stanovuje zřizovatel nebo vedení jeslí.

3.7. Finanční podpora rodin

Finanční podpora je rodinám poskytována ze tří zdrojů: z rozpočtů Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a samotné školy.

Finanční pomoc poskytovaná z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí je souborně vysvětlena v kap. 4.7..

Výraznou podporu z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy představuje subvencované celodenní stravování a další služby uvedené v kap. 3.13..

Dětem přípravných tříd základních škol se bezplatně poskytují základní školní potřeby v hodnotě 200 Kč na dítě a jeden školní rok a učebnice a učební texty uvedené v Seznamu učebnic (viz 4.11.).

Předškolní vzdělávání může být (a v praxi většinou je) poskytováno za úplatu. Ve veřejných a státních školách výši úplaty stanoví ředitel školy, přičemž je výrazně omezen vyhláškou. Úplatu stanoví na období školního

roku tak, aby nepřesáhla 50 % skutečných průměrných měsíčních neinvestičních výdajů na dítě v uplynulém kalendářním roce bez výdajů hrazených z rozpočtu MŠMT. V případě dětí v celodenním nebo internátním provozu, kterým je docházka do mateřské školy omezena nejvýše na 4 hodiny denně z důvodu pobírání rodičovského příspěvku, se stanoví úplata ve výši 2/3 výše úplaty stanovené pro celodenní provoz.

Rodina může být podpořena formou slev či osvobození od úplaty. Osvobozen od úplaty je zákonný zástupce dítěte, který pobírá sociální příplatek, nebo fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje a pobírá dávky pěstounské péče, a tuto skutečnost prokáže řediteli mateřské školy. Ředitel školy může rozhodnout o snížení nebo prominutí úplaty i v případě jiných dětí, zejm. v případě dětí se sociálním znevýhodněním. Vzdělávání v posledním ročníku veřejné a státní mateřské školy se poskytuje bezúplatně. Jde o jedno z opatření, která podporují snahu o vyrovnání případných rozdílů v úrovni socio-kulturního vývoje dětí (viz 3.6.). Bezplatné je také vzdělávání v přípravné třídě.

3.8. Věkové úrovně a dělení dětí do skupin

Předškolní vzdělávání (v mateřské škole) se organizuje pro děti zpravidla ve věku 3–6 let. V souvislosti se snižováním počtu jeslí však mateřské školy navštěvují i děti mladší 3 let (statistické údaje viz v kap. 3.16.1.).

Předškolní vzdělávání v mateřské škole má 3 ročníky.

V prvním ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v příslušném školním roce dovrší nejvýše 4 roky věku.

Ve druhém ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v příslušném školním roce dovrší 5 let věku.

Ve třetím ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v příslušném školním roce dovrší 6 let věku, a děti, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky.

Do jedné třídy mateřské školy lze zařadit děti z různých ročníků.

Mateřská škola s jednou třídou má nejméně 15 dětí, mateřská škola se dvěma a více třídami má v průměru nejméně 18 dětí ve třídě. Je-li v obci pouze jedna mateřská škola s jednou třídou, má nejméně 13 dětí, jediná mateřská škola v obci se dvěma a více třídami má v průměru nejméně 16 dětí ve třídě.

Třída mateřské školy se naplňuje do počtu 24 dětí. Třída, ve které jsou zařazeny děti se zdravotním postižením, má nejméně 12 dětí a naplňuje se do počtu 19 dětí. Zřizovatel může povolit výjimku do 4 dětí. Při pobytu mimo území mateřské školy musí na jednoho pedagogického pracovníka připadat max. 20 dětí (v případě třídy, v níž jsou zařazeny děti se zdravotním postižením, max. 12 dětí).

Přípravné třídy mohou mít nejméně 7 dětí (výjimku lze povolit do 20 %) a nejvíce 15 dětí (výjimku lze povolit do výše 4 dětí).

Péče v jeslích je určena dětem zpravidla do věku 3 let, výjimečně zde mohou být umístěny i děti starší.

3.9. Časový rozvrh

Podobně jako u ostatních druhů škol začíná školní rok v mateřských školách 1. září běžného roku a končí 31. srpna následujícího roku.

3.9.1. Organizace školního roku

Mateřská škola je v provozu po celý školní rok (1. září až 31. srpna). Provoz lze podle místních podmínek omezit nebo přerušit v měsících červenci nebo srpnu, popř. v obou měsících. Rozsah omezení či přerušení stanoví ředitel po projednání se zřizovatelem a oznámí jej rodičům nejméně dva měsíce předem. Provoz mateřské školy lze ze závažných důvodů a po projednání se zřizovatelem přerušit i v jiném období.

3.9.2. Týdenní a denní rozvrh

Zřizovat lze mateřské školy s celodenním (zdaleka nejčastější forma), polodenním a internátním provozem. Mateřská škola s polodenním provozem poskytuje dětem péči nejdéle 6,5 hodiny denně. V rámci mateřské školy s celodenním provozem je možné zřídit třídy s polodenním nebo internátním provozem.

Při přijetí dítěte do mateřské školy stanoví ředitel po dohodě se zákonným zástupcem dítěte dny docházky dítěte do mateřské školy a délku jeho pobytu v těchto dnech v mateřské škole.

Týdenní rozvrh je v běžných mateřských školách pětidenní.

Provoz školy a denní rozvrh je v kompetenci vedení mateřské školy. Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) by denní řád měl být pružný a měl by umožnit reagovat na individuální možnosti dětí a na jejich aktuální či aktuálně změněné potřeby. RVP PV dále stanovuje, že:

- má být zajištěn pravidelný denní rytmus a řád, který je však současně natolik flexibilní, aby umožňoval organizaci činností v průběhu dne přizpůsobit potřebám a aktuální situaci, v denním programu je respektována individuální potřeba aktivity, spánku a odpočinku jednotlivých dětí;
- děti jsou každodenně a dostatečně dlouho venku a do denního programu jsou pravidelně zařazovány řízené zdravotně preventivní pohybové aktivity;
- poměr spontánních a řízených činností je v denním programu vyvážený, děti mají dostatek času i prostoru pro spontánní hru, aby ji mohly dokončit nebo v ní později pokračovat.

Jesle poskytují především celodenní péči, ale nabízejí také krátkodobé hlídání dětí.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

3.10. Obsah vzdělávání, typy činností, počet hodin

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) byl vydán s účinností od 1. března 2005 jako materiál pro vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol zřizovaných pro děti se sociálním znevýhodněním. Je výchozím dokumentem pro tvorbu školního vzdělávacího programu (ŠVP), za který je zodpovědný ředitel školy, ale na jeho přípravě by se měli podílet všichni pedagogové. Od 1. 9.2007 pracují všechny mateřské školy podle vlastních ŠVP. Doporučuje se, aby každý pedagog také zpracovával vlastní flexibilní třídní vzdělávací program.

Vzdělávací obsah přípravných tříd vychází z RVP PV a časový rozsah vzdělávání je dán počtem vyučovacích hodin 1. ročníku základního vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, tj. 18 až 22. Celé kurikulum je součástí ŠVP příslušné základní školy.

Pro pomoc pedagogům byl vytvořen Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy (2005) a na internetovém Portálu pro podporu rámcových vzdělávacích programů byla založena sekce Předškolní vzdělávání. Cílem je podpořit pedagogy při vytváření funkčního vzdělávacího programu pro jejich školu/třídu a usnadnit jim osvojení způsobů práce akcentovaných v Rámcovém vzdělávacím programu.

RVP PV je základní osnovou pedagogického programu v předškolním vzdělávání a obsahuje:

1) popis specifik předškolního vzdělávání, metod a forem práce, obecných cílů předškolního vzdělávání a klíčových kompetencí, které by měly být rozvíjeny;

2) rámcový obsah předškolního vzdělávání v pěti oblastech:

a) biologické (Dítě a jeho tělo),

b) psychologické (Dítě a jeho psychika: Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a Sebepojetí, city, vůle),

c) interpersonální (Dítě a ten druhý),

d) sociálně-kulturní (Dítě a společnost) a

e) environmentální (Dítě a svět).

Každá oblast zahrnuje

- základní charakteristiku a vzdělávací záměry,
- dílčí vzdělávací cíle
- vzdělávací nabídku (tj. činnosti, příp. příležitosti, které by v konkrétní oblasti mělo předškolní vzdělávání nabízet a zajišťovat),
- očekávané výstupy, resp. kompetence, které dítě vzděláváním v dané oblasti zpravidla získává a
- rizika, která znesnadňují průběh vzdělávání a která mohou v dané oblasti ohrozit jeho záměr;

3) podmínky předškolního vzdělávání (věcné podmínky, podmínky životosprávy, psycho-sociální, organizační, řízení mateřské školy, personální a pedagogické podmínky a podmínky spoluúčasti rodičů);

4) pokyny ke vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí mimořádně nadaných;

5) požadavky na pedagogické hodnocení dětí a na autoevaluaci mateřské školy;

6) zásady a doporučení pro zpracování ŠVP,

7) povinnosti předškolního pedagoga.

V předškolním vzdělávání je třeba uplatňovat integrovaný přístup. Vzdělávání by mělo probíhat na základě tzv. integrovaných bloků, které nerozlišují vzdělávací oblasti či složky, ale nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech.

Výchovný program pro jesle není centrálně stanoven, obsah činností vychází z požadavku zákona, že jesle pečují o všestranný rozvoj dětí a denní program musí zohledňovat věkové a fyzické zvláštnosti dětí. Provozní řád (režim dne a režim stravování) musí schválit příslušná hygienická stanice. Vlastní výchovný program vytvářejí dětské sestry a jeho kvalita je garantována především jejich kvalifikací.

Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

3.11. Vyučovací metody a didaktické materiály

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) má být předškolní vzdělávání důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, včetně vzdělávacích potřeb specifických. Takovéto pojetí vzdělávání umožňuje vzdělávat společně v jedné třídě děti bez ohledu na jejich rozdílné schopnosti a učební předpoklady.

Vhodnými metodami a formami práce jsou prožitkové a kooperativní učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvídavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení, zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti. Je třeba využívat přirozeného toku dětských myšlenek a spontánních nápadů. Učení by mělo probíhat především formou nezávazné dětské hry, kterou se dítě zabývá na základě svého zájmu a vlastní volby.

V předškolním vzdělávání by mělo být uplatňováno situační učení (využívat situace k praktickým ukázkám životních souvislostí) a spontánní sociální učení (princip přirozené nápodoby). Aktivity spontánní a řízené by

měly být vzájemně provázané a vyvážené. I spontánní sociální učení, založené na principu přirozené nápodoby, sehrává v procesu učení významnou roli.

Pedagog má být průvodcem dítětem na jeho cestě za poznáním, probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat.

Některé z používaných metod jsou vnímány spíše jako alternativní, a proto jsou popsány v části 3.15..

RVP PV dále stanovuje materiální a psychosociální podmínky vzdělávání. Hygienické požadavky na prostory upravuje příslušná vyhláška Ministerstva zdravotnictví.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Vyhláška MZ v dohodě s MŠMT a MPSV o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu dětí a mladistvých

3.12. Hodnocení dětí

Každá mateřská škola, popř. každý jednotlivý pedagog, si může zvolit či vytvořit svůj systém sledování a hodnocení rozvojových pokroků dětí. Pro podporu pedagogů byl vytvořen metodický materiál Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV – Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (viz 3.2.).

V předškolním vzdělávání nejde o hodnocení dítěte a jeho výkonů ve vztahu k dané normě, ani o porovnávání jednotlivých dětí a jejich výkonů mezi sebou. Pedagog má průběžně sledovat a vyhodnocovat individuální rozvoj a učební pokroky každého jednotlivého dítěte, neboť dlouhodobé a systematické sledování a vyhodnocování toho, jak se dítě rozvíjí a jaké pokroky v učení dělá, mu umožňuje vést dítě v souladu s jeho přirozeným rozvojem, plynule, s přiměřenou a postupně narůstající náročností a průběžně mu zajišťovat odpovídající podporu v rozvoji a učení. Neméně důležitým smyslem průběžně prováděné evaluace je včas zachytit u dítěte případné problémy či nedostatky, vyvodit odborně podložené závěry pro další rozvoj dítěte a pomoci dítěti v jejich řešení, event. včas intervenovat další potřebnou odbornou pomoc. Je nutné, aby písemné záznamy či další doklady vypovídající o dítěti a pokrocích v jeho učení a rozvoji byly považovány za důvěrné a byly přístupné pouze pedagogům, příp. rodičům. Pedagog by je měl využívat při své každodenní práci, při tvorbě individuálního vzdělávacího programu, pro komunikaci s dítětem i pro informaci rodičům a neformální spolupráci s nimi.

Učitel přípravné třídy vypracuje na konci druhého pololetí školního roku zprávu o průběhu předškolní přípravy dítěte v daném školním roce. Zpráva obsahuje vyjádření o dosažené úrovni hlavních cílů vzdělávání ve struktuře vymezené RVP PV a dále vyjádření speciálních vzdělávacích potřeb, předpokládaných schopností, nadání a zájmů dítěte, případné doporučení pro přípravu individuálního vzdělávacího plánu pro vzdělávání dítěte v dalším období a další doporučení.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

3.13. Podpůrná zařízení

Součástí péče v mateřské škole je stravování (zajišťované školními jídelnami, které jsou zpravidla součástí mateřské školy), odpočinek (spánek) a pobyt venku. Tomu je přizpůsobeno i vybavení a zařízení mateřské školy (vedle tříd jsou zde i jídelny, ložnice a zahrady).

V péči o zdraví dětí, o zdravé výchovné prostředí a při vytváření podmínek pro zdravý vývoj dětí spolupracuje mateřská škola se školskými poradenskými zařízeními, s praktickým lékařem pro děti a dorost a se zájmovými občanskými sdruženími. Školská poradenská zařízení v tomto vývojovém období zajišťují vyšetřování vývoje kognitivních dispozic, posuzování školní zralosti a metodickou podporu při výchově a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (blíže viz v kap. 10.6.10.1.).

Do výchovné práce mateřských škol se může začlenit individuální specializovaná péče, např. logopedická, zajišťovaná specializovanými pracovníky.

Ředitel mateřské školy může ve třídě, ve které se vzdělává dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.

Mateřské školy mohou také spolupracovat se školami základními. Pokud ředitel základní školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.

Podle zájmu rodičů a dětí lze poskytovat např. také předplaveckou výchovu, ozdravné pobyty v přírodě, hudební aktivity, výuku cizího jazyka a další aktivity.

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška MŠMT o školním stravování

3.14. Nabídka soukromých škol

Vývoj soukromého a církevního školství viz v 5.19.1., jeho legislativu viz v 5.19.2., zásady financování viz v 5.19.3..

V předškolním vzdělávání je zastoupení soukromých a církevních škol nízké – viz 2.9.2., soukromé školy trojnásobně převažují nad církevními. Jakkoli jsou veřejné mateřské školy malé, církevní a soukromé bývají zpravidla ještě menší. Jejich zastoupení je geograficky nerovnoměrné: nejvyšší zastoupení soukromých škol (i dětí v nich) je v Moravskoslezském kraji, nejvyšší zastoupení škol církevních je v Praze.

Soukromé mateřské školy často pracují podle alternativního vzdělávacího programu (viz 3.15.).

Státní zdravotní ústav

3.15. Organizační varianty a alternativní struktury

Mateřské Mateřské školy pracují se značnou organizační volností. Ze zavedených alternativních struktur působí několik mateřských škol waldorfského typu, mateřské školy Montessori a školy křesťanského zaměření.

Na základě mezinárodního programu Step by step se od r. 1994 realizuje jeho česká varianta pod názvem Začít spolu (http://www.sbscr.cz/). Jeho význačným rysem je inkluzívní přístup k etnickým minoritám a dětem ze sociálně málo podnětného prostředí. Pracuje podle něj 61 mateřských škol.

V návaznosti na evropský projekt Škola podporující zdraví (Health Promoting School) byl v r. 1996 vytvořen program Zdravá mateřská škola, který se zavádí pod dohledem tvůrců nejen na základních, ale i v mateřských školách a je otevřen školám dalším. Projekt garantuje Státní zdravotní ústav.

Na základě dohody s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zahájila v roce 2002 firma IBM v České republice celosvětový projekt KidSmart Early Learning Program, který se zaměřuje na podporu rozvoje a vzdělávání dětí předškolního věku prostřednictvím počítačů. Je realizován ve dvou úrovních – vzdělávání učitelů a podpora výchovných programů pro děti. Projekt byl oficiálně představen v březnu 2003 a v roce 2008 bylo vybaveno více než 315 počítačovými stanicemi 195 mateřských škol ve všech krajích České republiky. Součástí projektu je webová stránka s užitečnými informacemi pro učitele i pro rodiče (http://www.kidsmartearlylearning.org/).

Při azylových zařízeních se zřizují, tzv. dětská centra, určená dětem od 4 do 18 let. Část každého dětského centra je vybavena jako mateřská škola a také péče zde odpovídá předškolnímu vzdělávání v mateřské škole. Děti školního věku mohou v dětském centru trávit mimovyučovací dobu (obdoba školní družiny či školního klubu), děti mladší 4 let sem mohou docházet v doprovodu rodičů.

3.16. Statistiky

V podkapitolách jsou uvedeny údaje o účasti v předškolní výchově, o počtech škol, tříd, dětí a učitelů.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

3.16.1. Míra účasti v předškolním vzdělávání v mateřské škole

Míra účasti v předškolním vzdělávání v mateřské škole v %

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Věková skupina 3 roky	74,6	76,6	75,3	76,5
Věková skupina 4 roky	90,0	90,7	90,9	89,4
Věková skupina 5 let	95,8	93,7	93,2	92,8
Děti do tří let[1)]	25,4	23,0	23,0	24,8
Děti šestileté a starší[2)]	23,2	22,7	22,1	21,0

Pramen: ÚIV

[1)] Míra účasti dětí do 3 let je poměřena k populaci dvouletých.

[2)] Míra účasti dětí šestiletých a starších je poměřena k populaci šestiletých.

3.16.2. Počet dětí, mateřských škol a tříd a relativní ukazatele

Počet dětí, mateřských škol a tříd a relativní ukazatele – bez mateřských škol pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami

	2002/03	2003/04	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet dětí	278 859	280 491	280 487	282 017	287 945	298 394
Počet škol[1)]	5 558	4 840	4 776	4 696	4 689	4 694
Počet tříd	12 304	12 234	12 139	12 168	12 369	12 715
Počet dětí na třídu	22,7	22,9	22,9	23,2	23,3	23,5
Počet dětí na školu	50,2	58,0	58,7	60,1	61,4	63,6

Pramen: ÚIV

[1)] Prudký pokles počtu škol v r. 2003/04 ve srovnání s předchozím rokem je důsledkem procesu slučování popř. rušení škol (viz 2.6.4.), další pokles v této časové řadě je důsledkem organizačních změn.

3.16.3. Učitelé a počet dětí na učitele v mateřské škole

Učitelé a počet dětí na učitele v mateřské škole – do šk. r. 2004/05 bez, od šk. r. 2005/06 včetně škol pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami

	2002/03	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet dětí	278 859	280 487	285 419	291 194	301 620
Počet učitelů[1)]	22 332,6	21 840,3	22 367,7	22 744,3	23 567,8
Počet dětí na učitele[1)]	12,5	12,8	12,8	12,8	12,8

Pramen: ÚIV

[1)] V přepočtu na plný úvazek, včetně ředitelů a výchovných poradců.

3.16.4. Počet zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy

Počet zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy – včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet zamítnutých žádostí	3 813	4 673	6 128	6 810	9 570	13 409	19 996

Pramen: ÚIV

3.16.5. Přípravné třídy základních škol

Přípravné třídy základních škol (včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami)

	2002/03	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet škol	90	97	127	141	146
Počet tříd (kursy)	105	114	146	164	166
Počet dětí	1 318	1 559	1 713	1 929	2 028

Pramen: ÚIV

3.16.6. Počet jeslí a počet míst v jeslích

Počet jeslí a počet míst v jeslích (1990–2007)

Rok	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Počet jeslí[1)]	1 043	207	65	54	48	49
Počet míst	39 829	7 574	1 867	1 671	1 537	1587

Pramen: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, Síť zdravotnických zařízení. Stav k 31. 12. daného roku.

[1)] Před rokem 1999 údaje zahrnují pouze jesle, od roku 2000 zahrnují jesle i několik „dalších dětských zařízení“ (tj. kombinace jeslí a dětského centra nebo dětského stacionáře).

4. ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2008/09

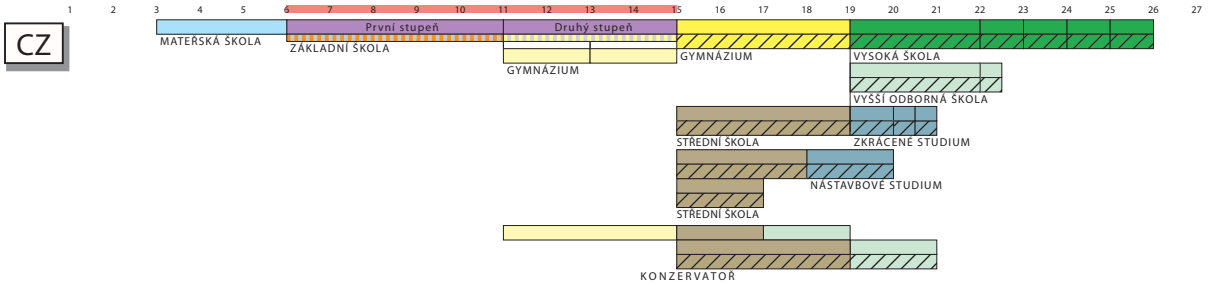

Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (mimo působnost ministerstva školství)	Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (v působnosti ministerstva školství)
Primární vzdělávání – ISCED 1	Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2 (není institucionálně členěno)
Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2 (včetně předprofesního)	Nižší sekundární odborné – ISCED 2
Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3	Vyšší sekundární odborné – ISCED 3
Postsekundární neterciární – ISCED 4	
Terciární vzdělávání – ISCED 5A	Terciární vzdělávání – ISCED 5B
Zařazení na úrovně ISCED: ISCED 0	ISCED 1 ISCED 2
Povinné vzdělávání s plnou školní docházkou	Povinné vzdělávání s částečnou školní docházkou
Jiné než denní formy vzdělávání, kombinovaná (alternační) příprava ve škole a na pracovišti	Dodatečný rok
	-/n/- Povinná praxe + její délka
	>> Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

Základní vzdělávání zahrnuje primární a nižší sekundární vzdělávání. Účastí v základním vzdělávání žáci plní povinnou školní docházku (viz 2.5.).

Stupeň základního vzdělání (viz 2.5.) získávají žáci následujícím způsobem:

- úspěšným ukončením vzdělávacího programu základního vzdělávání v základní škole, na nižším stupni šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo v odpovídající části osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře;
- osoby, které absolvovaly devět let povinné školní docházky, ale nedosáhly základního vzdělání, pak následně rovněž úspěšným ukončením kursu pro získání základního vzdělání uskutečňovaného v základní nebo střední škole denní či dálkovou formou vzdělávání.

Převážná většina populace nabývá základního vzdělání na základní škole s následující strukturou: první stupeň (primární úroveň) zahrnuje ročníky 1.–5., druhý stupeň (nižší sekundární úroveň) ročníky 6.–9. Některé školy však nemají všechny ročníky nebo jsou tvořeny jen prvním či druhým stupněm (viz 4.5. a 4.8.).

Pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky mohou základní školy zřizovat přípravné třídy pro vyrovnání případných sociokulturních rozdílů. (Blíže v jednotlivých subkapitolách kapitoly 3.)

Část populace (číselné údaje viz 4.18.1.) absolvuje nižší sekundární vzdělávání nebo jeho část ve víceletých gymnáziích nebo v osmiletých tanečních konzervatořích (což je podrobně popsáno v jednotlivých subkapitolách kapitoly 5.).

Základní škola plní i širší výchovné a sociální funkce. Může zajišťovat:

- mimovyučovací aktivity dětí ve školních družinách a školních klubech, které poskytují zájmové vzdělávání (viz 4.7.);
- výchovné poradenství (viz 4.15.);
- školní stravování (viz 4.7.).

Zřizovatelem veřejných základních škol jsou zpravidla obce či svazky obcí, školy však mohou být také soukromé nebo církevní. Základní školu lze zřídit jako společnou instituci se školou mateřskou nebo střední.

Informace o správě školských institucí jsou uvedeny v kapitole 2.4., informace o soukromých školách jsou uvedeny v kapitole 4.16..

Zájmové vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech poskytují na primární a nižší sekundární úrovni základní umělecké školy, kterým je věnována kapitola 4.17.1..

4.1. Historický přehled

Povinná školní docházka byla v Čechách jako součásti Habsburské monarchie uzákoněna v r. 1774 v délce 6 let. Příslušný zákon stanovil pro její splnění školy triviální, jejichž obsahem bylo trivium (tj. čtení, psaní a počty), náboženství, v nejvyšším oddělení se učilo také poznatkům o hospodářství (ve městech o průmyslu). V krajských městech byly zřizovány školy hlavní, v nichž se vedle uvedených předmětů vyučovalo i základům latiny, dějepisu, přírodopisu a kreslení. V hlavních městech zemí monarchie byly zřizovány školy normální. Ty připravovaly pro studium na gymnáziu, kde měli žáci možnost studovat po dokončení 5. třídy, a zajišťovaly také prvotní přípravu učitelů.

V r. 1869 byla povinná školní docházka prodloužena na 8 let, na období od šesti do čtrnácti let věku dítěte. Prvních pět let se žáci učili v obecné škole, zbývající tři roky mohli absolvovat buď rovněž ve škole obecné (na venkově), nebo ve škole měšťanské (ta musela být v každém školním okrese alespoň jedna a sloužila žákům, kteří neměli možnost studovat na gymnáziu), nebo na různých typech gymnázia.

Tzv. malý školský zákon z r. 1922 zlepšil materiální podmínky pro výuku stanovením maximálního počtu žáků ve třídě na 80, postupně pak na 60 a 50. Náboženství přestalo být povinným předmětem, byla však zavedena povinná občanská nauka a ruční práce.

Zákon o základní úpravě jednotného školství z dubna 1948 prodloužil povinnou školní docházku na 9 let, vzdělávání pro celou věkovou skupinu 6 až 15 let bylo společné (proto "jednotná škola") a uskutečňovalo se na pětileté národní škole a čtyřleté střední škole. V roce 1953 byla povinná školní docházka zkrácena na 8 let. Školský zákon z roku 1960 ji opět prodloužil na 9 let a zakotvil současnou strukturu škol i její terminologii: základní škola (v letech 1960–1978 základní devítiletá škola) se člení na 1. a 2. stupeň. Délka stupňů se v průběhu doby měnila z 5 + 4 (v čase devítileté školy) na 4 + 4 (v době osmileté základní školy v l. 1979–1989), pak na 4 + 5 (v letech 1990–1995, kdy poslední rok povinné devítileté školní docházky bylo možno absolvovat na střední škole, což prakticky znamenalo 4 + 4 + 1) a počínaje školním rokem 1995/96 zpět na 5 + 4.

Od roku 1990 lze povinnou školní docházku plnit nejen na základní škole, ale znovu i na gymnáziu (viz 5.).

Od roku 2001 se pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v posledním roce před započetím povinné školní docházky zřizují tzv. přípravné třídy v mateřských nebo základních školách (od r. 2005 pouze v základních školách) – blíže v jednotlivých subkapitolách kapitoly 3..

Od školního roku 2003/04 se postupně zvyšoval počet hodin na druhém stupni ZŠ s cílem sladit jej s počtem hodin na nižším stupni víceletých gymnázií. V roce 2004 byl s platností od ledna 2005 schválen nový školský zákon, který přinesl řadu změn (viz 2.3.). Zejména zavedl nový dvoustupňový systém přípravy kurikula – školy mají možnost profilovat se prostřednictvím vlastního školního vzdělávacího programu, který vychází ze závazného dokumentu – rámcového vzdělávacího programu. Výuka podle školních vzdělávacích programů byla zahájena ve školním roce 2007/08 v 1. a 6. ročnících základního vzdělávání (blíže viz 4.2.).

Časová dotace vzdělávacího obsahu v dobíhajících (dosud platných v ostatních ročnících) vzdělávacích dokumentech se již postupně přiblížila novému učebnímu plánu formou meziročního navyšování hodin výuky. V školním roce 2006/07 byla zavedena povinná výuka cizího jazyka již od 3. ročníku ve shodě s Národním plánem výuky cizích jazyků.

Další významnou změnou je preference integrovaného vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (10.5.) a upuštění od striktně odděleného speciálního školství, i když nadále existují školy a třídy určené přímo těmto žákům (10.6.4.). I těchto žáků se týká reforma kurikulárních dokumentů (10.2.).

Zákon také umožnil odůvodněné individuální (domácí) vzdělávání žáků prvního stupně základní školy (blíže viz 4.17.), omezil několikanásobné opakování ročníku v rámci jednoho stupně (viz 4.13.) a zavedl tzv. výstupní hodnocení žáků na konci základního vzdělávání (viz 4.12.).

Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích

Vývoj školství a vzdělání v Československu

4.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Současné diskuse se vztahují především k realizaci školského zákona, který byl schválen v září 2004 s platností od ledna 2005. Jedna ze zásadních změn spočívá v zavedení dvoustupňové tvorby kurikula. V roce 2004 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy schválen základní dokument – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) (platný od 1. 9. 2005); školy měly za úkol na základě RVP ZV vypracovat každá svůj školní vzdělávací program (ŠVP), podle nějž měly od školního roku 2007/08 povinnost začít vyučovat (počínaje prvními a šestými ročníky). V červenci 2007 byl RVP ZV aktualizován. Je určen všem základním školám (včetně těch, které vzdělávají žáky s lehkým mentálním postižením) a nižším ročníkům víceletých gymnázií.

Metodická podpora škol je úkolem Výzkumného ústavu pedagogického, který za tím účelem realizoval dva systémové projekty s finanční podporou Evropského sociálního fondu, které se týkaly základního vzdělávání:

- Projekt PILOT Z – Pilotní ověřování školních vzdělávacích programů na 2. stupni vybraných základních škol a
- Projekt Metodika – Systém metodické podpory učitelů při utváření a rozvoji klíčových kompetencí žáků.

V rámci projektu Pilot Z ověřovalo 14 základních škol v praxi své školní vzdělávací programy na 2. stupni. Mimo finanční podporu ESF probíhalo na těchto a ještě dvou dalších školách současně ověřování ŠVP také na 1. stupni, prakticky se tak ověřovaly školní vzdělávací programy pro celé základní vzdělávání. Projekt probíhal od září 2004 do června 2006 a v listopadu 2006 byl zakončen konferencí. Ze zkušeností pilotních škol mohou prostřednictvím Metodického portálu (www.rvp.cz) čerpat školy ostatní. V rámci projektu PILOT Z se podařilo vytipovat a následně popsat 64 příkladů dobré praxe, které byly v roce 2007 publikovány v Příručce příkladů dobré praxe a jsou dostupné na Metodickém portálu.

Jako metodickou pomoc pro školy při tvorbě ŠVP zpracoval Výzkumný ústav pedagogický v Praze (VÚP) tři materiály, které vznikly na základě spolupráce s pilotními základními školami a odrážejí zkušenosti z analýz jejich školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání:

- Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání (2005);
- Struktura školního vzdělávacího programu;
- Komentář ke struktuře školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Cílem projektu Metodika, který probíhal od ledna 2006 do září 2008, bylo vytvořit funkční systém metodické podpory učitelů při utváření a rozvoji klíčových kompetencí žáků v podmínkách zavádění dvoustupňového kurikula. Byl zaměřen na vytvoření, aktualizaci a trvalé rozšiřování elektronické databáze metodických příspěvků teoretické a praktické povahy. Prostorem, který to umožnil, se rovněž stal Metodický portál. V roce 2009 na projekt Metodika přímo naváže projekt Metodika II. Tento projekt by měl, jak uvádí jeho realizátoři, VÚP a Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV), rozšířit současnou nabídku Metodického portálu, na jehož stránkách by se mělo objevit dalších 2100 metodických příspěvků různé povahy a 4500 digitálních učebních materiálů navazujících na očekávané výstupy v RVP. Portál bude rozšířen o část věnovanou dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků e-learningovými kursy a o další technologické prvky podporující vzdělávání. Cílem je vytvořit komunitu pedagogů, kteří portál pravidelně využívají a tvoří.

Za spolupráce VÚP a Národního institutu pro další vzdělávání probíhal v letech 2005 až 2007 další projekt s podporou ESF – Koordinátor. Jeho obsahem byla příprava a realizace školení koordinátorů tvorby školních vzdělávacích programů v dovednostech nutných ke zpracování tohoto programu. Koordinátorem se mohl stát ředitel nebo jeden z členů pedagogického sboru dané školy. V současnosti probíhá pod názvem Koordinátor S1 obdobný projekt zaměřující se na pedagogické pracovníky středních odborných škol (viz 5.2.).

V současné době se také dokončuje již druhá varianta pilotní verze Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání (RVP ZUV). (Více o základních uměleckých školách viz v 4.17.1.) V září 2007 bylo na partnerských základních uměleckých školách zahájeno pilotní ověřování tvorby školních vzdělávacích programů. Na základě podnětů získaných pilotním ověřováním bude dotvořen RVP ZUV a zpracován Manuál pro tvorbu ŠVP na základních uměleckých školách. Po etapě plošného zaškolování se počítá s povinností učit podle ŠVP na všech základních uměleckých školách od školního roku 2012/13.

Další diskuse se týkají hodnocení na úrovni žáka, které bylo i jednou ze tří oblastí vymezených Rámcovým projektem monitorování a hodnocení vzdělávání (schválen v únoru 2004). Dílčí projekt za podpory Evropského sociálního fondu probíhal od května 2005 do září 2008 pod názvem Kvalita I. Šlo o hodnocení v uzlových bodech vzdělávací dráhy žáka, s cílem pomoci žákům při volbě vzdělávací cesty, zjistit a ověřit podmínky ovlivňující zavedení nového modelu maturitní zkoušky a nového modelu závěrečných zkoušek v učebních oborech, získávat informace o možnostech uplatnění absolventů atd. V neposlední řadě pak v rámci projektu mělo být podporováno vzdělávání pedagogických pracovníků ve využívání systému evaluace a autoevaluace. Na základě všech získaných informací pak mělo docházet ke zkvalitnění výuky. Podrobněji k projektu Kvalita I viz 9.6. Na projekt Kvalita I navazoval projekt Kvalita II, který byl zaměřen na vytvoření systému vlastního (vnitřního) hodnocení a informační a poradenské činnosti.

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Národní institut dalšího vzdělávání

Národní ústav odborného vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický v Praze

4.3. Legislativní rámec

Poskytování základního vzdělávání upravuje školský zákon schválený v září 2004 s platností od 1. 1. 2005.

Organizaci základního vzdělávání, počty žáků ve školách a třídách, podmínky pro poskytování učebnic a školních potřeb, organizaci kursu pro získání základního vzdělání, pravidla pro hodnocení žáků, zkoušky při plnění povinné školní docházky v zahraničí a opravné zkoušky upravuje vyhláška ministerstva školství o základním vzdělávání.

Další vyhláška ministerstva školství upravuje základní umělecké vzdělávání popsané v kapitole 4.17.1..

Vyhláškou ministerstva školství je upravena také organizace školního roku.

Další závazná nebo doporučovaná opatření vyhlašovaná ministerstvem jsou publikována ve Věstníku MŠMT. Pravidelně pro každý školní rok je vydáván Soubor pedagogicko-organizačních informací, jímž jsou školy informovány o časové organizaci školního roku, schválených vzdělávacích programech a jiných platných učebních dokumentech, o soutěžích vyhlašovaných ministerstvem, popř. o dalších organizačních a metodických pokynech v oblasti vzdělávání.

Vyhláška MŠMT o organizaci školního roku

Vyhláška MŠMT o základním uměleckém vzdělávání

Vyhláška MŠMT o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

4.4. Obecné cíle

Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Od září 2007 se stala zcela závaznou výuka podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) v 1. a 6. ročnících základních škol / v 1. ročnících osmiletých gymnázií. V současné době je tedy v platnosti již pouze jeden závazný dokument pro základní vzdělávání, a to Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Neméně významným dokumentem je ovšem stále ještě i Standard základního vzdělávání, jenž byl závazným dokumentem pro tvorbu v současnosti dobíhajících vzdělávacích programů Základní škola, Národní škola a Občanská škola.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání jsou cíle stanoveny následujícím způsobem:

Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení;
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů;
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci;
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých;
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti;

- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě;
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný;
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi;
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti. Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti.

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány:

- kompetence k učení;
- kompetence k řešení problémů;
- kompetence komunikativní;
- kompetence sociální a personální;
- kompetence občanské;
- kompetence pracovní.

Standard základního vzdělávání, který byl publikován ve Věstníku MŠMT v r. 1995 a v r. 1997, byl doplněn o učivo spjaté se začleňováním ČR do nadnárodních struktur, rozčleňoval cíle vzdělávání do následujících sedmi oblastí: oblast jazyková, oblast matematiky, oblast přírodovědní, společenskovědní, estetickovýchovná, oblast zdravého životního stylu a oblast pracovních činností a technologií. Vzdělávací cíle pak formuloval takto:

- v rovině poznávací – žáci si mají osvojit poznatky, které jsou základem všeobecné kulturnosti, předpokladem komunikace a orientace v podnětech ze života mimo školu;
- v rovině dovedností a kompetencí – tj. co do schopnosti nabyté poznatky používat v praktických situacích;
- v rovině hodnotové a postojové – základem jsou všelidské mravní hodnoty, které jsou součástí evropské tradice, hodnoty, na nichž spočívá demokratická společnost a právní řád, a hodnoty, jež umožňují utvářet odpovědný vztah žáka k sobě samému.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání

4.5. Geografická dostupnost

Obec je povinna zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky dětí s místem trvalého pobytu na jejím území a dětí umístěných na jejím území ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Za tímto účelem obec zřizuje základní školu nebo zajišťuje plnění povinné školní docházky v základní škole zřizované jinou obcí nebo svazkem obcí.

Na území obce, části obce nebo na území více obcí se vymezují školské obvody tzv. spádových škol. Je-li v obci jedna základní škola zřízená obcí, tvoří školský obvod území obce. Je-li v obci více základních škol zřizovaných obcí, stanoví obec školské obvody obecně závaznou vyhláškou. Je-li na území svazku obcí jedna základní škola nebo více základních škol zřízených svazkem obcí nebo dojde-li k dohodě několika obcí o

vytvoření společného školského obvodu jedné nebo více základních škol zřizovaných některou z těchto obcí, stanoví každá z dotčených obcí obecně závaznou vyhláškou příslušnou část školského obvodu. Pokud obec nestanoví školský obvod spádové školy a je ohroženo plnění povinné školní docházky žáků, rozhodne o školském obvodu spádové školy krajský úřad v přenesené působnosti.

Školský obvod se nestanoví škole, která uskutečňuje vzdělávání výhradně podle vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením, a školám zřizovaným jinými zřizovateli než obcí nebo svazkem obcí.

V rámci základní dopravní obslužnosti území kraje je kraj povinen zajistit dopravu do spádové školy a ze spádové školy, pokud vzdálenost spádové školy od místa trvalého pobytu žáka přesáhne 4 km.

Jestliže žák plní povinnou školní docházku ve škole zřízené jinou obcí, je obec, ve které má žák trvalý pobyt, povinna hradit obci, která školu zřídila, její neinvestiční výdaje připadající na jednoho žáka této školy, pokud se dotčené obce nedohodnou jinak. Tyto náklady však obec hradit nemusí, jestliže je v jejím školském obvodu zřízena škola, ve které má žák podmínky pro bezplatné plnění povinné školní docházky zajištěny.

Základní školy byly vždy rozmístěny hustě a pravidelně. Protože ČR se vyznačuje velkým počtem malých obcí, výsledkem je velký počet malých škol (31 % běžných základních škol má méně než 50 žáků). Vždy tak v některých obcích docházelo a dochází k tomu, že počet dětí v obci neumožňoval ekonomický provoz úplné školy. V zájmu dostupnosti, především pro malé děti, lze proto první stupeň základní školy, třebaže tvoří se stupněm druhým jeden vzdělávací celek, organizačně oddělit, a v malých obcích nebo tam, kde to situace vyžaduje, mohou být zřizovány školy tvořené jen jedním, zpravidla prvním, výjimečně druhým stupněm.

Dalším způsobem, jak zvýšit geografickou dostupnost základních škol, je zakládání škol málotřídních, tedy takových, v nichž jsou na prvním stupni ve třídě zařazeni žáci dvou nebo více (v krajním případě jednotřídky všech pěti) ročníků prvního stupně. Podle posledních údajů z roku 2004/05 byla více než třetina (37,6 %) všech běžných škol tvořena pouze prvním stupněm (z toho většina byla navíc málotřídních). Do takových škol docházelo přibližně 12 % žáků prvního stupně. Malá část škol (asi 7 %) byla sice s oběma stupni, ale na prvním stupni s věkově smíšenými třídami.

Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem nejnižší počet žáků v jednotlivých druzích škol, nejnižší a nejvyšší počet žáků ve třídě, studijní skupině a oddělení (viz 4.8.). V zájmu zachování dostupnosti může zřizovatel školy povolit výjimku do 4 žáků z počtu stanoveného vyhláškou a do 20 % z minimálního počtu stanoveného pro třídy se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny a pro přípravné třídy základních škol, a to za předpokladu, že v případě nižšího počtu uhradí zvýšené výdaje na vzdělávací činnost školy, v případě vyššího počtu za předpokladu, že zvýšení počtu žáků není na újmu kvalitě vzdělávací činnosti školy a jsou splněny podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.

Statistická ročenka školství 2004/2005. Výkonové ukazatele

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

4.6. Požadavky na přijetí a volba školy

Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Výjimečně může být k plnění povinné školní docházky přijato i dítě mladší (podrobněji viz 2.5.). Stále rostoucí počet rodičů volí naopak pro své děti odklad školní docházky (viz 2.5. a 4.18.2.).

Žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, v němž má žák místo trvalého pobytu (spádová škola), pokud zákonný zástupce nezvolí pro žáka jinou než spádovou školu (viz 2.5.).

Přechod z prvního na druhý stupeň základní školy je automatický, přechod na gymnázium je podmíněn úspěšně absolvovaným přijímacím řízením, jehož součástí bývá přijímací zkouška (viz 5.7.).

4.7. Finanční podpora rodin

Základní vzdělávání je bezplatné, s výjimkou soukromých a církevních škol, které mohou vybírat školné.

Zdravotní pojištění za děti, žáky a studenty až do věku 26 let hradí stát.

Finanční podpora je rodinám obecně poskytována ze tří zdrojů: z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí formou dávek, z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy formou příspěvku škole na poskytování některých služeb (stravování, ubytování, zájmové činnosti apod.) a z rozpočtu zřizovatele školy, kde má pomoc rodinám s nízkými příjmy podobu slev nebo prominutí poplatků za služby.

Východiskem pro veškerou finanční pomoc poskytovanou z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí je hranice životního minima, která je stanovena na rodinu (v závislosti na počtu dětí a jejich stáří). Rodina pobírá přídavky na dítě od jeho narození do 15 let; dále až do 26 let jeho věku, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání. Přídavky na děti nejsou vypláceny plošně, nýbrž na základě příjmové situace rodiny a ve třech úrovních v přímé závislosti na věku dítěte. Do roku 2007 byly přídavky vypláceny ve třech úrovních v nepřímé závislosti na příjmu rodiny. Pokud překročil čtyřnásobek životního minima rodiny, na přídavky již nevznikal nárok . Naopak, pokud příjem rodiny nedosáhl 2,2násobku minima, pobírala rodina kromě přídavku na dítě ještě sociální příplatek. Od ledna 2008 jsou přídavky na děti vypláceny pouze v jedné úrovni, a to v případě pokud příjmy rodiny nepřekročí 2,4 násobek životního minima, a sociální příplatek, pokud příjmy rodiny nepřekročí dvojnásobek životního minima. Současně má jeden z rodičů možnost uplatnit slevu na dani, jejíž výše v roce 2008 vzrostla.

Pro žáky, kteří do školy dojíždějí mimo obec bydliště, je zaveden systém slev na žákovském (studentském) jízdném. Ve věku 6–15 let platí žáci nejvýše 37,5 % ceny jízdného, ve věku 15–26 let platí nejvýše 75 % ceny. Rozdíl v ceně vyplácejí dopravcům kraje podle pravidel stanovených cenovým výměrem Ministerstva financí ČR.

Další formou podpory rodin je nefinanční pomoc z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy:

Žákům prvních ročníků základního vzdělávání a dětem zařazeným do přípravných tříd základních škol se bezplatně poskytují základní školní potřeby v hodnotě 200 Kč na žáka za jeden školní rok. Žákům se zdravotním postižením, kteří jsou ve druhém a vyšším ročníku, se bezplatně poskytují základní školní potřeby v hodnotě 100 Kč na žáka za jeden školní rok. Žákům základních škol a dětem zařazeným do přípravných tříd jsou bezplatně poskytovány učebnice a učební texty uvedené v Seznamu učebnic (viz 4.11.). Žáci prvního ročníku základního vzdělávání a děti zařazené do přípravných tříd tyto učebnice a učební texty nevracejí, žáci ostatních ročníků základního vzdělávání jsou povinni učebnice a učební texty vrátit nejpozději do konce příslušného školního roku.

Ministerstvo přispívá i na výdaje, které nejsou přímými výdaji na vzdělávání, ale jsou s ním spojeny.

Žákům lze vedle vzdělávání poskytovat i celodenní výchovu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání zřizovaných obcí. Těmi jsou školní družina, která je určena pro žáky 1. stupně v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání, a školní klub, který zajišťuje zájmové aktivity pro žáky 2. stupně a odpovídající ročníky víceletých gymnázií a osmiletých programů konzervatoří. Školní družina i školní klub poskytují zájmové vzdělávání žákům jedné nebo několika škol. Zájmové vzdělávání je poskytováno zpravidla za úplatu. Její výše je regulována, ředitel školy ji může rozdělit do více splátek, může být rovněž za stanovených podmínek snížena nebo prominuta.

Obec nebo svazek obcí zřizuje a zrušuje zařízení školního stravování sloužící dětem a žákům škol, které zřizuje. Školy mohou zajišťovat školní stravování smluvně i u jiné osoby poskytující stravovací služby. Úplata za školní stravování je určena výší finančního normativu, který je stanoven vyhláškou.

Škola může poskytovat prostory a vybavení pro činnost zájmových organizací.

Škola může v souladu se školním vzdělávacím programem organizovat zotavovací pobyty žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušení vzdělávání (školy v přírodě), výjezdy do zahraničí a další akce související s výchovně vzdělávací činností školy.

Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy k provedení novely § 12 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Vyhláška MŠMT a MPSV o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních a vysokých školách

Vyhláška MŠMT o zájmovém vzdělávání

Vyhláška MŠMT o školním stravování

Výměr Ministerstva financí, kterým se vydává Seznam zboží s regulovanými cenami

Zákon o daních z příjmů

Zákon o státní sociální podpoře

Zákon o veřejném zdravotním pojištění

Zákon o životním a existenčním minimu

4.8. Věkové úrovně a dělení žáků

Základní vzdělávání se nejčastěji uskutečňuje na základní škole, která je tvořena 9 ročníky a člení se na 1. stupeň (1.–5. ročník, primární vzdělávání) a 2. stupeň (6.–9. ročník, nižší sekundární vzdělávání), lze však zřídit školu, která nemá všechny ročníky (viz 4.5.).

Žáci jsou zařazováni do tříd podle věku. Na prvním stupni mohou být do jedné třídy zařazeni žáci z více než jednoho ročníku (tzv. málotřídní škola). Mimořádně nadaný žák může být přeřazen do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předchozího (blíže viz 4.13.). Takové případy jsou spíše výjimečné. Neprospívající žák ročník opakuje, max. však jednou na daném stupni (blíže viz 4.13., statistické údaje jsou uvedeny v 4.18.2.).

Třídy se naplňují do počtu maximálně 30 žáků. Minimální průměrný počet žáků na třídu ve škole musí být 17. Škola tvořená samostatným prvním stupněm má podle počtu tříd v průměru minimálně 10–15 žáků na třídu. Zřizovatel může povolit výjimku do 4 žáků.

V souladu se vzdělávacím programem lze na výuku některých předmětů dělit třídy na skupiny, vytvářet skupiny žáků ze stejných nebo různých ročníků nebo spojovat třídy. Počet skupin a počet žáků ve skupině se určí zejména podle prostorových, personálních a finančních podmínek školy, podle charakteru činnosti žáků, v souladu s požadavky na jejich bezpečnost a ochranu zdraví a s ohledem na didaktickou a metodickou náročnost předmětu. Při výuce cizích jazyků je maximální počet žáků ve skupině 24. V tělesné výchově na druhém stupni se třída obvykle dělí na chlapce a dívky.

Ředitel školy může zřizovat skupiny žáků nebo třídy s rozšířenou výukou některých předmětů nebo skupin předmětů. Pro žáky se zdravotním postižením lze zřídit třídy s upraveným vzdělávacím programem. Taková třída má 6 až 14 žáků a mohou v ní být zařazeni žáci ze dvou a více ročníků.

Pokud byl v obci zřízen výbor pro národnostní menšiny, zřizuje se třída nebo škola se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny. Třída musí mít alespoň 10 žáků, škola v průměru 12 žáků na 1 třídu (výjimku lze povolit do 20 %).

Na vybraných školách jsou zřizovány třídy pro jazykovou přípravu dětí, jež plní povinnou školní docházku na území České republiky a jejichž rodiče jsou státními příslušníky jiných států Evropské unie a dlouhodobě pobývají na území České republiky. V těchto třídách je nejvýše 10 žáků. (Blíže viz 10.7.)

Na prvním stupni vyučuje žáky zpravidla jen jeden třídní učitel (i po několik let), někdy bývá výukou některých předmětů pověřen jiný vyučující. Na druhém stupni je pravidlem specializovaná výuka podle aprobace jednotlivých učitelů. Ve třídě, kde se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami, může být zřízena funkce asistenta pedagoga, a ve třídách pro žáky s těžkým zdravotním postižením mohou souběžně působit až tři pedagogičtí pracovníci (z nichž jeden je asistent pedagoga).

4.9. Časový rozvrh

Časový rozvrh školy je určen jednak školským zákonem a vyhláškami, které stanoví školní rok, prázdniny a rámec pro týdenní a denní rozvrh, jednak vzdělávacími programy, které stanoví počty vyučovacích hodin týdně.

Vyhláška MŠMT o organizaci školního roku

4.9.1. Organizace školního roku

Školní rok pro všechny typy škol začíná 1. září běžného roku a končí 31. srpna následujícího roku; člení se na období školního vyučování a období školních prázdnin. Ty jsou upraveny vyhláškou.

Období školního vyučování začíná 1. září a končí 30. června následujícího kalendářního roku; člení se na první a druhé pololetí. První pololetí začíná 1. září a končí 31. ledna následujícího kalendářního roku. Druhé pololetí začíná 1. února a končí 30. června. Připadne-li začátek prvního pololetí na pátek, začíná vyučování následující pondělí. Připadne-li konec druhého pololetí na pondělí, končí vyučování předcházející pátek.

Období školních prázdnin tvoří podzimní prázdniny, vánoční prázdniny, pololetní prázdniny, jarní prázdniny, velikonoční prázdniny a hlavní prázdniny.

Podzimní prázdniny trvají dva dny a přičleňují se ke státnímu svátku 28. října. Vánoční prázdniny trvají od 23. prosince do 2. ledna následujícího kalendářního roku. Pololetní prázdniny trvají jeden den a připadají na pátek v době od 29. 1. do 4. 2. Jarní prázdniny trvají jeden týden a jejich termín stanoví vyhláška podle sídla školy v rozmezí od prvního úplného týdne února do posledního úplného týdne března (tak aby se nepřekrývaly s velikonočními prázdninami). Velikonoční prázdniny připadají na čtvrtek a pátek předcházející Pondělí velikonočnímu. Hlavní prázdniny trvají od konce druhého pololetí do začátku následujícího prvního pololetí, tedy v zásadě od 1. července do 31. srpna.

Ze závažných důvodů, zejména organizačních a technických, může ředitel školy vyhlásit pro žáky volné dny, a to maximálně pět v jednom školním roce.

Školní družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách, školní klub ve dnech školního vyučování, příp. i ve dnech, kdy neprobíhá vyučování, středisko volného času zpravidla po celý rok. Školní stravování je zajištěno po dobu pobytu žáků ve škole.

Stanovit odlišnou organizaci školního roku může v jednotlivých případech pouze ministerstvo.

Vyhláška MŠMT o organizaci školního roku

4.9.2. Týdenní a denní rozvrh

Školní týden je podobně jako pracovní týden pětidenní, od pondělí do pátku.

O konkrétním uspořádání denního rozvrhu rozhoduje ředitel školy na základě obecných pravidel stanovených legislativními a učebními dokumenty. Doba pro mimovyučovací aktivity není oficiálně stanovena.

Systém 5 dnů v týdnu

průběh školního dne každý den v týdnu					
	Mimovyučovací aktivity (před vyučováním)	Dopolední vyučování (začátek a konec)	Polední přestávka	Odpolední vyučování (začátek a konec)	Mimovyučovací aktivity (po vyučování)
Pondělí	Není stanoveno	Nejdříve od 7 hod.	Nejméně 50 minut	Nejdéle do 17 hod.	Není stanoveno
Úterý	Není stanoveno	Nejdříve od 7 hod.	Nejméně 50 minut	Nejdéle do 17 hod.	Není stanoveno
Středa	Není stanoveno	Nejdříve od 7 hod.	Nejméně 50 minut	Nejdéle do 17 hod.	Není stanoveno
Čtvrtek	Není stanoveno	Nejdříve od 7 hod.	Nejméně 50 minut	Nejdéle do 17 hod.	Není stanoveno
Pátek	Není stanoveno	Nejdříve od 7 hod.	Nejméně 50 minut	Nejdéle do 17 hod.	Není stanoveno

Začátek a konec vyučování je omezen vyhláškou. Maximální počet hodin v týdnu stanovuje školský zákon, minimální počet hodin učební plán Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Počet hodin v týdnu se tak pro jednotlivé ročníky pohybuje v následujícím rozmezí:

ročník	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
rozmezí	18–22	18–22	22–26	22–26	22–26	28–30	28–30	30–32	30–32

Hodinová dotace pro jednotlivé předměty, resp. vzdělávací oblasti je v RVP ZV dána rámcovým učebním plánem vždy celkově pro 1. (1.–5. ročník) a 2. (6.–9. ročník) stupeň v podobě minimální časové dotace pro daný předmět, resp. vzdělávací oblast pro celé toto období. Konkrétní učební plán se stanoví ve školním vzdělávacím programu (viz 4.10.1.), který schvaluje ředitel školy. V ročnících, kde výuka probíhá podle dobíhajících vzdělávacích programů, je hodinová dotace pro jednotlivé předměty, resp. vzdělávací oblasti dána buď pevně, nebo rozpětím, v jehož rozmezí o konečné časové dotaci daných předmětů rozhoduje ředitel školy. Ten tedy na začátku školního roku stanoví pro každou třídu konkrétní počty hodin jednotlivých vyučovacích předmětů – učební plán třídy.

Vyučování začíná zpravidla v 8.00 hodin, může však začít i v jinou dobu stanovenou ředitelem školy, nejdříve v 7.00 hodin. Ukončeno musí být nejpozději v 17.00 hodin. Ředitel umožní žákům vstup do budovy školy nejméně 20 minut před začátkem dopoledního vyučování a nejméně 15 minut před začátkem odpoledního vyučování. Vyučovací hodina trvá 45 minut. Přestávky jsou nejméně desetiminutové, zpravidla po 2. vyučovací hodině je přestávka v trvání minimálně 15 minut. Přestávka mezi dopoledním a odpoledním vyučováním trvá nejméně 50 minut. Při organizaci výuky jinak než ve vyučovacích hodinách je při zařazování přestávek třeba přihlédnout k charakteru činnosti a fyziologickým potřebám dětí. Žáci prvního až pátého ročníku mohou mít v dopoledním vyučování nejvýše 5 vyučovacích hodin a v odpoledním vyučování nejvýše 5 vyučovacích hodin, žáci šestého až devátého ročníku nejvýše 6 vyučovacích hodin. Ředitel může bez zvláštního projednání se zřizovatelem školy upravit organizaci vzdělávání odlišně za předpokladu, že dodrží

celkový rozsah vzdělávání stanovený učebním plánem a příslušnými vzdělávacími standardy a že navrhované úpravy jsou v souladu s právními předpisy a nevyžadují navýšení rozpočtu školy. Jde např. o nepravidelné rozvržení výuky, o sdružování tříd, o projektové vyučování, o modulové uspořádání učiva apod.

Budova školy může být otevřena i mimo dobu vyučování, s ohledem na zajišťování mimovyučovacích a zájmových aktivit (viz 4.7.).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

4.10. Obsah vzdělávání, předměty, počet hodin

Obsah základního vzdělávání stanovuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV). Pro dobíhající vzdělávací programy byl obsah vzdělávání stanoven Standardem základního vzdělávání.

RVP ZV je od školního roku 2007/08 závazný pro všechny školy poskytující základní vzdělání (počínaje 1. a 6. ročníky). Vymezuje cíle základního vzdělávání, úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout, vzdělávací oblasti a obory, rámcově obsah vzdělávání a očekávané výstupy v jednotlivých etapách a rámcový učební plán. Na základě RVP ZV školy tvoří svůj školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), kde mj. přesně stanoví učební plán i obsah výuky – učební osnovy a podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. (Blíže viz 4.10.1.)

Také pro první ročník osmiletých gymnázií je od školního roku 2007/08 ŠVP vytvářen podle RVP ZV. V ostatních ročnících dosud výuka probíhá podle dobíhajících učebních dokumentů.

Obsah vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je od školního roku 2007/08 součástí ŠVP školy, vytvořeného podle RVP ZV, jehož součástí je i příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (viz též 10.2.).

Obsah vzdělávání v přípravných třídách (viz 4.1.) se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (viz 3.10.) a je součástí školního vzdělávacího programu dané základní školy.

Standard základního vzdělávání (z roku 1995) stanovil rámcově obsah vzdělávání. V současné době dobíhající vzdělávací programy pak vymezují podrobněji vyučovací předměty a jejich časové rozvržení (učební plán) a stanovují obsah výuky v těchto předmětech (učební osnovy). (Blíže viz 4.10.2.)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání

4.10.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Z hlediska obsahu vzdělávání Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vymezuje devět základních vzdělávacích oblastí (tvořených jedním nebo více vzdělávacími obory), průřezová témata a doplňující vzdělávací obory. Dále stanovuje povinný vzdělávací obsah oborů, tj. učivo a očekávané výstupy na konci jednotlivých období (1. stupeň se zde člení na 1. a 2. období: 1.–3. a 4.–5. ročník).

Součástí RVP ZV je i rámcový učební plán (viz 4.10.1.1.). Pro jednotlivé vzdělávací oblasti (obory) je stanovena minimální celková týdenní dotace (udaná v 45minutových vyučovacích hodinách), která je součtem počtů hodin týdně věnovaných určité vzdělávací oblasti za všechny ročníky daného stupně. RVP ZV stanoví rovněž časovou dotaci na tzv. disponibilní hodiny. Celková povinná časová dotace v týdnu, tzn. součet celkových týdenních dotací všech vzdělávacích oblastí a disponibilních hodin, musí být minimálně 118 hodin pro 1. stupeň a 122 hodin pro 2. stupeň základní školy. Minimální a maximální počet vyučovacích hodin v týdnu pro jednotlivé ročníky – viz 4.9.2..

Školní vzdělávací program (ŠVP) pak určuje rozložení učiva do jednotlivých ročníků, jeho rozčlenění do vyučovacích předmětů (nebo jiných ucelených částí, např. modulů) a osnovy předmětů (podrobný popis vzdělávacího obsahu). Přičemž z jednoho vzdělávacího oboru lze vytvořit jeden nebo více vyučovacích předmětů nebo lze naopak integrovat vzdělávací obsahy několika oborů do tzv. integrovaného vyučovacího předmětu.

Zpracování školního vzdělávacího programu se řídí následujícími zásadami:

ŠVP

- je zpracováván v souladu s RVP ZV pro celé období základního vzdělávání nebo pro jeho část, tj. pro ročníky, ve kterých daná škola realizuje základní vzdělávání;
- zajišťuje rovnoprávný přístup k základnímu vzdělávání pro všechny žáky s povinností školní docházky a přihlíží k jejich vzdělávacím potřebám a možnostem;
- umožňuje realizaci diferencovaného a individualizovaného vyučování pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami i pro žáky mimořádně nadané, pokud to vzdělávání těchto žáků vyžaduje (viz kapitola 10.);
- vytváří předpoklady pro realizaci vzdělávacího obsahu s ohledem na věkové zvláštnosti žáků, a tím pro postupné utváření a rozvíjení klíčových kompetencí;
- vede k naplňování cílů základního vzdělávání stanovením výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy a k naplňování cílového zaměření vzdělávacích oblastí stanovením výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni vyučovacích předmětů;
- je zpracováván tak, aby umožňoval učitelům rozvíjet tvořivý styl práce a neomezoval je při uplatnění případných časových i metodických odlišností, které vycházejí ze zkušeností učitelů s efektivními způsoby výuky a z konkrétních potřeb žáků;
- je vytvářen jako relativně stálý materiál, jehož případné změny v učebním plánu a v učebních osnovách nesmí negativně zasáhnout do vzdělávání žáků v určitém započatém "cyklu";
- dodržuje stanovenou strukturu.

Stanovená struktura ŠVP je rozčleněna do šesti částí: Identifikační údaje, Charakteristika školy, Charakteristika ŠVP, Učební plán, Učební osnovy a Hodnocení žáků a autoevaluace školy.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

4.10.1.1. Rámcový učební plán

vzdělávací oblasti	vzdělávací obory	minimální časová dotace	
		1. stupeň	2. stupeň
		1.-5. ročník	6.-9. ročník[1)]
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	35	15
	Cizí jazyk	9	12
Matematika a její aplikace		20	15
Informační a komunikační technologie		1	1
Člověk a jeho svět		12	-
Člověk a společnost	Dějepis	-	11
	Výchova k občanství		
Člověk a příroda	Fyzika	-	21
	Chemie		
	Přírodopis		
	Zeměpis		
Umění a kultura	Hudební výchova	12	10
	Výtvarná výchova		
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví	-	10
	Tělesná výchova	10	
Člověk a svět práce		5	3
Průřezová témata		P	P
Disponibilní časová dotace		14	24[2)]
Celková povinná časová dotace		118	122

P = Povinnost realizovat na daném stupni, časovou dotaci lze čerpat z disponibilní časové dotace

[1)] nižší ročníky víceletých gymnázií

[2)] Škola má povinnost nabídnout žákům na 2. stupni vzdělávací obsah oboru Další cizí jazyk v rozsahu minimálně 6 vyučovacích hodin (nejpozději od 8. ročníku). Žák, který si nezvolí Další cizí jazyk, si musí ve stejné časové dotaci vybrat z jiných volitelných obsahů.

Vzdělávací oblasti

- Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace je tvořen dvěma obory. Vzdělávací obsah oboru Český jazyk a literatura musí být realizován ve všech ročnících (celkem minimálně 50 hodin). Cizí jazyk, přednostně angličtina, se povinně vyučuje od 3. ročníku s minimální dotací 3 hodiny týdně v každém ročníku (celkem 21 hodin). Je možno jej zařadit již od 1. ročníku. Pokud se žák vzdělává v jiném mateřském jazyce než českém, postupuje se podle zvláštních ustanovení.
- Vzdělávací obsah oblasti, resp. oboru Matematika a její aplikace je realizován ve všech ročnících (celkem minimálně 35 hodin).
- Vzdělávací obsah oblasti, resp. oboru Informační a komunikační technologie je zařazena alespoň jednou na 1. stupni a jednou na 2. stupni (celkem minimálně 2 hodiny).
- Vzdělávací obsah oblasti, resp. oboru Člověk a jeho svět je realizován pouze na 1. stupni, a to ve všech ročnících (celkem minimálně 12 hodin).
- Vzdělávací oblast Člověk a společnost je tvořena obory Dějepis a Výchova k občanství, jejichž vzdělávací obsah je realizován pouze na 2. stupni. Celková dotace je 11 hodin.
- Vzdělávací oblast Člověk a příroda je tvořena obory Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis, jejichž vzdělávací obsah je realizován pouze na 2. stupni. Celková dotace je 21 hodin.

- Vzdělávací oblast Umění a kultura je tvořena obory Hudební výchova a Výtvarná výchova. Vzdělávací obsah těchto oborů je realizován ve všech ročnících (celkem 22 hodin).
- Vzdělávací oblast Člověk a zdraví je tvořena obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova. Vzdělávací obsah oboru Výchova ke zdraví je realizován pouze na 2. stupni; vzdělávací obsah Výchovy ke zdraví na 1. stupni je zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Vzdělávací obsah oboru Tělesná výchova je realizován v každém ročníku základního vzdělávání (s časovou dotací minimálně 2 hodiny týdně). Minimální dotace vzdělávací oblasti Člověk a zdraví je 10 hodin na prvním a 10 hodin na druhém stupni, celkem 20 hodin.
- Vzdělávací obsah oblasti resp. oboru Člověk a svět práce je realizován na 1. (ve všech ročnících) i 2. stupni. Celková dotace je minimálně 8 hodin.
- Na 1. i 2. stupni musí být zařazena následující průřezová témata (nemusí být obsažena v každém ročníku): Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova.

V souladu se zásadami a cíli vzdělávání lze ve školách vyučovat náboženství. Školy zřizované obcí nebo svazkem obcí je vyučují jako nepovinný předmět, pokud se k němu přihlásí alespoň 7 žáků. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy či z více škol, a to do počtu 30.

Jak na 1., tak na 2. stupni je k dispozici určitý počet disponibilních hodin (na 1. stupni 14, na 2. stupni 24 hodin); využití těchto hodin je plně v kompetenci ředitele školy, využití celé disponibilní časové dotace v učebním plánu ŠVP je však závazné. Disponibilní časová dotace je určena:

- k realizaci průřezových témat;
- k posílení dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů;
- k realizaci dalších povinných vzdělávacích obsahů dotvářejících zaměření školy;
- k realizaci doplňujících vzdělávacích oborů (např. oboru Dramatická výchova);
- k realizaci vzdělávacího obsahu oboru Další cizí jazyk v rozsahu minimálně 6 hodin, který musí být žákům nabídnut nejpozději od 8. ročníku (anglický jazyk musí škola povinně nabídnout žákům, kteří jej nezvolili jako Cizí jazyk), nebo k realizaci jiných volitelných obsahů ve stejné časové dotaci, z jejichž nabídky musí žák povinně zvolit, pokud si nevybral Další cizí jazyk;
- k posílení časové dotace tělesné výchovy ve dvou po sobě následujících ročnících 1. stupně, kde probíhá povinná výuka plavání;
- k realizaci vzdělávacích obsahů podporujících vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

4.10.2. Dobíhající vzdělávající programy

Na základě Standardu pro základní vzdělávání byly v letech 1993–1997 schváleny tři vzdělávací programy: Základní škola, Obecná škola, Národní škola. Školy vyučovaly nejčastěji podle vzdělávacího programu Základní škola (přes 90 % žáků běžných tříd základních škol). V současné době jsou tyto vzdělávací programy již jen dobíhajícími vzdělávacími programy, fungujícími vedle RVP ZV. Všechny vzdělávací programy byly určeny pro základní školu jako celek a měly srovnatelné výstupy na konci prvního stupně základní školy, což umožňovalo pokračovat na druhém stupni jiným programem. Doporučovalo se však pokračovat v témže programu po celé základní vzdělávání, protože každý ze vzdělávacích programů má poněkud odlišný pedagogický charakter.

Obsah vzdělávání těchto programů vychází ze Standardu základního vzdělávání, kde byly kromě cílů vzdělávání vymezeny vzdělávací oblasti a obory. Ve vzdělávacích programech jsou pak rozděleny do jednotlivých vyučovacích předmětů s podrobnými učebními osnovami.

V rámci učebního plánu může výuka probíhat v menších celcích než je vyučovací hodina nebo naopak v blocích.

Pravidla pro schvalování vzdělávacích programů dále stanovovala minimální časovou dotaci pro jednotlivé vzdělávací oblasti. Učební plány v současnosti dobíhajících vzdělávacích programů pak určují povinou časovou dotaci pro jednotlivé předměty, včetně disponibilních hodin. Součástí programu Základní škola jsou i modelové učební plány pro třídy s rozšířeným vyučováním jazyků, informatiky a výpočetní techniky, hudební výchovy, výtvarné výchovy, matematiky a přírodovědných předmětů, tělesné výchovy.

Na 2. stupni jsou součástí učebního plánu volitelné předměty. Jejich zařazením nemůže být překročena týdenní časová dotace. Volitelné předměty se vyučují nejméně jedno pololetí. Do skupiny pro jejich výuku lze zařazovat i žáky z různých ročníků.

Na 1. i 2. stupni lze do učebního plánu – a to nad rámec stanovené týdenní dotace – zařazovat nepovinné předměty. Jejich počet není omezen.

V Pravidlech byla stanovena minimální roční časová dotace pro výuku v jednotlivých vzdělávacích oblastech, tj. minimální počet hodin věnovaných dané vzdělávací oblasti za rok, pro český jazyk a literaturu, matematiku, hudební aktivity, výtvarné aktivity, tělesnou výchovu a sport a pracovní činnosti a technologie. Témata z oborů společenskovědních, přírodovědných a výchovy ke zdraví se podle dobíhajících vzdělávacích programů vyučují ve všech ročnících 1. stupně. Témata z oborů fyzika, biologie a geologie, geografie a historie se vyučují ve všech ročnících 2. stupně základní školy. Témata z chemie se zařazují nejdříve v 7. ročníku a vždy v 8. a 9. ročníku. Od školního roku 2007/08 začala výuka v 1. a 6. ročnících probíhat již podle ŠVP vytvořených na základě RVP ZV.

Cizímu jazyku, zpravidla anglickému nebo německému, se od školního roku 2006/07 vyučuje jako povinnému předmětu počínaje 3. ročníkem (dříve od 4. ročníku). Druhý cizí jazyk se vyučuje od 6. ročníku, je-li zařazen do učebního plánu příslušného vzdělávacího programu jako povinný předmět v rámci rozšířeného vyučování cizích jazyků*, nebo od 7. ročníku, je-li zařazen jako předmět volitelný. (V rámci tvorby ŠVP má však škola možnost se profilovat a navázat tak na tradici rozšířené výuky cizích jazyků.) Výuku cizího jazyka jako volitelného předmětu organizuje škola dle zájmu žáků a personálních možností školy, je možné jej vyučovat od 1. ročníku. Jako Druhý cizí jazyk se vždy zařadí jazyk anglický nebo německý, pokud se od 3. (4.) ročníku vyučovalo jazyku jinému. Pokud je jako povinný předmět první Cizí jazyk zařazen jazyk anglický nebo německý, škola by měla přednostně nabízet výuku francouzského, ruského nebo španělského jazyka.

Témata z oborů výchova ke zdraví a člověk a společnost se na 2. stupni vyučují ve všech ročnících.

Od roku 2002 je součástí obsahu základního vzdělávání také vzdělávací oblast Výchova k volbě povolání (blíže viz 4.15.).

V souladu se zásadami a cíli vzdělávání lze ve školách vyučovat náboženství. Školy zřizované obcí nebo svazkem obcí je vyučují jako nepovinný předmět, pokud se k němu přihlásí alespoň 7 žáků. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy či z více škol, a to do počtu 30.

Ředitel může bez zvláštního projednání se zřizovatelem školy provést organizační úpravy, jako je nepravidelné rozvržení výuky, sdružování tříd, projektové vyučování, modulové uspořádání učiva apod., za předpokladu, že dodrží celkový stanovený rozsah vzdělání a že úpravy nevyžadují dodatečné náklady a že pro zamýšlené úpravy získá souhlas školské rady a pedagogických pracovníků, kteří se budou na jejich realizaci podílet.

Vzdělávací program má předepsanou strukturu. Do povinné části náleží název, charakteristika východisek a cílů, učební plán a organizace výuky, učební osnovy nebo jiná obsahová specifikace učiva a formulace podmínek nutných k realizaci programu. Nepovinnou součástí jsou požadavky na hodnocení žáků, na

kvalifikaci a další přípravu pedagogických pracovníků, popř. speciální programy pro třídy s rozšířeným vyučováním některých předmětů.

Ti žáci, kteří plní povinnou školní docházku na víceletém gymnáziu, se, v současnosti již vyjma 1. a 2. ročníku, učí podle učebních dokumentů pro gymnázia s osmiletým studijním cyklem, z nichž se odvozují i učební dokumenty pro šestileté studium (viz 5.13.1.2.).

Další alternativní vzdělávací programy viz ve 4.17..

Učební plán vzdělávacího programu Základní škola viz ve 4.10.2.1..

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání

Vzdělávací program Národní škola

Vzdělávací program Obecná škola 1.-5. ročník

Vzdělávací program Obecná škola 6.-9. ročník

Vzdělávací program Základní škola

4.10.2.1. Učební plán vzdělávacího programu Základní škola

Učební plán vzdělávacího programu Základní škola s účinností od 1. 9. 2007

Ročník	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Český jazyk	40					16			
Cizí jazyk			9			12			
Matematika	22					16			
Prvouka	7								
Přírodověda				7					
Vlastivěda									
Chemie								4	
Fyzika						6			
Přírodopis						6			
Zeměpis						6			
Dějepis						6			
Občanská výchova						4			
Rodinná výchova						4			
Hudební výchova	6					4			
Výtvarná výchova				8		6			
Praktické činnosti	3					4			
Tělesná výchova	10					8			
Volitelné předměty							6		
Disponibilní dotace	5					13			
Týdenní časová dotace povinných předmětů	20	20-22	24-26	24-26	24-26	29	29-30	31-32	31-32
Nepovinné předměty									

O časové dotaci předmětů přírodověda a vlastivěda a o organizaci výuky rozhodne ředitel školy po dohodě s vyučujícím tak, aby se vyučovalo oběma předmětům učebního plánu v daném ročníku. V rámci této oblasti se vyučuje i učivu z oblasti Výchovy ke zdraví v rozsahu celkem 40 hodin za 4. a 5. ročník.

O časové dotaci jednotlivých předmětů hudební výchova, výtvarná výchova a praktické činnosti a o organizaci výuky rozhodne ředitel školy po dohodě s vyučujícím tak, aby se vyučovalo všem předmětům učebního plánu v daném ročníku.

Disponibilní časovou dotaci lze využít pro zvýšení hodinové dotace některého z povinných vyučovacích předmětů, vytvoření nového povinného vyučovacího předmětu, který obsahově navazuje na povinné vyučovací předměty vymezené učebním plánem, zařazení volitelného nebo dalšího volitelného předmětu nebo pro zařazení předmětů speciálně pedagogické péče. Z disponibilní časové dotace na 2. stupni je nutné využít alespoň 1 hodiny na výuku cizího jazyka v 7. až 9. ročníku, a to dle níže uvedených možností: na navýšení časové dotace povinné výuky prvního nebo druhého cizího jazyka; na zařazení povinné výuky druhého cizího jazyka; na navýšení časové dotace volitelného předmětu navazujícího na výuku prvního nebo druhého cizího jazyka; na zařazení volitelného předmětu navazujícího na výuku prvního nebo druhého cizího jazyka; na zařazení volitelného předmětu druhý cizí jazyk.

Volitelné předměty je možno zavádět od 1. ročníku, v 8. a 9. ročníku je jejich zavedení povinné. Volitelným předmětům se podle jejich charakteru vyučuje po dobu nejméně jednoho pololetí. Doporučené volitelné předměty jsou Další cizí jazyk, Konverzace v cizím jazyce, Informatika, Technické činnosti, Technické kreslení, Základy ekonomiky a účetnictví, Seminář ze společenskovědních předmětů, Seminář a praktika z přírodovědných předmětů, Základy administrativy a Domácnost. Tento seznam volitelných předmětů může ředitel školy podle pedagogických záměrů školy a potřeb žáka doplnit o další předměty s podmínkou, že jejich vzdělávací obsah bude navazovat na Standard základního vzdělávání a funkčně jej rozvíjet.

Od 1. ročníku mohou být zavedeny nepovinné předměty, které se zařazují nad rámec týdenní časové dotace povinných předmětů. Ředitel školy může koncipovat nepovinné předměty po dohodě s vyučujícím podle podmínek školy a podle zájmu žáků.

Škola podle svých možností také organizuje lyžařský a plavecký výcvik. Organizace kursů se řídí metodickým pokyn MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT.

Vzdělávací program Základní škola

Změna učebních plánů vzdělávacích programů základního vzdělávání od 1. září 2007

Metodický pokyn MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT

4.11. Vyučovací metody a didaktické materiály

Učitel volí metody podle své úvahy, podle celkové strategie školy a na základě návrhů či doporučení obsažených ve vzdělávacím programu. V ročnících, kde již výuka probíhá podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV), musí být metody v souladu s tímto dokumentem.

K výuce se běžně používá různá technika (televize, video) a stále více i výpočetní technika.

Minimální materiální vybavení školy stanovuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, hygienické požadavky na prostory příslušná vyhláška Ministerstva zdravotnictví. Konkrétní požadavky na učební pomůcky nejsou stanoveny, musejí však být přizpůsobeny potřebám žáků. Ministerstvo školství uveřejňuje každoročně ve Věstníku a na Internetu Seznam učebnic a učebních textů, kterým byla udělena schvalovací doložka na základě posouzení, zda jsou v souladu s cíli vzdělávání stanovenými školským zákonem, rámcovými vzdělávacími programy a právními předpisy. Školy mohou používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s těmito cíly. O výběru učebnic a učebních textů rozhoduje ředitel. Učebnice a učební texty uvedené v Seznamu učebnic se žákům bezplatně zapůjčují, žáci prvních ročníků a

děti v přípravných třídách si je ponechávají. Žákům prvních ročníků a dětem v přípravných třídách se poskytují základní školní potřeby v hodnotě 200 Kč.

Pro domácí přípravu žáků nejsou stanoveny žádné metodické předpisy.

Vyhláška MZ v dohodě s MŠMT a MPSV o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu dětí a mladistvých

4.12. Hodnocení žáků

Žáci jsou hodnoceni jednak průběžně v jednotlivých předmětech, jednak v závěru každého pololetí, kdy se vedle hodnocení z každého předmětu hodnotí i chování a celkový prospěch žáka. Hodnocení na konci pololetí se uvádí na vysvědčení; za první pololetí lze místo vysvědčení žákovi vydat výpis z vysvědčení. Průběžné hodnocení i hodnocení na vysvědčení provádějí učitelé.

Vyhláška stanoví, že hodnocení vychází z posouzení míry dosažení očekávaných výstupů formulovaných v učebních osnovách jednotlivých předmětů. Hodnocení musí být pedagogicky zdůvodněné, odborně správné a doložitelné. Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání a chování žáků musí být:

- jednoznačné,
- srozumitelné,
- srovnatelné s předem stanovenými kritérii,
- věcné,
- všestranné.

Pravidla hodnocení žáků jsou součástí školního řádu a obsahují zejména:

- zásady hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání a chování ve škole a na akcích pořádaných školou,
- zásady a pravidla pro sebehodnocení žáků,
- stupně hodnocení prospěchu a chování v případě použití klasifikace a jejich charakteristiku, včetně předem stanovených kritérií,
- zásady pro používání slovního hodnocení, včetně předem stanovených kritérií,
- zásady pro stanovení celkového hodnocení žáka na vysvědčení v případě použití slovního hodnocení nebo kombinace slovního hodnocení a klasifikace,
- způsob získávání podkladů pro hodnocení,
- podrobnosti o komisionálních a opravných zkouškách,
- způsob hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Podle průzkumu Rychlá šetření z roku 2005, kterého se zúčastnila více než polovina základních škol, používají při průběžném hodnocení žáků téměř všechny školy známky 1–5, současně s nimi často využívají slovní hodnocení (58,9 %) a/nebo bodové/procentuální hodnocení (62,1 %). Pořadí žáka v rámci třídy využívá necelá čtvrtina škol.

Hodnocení na vysvědčení může být vyjádřeno klasifikačním stupněm (tj. "klasifikace"), slovně nebo kombinací obou způsobů. O způsobu hodnocení rozhoduje ředitel se souhlasem školské rady. Při přestupu žáka na školu s odlišným způsobem hodnocení převede škola na žádost klasifikaci na slovní hodnocení či obráceně. U žáků s vývojovými poruchami učení ředitel rozhodne o slovním hodnocení na žádost rodičů. Slovní hodnocení je závazné u žáků speciálních škol. Podle výše zmíněného průzkumu dvě pětiny běžných základních škol vůbec nevyužívají slovní hodnocení na vysvědčení, ostatní pak většinou pouze u vybraných žáků.

Na vysvědčení jsou v případě klasifikace použity následující klasifikační stupně (na prvním stupni číslice, na druhém slovní označení).

Pro prospěch žáka v jednotlivých předmětech:

1 – výborný

2 – chvalitebný

3 – dobrý

4 – dostatečný

5 – nedostatečný.

Pro chování žáka:

1 – velmi dobré

2 – uspokojivé

3 – neuspokojivé.

Celkové hodnocení žáka na vysvědčení je vyjádřeno stupni:

- "prospěl(a) s vyznamenáním", není-li v žádném povinném předmětu hodnocen stupněm horším než "2" "chvalitebný", jeho průměr je nejvýše 1,50 a jeho chování je velmi dobré; v případě slovního hodnocení nebo kombinace hodnocení se postupuje podle pravidel stanovených ve školním řádu;
- "prospěl(a)", není-li v žádném povinném předmětu hodnocen při celkové klasifikaci stupněm "5" – "nedostatečný", resp. odpovídajícím slovním hodnocením;
- "neprospěl(a)", je-li v některém povinném předmětu hodnocen při celkové klasifikaci stupněm "5" – "nedostatečný", resp. odpovídajícím slovním hodnocením nebo není-li z něho hodnocen na konci druhého pololetí.
- "nehodnocen(a)", není-li možné žáka hodnotit z některého z povinných předmětů stanovených školním vzdělávacím programem na konci prvního pololetí.

Žák, který je žákem 9. ročníku, resp. dosud neopakoval ročník a který na konci druhého pololetí neprospěl nejvýše ze dvou předmětů (mimo předměty výchovného zaměření), koná komisionální opravné zkoušky.

Výsledky vzdělávání žáka v jednotlivých povinných a nepovinných předmětech a chování žáka ve škole a na akcích pořádaných školou jsou v případě použití slovního hodnocení popsány tak, aby byla zřejmá úroveň vzdělání žáka, které dosáhl zejména ve vztahu k očekávaným výstupům formulovaným v učebních osnovách jednotlivých předmětů, k jeho vzdělávacím a osobnostním předpokladům a k věku žáka. Slovní hodnocení zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jejich vývoji, ohodnocení píle žáka a jeho přístupu ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon, a naznačení dalšího rozvoje žáka. Obsahuje také zdůvodnění hodnocení a doporučení, jak předcházet případným neúspěchům žáka a jak je překonávat.

Nepovinné předměty jsou hodnoceny stejně jako povinné, ale nejsou součástí celkového hodnocení.

Výsledky práce v zájmových útvarech organizovaných školou se v případě použití klasifikace hodnotí na vysvědčení stupni:

- pracoval(a) úspěšně
- pracoval(a).

Hodnocení v zájmových útvarech taktéž není součástí celkového hodnocení.

Rychlá šetření 2005

4.13. Postup žáků

Do vyššího ročníku postupuje žák, který na konci druhého pololetí (příp. po opravných zkouškách) prospěl ze všech povinných předmětů (tuto podmínku nemusí splňovat předměty s výchovným zaměřením). V opačném případě žák opakuje ročník. Pokud však již žák v rámci daného stupně některý ročník opakoval, postoupí do dalšího ročníku bez ohledu na prospěch.

Nelze-li žáka na konci druhého pololetí hodnotit, určí ředitel pro jeho hodnocení náhradní termín nejpozději do konce září následujícího školního roku. Do té doby žák navštěvuje nejbližší vyšší ročník (příp. znovu devátý).

Mimořádně nadaného žáka může ředitel na žádost jeho zákonného zástupce přeřadit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího. Podmínkou je vykonání zkoušek z učiva (nebo části učiva) ročníku, který žák neabsolvuje. Devět let povinné školní docházky však žák musí splnit (na střední škole).

4.14. Certifikace

Dokladem o dosažení základního vzdělání je vysvědčení o úspěšném ukončení 9. (příp. 10.) ročníku základního vzdělávání, resp. 2. ročníku šestiletého gymnázia, resp. 4. ročníku osmiletého gymnázia či osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, nebo vysvědčení vydané po úspěšném ukončení kursu pro získání základního vzdělání. Tato vysvědčení jsou opatřena doložkou o získání stupně základního vzdělání.

V posledním roce plnění povinné školní docházky (resp. v 5. či 7. ročníku) vydá škola žákovi výstupní hodnocení. Hlavním obsahem výstupního hodnocení je vyjádření o dosažené výstupní úrovni vzdělání, představuje celkové zhodnocení základního vzdělávání žáka.

Dále výstupní hodnocení žáka obsahuje vyjádření o:

- možnostech žáka a jeho nadání
- předpokladech pro další vzdělávání nebo pro uplatnění žáka
- chování žáka v průběhu povinné školní docházky
- dalších významných skutečnostech ve vzdělávání žáka.

Výstupní hodnocení vydá škola žákovi na konci prvního pololetí školního roku, v němž splní povinnou školní docházku. Výstupní hodnocení vydá škola žákovi v 5. a 7. ročníku, jestliže se hlásí k přijetí ke vzdělávání ve střední škole, a to nejdříve na konci prvního pololetí a nejpozději do 10 pracovních dnů od podání přihlášky (resp. do 5 pracovních dnů po nejzazším termínu pro podání přihlášky). V případě podání přihlášky k přijetí do oboru vzdělání, v němž je jako součást přijímacího řízení stanovena talentová zkouška, je žákovi vydáno výstupní hodnocení nejdříve 30. října a nejpozději do 10 pracovních dnů od podání přihlášky (resp. do 5 pracovních dnů po nejzazším termínu pro podání přihlášky).

Řada žáků, kteří nezískají základní vzdělání, pokračuje ve vzdělávání a v odborné přípravě v oborech středních škol, určených speciálně pro tyto žáky (obory praktické školy a obory učilišť).

4.15. Výchovné poradenství

Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.

Poradenství ve škole je zaměřeno na:

- prevenci školní neúspěšnosti,
- primární prevenci sociálně patologických jevů,

- kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu při volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,
- odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně žáků z jiného sociokulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním),
- péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- průběžnou a dlouhodobou péči o žáky se špatným prospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování,
- metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.

Mezi standardní činnosti výchovného poradce patří mj.:

- kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků,
- zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb (vstupní a průběžné) a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,
- příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků,
- předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.

Mezi standardní činnosti školního metodika prevence patří zejména:

- koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy,
- koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů,
- metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.),
- koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Ve třídě, ve které se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami může ředitel zřídit funkci asistenta pedagoga.

Pracovní podmínky a kvalifikační předpoklady poradenských pracovníků ve školách a asistenta pedagoga viz v kap. 8.5..

Škola také může v spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou, na niž se může obrátit i žák, resp. jeho zástupce, v případě žáků se zdravotním postižením či znevýhodněním i se speciálně pedagogickým centrem. Více viz kap. 10.6.10.1..

Od září 2002 je součástí vzdělávacích programů pro základní vzdělávání (viz 4.10.2.) na všech základních školách (s výjimkou škol majících pouze 1. stupeň) vzdělávací oblast "Výchova k volbě povolání". Cílem jejího zařazení do základního vzdělávání je zprostředkovat žákům důležité znalosti a dovednosti související s jejich budoucím uplatněním ve světě práce a vybavit je kompetencemi potřebnými při rozhodování o jejich další profesní a vzdělávací orientaci a při jejich vstupu na trh práce. Jednotlivé obsahové okruhy vymezené ministerstvem jsou začleněny do povinných předmětů majících k dané problematice nejblíže (např. občanská výchova), do volitelných předmětů a dalších vzdělávacích aktivit realizovaných školou. Optimální rozsah "Výchovy k volbě povolání" je 60 hodin v posledních 2 či 3 letech školní docházky, o způsobu zařazení do obsahu vzdělávání rozhoduje ředitel školy.

Člověk a svět práce je jednou ze vzdělávacích oblastí uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (viz 4.10.1.). Tato oblast zahrnuje tematický okruh Svět práce, který je závazný pro 8. a 9. ročník (s možností realizace od 7. ročníku).

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

4.16. Soukromé školy

Historický přehled je uveden v kap. 5.19.1., protože historie vzniku soukromých a církevních škol je na úrovni středního školství nejlépe postižitelná. Legislativa je shrnuta v kap. 5.19.2., zásady jejich financování viz v 5.19.3..

V základním školství je zastoupení soukromých a církevních škol malé co do počtu institucí a zcela nepatrné co do počtu žáků. Statistiky viz ve 2.9.2..

Obsah vzdělávání je v 1. a 2. a 6. a 7. ročnících základních škol / odpovídajících ročnících osmiletých gymnázií závazně stanoven Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, v ostatních ročnících schválenými učebními dokumenty příslušného dobíhajícího vzdělávacího programu. Většina soukromých škol se zaměřuje na výuku cizím jazykům od prvních ročníků, některé akcentují esteticko-výchovné předměty.

Pokud žák nemůže dokončit povinnou školní docházku v soukromé či církevní škole, dokončí ji v základní škole zřizované obcí nebo svazkem obcí.

4.17. Organizační varianty, alternativní struktury

Žáci, jejichž rodiče o to požádají a kteří úspěšně složí přijímací zkoušku, mohou plnit povinnou školní docházku zčásti na gymnáziu, a to na osmiletém, kam může žák přejít po úspěšném ukončení 5. ročníku, nebo na šestiletém, kam může žák přejít po úspěšném ukončení 7. ročníku (podrobně v jednotlivých subkapitolách kapitoly 5.).

Za organizační variantu základní školy lze považovat školy, které vycházejí vstříc struktuře osídlení a nemají všechny ročníky nebo mají jen jeden, zpravidla první stupeň (viz též 4.5.).

Dále mají školy možnost profilovat se v rámci ŠVP a navázat tak na fakt, že dobíhající vzdělávací program Základní škola jim poskytoval možnost zavádět třídy s rozšířeným vyučováním některých předmětů (kvantitativní zastoupení viz ve 4.18.5.).

V režimu pokusného ověřování schvalovalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) alternativní vzdělávací programy. V návaznosti na evropský projekt Škola podporující zdraví byl v roce 1994 vytvořen program Zdravá škola (jde o metody a organizaci výuky, nikoliv o samostatný vzdělávací program); v roce 2005 podle něj pracovalo 90 základních škol. V r. 1996 schválilo MŠMT ověřování programu Waldorfská škola, realizovalo se na 7 vybraných základních školách. V r. 1998 schválilo ověřování programu Montessori, realizovalo se ve třech školách na 1. stupni ZŠ a v jedné na 2. stupni ZŠ. V dalších školách se uplatňují prvky waldorfské a montessoriovské pedagogiky. Ojedinělé školy uplatňují prvky jenského plánu a daltonského plánu.

V současné době již nejsou alternativní vzdělávací programy v režimu pokusného ověřovaní. Školy mohou uplatňovat ve vzdělávání principy waldorfské pedagogiky, pedagogiky Montessori, Jenského plánu, Daltonského plánu aj. v rámci stávajících právních předpisů a schválených vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a v 1. a 2. a 6. a 7. ročníku v rámci školního vzdělávacího programu vytvořeného podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV).

Povinnou školní docházku je možné plnit formou individuálního (domácího) vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole. O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávání lze povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy. Od školního roku 2007/08 se pilotně ověřuje individuální vzdělávání žáků druhého stupně základní školy (ISCED 2).

Za alternativní strukturu lze považovat i základní umělecké školy (viz 4.17.1.).

Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola

4.17.1. Základní umělecké školy

Základní umělecké školy poskytují základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech. Ne však celé populaci – jde o vzdělávání zájmové určené převážně pro žáky základních a středních škol; základní umělecké školy však mohou organizovat i studium pro dospělé.

Základní umělecké školy mohou zřizovat obor hudební, taneční, výtvarný a literárně dramatický.

Pojetí a cíle základního uměleckého vzdělávání podle pilotní verze Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání (více k RVP ZUV viz v kap. 4.2.):

Základní umělecké vzdělávání organizuje přípravné studium, základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé. Přípravné studium zahrnuje poznávání, ověřování a rozvíjení předpokladů a zájmu žáků o umělecké vzdělávání. Žáci jsou vedeni k elementárním návykům a dovednostem, které jsou důležité pro jejich další umělecký vývoj. Vzdělávání na I. stupni základního studia je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic žáků. Progresivní vzdělávání připravuje žáky na neprofesionální umělecké aktivity nebo na vzdělávání ve středních školách uměleckého či pedagogického zaměření a v konzervatořích. Vzdělávání na II. stupni základního studia klade důraz na praktické uplatňování získaných dovedností a hlubší rozvoj zájmů žáků. Umožňuje jejich osobnostní růst v rámci aktivní umělecké činnosti a přípravu ke studiu na vysokých školách s uměleckým či pedagogickým zaměřením. Studium s rozšířeným počtem vyučovaných hodin poskytuje žákům možnost hlubšího a obsahově náročnějšího studia. Studium pro dospělé umožňuje další rozvoj v uměleckých oblastech v metodicky fundovaném prostředí v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání.

Cíle základního uměleckého vzdělávání

- utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků, kultivovat tím jejich osobnost po stránce umělecké a motivovat je k celoživotnímu učení,
- poskytnout žákům základy vzdělání ve zvoleném uměleckém oboru s ohledem na jejich potřeby a možnosti
- po odborné stránce připravit žáky pro vzdělávání ve středních školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a v konzervatořích, případně pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením,
- vytvořit příznivé sociální, emocionální a pracovní klima, které aktivizuje motivaci a napomáhá účinné spolupráci.

Přípravné studium ke vzdělávání v základním studiu I. stupně má nejvýše 2 ročníky. Je určeno pro žáky od 5 let věku. Základní studium I. stupně má 4 až 7 ročníků a je určeno pro žáky od 7 let věku. Základní studium II. stupně má 3 nebo 4 ročníky a je určeno pro žáky od 14 let věku. Počet ročníků základního studia I. a II. stupně v jednotlivých uměleckých oborech bude stanovovat rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání (viz 4.2.). Studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin je určeno pro žáky základního studia I. a II. stupně, kteří prokáží mimořádné nadání a vynikající výsledky vzdělávání. Studium pro dospělé má nejvýše 4 ročníky, délka vzdělávání v tomto studiu se určuje podle individuálních schopností žáka s přihlédnutím k jeho věku.

Přijímání do ZUŠ

Do přípravného studia jsou přijímáni uchazeči, kteří prokáží předpoklady ke vzdělávání.

Do základního studia I. a II. stupně a studia pro dospělé jsou přijímáni uchazeči na základě úspěšného vykonání talentové zkoušky a doporučení přijímací komise, jejíž členy jmenuje ředitel školy. Talentová zkouška může být nahrazena úspěšným ukončením základního studia předcházejícího stupně. Termín konání talentových zkoušek škola zveřejní nejpozději 14 dní před jejich konáním.

Do studia s rozšířeným počtem vyučovacích hodin přijme žáka ředitel školy na návrh učitele hlavního předmětu.

Do přípravného a základního studia mohou být výjimečně přijati mimořádně nadaní uchazeči, kteří nedosáhli stanoveného věku. Uchazeči, kteří překročili stanovený věk, mohou být podle výsledku talentové zkoušky přijati do některého z vyšších ročníků základního studia.

Úrovně a věkové skupiny v ZUŠ

V jednotlivých uměleckých oborech základního uměleckého vzdělávání se organizuje individuální, skupinová a kolektivní výuka. Počet žáků v jednotlivých předmětech a odděleních a charakter skupinové a kolektivní výuky stanovuje rámcový vzdělávací program.

Hodnocení žáků v ZUŠ

Hodnocení výsledků vzdělávání žáka na vysvědčení může být vyjádřeno klasifikací, slovně nebo kombinací obou způsobů. O způsobu hodnocení rozhoduje ředitel školy.

Slovní hodnocení na vysvědčení je konkrétním slovním vyjádřením dosažené vzdělávací úrovně žáka ve vztahu k cílům vzdělávání stanoveným rámcovým vzdělávacím programem, k vlastním možnostem žáka, k jeho přístupu ke vzdělávání a k jeho věku.

Žák je v případě použití klasifikace v jednotlivých předmětech hodnocen na vysvědčení těmito stupni prospěchu: výborný, chvalitebný, uspokojivý, neuspokojivý. Na konci jednotlivých pololetí je souhrnně hodnocen třemi stupni: prospěl s vyznamenáním, prospěl, neprospěl.

Postup v ZUŠ

Do vyššího ročníku postupuje žák, který byl na konci druhého pololetí celkově hodnocen stupněm prospěl nebo prospěl s vyznamenáním a který úspěšně vykonal postupovou zkoušku, pokud tak stanoví rámcový vzdělávací program.

Mimořádně nadaného žáka lze na konci prvního pololetí nebo na konci druhého pololetí přeřadit do některého z vyšších ročníků bez absolvování předchozího ročníku či ročníků, a to po úspěšném vykonání postupových zkoušek ze všech povinných předmětů.

Žákovi, který nebyl na konci druhého pololetí hodnocen, lze v odůvodněných případech umožnit opakování ročníku.

Žáka studia s rozšířeným počtem vyučovacích hodin, který na konci druhého pololetí neprospěl, lze přeřadit zpět do příslušného ročníku základního studia.

Certifikace v ZUŠ

Základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé se ukončují vykonáním závěrečné zkoušky. Závěrečná zkouška může mít formu absolventského vystoupení nebo vystavení výtvarných prací na výstavě.

Zvláštní pomoc pro žáky ZUŠ

Škola může žákovi na základě písemné dohody půjčit hudební nástroj.

Úplata za vzdělávání v ZUŠ

U žáků přípravného studia, základního studia I. a II. stupně a studia s rozšířeným počtem vyučovacích hodin se stanoví výše úplaty v jednotlivých uměleckých oborech tak, aby průměrná výše stanovených úplat nepřekročila 110 % skutečných průměrných neinvestičních výdajů školy na žáka v uplynulém kalendářním roce s výjimkou výdajů na vzdělávání.

U studia pro dospělé stanoví ředitel školy výši úplaty za vzdělávání takto: u žáků, kteří se zároveň vzdělávají v denní formě vzdělávání ve střední škole, v denní formě vzdělávání v konzervatoři nebo v denní formě vzdělávání ve vyšší odborné škole, podle pravidla uvedeného v předchozím odstavci, u ostatních nejvýše v plné výši průměru skutečných neinvestičních výdajů na žáka v uplynulém kalendářním roce.

Učební plán pro základní umělecké školy, hudební, taneční, výtvarný a literárně-dramatický obor

Vyhláška MŠMT o základním uměleckém vzdělávání

4.18. Statistiky

Podkapitoly uvádějí data o povinné školní docházce, o jejích nepravidelnostech a o její organizaci. Poslední podkapitola 4.18.5. se věnuje základním uměleckým školám.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

4.18.1. Povinná školní docházka

Počty žáků absolvujících povinnou školní docházku a jejich zařazení ve školské soustavě

	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Celkem žáků plnících povinnou školní docházku	1 001 686	919 800	888 000	858 627
- bez speciálních škol	960 564	885 536	855 896	827 165
- ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami[1)]	41 122	34 264	32 104	31 462
Žáci v základní škole celkem (bez speciálních škol)	917 738	842 249	812 833	784 622
- z toho na prvním stupni	482 377	447 925	444 025	444 389
- z toho na druhém stupni	435 361	394 324	368 808	340 233
Žáci ve věku druhého stupně základní školy studující na gymnáziu (bez speciálních škol)	42 447	42 901	42 755	42 261
Žáci ve věku druhého stupně základní školy studující na konzervatoři	379	322	308	282
Celkový počet žáků na úrovni ISCED 2 (bez speciálních škol)	478 187	437 547	411 871	382 776
- z toho žáků víceletých gymnázií (bez speciálních škol) v %	8,88 %	9,81 %	10,38 %	11,04 %

Pramen: ÚIV

[1)] Do r. 2004/2005 jsou zde zahrnuti i žáci přípravného stupně pomocných škol.

4.18.2. Nepravidelnosti v povinné školní docházce

Opožděný nástup do školy (bez speciálních škol)

Žáci vstupující do povinného vzdělávání později než v 6 letech	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet	23 333	21 341	21 554	21 462	20 372	20 014	19 934
Procento	24,8	23,6	24,2	23,9	22,7	22,3	21,9

Předčasný nástup do školy (bez speciálních škol)

Žáci vstupující do povinného vzdělávání dříve než v 6 letech	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet	821	786	937	807	1 261	1 006	1 193
Procento	0,9	0,9	1,1	0,9	1,4	1,1	1,3

Žáci opakující ročník (v % z celkového počtu žáků) – bez speciálních škol

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
1. stupeň	1,00	0,98	0,97	0,62	0,56	0,57	0,57
2. stupeň	1,19	1,14	1,13	0,95	0,96	1,10	1,18
Oba stupně	1,08	1,05	1,04	0,78	0,75	0,81	0,84

Počet a procento neúspěšných žáků základní školy (bez speciálních škol)

Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku	2004/05	2005/06	2006/07	2008/09
v 1.–7. ročníku	1 405	833	707	701
v 8. ročníku	3 028	3 500	2 960	3 045
Podíl neúspěšných absolventů (%)[1)]	4,1	3,9	3,5	3,6

[1)] Základem pro výpočet je součet všech žáků, kteří ukončili školní docházku v daném školním roce (nejsou započítáni žáci, kteří pokračují ve školní docházce na střední škole či konzervatoři).

Poznámka: I žáci, kteří ukončí povinnou školní docházku dříve než úspěšným absolvováním 9. ročníku, mohou pokračovat ve vzdělávání a dosáhnout kvalifikace.

Individuálně vzdělávaní žáci podle § 41 školského zákona (domácí vzdělávání)

Rok	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet	328	339	546	360	376	433

Pramen: ÚIV

4.18.3. Základní školy, třídy, žáci, učitelé

Základní školy, třídy, žáci – bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet žáků	917 738	842 249	812 833	784 622
Počet škol	3 785	3 723	3 704	3 688
Počet tříd	42 836	40 356	39 464	38 586
Počet žáků na školu	242,0	226,2	219,4	212,8
Počet žáků na třídu:				
- oba stupně	21,4	20,9	20,6	20,3
- první stupeň	20,3	19,8	19,8	19,8
- druhý stupeň	22,8	22,2	21,7	21,1

Pramen: ÚIV

4.18.4. Učitelé a počet žáků na učitele v základních školách

Učitelé a počet žáků na učitele v základních školách – do šk. r. 2004/2005 bez, od šk. r. 2005/2006 včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet žáků celkem	917 738	876 513	844 863	816 015
- 1. stupeň	482 377	462 820	458 046	458 198
- 2. stupeň	435 361	413 693	386 817	357 817
Počet učitelů celkem[1)]	57 817,8	62 657,6	60 973,2	59 492,3
- 1. stupeň	25 600,2	27 727,1	27 520,0	27 529,2
- 2. stupeň	32 217,6	34 930,5	33 453,2	31 963,1
Počet žáků na učitele[1)]	15,9	14,0	13,9	13,7
- 1. stupeň	18,8	16,7	16,8	16,6
- 2. stupeň	13,5	11,8	11,6	11,2

Pramen: ÚIV

[1)] V přepočtu na plný úvazek, včetně ředitelů a výchovných poradců.

4.18.5. Školy akcentující ve svých ŠVP vybrané vzdělávací oblasti / vzdělávací obory RVP ZV

	2008/09	
	Školy	Žáci
Cizí jazyk	260	34 281
Matematika a její aplikace	100	6 811
Člověk a příroda	23	867
Tělesná výchova	248	18 260
Umění a kultura	80	8 922
Informační a komunikační technologie	122	7 720
Jiné	12	225

Pramen: ÚIV

Pozn. Zpravidla školy navazující na tradici rozšířeného vyučování vybraných předmětů.

4.18.6. Základní umělecké školy

Základní umělecké školy

	2002/03	2004/05	2006/07	2007/08	2008/09
Počet škol celkem	470	473	476	478	478
Žáci celkem	222 101	219 416	218 822	222 517	225 997
Učitelé přepočtení na plný úvazek	7 322,6	7 408,0	7 113,0	7 145,7	7 300,6
Žáci v jednotlivých oborech:					
- hudební obor	143 771	143 363	141 170	143 845	145 814
- taneční obor	25 227	24 315	25 574	26 244	26 990
- výtvarný obor	45 436	44 106	44 632	44 827	45 337
- literárně-dramatický obor	7 667	7 628	7 446	7 601	7 856

Pramen: ÚIV

5. VYŠŠÍ SEKUNDÁRNÍ A POSTSEKUNDÁRNÍ NETERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2008/09

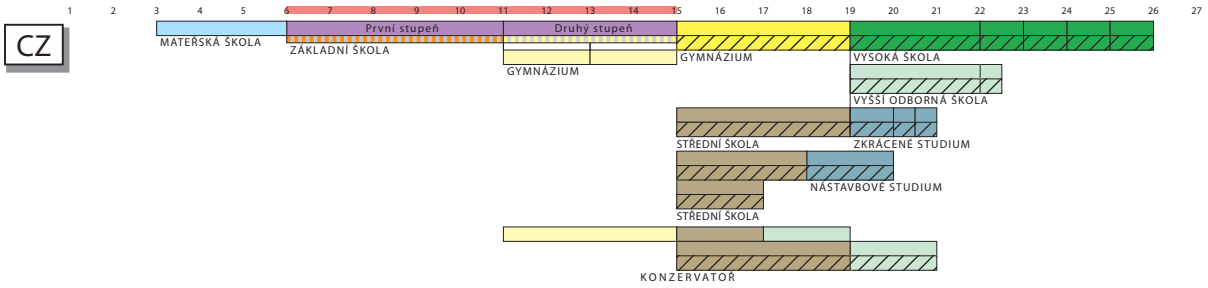

	Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (mimo působnost ministerstva školství)		Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (v působnosti ministerstva školství)
	Primární vzdělávání – ISCED 1		Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2 (není institucionálně členěno)
	Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2 (včetně předprofesního)		Nižší sekundární odborné – ISCED 2
	Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3		Vyšší sekundární odborné – ISCED 3
	Postsekundární neterciární – ISCED 4		
	Terciární vzdělávání – ISCED 5A		Terciární vzdělávání – ISCED 5B
	Zařazení na úrovně ISCED: ISCED 0		ISCED 1 ISCED 2
	Povinné vzdělávání s plnou školní docházkou		Povinné vzdělávání s částečnou školní docházkou
	Jiné než denní formy vzdělávání, kombinovaná (alternační) příprava ve škole a na pracovišti		Dodatečný rok
		-/n/-	Povinná praxe + její délka
		>>	Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

V této kapitole je popisováno pouze vyšší sekundární vzdělávání na střední škole (tzv. "střední vzdělávání") a vyšší sekundární, resp. terciární vzdělávání na konzervatoři. Nižší sekundární vzdělávání je zahrnuto pouze, uskutečňuje-li se v nižších ročnících víceletých gymnázií (všeobecné vzdělávání) či osmiletých tanečních konzervatoří (odborné umělecké vzdělávání), kde žáci plní povinnou školní docházku a získávají základní vzdělání. Většina populace absolvuje nižší sekundární vzdělávání v rámci základní školy (ISCED 1+2; viz kap. 4.). Uvedeny jsou také informace o postsekundárním vzdělávání.

Vyšší sekundární vzdělávání může být všeobecné nebo odborné (s vyšším či nižším podílem všeobecné složky, viz 5.13.), poskytují je střední školy a konzervatoře a je postobligatorní. Odborné vzdělávání na vyšší sekundární úrovni převažuje nad všeobecným.

Úspěšným ukončením příslušného vzdělávacího programu ve střední škole se dosahuje těchto stupňů vzdělání:

a) střední vzdělání,

b) střední vzdělání s výučním listem,

c) střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Střední vzdělání získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 1 roku nebo 2 let při denní formě vzdělávání. Tento vzdělávací program je určen především pro žáky, kteří předčasně ukončili vzdělávací program základní školy nebo kteří získali pouze základy vzdělání (viz 10.6.11.). Střední vzdělání je převážně odborně zaměřené. Žáci dosahují úrovně ISCED 2C nebo 3C. Toto vzdělání získá jen velice malý počet žáků. Blíže kap. 10..

Střední vzdělání s výučním listem získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 2 nebo 3 let při denní formě vzdělávání nebo úspěšným ukončením vzdělávacího programu zkráceného studia. Obory tohoto vzdělávání jsou odborné a jsou zaměřeny především na praxi. Absolventi dosahují úrovně ISCED 3C. Toto vzdělání získá necelých 30 % populace středních škol.

Střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 4 let při denní formě vzdělávání, ukončením vzdělávacího programu víceletého gymnázia, nástavbového studia anebo zkráceného studia. Absolventi dosahují úrovně ISCED 3A, mohou tedy pokračovat na vysoké škole nebo na vyšší odborné škole. Toto vzdělání získá zhruba 70 % absolventů středních škol. Obory mohou být odborné nebo všeobecné. Studium v odborných maturitních oborech absolvuje zhruba polovina celé populace středních škol.

Všeobecné obory vzdělání (obory gymnázií) absolvuje asi pětina populace středních škol. Obory čtyřletých gymnázií (necelá polovina) poskytují pouze vyšší sekundární vzdělávání. Obory šestiletých a osmiletých gymnázií (souhrnně označované jako obory víceletých gymnázií) se člení na vyšší stupeň (poslední čtyři ročníky, vyšší sekundární vzdělávání) a nižší stupeň (první dva ročníky šestiletého nebo první čtyři ročníky osmiletého gymnázia, nižší sekundární vzdělávání). Nižší stupeň odpovídá úrovni ISCED 2A, žáci zde plní povinnou školní docházku.

Konzervatoře poskytují odborné umělecké vzdělávání v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Toto vzdělávání se uskutečňuje ve dvou typech vzdělávacích programů – šestiletém (zahajuje se po ukončení základní školy) a osmiletém v taneční konzervatoři (zahajuje se po ukončení primárního vzdělávání po – 5. ročníku základní školy). Absolventi obou typů oborů získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B), které umožňuje studium pouze v uměleckých oborech vysokých škol, a/nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A), které umožňuje vstup na celou terciární úroveň. Poslední dva ročníky konzervatoře odpovídají již terciárnímu vzdělávání. Naopak první čtyři ročníky osmiletého vzdělávacího programu odpovídají nižšímu sekundárnímu vzdělávání a žáci v něm plní povinnou školní docházku (viz 2.5., 5.7. a 5.13.5.).

Střední školy mohou také organizovat postsekundární vzdělávání, které vede k dosažení některého ze stupňů středního vzdělání. Jde o:

- nástavbové studium; dosahuje se v něm středního vzdělání s maturitní zkouškou. Je určeno pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem v příbuzném oboru vzdělání v délce 3 let při denní formě vzdělávání. Vzdělávání v nástavbovém studiu trvá při denní formě vzdělávání 2 roky. Mohou je poskytovat střední školy, které podle zápisu ve školském rejstříku poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou v daném oboru vzdělání; uskutečňuje se podle upravených učebních dokumentů tohoto oboru vzdělání. Návaznost oborů vzdělání pro uchazeče přijímané do nástavbového studia stanoví vláda nařízením. Informace o tomto studiu jsou uvedeny v subkapitolách o oborech s maturitní zkouškou;
- zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou. Je určeno pro uchazeče, kteří již získali střední vzdělání s maturitní zkouškou a chtějí si doplnit vzdělání v jiném oboru. Toto studium trvá při denní formě vzdělávání 1 až 2 roky. Mohou je poskytovat střední školy, které

poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou v daném oboru vzdělání. Informace o tomto studiu jsou uvedeny v subkapitolách o oborech s maturitní zkouškou;

- zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem. Je určeno pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou. Toto studium trvá při denní formě vzdělávání 1 až 1,5 roku. Mohou je poskytovat střední školy, které poskytují střední vzdělání s výučním listem v daném oboru vzdělání. Informace o tomto studiu jsou uvedeny v subkapitolách o oborech s výučním listem.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

5.1. Historický přehled

Ve vývoji středních škol se více než v jiné části školské soustavy odráží střídání tendencí pro českou školu charakteristických: v předchozích staletích laicizace a usilování o národní charakter, ve 20. století demokratizace, jednotnost či diferenciace a vyvažování vzdělávání všeobecného a odborného.

a) Vývoj do 2. světové války

Vznik středních škol je spjat s katolickou církví. Nicméně významná etapa rozvoje se pojí s reformací a se školami Jednoty českých bratří (od pol. 15. stol. do r. 1620). V průběhu protireformace byly školy ovládnuty opět katolickou církví, především jezuitským řádem, s jejich příchodem v r. 1556 souvisí vznik gymnaziální výuky. Obrat nastal v souvislosti se snahou povznést hospodářství a upevnit říši za Marie Terezie: z "ecclesiastica" se stává "politicum". Škola je podřízena státnímu dozoru, po obecné škole (viz 4.1.) je v r. 1775 (po zrušení jezuitského řádu) reformována i škola střední – pětitřídní gymnázium. Projevuje se snaha o návaznost jednotlivých školských stupňů.

V r. 1849 byl vydán Nástin organizace gymnázií a reálek v Rakousku, který ustavil osmitřídní gymnázia a vedle toho sedmitřídní reálky jako typ prakticky zaměřené střední školy připravující jednak pro praxi, jednak pro další studium technického charakteru. Struktura školství nutila děti k rozhodování o budoucnosti v deseti letech. Přes trvalé snahy o vytvoření jednotné nižší střední školy dochází na přelomu 19. a 20. stol. k další diferenciaci typů středních škol: vznikly vyšší dívčí školy, šestiletá dívčí lycea a ve snaze o modernizaci obsahu a přiblížení životu i reálná gymnázia a reformní reálná gymnázia. Reálná gymnázia se stala nejoblíbenějším typem střední školy.

Střední odborné školy, ať již jde o školy průmyslové, zemědělské, zdravotnické nebo o obchodní akademie, mají v České republice dlouhou tradici a patří ke stabilním článkům školské soustavy. Zpočátku jejich funkci zčásti plnily výše uvedené reálky, které ve svých počátečních ročnících poskytovaly i obecné odborné vzdělání odpovídající potřebám místního průmyslu a obchodu. Průmyslové školy začaly vznikat ve 30. letech 19. století, nejprve jako nedělní, v roce 1857 byla otevřena škola s výukou během týdne. Vyučování zpočátku určené pro učně a tovaryše se později orientovalo na vzdělávání mistrů a drobných podnikatelů. Od roku 1875 se začal utvářet systém odborného vzdělávání, který vedle pokračovacích učňovských škol zahrnoval i státní nižší a vyšší průmyslové školy s denním vyučováním probíhajícím po celý školní rok. Vzdělávání v průmyslových školách mělo odbornou povahu; pokud byly do učebních plánů zařazovány všeobecně vzdělávací vyučovací předměty, měly průpravnou funkci. To se změnilo ve 20. letech 20. století, kdy tzv. vyšší průmyslové školy začaly svým žákům poskytovat i všeobecné vzdělání, a žáci tak získali možnost skládat maturitní zkoušku opravňující je ke studiu na technických vysokých školách. Obdobným vývojem prošly i další typy středních odborných škol. Obchodní školy začaly vznikat v padesátých letech 19. století, vyšší obchodně vzdělávací instituce – Československá obchodní akademie – začala působit v roce 1872. Ještě delší historii má odborné zemědělské školství, jehož počátky spadají do konce 18. století; základy soustavy zemědělských škol byly položeny v roce 1864.

Školní vzdělávání učňů bylo v Čechách a na Moravě zavedeno jako povinné v roce 1774. Poskytovaly je nedělní opakovací školy, jejichž úkolem bylo upevňovat vědomosti, které žáci získali v rámci povinné školní docházky, a jejich program byl postupně obohacován. Živnostenský zákon z roku 1859 vymezil jasná pravidla

přípravy učňů. Zavedl povinnost uzavírat s učni učební smlouvy, v nichž byla uvedena délka učební doby (maximálně čtyřletá), a stanovil povinnost docházky do "škol pro průmyslové vzdělání". Ty již neměly charakter opakovacích škol, neboť poskytovaly odborné teoretické vzdělání odpovídající potřebám profesí. Proto se tyto školy nazývaly "školy pokračovací" a byly – různě reformované – součástí systému odborného vzdělávání až do roku 1930. Tehdy byl podstatně změněn jejich obsah a staly se školami odbornými. V roce 1946 byly do učebních plánů těchto škol zavedeny i všeobecně vzdělávací předměty a příprava učňů se začala považovat za zvláštní druh vzdělávání.

b) Poválečný vývoj

Zákon o základní úpravě jednotného školství z r. 1948 poznamenal vývoj středního školství rozhodujícím způsobem. Protože nižší střední škola byla spojena se školou obecnou do jednoho celku – základní školy – je nadále jako střední škola označována pouze škola poskytující vyšší střední (sekundární) vzdělávání. Zákon významně oslabil selektivní charakter gymnázia: žáci na něm mohli studovat stejně jako na ostatních středních školách až po dokončení jednotné základní školy. Střední odborné školy poskytovaly svým žákům jak odborné, tak i všeobecné vzdělání. Maturitní zkouška se stala povinnou závěrečnou zkouškou ve všech druzích středních odborných škol, což jejich absolventům umožňuje ucházet se o přijetí ke studiu na vysoké škole. Tuto svou pozici v oblasti sekundárního vzdělávání si střední odborné školy udržují dodnes. Školy připravující učně se tímto zákonem staly součástí školské soustavy, a tak je tomu dodnes. Byla vyhlášena soustava učebních oborů, v nichž bylo možno získat odbornou kvalifikaci. V rámci reforem školského systému, které se uskutečnily koncem 50. a začátkem 60. let, se příprava na dělnická a obdobná povolání dále scholarizovala. Učňové se vzdělávali v odborných učilištích a v učňovských školách, patřících spolu s gymnázii, středními odbornými školami a středními školami pro pracující ke středním školám. V jejich učebních plánech se zvyšoval podíl všeobecně vzdělávacích vyučovacích předmětů. V téže době byl zeslabován všeobecně vzdělávací charakter gymnázia: pod heslem "spojení školy se životem" byla do jeho obsahu zaváděna výrobní praxe spočívající zpravidla v nekvalifikované manuální práci. Snaha o nápravu koncem 60. let byla záhy přerušena.

Reforma z r. 1976 (zakotvená ve školském zákoně z r. 1984) byla vedena snahou o to, aby účast na středním vzdělání byla všeobecná (byla uzákoněna 10letá povinná školní docházka, které se plnila zčásti na středních školách, neboť základní škola byla osmiletá) a aby každý opustil střední školu s kvalifikací uznávanou pracovním trhem. Cestou k tomu bylo sblížení a zrovnoprávnění všech tří proudů středního vzdělávání, tj. gymnaziálního, středního odborného a učňovského. Pro gymnázium to znamenalo výraznou změnu obsahu vzdělávání. Všeobecné vzdělávání bylo redukováno ve prospěch odborného, jímž měli žáci získat kvalifikaci pro případ, že by nemohli pokračovat ve studiu, nebo proto, aby si uvědoměle volili studijní obor na vysoké škole. Volitelné obory byly převážně technické, jejich součástí byla i praxe v podnicích. Středním odborným školám přinesla reforma zvýšení podílu všeobecného a teoretického vzdělávání. K zásadní změně došlo v přípravě mládeže na dělnická povolání. Byla zrušena příprava realizovaná na základě učební smlouvy a všichni, kteří se vzdělávali v nově zřízených středních odborných učilištích, získali postavení žáků. Ve středních odborných učilištích mohli žáci získat střední odborné vzdělání, které jim poskytovalo kvalifikaci k výkonu dělnických a obdobných povolání, nebo úplné střední odborné vzdělání, ukončené maturitní zkouškou, které jim kromě odborné kvalifikace otevřelo možnost ucházet se o přijetí ke studiu na kterékoli vysoké škole.

c) Vývoj po roce 1989

Novela školského zákona z r. 1990 přinesla návrat k devítileté povinné školní docházce a postupně i k devítileté základní škole. Přinesla rovněž znovuobnovení víceletých gymnázií jako selektivní vzdělávací cesty již v průběhu povinné školní docházky: zavedla vedle dosavadních čtyřletých gymnázií i gymnázia víceletá, která poskytují jak nižší, tak vyšší sekundární vzdělávání. Dosažené vzdělání zákon rozlišoval na úplné střední vzdělání (v gymnáziích), úplné střední odborné vzdělání (ve středních odborných školách a učilištích) a střední odborné vzdělání (bez maturitní zkoušky).

Na středních školách bylo již před 2. světovou válkou poskytováno i vzdělávání pomaturitní. Do r. 1996 však neposkytovalo další vzdělávací stupeň a plnilo jen funkci kvalifikační pro absolventy gymnázií a specializační nebo inovační pro absolventy SOŠ. Novela školského zákona z r. 1995 pomaturitní studium na středních školách zrušila a rozšířila školskou soustavu o nový vzdělávací stupeň – vyšší odborné vzdělávání (ISCED 5B), které se řadí k terciárnímu vzdělávání – viz kap. 6.. Poskytují ho vyšší odborné školy, které vznikly nejčastěji při středních odborných školách a často vedle nich fungují doposud.

V devadesátých letech došlo ke vzniku mnoha nových škol, včetně soukromých, a na řadě míst existovalo více typů škol (např. střední odborná škol a střední odborné učiliště) "pod jednou střechou". Striktní dělení škol na typy postupně přestalo být funkční a nový školský zákon, schválený v září 2004 s platností od ledna 2005, je zrušil. Dřívější typy škol připouští jako možná označení (názvy) škol (viz též 5.5.).

Nový školský zákon přinesl i řadu dalších zásadních změn. Nejviditelnější je proměna obsahu vzdělávání (viz 5.2.), dále jsou to nové definice stupňů vzdělání, nové pojetí maturitní zkoušky (viz 5.2.), opatření na podporu zvýšení prostupnosti vzdělávacího systému a opatření na podporu celoživotního učení. Vedle tradičního nástavbového studia, vedoucího k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou, bylo nově zavedeno zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou nebo s výučním listem, určené absolventům maturitních oborů. Počet otevíraných oborů i žáků postupně vzrůstá (viz 5.21.1. a 7.17.1.). Zákon také definuje další vzdělávání ve školách – uznávání částečného vzdělání, odborné kursy, kursy jednotlivých předmětů, pomaturitní specializační kursy aj.

Vývoj školství a vzdělání v Československu

5.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Reforma obsahu vzdělávání zasahuje především do oblasti vzdělávacích programů (viz též 4.2.). Školy budou vytvářet vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP) na základě závazných rámcových vzdělávacích programů (RVP), které představují národní úroveň.

Rámcové vzdělávací programy definují cíle a výsledky vzdělávání a klíčové kompetence pro jednotlivé stupně a obory vzdělání a také vzdělávací obsahy nezbytné pro jejich dosažení. Vymezují pravidla pro tvorbu ŠVP. Ty jsou v případě odborného středního vzdělávání vytvářeny ve spolupráci s představiteli světa práce. Odpovědnost za realizaci ŠVP je nadále věcí školy a jednotlivých vyučujících. Znamená to posílení autonomie každé školy a zdůraznění profesní kompetence učitelů.

Na nižším stupni víceletých gymnázií vytvářejí školy ŠVP na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) z roku 2004, povinně podle něj postupují od školního roku 2007/08, kdy začal být závazným pro výuku v prvních ročnících osmiletých gymnázií (pro podrobnosti o RVP ZV viz 4.10.2.).

V červenci 2007 schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP), určené čtyřletým gymnáziím a vyšším stupňům víceletých gymnázií. Školy na jeho základě vytvářejí ŠVP, podle kterých budou muset postupovat v prvním ročníku čtyřletých gymnázií (resp. v prvním ročníku vyššího stupně víceletých gymnázií) nejpozději od školního roku 2009/10. V roce 2007 vyšla publikace Manuál pro tvorbu ŠVP na gymnáziích. Pilotní ověřování tvorby ŠVP probíhalo v rámci projektu "PILOT G – Tvorba a ověřování pilotních školních vzdělávacích programů ve vybraných gymnáziích" za finanční podpory ESF (resp. pro pražské školy Pilot GP, spolufinancovaný z prostředků Hlavního města Prahy). Projekt, realizovaný Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze (2.6.1.), byl zahájen v roce 2004 a ukončen v září 2008. Bylo do něj zapojeno šestnáct škol ze všech krajů České republiky. Od ledna 2009 na projekty Pilot G/GP navazuje projekt Kurikulum G, jenž se soustředí na konzultační pomoc gymnáziím, která dokončují své školní vzdělávací programy, a na metodickou podporu koordinátorů a učitelů při výuce podle ŠVP. Pro podporu přípravy ŠVP byly také vytvořeny internetové stránky www.pilotg-gp.cz, kde lze najít mimo jiné zkušenosti pilotních škol, především pro podporu samotné výuky je určen metodický internetový portál www.rvp.cz,

který nabízí pedagogům inspiraci a umožňuje jim se podělit o své zkušenosti i výsledky s kolegy. Od roku 2007 se připravuje RVP pro gymnázia s bilingvní výukou, který by měl být schválen v roce 2015 (blíže v 5.20.). (Podrobněji o RVP G v kap. 5.13.1.3.)

V červnu 2007 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy schválilo RVP pro střední odborné vzdělávání, a to pro 29 oborů s výučním listem a 32 oborů s maturitní zkouškou (za současné redukce počtu původních oborů – viz níže). Školy, které tyto obory vyučují, musí připravit své ŠVP nejpozději do září 2009, kdy podle nich začnou vyučovat od prvního ročníku. Další skupina RVP pro 82 oborů středního odborného vzdělávání byla schválena v květnu 2008 a o dva roky později by školy měly mít podle nich připravené své ŠVP. Dokončení všech RVP (celkem asi 200 RVP) se plánuje do srpna roku 2009. Od září 2011 by všechny školy měly učit podle nových školních vzdělávacích programů. V této souvislosti realizoval Národní ústav odborného vzdělávání (2.6.1.) za finanční podpory ESF projekt "PILOT S – Tvorba a ověřování pilotních školních vzdělávacích programů ve vybraných středních odborných školách (SOŠ) a středních odborných učilištích", který trval od května 2005 do listopadu 2008. Cílem projektu bylo připravit vybrané školy na tvorbu ŠVP, vytvořit metodické materiály, které školám v přípravě ŠVP pomohou, a získat zpětnou vazbu, která bude využita jak k dopracování a zkvalitnění RVP, tak ke koncipování vzdělávacích aktivit na podporu tvorby ŠVP. V roce 2007 byla vydána Metodika tvorby školních vzdělávacích programů ve středních odborných školách a středních odborných učilištích. Pro další programové období čerpání prostředků z ESF (2009 – 2013) se plánuje navazující projekt, jehož cílem by mělo být založení konzultačních středisek v krajích ČR pro podporu tvorby a realizace ŠVP ve středních odborných školách.

V únoru 2009 byl zahájen projekt s názvem Koordinátor S1, který je zaměřen na další vzdělávání pedagogických pracovníků středních odborných škol v oblasti tvorby a realizace školních vzdělávacích programů. Devítiměsíční projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy realizuje Národní institut pro další vzdělávání ve spolupráci s Národním ústavem odborného vzdělávání (2.6.1.), s finanční podporou ESF v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Tvorba rámcových vzdělávacích programů je spjata i s reformou soustavy oborů odborného vzdělávání. Plánuje se významné snížení počtu oborů vzdělání (např. původních 90 oborů zaměřených na jednotlivé aspekty podnikatelství a managementu či různé ekonomické sektory bylo nahrazeno jediným oborem Ekonomika a podnikání); pro každý z nich bude připraven jeden RVP. Školy se budou moci profilovat ve svých ŠVP. Při této redukci se zohledňuje vazba oborů na trh práce a také připravovaná Národní soustava kvalifikací (7.2.). Příslušné nařízení vlády je postupně novelizováno tak, jak jsou vytvářeny RVP pro jednotlivé obory vzdělání.

Národní ústav odborného vzdělávání připravuje také RVP pro obory konzervatoří (blíže v 5.13.5.).

Další oblastí současných diskusí jsou závěrečné zkoušky a maturitní zkoušky na středních školách. V rámci systémového projektu s podporou ESF Kvalita I, jehož cílem je rozšířit systém monitorování a pedagogické evaluace na úrovni žáka, školy i celého systému, a tak podporovat kvalitu vzdělávání a reformu obsahu vzdělávání (viz 9.2. a 9.6.), probíhají mj. i dva následující projekty:

V Centru pro zjišťování výsledků vzdělávání (CERMAT, viz 9.6.) se připravuje nová podoba maturitní zkoušky, která se bude skládat z nově zavedené společné části (připravované a organizované státem) a z pozměněné části profilové. Příprava probíhá od roku 1999, nová podoba byla uzákoněna v roce 2004 školským zákonem. V rámci společné části žáci všeobecných i odborných oborů vykonají zkoušku z českého jazyka, z vybraného cizího jazyka a z volitelné zkoušky (matematiky, občanského a společenskovědního základu nebo informatiky). U každé zkoušky bude žák moci zvolit ze dvou úrovní obtížnosti. Obsah profilové části (v případě odborného vzdělávání tedy celá odborná část) bude v kompetenci školy a bude se skládat ze dvou až tří povinných zkoušek. Ředitel školy určí konkrétní zkoušky nebo výběr z nabídky možných zkoušek, případně může tyto varianty kombinovat. K úspěšnému vykonání maturitní zkoušky a tím i k dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou musí žák úspěšně absolvovat obě části. Žák má navíc možnost

vykonat až 5 nepovinných zkoušek. Maturitní zkoušku v nové podobě budou žáci poprvé skládat ve školním roce 2009/10, v tomto a následujícím roce se společná část bude skládat z českého jazyka a volitelné zkoušky, při níž si žák bude vybírat z pěti cizích jazyků a matematiky, ve školním roce 2011/12 by již společná část měla zahrnovat všechny tři zkoušky.

Změnou má projít také závěrečná zkouška v oborech s výučním listem, kterou se zabývá projekt "Kvalita I – Nová závěrečná zkouška pro učební obory s výučním listem". V rámci něj vznikají jednotná zadání závěrečných zkoušek pro jednotlivé obory. Na obsahu těchto zkoušek se musí shodnout učitelé, zaměstnavatelé a odborníci. Ve šk. roce 2007/08 byla vytvořena jednotná zadání pro všechny 3leté obory středního odborného vzdělávání s výučním listem (nikoliv pro obory kategorie E – blíže viz v kap. 5.11.) a závěrečná zkouška bude podle nich byla realizována na 280 školách. Jednotná zadání tedy bude možné zavést celoplošně nebo mohou představovat nabídku pro školy, které se budou k provádění zkoušek s využitím jednotného zadání hlásit dobrovolně. Která z těchto alternativ bude přijata, záleží na rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a případně i na novelizaci školského zákona. Aby školy mohly jednotná zadání využívat, měl by vzniknout automatizovaný informační systém, který bude podporovat jejich každoroční aktualizaci a umožní plynulou komunikaci se školami. Jednotná zadání jsou vytvářena ve vazbě na RVP s využitím kvalifikačních a hodnotících standardů z Národní soustavy kvalifikací, které stanovují soubor kritérií pro hodnocení toho, zda si žáci určitého oboru vzdělání osvojili kompetence požadované příslušnou kvalifikací – tj. odpovídající skutečným potřebám praxe. Pro další programové období čerpání prostředků z ESF (2009 – 2013) se plánuje navazující projekt, jehož cílem by měla být podpora celoplošné realizace jednotného zadání závěrečných zkoušek včetně informačního systému.

Kurikulární reforma a tvorba vzdělávacích programů ve středním odborném vzdělávání

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích

Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou

CERMAT - Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

Národní ústav odborného vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

5.3. Legislativní rámec

Oblast středního školství a vzdělávání v konzervatoři, stejně jako předškolní, základní, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, upravuje školský zákon z roku 2004. Stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňují, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

Podrobnosti o studiu na středních školách a v konzervatořích (typy středních škol, organizaci teoretického a praktického vyučování, pravidla pro hodnocení žáků, výchovná opatření a další podmínky vzdělávání) uvádí zvláštní vyhláška.

Další vyhláška upravuje organizaci přijímacího řízení do prvního a vyšších ročníků středních škol a konzervatoří (viz 5.7.).

Do doby, než bude zavedena nová maturitní zkouška, zůstává v platnosti sice novelizovaná, ale původní vyhláška vztahující se k minulému školskému zákonu – vyhláška o ukončování studia ve středních školách a učilištích, která popisuje organizaci a způsob hodnocení maturitní zkoušky na gymnáziu (viz 5.17.1.), ve středních školách poskytujících odborné vzdělávání a v konzervatořích (viz 5.17.2.). Tato vyhláška bude nahrazena novou vyhláškou upřesňující způsob provádění maturitních zkoušek podle nového školského zákona z roku 2004.

Samostatnou vyhláškou byly upraveny podmínky konání závěrečné zkoušky na středních školách a absolutoria na konzervatořích (viz 5.17.3., 5.17.4. a 5.17.5.).

Poslední velké legislativní úpravy se týkaly správy středního školství (viz 2.6.2.1.) a organizace přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách (viz 5.7.).

Vyhláška MŠMT o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři

Vyhláška MŠMT o ukončování studia ve středních školách a učilištích

Vyhláška MŠMT o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

5.4. Obecné cíle

Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince. Poskytuje žákům širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Střední vzdělávání dále vytváří předpoklady pro plnoprávný osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti.

Obecné cíle pro všeobecné vyšší sekundární vzdělávání viz 5.4.1., pro odborné vyšší sekundární vzdělávání viz 5.4.2. a pro konzervatoře viz 5.4.3..

5.4.1. Všeobecné vyšší sekundární vzdělávání

Všeobecné sekundární vzdělávání probíhá v oborech gymnázií (viz 5.11.).

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu z roku 1996 je dosud platným učebním dokumentem pro čtyřleté obory gymnázií a pro vyšší ročníky osmi- a šestiletých gymnázií. Stanovuje, že vzdělávání v gymnáziu má připravit absolventy především pro studium na vysokých školách, a to v celém jejich spektru, popř. pro studium na vyšších odborných školách, a to včetně vnitřní motivace pro takové studium. Současně poskytuje vzdělání využitelné v těch profesích, jejichž výkon předpokládá široké všeobecné vzdělání, ale nevyžaduje zvláštní odbornou přípravu nebo předpokládá pouze krátkodobé zaškolení. Konkrétní cíle jsou rozděleny do tří oblastí: rozvoj poznání, dovednosti a kompetence, hodnoty a postoje. Obecné cíle nižšího sekundárního vzdělávání poskytovaného na nižším stupni víceletých gymnázií jsou shodné s cíli tohoto vzdělávání uskutečňovaného na základní škole (viz 4.4.).

V Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia (RVP G) a Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP), závazných od školního roku 2009/10 (viz 5.2.), jsou cíle formulovány takto:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G;

- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G;
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění.

Cílem vzdělávání v gymnáziu se sportovní přípravou je navíc umožnit žákům dosažení vysoké sportovní výkonnosti odpovídající míře jejich sportovního talentu.

RVP G (GSP) stanovuje tyto klíčové kompetence:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanská,
- kompetence k podnikavosti.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplňku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu

5.4.2. Odborné vyšší sekundární vzdělávání

Cíle odborného vzdělávání byly dosud stanoveny ve Standardu středoškolského odborného vzdělávání z roku 1997. Vzhledem k tomu, že pro obory, v nichž studuje většina žáků, jsou již vytvořeny nové rámcové vzdělávací programy, které Standard nahrazují, nové vzdělávací programy podle dosavadního Standardu již MŠMT neschvaluje.

Podle rámcových vzdělávacích programů (RVP) vychází koncepce středního vzdělávání z celoživotně pojatého a na principu znalostní společnosti vybudovaného konceptu vzdělávání, ve kterém je vzdělávání cestou i nástrojem rozvoje lidské osobnosti. RVP stanovuje:

- cíl středního odborného vzdělávání, kterým je připravit žáka na úspěšný, smysluplný a odpovědný občanský i pracovní život v podmínkách měnícího se světa, tzn. učit se poznávat, učit se pracovat a jednat, učit se být a učit se žít společně;
- klíčové kompetence absolventa, tj. kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, personální a sociální kompetence, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám, matematické kompetence a kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi;
- odborné kompetence absolventa, tj. profesní profil absolventa a způsobilosti pro výkon povolání – specifické pro každý obor s některými společnými kompetencemi vztahujícími se k práci (bezpečnost práce, ekonomické a ekologické jednání atd.);
- možnosti uplatnění absolventa.

Konkrétní cílové kompetence a možnosti uplatnění absolventa stanoví školní vzdělávací program.

Standard středoškolského odborného vzdělávání

5.4.3. Konzervatoře

Vzdělávání v konzervatoři rozvíjí znalosti, dovednosti a další schopnosti žáka získané v základním a v základním uměleckém vzdělávání, poskytuje všeobecné vzdělání a připravuje žáky pro výkon náročných uměleckých nebo uměleckých a uměleckopedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně

dramatické umění. Vzdělávání v konzervatoři vytváří dále předpoklady pro plnoprávný osobní a občanský život, pro pokračování ve vzdělávání a pro výkon pracovní činnosti.

5.5. Typy institucí

Vyšší sekundární vzdělávání uskutečňují dva druhy škol: především jsou to střední školy; malá část žáků se vzdělává v konzervatořích.

Do roku 2004 se střední školy členily na tři druhy: gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště. Konzervatoř byla typem střední odborné školy (podrobněji viz 5.1.). Podle školského zákona je od roku 2005 střední škola druhem školy, který se člení na tři typy (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště); tyto typy však nejsou zákonem definovány, školy mohou tato označení využít při tvorbě svého názvu. Typ vzdělávání ve střední škole není vázán na typ střední školy – každá střední škola může poskytovat všechny typy vzdělávání ve střední škole (pokud splní předpoklady pro výuku a má příslušný obor vzdělání zařazen ve školském rejstříku).

Studium v oborech víceletých gymnáziích se člení na nižší stupeň (odpovídá ročníkům základní školy) a vyšší stupeň (odpovídá čtyřletému gymnáziu).

Nový školský zákon vymezil konzervatoř jako samostatný druh školy. Studiem v této škole lze dosáhnout vyššího odborného vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B, viz 5.17.5.) a/nebo středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A, viz 5.17.2.).

Na vzdělávání žáků středních škol a konzervatoří se mohou podílet i zákonem definovaná školská zařízení a další instituce. Uplatňují se zejména v praktickém vyučování, které se často uskutečňuje na pracovištích soukromých fyzických či právnický osob nebo ve středisku praktického vyučování, příp. na školním hospodářství. Další školská zařízení se podílejí na mimovyučovacích činnostech žáků (blíže 5.12.2.).

5.6. Geografická dostupnost

Před rokem 1989 byla výstavba škol součástí systému komplexní bytové výstavby a školy byly rozmístěny velmi rovnoměrně.

Po roce 1989 se zánikem centrálního řízení oborové struktury se vzdělávací nabídka začala řídit prudce se měnící poptávkou, která se přesouvala od oborů učňovských ke středoškolským oborům maturitním a od oborů technických k ekonomice, obchodu a službám. Vznikalo mnoho nových škol, a to za situace demografického poklesu. Počet běžných středních škol v období 1989/90 až 1996/97 narostl o 854 škol na 2100 škol (o 69 %). Geografická dostupnost vzrostla i v důsledku rozvolnění dříve většinou striktně monotypní oborové struktury: odborné školy vycházejí rozmanitější nabídkou studijních oborů vstříc poptávce.

Vzhledem k demografickému vývoji v roce 1997 MŠMT, které v té době bylo zřizovatelem většiny středních a vyšších odborných škol, přistoupilo k tzv. optimalizaci sítě středních a vyšších odborných škol a školských zařízení, jíž se měl počet škol snížit při zachování dostupnosti vzdělávání (v období 1996/97 až 1999/2000 klesl počet běžných středních škol na 1766, tj. o 16 %).

Od r. 2001 hrají v procesu optimalizace rozhodující úlohu kraje, které se roku 2000 staly zřizovateli většiny středních a vyšších odborných škol. Podle školského zákona mají povinnost zajistit podmínky pro uskutečňování středního a vyššího odborného vzdělávání a zřizují/ruší veřejné střední a vyšší odborné školy. V rámci procesu nadále docházelo na více místech k rušení škol, nebo – častěji – k jejich slučování, ale v mnohem menší míře (do roku 2005/06 o 6,4 %). Ve školním roce 2006/07 bylo zaznamenáno výrazné snížení počtu škol (na 1340 běžných škol), což však bylo způsobeno především změnou metodiky statistického zpracování (bližší statistické údaje viz 2.9.1.).

Počet konzervatoří je dlouhodobě nízký, ve školním roce 2008/09 jich bylo 18, z toho 8 v Praze.

Pro zvýšení dostupnosti středních škol se při některých z nich zřizují domovy mládeže, které žákům poskytují kromě ubytování a stravování též výchovně vzdělávací a volnočasovou činnost. (Více viz 2.4.3.) Výše úplaty ve veřejných a státních domovech mládeže je omezena vyhláškou.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 1989/90-2002/03

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

5.7. Požadavky na přijetí a volba školy

Střední školy

O přijetí uchazeče ke vzdělávání ve střední škole rozhoduje ředitel této školy.

Ke vzdělávání ve střední škole lze na základě přijímacího řízení přijmout uchazeče, kteří splnili povinnou školní docházku (viz kap. 4. a 2.5.) nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky a kteří při přijímacím řízení splnili podmínky pro přijetí prokázáním vhodných schopností, vědomostí, zájmů a zdravotní způsobilosti.

Obdobná pravidla platí pro šestiletá, resp. osmiletá gymnázia (viz 5.) s tím rozdílem, že do prvního ročníku nižšího stupně šestiletého, resp. osmiletého gymnázia lze na základě přijímacího řízení přijmout uchazeče, kteří v daném školním roce úspěšně ukončí 7., resp. 5. ročník základní školy.

Přijímací řízení začíná podáním přihlášky ke studiu a končí rozhodnutím o přijetí/nepřijetí uchazeče. Přijímání do prvního ročníku se může uskutečňovat v několika kolech, ředitel školy je povinen vyhlásit nejméně jedno kolo, a to nejpozději do konce ledna. Pro první kolo přijímacího řízení do denní formy vzdělávání může uchazeč / zákonný zástupce uchazeče podat tři přihlášky, v ostatních kolech není počet přihlášek omezen. Uchazeč, který byl v některém kole přijat ke vzdělávání na střední škole, musí úmysl vzdělávat se v dané střední škole potvrdit odevzdáním zápisového lístku řediteli školy, a to nejpozději do pěti pracovních dnů ode dne, kdy bylo uchazeči doručeno rozhodnutí o přijetí. Nepotvrdí-li uchazeč nebo zákonný zástupce nezletilého uchazeče úmysl vzdělávat se ve střední škole, vzdává se tímto práva být přijat za žáka dané střední školy a na jeho místo lze přijmout jiného uchazeče.

Přihlášky ke vzdělávání ve střední škole pro první kolo přijímacího řízení podává zletilý uchazeč nebo zákonný zástupce nezletilého uchazeče řediteli příslušné střední školy; do denní formy vzdělávání do 15. března, v případě přihlášky do oborů vzdělání s talentovou zkouškou do 30. listopadu, do jiné než denní formy vzdělávání do 20. března, v případě přihlášky do oborů vzdělání s talentovou zkouškou do 30. listopadu.

Součástí přijímacího řízení může (ale nemusí) být přijímací nebo talentová zkouška. Pozvánku k ní v prvním kole zašle ředitel školy uchazeči nejpozději 14 dnů před jejím konáním (pro náhradní termín a pro další kola nejpozději 7 dnů před jejím konáním). Součástí pozvánky jsou informace o požadavcích k přijímací nebo talentové zkoušce, o předpokládaném počtu přijímaných uchazečů a kritériích přijímacího řízení. Přijímací zkoušky v prvním kole, pokud o jejich konání ředitel rozhodl, se v roce 2009 konaly v pracovních dnech v termínu od 22. dubna do 7. května, do jiné než denní formy vzdělávání a do oborů postsekundárního neterciárního vzdělávání (nástavbové studium, zkrácené studium pro dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou a zkrácené studium pro dosažení středního vzdělání s výučním listem) v termínu od 2. do 17. května. Talentové zkoušky se v roce 2009 konaly v pracovních dnech v termínu od 2 do 15. ledna.

Rozhodnutí o přijetí/nepřijetí má ředitel školy povinnost zveřejnit na veřejně přístupném místě ve škole a způsobem umožňujícím dálkový přístup do 3 pracovních dnů po posledním termínu stanoveném pro konání

přijímací zkoušky. Nebyla-li ředitelem školy přijímací zkouška stanovena, zveřejní rozhodnutí po vyhodnocení přijímacího řízení, a to v prvním kole nejpozději do 7. května (do jiné než denní formy vzdělávání a do oborů postsekundárního neterciárního vzdělávání do 17. května) a v dalších kolech bez zbytečného odkladu.

Konzervatoře

O přijetí uchazeče ke vzdělávání v konzervatoři rozhoduje ředitel této školy.

Ke vzdělávání v šestiletém programu konzervatoře lze přijmout uchazeče, kteří splnili povinnou školní docházku (viz kap. 4. a 2.5.) nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky. Ke vzdělávání v osmiletém programu konzervatoře lze přijmout uchazeče, kteří úspěšně ukončili pátý ročník základní školy. Uchazeči musí při přijímacím řízení splnit podmínky pro přijetí prokázáním vhodných schopností, vědomostí, zájmů a zdravotní způsobilosti.

Přijímací řízení začíná podáním přihlášky ke studiu a končí rozhodnutím o přijetí/nepřijetí uchazeče a uskutečňuje se formou talentové zkoušky.

Přihlášku ke vzdělávání v konzervatoři podává zletilý uchazeč nebo zákonný zástupce nezletilého uchazeče řediteli konzervatoře do 30. listopadu.

Pozvánku k vykonání talentové zkoušky zašle ředitel školy uchazeči nejpozději 14 dnů před jejím konáním, pro náhradní termín nejpozději 7 dnů před jejím konáním. Součástí pozvánky jsou informace o požadavcích k talentové zkoušce, o předpokládaném počtu přijímaných uchazečů a kritériích přijímacího řízení. Talentové zkoušky se konají od 15. do 31. ledna v termínu stanoveném ředitelem konzervatoře. Ředitel školy zašle rozhodnutí o přijetí/nepřijetí uchazeči, resp. jeho zákonnému zástupci nejpozději do 10. února. Uchazeč, který nebyl přijat, tak má možnost podat přihlášku ještě na střední školu.

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách

5.8. Zápisné a školné nebo jiné poplatky

Střední vzdělávání je bezplatné s výjimkou soukromých a církevních škol, které mohou vybírat školné – viz 5.19..

Na mnoha školách existují jako samostatné právnické osoby sdružení rodičů (do roku 1991 byla zřizována podle příslušné vyhlášky jako tzv. sdružení rodičů a přátel školy; tento název se často dosud zachoval). Ta mohou od rodičů vybírat dohodnutý dobrovolný příspěvek a z takto získaných prostředků přispívat škole a žákům na konkrétní účely.

5.9. Finanční podpora žáků

Finanční podpora je rodinám obecně poskytována ze tří zdrojů:

- z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí formou dávek (blíže viz 4.7.),
- z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy formou příspěvku škole na poskytování některých služeb,
- z rozpočtu zřizovatele, kde má pomoc rodinám s nízkými příjmy podobu slev nebo prominutí poplatků, jimiž se rodiny na úhradě těchto služeb podílejí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy přispívá formou dotace škole či školskému zařízení i na výdaje, které nejsou přímými výdaji na vzdělávání, ale jsou s ním spojeny. Je to především stravování, ubytování a zájmová činnost. Školy zajišťují stravování nezletilých žáků v zařízení školního stravování (školní jídelně), event. smluvně v jiných organizacích, mohou zajišťovat stravování i pro zletilé žáky. Cena stravování ve veřejných/státních jídelnách je limitována vyhláškou; rodina hradí jen část skutečných nákladů. Také úplata

ve veřejných školských zařízení pro zájmové vzdělávání (střediska volného času, pro žáky nižší sekundární úrovně též školní kluby) a ve veřejných ubytovacích zařízeních (domovy mládeže) je omezena vyhláškami.

Žákům středních škol, kteří plní povinnou školní docházku, a žákům se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají ve středních školách, jsou bezplatně poskytovány učebnice a učební texty, pokud jim byla udělena schvalovací doložka. Tyto učebnice a učební texty jsou žáci povinni vrátit nejpozději do konce příslušného školního roku. Ředitel střední školy zřizuje fond učebnic a učebních textů, a to nejméně pro 10 % žáků střední školy; tyto učebnice a učební texty jsou bezplatně zapůjčovány žákům se sociálním znevýhodněním a žákům v hmotné nouzi.

Zdravotní pojištění za žáky až do věku 26 let hradí stát, mimo případy, kdy je žák jiné než denní formy vzdělávání výdělečně činný nebo má nárok na podporu v nezaměstnanosti či podporu při rekvalifikaci.

Ředitel školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům poskytovat prospěchové stipendium.

Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy k provedení novely § 12 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Vyhláška MŠMT o zájmovém vzdělávání

Vyhláška MŠMT o školním stravování

Vyhláška MŠMT o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních

Zákon o veřejném zdravotním pojištění

5.10. Věkové úrovně a dělení žáků

Střední školy

Typickou věkovou skupinou ve středních školách na vyšší sekundární úrovni v denním vzdělávání jsou žáci patnácti- až osmnáctiletí. Nevýznamnou výjimku tvoří žáci, kteří zahájili povinnou školní docházku dříve než v šesti letech a vstupují tedy na vyšší sekundární úroveň před patnáctým rokem věku. Více než polovinu vstupujících představují žáci šestnáctiletí, mimo jiné i ti, kterým byla odložena školní docházka. Jiné než denní formy studia navštěvují téměř výhradně žáci starší 18 let, přitom skoro polovina z nich je starší 30 let.

V nižších ročnících víceletých gymnázií se uskutečňuje nižší sekundární vzdělávání. Nižší stupeň šestiletého gymnázia odpovídá dvěma předposledním ročníkům základní školy (viz 4.8.), nastupují do něj žáci po ukončení 7. ročníku základní školy, tj. třinácti- až čtrnáctiletí. Nižší stupeň osmiletého gymnázia odpovídá druhému stupni základní školy (viz 4.8.), nastupují do něj žáci po ukončení 5. ročníku základní školy, tj. jedenácti- až dvanáctiletí.

V postsekundárním vzdělávání (nástavbové studium, zkrácené studium pro dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou a zkrácené studium pro dosažení středního vzdělání s výučním listem) studují pouze dospělí žáci (starší 18 let). Denní studium navštěvují žáci zpravidla ihned po ukončení vyššího sekundární vzdělávání, tedy téměř výhradně věková skupina 18–24 let. Žáci starší 25 let se vzdělávají převážně v jiné než denní formě studia, kde tvoří více než dvě třetiny studujících.

Výuka probíhá v koedukovaných třídách (obvykle s výjimkou tělesné výchovy) podle věkových úrovní. Jednotlivé vyučovací předměty vyučují různí učitelé, obvykle po několik let. Každá třída má svého třídního učitele, který často vede třídu po celou dobu studia.

Nejnižší počet žáků ve škole s plným počtem ročníků je 60, nejnižší průměrný počet žáků ve třídě je 17. (Ve školách s oborem vzdělání, v němž je jako součást přijímacího řízení stanovena učebními dokumenty

talentová zkouška, může být nejnižší počet žáků ve škole 30, přičemž není stanoven nejnižší počet žáků ve třídě.) Nejvyšší počet žáků ve třídě je 30.

Při vyučování některých předmětů může ředitel třídy dělit na skupiny, spojovat je nebo vytvářet skupiny žáků ze stejných nebo různých ročníků. Velikost skupiny se stanovuje s přihlédnutím:

- k požadavkům na bezpečnost a ochranu zdraví žáků,
- k didaktické a metodické náročnosti předmětu,
- ke specifikům žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných,
- k charakteru osvojovaných vědomostí a dovedností,
- k požadavkům na prostorové a materiální zabezpečení výuky stanovené rámcovým vzdělávacím programem,
- k efektivitě vzdělávacího procesu z hlediska stanovených cílů vzdělávání i z hlediska ekonomického.

Při výuce cizích jazyků probíhá výuka vždy ve skupinách s počtem žáků 9–23, přičemž lze ve skupině spojovat žáky z několika tříd téhož ročníku.

Při odborném výcviku ve škole (školském zařízení) je nejvyšší počet žáků ve skupině na jednoho učitele stanoven pro každý obor zvlášť, pohybuje se v rozmezí 6–17 žáků. Pokud se však výcvik koná na pracovištích fyzických či právnických osob, na jednoho instruktora připadají nejvýše tři žáci.

Konzervatoře

Šestileté vzdělávací programy konzervatoří navštěvují žáci v typickém věku 15–20 let, osmileté vzdělávací programy konzervatoře žáci v typickém věku 11–18 let. Nicméně skoro třetina všech žáků je starší dvaceti let a více než třetina nově přijatých žáků šestiletých programů jsou dospělí. První čtyři roky osmiletého vzdělávacího programu odpovídají nižšímu sekundárnímu vzdělávání – druhému stupni základní školy (viz 4.8.).

Jednotlivé předměty vyučují různí učitelé. Vyučování se uskutečňuje individuálně nebo ve skupinách, pří výuce všeobecně vzdělávacích předmětů i hromadně; počet žáků při výuce jednotlivých předmětů určují učební dokumenty. Žáci se člení do oddělení, která tvoří pedagogičtí pracovníci a žáci všech ročníků studující příslušné zaměření uměleckého oboru. Nejnižší počet žáků v oddělení je 5, nejvyšší 500.

5.11. Studijní specializace

Vyšší sekundární vzdělávání se vyznačuje vysokou mírou oborové specializace.

Přestupy mezi obory jsou možné. O přestupu rozhoduje ředitel školy, do které se žák hlásí na základě písemné žádosti žáka, resp. jeho zákonného zástupce. V rámci rozhodování může ředitel školy stanovit rozdílovou zkoušku.

Nástavbové studium, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou a zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem se mohou uskutečňovat v těch oborech, které existují i na vyšší sekundární úrovni.

Všeobecné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou

Všeobecné vzdělávání poskytují obory čtyřletých a víceletých (šestiletých a osmiletých) gymnázií. V současné době je stanoveno 12 zaměření: všeobecné, matematika, matematika a fyzika, přírodovědné předměty, programování, estetickovýchovné předměty, živé jazyky, klasické jazyky, humanitní předměty, tělesná výchova, sportovní příprava a vybrané předměty v cizím jazyce (pouze ve víceletých gymnáziích – viz 5.20.). Přes 90 % žáků studuje zaměření všeobecné. Většina zaměření prohlubuje vědomosti z některého předmětu či skupiny předmětů.

V souvislosti se zavedením nové koncepce vzdělávacích programů (viz 5.2.) byly schváleny dva nové obory, které současných dvanáct zaměření nahradí: obor Gymnázium a obor Gymnázium se sportovní přípravou. Školy se tedy budou profilovat samy, zaměření bude vycházet ze školního vzdělávacího programu. Připravuje se ještě třetí obor pro bilingvní gymnázia (viz 5.20.).

Menší tradici než gymnaziální obory má skupina oborů poskytujících tzv. obecně odbornou přípravou – lycea (viz níže).

Odborné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou

Středního vzdělání s maturitní zkouškou lze dosáhnout v 27 skupinách oborů vzdělání s odborným zaměřením. Nový systém vzdělávacích programů (rámcové a školní vzdělávací programy) s sebou přináší i změnu struktury oborů a výrazné snížení počtu oborů – blíže v 5.2..

Zastoupeny jsou tyto skupiny oborů vzdělání:

- ekologie a ochrana životního prostředí,
- hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství,
- strojírenství a strojírenská výroba,
- elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika,
- technická chemie a chemie silikátů,
- potravinářství a potravinářská chemie,
- textilní výroba a oděvnictví,
- kožedělná a obuvnická výroba a zpracování platů,
- zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů,
- polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie,
- stavebnictví, geodézie a kartografie,
- doprava a spoje,
- speciální a interdisciplinární obory,
- zemědělství a lesnictví,
- veterinářství a veterinární prevence,
- zdravotnictví,
- filozofie, teologie
- ekonomika a administrativa,
- podnikání v oborech, odvětví,
- gastronomie, hotelnictví a turismus,
- obchod,
- právo, právní a veřejnosprávní činnost,
- osobní a provozní služby,
- publicistika, knihovnictví a informatika,
- pedagogika, učitelství a sociální péče,
- obecně odborná příprava,
- umění a užité umění.

Obory se dělí ještě na dvě kategorie: M – obory dřívějších středních odborných škol a L – obory dřívějších středních odborných učilišť, které mají výrazně vyšší podíl praktické výuky a jsou celkově méně zastoupeny.

Nástavbové studium se momentálně realizuje jen v oborech kategorie L a má poměrně hodně absolventů (viz 5.21.4.). Řada žáků volí namísto čtyřletého maturitního oboru právě variantu vzdělávání ve tříletém oboru s výučním listem a následně ve dvouletém nástavbovém studiu. Absolventi se po pěti letech studia stávají držiteli výučního listu i vysvědčení o maturitní zkoušce. Zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou se uskutečňuje jen v několika oborech obou kategorií.

Menší tradici má skupina oborů poskytujících tzv. obecně odbornou přípravou (Technické lyceum, Přírodovědné lyceum, Ekonomické lyceum, Pedagogické lyceum, Waldorfské lyceum, Zdravotnické lyceum a Rodinná škola se zaměřením na sociální služby, ekonomické a administrativní služby a veřejnosprávní služby). V oborech lyceí převažuje všeobecné vzdělávání (minimálně dvě třetiny hodinové dotace), odborná složka má sloužit především jako příprava ke studiu na vysoké škole. V oborech rodinné školy tvoří všeobecná složka necelou polovinu.

Odborné vzdělávání – obory s výučním listem

Středního vzdělání s výučním listem lze dosáhnout v 18 skupinách odborných oborů vzdělávání. V několika málo z těchto oborů se realizuje i zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem. Nový systém vzdělávacích programů (rámcové a školní vzdělávací programy) s sebou přináší i změnu struktury oborů a výrazné snížení jejich počtu – blíže v 5.2..

Zastoupeny jsou tyto skupiny oborů vzdělání:

- hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství,
- strojírenství a strojírenská výroba,
- elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika,
- technická chemie a chemie silikátů,
- potravinářství a potravinářská chemie,
- textilní výroba a oděvnictví,
- kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů,
- zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů,
- polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie,
- stavebnictví, geodézie a kartografie,
- doprava a spoje,
- zemědělství a lesnictví,
- zdravotnictví,
- gastronomie, hotelnictví a turismus,
- obchod,
- osobní a provozní služby,
- tělesná kultura, tělovýchova a sport,
- umění a užité umění.

Obory tohoto vzdělání se člení na dvě kategorie H – běžné obory, zpravidla tříleté, a E – obory, obvykle dvouleté, pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří zpravidla absolvovali základní školu praktickou, dříve zvláštní školu, nebo kteří ukončili základní školu v nižším ročníku (obory odborných učilišť). Blíže ve 10.6.4.. Absolventi oborů kategorie E představují něco přes 10% z celkového počtu absolventů oborů s výučním listem.

Odborné vzdělávání – ostatní obory

Střední vzdělání poskytují následující obory (odborné i obecně-odborné):

- zdravotnictví (obor Zubní instrumentářka),
- ekonomika a administrativa (obor Obchodní škola),
- osobní a provozní služby (obor Charitativní služby),
- pedagogika, učitelství a sociální péče (obor Pedagogika pro asistenty ve školství),
- obecně odborná příprava (obory Praktická škola jednoletá a Praktická škola dvouletá),
- umění a užité umění (obor Ladění klavírů),
- obecně odborná příprava (obory Praktická škola jednoletá a Praktická škola dvouletá)

a některé další, které se ve školním roce 2008/09 nerealizovaly.

Obory středního vzdělání studuje jen malá část žáků středních škol. Většina oborů je koncipována jako méně náročné studium na běžných středních školách (označují se jako kategorie J). Čtyřletý obor Ladění klavírů je určen žákům se zrakovým postižením. Obory Praktická škola jednoletá a Praktická škola dvouletá jsou určeny žákům s různým stupněm mentálního postižení (označovány jako kategorie C, blíže viz 10.6.4.).

Konzervatoře

Vzdělávání v konzervatoři má umělecký charakter. Lze ho získat studiem v následujících oborech (u každého z oborů si žáci zpravidla volí ještě zaměření). Obory:

- tanec,
- hudba,
- zpěv,
- hudebně dramatické umění,
- ladění klavírů.

Studium v oborech hudba, zpěv a hudebně dramatické umění je šestileté, studium v oboru tanec je osmileté. Studium oboru ladění klavírů je určeno především zrakově postiženým žákům, trvá 5 let a ukončuje se pouze maturitní zkouškou.

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

5.12. Časový rozvrh

Časový rozvrh školy je určen jednak školským zákonem a vyhláškami, které stanoví školní rok, prázdniny a rámec pro týdenní a denní rozvrh, jednak vzdělávacími programy, které stanoví počty vyučovacích hodin týdně. Školní rok ve středních školách a konzervatořích začíná 1. září běžného roku a končí 31. srpna roku následujícího; člení se na období školního vyučování a období školních prázdnin, které jsou upraveny vyhláškou. Hlavní prázdniny jsou v červenci a srpnu. Týdenní a denní rozvrh závisí na formě vzdělávání.

Vyhláška MŠMT o organizaci školního roku

5.12.1. Organizace školního roku

Pro školní rok ve středních školách a v konzervatořích platí uspořádání popsané v 4.9.1. s tím, že pokud je v měsících červenci a srpnu v souladu s učebním plánem zařazena odborná či umělecká praxe nebo sportovní příprava, končí vyučování ve druhém pololetí o příslušný počet vyučovacích dnů dříve před obecně stanoveným termínem.

Průběh školního roku v posledním ročníku je dotčen termínem zkoušek. Závěrečná zkouška v oborech středního vzdělání a v oborech středního vzdělání s výučním listem se koná v červnu. Pro přípravu na zkoušku jsou stanoveny 4 dny, po něž se žáci neúčastní vyučování. Maturitní zkouška se koná nejdříve ve druhém úplném týdnu v květnu a ukončí se nejpozději 20. června. Před zahájením ústních/praktických zkoušek se žáci nezúčastňují vyučování po dobu 5 vyučovacích dnů. O přesném termínu konání zkoušek rozhoduje ředitel školy (více viz 5.17.).

O zajištění nezbytného provozu školy v době školních prázdnin (např. úřední hodiny, konání opravných zkoušek, údržba školy, příprava školy na období školního vyučování apod.) rozhoduje ředitel školy.

Vyhláška MŠMT o organizaci školního roku

5.12.2. Týdenní a denní rozvrh

Týdenní a denní rozvrh závisí na formě vzdělávání:

- v denní formě je školní týden podobně jako pracovní týden pětidenní, od pondělí do pátku, týdenní počet vyučovacích hodin je dán učebním plánem, činí nejvýše 35 hodin; u oborů, u nichž je součástí přijímacího řízení talentová zkouška, a u oborů konzervatoře nejvýše 40 hodin týdně; u oboru Gymnázium se sportovní přípravou maximálně 46 hodin týdně,
- ve večerní formě se vyučování uskutečňuje pravidelně několikrát týdně zpravidla v odpoledních a večerních hodinách v rozsahu 10–18 hodin týdně,
- v dálkové formě se vzdělávání uskutečňuje formou samostatného studia a konzultací v rozsahu 200–220 hodin v jednom školním roce,
- v distanční formě komunikace žáka se školou probíhá především formou informačních technologií.

Kombinovanou formou vzdělávání se rozumí střídání denní a jiné formy vzdělávání.

Vyučovací hodina trvá 45 minut, vyučovací hodina odborného výcviku a odborné praxe 60 minut. V odůvodněných případech lze vyučovací hodiny dělit a spojovat. Vzdělávací program pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami může stanovit odlišnou délku vyučovací hodiny.

Systém 5 dnů v týdnu v denním studiu – teoretické vyučování:

Průběh školního dne každý den v týdnu					
	Mimoškolní aktivity (před vyučováním)	**Dopolední vyučování (začátek a konec)**	**Polední přestávka**	**Odpolední vyučování (začátek a konec)**	**Mimoškolní aktivity (po vyučování)**
Pondělí	Není stanoveno	Nejdříve od 7 h	Nejméně 30 minut	Nejdéle do 20 h	Není stanoveno
Úterý	Není stanoveno	Nejdříve od 7 h	Nejméně 30 minut	Nejdéle do 20 h	Není stanoveno
Středa	Není stanoveno	Nejdříve od 7 h	Nejméně 30 minut	Nejdéle do 20 h	Není stanoveno
Čtvrtek	Není stanoveno	Nejdříve od 7 h	Nejméně 30 minut	Nejdéle do 20 h	Není stanoveno
Pátek	Není stanoveno	Nejdříve od 7 h	Nejméně 30 minut	Nejdéle do 20 h	Není stanoveno
Sobota	-	-	-	-	-

Denní rozvrh je dán týdenním počtem vyučovacích hodin a předpisy o začátku a konci vyučování. Minimální počet hodin týdně v ročníku stanovují učební dokumenty, maximální počet hodin týdně viz výše.

Začátek a konec teoretického vyučování v denním studiu stanoví ředitel školy tak, že začíná zpravidla v 8, nejdříve však v 7 hodin a končí nejpozději ve 20 hodin. Nejvyšší počet vyučovacích hodin povinných předmětů v jednom dni s polední přestávkou je 8, výjimečně 9 hodin, bez polední přestávky 7 hodin. Zpravidla po 2. vyučovací hodině se zařazuje přestávka 15–20minutová, mezi ostatní vyučovací hodiny přestávka zpravidla desetiminutová.

V oborech s výučním listem se obvykle střídá týden teoretické výuky s týdnem odborného výcviku. V odborném výcviku v denním studiu je vyučovací jednotkou vyučovací den. Vyučovací den začíná nejdříve v 7 hodin, v odůvodněných případech může začít ve 2.–4. ročníku v 6 hodin. Vyučovací den končí ve 20 hodin, u žáků 3. a 4. ročníku výjimečně ve 22 hodin. Žáci přitom musí mít mezi dvěma vyučovacími dny odpočinek alespoň 12 hodin. Žáci v prvním ročníku a žáci mladší 18 let nesmějí odborný výcvik delší než 6

(60-minutových) vyučovacích hodin denně Zpravidla po dvou hodinách odborného výcviku ve škole či školském zařízení se zařazuje 15–20minutová přestávka. Žáci, kteří konají odborný výcvik na pracovištích, mají přestávky shodně s přestávkami platnými pro pracovníky, přičemž délka přestávek se nezapočítává do doby trvání vyučovacího dne.

Učební praxe se uskutečňuje jako součást vyučování pravidelně, odborná a umělecká praxe se uskutečňuje jako součást vyučování v blocích, zpravidla v celých týdnech. Organizační uspořádání stanoví ředitel školy podle zaměření daného oboru vzdělání a podle podmínek stanovených pro průběh vzdělávání v učebních dokumentech.

Vyučovací hodinu ve sportovní přípravě představuje tréninková jednotka v délce 45 minut, maximální počet tréninkových jednotek v jednom dni je 6. Vyučovací den začíná nejdříve v 7, výjimečně v 6 hodin, a končí ve 20, výjimečně ve 22 hodin. Žáci přitom musí mít mezi dvěma vyučovacími dny odpočinek alespoň 12 hodin.

Školy mohou žákům poskytovat možnosti naplnění volného času mimoškolní činností se zaměřením zejména na aktivní odpočinek, rozvoj jejich schopností a zájmů, přípravu na vyučování i na účast v soutěžích a přehlídkách. Žáci mohou také v době mimo školní vyučování využít poradenských služeb (viz 5.18.), služeb střediska volného času, školní knihovny apod. Mimovyučovací činnost žáků vzdělávajících se na nižší sekundární úrovni – viz 4.7..

5.13. Obsah vzdělávání, předměty, počet hodin

Cíle vzdělávání a kmenové učivo (obsahové jádro vzdělávání) stanovují v současné době ještě tzv. standardy vzdělávání: Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu (platný od r. 1996), Standard středoškolského odborného vzdělávání (platný od r. 1998) a pro nižší stupeň víceletých gymnázií Standard základního vzdělávání. Podrobnosti pro každý obor upravuje charakteristika oboru, profil absolventa oboru, učební plány, stanovující počty hodin jednotlivých předmětů, a učební osnovy, stanovující konkrétní obsah jednotlivých předmětů. Učební plány se liší vzhledem k formě studia.

Ve středních školách se vyučuje podle učebních dokumentů schválených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Ředitelé škol však mají možnost do určité míry tyto dokumenty upravit. Učební plán mohou změnit podle stanovených pravidel, obvykle v rozsahu do 10 % hodinové dotace, učební osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů v rozsahu do 30 % hodinové dotace. Školy mohou vytvářet i vlastní učební dokumenty, která však mohou používat pouze tehdy, jestliže je schválí ministerstvo školství.

V současnosti na základě nového školského zákona probíhá reforma systému vzdělávacích dokumentů, které se nově vytvářejí na dvou úrovních – státní a školní. Podrobněji o průběhu reformy v kap. 5.2., o Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia v kap. 5.13.1. a 5.13.1.3., o rámcových vzdělávacích programech pro odborné vzdělávání v kap. 5.13.2. a 5.13.2.2..

Standard středoškolského odborného vzdělávání

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplňku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání

5.13.1. Všeobecné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou

Cíle vzdělávání a kmenové učivo v oborech gymnázií jsou stanoveny s účinností od 1. 9. 1996 Standardem vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu (pro čtyřleté gymnázium, resp. vyšší stupeň víceletých gymnázií) a Standardem pro základní vzdělávání (pro nižší stupeň gymnázií, blíže 4.10.1.). Konkrétní obsah učiva určují učební osnovy, časovou dotaci jednotlivých předmětů učební plán.

V srpnu 2007 byl vydán Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (resp. pro gymnázia se sportovní přípravou), určený pro čtyřletá gymnázia, resp. vyšší stupeň víceletých gymnázií (ISCED 3A). Každá škola si

podle něj vytvoří vlastní školní vzdělávací program (ŠVP), na jehož základě bude postupovat v prvních ročnících nejpozději od školního roku 2009/10. Více o okolnostech reformy vzdělávacích dokumentů viz v kap. 5.2., podrobnosti o Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia a tvorbě ŠVP v kap. 5.13.1.3.. Pro nižší stupeň víceletých gymnázií (ISCED 2) platí Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. V roce 2007/08 již první ročníky osmiletých gymnázií povinně postupovaly podle ŠVP vytvořených na základě tohoto rámcového vzdělávacího programu (viz 4.10.1.).

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu stanoví vzdělávací cíle gymnázia ve vymezených oblastech, jichž je sedm (jazyková, společenskovědní, matematiky a informatiky, přírodovědní, estetickovýchovná a oblast zdravého životního stylu). V nich pak stanoví kmenové učivo. Na jeho základě a na základě Standardu pro základní vzdělávání a v současnosti platných vzdělávacích programů pro základní školu byly vytvořeny učební dokumenty pro gymnázia, které jsou v platnosti od 1. 9. 1999.

Učební dokumenty pro gymnázia obsahují učební plány, které stanovují jednotlivé předměty, jejich závaznou hodinovou dotaci a další podrobnosti. Jsou sestaveny tak, že z celkového počtu vyučovacích hodin je náplň rozhodující části předepsána, aby mohl být realizován neopominutelný obsah gymnaziálního vzdělávání. Náplň menšího (ale s vyšším ročníkem rostoucího až na třetinu celkového času) počtu tzv. disponibilních hodin určuje ředitel. To umožňuje, aby se škola profilovala podle svých podmínek a podle potřeb regionu a aby bylo možno uspokojit vzdělávací potřeby žáků a uskutečnit jejich specializaci koncem studia.

Soubor učebních plánů obsahuje generalizovaný učební plán pro osmileté gymnázium (viz 5.13.1.2.), ze kterého se odvozuje učební plán pro šestileté gymnázium, event. i pro čtyřleté gymnázium, generalizovaný učební plán pro denní studium ve čtyřletém gymnáziu (viz 5.13.1.1.), generalizovaný učební plán pro studium při zaměstnání (tj. v ostatních formách studia) a pokyny pro úpravu učebních plánů podle zaměření gymnázia (profilující předměty a jejich organizaci a materiální podmínky výuky).

Druhou součástí učební dokumentů jsou učební osnovy pro jednotlivé předměty. U každého předmětu je uvedena jeho charakteristika, cíle a dále je v rámci tematických celků blíže specifikován obsah učiva (zvlášť pro nižší a vyšší stupeň). Učivo není členěno podle ročníků.

Třídy se sportovní přípravou podléhají zvláštnímu režimu a pracují na základě učebních plánů se specifickým systémem výuky a sportovní přípravy.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplňku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu

Učební dokumenty pro gymnázia

5.13.1.1. Učební plán čtyřletého gymnázia

Generalizovaný učební plán čtyřletého gymnázia – denní forma studia

Počet hodin ročně					
Ročník	1	2	3	4	celkem
Český jazyk a literatura	3	3	3	3	12
Cizí jazyk 1	3	3	3	3	12
Cizí jazyk 2	3	3	3	3	12
Latina	R	R	R	R	R
Základy společenských věd	1	1	2	2	6
Dějepis	2	2	2	R	6
Zeměpis	2	2	R	R	4
Matematika	3	3	2	2	10
Deskriptivní geometrie	R	R	R	R	R
Fyzika	2	2	2	R	6
Chemie	2	2	2	R	6
Biologie/geologie	2	2	2	R	6
Informatika a výpočetní technika	2	R	R	R	2
Estetická výchova	2	2	R	R	4
Tělesná výchova	2	2	2	2	8
Počet hodin ročně					
Volitelný předmět 1	R	R	2	2	4
Volitelný předmět 2	-	R	2	2	4
Volitelný předmět 3	-	-	R	2	2
Volitelný předmět 4	-	-	-	R	R
Celkem předepsaných hodin	29	27	27	21	104
Disponibilní hodiny (R)	2/4	4/6	4/6	10/12	20/28
Celkem	31/33	31/33	31/33	31/33	124/132
Nepovinné předměty					

Počty hodin uvedené v učebním plánu znamenají minimální časovou dotaci, kterou není možné snižovat, lze ji však podle rozhodnutí ředitele zvyšovat, a to z počtu hodin, které má učebním plánem k dispozici ředitel gymnázia a které jsou označeny písmenem R. Označení R u předmětu v učebním plánu tedy znamená, že o zařazení tohoto předmětu v daném ročníku a o jeho hodinové dotaci rozhoduje ředitel gymnázia tak, aby neporušil celkový minimální součet hodin v ročníku, ani celkový minimální součet hodinových dotací daného předmětu za čtyři roky.

Cizí jazyky lze zavést podle zájmu žáků a možností školy (jedná se o angličtinu, němčinu, francouzštinu, ruštinu, španělštinu a italštinu), třída se může dělit na skupiny ve všech hodinách. V českém jazyku a literatuře může být třída dělena na skupiny alespoň v jedné vyučovací hodině týdně.

V matematice se alespoň jedna hodina vyčleňuje na cvičení. I v případě přírodovědných předmětů může ředitel gymnázia vyčlenit část hodin na cvičení.

Součástí výuky tělesné výchovy je týdenní lyžařský kurs v prvním ročníku a týdenní sportovní kurs zpravidla ve třetím ročníku. Organizace kursů se řídí metodickým pokynem MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT.

Při zařazení latiny či deskriptivní geometrie do učebního plánu může být tento předmět samostatným předmětem maturitní zkoušky při splnění podmínek vyhlášky ministerstva školství.

Estetická výchova zahrnuje následující předměty: hudební výchovu a výtvarnou výchovu. V 1. a 2. ročníku si žák volí jeden z uvedených předmětů.

Volitelné předměty 1, 2 a 3 obvykle navazují na odpovídající povinné předměty a rozšiřují je (semináře, cvičení, konverzace v cizím jazyce atd.). V tomto smyslu tvoří s povinným předmětem jeden celek, a proto nejsou samostatnými předměty maturitní zkoušky. Volitelný předmět 4 může mít maximální dotaci 3 hodiny.

Volitelné a nepovinné předměty zavádí ředitel gymnázia ve své kompetenci především podle zájmu žáků a s přihlédnutím k podmínkám gymnázia a potřebám regionu. Ředitel gymnázia odpovídá za jejich osnovy a obsahovou úroveň. Pro výuku volitelných a nepovinných předmětů je možno vytvářet skupiny žáků různých tříd i ročníků.

Prostřednictvím hodin, jejichž náplň je v pravomoci ředitele, se vytváří profil školy nebo některé z 12 studijních zaměření – všeobecné, matematika, matematika a fyzika, přírodovědné předměty, programování, estetickovýchovné předměty, živé jazyky, klasické jazyky, vybrané předměty v cizím jazyce (toto zaměření se vyučuje v šestiletých gymnáziích), humanitní předměty, tělesná výchova a sportovní příprava. Pro jednotlivá zaměření jsou stanoveny rámcové podmínky, profilující předměty (z běžného učebního plánu) a doporučené rozšiřující učivo. Na tomto základě si škola zpracuje vlastní učební plán a předkládá ho MŠMT ke schválení. Zaměření na tělesnou výchovu a na sportovní přípravu podléhají zvláštnímu režimu a jsou přímo řízena ministerstvem.

Učební dokumenty pro gymnázia

Změna učebních dokumentů - učebních plánů gymnázií s osmiletým studijním cyklem a učebních plánů gymnázií se čtyřletým studijním cyklem

Metodický pokyn MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT

5.13.1.2. Učební plán osmiletého gymnázia

Generalizovaný učební plán osmiletého gymnázia

Počet hodin ročně									
	1	2	3	4	5	6	7	8	celkem
Český jazyk a literatura	5	4	4	3	3	3	3	3	28
Cizí jazyk 1	4	3	3	3	3	3	3	3	25
Cizí jazyk 2	-	R	R	R	3	3	3	3	12
Latina	-	-	-	R	R	R	R	R	R
Občanská výchova	1	1	1	1	-	-	-	-	4
Základy společenských věd	-	-	-	-	1	1	2	2	6
Dějepis	2	2	2	2	2	2	2	R	14
Zeměpis	2	2	2	2	2	2	R	R	12
Matematika	5	5	4	3	3	3	3	3	29
Deskriptivní geometrie	-	-	-	R	R	R	R	R	R
Fyzika	2	2	2	2	2	2	2	R	14
Chemie	-	2	2	2	2	2	2	R	12
Biologie/geologie	2	2	2	2	2	2	2	R	14
Informatika a výpočetní technika	R	R	2	1	R	R	R	R	3
Estetická výchova	3	3	2	2	2	2	R	R	14
Tělesná výchova	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Volitelný předmět 1	-	-	-	R	R	R	2	2	4
Volitelný předmět 2	-	-	-	-	-	R	2	2	4
Volitelný předmět 3	-	-	-	-	-	-	R	2	2
Volitelný předmět 4	-	-	-	-	-	-	-	R	R
Celkem předepsaných hodin	28	28	28	25	27	27	28	22	213
Disponibilní hodiny (R)	2	2	3	6	6	6	5	11	41
Celkem	30	30	31	31	33	33	33	33	254

Učební dokumenty pro gymnázia

5.13.1.3. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Kurikulární reforma přináší pro gymnázia zcela nový systém učebních dokumentů, které se vytvářejí na dvou úrovních – státní a školní. Ministerstvo školství vydalo v červenci 2007 závazný Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) a stát tak garantuje minimální požadavky na kvalitu vzdělávání a jeho výsledky. Na základě RVP G (RVP GSP) každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program (ŠVP), a to nejpozději do školního roku 2009/10 (kdy podle nich započne výuka v prvních ročnících). ŠVP by měl respektovat konkrétním potřeby školy a jejích žáků. To by škole mělo také umožnit vytvořit si vlastní profilaci, takže do budoucna se již nepočítá s různými obory vzdělání pro gymnázia určovanými nařízením vlády, jako je tomu dnes (viz 5.11.). Kromě oboru vzdělání Gymnázium zůstane zachován pouze obor Gymnázium se sportovním zaměřením, pro které bude platit RVP GSP. Všeobecná část RVP GSP je shodná s RVP G, specifická část byla připravena v spolupráci s Asociací

ředitelů gymnázií se sportovní přípravou, tedy přímo s řediteli a učiteli těchto gymnázií. V roce 2015 by měl přibýt ještě RVP pro bilingvní gymnázia, pro která bude stanoven zvláštní obor (viz 5.20.).

RVP G vymezuje:

- pojetí a cíle gymnaziálního vzdělávání,
- klíčové kompetence, jichž by měl žák dosáhnout,
- vzdělávací oblasti a průřezová témata,
- rámcový učební plán,
- zásady pro tvorbu ŠVP,
- podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením či znevýhodněním, z odlišného kulturního prostředí a sociálně znevýhodňujícího prostředí),
- podmínky vzdělávání žáků mimořádně nadaných,
- materiální, personální a pedagogicko-psychologické podmínky, podmínky bezpečnosti a hygieny duševní a fyzické práce, psychosociální podmínky a organizační a řídící podmínky gymnaziálního vzdělávání.

Pro každou z osmi vzdělávacích oblastí je uvedena její charakteristika, cílové zaměření a vzdělávací obsah (očekávané výstupy a učivo). Jednotlivé oblasti se člení do jednoho či více oborů. Pro průřezová témata je stanovena jejich charakteristika, přínos k rozvoji osobnosti žáka a tematické okruhy. Důraz se klade především na výsledky vzdělávání, nově jsou vymezeny očekávané klíčové kompetence žáků (blíže v 5.4.1.). Velká pozornost je také věnována hodnotovému systému žáka a jeho osobnostnímu a sociálnímu rozvoji, k čemuž mají přispět především průřezová témata.

ŠVP vytváří škola na základě RVP G (GSP) a platné legislativy. Při přípravě je třeba respektovat potřeby žáků a podmínky školy, v potaz se berou také oprávněné požadavky rodičů, příp. zřizovatele a regionu. Za přípravu ŠVP i za jeho realizaci odpovídá ředitel školy, na přípravě jednotlivých částí se však podílejí i učitelé, kteří mají spolurozhodovací funkci. K návrhu ŠVP a jeho následné realizaci se vyjadřuje školská rada, která schvaluje způsob hodnocení žáků. Naplnění ŠVP a jeho soulad s rámcovým vzdělávacím programem posuzuje Česká školní inspekce. ŠVP musí být veřejně přístupný. Každý ŠVP musí kromě identifikačních údajů obsahovat:

- charakteristiku školy (velikost a vybavení, pedagogický sbor, dlouhodobé projekty a mezinárodní spolupráce a spolupráce s rodiči a jinými subjekty…),
- charakteristiku ŠVP (zaměření školy, profil absolventa, organizace přijímacího řízení a maturitní zkoušky, výchovné a vzdělávací strategie, zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných, začlenění průřezových témat),
- učební plán a učební osnovy,
- pravidla hodnocení žáků a autoevaluace školy.

V ŠVP škola rozčlení vzdělávací obsah RVP do jednotlivých vyučovacích předmětů a ročníků (učební osnovy) a rozpracuje podrobný učební plán. Témata jednotlivých vzdělávacích oborů a okruhy průřezových témat lze integrovat, členit do více předmětů či jinak propojovat, realizace vzdělávacího obsahu může mít vedle standardního přístupu např. podobu seminářů, kursů, besed či projektů. Musí být dodržena povinná dotace jednotlivých oborů, zároveň má ředitel k dispozici poměrně velký počet disponibilních hodin (20 % celkového počtu hodin), které umožňují profilaci školy nebo jednotlivých žáků.

Rámcový učební plán

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Celkový počet hodin během studia	
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 1[1)]	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 2[1)]	12	povinně v každém ročníku
Matematika a její aplikace		10	povinně v 1.–3. ročníku
Člověk a příroda	Fyzika	36	povinně v 1.–2. ročníku
	Chemie		
	Biologie		
	Geografie[2)]		
	Geologie		
Člověk a společnost	Občanský a společenskovědní základ		
	Dějepis		
	Geografie[2)]		
Člověk a svět práce		X	v průběhu 1.–4. ročníku[3)]
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	8	povinně v každém ročníku
	Výchova ke zdraví	X	v průběhu 1.–4. ročníku[3)]
Umění a kultura[4)]	Hudební obor	4[4)]	povinně v 1.–2. ročníku
	Výtvarný obor		
Informatika a informační a komunikační technologie		4	v průběhu 1.–4. ročníku
Volitelné vzdělávací aktivity[5)]		8	povinně v 3.–4. ročníku
Průřezová témata		X	v průběhu 1.–4. ročníku[3)]
Disponibilní hodiny		26[6)]	plně v kompetenci ředitele
Celková povinná časová dotace		132	

X – časovou dotaci stanovuje ŠVP

[1)] Jedním z cizích jazyků musí být jazyk anglický.

[2)] Název tohoto vzdělávacího oboru je vzhledem k přírodovědněsociální povaze Geografie uveden ve výčtu oborů u obou vzdělávacích oblastí – Člověk a příroda a Člověk a společnost.

[3)] Obsah vzdělávací oblasti (oboru) musí být zařazen v průběhu tohoto období, konkrétní zařazení je stanoveno ve ŠVP.

[4)] Nabídka musí být taková, aby si žáci na základě vlastní volby mohli osvojit obsah alespoň jednoho z oborů v plném rozsahu, včetně obsahu integrujícího tématu Umělecká tvroba a komunikace.

[5)] Dotace je určena k realizaci volitelných předmětů.

[6)] Využita musí být celá dotace. Určena je pro realizaci průřezových témat, pro zavedení dalších vyučovacích předmětů, pro vytváření profilace školy, pro posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (oborů).

Průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova,
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- Multikulturní výchova,
- Environmentální výchova a
- Mediální výchova.

Musí být zařazeny všechny tematické okruhy průřezových témat, ale jejich hloubka je v kompetenci ředitele školy.

Časová dotace v jednotlivých ročnících musí být minimálně 27 a maximálně 35 hodin. Minimální povinná časová dotace za studium je 132 hodin, škola ji může zvýšit až na 140 hodin. Hodinová dotace nad 132 není hrazena ze státního rozpočtu.

Učební plán RVP GSP je obdobný jako v RVP G, avšak tělesné výchově a sportovní přípravě je věnováno 64 hodin. Celková časová dotace tedy činí celkem 184 hodin, přitom týdenní dotace v ročníku je 46 hodin.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

5.13.2. Odborné vzdělávání - obory s maturitní zkouškou

Vzdělávání v oborech středních škol se uskutečňuje podle učebních dokumentů vytvořených zvlášť pro každý obor vzdělání. Státem požadovanou úroveň vzdělávání stanovuje Standard středoškolského odborného vzdělávání, platný od 1. 1. 1998, který je určen pro všechny obory odborného středoškolského vzdělávání (kromě oborů realizovaných na speciálních školách).

Školský zákon z roku 2004 přináší novou koncepci kurikulárních dokumentů, které jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní (rámcové vzdělávací programy) a školní (školní vzdělávací programy).. Blíže o průběhu reformy v kap. 5.2., podrobněji o struktuře rámcových vzdělávacích programů viz 5.13.2.2..

Požadavky formulované ve Standardu jsou vymezeny diferencovaně pro dosahované stupně vzdělání – střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) a střední vzdělání s výučním listem či střední vzdělání (ISCED 3C). Dále jsou vymezeny tři složky vzdělávání:

Složka všeobecného vzdělávání: Pro každou ze šesti oblastí (jazykové vzdělávání, společenskovědní vzdělávání, matematické vzdělávání, přírodovědné vzdělávání, estetickovýchovné vzdělávání, rozvoj tělesné kultury) Standard určuje vzdělávací cíle a obsahové okruhy.

Klíčové dovednosti: Pro každou z pěti obecně použitelných dovedností (komunikativní, personální a interpersonální, řešení problémů, numerických aplikací a využívání informačních technologií) Standard specifikuje výchovné a vzdělávací cíle.

Složka odborného vzdělávání: Pro každý z 21 směrů vzdělávání jsou stanoveny základní vzdělávací cíle a charakteristika obsahových okruhů.

Součástí učebních dokumentů jednotlivých oborů jsou profil absolventa, charakteristika vzdělávacího programu, učební plán a osnovy jednotlivých předmětů (popř. popisy vzdělávacích modulů nebo jiných strukturních obsahových celků). Učební dokumenty, které vznikaly po roce 1998, již musí plně respektovat Standard. Návrhy nových učebních dokumentů předkládají školy nebo se vytvářejí na centrální úrovni ve spolupráci se školami, všechny dokumenty schvaluje MŠMT. V současné době již MŠMT nové vzdělávací

programy podle Standardu neschvaluje, protože dochází k postupnému schvalování nových RVP, které je nahradí. Standard mj. stanovuje, že složka všeobecného vzdělávání musí mít podíl alespoň 45 % v oborech s maturitní zkouškou a 30 % v ostatních oborech (bez maturitní zkoušky), že musí být začleněny všechny oblasti všeobecného vzdělávání a že se počet týdenních hodin musí pohybovat mezi 28–33. Ve schválených dokumentech mohou školy provádět úpravy až do výše 10 % z celkového týdenního počtu vyučovacích hodin v příslušném ročníku, při nichž se nesmí zrušit žádný vyučovací předmět ani překročit celkový týdenní počet hodin stanovený učebním plánem či jiným rozpisem. V učebních osnovách (modulech) mohou školy provádět úpravu vzdělávacího obsahu v rozsahu do 30 % celkové hodinové dotace, směřující zejména k inovacím vzdělávacího obsahu a k promítnutí regionálních aspektů.

Podle studie z roku 2008 tvoří všeobecná složka vzdělávání v nově vytvořených školních vzdělávacích programech (při započtení IKT – informačně-komunikační technologie a ekonomických předmětů u neekonomických oborů) průměrně 60 % obsahu vzdělávání u oborů kategorie M. Nejvyšší podíl všeobecné složky je u oborů lycea (77 %). Naproti tomu u uměleckých oborů jen 34–35 %, tyto obory však mají celkově vyšší počet hodin. U oborů kategorie L představuje všeobecná složka přibližně 56 % (viz 5.11.)..

Součástí studia v oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou je kromě teoretického vyučování zpravidla i odborná praxe, příp. učební praxe a výjimečně i odborný výcvik (nezapočítáno ve výše uvedených údajích).

Kapitola 5.13.2.1. uvádí příklad učebního plánu pro obor středního vzdělávání s maturitní zkouškou Slaboproudá elektrotechnika.

Analýza školních vzdělávacích programů – 2007

Standard středoškolského odborného vzdělávání

5.13.2.1. Příklad učebního plánu oboru středního vzdělání s maturitní zkouškou

Příklad učebního plánu pro obor Slaboproudá elektrotechnika

Kmenový obor: Elektronika

Obor: Slaboproudá elektrotechnika

Denní a dálkové studium absolventů základní školy

-	DENNÍ STUDIUM	DÁLKOVÉ STUDIUM
Kategorie a název vyučovacích předmětů	Celkový počet hodin	Celkový počet hodin
-	130–132	1040
1. Všeobecně vzdělávací	58-59	350
Základní	52	350
Český jazyk a literatura	10	90
Cizí jazyk	12	100
Matematika	12	100
Občanská nauka	3	20
Dějepis	2	0
Fyzika	3	40
Chemie	2	0
Tělesná výchova	8	0
Výběrové	6–7	0
-	-	-
2. Odborné	72–73	690
Základní	46	405
Technické kreslení	3	20
Základy elektrotechniky	7	50
Elektronika	4	60
Elektrotechnologie	2	25
Výpočetní technika	5	40
Elektrotechnická měření	9	100
Ekonomika	3	30
Číslicová technika	2	20
Mikroprocesorová technika	2	60
Praxe	9	0
Výběrové	26–27	285

Poznámky k učebnímu plánu

1. Výše uvedený učební plán je zpracován rámcově, bez rozvržení učiva do jednotlivých ročníků. Škola musí tento učební plán rozpracovat podle konkrétních podmínek a dále uvedených zásad do čtyř ročníků. Takto konkretizovaný učební plán pak platí pro žáky po celou dobu studia. Cílem je umožnit pružnější profilaci

absolventa podle podmínek školy, potřeb regionu, vývoje oboru, zájmu a schopností žáků. Škola rovněž může převzít dále uvedený konkretizovaný učební plán, zpracovaný v rámci těchto učebních dokumentů.

2. Předměty označené jako základní a jejich hodinové dotace představují minimální povinný základ studijního oboru slaboproudá elektrotechnika, který je pro všechny školy závazný.

3. Hodinové dotace základních předmětů jsou chápány jako minimální dotace. Hodinové dotace výběrových předmětů ředitel využije v souladu s koncepcí profilu absolventa školy k zařazení výběrových předmětů a ke zvýšení dotace předmětů základních. Dopracovaný učební plán je součástí povinné dokumentace školy. Při dopracování rámcového učebního plánu je třeba dbát na časovou a obsahovou koordinaci učiva mezi jednotlivými předměty. Celkový týdenní počet hodin nesmí být překročen.

4. Učební osnovy předmětů učebního plánu může ředitel školy upravit až do 30 % obsahu s ohledem na nové technologie, modernizaci oboru, podmínky regionu a požadavky sociálních partnerů.

5. Pro výuku všeobecně vzdělávacích předmětů se využívají platné učební osnovy pro Střední odborné školy.

6. Ve výuce cizího jazyka pokračuje žák zpravidla ve studiu toho cizího jazyka, kterému se učil v základní škole.

7. Nepovinné vyučovací předměty i jejich obsah zpracují předmětové komise a schválí ředitel školy. Žák se může v jednom školním roce přihlásit nejvýše do dvou nepovinných vyučovacích předmětů, popř. do tří, jsou-li jedním z nich sportovní hry nebo řízení motorových vozidel.

8. Výběrové předměty mohou být sestaveny do bloků, které tvoří zaměření studijního oboru. Tato zaměření lze uvádět v pedagogické dokumentaci školy a na vysvědčení. Učební osnovy výběrových předmětů, pokud nejsou součástí těchto učebních dokumentů, vypracované příslušnými předmětovými komisemi a schválené ředitelem školy, jsou povinnou dokumentací školy.

9. Počet vyučovacích hodin cvičení není v učebním plánu uveden. Rozsah cvičení se řídí charakterem vyučovacího předmětu.

10. Součástí předmětu praxe jsou čtyři týdny souvislé praxe, rozdělené do dvou ročníků, zpravidla do druhého a třetího. Tuto souvislou praxi vykonají žáci v podnicích, na smluvně zajištěných pracovištích.

11. V rámci časové rezervy může škola organizovat v prvním až třetím ročníku týdenní lyžařský výcvikový kurs a sportovně turistický kurs. Celková doba trvání kursů nesmí přesáhnout dva týdny za výše uvedené období. Organizace kursů se řídí metodickým pokynem MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT.

12. V dálkovém studiu se vyučuje podle učebního plánu dálkového studia a osnov denního studia. Tematické plány schvaluje ředitel školy. Počty konzultačních hodin mohou být upraveny maximálně do 10 %. Na konci každého pololetí se vždy z každého předmětu koná zkouška. V jednom dni mohou být nejvýše tři zkoušky.

13. V průběhu dálkového studia škola zajistí pro žáky jednotýdenní soustředění k získání praktických dovedností, zejména v elektrotechnických měřeních.

14. Žáci dálkového studia, kteří nemají pracovní zkušenosti ve studovaném nebo příbuzném oboru, jsou povinni, po projednání se školou, absolvovat v průběhu studia 4 týdny praxe, umožňující jim získat základní znalosti a dovednosti odpovídajícího odborného charakteru.

Metodický pokyn MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT

5.13.2.2. Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání

Tato kapitola uvádí obecnou strukturu rámcových vzdělávacích programů (RVP). Blíže o průběhu reformy kurikulárních dokumentů v kap. 5.2..

RVP stanovují:

- cíle středního odborného vzdělávání, klíčové kompetence, odborné kompetence a uplatnění absolventa (viz 5.4.2.),
- kurikulární rámec pro jednotlivé oblasti vzdělávání,
- rámcové rozvržení obsahu vzdělávání,
- průřezová témata,
- zásady tvorby školního vzdělávacího programu (ŠVP),
- základní podmínky uskutečňování vzdělávacího programu (materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví při vzdělávacích činnostech),
- podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných,
- využití RVP ve vzdělávání dospělých.

U jednotlivých vzdělávacích oblastí, které se mohou členit na vzdělávací obory, je uveden závazný obsah (učivo) a požadované výsledky vzdělávání. Přehled vzdělávacích oblastí:

- jazykové vzdělávání a komunikace (v českém a cizím jazyce),
- společenskovědní vzdělávání,
- přírodovědné vzdělávání (v oblasti fyziky, chemie, biologie a ekologie),
- matematické vzdělávání,
- estetické vzdělávání,
- vzdělávání pro zdraví (součástí je tělesná výchova),
- vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích,
- ekonomické vzdělávání,
- specifické odborné vzdělávání (v závislosti na oboru).

Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání stanovuje celkovou časovou dotaci jednotlivých oblastí za studium. Část doby je disponibilní. Uvedena je také doba odborné praxe, příp. učební praxe či odborného výcviku.

Způsob zařazení průřezových témat do výuky stanovuje ŠVP. Zahrnuta musí být všechna témata:

- občan v demokratické společnosti,
- člověk a životní prostředí,
- člověk a svět práce,
- informační a komunikační technologie.

ŠVP se zpracovává na základě RVP a platné legislativy. Odpovědnost za jeho vytvoření a realizaci nese ředitel školy. ŠVP musí být veřejně přístupný. Škola ho může vytvořit zvlášť pro jednotlivé formy vzdělávání (denní a ostatní, viz 5.12.2.) nebo můžou být jednotlivé programy součástí téhož dokumentu. Zvlášť se zpracovává ŠVP pro nástavbové či zkrácené studium. Na základě RVP pro jediný obor také škola může zpracovat více ŠVP pro různá zaměření.

Kromě identifikačních údajů ŠVP obsahuje:

- profil absolventa,
- charakteristiku vzdělávacího programu (celkové pojetí, organizace výuky, realizace praktického vyučování, klíčových kompetencí a průřezových témat, další a mimovyučovací aktivity, podmínky přijímacího řízení, formu závěrečné zkoušky a/nebo profilové části maturitní zkoušky a přístupy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných),
- učební plán a přehled rozpracování obsahu vzdělávání,
- učební osnovy či vzdělávací moduly.

5.13.3. Odborné vzdělávání – obory s výučním listem

Systém učebních dokumentů pro obory středního vzdělání s výučním listem je stejný jako pro obory středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz 5.13.2.). Také struktura rámcových vzdělávacích programů je obdobná (viz 5.13.2.2.).

Podle studie z roku 2008 tvoří všeobecná složka vzdělávání v nově vytvořených školních vzdělávacích programech (při započtení IKT – informačně-komunikační technologie a ekonomických předmětů u neekonomických oborů) u tříletých oborů průměrně 34 %, u dvouletých oborů E (viz 5.11.) jen 19 %.

Podstatnou část odborné složky vzdělávání v oborech středního vzdělání s výučním listem tvoří odborný výcvik (započítán ve výše uvedených údajích).

Příklad učebního plánu pro obor středního vzdělání s výučním listem Obráběč kovů uvádí kapitola 5.13.3.1..

Analýza školních vzdělávacích programů – 2007

Standard středoškolského odborného vzdělávání

5.13.3.1. Příklad učebního plánu oboru středního vzdělání s výučním listem

Příklad učebního plánu oboru středního vzdělání s výučním listem Obráběč kovů

Kmenový obor: Obráběč kovů, obráběčské práce

Učební obor: Obráběč kovů

Tříleté denní studium

Kategorie a názvy vyučovacích předmětů	Počet týdenních vyučovacích hodin v ročníku			Celkem
	1.	2.	3.	
A. Povinné				
a) základní				
Český jazyk a literatura	2	2	2	6
Cizí jazyk	2	2	2	6
Občanská nauka	1	1	1	3
Matematika	2-4	2	2	6-8
Fyzika	2-4	2-3	-	4-6
Práce s počítačem	0-3	0-3	-	2-4
Základy ekologie a chemie (1)	2	-	-	2
Tělesná výchova (2)	2	1	1	4
Ekonomika	-	-	2-4	2-4
*Technická dokumentace	2-4	1-3	0-1	4-6
*Strojírenská technologie	1-3	1-2	-	2-4
Strojnictví	0-2	1-3	0-2	4-6
Technologie	2-3	2-4	2-4	8-11
Odborný výcvik	6-12	14-17,5	14-17,5	34-45
b) výběrové	-	0-4	0-6	0-10
Celkem hodin týdně	max. 33	max. 33	max. 33	max. 99
B. Nepovinné				

(1) Výuka integrovaného vyučovacího předmětu základy ekologie a chemie se realizuje podle platných učebních osnov jednotlivých předmětů, které si škola vhodně upraví.

(2) Škola může organizovat v prvním až třetím ročníku týdenní lyžařský výcvikový kurs a sportovně turistický kurs. Celková doba trvání kursů nesmí přesáhnout dva týdny za výše uvedené období. Organizace kursů se řídí metodickými pokynem MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT.

Příklady nepovinných předmětů:

estetická výchova, konverzace v cizím jazyku, popřípadě další živý jazyk, multikulturní soužití, cvičení z matematiky, cvičení z fyziky, sportovní hry, základy rodinné výchovy, člověk a prostředí, psychologie práce, výpočetní technika, technika administrativy, dopravní výchova.

Poznámky k učebnímu plánu:

Všeobecně vzdělávacím předmětům se vyučuje podle učebních osnov pro tříleté učební obory středních odborných učilišť vydávaných Národním ústavem odborného vzdělávání Praha.

V době teoretického vyučování nesmí klesnout počet hodin tělesné výchovy pod 2 hodiny týdně. Doporučuje se zařadit 2 hodiny tělesné výchovy i do týdnů, ve kterých žáci absolvují odborný výcvik. Tyto hodiny se nezapočítávají do celkového počtu týdenních vyučovacích hodin v ročníku (lze překročit maximum, uvedené v učebním plánu).

Struktura a obsah předmětů označených hvězdičkou (*) sleduje profilaci absolventů. Stanovení cílů a obsahu vzdělání ve 3. ročníku je v kompetenci školy. Pro tuto část předmětů je nutno dopracovat osnovu, kterou schvaluje ředitel školy a která se stává součástí povinné učební dokumentace školy.

Výběrový předmět či výběrové předměty stanovuje ředitel školy, popř. rozhodne o tom, že časová dotace vyhrazená pro kategorii výběrových předmětů (popř. její část) bude využita ke zvýšení počtu hodin základních předmětů. Obsah výběrových předmětů musí být v souladu s profilem absolventa a se směrováním jeho přípravy. Učební osnovu výběrového předmětu zpracuje škola (může přitom využít učební osnovy z učebních dokumentů jiného oboru přípravy) a schválí ji ředitel školy. Po schválení se stává součástí povinné dokumentace školy.

Zařazení a struktura nepovinných předmětů je v kompetenci ředitele školy. Učební osnovy nepovinných vyučovacích předmětů vypracuje škola (popř. převezme vhodné učební osnovy z učebních dokumentů jiných oborů vzdělání), schválí je ředitel školy. Kromě předmětů uvedených lze nabídnout i další, v souladu s charakterem oboru přípravy. Žák se může přihlásit nejvíce do tří nepovinných vyučovacích předmětů, jsou-li jedním z nich sportovní hry.

Metodický pokyn MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT

5.13.4. Odborné vzdělávání - ostatní obory

Systém učebních dokumentů pro obory středního vzdělání je stejný jako pro obory středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz 5.13.2.). Rámcové vzdělávací programy pro tyto obory zatím nebyly schváleny; Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2.6.1.) v současnosti připravuje pilotní verzi Rámcového vzdělávacího programu pro praktickou školu. Blíže viz kap. 10.6.7..

Součástí studia v oborech středního vzdělání je kromě teoretického vyučování i vyučování praktické.

5.13.5. Konzervatoře

Vzdělávání v oborech konzervatoří se uskutečňuje podle učebních dokumentů vytvořených zvlášť pro každý program. V roce 2005 byly dokumenty upraveny ve shodě s novým školským zákonem.

Školský zákon přináší novou koncepci kurikulárních dokumentů, které budou vytvářeny na dvou úrovních – státní (rámcové vzdělávací programy – RVP) a školní (školní vzdělávací programy – ŠVP). V současné době Národní ústav odborného vzdělávání (viz 2.6.1.) připravuje RVP pro obory tanec, hudba, hudebně-dramatické umění a zpěv, dokumenty však zatím nebyly schváleny.

Vzdělávání v konzervatořích zahrnuje složku všeobecně vzdělávací, odbornou a pedagogickou.

Šestileté obory:

Většina všeobecného vzdělávání se realizuje v prvních čtyřech ročnících (které odpovídají střední škole), kde tvoří zhruba třetinu kurikula, zahrnuje však pouze český jazyk, cizí jazyky, dějiny, občanskou výchovu a IKT (informačně-komunikační technologie). Další dva roky studia jsou věnovány především odborné a pedagogické přípravě.

Tabulka časové dotace podle platných učebních dokumentů

	počet hodin týdně	celková dotace	všeobecné vzdělávání	odborné vzdělávání	pedagogické vzdělávání
1.–4. ročník	26,5–33	106–133	34–50	63–92	0
5.–6. ročník	17,5–25,5	35–51	5–8	25–41	5[1]
celkem za studium	24–33	144–185	42–55	88–133	5

[1]obor Hudba – zaměření Klasická hudba – obor činnosti dirigování: 3 týdenní vyučovací hodiny; obor Hudba – zaměření Klasická hudba – obor činnosti hra na klavír: 8 týdenních vyučovacích hodin; obor Hudba – zaměření Klasická hudba – obor činnosti hra na varhany: 6 týdenních vyučovacích hodin

Osmiletý obor Tanec:

V prvních čtyřech ročnících (odpovídajících druhému stupni základní školy) se vyučují všechny vzdělávací oblasti, všeobecné vzdělávání tvoří přes polovinu kurikula. Celkový počet hodin i počet hodin týdně tak výrazně převyšuje počet hodin na druhém stupni základní školy.

V dalších čtyřech ročnících všeobecné vzdělávání tvoří asi čtvrtinu kurikula, vyučuje se pouze český jazyk, cizí jazyky, občanská výchova a IKT (informačně-komunikační technologie). Je posílena odborná složka a v posledních třech ročnících se vyučují pedagogické předměty. Celkový počet hodin i počet hodin týdně dosti převyšuje počet hodin ve čtyřletých oborech středních škol (obvykle 128 celkem, max. 35 týdně).

Tabulka časové dotace podle platných učebních dokumentů:

	počet hodin týdně	celková dotace	všeobecné vzdělávání	odborné vzdělávání	pedagogické vzdělávání
1.–4. ročník	38–39,5	153–158	89	67–69	0
5.–8. ročník	40	160	39	110	11
celkem za studium	38–40	313–318	128	177–179	11

5.14. Vyučovací metody a didaktické materiály

Výuka na středních školách a konzervatořích je zpravidla rozčleněna do jednotlivých předmětů, postupně se zavádějí i průřezová témata. Vyučování je teoretické a praktické, přičemž v oborech odborného zaměření, a to zejména v oborech středního vzdělání s výučním listem, tvoří praktické vyučování podstatnou část výuky.

Základní metodické a didaktické požadavky mohou stanovit učební osnovy, resp. rámcové vzdělávací programy. Výběr konkrétních vyučovacích metod je však v kompetenci školy a jednotlivých vyučujících.

Školy, které již tvoří školní vzdělávací program, v něm musí popsat i celkové pojetí vzdělávání i výchovně-vzdělávací strategie jednotlivých předmětů/modulů. Podle školského zákona je jednou ze zásad vzdělávání co nejširší uplatňování účinných moderních pedagogických přístupů a metod.

Některé teoretické předměty se obvykle uskutečňují v odborných učebnách. Podle průzkumu Rychlá šetření z roku 2005 (blíže v 9.5.4.), kterého se zúčastnila více než třetina škol, má přes 90 % středních škol učebnu informační a výpočetní techniky, přes 80 % učebnu cizího jazyka, učebny biologie, chemie a fyziky má více než polovina škol.

Praktické vyučování zahrnuje cvičení, odborný výcvik, odbornou a uměleckou praxi a sportovní přípravu. Uskutečňuje se v poměrně malých skupinách žáků (viz 5.10.). V konzervatořích se preferuje individuální, příp. skupinová výuka.

Cvičení, uskutečňované v odborných učebnách, laboratořích či na pracovištích, jsou součástí vyučovacích předmětů posilujících odborné vzdělávání a přípravu žáků. Třída se při nich zpravidla dělí na skupiny (viz 5.10.). Cvičení může být i součástí některých teoretických předmětů.

Odborný výcvik a učební, odborná či umělecká praxe se uskutečňují ve škole, ve středisku praktického vyučování (příp. jiném v školském zařízení) anebo na pracovišti fyzických/právnických osob. Učební praxe se uskutečňuje pravidelně (střídá se týden teoretické a týden praktické výuky), odborná a umělecká praxe zpravidla v celotýdenních blocích.

Střední školy mohou v souladu s učebními dokumenty pro žáky organizovat lyžařské výchovně výcvikové kursy, sportovní nebo poznávací turistické kursy a další akce související s výchovně vzdělávací činností školy.

Alternativní směry výuky se uplatňují spíše na úrovni povinného vzdělávání (v některých víceletých gymnáziích). Některé střední školy využívají při výuce prvky waldorfské pedagogiky, tři z nich realizují obor Waldorfské lyceum.

Minimální materiální vybavení školy stanovují učební dokumenty, hygienické požadavky na prostory příslušná vyhláška Ministerstva zdravotnictví. Konkrétní požadavky na učební pomůcky nejsou stanoveny, o výběru vhodných učebních pomůcek rozhoduje ředitel školy, musí však být přizpůsobeny potřebám žáků. Ministerstvo školství uveřejňuje každoročně ve Věstníku a na internetu Seznam učebnic a učebních textů, kterým byla udělena schvalovací doložka na základě posouzení, zda jsou v souladu s cíli vzdělávání stanovenými školským zákonem, učebními dokumenty a právními předpisy. Školy však mohou používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s těmito cíly. O výběru učebnic a učebních textů rozhoduje ředitel, žáci si je hradí sami (výjimky viz 5.9.). Téměř všechny škol byly v roce 2007/2008 vybaveny počítači, v naprosté většině případů včetně připojení na internet (blíže v 7.1.).

Pro domácí přípravu žáků neexistují žádné metodické předpisy.

Rychlá šetření 2005

Vyhláška MZ v dohodě s MŠMT a MPSV o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu dětí a mladistvých

5.15. Hodnocení žáků

Ve středních školách a konzervatořích existuje jednak průběžné hodnocení, jednak závěrečné hodnocení žáků na vysvědčení. Neexistují žádné ročníkové či jiné zkoušky nebo celostátní testování výkonu žáků. Hodnocení žáků nižšího stupně gymnázií viz ve 4.12..

Podle vyhlášky jsou pravidla hodnocení výsledků vzdělávání žáků součástí školního řádu a vycházejí z rámcových a školních vzdělávacích programů (resp. dosud platných učebních dokumentů). Pravidla

hodnocení schvaluje školská rada. Při hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.

Podle průzkumu Rychlá šetření z roku 2005 (blíže v 9.5.4.), kterého se zúčastnila více než třetina středních škol, využívají při průběžném hodnocení známkování 1–5 téměř všechny školy, bodové/procentuální hodnocení využívá polovina škol, slovní hodnocení téměř čtvrtina škol a pořadí žáka v rámci třídy čtrnáct procent škol. Nejčastěji přitom školy využívají pouze známkování (23 % škol) anebo kombinaci známkování, bodového/procentuálního vyjádření a slovního hodnocení (18,5 % škol).

Hodnocení výsledků žáka na vysvědčení se provádí na konci každého pololetí, a to klasifikací, slovně nebo kombinací obou způsobů. V případě použití klasifikace se žák v jednotlivých předmětech hodnotí těmito stupni prospěchu:

- 1 – výborný,
- 2 – chvalitebný,
- 3 – dobrý,
- 4 – dostatečný,
- 5 – nedostatečný.

Není-li možno žáka hodnotit, uvede se "nehodnocen(a)", byl-li z předmětu (např. ze zdravotních důvodů) uvolněn, uvede se "uvolněn(a)".

U žáků denní formy studia se hodnotí i chování, a to stupni:

- 1 – velmi dobré,
- 2 – uspokojivé,
- 3 – neuspokojivé.

Celkové hodnocení žáka se na vysvědčení vyjadřuje stupni:

- prospěl(a) s vyznamenáním, není-li klasifikace nebo slovní hodnocení po převodu do klasifikace v žádném povinném předmětu horší než stupeň 2 – chvalitebný a průměrný prospěch z povinných předmětů není horší než 1,50 a chování je hodnoceno jako velmi dobré. V oborech vzdělání skupiny Umění, užité umění se dále vyžaduje v odborných předmětech prospěch 1 – výborný,
- prospěl(a), není-li klasifikace nebo slovní hodnocení po převodu do klasifikace v některém povinném předmětu vyjádřena stupněm 5 – nedostatečný,
- neprospěl(a), je-li klasifikace nebo slovní hodnocení po převodu do klasifikace v některém povinném předmětu vyjádřena stupněm 5 – nedostatečný nebo není-li žák hodnocen z některého předmětu na konci druhého pololetí,
- nehodnocen(a), pokud není možné žáka hodnotit z některého předmětu na konci prvního pololetí ani v náhradním termínu.

K posílení kázně žáků slouží výchovná opatření. Ředitel, třídní učitel či učitel odborného výcviku může v případech daných vyhláškou udělit pochvalu nebo jiné ocenění a při zaviněném porušení pravidel stanovených školním řádem napomenutí nebo důtku. Ředitel školy může dále rozhodnout o podmíněném vyloučení a vyloučení ze studia.

Rychlá šetření 2005

5.16. Postup žáků

Do vyšších ročníků mohou postoupit pouze ti žáci, kteří byli na vysvědčení na konci druhého pololetí hodnoceni stupněm "prospěl s vyznamenáním" nebo "prospěl". Žák, který na konci druhého pololetí neprospěl nejvýše ze 2 povinných předmětů, nebo žák, který neprospěl na konci prvního pololetí nejvýše ze 2 povinných předmětů vyučovaných pouze v prvním pololetí, koná z těchto předmětů komisionální

opravnou zkoušku. Žáku, který splnil povinnou školní docházku a na konci druhého pololetí neprospěl nebo nemohl být hodnocen, může ředitel na základě písemné žádosti povolit opakování ročníku (informace o žácích plnících povinnou školní docházku – viz 4.13.). Žák, který již splnil povinnou školní docházku, může také se souhlasem ředitele přerušit studium, nejvýše však na 2 roky.

Mimořádně nadaného žáka může ředitel na žádost jeho zákonného zástupce přeřadit do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předchozího. Podmínkou je vykonání zkoušek z učiva (nebo části učiva) ročníku, který žák neabsolvuje.

5.17. Certifikace

Studium na středních školách je ukončeno

- závěrečnou zkouškou, a to v oborech středního vzdělání a středního vzdělání s výučním listem a v oborech zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem (viz 5.17.2. a 5.17.3.),

nebo

- maturitní zkouškou, a to v oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou a v oborech nástavbového studia a zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz 5.17.1. a 5.17.2.). Studium na konzervatoři se ukončuje absolutoriem v konzervatoři (viz 5.17.5.), příp. maturitní zkouškou (viz 5.17.2.).

Všechny zkoušky ověřují, jak žáci dosáhli cílů vzdělávání v příslušném oboru, zejména ověřují úroveň klíčových vědomostí, dovedností a postojů žáka, které jsou důležité pro jeho další vzdělávání nebo výkon povolání, příp. odborných činností.

Maturitní zkouška je předpokladem přijetí na vysokou školu nebo na vyšší odbornou školu. K přijetí ke studiu na vysoké škole v oblasti umění postačuje absolutorium v konzervatoři.

Po složení zkoušek získávají žáci vysvědčení o těchto zkouškách, na kterém je uvedena klasifikace jejich jednotlivých částí, celkové hodnocení a doložka o získaném stupni vzdělání. V oborech vzdělání s výučním listem žáci získají ještě výuční list. Tyto doklady vydávají školy, které odpovídají za obsah i organizaci zkoušek.

Školský zákon zavedl novou strukturu maturitní zkoušky, stanovil dvě části – společnou (státní) a profilovou (školní). Tímto způsobem by žáci měli ukončovat vzdělávání počínaje školním rokem 2009/10, resp. 2011/12 (blíže v 5.2.). S centrálním (státním) zadáváním se v budoucnu počítá i u závěrečných zkoušek v oborech středního vzdělání s výučním listem.

Obsah, termíny a hodnocení zkoušek popisují následující subkapitoly.

5.17.1. Všeobecné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou

Úspěšným složením maturitní zkoušky žáci získávají střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A). Dokladem o dosaženém vzdělání je vysvědčení o maturitní zkoušce. Žák může konat maturitní zkoušku, pokud úspěšně ukončil posledního ročník vzdělávání, a to nejpozději do 5 let od ukončení studia.

Obsahem maturitní zkoušky v oborech s všeobecným zaměřením (v gymnáziích) je zkouška z českého jazyka a literatury, z cizího jazyka a z dalších dvou volitelných předmětů. Dobrovolně lze skládat zkoušku z jednoho dalšího vyučovacího předmětu. Studuje-li žák zaměření na matematiku nebo na matematiku a fyziku, je jedním z maturitních předmětů matematika; v zaměření na programování je to buď matematika, nebo programování.

Volitelné předměty, s výjimkami uvedenými výše, stanoví ředitel, žák oznámí do konce prosince, který z volitelných předmětů si vybral. Aby se předmět mohl stát volitelným maturitním předmětem, jeho celková

týdenní hodinová dotace v učebním plánu v průběhu studia musí činit aspoň 4 hodiny. Dále platí, že lze skládat zkoušku celkem nejvýše ze dvou cizích jazyků, zkoušku z tělesné výchovy lze skládat jen v oborech zaměřených na sportovní přípravu nebo tělesnou výchovu.

Maturitní zkouška je ústní. Písemnou část má zkouška z českého jazyka a literatury, případně i zkouška z matematiky, je-li povinnou součástí maturitní zkoušky. Ředitel může stanovit písemnou část i u cizího jazyka.

Písemná část trvá nejdéle 240 minut, témata/příklady stanoví ředitel. Pro ústní zkoušku je předem stanoveno 25–30 témat, z nichž si žák jedno vylosuje. Zkouška trvá 15 minut, příprava na ni rovněž 15 minut, v případě grafického řešení lze přípravu prodloužit o dalších 15 minut.

Písemná část zkoušky se koná v dubnu v termínu určeném ředitelem školy. Ústní zkoušky se konají nejdříve ve druhém úplném týdnu v květnu a nejpozději 15. června. Před zahájením ústní zkoušky se žáci neúčastní vyučování po dobu 5 vyučovacích dnů.

Maturitní zkouška je komisionální. Komise se skládá z předsedy, místopředsedy a třídního učitele (stálí členové), z učitele příslušného předmětu a přísedícího. Předseda je pedagog z jiné střední školy jmenovaný krajským úřadem, ostatní členy jmenuje ředitel střední školy. Klasifikaci jednotlivých zkoušek na návrh jednotlivých zkoušejících schvaluje zkušební komise hlasováním. Stupnice klasifikace je pětistupňová. Přihlíží se přitom nejméně jednou třetinou ke známce z písemné zkoušky, pokud byla součástí zkoušky z předmětu. Celkové hodnocení maturitní zkoušky provádí zkušební komise na stupnici:

a) prospěl s vyznamenáním, pokud jednotlivé známky nejsou horší než stupeň 2 a průměrný prospěch není vyšší než 1,50;

b) prospěl, jestliže jednotlivé známky nejsou horší než stupeň 4,

c) neprospěl, jestliže některá ze známek je stupně 5.

Do celkového hodnocení se nezahrnuje prospěch z dobrovolné zkoušky. Pokud žák při maturitní zkoušce neprospěje z jednoho předmětu, může zkoušku z tohoto předmětu opakovat, neprospěje-li z více předmětů, může opakovat celou maturitní zkoušku.

Vyhláška MŠMT o ukončování studia ve středních školách a učilištích

5.17.2. Odborné vzdělávání – obory s maturitní zkouškou

Úspěšným složením maturitní zkoušky žáci získávají střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A, resp. v oborech postsekundárního vzdělávání ISCED 4A). Dokladem o dosaženém vzdělání je vysvědčení o maturitní zkoušce. Žák může konat maturitní zkoušku, pokud úspěšně ukončil posledního ročník vzdělávání, a to nejpozději do 5 let od ukončení studia. Žáci konzervatoří konají maturitní zkoušku nejdříve po čtvrtém, v oboru tanec po osmém ročníku studia.

Maturitní zkouška v odborných oborech středních škol se skládá ze zkoušky z českého jazyka a literatury, zkoušky z volitelného předmětu, teoretické zkoušky z odborných předmětů a praktické zkoušky z odborných předmětů, resp. odborného výcviku.

Maturitní zkouška v oborech středních škol skupiny Umění a užité umění se skládá ze zkoušky z českého jazyka a literatury, zkoušky z cizího jazyka, zkoušky z dějin výtvarné kultury a zkoušky z odborných předmětů. Zkouška z odborných předmětů se člení na praktickou zkoušku, včetně ústní obhajoby práce zpracované na zadané téma, a na ústní zkoušku z odborných předmětů podle zaměření oboru vzdělání.

Maturitní zkouška v konzervatoři se skládá ze zkoušky z českého jazyka a literatury, zkoušky z volitelného předmětu a zkoušky z odborných předmětům, která má teoretickou a praktickou část. Praktická zkouška z odborných předmětů může mít podobu veřejného vystoupení.

Teoretické zkoušky z odborných předmětů, praktické zkoušky z odborných předmětů nebo odborného výcviku a volitelné předměty jsou stanoveny v učebních dokumentech. Pojetí a obsah těchto zkoušek stanoví ředitel školy. Volitelnými předměty mohou být pouze předměty, jejichž celková týdenní dotace za studium činí nejméně 4 hodiny.

Maturitní zkouška je ústní s výjimkou písemné části zkoušky z českého jazyka a literatury a praktické zkoušky z odborného výcviku či z odborných předmětů.

Písemná práce z českého jazyka a literatury trvá nejdéle 240 minut, žák zvolí jedno ze čtyř témat stanovených ředitelem školy. Pro jednotlivé ústní zkoušky se stanoví 25 až 30 témat, z nichž si žák jedno téma vylosuje. Příprava ke každé zkoušce trvá 15 minut, jednotlivé ústní zkoušky trvají nejdéle 15 minut. Součástí zkoušky může být i grafické či písemné řešení.

Počet témat praktické zkoušky stanoví ředitel školy. Pokud je stanoveno více než jedno téma, žák si jedno téma vylosuje. Praktickou zkoušku koná žák nejdéle 3 dny; u oborů vzdělání skupiny Umění, užité umění 2 až 4 týdny, v konzervatoři nejdéle 3 dny. V jednom dni trvá praktická zkouška nejvýše 7 hodin.

Písemná část zkoušky z českého jazyka se koná v dubnu. Ústní zkoušky se konají nejdříve ve druhém úplném týdnu v květnu a nejpozději 15. června. Praktické zkoušky se konají před ústními zkouškami, nejdříve 15. dubna. Před zahájením ústní zkoušky nebo praktické zkoušky se žáci neúčastní vyučování po dobu 5 vyučovacích dnů.

Hodnocení maturitní zkoušky – viz 5.17.1..

Vyhláška MŠMT o ukončování studia ve středních školách a učilištích

5.17.3. Odborné vzdělávání – obory s výučním listem

Pro získání středního vzdělání s výučním listem (ISCED 3C, resp. v postsekundárním vzdělávání ISCED 4C) je třeba úspěšně složit závěrečnou zkoušku. Dokladem o dosaženém vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list. Žák může konat závěrečnou zkoušku, pokud úspěšně ukončil posledního ročník vzdělávání, a to nejpozději do 5 let od ukončení studia.

Témata, obsah, formu, pojetí a termín konání stanoví v souladu s učebními dokumenty ředitel školy. Zkouška se skládá z několika samostatně klasifikovaných částí, které se konají v pořadí: písemná zkouška, praktická zkouška z odborného výcviku a ústní zkouška.

Pro písemnou zkoušku stanoví ředitel školy nejméně 3 témata, z nichž si žák jedno téma zvolí. Písemná zkouška trvá nejdéle 240 minut.

Počet témat praktické zkoušky stanoví ředitel školy. Pokud je stanoveno více než jedno téma, žák si jedno téma vylosuje. Praktickou zkoušku koná žák nejdéle 3 dny; u oborů vzdělání skupiny Umění, užité umění trvá praktická zkouška 2 až 4 týdny. V jednom dni trvá praktická zkouška nejvýše 7 hodin.

Pro ústní zkoušku stanoví ředitel školy 25 až 30 témat, z nichž si žák jedno téma vylosuje. Příprava trvá nejméně 15 minut, vlastní zkouška nejdéle 15 minut. Součástí zkoušky může být i grafické či písemné řešení.

Závěrečná zkouška se koná v červnu v termínech stanovených ředitelem školy. Před zahájením ústní zkoušky, popřípadě praktické zkoušky se žáci neúčastní vyučování po dobu 4 vyučovacích dnů.

Závěrečná zkouška je komisionální. Komise se skládá z předsedy, místopředsedy a třídního učitele (stálí členové), z učitele odborného výcviku, odborných předmětů a odborníka z praxe. Předseda je pedagog z jiné

střední školy jmenovaný krajským úřadem, ostatní členy jmenuje ředitel střední školy. Klasifikaci jednotlivých zkoušek na návrh členů komise schvaluje zkušební komise hlasováním. Stupnice klasifikace je pětistupňová. Celkové hodnocení maturitní zkoušky provádí zkušební komise na stupnici:

a) prospěl s vyznamenáním, pokud jednotlivé známky nejsou horší než stupeň 2 a průměrný prospěch není vyšší než 1,50;

b) prospěl, jestliže jednotlivé známky nejsou horší než stupeň 4,

c) neprospěl, jestliže některá ze známek je stupně 5.

Pokud žák vykoná některou ze zkoušek neúspěšně, může ji opakovat, nejvýše však dvakrát.

Vyhláška MŠMT o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem

5.17.4. Odborné vzdělávání – ostatní obory

Pro dosažení střední vzdělání (ISCED 2C, příp. 3C) je třeba složit závěrečnou zkoušku. Dokladem o dosaženém vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce. Žák může konat závěrečnou zkoušku, pokud úspěšně ukončil posledního ročník vzdělávání, a to nejpozději do 5 let od ukončení studia.

Témata, obsah, formu, pojetí a termín konání závěrečné zkoušky v oborech středního vzdělání stanoví v souladu s učebními dokumenty ředitel školy. Zkouška se skládá z praktické zkoušky z odborných předmětů a teoretické zkoušky z odborných předmětů.

Praktickou zkoušku z odborných předmětů koná žák před zkouškou teoretickou. Ředitel školy stanoví 3 až 5 témat, z nichž se pro skupinu žáků stanovenou ředitelem školy jedno téma vylosuje. Zkouška trvá nejdéle 240 minut.

Teoretická zkouška z odborných předmětů je ústní. Ředitel školy stanoví 20 až 30 témat, z nichž si žák jedno vylosuje. Pokud tak stanoví učební dokumenty, lze ji členit na dvě samostatně klasifikované zkoušky. Příprava trvá nejméně 15 minut, vlastní zkouška nejdéle 15 minut. Součástí zkoušky může být písemné nebo grafické řešení zadaného úkolu.

Hodnocení a termíny závěrečné zkoušky – viz 5.17.3..

Vyhláška MŠMT o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem

5.17.5. Konzervatoře

Studium na konzervatoři se zpravidla ukončuje absolutoriem v konzervatoři. Úspěšným složením absolutoria v konzervatoři žák získá vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B). Toto vzdělání umožňuje přístup pouze na umělecké obory vysokých škol. Pro přijetí do ostatních oborů vysokých škol nebo na vyšší odbornou školu musí žák složit ještě maturitní zkoušku (viz 5.17.2.). Absolutorium v konzervatoři je třeba vykonat nejpozději do 5 let od ukončení posledního ročníku vzdělávání.

Žák může konat absolutorium v konzervatoři, pokud úspěšně ukončil poslední ročník vzdělávání a

- v šestiletém vzdělávacím programu úspěšně vykonal závěrečné komisionální zkoušky z českého jazyka a literatury a dějin oboru nebo maturitní zkoušku,
- v osmiletém vzdělávacím programu úspěšně vykonal závěrečné komisionální zkoušky z českého jazyka a literatury a cizího jazyka nebo maturitní zkoušku,

Absolutorium v konzervatoři se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených učebními dokumenty, zkoušky z cizího jazyka, absolventské práce a její obhajoby, absolventského výkonu z jednoho nebo dvou hlavních oborů, popřípadě zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy, pokud tak stanoví učební dokumenty. V oboru tanec se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených učebními dokumenty, absolventské práce a její obhajoby, absolventského výkonu a zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy.

Obsah jednotlivých částí stanoví ředitel školy. Pro teoretickou zkoušku z odborných předmětů, zkoušku z umělecko-pedagogické přípravy a zkoušku z cizího jazyka se stanoví 25 až 30 témat, z nichž si žák jedno téma vylosuje, téma absolventské práce a absolventského výkonu stanoví každému žákovi ředitel. Příprava ke každé zkoušce trvá nejméně 20 minut, jednotlivá zkouška nejdéle 30 minut, resp. 15 minut u zkoušky z cizího jazyka.

Absolventský výkon se koná nejdříve 10. února, ostatní zkoušky se konají v červnu. Po dobu 5 vyučovacích dnů před zahájením absolutoria v konzervatoři se žáci nezúčastňují vyučování.

Absolutorium v konzervatoři se koná před zkušební komisí. Předseda zkušební komise je jmenován krajským úřadem, musí být pedagogickým pracovníkem z jiné konzervatoře nebo vysoké školy. Místopředsedu a členy zkušební komise pro absolutorium v konzervatoři jmenuje ředitel školy. Členem komise je vedoucí absolventské práce, vedoucí absolventského výkonu a oponent. Klasifikace jednotlivých částí absolutoria navrhují jednotliví zkoušející, vedoucí absolventského výkonu či absolventské práce podle následující stupnice prospěchu:

- 1 – výborně,
- 2 – velmi dobře,
- 3 – dobře,
- 4 – nevyhověl.

Celkové hodnocení absolutoria v konzervatoři provádí zkušební komise podle této stupnice:

- prospěl(a) s vyznamenáním, jestliže celkový průměr klasifikace žáka není vyšší než 1,5, absolventský výkon je klasifikován stupněm 1 a žák nemá v žádné části absolutoria stupeň prospěchu horší než 2,
- prospěl(a), jestliže celkový průměr klasifikace žáka je vyšší než 1,5 a žák nemá v žádné části absolutoria stupeň prospěchu 4,
- neprospěl(a), jestliže žák má v některé části absolutoria stupeň prospěchu 4 – nevyhověl.

Neprospěl-li žák ze zkoušky absolutoria v konzervatoři, popřípadě neobhájil-li absolventskou práci, může konat opravnou zkoušku, popřípadě opravnou obhajobu absolventské práce v termínu, který mu určí zkušební komise. Opravnou zkoušku a opravnou obhajobu absolventské práce je možno konat dvakrát.

Vyhláška MŠMT o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem

5.18. Výchovné a profesní poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním

Výchovné a kariérové poradenství a prevenci sociálně pedagogických jevů zajišťuje žákům škola prostřednictvím výchovného poradce a školního metodika prevence, příp. i školního psychologa či školního speciálního pedagoga. Blíže viz v kapitole 4.15..

Pedagogicko-psychologickou pomoc žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním nebo sociálním vývoji poskytuje také síť pedagogicko-psychologických poraden. Poradny poskytují služby i rodičům a pedagogickým pracovníků, kteří tyto žáky vzdělávají. Poradenství ve vzdělávání a

výchově zdravotně postižených nebo znevýhodněných žáků zajišťují speciálně pedagogická centra. Blíže viz v kapitole 10.6.10.1..

Od školního roku 2001/02 bylo na základě vládního rozhodnutí (Opatření ke zvýšení zaměstnanosti absolventů škol z dubna 2000) do učebních dokumentů všech středních škol zařazeno nové učivo - Úvod do světa práce. Není to samostatný vyučovací předmět, ale komplex tematických celků, které jsou začleněny do těch vyučovacích předmětů, které již jsou součástí výuky příslušného oboru vzdělání (např. základy společenských věd a zeměpis v gymnaziálních oborech a občanská nauka, odborné předměty a odborný výcvik/praxe v oborech odborných). Tematické celky Úvodu do světa práce by měly žákům především zprostředkovat znalosti a dovednosti, které jim pomohou při vstupu na trh práce a které jim umožní rozhodovat se o další profesní a vzdělávací orientaci. Patří k nim i umění formulovat své představy a prezentovat své kvality, znalost práv a povinností vlastních i těch, které má zaměstnavatel, a znalost institucí, které jim mohou při jejich vstupu do světa práce pomoci.

V rámcových vzdělávacích programech (RVP) je zařazena vzdělávací oblast (pro gymnázia), resp. průřezové téma (pro odborné obory) Člověk a svět práce. RVP také požadují, aby absolventi gymnázií disponovali kompetencí k podnikavosti a absolventi odborných oborů kompetencí k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám.

Poradenství poskytuje žákům či uchazečům o studium také Centrum kariérového poradenství, které je součástí Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV, více viz ve 2.6.1.). NÚOV vydává řadu publikací analyzujících úspěšnost absolventů na trhu práce. Do roku 2008 také každoročně vydával příručky Kam na školu – Střední školy v České republice a Kam na školu – Vyšší odborné školy v České republice. Od šk. roku 2008/09 nahrazuje tyto příručky informační portál www.infoabsolvent.cz. Tento integrovaný Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA) byl vytvořen v rámci systémového projektu VIP Kariéra Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, spolufinancovaného Evropským sociálním fondem. Projekt uskutečňuje NÚOV a Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP, viz 10.6.10.1.). Na webových stránkách zájemce nalezne u každého oboru vzdělání na středních školách, konzervatořích a vyšších odborných školách anotaci, uplatnění absolventa oboru, informace o nezaměstnanosti, základní dokumenty a školy, které obor realizují. Pro vysokoškolské obory jsou zatím uvedeny pouze informace o školách uskutečňujících daný obor. Dále lze vyhledávat podle zvoleného povolání – pro každou pozici je uvedena jeho charakteristika, vykonávané činnosti, přehled oborů, ve kterých lze získat potřebnou kvalifikaci, průměrný měsíční výdělek a další informace. Stránky obsahují i rady pro volbu povolání a pro případ potíží při studiu i kontakty na odborné pracovníky pedagogicko-psychologických poraden, Centra kariérového poradenství, úřadů práce a Informačního centra pro mládež (součást Národního institutu dětí a mládeže, viz 2.6.1.). Významnou součástí systémového projektu je také vytvoření školních poradenských pracovišť na 110 školách. V nich působí školní psycholog a/nebo školní speciální pedagog, výchovný poradce a školní metodik prevence. Tato pracoviště v rámci projektu zřizuje IPPP.

Vysoké školy i vyšší odborné školy pořádají Dny otevřených dveří, v jejichž průběhu se zájemci o studium a jejich rodinní příslušníci seznamují s chodem školy a se studijními i materiálními podmínkami studia.

Péčí Centra pro studium vysokého školství v Praze je nabídka studijních programů vysokých škol pro následující akademický rok s předstihem uveřejňována na internetu, kromě toho se objevuje i v odborném tisku.

Informace o studijních možnostech lze získat i prostřednictvím každoročního veletrhu pomaturitního vzdělávání GAUDEAMUS.

Nezaměstnanost absolventů škol je odrazem celkové nezaměstnanosti a ekonomické situace v zemi. Absolventi jsou na jednu stranu vybaveni řadou pozitivních schopností a dovedností, na stranu druhou jsou však oproti ostatní populaci znevýhodněni některými faktory, především nedostatkem praxe. Meziročně v poslední době zaznamenáváme pokles míry nezaměstnanosti absolventů škol.

Nejnižší míra nezaměstnanosti je dlouhodobě mezi čerstvými absolventy gymnaziálních oborů následují absolventi odborných oborů s maturitní zkouškou typu M, nejvyšší míra nezaměstnanosti je u čerstvých absolventů oborů s výučním listem a oborů s maturitní zkouškou typu L (podrobnější statistické informace viz v 5.21.5.). Je však třeba brát v úvahu, že jde o poměr čerstvých absolventů evidovaných jako uchazeči o zaměstnání na pracovních úřadech vůči všem čerstvým absolventům dané úrovně vzdělávání, tedy včetně těch, kteří pokračují ve vzdělávání nebo se o zaměstnání vůbec neucházejí. Podíl absolventů, kteří pokračují ve vzdělávání, je vysoký u gymnaziálních i odborných oborů s maturitní zkouškou (skoro tři pětiny maturantů pokračují ve vzdělávání na terciární úrovni). Naopak absolventi bez maturitní zkoušky, kteří nemají přístup na terciární úroveň vzdělávání, zpravidla přecházejí nebo usilují o přechod na trh práce, i když část z nich pokračuje ve vzdělávání na postsekundární úrovni.

U absolventů s výučním listem byl zaznamenán výrazný pokles počtu nezaměstnaných absolventů v posledních dvou obdobích. U těchto absolventů je patrný rozdíl v nezaměstnanosti mezi obory kategorie E a H (viz 5.11.) – u oborů E, určených lehce mentálně postiženým žákům, je nezaměstnanost mnohem vyšší (téměř pětinová).

Z hlediska uplatnění absolventů všech typů středních škol na trhu práce je situace nejpříznivější v Praze a naopak nejhorší v Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Pokud jde o obor studia, vykazují dlouhodobě nejnižší míry neúspěšnosti absolventi zdravotnických oborů.

Zařazení odborné praxe a odborného výcviku v podnicích do učebních plánů středních škol umožňuje kontakt mezi žáky a zaměstnavateli, které mohou ovlivnit rozhodnutí o nástupu do zaměstnání.

Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním - 2007

Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2008

Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2006

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

5.19. Soukromé školy

Zastoupení soukromých a církevních škol je nerovnoměrné z hlediska druhů škol, geografického rozmístění i oborů vzdělání.

Nejvyšší podíl neveřejných škol je mezi vyššími odbornými školami (třetina). Soukromé školy se nejsilněji prosadily ve středním vzdělávání (kde tvoří necelou čtvrtinu všech škol) a vyšším odborné vzdělávání (kde tvoří více než čtvrtinu institucí). Církevní školy mají mnohem menší zastoupení, procentuálně nejvyšší je u vyšších odborných škol a u škol uskutečňujících gymnaziální obory. Jde vesměs o malé školy. Detailní statistické údaje o procentuálním zastoupení soukromých a církevních škol a jejich žáků viz kap. 2.9.2..

Vysoké zastoupení mají soukromé a církevní školy v Praze, což se nejvýznamněji projevuje u středních škol. Pokud jde o oborovou strukturu, vedle všeobecného vzdělávání jsou zastoupeny především obory ekonomické, často podnikatelsky zaměřené, a výpočetní technika.

V následujících paragrafech je uvedena historie vzniku, legislativa a principy financování soukromých a církevních škol od mateřských po vyšší odborné. V kapitolách popisujících ostatní vzdělávací úrovně jsou popsány jen specifické otázky týkající se daných vzdělávacích úrovní. Jde o kapitoly 2.6.4.1., 3.14., 4.16. a 6.17..

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

5.19.1. Historický přehled

Vznik škol soukromých a církevních umožnila již novela předchozího školského zákona v roce 1990. Cílem bylo především rychle odstranit nerovnováhu mezi nabídkou a poptávkou po středním vzdělávání jak co do počtu vzdělávacích příležitostí, tak co do jejich struktury. Byl umožněn vznik všech škol (s výjimkou škol vysokých) a vznik školských zařízení. Vznik soukromých vysokých škol umožnil teprve nový vysokoškolský zákon schválený v roce 1998 (viz 6.17.2.).

Pro soukromé a církevní školy byly vytvořeny velmi příznivé podmínky stanovením liberálních předpisů pro jejich vznik a tím, že na jejich ekonomickém zabezpečení se stát podílí v míře srovnatelné s ekonomickým zabezpečením provozu škol veřejných.

Církevní školy mohou zřizovat státem uznané církve nebo náboženská společenství registrovaná orgánem státní správy.

Zakladatelem soukromé školy mohla být fyzická či právnická osoba, právní forma nebyla předepsána, k dispozici byly právní formy definované obchodním zákoníkem. Novely zákonů z roku 1995 přinesly zpřísnění požadavků na soukromé a církevní školy:

- školy musí mít od 1. července 1997 právní subjektivitu; musí tedy v právních vztazích vystupovat svým jménem, což znamená, že nemohou být organizační součástí svého zřizovatele;
- v rámci nově stanovené procedury registrace institucí byly zpřísněny podmínky pro uznávání soukromých a církevních škol a školských zařízení a stanoveny podmínky pro jejich vyřazování, které předtím zákon nedefinoval. Zatímco do roku 1995 byly podmínky pro registraci škol v podstatě pouze formální, nyní musí každá škola v žádosti o zápis do rejstříku škol a školských zařízení předkládat i popis způsobu personálního zajištění, hospodaření a financování, údaje o navrhovaném nejvyšším počtu žáků školy, stanovisko územně příslušného krajského úřadu ke zřízení střední nebo vyšší odborné školy, resp. stanovisko územně příslušné obce u škol základních.

5.19.2. Legislativní rámec

Školský zákon z roku 2004 neobsahuje pojem soukromá škola, nýbrž hovoří o jednotlivých zřizovatelích škol. Školy běžně označované jako školy soukromé definuje jako školy, které jsou zřizovány jinou právnickou nebo fyzickou osobou než státem, krajem, obcí nebo registrovanou církví. Školy církevní jsou definovány jako školy zřizované registrovanou církví nebo náboženskou společností, která získala oprávnění školy zřizovat.

Zákon stanoví pravidla pro vznik, registraci, popř. zánik soukromých a církevních škol. Soukromé školy si při svém vzniku volily některou z právních forem, které nabízel obchodní zákoník. Od r. 1995 mohly mít i formu obecně prospěšné společnosti. Školský zákon z roku 2004 zavedl novou právní formu – školskou právnickou osobu, jíž mohou nabývat jak státní a veřejné, tak soukromé školy a školská zařízení (blíže viz 2.6.4.1.). Této možnosti využívají v současnosti především církve; většina církevních škol má tuto právní formu.

Pokud je soukromá nebo církevní škola zařazena do školského rejstříku, je vzdělání v ní získané rovnocenné vzdělání získanému v analogických školách veřejných (viz 4.16., 5.17. a 6.15.1.). Zařazení instituce do školského rejstříku je rovněž předpokladem pro jakýkoli nárok na přidělení finančních prostředků ze státního rozpočtu.

Financování církevních škol upravuje školský zákon. Podle tohoto zákona je činnost církevních škol a školských zařízení financována ve stejném rozsahu jako činnost škol zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, s výjimkou výdajů na pořízení či zhodnocení dlouhodobého majetku, pokud jím nejsou učební pomůcky.

Financování soukromých škol upravuje vedle školského zákona i samostatný zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením.

Zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

5.19.3. Financování soukromých škol

Financování soukromých a církevních škol se liší právní úpravou (viz 5.19.2.).

Soukromé školy a školská zařízení dostávají dotaci ze státního rozpočtu prostřednictvím krajů. Dotace je určena na financování neinvestičních výdajů souvisejících s výchovou a vzděláváním a na financování běžných provozních neinvestičních výdajů, které veřejným školám hradí kraj nebo obec jako zřizovatelé. Tyto prostředky jsou přidělovány na základě smlouvy uzavřené s krajským úřadem na příslušný školní rok. Smlouva konkretizuje vzdělávací činnosti, na něž bude dotace poskytována, jejich rozsah (počet žáků) a procento z normativu. Normativy pro soukromé školy podle jednotlivých oborů a forem vzdělávání, délky provozu a velikosti školy každoročně stanoví Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) na základě zákona o poskytování dotací soukromým školám. Dále jsou stanoveny příplatky na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Investiční výdaje soukromé školy hradí zřizovatel.

Pokud škola splňuje základní podmínky, jimiž jsou zařazení v rejstříku škol a školských zařízení a další administrativní náležitosti smlouvy, vyúčtování předchozí dotace, poskytnutí výročních zpráv o činnosti a o hospodaření školy a informace o jejich projednání, dostává škola dotaci v základní výši. Pokud splňuje další soubor podmínek, může krajskému úřadu předložit žádost o uzavření smlouvy na dotaci zvýšenou. Podmínkami zvýšené dotace jsou: škola pobírala základní dotaci alespoň jeden rok, poslední hodnocení školy Českou školní inspekcí je průměrné nebo lepší, škola je obecně prospěšnou společností nebo školskou právnickou osobou nebo (v případě jiné právní formy) se zaváže vynakládat celý svůj zisk na vzdělávání a běžný provoz.

Dotace se poskytuje ve výši součinu smlouvou stanoveného procentního podílu normativu a skutečného počtu žáků v příslušném školním roce. MŠMT tyto prostředky čtvrtletně převádí z účtu ministerstva krajským úřadům, které je přidělují jednotlivým školám.

Základní a zvýšená dotace vyjádřená procentními podíly z normativů pro soukromé školy

Druh školy	Základní dotace	Zvýšená dotace
Mateřské školy	60 %	100 %
Základní školy	60 %	100 %
Střední školy	60 %	90 %
Vyšší odborné školy	60 %	90 %
Speciální školy* a střední školy poskytující střední vzdělání	80 %	100 %
Ostatní školy a školská zařízení	50 %	80 %
Instituce ústavní výchovy	80 %	100 %

* tj. školy uskutečňující vzdělávací programy pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením a základní školy speciální

Soukromé základní a mateřské školy, které jinak zřizuje obec, mohou obec (svazek obcí) požádat o další dotaci na úhradu neinvestičních výdajů. Podobně i kraje, které jsou běžně zřizovateli středních škol, doplňují dotaci poskytnutou z centra o další prostředky, pokud soukromá škola úspěšně zajišťuje přípravu pro obory požadované pracovním trhem.

Soukromé školy zpravidla vybírají školné, jehož výše závisí jak na náročnosti oboru a na technickém vybavení škol, tak na ekonomické situaci v jednotlivých oblastech (existuje např. výrazný rozdíl v úrovni školného mezi Prahou a zbytkem země).

Církevní školy a školská zařízení jsou financovány přímo MŠMT podle stejných normativů jako školy soukromé, poskytovaná dotace tedy nezahrnuje prostředky k péči o majetek, který je ve vlastnictví zřizovatele. Oproti školám soukromým dostávají některé církevní školy a školská zařízení (např. mateřské školy) zvýšenou část normativu určenou na provozní výdaje. MŠMT tyto prostředky rozepisuje přímo na jednotlivé školy a čtvrtletně je převádí ze svého účtu školám (bez zprostředkování kraji).

Církevní školy také mohou vybírat školné, zpravidla tak však nečiní (kromě vyšších odborných škol, viz 6.7.1.).

Zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

5.20. Organizační varianty, alternativní struktury

Za organizační variantu studia na středních školách a vyšších odborných školách lze považovat studium večerní, dálkové a distanční (popř. jejich kombinace), jejichž organizace je popsána v kap. 7..

Na víceletých gymnáziích může být realizován obor Gymnázium s výukou vybraných předmětů v cizím jazyce (tzv. bilingvní gymnázium). Studium v něm trvá šest (příp. osm) let (viz 5.11.) a jazykem výuky je kromě češtiny ještě jiný jazyk. Ve školním roce 2008/2009 jde o španělštinu, němčinu, francouzštinu, italštinu nebo angličtinu. V souvislosti s kurikulární reformou se specializované obory gymnázií budou rušit (viz 5.11.), pro šestileté obory bilingvních gymnázií se však od roku 2007 připravuje samostatný rámcový vzdělávací program (RVP) a obor. V rámci pilotního projektu školy vytvoří vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž zahájí ve školním roce 2009/10 výuku od 1. ročníku. Po šestiletém pokusném ověřování bude upravena pilotní verze RVP a v roce 2015 by měla být schválena verze definitivní a nový samostatný obor.

Podle školského zákona platného od r. 2005 může být ministerstvem školství na základě žádosti výuka některých předmětů v cizím jazyce povolena jakékoliv škole (ve všech ročnících), jsou-li splněny personální a další podmínky. Dvě osmiletá bilingvní gymnázia (dosud samostatný obor) již od školního roku 2007/08 počínaje prvním ročníkem vyučují podle ŠVP vytvořených podle platného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání z roku 2004 (viz 4.10.1.), část pro vyšší stupeň dopracují podle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia z roku 2007 (viz 5.13.1.3.).

Alternativní struktury vznikají především ve školství odborném nebo z jeho iniciativy, protože stimulem je sepětí s trhem práce. Změny začínají na úrovni kurikula, významnou roli v celém procesu hraje míra autonomie škol.

Silným impulsem pro další vývoj odborného vzdělávání byl program Phare – VET – viz 11.1..

Alternativu čistě všeobecné a výrazně odborně zaměřené přípravy představují lycea, jejichž kvantitativní zastoupení je však nepatrné. Existují obory Technické, Ekonomické, Pedagogické, Waldorfské, Zdravotnické a Přírodovědné lyceum (viz 5.11. a 5.13.2.).

5.21. Statistiky

Podrobnější informace v následujících paragrafech.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

5.21.1. Počet žáků středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělávání

Počet žáků středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělávání – pouze denní forma vzdělávání, včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet žáků ve středních školách bez žáků nižší sekundární úrovně	494 593	497 482	498 279	498 910	498 805	491 111	484 715
Počet žáků středních škol celkem	536 515	539 741	540 793	542 024	541 770	533 940	527 045
z toho žáků v programech:							
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (všeobecné)[1)]	141 560	142 449	142 647	143 758	145 450	145 447	145 044
...na nižší sekundární úrovni	41 922	42 190	42 514	43 114	42 965	42 829	42 330
...na vyšší sekundární úrovni	99 638	100 259	100 133	100 644	102 485	102 618	102 714
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (odborné)[2)]	221 872	227 401	233 895	239 392	244 106	244 390	245 366
- středního vzdělání s výučním listem[3)]	150 776	145 860	140 470	135 159	129 551	122 049	114 994
- střední vzdělání[3)]	2 640	2 547	2 374	2 296	1 852	1 692	1 675
- nástavbového studia	19 667	21 415	21 407	21 419	20 722	20 232	19 847
- zkráceného studia s maturitní zkouškou	x	x	x	x	73	44	50
- zkráceného studia s výučním listem	x	x	x	x	16	86	69
Počet žáků konzervatoří	3 366	3 371	3 366	3 335	3 459	3 411	3 323

Pramen: ÚIV

[1)] Podle dřívějších předpisů úplné střední vzdělání.

[2)] Podle dřívějších předpisů úplné střední odborné vzdělání.

[3)] Podle dřívějších předpisů střední odborné vzdělání.

5.21.2. Žáci středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělání v relativním vyjádření

Žáci středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělávání v relativním vyjádření – pouze denní forma vzdělávání, včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Podíl žáků středních škol (bez žáků nižší sekundární úrovně) na populaci 15–18	94,2 %	95,5 %	95,9 %	95,9 %	96,0 %	95,8 %
z toho žáků oborů:						
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (všeobecné – gymnázia)[1)]	19,0 %	19,2 %	19,3 %	19,7 %	20,1 %	20,3 %
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (odborné)[2)]	43,0 %	44,8 %	46,0 %	46,9 %	47,8 %	48,5 %
- středního vzdělání s výučním listem[3)]	27,6 %	26,9 %	26,0 %	24,9 %	23,9 %	22,7 %
- středního vzdělání[3)]	0,5 %	0,5 %	0,4 %	0,4 %	0,3 %	0,3 %
- nástavbového studia	4,1 %	4,1 %	4,1 %	4,0 %	4,0 %	3,9 %
- zkráceného studia s maturitní zkouškou	x	x	x	0,0 %	0,0 %	0,0 %
- zkráceného studia s výučním listem	x	x	x	0,0 %	0,1 %	0,0 %
Podíl žáků konzervatoří na populaci 15–18	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,7 %	0,7 %	0,7 %

Pramen: ÚIV

[1)] Podle dřívějších předpisů úplné střední vzdělání.

[2)] Podle dřívějších předpisů úplné střední odborné vzdělání.

[3)] Podle dřívějších předpisů střední odborné vzdělání.

Pozn.:

Údaje o počtech žáků jsou vztaženy k populaci 15–18 (k 31.12. příslušného školního roku), která je pro vyšší sekundární vzdělávání jako celek typická: čtyřleté vzdělávání absolvuje téměř 70 % populace. Studium oborů středního vzdělání a středního vzdělání s výučním listem je kratší (1–3 roky, přičemž tříleté vzdělávání převažuje). Naopak nástavbové a zkrácené studium navštěvují výhradně žáci 18letí a starší a studium na konzervatoři částečně zasahuje do populace starší 18 let.

5.21.3. Všeobecné vzdělávání

Všeobecné vzdělávání (gymnázia) – denní forma vzdělávání, včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet žáků celkem	142 449	142 647	143 758	145 450	145 447	145 044
z toho ve studiu:						
- čtyřletého programu gymnázia[1)]	54 208	56 359	57 684	59 617	59 437	59 330
- víceletého programu gymnázia[2)]	88 241	86 288	86 074	85 833	86 010	85 714
z nich na nižší sekundární úrovni	42 190	42 514	43 114	42 955	42 829	42 330
Počet škol	348	345	354	361	373	377

Pramen: ÚIV

[1)] Do roku 2004/2005 včetně dobíhajících pětiletých programů.

[2)] Osmileté nebo šestileté obory gymnázií.

5.21.4. Absolventi středních škol a konzervatoří

Absolventi středních škol a konzervatoří podle stupně dosahovaného vzdělání (denní forma vzdělávání)

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Absolventi středních škol celkem	123 048	126 270	124 633	122 239	118 420
Absolventi středních škol, kteří získali:					
střední vzdělání s maturitní zkouškou[1)]	80 057	84 646	85 357	85 764	84 315
v % absolventů středních škol	65,06 %	67,04 %	68,48 %	70,16 %	71,20%
- ve vyšším sekundárním vzdělávání (3A)	71 764	75 831	77 051	77 622	76 941
...všeobecné zaměření (gymnázia)	24 694	25 309	24 001	24 193	24 284
...odborné zaměření	47 070	50 522	53 050	53 429	52 657
- v postsekundárním vzdělávání[2)] (4A)	8 293	8 815	8 306	8 142	7 374
střední vzdělání s výučním listem[3)]	42 991	41 624	38 559	35 822	33 547
- ve vyšším sekundárním vzdělávání (3C)	42 283	40 772	38 554	35 802	33 517
- v postsekundárním vzdělávání[4)] (4C)	x	x	5	20	30
střední vzdělání (2C/3C)	708	852	717	653	558
Absolventi konzervatoří – vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (5B)	432	390	427	425	463

Pramen: ÚIV

[1)] Podle dřívějších předpisů úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání.

[2)] Nástavbové studium nebo zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou.

[3)] Podle dřívějších předpisů střední odborné vzdělání a nižší střední odborné vzdělání.

[4)] Zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem.

5.21.5. Nezaměstnanost absolventů denního vzdělávání na středních školách

Nezaměstnanost absolventů denního vzdělávání na středních školách v dubnu 2008

Dosažené vzdělání	Celkový počet absolventů (k 30. 9. 2007)	Počet nezaměstnaných „čerstvých“ absolventů (k 30. 4. 2008)	Míra nezaměstna-nosti v %
Celkem střední školy	122 239	11 725	9,6
Střední vzdělání	653	41	6,3
- obory typu D (praktická škola)[2)]	74	23	31,1
- obory typu J[2)]	112	18	16,1
Střední vzdělání s výučním listem	35 822	4 459	12,4
- obory typu E (na dřívějších odborných učilištích)[2)]	4 053	962	23,7
- obory typu H (na dřívějších středních odborných učilištích)[2)]	31 769	3 497	11,0
Střední vzdělání s maturitní zkouškou celkem	85 764	7 225	8,4
- střední vzdělání s maturitní zkouškou – všeobecné obory (gymnázium)	24 193	902	3,7
- střední vzdělání s maturitní zkouškou – odborné obory[1)]	61 571	6 323	10,3
- obory typu L (na dřívějších středních odborných učilištích)[2)]	15 075	1 979	13,1
- obory typu M (na dřívějších středních odborných školách)[2)]	46 496	4 344	9,3

Pramen: ÚIV

[1)] Včetně nástavbového studia.

[2)] Blíže viz 5.11.

Pozn.: Uvažuje se "míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů", která vyjadřuje poměr mezi počtem nezaměstnaných absolventů, kteří ukončili studium nejpozději v květnu 2007 a byli k 30. dubnu 2008 evidováni jako uchazeči o zaměstnání, a celkovým počtem absolventů za rok 2007.

5.21.6. Střední školy, třídy, žáci, učitelé

Střední školy, třídy, žáci, učitelé – pouze denní forma vzdělávání, včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

	2006/2007	2007/2008	2008/09
Počet škol[3)]	1 475	1 439	1 438
Počet tříd	21 805	21 726	23 357
Počet učitelů (přepočtené úvazky)[1)]	47 452	47 124,3	46 734,9
z toho ženy (v %)	58,4	58,4	58,5
Počet žáků na školu[3)]	367,3	371,0	367
Počet žáků na třídu	24,9	24,6	22,6
Počet žáků na úvazek učitele[2)]	11,4	11,3	11,3

Pramen: ÚIV

[1)] Všechny formy vzdělávání.

[2)] Počet žáků v denní formě vzdělávání na úvazek učitelů ve všech formách studia.

[3)] K výraznému snížení počtu škol (a tedy zvýšení počtu žáků na školu) došlo z důvodu organizačních změn: každá škola jako právní subjekt je započítána pouze jednou, i když zahrnuje různé typy škol.

6. TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2008/09

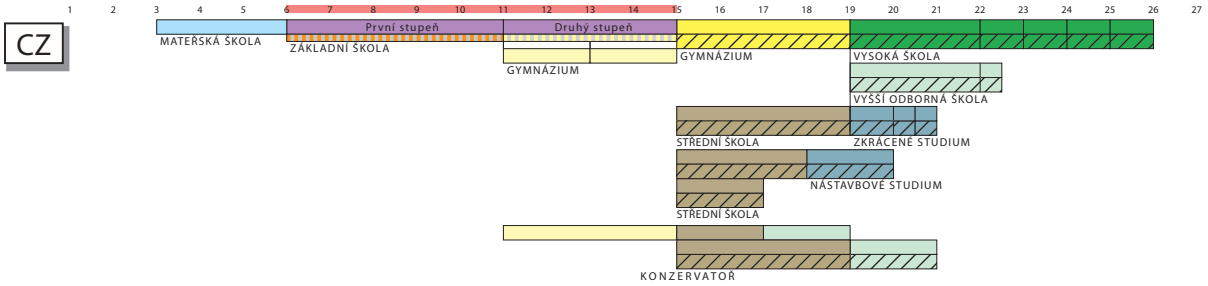

	Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (mimo působnost ministerstva školství)		Preprimární vzdělávání – ISCED 0 (v působnosti ministerstva školství)
	Primární vzdělávání – ISCED 1		Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2 (není institucionálně členěno)
	Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2 (včetně předprofesního)		Nižší sekundární odborné – ISCED 2
	Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3		Vyšší sekundární odborné – ISCED 3
	Postsekundární neterciární – ISCED 4		
	Terciární vzdělávání – ISCED 5A		Terciární vzdělávání – ISCED 5B
	Zařazení na úrovně ISCED: ISCED 0		ISCED 1 ISCED 2
	Povinné vzdělávání s plnou školní docházkou		Povinné vzdělávání s částečnou školní docházkou
	Jiné než denní formy vzdělávání, kombinovaná (alternační) příprava ve škole a na pracovišti		Dodatečný rok
		-/n/-	Povinná praxe + její délka
		>>	Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

Terciární sektor vzdělávání se člení na vzdělávání vysokoškolské a vyšší odborné. Vysokoškolské vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, a to na úrovni ISCED 5A a 6, vyšší odborné vzdělávání organizují prakticky zaměřené vyšší odborné školy na úrovni ISCED 5B. Vyšší odborné vzdělávání poskytují také konzervatoře (viz 5.).

Roku 2001 byla striktně zavedena třístupňová struktura vysokoškolského vzdělávání:

- bakalářský studijní program (ISCED 5A),
- magisterský studijní program (ISCED 5A),
- doktorský studijní program (ISCED 6).

V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, nemusí magisterský studijní program navazovat na bakalářský, pak se jedná o nestrukturované studium.

Vzhledem k tomu, že vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky, je v této kapitole o obou typech vzdělávání pojednáno samostatně.

6.1. Historický přehled

Vysoké školy mají na území dnešní České republiky dlouholetou tradici. Ve srovnání s nimi představují vyšší odborné školy nový druh škol. Vzhledem k této okolnosti je kapitola 6.1. rozdělena na dvě samostatné podkapitoly věnované vyšším odborným školám (6.1.1.) a vysokým školám (6.1.2.).

6.1.1. Vyšší odborné vzdělávání

Vyšší odborné školy byly jako nový typ postsekundárního vzdělávání experimentálně ověřovány od školního roku 1992/93. Novelou školského zákona z r. 1995 byly od školního roku 1995/96 zavedeny jako nová řádná součást vzdělávacího systému. Většina těchto institucí vznikla a dosud působí při středních odborných školách stejného nebo podobného zaměření. Po počátečním váhání jsou nyní považovány za součást terciárního vzdělávání. Několik soukromých škol se již transformovalo na soukromé neuniverzitní vysoké školy.

Vzhledem k tomu, že problematika vyššího odborného vzdělávání byla do školského zákona zavedena až jeho novelou z roku 1995, a to pouze částečně, dochází v novém školském zákoně z roku 2004 ke komplexní úpravě této oblasti vzdělávání. Zákon vnáší změnu např. do délky studia a sjednocuje ji na tři roky, v případě zdravotnických oborů určuje délku na tři a půl roku. Vzdělávací programy jednotlivých vyšších odborných škol i nadále podléhají akreditaci, kterou uděluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě stanoviska Akreditační komise pro vyšší odborné školy, která má postavení poradního orgánu ministerstva.

Současný vývoj vede ke sbližování terciárního vzdělávání na vyšších odborných školách a školách vysokých (akreditací vzdělávacích resp. studijních programů, systémem kreditů, systémem hodnocení studentů apod.). Novela zákona o vysokých školách z roku 2004 usnadnila přechod z vyšších odborných škol na školy vysoké.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.1.2. Vysokoškolské vzdělávání

České vysoké školství má více než šestisetletou tradici. Roku 1348 založil císař Karel IV. v Praze dnešní Karlovu univerzitu, nejstarší akademickou instituci ve střední Evropě. V roce 1573 vznikla univerzita v Olomouci (Morava). Počátek polytechnického školství spadá do roku 1707, kdy byla v Praze zřízena Česká stavovská inženýrská škola (od roku 1920 České vysoké učení technické). V r. 1811 byla založena konzervatoř, z níž posléze v r. 1946 vznikla Akademie muzických umění.

Další složitý vývoj je vyznačen několika milníky:

První z nich tvoří rok 1918, kdy vznikla Československá republika. Na počátku její existence byla zřízena univerzita v Brně a dvě další vysoké školy: zemědělská a veterinární. Vysoké školy byly státní (státem financované), byla jim zákonem zaručena autonomie a tradiční akademické svobody. Přístup k vysokoškolskému vzdělání byl volný a rovný pro všechny držitele maturitního vysvědčení, bez ohledu na náboženské vyznání, národnostní příslušnost, pohlaví, mateřský jazyk apod. Vývoj byl přerušen druhou světovou válkou, v jejímž průběhu byly vysoké školy v důsledku německé okupace země na 6 let zavřeny.

Rok 1948 ukončil snahy o návrat vysokého školství k demokratickým tradicím předcházející, tzv. první republiky. Totalitní režim postupně odboural akademické svobody a všechny formy samosprávy a nahradil je centrálním řízením a státním plánováním. Přístup na vysoké školy byl podřízen ideologickým hlediskům. Ta ovlivňovala obsah výuky i výběr a kariéru vysokoškolských učitelů. Byla zavedena "směrná čísla" (numerus clausus) určující počty posluchačů a jejich oborovou strukturu. O lokalitě a způsobu uplatnění absolventů rozhodovalo ministerstvo školství prostřednictvím tzv. umístěnek. Počátkem 50. let bylo založeno pět technických vysokých škol.

Nové období vývoje českého vysokého školství započalo v listopadu 1989. Záhy byl přijat zákon o vysokých školách (nabyl účinnosti 1. července 1990), který oprostil vysoké školy od ideologických hledisek, navrátil jim autonomii, samosprávu a akademická práva a svobody. Zároveň vrátil na vysoké školy výzkum a vývoj (během předchozích 40 let byly komunistickým režimem po vzoru východního bloku chápány vysoké školy pouze jako vzdělávací instituce, zatímco výzkum byl soustředěn především v Akademii věd). Rozšířením sítě vysokých škol o regionální univerzity byla zvýšena dostupnost vysokoškolského vzdělávání. Vedle dosud jediného existujícího typu – studia dlouhého cyklu, po němž mohlo následovat vědeckovýzkumně zaměřené studium postgraduální, bylo zavedeno i studium krátkého cyklu (bakalářské). Jeho zavedením, otevřením nových studijních oborů a jejich kombinací byla nastoupena cesta k diverzifikaci obsahu i organizačních forem vysokoškolského vzdělávání.

Po několikaletých zkušenostech se ukázalo, že některé záležitosti vyžadují novou právní úpravu. Po široké diskusi byl v dubnu 1998 schválen nový zákon o vysokých školách s účinností od 1. července 1998; většina jeho ustanovení však nabyla účinnosti 1. ledna 1999. Tento zákon změnil právní postavení dosavadních státních vysokých škol (s výjimkou vojenských a policejních) na veřejnoprávní instituce; veškerý majetek, který dosud užívaly, jim byl předán do vlastnictví. Zákon dále rozlišil vysoké školy na ty, které poskytují všechny 3 typy studijních programů – bakalářské, magisterské a doktorské (univerzitní vysoké školy) a na ty, které poskytují převážně bakalářské vzdělání, případně vzdělání magisterské, nikoliv však doktorské (neuniverzitní vysoké školy), umožnil vznik soukromých vysokých škol a výrazně posílil kompetence nezávislé Akreditační komise. Dal vznik správním radám – grémiím, ve kterých zasedají osobnosti mimo vysokou školu – odborníci z regionu, státní správy, průmyslu nebo bankovnictví. Toto grémium má za úkol dát souhlas zejména k majetkovým převodům, nicméně se vyjadřuje i zásadním strategickým dokumentům vysoké školy nebo k plánovanému rozvoji. Byl tak dán důležitý impuls pro větší otevřenost vysoké školy vůči regionu (společnosti) a pro vzájemný dialog. Do konce roku 2008 byl zákon sedmnáctkrát novelizován. Poslední novelou je zákon č.189/2008 Sb., který upravuje požadavky pro akreditaci studijních programů připravujících na regulovaná povolání. Předmětem předchozích novel bylo mj. zvýšení pravomocí vysokých škol v nakládání s majetkem s cílem usnadnit vícezdrojové financování či striktní restrukturalizace studia (v návaznosti na Boloňský proces). V rámci akreditovaných studijních programů bylo zavedeno celoživotní vzdělávání, jehož úspěšným absolventům při zařazení do běžného studia může vysoká škola započítat až 60 % získaných kreditů. Pro sociálně nejpotřebnější byla zavedena sociální stipendia (viz též 6.8.2.). Třístupňová struktura vysokoškolského vzdělávání v návaznosti na Boloňský proces (viz 11.3.). byla striktně zavedena roku 2001 a zároveň byla upravena i délka magisterského studia (dříve 2–3, nyní 1–3 roky) navazujícího na 3–4leté bakalářské. Od akademického roku 2004/05 je převážná většina studentů přijímána do bakalářských programů. I nadále mohou existovat nestrukturované 4–6leté studijní programy; jsou to buď ty, kterým dosud nevypršela akreditace, nebo jsou to programy v určitých oborech, např. medicína, veterinární vědy, farmacie aj., které schválila Akreditační komise. Počínaje rokem 2006 byla upravena délka doktorského studia (z dřívějších 3 let na 3–4 standardní roky studia) a dokladem o ukončení studia již není vysvědčení o státní zkoušce, ale od roku 2006 dodatek k diplomu, který se vydává současně s diplomem.

Zákon o vysokých školách

6.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Koncem roku 2003 se Výbor OECD pro vzdělávání rozhodl provést rozsáhlý tematický průzkum terciárního vzdělávání. Hlavním cílem tohoto výzkumu je pomoci jednotlivým zemím pochopit, jak jim organizace a zajišťování terciárního vzdělávání může pomoci dosáhnout jejich hospodářských a sociálních cílů.

Na základě průzkumu byla též vypracována zpráva o stavu terciárního vzdělávání v České Republice – Country Note (podrobnější informace o průzkumu jsou uvedeny v kapitole 9.5.4.).

V roce 2007 byly vytvořeny výchozí teze pro přípravu Bílé knihy terciárního vzdělávání. Řada tezí vychází přímo z doporučení uvedených v Country Note, na konci roku 2008 vzala Bílou knihu na vědomí vláda. Bílá

kniha by měla poskytnout koncepční základ pro legislativní změny v terciárním vzdělávání. Věcný záměr zákona o terciárním vzdělávání by měl být připraven v polovině roku 2009.

O doporučeních, která vyplývají ze zprávy OECD, a o významných tezích vypracovaných pro Bílou knihu terciárního vzdělávání, pro vyšší odborné školy a pro školy vysoké, je pojednáno samostatně v podkapitolách 6.2.1. a 6.2.2..

V souvislosti se zákonem o uznávání výsledků dalšího vzdělávání (viz 7.2.) probíhají přípravné práce na vytvoření Národní soustavy kvalifikací. V návaznosti na vývoj v Evropě, zejména na Boloňský proces a na návrhy Evropské komise, vzniká součást Národní soustavy kvalifikací – Národní rámec kvalifikací pro terciární vzdělávání. Cílem je, aby tento rámec navázal na předchozí práci realizovanou v České republice pro nižší úrovně vzdělávací soustavy a vedenou Národním ústavem odborného vzdělávání. Tento rámec má být kompatibilní jak se zastřešujícím rámcem kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (přijatý ministry v rámci Boloňského procesu 2005), tak s Evropským rámcem pro celoživotní učení, který byl přijat jako Doporučení Evropské rady a Evropského parlamentu v dubnu 2008.

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Background Report

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Note, Czech Republic

6.2.1. Vyšší odborné školy

Závěry expertů OECD v Country Note podnítily diskuse, které se v případě vyšších odborných škol dotýkají samotné existence tohoto typu vzdělávání, jeho zahrnutí do vysokého školství a vztahu mezi vyššími odbornými a vysokými školami.

Hodnotící tým doporučuje vytvořit na většině univerzit tzv. "University College of Professional Studies", které by se měly zaměřovat na "odborné" bakalářské programy, programy krátkého cyklu, včetně celoživotního vzdělávání. Vyšší odborné školy by se měly rozdělit na ty, které by měly i nadále působit při středních školách (a ve spolupráci s vysokými školami nabízet omezené dílčí terciární programy) a na školy se významným podílem terciárního / vysokoškolského vzdělávání. První skupina by měla zůstat součástí regionálního vzdělávání a druhá by se měla geograficky integrovat do University College of Professional Studies na univerzitách. S možnou výjimkou pro těch několik, které jsou dost velké a schopné existovat jako samostatné vysoké školy neuniverzitního typu.

Další existence vyšších odborných škol je, v souladu se závěry expertů OECD, v tezích pro Bílou knihu terciárního vzdělávání pojata následujícím způsobem:

- některé vyšší odborné školy by se měly transformovat na vzdělávací instituce a nabízet dvouleté, prakticky orientované programy;
- některé by měly získat akreditace pro bakalářské programy;
- některé by měly být zrušeny;
- ostatní by se měly transformovat a poskytovat pomaturitní vzdělávací kursy.

V souvislosti s tím by mělo dojít ke změnám v akreditaci studijních programů i v samotných akreditačních komisích (VŠ a VOŠ).

Závěry, které se týkají vyšších odborných škol, jsou předmětem diskuze mezi odborníky zastupujícími zájmy těchto škol a zástupci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a experty, jež se na přípravě Bílé knihy podíleli.

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Note, Czech Republic

Asociace vyšších odborných škol

Sdružení škol vyššího studia

6.2.2. Vysoké školy

Všechna doporučení vyplývající z průzkumu OECD, ať již se týkají struktury systému, řízení institucí, zdrojů rovnosti, výzkumu a inovací, pracovního trhu, zajišťování kvality nebo internacionalizace, kladou silný důraz na potřebu zaměřit se směrem ven – na silnější vazby na zaměstnavatele, regiony a trh práce, na vývoj výzkumných a inovačních partnerství s podniky, průmyslem a jinými vysokými školami, na větší roli externích aktérů v řízení systému a institucí a v akreditaci, na větší soukromé příspěvky na náklady na vysoké školství a rovněž na otevřenost směrem k Evropě i světu.

Teze pro Bílou knihu terciárního vzdělávání se zabývají finanční stránkou reformy:

- vysoké školy by měly být financované podle své kvality;
- soukromé školy by měly mít nárok na příspěvek z veřejných zdrojů odvozený z příspěvku na vzdělanostní činnost veřejných vysokých škol;
- počítá se s finanční spoluúčastí studentů na studiu (se školným).

Požadavkem tezí je i rozlišení různých druhů vysokých škol. Na jedné straně by měla vzniknout výzkumná centra světové úrovně, na druhé straně by měly vzniknout vysoké školy zaměřené především na vzdělávání.

Velký prostor je v tezích věnován řízení a samosprávě VŠ. Koncepce reformy vysokého školství v ČR počítá s větší úlohou správních rad a s účastí zástupců zájmových skupin v řízení univerzity, posiluje pravomoci rektora a omezuje pravomoci akademické samosprávy. Navrhuje zřízení Rady vlády pro terciární vzdělávání, orgánu, jehož stanoviskem by mělo být ministerstvo do budoucna vázáno zejména v otázkách jmenování a odvolání členů správních rad. Rada pro terciární vzdělávání má být koordinačním, koncepčním a poradním sborem zajišťujícím vyvážený strategický vliv na vývoj všech částí sektoru terciárního vzdělávání. Navrhuje se, aby Rada byla jmenována vládou a v jejím čele stál člen vlády.

Základním prvkem reformy v oblasti vědy a výzkumu je snížení vysokého počtu poskytovatelů finančních prostředků na vědu a výzkum z veřejných zdrojů. Poskytovatel by měl být jeden spolu se dvěma agenturami mimo strukturu ministerstva.

Hlavními tématy diskusí, které vyplývají zejména z dlouhodobého záměru ministerstva a jeho každoročních aktualizací, nadále zůstávají:

- strukturované studium a v souvislosti s tím náplň bakalářského studia a profil jeho absolventů, příprava národního rámce kvalifikací,
- posílení vědecké práce na vysokých školách,
- zajištění kvality vysokoškolského vzdělávání při jeho masovém charakteru,
- zajištění excelence zejména ve smyslu vynikajících výsledků ve výzkumu a vývoji
- zvyšování kvality pedagogického sboru,
- internacionalizace studia,
- zvyšování kvality akademického života – zejména zlepšení sociální situace studentů.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Koncepce reformy vysokého školství v ČR

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Note, Czech Republic

6.3. Legislativní rámec

Pojem terciární vzdělávání není v současné legislativě definován, přesto se v oficiálních dokumentech používá. Jedná se o sektor vzdělávání, pro které se uchazeč kvalifikuje získáním středního vzdělání ukončeného maturitní zkouškou (ISCED 3A) a splněním požadavků přijímacího řízení stanovených příslušnou institucí.

Oblast terciárního vzdělávání upravují dva zákony:

- školský zákon, který v jedné své části upravuje vyšší odborné vzdělávání, a

- zákon o vysokých školách.

Legislativa pro vyšší odborné vzdělávání a vzdělání vysokoškolské je uvedena v samostatných kapitolách 6.3.1. a 6.3.2.

Zákon o vysokých školách

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.3.1. Vyšší odborné školy

Školský zákon definuje cíl a stupeň vyššího odborného vzdělávání, organizaci vzdělávání, předpoklady pro přijetí, průběh a ukončování studia, dosahovanou kvalifikaci a akreditaci vzdělávacího programu.

Podrobnosti o typech vyšších odborných škol, organizaci studia, průběhu a jeho ukončování v těchto školách, o úplatě za vzdělávání a akreditaci vzdělávacího programu jsou dány vyhláškou ministerstva školství. Soustava oborů ve vyšším odborném vzdělávání je upravena nařízením vlády.

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.3.2. Vysoké školy

Zákon o vysokých školách z roku 1998 (k 31. 12. 2008 se sedmnácti novelami) formuluje poslání vysokých škol, akademickou obec a akademické svobody. Definuje postavení veřejných, státních i soukromých vysokých škol, jejich orgány, popř. členění; u veřejných škol stanoví pravidla hospodaření s majetkem. Vymezuje základní rámec pro financování veřejných vysokých škol. V části o vysokoškolském vzdělávání definuje typy studijních programů, pravidla a orgány pro jejich akreditaci, podmínky za kterých může instituce, která chce působit jako soukromá vysoká škola získat státní souhlas. Upravuje přijímání studentů, průběh a ukončování studia, stanoví akademické tituly. Definuje práva a povinnosti studentů. Upravuje i postavení akademických pracovníků a vztah vysokých škol a Ministerstvy školství, mládeže a tělovýchovy. Dále upravuje uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace. Přílohou zákona je taxativní výčet veřejných a státních vysokých škol. Další dva zákony z roku 2004 a 2006 upravují vznik nových vysokých škol.

Činnost vysokých škol upravují i jejich vnitřní předpisy, které navazují na zákon o vysokých školách a podléhají registraci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Pro každou vysokou školu je jich povinně stanoveno osm, další může požadovat statut vysoké školy.

Přijímací řízení podrobněji upravuje vyhláška o postupu a podmínkách při zveřejnění průběhu přijímacího řízení na vysokých školách z r. 2002 novelizovaná v r. 2004. Obsah žádosti o akreditaci studijního programu upravuje vyhláška z r. 1999.

Vyhláška MŠMT o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu

Vyhláška MŠMT o postupu a podmínkách při zveřejnění průběhu přijímacího řízení na vysokých školách

Zákon o vysokých školách

Zákon o zřízení Vysoké školy polytechnické Jihlava

Zákon o zřízení Vysoké školy technické a ekonomické v Českých Budějovicích

6.4. Obecné cíle

Vzhledem ke skutečnosti, že vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání je upraveno odlišnou legislativou, je v podkapitole 6.4.1. pojednáno o cílech vyššího odborného vzdělávání a v podkapitole 6.4.2. o cílech vzdělávání vysokoškolského.

6.4.1. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné vzdělání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané ve středním vzdělávání a poskytuje všeobecné a odborné vzdělání a praktickou přípravu pro výkon náročných činností. Vyšší odborné vzdělávání je chápáno jako profesní ve srovnání s vysokoškolským, které je spíše akademické.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.4.2. Vysoké školy

Vysoké školy jsou nejvyšším článkem vzdělávací soustavy. Jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti. Všeobecným cílem vysokoškolského vzdělávání je poskytnout studentům odpovídající profesní kvalifikaci, připravovat je na výzkumnou práci, podílet se na celoživotním vzdělávání, přispívat k rozvoji občanské společnosti a rozvíjet mezinárodní, zvláště evropskou spolupráci jako podstatnou dimenzi všech činností.

Vysoké školy dosahují svého cíle těsným spojením výuky s vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činností.

Národní inovační politika na léta 2005-2010

Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008

Zákon o vysokých školách

6.5. Typy institucí

Vzhledem k odlišnému charakteru institucí jsou vyšší odborné školy a školy vysoké uvedeny v samostatných kapitolách 6.5.1. a 6.5.2.

6.5.1. Vyšší odborné školy

Soustava oborů vzdělávání na vyšších odborných školách je upravena nařízením vlády (viz 6.10.1.)

Z hlediska zřizovatele mohou být školy veřejné (původně zřizované státem, po reformě veřejné správy od r. 2001 kraji), státní, soukromé nebo církevní, které musí mít ke svému působení státní souhlas.

Vyšší odborné školy vznikaly většinou při středních odborných školách a většinou s nimi tvoří jeden právní subjekt. Samostatně působí jen asi čtvrtina z celkového počtu vyšších odborných škol.

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

6.5.2. Vysoké školy

Vysoké školy mohou být z hlediska zřizovatele:

- veřejné, zřizované zákonem,
- soukromé, a
- státní (pouze vysoké školy vojenské a policejní) zřizované zákonem a řízené příslušnými ministerstvy.

Podle typu poskytovaných studijních programů rozlišujeme

- vysoké školy neuniverzitní (6.5.2.1.),
- vysoké školy univerzitní (6.5.2.2.).

Typ vysoké školy je uveden v jejím statutu v souladu se stanoviskem Akreditační komise.

Univerzitní veřejná vysoká škola se může členit na fakulty, vysokoškolské ústavy, na jiná pracoviště pro vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo pro poskytování informačních služeb, a její součástí mohou být i účelová zařízení pro kulturní a sportovní činnost, pro ubytování a stravování zejména členů akademické obce nebo k zajišťování provozu školy. (Blíže viz 2.6.4.2.)

Akreditační komise

Zákon o vysokých školách

6.5.2.1. Vysoké školy neuniverzitní

Neuniverzitní vysoká škola uskutečňuje převážně bakalářské studijní programy a v souvislosti s tím výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Může uskutečňovat programy magisterské, nemůže uskutečňovat doktorské studijní programy. Nečlení se na fakulty. Podmínky pro přijetí, studijní obory, cíle a obsah vzdělávání, jeho metody, hodnocení a certifikace jsou upraveny shodně jako pro vysoké školy univerzitní.

K vysokým školám neuniverzitním náleží dvě veřejné vysoké školy. V roce 2004 vznikla transformací z vyšší odborné školy první veřejná neuniverzitní vysoká škola – Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, od roku 2006 pak působí druhá škola tohoto typu – Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích. Soukromé vysoké školy vznikly všechny jako neuniverzitní. Od roku 2007 se univerzitou staly 2 soukromé vysoké školy: Vysoká škola Jana Ámose Komenského a Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, o. p. s., která je přejmenována na Metropolitní univerzita Praha o.p.s.

Zákon o zřízení Vysoké školy polytechnické Jihlava

Zákon o zřízení Vysoké školy technické a ekonomické v Českých Budějovicích

6.5.2.2. Vysoké školy univerzitní

Vysoká škola univerzitní může uskutečňovat všechny typy studijních programů a v souvislosti s tím vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Všechny veřejné vysoké školy (s výjimkou dvou, které jsou uvedeny v 6.5.2.1.) jsou univerzitního typu. Pouze několik z nich uskutečňuje studijní programy z jedné oblasti (školy umělecké, zemědělské a některé technické), většina má fakulty z různých vědních oblastí.

Státní vojenské vysoké školy a policejní akademie se obsahově i organizačně transformovaly v souvislosti s přijetím České republiky do NATO v roce 1999 a s nadnárodními závazky vůči Interpolu. Od 1. září 2004 byly tři vojenské školy sloučeny v jednu instituci – Univerzitu obrany, její zřízení upravuje zákon.

Vysokými školami univerzitního typu jsou i dvě soukromé instituce (viz 6.5.2.1.).

6.6. Požadavky na přijetí

Přijetí do terciárního vzdělávání je podmíněno získáním středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) a splněním požadavků přijímacího řízení stanovených příslušnou institucí. Rovný přístup k terciárnímu vzdělání je dán zákony a platí i pro národnostní menšiny a pro cizince.

Vzhledem k tomu, že vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky, je v této kapitole o obou typech vzdělávání pojednáno samostatně v podkapitolách 6.6.1. a 6.6.2.

6.6.1. Vyšší odborné školy

Základní podmínkou pro přijetí do vyššího odborného vzdělávání je vysvědčení o maturitní zkoušce. Přijetí je podmíněno výsledkem přijímacího řízení. Ředitel školy zveřejní v nejméně dvouměsíčním předstihu, lhůtu pro podání přihlášky ke vzdělávání, doklady, které jsou její součástí, termíny konání přijímacího řízení a kritéria jeho hodnocení. V rámci přijímacího řízení může ředitel rozhodnout o konání přijímací zkoušky, její obsah a formu stanoví v souladu s učebními dokumenty, které poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Přijímací zkouška se obvykle skládá z části písemné a z přijímacího pohovoru. Na některých školách jsou součástí přijímacích zkoušek též zkoušky talentové (především umělecké a pedagogické obory). Rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí žáka nebo uchazeče ke studiu zašle písemně ředitel školy do sedmi dnů po termínu konání přijímací zkoušky nebo ode dne vydání rozhodnutí, pokud se zkouška nekoná. V případě nepřijetí musí uchazeč podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí ředitele školy o jeho nepřijetí k vyššímu odbornému vzdělávání.

Školský zákon umožňuje přijímat studenty přímo do vyšších ročníků, pokud úroveň jejich znalostí je na dostatečné úrovni.

O počtu přijímaných žáků rozhoduje ředitel školy v rámci kapacity školy stanovené při zařazování školy do registru škol a v souladu s dlouhodobými záměry jednotlivých krajů. Studium není se zákona vymezeno věkovou hranicí.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.6.2. Vysoké školy

Základní podmínka přijetí ke studiu v bakalářském nebo magisterském studijním programu je stejná jako v celém terciárním sektoru, tj. vysvědčení o maturitní zkoušce. Ke studiu v oblasti umění mohou být přijati též uchazeči s absolutoriem získaným v konzervatořích, výjimečně též studenti bez maturitní zkoušky. Vysoká škola nebo fakulta může stanovit další podmínky přijetí ke studiu týkající se určitých znalostí, schopností nebo nadání nebo prospěchu v předchozím požadovaném vzdělání.

Přijímání ke studiu na vysoké školy obecně je omezeno zejména kapacitou dané školy. Na centrální úrovni je omezen počet studentů, který bude v daném akademickém roce financován – a to finanční částkou přidělenou vysoké škole v rámci normativního financování. O počtu přijímaných studentů do jednotlivých oborů a forem studia rozhoduje vysoká škola samostatně (viz též 2.8.2.).

Novelizací zákona o vysokých školách z roku 2004 si vysoká škola nebo fakulta může stanovit odlišné podmínky pro přijetí nejenom uchazečů, kteří absolvovali studijní program nebo jeho část na vysoké škole – domácí či zahraniční, ale i uchazečů, kteří absolvovali akreditovaný vzdělávací program nebo jeho část ve vyšší odborné škole nebo studují akreditovaný vzdělávací program ve vyšší odborné škole v České republice nebo odpovídající instituci v zahraničí.

Podmínkou přijetí ke studiu v magisterském studijním programu, který navazuje na bakalářský studijní program, je řádné ukončení studia v bakalářském studijním programu, popř. může vysoká škola též stanovit podmínky týkající se příbuznosti studijních oborů nebo i počtu získaných kreditů ve vybraných předmětech.

Podmínkou přijetí ke studiu v doktorském studijním programu je řádné ukončení studia v magisterském studijním programu.

Stanovení dalších požadavků na znalosti, schopnosti, talent či prospěch uchazečů je v pravomoci vysokých škol. Kromě toho může škola stanovit nejvyšší možný počet přijímaných studentů. Podmínky přijetí musí být zveřejněny nejméně čtyři měsíce předem.

Žádosti o přijetí ke studiu lze současně podat i do několika studijních programů (nebo v rámci jednoho studijního programu do více studijních oborů) uskutečňovaných na stejné fakultě nebo vysoké škole nebo na několika fakultách nebo vysokých školách.

Na většině vysokých škol skládají uchazeči o studium přijímací zkoušky, které slouží k výběru nejschopnějších uchazečů a k sestavení pořadníku jejich přijetí v závislosti na předem stanovených podmínkách. Obsah i forma přijímacích zkoušek jsou zcela v kompetenci příslušné vysoké školy. Zpravidla jde o písemné zkoušky (testy), směřující k ověření vědomostí. Někdy jsou do nich zahrnuty i testy studijních předpokladů. Některé vysoké školy konají ještě s uchazeči přijímací pohovory.

Na vysokých školách, které uskutečňují studijní programy v oblasti architektury, umění, a na vysokých školách připravujících učitele prvního stupně základních škol jsou součástí přijímacího řízení též talentové zkoušky. Na uměleckých vysokých školách slouží tyto zkoušky k posouzení uměleckého talentu, na školách, které uskutečňují studijní programy pro učitele, pak k ověření míry hudebních, výtvarných a pohybových schopností, nezbytných k získání aprobace pro vyučování na 1. stupni základní školy (viz 8.1.5.). Talentové zkoušky se skládají zpravidla před přijímací zkouškou.

Zpráva o průběhu přijímacího řízení se zveřejňuje do 15 dnů od skončení přijímacího řízení. Pokud je jeho součástí přijímací zkouška, zveřejní se základní statistické charakteristiky všech jejích součástí. Rozhodnutí o přijetí či nepřijetí musí být vyhotoveno písemně do 30 dnů a doručeno uchazeči.

Uskutečňuje-li studijní program fakulta, rozhoduje o přijetí děkan, uskutečňuje-li ho vysoká škola, rozhoduje rektor. Proti rozhodnutí o nepřijetí lze v předepsané lhůtě podat žádost o přezkoumání rozhodnutí. Pokud žádosti nevyhoví děkan, může rektor změnit rozhodnutí, které bylo vydáno v rozporu se zákonem, s vnitřním předpisem školy nebo s podmínkami, které si stanovila vysoká škola nebo fakulta sama. Na soukromých vysokých školách rozhoduje o přijetí ke studiu orgán, který je stanoven vnitřním předpisem.

Sdělením rozhodnutí o přijetí ke studiu vzniká uchazeči právo na zápis do studia. Zápisem do studia se uchazeč stává studentem.

Vstup do studia ve studijních programech uskutečňovaných vysokou školou se nemusí realizovat bezprostředně po ukončení střední školy. Pro zahájení vysokoškolského studia není ze zákona stanovena žádná věková hranice. Zákon o vysokých školách umožňuje studium ve studijních programech uskutečňovaných více vysokými školami, ať už souběžně, nebo následně. Za určitých podmínek (viz 6.7.2.) však může být takové studium zpoplatněno.

Volba vysoké školy je svobodná. Student má právo podat přihlášku ke studiu současně na několik vysokých škol. Přijetí ke studiu určitého programu je ovšem vázáno na úspěch v přijímacím řízení a omezeno místními podmínkami a nedostačující kapacitou studijních míst v některých oborech. Přes trvalý růst kapacit zatím není možno každoročně uspokojovat všechny uchazeče, i když procento přijatých se zvyšuje a některé obory začínají mít nedostatek uchazečů, v některých tradičně žádaných oborech (např. lékařských) se zájem a počet studijních míst pomalu vyrovnává (viz kap. 6.19.).

Vyhláška MŠMT o postupu a podmínkách při zveřejnění průběhu přijímacího řízení na vysokých školách

Zákon o vysokých školách

6.7. Zápisné a školné nebo jiné poplatky

Úplata (školné) na vyšších odborných školách a školách vysokých je řízena odlišnými legislativními předpisy, to je důvodem rozčlenění kapitoly do dvou podkapitol 6.7.1. a 6.7.2..

6.7.1. Vyšší odborné školy

Vzdělávání ve vyšších odborných školách, a to i ve školách veřejných, je poskytováno za úplatu, která je příjmem právnické osoby, která vykonává činnost školy. Výši úplaty v jednotlivých oborech vzdělání vyšších odborných škol zřizovaných státem, krajem, svazkem obcí nebo obcí stanoví ředitel školy a podmínky, splatnost úplaty, možnost snížení nebo osvobození od úplaty a nejvyšší možnou úplatu jsou stanoveny vyhláškou. Výše úplaty ve veřejných školách v současné době činí 2,5 až 5 tisíc ročně. Ředitel školy může ve výjimečných případech snížit studentovi výši úplaty až do výše 50 % stanovené finanční částky. Úplata se hradí ve dvou splátkách – za zimní období (do 15. října) a za letní období (do 15. února). Soukromé subjekty si určují školné samy podle materiální a technické náročnosti oboru, pohybuje se zpravidla mezi 15–17 tisíci. Úplata na církevních vyšších odborných školách se obvykle pohybuje ve stejném rozmezí jako na školách veřejných. Více informací o soukromých školách a jejich financování viz 5.19..

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.7.2. Vysoké školy

Na veřejné vysoké škole lze stanovit

- poplatky za úkony spojené s přijímacím řízením,
- poplatky spojené se studiem (týkají se studentů, kteří překračují standardní dobu studia nebo studují postupně více studijních programů).

Tyto poplatky nejsou nepřiměřené a nikterak podstatně neovlivňují ekonomickou dostupnost vysokoškolského vzdělání. Naopak poplatky spojené se studiem týkající se studentů, kteří překračují standardní dobu studia o více než jeden rok, mají výrazně motivační charakter a mají přispívat k lepšímu využívání standardní studijní doby.

Základem pro stanovení poplatků je 5 % z průměrné částky připadající na jednoho studenta ze základního normativu (tj. z celkových neinvestičních výdajů poskytnutých ministerstvem ze státního rozpočtu veřejným vysokým školám v uplynulém kalendářním roce). Od roku 2007 začala průměrná částka poskytovaná na jednoho studenta z veřejných zdrojů klesat. V důsledku toho základ pro stanovení poplatků spojených se studiem pro akademický rok započatý v roce 2007 byl stanoven ministerstvem ve výši 3 004 Kč, v roce 2008 poklesl na 2 996 Kč a na rok 2009 je stanoven ve výši 2 941 Kč.

Poplatek za úkony spojené s přijímacím řízením činí nejvýše 20 % základu (zpravidla 500 Kč).

Pokud student překročí standardní dobu studia v bakalářském nebo magisterském studijním programu o více než jeden rok, hradí poplatek, který činí za každých dalších započtených šest měsíců nejméně jedenapůlnásobek základu. Do standardní doby studia se započítává i doba studia v předchozích neukončených programech.

Studuje-li absolvent bakalářského nebo magisterského studijního programu v dalším bakalářském nebo magisterském studijním programu, stanoví mu veřejná vysoká škola poplatek za studium, který činí za každý další započatý jeden rok nejvýše základ; poplatek se nestanovuje, studuje-li absolvent bakalářského studijního programu v navazujícím magisterském studijním programu či jde-li o souběh řádných studijních programů nepřesahující standardní dobu studia programu jednoho. Pokud celková doba dalšího studia překročí standardní dobu studia, činí poplatek za studium za každých dalších započtených šest měsíců nejméně jedenapůlnásobek základu.

Stanovení konkrétní výše poplatků (popř. osvobození od nich – viz 6.8.2.) je v pravomoci veřejné vysoké školy.

Na státních vysokých školách určuje výši poplatků spojených se studiem Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra.

Příjem z poplatků za studium plyne do stipendijního fondu, jehož prostředky nelze použít k jiným účelům.

Ministerstvo obrany

Ministerstvo vnitra

Základ pro stanovení poplatků spojených se studiem podle § 58 odst. 2 zákona o vysokých školách

Zákon o vysokých školách

6.8. Finanční podpora studentů

Studenti (popř. jejich rodiny) mohou získat finanční pomoc jednak z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí, jednak z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Sociální dávky (přídavek na dítě, případně sociální příplatek) mohou získat žáci a studenti do věku 26 let bez ohledu na typ školy v závislosti na finanční situaci rodiny (viz 4.7.)

Zdravotní péče je vzhledem k všeobecnému povinnému zdravotnímu pojištění poskytována bezplatně. Za žáky a studenty až do věku 26 let platí zdravotní pojištění stát.

Nepřímou finanční podporu získávají též rodiče studentů do 26 let věku, kdy jim jsou na základě skutečnosti, že jejich syn/dcera se soustavně připravují na budoucí povolání, poskytovány daňové úlevy.

Vzhledem k tomu, že vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky, je v této kapitole o obou typech vzdělávání pojednáno samostatně v podkapitolách 6.8.1. a 6.8.2..

Studentům jsou též poskytovány slevy na dopravu (viz 4.7.) a od 1.1.2006 je sociálně nejslabším studentům vypláceno „mandatorní“ sociální stipendium (viz 6.8.2.).

Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy k provedení novely § 12 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon o veřejném zdravotním pojištění

6.8.1. Vyšší odborné školy

Škola může žákům zajišťovat stravování a v případě potřeby i ubytování. Úplata za školní stravování je určena výší finančního normativu. Výše finančního normativu se určí v rámci rozpětí finančních limitů (finanční limity na nákup potravin tvoří např. 16 až 26 Kč na oběd a 46 až 75 Kč na celý den). Úplata za ubytování je stanovena vyhláškou. Výše úplaty za ubytování závisí na zařazení pokoje do kategorie I a II. V kategorii I činí poplatek nejvýše 1600 Kč za každý kalendářní měsíc, v kategorii II 900 Kč za lůžko na kalendářní měsíc. Zvláštní nepeněžní pomoc pro žáky představují pedagogicko-psychologické služby.

Ředitel vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům a studentům poskytovat prospěchové stipendium.

Vyhláška MŠMT o školním stravování

Vyhláška MŠMT o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.8.2. Vysoké školy

Z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím vysokých škol získávají studenti přímou finanční podporu ve formě stipendií na ubytování a nepřímé podpory ve formě dotovaného stravování.

Stravování je vysokoškolským studentům poskytováno v menzách za dotované ceny. V menzách se lze stravovat celodenně.

Náklady na ubytování jsou vysokoškolským studentům částečně hrazeny formou stipendia. Finanční částka je poskytnuta vysoké škole, která ji podle pravidel stanovených svým vnitřním předpisem rozdělí studentům formou stipendia. Pro poskytnutí stipendia musí studenti splnit určité podmínky (viz 2.8.2.), poskytnutou částku pak ale mohou použít libovolně. Tradiční formou ubytování jsou vysokoškolské koleje, příp. jiná školská zařízení, protože kapacita kolejí je nedostatečná, zatímco kapacita jiných školských zařízení se uvolnila. Studenti si však také často najímají byty.

Stipendia přiznává studentům jejich vysoká škola nebo fakulta ze stipendijního fondu a podle stipendijního řádu, který je součástí vnitřních předpisů vysoké školy, a to

- za vynikající studijní výsledky,
- za vynikající vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí výsledky přispívající k prohloubení znalostí,
- v případě tíživé sociální situace studenta;
- v případech zvlášť hodných zřetele (zpravidla tzv. "ubytovací stipendium"),
- na podporu studia v zahraničí,
- na podporu studia v České republice.

Stipendia se přiznávají rovněž studentům v doktorských studijních programech, v souladu se stipendijním řádem vysoké školy, a to ve výši 5000,- až 10 000 Kč měsíčně.

Studenti, kteří mají nárok na přídavek na dítě podle zvláštního právního předpisu (více o přídavcích na dítě viz 4.7.) a rozhodný příjem jejich rodiny zjišťovaný pro účely přídavku na dítě nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,5, mají zároveň nárok na tzv. "sociální stipendium" (zákonem přesně vymezené stipendium v případě tíživé sociální situace studenta). Jeho výše v současné době činí měsíčně 1620 Kč po dobu deseti měsíců v akademickém roce.

Stipendia hrazená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy se rovněž přiznávají podle programů vyhlašovaných ministrem a s přihlédnutím k závazkům z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.

Veřejné a státní vysoké školy nabízejí studentům zdravotní péči ve zvláštních studentských zdravotních střediscích.

Veřejné i státní vysoké školy vytvářejí i vhodné podmínky pro pěstování sportu, tělesné zdatnosti a zdravého způsobu života. Využívání vysokoškolských sportovních klubů a zařízení je většinou bezplatné. Stejný trend se předpokládá i u soukromých vysokých škol.

Formou podpory je i skutečnost, že rektor může poplatky spojené se studiem (viz 6.7.2.) snížit, prominout nebo odložit dobu jejich splatnosti s přihlédnutím ke studijním výsledkům nebo k sociální situaci studenta.

Pravidla pro poskytování dotací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona o vysokých školách veřejným vysokým školám na ubytování a stravování studentů a na ubytovací stipendia

Zákon o státní sociální podpoře

Zákon o vysokých školách

6.9. Organizace školního a akademického roku

Časová organizace studia na vyšších odborných školách a na vysokých školách je odlišná, proto je uvedena ve dvou podkapitolách 6.9.1. a 6.9.2..

6.9.1. Vyšší odborné školy

Školní rok na vyšších odborných školách je rozdělen na období školního vyučování, a to zimní a letní, a na období školních prázdnin. Část školního roku od 1. září do 31. ledna tvoří zimní období, část školního roku od 1. února do 31. srpna tvoří letní období. Školní vyučování ve školním roce trvá 40 týdnů z čehož 32 týdnů je školní výuky, šest týdnů je určeno pro samostatné studium a k získání klasifikace v řádném termínu a dva týdny tvoří časovou rezervu. Začátek a konec školní výuky, období pro samostatné studium a k získání hodnocení v řádném termínu, školních prázdnin, případně další členění v souladu s akreditovaným vzdělávacím programem stanoví ředitel školy. Po dobu školních prázdnin lze konat povinné kursy, odborné praxe i zkoušky. Volný čas studentů nesmí být těmito činnostmi krácen na dobu kratší než 4 týdny. Školní výuka (teoretická a praktická) v posledním období vzdělávacího programu trvá nejméně 14 týdnů.

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.9.2. Vysoké školy

Akademický rok na vysokých školách trvá 12 kalendářních měsíců; jeho začátek stanoví rektor (zpravidla na počátek října). Akademický rok se člení na zimní a letní semestr. Semestr má obvykle 15 výukových týdnů, za nimiž následuje zkouškové období ukončené týdenními prázdninami po zimním semestru a dvouměsíčními prázdninami (červenec, srpen) po letním semestru. V září bývá zpravidla další zkouškové období.

Podrobnější organizaci studijního roku (týdenní a denní rozvrh výuky) upravují vnitřní předpisy jednotlivé vysoké školy.

Zákon o vysokých školách

6.10. Studijní obory, specializace

Vzhledem k odlišnostem na vyšších odborných školách a školách vysokých je tato kapitola rozčleněna na podkapitoly 6.10.1. a 6.10.2.. Jednotlivé obory vzdělání (jak vyšších odborných, tak vysokých škol) jsou na základě obsahové podobnosti zařazovány do tzv. kmenových oborů vzdělání podle Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV). ČSÚ začal od 1. 1. 2008 používat místo KKOV jako novou státní klasifikaci ISCED 97. Zavedení nové státní klasifikace bylo formálně uskutečněno sdělením č. 358/2007 Sb., o zavedení Mezinárodní klasifikace vzdělání – ISCED 97. Tím se klasifikace ISCED97 stala od počátku roku 2008 závaznou pro veškerá šetření realizovaná ČSÚ a pro strukturu předávaných údajů směrem k ČSÚ. KKOV se tak stává pouze rezortní klasifikací, v gesci ministerstva školství od 1.1.2009.

6.10.1. Vyšší odborné školy

Soustavu oborů vzdělání ve vyšším odborném vzdělávání stanoví vláda nařízením po projednání s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a kraji. V nařízení vlády z roku 2004 byla stanovena nová soustava oborů pro základní, střední a vyšší odborné vzdělávání a jejich návaznost na učební a studijní obory podle předchozích právních předpisů.

Délka vyššího odborného vzdělání v denní formě je tři roky včetně odborné praxe, u zdravotnických oborů až tři a půl roku.

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

6.10.2. Vysoké školy

Studijní programy vysokých škol pokrývají téměř všechny vědní a umělecké oblasti a zpravidla se dále člení na studijní obory zařazované v závislosti na obsahu do kmenových oborů (viz též 6.10.).

Tvorba a nabídka studijních programů patří k akademickým právům a svobodám vysokých škol (viz 2.6.4.2.), proto také se jejich počet i převládající zaměření rok od roku mění. Rozhodnutí o tom, zda některý z akreditovaných studijních programů bude otevřen či utlumen, ovlivňují vedle akademických orgánů stále výrazněji i požadavky trhu práce.

Většina studijních programů umožňuje studentům, aby si v závěrečných letech studia zvolili určitou studijní specializaci. Jejím smyslem je optimálně přiblížit obsah studia individuálním zájmům studentů a potřebám jejich budoucího praktického uplatnění. Tato část studia obsahuje kromě speciálních přednášek a cvičení zpravidla i delší nebo kratší praxi. V jejím průběhu si student také zpravidla volí téma diplomové práce.

Na většině vysokých škol již plně implementováno třístupňové strukturované studium, magisterské programy jsou nadále akreditovány jako navazující na bakalářské. Kde to povaha studia vyžaduje, zůstává tradiční nedělený magisterský program. Jde především o studium lékařství, veterinárního lékařství, farmacie a některých dalších oborů (situace v učitelských studijních programech se řeší).

Sdělení Českého statistického úřadu o zavedení Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)

6.11. Obsah vzdělávání

Obsah vzdělávání se na vyšších odborných školách nazývá vzdělávací program, na vysokých školách studijní program. V obou případech neexistují minimální společné části, obsahu vzdělání na vyšších odborných školách a školách vysokých jsou proto věnovány samostatné kapitoly 6.11.1. a 6.11.2.

6.11.1. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné vzdělávání v každém oboru vzdělání v jednotlivé vyšší odborné škole se uskutečňuje podle akreditovaného vzdělávací programu. Program stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a obsah vzdělávání a jeho organizační uspořádání, profil absolventa vzdělávacího programu, vyučovací jazyk, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání, jakož i podmínky pro vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a podmínky odborného zabezpečení výuky, podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví a podmínky zdravotní způsobilosti uchazeče ke vzdělávání. Většina akreditovaných vzdělávacích programů je zpracována modulově.

Vzdělávací program v příslušném oboru vzdělání pro jednotlivou vyšší odbornou školu podléhá akreditaci, kterou uděluje Ministerstvo, školství, mládeže a tělovýchovy; v případě vzdělávacího programu zdravotnického zaměření s předchozím souhlasem Ministerstva zdravotnictví a v případě vzdělávacího programu v oblasti bezpečnostních služeb s předchozím souhlasem Ministerstva vnitra.

V souvislosti s novou soustavou oborů pro vyšší odborné školy (viz 6.10.1.) mohou vyšší odborné školy uskutečňovat vzdělávání podle učebních dokumentů schválených podle dosavadních právních předpisů nejpozději do konce školního roku 2011/12.

Žádost o akreditaci vzdělávacího programu podává navrhovatel ministerstvu školství, které ji postoupí Akreditační komisi pro vyšší odborné vzdělávání. Akreditační komise posoudí vzdělávací program z obsahového a odborného hlediska a sdělí ministerstvu stanovisko. Akreditace se uděluje na dobu rovnající se nejvýše dvojnásobku délky vzdělávání v denní formě studia. Platnost akreditace lze i opakovaně prodloužit. Je-li vzdělávací program akreditován a zapsán pro příslušnou vyšší odbornou školu do školského

rejstříku, lze ke vzdělávání v tomto programu přijímat uchazeče, konat výuku, zkoušky a přiznávat označení absolventa vyšší odborné školy.

Příkaz ministryně školství mládeže a tělovýchovy č. 18/2007, kterým se vydává statut Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.11.2. Vysoké školy

Vymezení obsahu studijních programů patří k akademickým svobodám českých vysokých škol. Neexistuje žádný právní předpis, který by vysoké školy v této činnosti něčím zavazoval. Platí pouze obecná ustanovení o studijních programech, obsažená v § 44–47 zákona o vysokých školách. Všechny studijní programy však podléhají akreditaci, kterou uděluje na základě stanoviska Akreditační komise (viz 2.7.1.2.) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. K akreditaci studijního programu musí vysoká škola vyplnit a podat zákonem stanovenou žádost. Akreditace studijního programu se uděluje na dobu nejvýše deseti let, počítanou ode dne právní moci rozhodnutí. Platnost akreditace lze i opakovaně prodloužit. Během uskutečňování akreditovaného studijního programu může vysoká škola požádat o akreditaci jeho rozšíření. Není-li studijní program akreditován, nelze přijímat studenty, konat výuku, zkoušky ani přiznávat akademické tituly.

Studium jednoho nebo dvou cizích jazyků je součástí všech studijních programů.

Pokud jsou pro to vhodné podmínky (např. hostování zahraničního učitele), uskutečňuje se výuka některých studijních předmětů v cizím jazyku. To platí především pro doktorské studijní programy. Na některých fakultách je možno skládat státní doktorskou zkoušku a napsat a obhajovat disertační práci v angličtině, u některých studijních programů je to dokonce vyžadováno jejich podmínkami.

Na některých fakultách (např. lékařských, ale nejen na nich) mohou zahraniční studenti za poplatek absolvovat v cizím jazyku celé studium. Informace mohou nalézt v publikaci "Education in the Czech Republic – Guide for foreign students", vydávané Centem pro studium vysokého školství. Naposledy byla publikace vydána v r. 2005 (viz též www.csvs.cz). V roce 2008 byla Národní agenturou pro evropské vzdělávací programy (NAEP), která je součástí Domu zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, vydána nová publikace "Study in the Czech Republic" (viz též 11.6.1.). Zahraničním studentům, kteří projevili zájem studovat v českém jazyku, se nabízejí zpravidla jednoroční kursy českého jazyka před zahájením studia.

Study in the Czech Republic

Dům zahraničních služeb MŠMT ČR

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy

Vyhláška MŠMT o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu

6.12. Vyučovací metody

Na vyšších odborných školách se používají metody výuky obdobné jako na vysokých školách, protože je však vymezuje rozdílná legislativa, jsou vyšší odborné školy a školy vysoké uvedeny v samostatných podkapitolách 6.12.1. a 6.12.2.

6.12.1. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné vzdělávání obsahuje teoretickou a praktickou přípravu. Teoretické příprava se uskutečňuje formou přednášek a seminářů, konzultací, cvičení a exkursí v souladu s akreditovaným vzdělávacím

programem. Přednášky a cvičení se realizují ve škole. Praktická příprava se uskutečňuje formou praktického vyučování ve škole nebo formou odborné praxe na pracovištích (viz též 6.16.).

Počet studentů ve studijní skupině při zahájení studia v prvním ročníku se pohybuje od minima 10 do maxima 40 (u uměleckých oborů může být minimum 6 studentů). V souladu s akreditovaným vzdělávacím programem lze na výuku některých předmětů dělit studijní skupiny na podskupiny nebo studijní skupiny a podskupiny spojovat.

Výběr učebních pomůcek a vybavenost vyšších odborných škol jsou zcela v jejich kompetenci.

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.12.2. Vysoké školy

Výuka se uskutečňuje formou přednášek, seminářů, cvičení, laboratorních praktik a praxí (např. klinické stáže mediků, hospitace studentů učitelství ve školách apod.).

Účast při přednáškách není pro studenty povinná, účast na ostatních formách výuky, uskutečňovaných zpravidla v menších skupinách, ano.

Vybavenost většiny vysokých škol (včetně studentských kolejí) výpočetní technikou dovoluje stále účinněji využívat rovněž metody samostudia, vyžadující samostatnou studijní práci s informacemi, studijními texty či s laboratorní a výpočetní technikou.

O výběru učebních pomůcek a vybavenosti vysoké školy vzhledem ke své autonomii rozhodují samy, v souladu se svými rozpočtovými možnostmi.

6.13. Hodnocení studentů

Vzhledem k odlišnosti způsobů hodnocení na vyšších odborných a vysokých školách je kapitola rozčleněna na dvě podkapitoly věnované zvlášť hodnocení studentů na vyšších odborných školách (6.13.1.) a hodnocení na školách vysokých (6.13.2.).

6.13.1. Vyšší odborné školy

Studenti jsou hodnoceni vždy za příslušné období. Předměty či učivo, z nichž student koná zkoušku, stanoví akreditovaný vzdělávací program.

Hodnocení se provádí formou průběžného hodnocení, zápočtu, klasifikovaného zápočtu a zkoušky. Průběžné hodnocení se může uskutečňovat v seminářích, ve cvičeních, v praktickém vyučování, v odborné praxi a při exkursích. Provádí se formou kontrolních otázek, zadáváním písemných prací, testy, samostatnými úkoly, semestrálními pracemi. Výsledky průběžného hodnocení mohou být zohledněny při zkoušce. Zápočet se uděluje za splnění požadavků, které pro jeho získání určuje program předmětu. Ve výkazu o studiu se jeho udělení zapisuje slovem započteno. Při klasifikovaném zápočtu je výkon studenta navíc klasifikován. Klasifikovaný zápočet nebo zkouška může mít formu ústní, písemnou nebo kombinovanou a výsledky jsou hodnoceny známkami výborně, velmi dobře, dobře a nevyhověl. Výsledek klasifikovaného zápočtu a zkoušky zapíše zkoušející slovy do výkazu o studiu.

Hodnocení a klasifikaci provádí v každém předmětu vyučující, u absolutoria zkušební komise.

Některé vyšší odborné školy využívají i systém udělování kreditů, který slouží k vyjádření pomyslné studijní zátěže studenta.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.13.2. Vysoké školy

Studijní úspěšnost na vysokých školách se kontroluje systémem bodování nebo udělováním kreditů. Výsledky hodnocení se evidují ve výkazu o studiu, který může mít rovněž podobu elektronického informačního systému vysoké školy nebo fakulty.

Využívání kreditního systému na vysokých školách je rozdílné podle jednotlivých vysokých škol i podle jednotlivých fakult. Převážná většina vysokých škol však už realizovala užívání kreditního systému ECTS.

Časové rozložení a jednotlivé způsoby kontroly studijní úspěšnosti jsou na jednotlivých vysokých školách a fakultách různé. Někde je zaveden systém dílčích zkoušek skládaných po každém semestru, jinde je předepsána jediná souborná zkouška po ucelené části studia, většinou na konci určitého modulu. Na vysokých školách, které uskutečňují studijní programy v oblasti umění, jsou za doklad studijní úspěšnosti považovány studentské výstavy, hudební produkce atd. V obou případech se však klade značný důraz i na průběžnou kontrolu studijní činnosti studentů, která má většinou podobu vědomostních testů nebo samostatných prací (výpočetních, grafických, laboratorních, seminárních) nebo samostatných uměleckých projevů.

Organizace zkoušek je právně zakotvena ve studijním a zkušebním řádu, který je jedním z vnitřních předpisů vysoké školy a je schvalován příslušným akademickým senátem.

Zkoušky se obvykle skládají v průběhu zkušebního období na konci každého semestru. Zkoušejí vyučující jednotlivých předmětů. Termíny dílčích zkoušek vyhlašují jednotliví examinátoři, termíny souborných, závěrečných, státních závěrečných a státních doktorských zkoušek vyhlašuje vedení školy (fakulty). V odůvodněných případech lze zkoušku skládat i před termínem. Neúspěšně vykonanou zkoušku lze (několikrát) opakovat. Závěrečné zkoušky jsou skládány před zkušebními komisemi. Do komisí jsou na podporu zvýšení objektivity hodnocení přizváváni externí examinátoři z jiných vysokých škol nebo z výzkumných pracovišť. Ministerstvo může jmenovat do zkušebních komisí další významné odborníky v daném oboru. Dbá se na to, aby examinační činností byli pověřováni nejkvalifikovanější akademičtí pracovníci.

6.14. Postup studentů

Student postupuje do vyššího ročníku vyšší odborné resp. vysoké školy, pokud splní podmínky předepsané akreditovaným vzdělávacím programem. Podrobnosti o postupu, přestupu, přerušení studia či jeho prodloužení jsou uvedeny zvlášť pro vyšší odbornou (6.14.1.) a vysokou školu (6.14.2.).

6.14.1. Vyšší odborné školy

Do vyššího ročníku postoupí student, který úspěšně splnil podmínky stanovené akreditovaným vzdělávacím programem pro příslušný ročník.

Zkoušky je možné opakovat dvakrát. V případě druhé opravné zkoušky se použije vždy forma komisionální zkoušky, kterou lze dále použít v případě pochybnosti o správnosti hodnocení, v případě konání rozdílové zkoušky a v případech, kdy to stanoví akreditovaný vzdělávací program. Její termín stanoví a komisi jmenuje ředitel školy.

V průběhu vyššího odborného vzdělávání se studentovi umožňuje přestup do jiné vyšší odborné školy, změna oboru vzdělání, přerušení vzdělávání, opakování ročníku a uznání předchozího vzdělání, a to na základě písemné žádosti studenta.

Ředitel školy může studentovi přerušit vzdělávání, a to na dobu nejvýše 2 let. Po dobu přerušení vzdělávání student není studentem této vyšší odborné školy. Po uplynutí doby přerušení vzdělávání pokračuje student

v tom ročníku, ve kterém bylo vzdělávání přerušeno. Se souhlasem ředitele školy může student pokračovat ve vyšším ročníku, prokáže-li odpovídající znalosti a praktické dovednosti a způsob jejich získání.

Vyšší odborné vzdělávaní lze nabýt různými formami studia, které jsou rovnocenné viz 6.18..

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.14.2. Vysoké školy

Zápis do následujícího ročníku vysoké školy je možný po vykonání předepsaných zkoušek nebo po dosažení předepsaného počtu bodů či kreditů.

Pokud student zjistí, že mu volba studijního programu nebo studijního oboru nevyhovuje, může přejít na jiný studijní program nebo studijní obor uskutečňovaný na téže fakultě nebo vysoké škole nebo na jiné fakultě nebo jiné vysoké škole. Pokud mezi absolvovanou částí studia a nově vybraným studijním programem nebo studijním oborem existuje dostatečná shoda, započítávají se dosažené výsledky v původně vybraném studijním programu nebo studijním oboru do nově vybraného studijního programu nebo studijního oboru. V opačném případě se doporučuje překlenout zjištěný rozdíl vykonáním rozdílových zkoušek. Přestupy ze studijního programu nebo studijního oboru uskutečňovaného na téže fakultě nebo vysoké škole nebo na jiné fakultě nebo vysoké škole, jsou možné i z prospěchových důvodů, pokud student dodatečně zjistí, že pro úspěšné zvládnutí původně zvoleného studijního programu nebo studijního oboru nemá dostatečné vědomostní předpoklady nebo schopnosti. Uznání předchozího studia je vždy v kompetenci přijímající instituce. Předchozí doba studia se započítává do standardní doby studia nového studijního programu nebo oboru. To je důležité zejména pro stanovení poplatků za studium, jakmile přesáhne standardní dobu o více než jeden rok viz 6.7.2.).

Změna studijních programů nebo studijních oborů v průběhu studia je tedy v zásadě možná, je však patrná snaha tomu předcházet již vhodnou volbou studijního programu nebo studijního oboru. Jiným způsobem, jak předcházet nežádoucí fluktuaci nově přijatých studentů ze studijního programu nebo studijního oboru na jiný studijní program nebo studijní obor, jsou tzv. přípravné kursy. Na prevenci fluktuace studentů ze studijního programu nebo studijního oboru na jiný studijní program nebo studijní obor se podílejí akademické poradny (viz 6.16.2.).

V případě neúspěchu připouštějí studijní a zkušební řády vysokých škol opakování zkoušek i celých ročníků (viz 6.13.2.). Student tím však zpravidla ztrácí čas, což má finanční důsledky (po překročení standardní doby studia zvětšené o jeden rok je třeba platit poplatek za studium – viz 6.7.2.); někdy ztrácí i určité sociální výhody (viz 6.8.2.), např. stipendium, nárok na ubytování v koleji, sociální dávky po překročení věku 26 let.

Studenti mají možnost studium přerušit.

Pravidla pro přechod z bakalářského studia na magisterské a z magisterského na doktorské jsou dána požadavky pro přijímání do daných studijních programů (viz 6.6.2.).

Zákon o vysokých školách

6.15. Certifikace

Vzhledem k odlišnosti ukončování studia a rozdílným certifikačním postupům na vyšších odborných školách a školách vysokých je tato kapitola rozdělena do dvou podkapitol věnovaných zvlášť vyšším odborným školám (6.15.1.) a školám vysokým (6.15.2.).

6.15.1. Vyšší odborné školy

Studium se ukončuje absolutoriem. Podmínkou pro absolutorium je úspěšné ukončení posledního ročníku vzdělávání. Absolutorium je odborná zkouška, která se skládá ze zkoušky z odborných předmětů, ze zkoušky z cizího jazyka a z obhajoby absolventské práce. Zkouška z odborných předmětů se může skládat nejvýše ze 3 odborných předmětů. Součástí obhajoby může být ověření praktických dovedností. Ředitel vyhlašuje nejméně jeden řádný termín absolutoria ve školním roce. Řádné, opravné i náhradní termíny musí být zveřejněny nejméně jeden měsíc předem. Termín opravné zkoušky stanovuje zkušební komise tak, aby bylo možné ji konat do šesti měsíců od konání řádného termínu absolutoria. Náhradní termín absolutoria stanovuje ředitel školy tak, aby bylo možné jej konat do čtyř měsíců od konání řádného termínu absolutoria.

Součástí návrhu vzdělávacího programu předkládaného k akreditaci je označení předmětů, které budou součástí absolutoria.

Absolutorium se koná veřejně s výjimkou jednání zkušební komise o hodnocení studentů. Praktické zkoušky jsou neveřejné v případech, kdy je to nutné (bezpečnost práce, zdravotnické obory – ochrana soukromí pacienta). Koná se před zkušební komisí, jejíž předseda je jmenován krajským úřadem, ostatní členové pak ředitelem školy. Stálými členy jsou předseda, místopředseda a vedoucí učitel studijní skupiny. Dalšími členy jsou učitel příslušného předmětu, přísedící, který vyučuje daný předmět, vedoucí absolventské práce a oponent.

Klasifikace při absolutoriu je čtyřstupňová: výborně, velmi dobře, dobře, nevyhověl. Celkové hodnocení absolutoria se provádí na třístupňové škále (prospěl s vyznamenáním, prospěl, neprospěl). Do celkového hodnocení se započítává klasifikace zkoušky z odborných předmětů, zkoušky z cizího jazyka a obhajoby absolventské práce. Celkové hodnocení včetně hodnocení jeho jednotlivých zkoušek oznámí studentovi zkušební komise v den, ve kterém konal student absolutorium.

Úspěšným absolutoriem získává absolvent vyšší odborné školy vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa vyšší odborné školy. Označení absolventa vyšší odborné školy, které se uvádí za jménem, je "diplomovaný specialista" (zkratka DiS.).

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzdělávání

6.15.2. Vysoké školy

Studium v bakalářském studijním programu se řádně ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce.

Studium v magisterském studijním programu se řádně ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce; v oblasti lékařství a veterinárního lékařství se studium ukončuje státní rigorózní zkouškou.

Absolventi magisterských studijních programů mohou po získání titulu magistr vykonat v téže oblasti studia státní rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce. Po jejím vykonání se jim uděluje akademický titul doktor v příslušné oblasti.

Studium v doktorském studijním programu se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce.

Dnem řádného ukončení studia je den, kdy byla vykonána příslušná státní zkouška na závěr studia nebo její poslední část.

Dokladem o ukončení studia a o získání příslušného akademického titulu je vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu).

U veřejných a státních vysokých škol má odpovědnost za platnost udělovaných vysokoškolských diplomů stát. U soukromých vysokých škol stát uznává platnost vysokoškolských diplomů pouze tehdy, jestliže právnické osobě, která působí na území České republiky jako soukromá vysoká škola, byl udělen státní souhlas a vysokoškolský diplom byl udělen v akreditovaném studijním programu.

Přehled vysokoškolských diplomů a podmínek k jejich získání podle zákona o vysokých školách:

Procedura	Akademický titul	Zkratka
Řádné ukončení studia v bakalářském studijním programu		
státní závěrečná zkouška + zpravidla obhajoba bakalářské práce		
	bakalář	Bc.
v oblasti umění*	bakalář umění	BcA.
(akademické tituly se uvádějí před jménem)		
Řádné ukončení studia v magisterském studijním programu		
státní závěrečná zkouška + obhajoba diplomové práce		
v oblasti ekonomie, technických věd a technologií, zemědělství, lesnictví a vojenství	inženýr	Ing.
v oblasti architektury	inženýr architekt	Ing. arch.
v oblasti umění*	magistr umění	MgA.
v ostatních oblastech (kromě lékařství a veterinárního lékařství a hygieny)	magistr	Mgr.
nebo řádné ukončení studia v magisterském studijním programu v oblasti lékařství a veterinárního lékařství a hygieny:		
státní rigorózní zkouška		
	doktor medicíny	MUDr.
	zubní lékař	MDDr.
	doktor veterinární medicíny	MVDr.
Možnost získat akademický titul pro absolventy magisterských studijních programů, kteří již získali akademický titul magistr:		
státní rigorózní zkouška + obhajoba rigorózní práce		
v oblasti práva	doktor práv	JUDr.
v oblasti humanitních, pedagogických a společenských věd	doktor filozofie	PhDr.
v oblasti přírodních věd	doktor přírodních věd	RNDr.
v oblasti farmacie	doktor farmacie	PharmDr.
v oblasti teologie	licenciát teologie	ThLic.
(katolické)	doktor teologie	ThDr.
(akademické tituly se uvádějí před jménem)		
Řádné ukončení studia v doktorském studijním programu:		
státní doktorská zkouška + obhajoba disertační práce		
	doktor	Ph.D.
	doktor teologie	Th.D.
(akademické tituly se uvádějí za jménem)		

* Absolventům bakalářských a magisterských studijních programů v oblasti umění, kteří byli přijati, aniž dosáhli středního vzdělání s maturitní zkouškou, se akademický titul uděluje až po dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou.

Zákonem č. 121/2004 Sb., upravujícím některé oblasti týkající se zdraví lidu, se zavádí nový titul pro zubní lékaře MDDr., první absolventi získají tento titul v roce 2009.

Při posuzování úrovně vzdělání (kvalifikace) umožňující přístup k vysokoškolskému studiu i při posuzování ekvivalence vysokoškolských diplomů se vychází zejména z lisabonské "Úmluvy o uznávání kvalifikací týkajících se vysokoškolského vzdělávání v evropském regionu" (viz 11.3.).

Vlastní certifikační procedury doporučené v této úmluvě jsou v kompetenci veřejných vysokých škol. Na žádost absolventa zahraniční vysoké školy vydá rozhodnutí o uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání nebo jeho části veřejná vysoká škola, rozhoduje rektor. V pochybnostech řeší případy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, nebo vydá rozhodnutí samo (viz též 11.6.). V případech kdy je Česká republika vázána mezinárodní smlouvou se zemí, kde je zahraniční vysoká škola zřízena a uznána, a ministerstvo je touto smlouvou k uznání zmocněno, vydá rozhodnutí o uznání ministerstvo.

Užitečné služby, zvláště informační a konzultační, poskytuje ministerstvu i školám Středisko pro ekvivalenci dokladů o vzdělávání, které je zapojeno do evropských sítí informačních středisek ENIC a ekvivalenčních středisek NARIC a působí v rámci Centra pro studium vysokého školství v Praze (viz 2.6.1. a 11.3.).

Středisko pro ekvivalenci dokladů o vzdělávání, Centrum pro studium vysokého školství

Zákon o vysokých školách

6.16. Výchovné a profesní poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním

Vzhledem k tomu, že vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky, je v této kapitole o obou typech vzdělávání pojednáno samostatně v podkapitolách 6.16.1. a 6.16.2..

6.16.1. Vyšší odborné školy

Výchovné poradenství pro vyšší odborné školy se organizuje obdobně jako pro střední školy (viz 5.18.).

Součástí vzdělávání ve vyšších odborných školách je praktická příprava, jež se uskutečňuje formou praktického vyučování ve škole nebo formou odborné praxe na pracovištích, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělávání a které mají se školou uzavřenou smlouvu o obsahu a rozsahu odborné praxe a podmínkách pro její konání.

Nároky zaměstnavatelů na absolventy VOŠ jsou zběhlost v používání výpočetní techniky, ochota učit se a schopnost vést. Pokud jde o klíčové kompetence, prioritní důraz je kladen na zběhlost v cizích jazycích.

Existuje přímá závislost mezi úrovní vzdělávání a uplatnitelností na trhu práce. Absolventi vyšších odborných škol se v úspěšnosti řadí za absolventy škol vysokých (výjimkou jsou jen absolventi gymnázií, kteří jsou v úspěšnosti srovnatelní s vysokoškoláky). Z jednotlivých oborů se mezi úspěšné na trhu práce řadí obory zdravotnické, právo a veřejnosprávní oblast, technické vědy a přírodní vědy.

Mnoho absolventů se snaží pokračovat ve studiu na vysoké škole.

6.16.2. Vysoké školy

Na vysokých školách fungují akademické poradny. Zákonný podklad k jejich existenci dal teprve zákon o vysokých školách přijatý v roce 1998, který ukládá veřejným vysokým školám povinnost poskytovat

uchazečům o studium, studentům a dalším osobám informační a poradenské služby související se studiem a s možností uplatnění absolventů studijních programů v praxi (obdobné poradenství obvykle poskytují i soukromé vysoké školy). Již v tomto roce však působilo na vysokých školách 41 poradenských pracovišť, v roce 2008 jich bylo na veřejných, státních i soukromých vysokých školách 57. V rámci jednoho pracoviště může působit i několik poraden. Poskytují zejména:

1. Studijní poradenství před vstupem a v prvních měsících po vstupu na vysokou školu. Poradny pomáhají studentům zvolit si, popř. změnit studijní obor podle osobního zájmu a schopností, sestavit si studijní plán, rozvinout chybějící studijní dovednosti (umění učit se) apod. Poradny zadávají a vyhodnocují testy studijních předpokladů nebo různé testy speciálních schopností.

2. Psychologické a psychoterapeutické služby v průběhu celého studia k řešení obtíží studijních (stresy z neúspěchu, frustrace z interpersonálních konfliktů) i osobních (vyplývajících z drogových a jiných závislostí, z rodinných poměrů, z nedostatku komunikativních kompetencí apod.).

3. Profesní a kariérové poradenství. Poradny zprostředkovávají studentům styk s budoucími zaměstnavateli, radí, jak hledat práci, jak koncipovat a uskutečňovat vlastní profesní kariéru apod. Na žádost vedení školy sledují uplatnění absolventů po nástupu do zaměstnání.

Akademické poradny se podílejí i na prevenci fluktuace studentů ze studijního programu nebo studijního oboru na jiný studijní program nebo studijní obor.

Poradny jsou různě zaměřené a obvykle realizují pouze některé z uvedených činností. Nejčastějším typem poskytovaného poradenství je psychologické, následované profesním poradenstvím a studijním poradenstvím pro studenty všech forem studia.

O pracovnících poraden viz 8.5..

Absolventi vysokých škol mají mezi absolventy jednotlivých stupňů vzdělávání výrazně nejnižší nezaměstnanost a při hledání zaměstnání mají jednoznačně nejlepší pozici. Vzhledem k růstu kvalifikačních požadavků jim však pracovní trh začíná nabízet i místa, na nichž se dříve požadovalo středoškolské vzdělání.

Většina absolventů pracuje ve vystudovaném oboru, i když mezi jednotlivými obory jsou rozdíly. Nejnižší procento zaměstnanosti v oboru svého vysokoškolského studia vykazují stavební inženýři, nejvyšší lékaři. Nejsilnější únik do jiného než vystudovaného oboru lze pozorovat především u učitelů, což se vysvětluje především neuspokojivými platovými podmínkami ve školství.

Společensky významné jsou doklady o rychlých, někdy i vícenásobných změnách zaměstnání na počátku profesní kariéry, které lze zaznamenat téměř u poloviny absolventů vysokých škol.

Aby byly zajištěny dobré vyhlídky absolventů vysokých škol na trhu práce, je podporována a neustále se zvyšuje spolupráce vysokých škol s výrobní/odběratelskou sférou.

Absolventi si z vysoké školy zpravidla odnášejí vědomí, že se musí i po absolutoriu dále vzdělávat, a to nejen ve svém oboru. Studijní příležitosti hledají v různých kursech dalšího vzdělávání či rekvalifikačních, z nichž mnohé jsou pořádány vysokoškolskými Středisky distančního nebo celoživotního vzdělávání.

Péče o talenty není institucionalizována, projevuje se většinou pořádáním soutěží o nejlepší studentskou nebo doktorskou práci. Laureáti těchto soutěží získávají finanční odměnu. Pořadatelem soutěží bývají nejen vysoké školy nebo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ale často i mimoškolské organizace, např. Akademie věd ČR, vědecké společnosti Akademie věd ČR, Učená společnost ČR, Český literární fond, Český hudební fond, různé nadace. Vysoké školy mohou též podporovat nadané studenty v rámci Rozvojových programů ministerstva, tato možnost není v masivnějším měřítku vysokými školami využívána.

Counselling Services at Czech Universities

Poradenství na vysokých školách

Postavení vysokoškoláků a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu 2007

Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2006

Akademie věd České republiky

Nadace Český hudební fond

Nadace Český literární fond

Učená společnost České republiky (US ČR)

6.17. Soukromé školy

Kvantitativní zastoupení soukromých vyšších odborných škol i vysokých škol viz 2.9.2.

Vzhledem k tomu, že vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky, je v této kapitole o obou typech vzdělávání pojednáno samostatně v podkapitolách 6.17.1. a 6.17.2.

6.17.1. Vyšší odborné školy

Soukromé vyšší odborné školy fungují podle pravidel upravujících soukromé regionální školství (viz 5.19.). Financování soukromých vyšších odborných škol a církevních vyšších odborných škol je vysvětleno v 5.19.3.

Zřizovatelem vyšší odborné školy jsou např. fyzické osoby, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, občanská sdružení, nadace apod.

6.17.2. Vysoké školy

Existenci soukromých vysokých škol umožnil teprve zákon o vysokých školách z r. 1998. Vznikaly ve vysokém tempu od r. 1999. Jejich zakladatelé měli již zpravidla zkušenosti s provozováním soukromých středních škol, vyšších odborných škol, z institucí resortního vzdělávání, nebo z podnikových institutů. Všechny soukromé vysoké školy kromě dvou (viz 6.5.2.1.) jsou neuniverzitního typu. Jejich počet nyní převyšuje počet veřejných vysokých škol. Jejich počet nyní převyšuje počet veřejných vysokých škol. V roce 2008 působí v ČR 45 institucí, které získaly státní souhlas k působení jako vysoká škola. Dosud pouze jediné soukromé vysoké škole, byl odejmut státní souhlas, jedna soukromá vysoká škola zanikla tím, že splynula s veřejnou vysokou školou. Z technických důvodů nevykazují některé vysoké školy studenty v matrice. (viz 6.19.4.).

Jako soukromá vysoká škola je podle zákona o vysokých školách oprávněna působit pouze právnická osoba se sídlem nebo hlavním místem své podnikatelské aktivity na území některého členského státu, nebo která byla založena podle práva některého členského státu Evropské unie, pokud jí k tomu Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě souhlasného stanoviska Akreditační komise udělilo státní souhlas. Kromě obvyklých formalit musí žádost o udělení státního souhlasu obsahovat především dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti soukromé vysoké školy, údaje o finančním, materiálním, personálním a informačním zajištění její činnosti, návrhy studijních programů a návrhy vnitřních předpisů upravujících činnost školy a postavení členů akademické obce.

Soukromé společnosti mívají statut akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným a obecně prospěšné společnosti.

Každoročně je soukromá vysoká škola povinna předložit Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy výroční zprávu o činnosti, a pokud obdržela státní dotaci, také výroční zprávu o hospodaření. Dlouhodobý záměr své vzdělávací a tvůrčí činnosti je povinna publikovat a každoročně ho aktualizovat, zveřejňovat seznam akreditovaných studijních programů a oborů, ve kterých je oprávněna konat habilitační řízení a řízení ke

jmenování profesorem. (Do konce roku 2008 žádná soukromá vysoká škola posledně jmenovaná oprávnění nezískala.)

Pokud soukromá vysoká škola závažným způsobem neplní zákonné povinnosti, nemá žádný akreditovaný studijní program, nebo jí v průběhu jednoho roku byla odňata akreditace více než dvou studijních programů, může jí být státní souhlas odejmut.

Většina soukromých vysokých škol má statut neuniverzitních vysokých škol a jsou jim akreditovány převážně bakalářské programy. Bakalářské studijní programy uskutečňuje v roce 2008 všech 45 soukromých vysokých škol, magisterské 17, doktorské 2 soukromé vysoké školy (obě dvě jsou univerzitního typu – viz 6.5.2.1.).

V oborovém zaměření soukromých vysokých škol jsou co do počtu studentů zastoupeny především obory ekonomie, bankovnictví a podnikání (více než čtvrtina studujících), další frekventované jsou obory technické, hotelnictví a cestovní ruch, obory právní a správní a umělecké (všechny zhruba po 10 %).

Financování soukromých vysokých škol

Právnická osoba, která je oprávněna působit jako soukromá vysoká škola, je ze zákona o vysokých školách povinna zajistit finanční prostředky pro svou vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.

Pokud je soukromá vysoká škola zřízena jako obecně prospěšná společnost, může získat od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy státní dotaci na podporu uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, s nimi spojenou vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Všechny soukromé vysoké školy mohou získat dotaci na pokrytí sociálních a ubytovacích stipendií (viz 6.8.2.). Ministerstvo může poskytnout dotaci žadateli, který dříve působil jako soukromá vyšší odborná škola a dotace mu z tohoto titulu náležely, a který uskutečňuje studijní program ve veřejném zájmu daném uplatnitelností absolventů a projednaný s Ministerstvem práce a sociálních věcí a s krajem. Dotaci lze poskytnout i na tvůrčí činnost související s tímto programem. V žádosti se uvádí mj. i výše požadovaného školného. Na dotaci však není právní nárok, převážná většina soukromých vysokých škol ji nedostává.

Poplatky spojené se studiem na soukromých vysokých školách stanoví soukromá vysoká škola ve svém vnitřním předpisu, a to i za studium ve standardní době studia. Nejsou nikterak regulovány zákonem či jinou právní normou.

Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008

Pravidla pro poskytování dotací soukromým vysokým školám

6.18. Organizační varianty, alternativní struktury

S ohledem na rozdílné formy studia na vyšších odborných školách a školách jsou tyto uvedeny ve zvláštních kapitolách 6.18.1. a 6.18.2.

6.18.1. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné vzdělávání se uskutečňuje v denní, večerní, dálkové, distanční a kombinované formě vzdělávání; vzdělání dosažené ve všech formách vzdělávání je rovnocenné.

Při denní formě vzdělávání je výuka organizována pravidelně každý den, večerní pravidelně několikrát v týdnu v rozsahu 10 až 18 hodin týdně zpravidla ve večerních hodinách, dálková forma vzdělávání je samostatné studium spojené s konzultacemi v rozsahu 200 až 220 konzultačních hodin, distanční forma je samostatné studium uskutečňované převážně nebo zcela prostřednictvím informačních technologií, popřípadě spojené s individuálními konzultacemi, kombinovaná forma vzdělávání spočívá ve střídání denní a jiné formy vzdělávání.

Délka dálkového, večerního, distančního nebo kombinovaného vzdělávání je nejvýše o 1 rok delší než doba vzdělávání v denní formě.

Vyšší odborné školy mohou spolupracovat s vysokými školami (viz 6.18.2.).

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

6.18.2. Vysoké školy

Vysokoškolské studium může mít formu prezenčního, distančního studia nebo kombinace obou.

Vedle studijních programů mohou vysoké školy realizovat i celoživotní vzdělávání. Kursy celoživotního vzdělávání se obvykle poskytují za úplatu.

Programy celoživotního vzdělávání mohou být orientovány na výkon povolání nebo zájmově (např. univerzity "třetího věku"). Bližší podmínky celoživotního vzdělávání stanoví vnitřní předpisy jednotlivých škol. Účastníci celoživotního vzdělávání nejsou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona.

Novelou zákona o vysokých školách z r. 2001 může vysoká škola úspěšným absolventům celoživotního vzdělávání v rámci akreditovaných studijních programů, pokud se stanou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona, uznat získané kredity až do výše 60 % kreditů potřebných k řádnému ukončení studia.

Vysoké školy poskytují dále kursy připravující k přijímacím zkouškám.

Velká pozornost se věnuje rozvoji distančních forem vysokoškolského vzdělávání. Čistě distanční studijní program mají akreditován pouze 3 vysoké školy – Vysoká škola báňská Ostrava (VŠB-TU), Ostravská univerzita v Ostravě (OU) a Vysoká škola ekonomická v Praze (VŠE). Téměř všechny vysoké školy však nabízejí studijní programy v kombinované formě studia. Vysoké školy nabízejí jak běžné studijní programy, tak různé kursy. Národní centrum distančního vzdělávání začleněné v Centru pro studium vysokého školství poskytuje této formě vzdělávání informační, koordinační a metodickou podporu včetně potřebného školení pedagogů. Se zřizováním tzv. otevřených univerzit se zatím nepočítá.

Řadu bakalářských studijních programů uskutečňují vysoké školy ve spolupráci s vyššími odbornými školami. V dubnu 2008 bylo akreditováno 19 bakalářských studijních programů se 46 obory realizovanými společně mezi 27 vyššími odbornými školami a 11 vysokými školami.

Řadu doktorských studijních programů uskutečňují vysoké školy ve spolupráci s ústavy Akademie věd ČR v návaznosti na tradiční vědeckou přípravu v těchto institucích.

Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008

Akademie věd České republiky

Národní centrum distančního vzdělávání, CSVŠ

Zákon o vysokých školách

6.19. Statistiky

Podrobnější informace v následujících paragrafech.

Statistická ročenka školství 2007. Zaměstnanci a mzdové prostředky

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

6.19.1. Uchazeči o přijetí do institucí terciárního vzdělávání

Uchazeči o přijetí do institucí terciárního vzdělávání (vysokých škol, vyšších odborných škol), relativní ukazatele

	2001/02	2004/05	2007/08	2008/09
Úspěšnost uchazečů[1] – celé terciární vzdělávání	64,8 %	67,9 %	75,4 %	79,1 %
z toho vysoké školy	57,9 %	63,3 %	71,9 %	76,4 %
… z toho veřejné VŠ	56,2 %	60,2 %	67,6 %	72,0 %
… z toho soukromé VŠ	92,6 %	96,7 %	93,9 %	97,5 %
z toho vyšší odborné školy	78,9 %	76,0 %	87,4 %	86,3 %
Počet zapsaných uchazečů – celé terciární vzdělávání[2]	64 001	83 108	103 529	108 783
z toho vysoké školy	52 527	72 199	92 727	98 726
… z toho veřejné VŠ	49 820	65 694	79 378	84 057
… z toho soukromé VŠ	2 760	6 592	13 595	14 916
z toho vyšší odborné školy	11 816	11 300	11 342	10 658
Podíl zapsaných uchazečů do prezenční/denní formy studia na populaci 19letých[3] – celé terciární vzdělávání	38,3 %	48,5 %	55,9 %	59,6 %
z toho vysoké školy	31,1 %	41,4 %	49,8 %	53,6 %
z toho vyšší odborné školy	7,3 %	7,3 %	6,5 %	6,4 %
Podíl zapsaných uchazečů do prezenční/denní formy studia na počtu čerstvých maturantů denního vzdělávání – celé terciární vzdělávání	73,1 %	80,4 %	86,6 %	86,3 %
z toho vysoké školy	59,5 %	68,7 %	77,0 %	77,7 %
z toho vyšší odborné školy	13,9 %	12,2 %	10,0 %	9,2 %

Pramen: ÚIV

[1] Počet přijatých / počet uchazečů, kteří se dostavili k přijímacímu řízení.

[2] Počet přijatých uchazečů (fyzických osob), kteří se zapsali ke studiu na vysoké / vyšší odborné škole.V celkovém součtu je každý zapsaný počítán pouze jednou bez ohledu na to, na kolika školách se zapsal.

[3] 19letí k 31. 12. příslušného školního roku.

6.19.2. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné školy – počty škol, žáků, učitelů a relativní

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet škol	168	174	177	184
Počet studentů (všechny formy studia)	28 792	27 650	28 774	28 027
- z toho žen	20 265	19 788	20 529	20 168
Počet studentů v denní formě vzdělávání	23 881	22 696	22 295	20 759
Počet studentů v ostatních formách vzdělávání	4 911	4 954	6 479	7 268
Počet nově přijatých do 1. ročníku (všechny formy studia)	11 341	11 052	11 975	11 003
- z toho ženy	7 886	7 837	8 083	7 799
Počet absolvování (všech forem studia)[1)]	7 989	7 521	6 233	6 696
- z toho žen	5 773	5 389	4 384	4 949
- z toho žen (v %)	72,3 %	71,7 %	70,3 %	73,9%
Počet studentů v denním studiu na školu[2)]	147	134	131	119
Počet učitelů (přepočtené úvazky)[2)]	1 923	1 792	1 799	1 815
Počet studentů v denním studiu na úvazek učitele[2)]	15,0	15,4	16,0	15,4

Pramen: ÚIV

[1)] Za předchozí školní rok.

[2)] Do počtu učitelů jsou zahrnuti i ti, kteří učí v ostatních formách studia.

6.19.3. Vyšší odborné školy – skupiny oborů

Vyšší odborné školy – nejčastěji zastoupené skupiny oborů vzdělání (2008/2009)

Forma vzdělávání / Skupina oborů vzdělání	Počet škol[1)]	Nově přijatí do 1. ročníku		Studenti		Absolventi za školní rok 2007/08	
		Celkem	Ženy	Celkem	Ženy	Celkem	Ženy
Denní forma vzdělávání /	174	8 191	71%	20 759	72%	5 774	73%
Denní forma vzdělávání - nová soustava	90	4 189	70%	6 730	68%	295	78%
Zdravotnictví	23	1 304	89%	1 591	89%	57	86%
Pedagogika, učitelství, sociální péče	14	743	87%	1 272	88%	28	93%
Ekonomika, administrativa	12	374	77%	636	77%	29	72%
Denní forma vzdělávání - dobíhající soustava[2)]	151	4 002	72%	14 029	75%	5 479	73%
Zdravotnictví	29	594	90%	3 183	89%	1 106	85%
Ekonomika, administrativa	34	927	72%	2 726	78%	1 068	82%
Pedagogika, učitelství, sociální péče	20	459	93%	1638	93%	793	94%

Forma vzdělávání / Skupina oborů vzdělání	Počet škol[1)]	Nově přijatí do 1. ročníku		Studenti		Absolventi za školní rok 2007/08	
		Celkem	Ženy	Celkem	Ženy	Celkem	Ženy
Ostatní formy vzdělávání /	72	2 812	71%	7 268	71%	922	77%
Ostatní formy vzdělávání - nová soustava	38	1 295	67%	2 454	64%	35	74%
Pedagogika, učitelství, sociální péče	11	441	91%	871	90%	0	0
Právo, právní činnost	12	420	52%	805	43%	0	0
Ekonomika, administrativa	8	137	74%	277	69%	0	0
Ostatní formy vzdělávání - dobíhající soustava[2)]	52	1 517	74%	4 814	74%	887	78%
Právo, právní činnost	9	357	71%	1 155	71%	170	83%
Zdravotnictví	11	427	73%	1 042	70%	224	66%
Pedagogika, učitelství, sociální péče	11	232	95%	916	95%	228	95%

Pramen: ÚIV

[1)] Školy mohou realizovat obory vzdělávání v různých skupinách oborů, a to jak v akreditovaných, tak i v dobíhajících programech vzdělávání. Jedna škola tedy může být započtena u několika skupin oborů.

[2)] Dobíhající soustava pozbývá platnosti 31. srpna 2012.

Pozn. Seznam skupin oborů je obsažen v nařízení vlády 689/2004 Sb. Z hlediska nové soustavy oborů se v roce 2008/09 v denní formě studia vyučovaly obory z 19 skupin, v ostatních formách vzdělávání z 13 skupin. Nová soustava obsahuje celkem 27 skupin oborů.

6.19.4. Počet vysokých škol

Počet vysokých škol

	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Veřejné vysoké školy	24	24	24	24	25	25	25	26
Státní vysoké školy	4	4	4	2	2	2	2	2
Soukromé vysoké školy[1)]	17	27	28	36	39	38	43	45
Celkem vysokých škol	45	55	56	62	66	65	70	73

Pramen: ÚIV

[1)] Pouze počet škol, které vykázaly studenty. Počet akreditovaných institucí byl vyšší. (Údaje vždy k 31. 10.)

6.19.5. Studující vysokých škol

Studující vysokých škol – počet fyzických osob bez přerušení studia, všechny formy studia, bez škol státních

Studenti	2006/2007			2007/2008			2008/2009		
	Celkem	Ženy	Ženy (%)	Celkem	Ženy	Ženy (%)	Celkem	Ženy	Ženy (%)
Celkem	316 496	167 955	53,1	344 615	186 153	54,0	369 619	203 263	55,0
Z toho na VŠ									
- veřejných	285 228	149 451	52,4	303 244	161 378	53,2	319 615	173 168	54,2
- soukromých	31 611	18 684	59,1	41 853	25 041	59,8	50 659	30 472	60,2
V prezenčním studiu	238 389	126 687	53,1	252 228	136 121	54,0	264 304	144 678	54,7
- Bc.	132 923	66 391	49,9	149 366	76 753	51,4	161 402	84 847	52,6
- Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	73 503	44 531	60,6	60 196	37 906	63,0	49 407	32 357	65,5
- Mgr. navazující (1 až 3 roky)	24 648	13 133	53,3	35 377	18 758	53,0	45 990	24 670	53,6
- doktorské	10 005	4 127	41,2	10 003	4 284	42,8	10 571	4 617	43,7
Ostatní formy studia	80 898	42 936	53,1	95 705	52 116	54,5	109 209	60 994	55,9
- Bc.	50 310	27 463	54,6	60 589	34 048	56,2	70 955	40 869	57,6
- Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	6 044	4 093	67,7	5 049	3 630	71,9	4 100	3 138	76,5
- Mgr. navazující (1 až 3 roky)	11 467	6 459	56,3	16 390	9 323	56,9	20 771	11 865	57,1
- doktorské	13 371	5 068	37,9	14 051	5 313	37,8	14 087	5 529	39,2

Zdroj: Praha ÚIV

Pozn.: Celkový počet studentů nemusí souhlasit se součtem za jednotlivé formy studia, typy studijních programů, skupiny studijních programů či státní občanství. Do celkového součtu je student započten vždy jen jednou bez ohledu na počet studií v různých formách či typech studia.

6.19.6. Zaměstnanci veřejných vysokých škol

Zaměstnanci veřejných vysokých škol

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Průměrný evidenční přepočtený počet celkem[1)]	29 559,5	30 268,9	30 767,3	31 760,1	31 889,7	32 336,2	32 944,9
z toho akademičtí (pedagogičtí) pracovníci	13 846,1	14 220,4	14 622,8	15 015,9	15 524,2	16 525,9	16 976,6
- z toho:							
...profesoři	1 415,1	1 523,8	1 639,7	1 708,3	1 779,5	1 830,6	1 890,3
...docenti	3 219,7	3 233,0	3 233,3	3 272,0	3 330,3	3 357,6	3 384,2
- z toho vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci	1 428,3	1478,3	1 422,4	1 704,8	1 935,6	1 758,9	1 755,6

Pramen: ÚIV

[1)] Vč. zaměstnanců kolejí a menz, zemědělských a lesních statků a pracovníků vědy a výzkumu (v resortu MŠMT); data za kalendářní rok.

6.19.7. Míra účasti na vysokoškolském studiu

Míra účasti na vysokoškolském studiu podle věku a pohlaví (všechny formy studia, veřejné i soukromé vysoké školy) v %

	2005/2006			2006/2007			2007/2008			2008/2009		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
17letí a mladší	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18letí	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
19letí	15,3	20,0	17,6	16,3	21,8	18,9	16,6	23,2	19,8	17,1	25,0	21,0
20letí	26,9	32,6	29,7	28,2	35,4	31,7	29,4	37,3	33,2	30,7	40,1	35,3
21letí	25,2	31,7	28,4	26,8	34,4	30,5	27,3	36,6	31,8	29,1	39,1	34,0
22letí	23,5	29,5	26,4	24,3	31,8	28,0	25,4	33,9	29,5	26,7	36,7	31,5
23letí	22,0	25,9	23,9	22,3	28,2	25,2	23,0	30,7	26,7	24,6	33,6	29,0
24letí	16,2	17,2	16,7	18,6	21,4	20,0	19,0	23,5	21,1	20,0	26,3	23,0
25letí	11,0	10,8	10,9	12,7	12,9	12,8	14,0	15,7	14,8	14,5	17,2	15,8
26letí	7,9	7,2	7,6	8,1	8,3	8,2	9,2	9,5	9,4	10,1	11,1	10,6
27letí	6,0	5,5	5,8	6,4	6,2	6,3	6,6	6,8	6,7	7,3	7,8	7,5
28letí	4,5	4,1	4,3	5,0	4,9	5,0	5,5	5,4	5,4	5,7	6,1	5,9
29letí	3,5	3,2	3,3	4,0	3,8	3,9	4,4	4,5	4,4	4,8	5,1	4,9
0–34letí	2,2	2,1	2,2	2,5	2,4	2,5	2,7	2,8	2,8	3,0	3,3	3,1
35–39letí	1,2	1,4	1,3	1,4	1,6	1,5	1,6	2,0	1,8	1,8	2,4	2,1
40letí a starší	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3

Pramen: ÚIV

6.19.8. Struktura studujících podle státní příslušnosti a typu programů

Struktura studujících podle státní příslušnosti a typu programů v %

Studenti[1)]	2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008		2008/2009	
	Občané ČR	Cizinci	Občané ČR	Cizinci	Občané ČR	Cizinci	Občané ČR	Cizinci	Občané ČR	Cizinci
v prezenčním studiu	93,29	6,72	92,64	7,37	92,24	7,76	91,77	8,24	91,31	8,70
Bc.	94,03	5,98	93,56	6,45	93,19	6,81	92,79	7,21	92,68	7,32
Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	92,70	7,30	91,53	8,47	90,50	9,50	89,09	10,91	87,26	12,74
Mgr. navazující (1 až 3 roky)	94,45	5,56	94,01	5,99	94,26	5,75	93,57	6,43	91,94	8,06
doktorské	91,38	8,62	89,99	10,01	87,88	12,12	86,50	13,50	86,82	13,18
v jiných formách studia	94,56	5,44	93,28	6,73	92,98	7,03	92,75	7,26	92,31	7,70
Bc.	93,49	6,51	92,16	7,86	92,27	7,74	92,65	7,36	92,27	7,74
Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	98,71	1,29	98,84	1,16	98,83	1,17	98,53	1,47	98,76	1,24
Mgr. navazující (1 až 3 roky)	96,77	3,23	94,04	5,96	92,40	7,60	91,11	8,89	90,73	9,27
doktorské	93,78	6,22	93,55	6,46	93,28	6,72	92,47	7,53	91,82	8,18

Pramen: ÚIV

[1)] Údaje sledují studium, nikoli fyzické osoby. Pokud je tedy student zapsán ve dvou programech, je uveden dvakrát.

6.19.9. Struktura diplomovaných podle pohlaví a skupin oborů

Struktura diplomovaných podle pohlaví a skupin oborů, všechny formy studia (2007/2008)

Skupina studijních programů	Počet	Procento z celku	Počet žen	Podíl žen ve studijním programu (%)
Celkem za všechny obory[1)]	73 153	100,00%	41 631	56,91%
Přírodní vědy a nauky	5 322	7,28%	2 425	45,57%
Technické vědy a nauky	17 951	24,54%	4 841	26,97%
Zemědělsko-lesnické, veterinární vědy a nauky	2 804	3,83%	1 680	59,91%
Zdravotnické, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4 244	5,80%	3 393	79,95%
Humanitní a společenské vědy a nauky	10 145	13,87%	6 951	68,52%
Ekonomické vědy a nauky	18 930	25,88%	12 445	65,74%
Právní vědy a nauky	2 393	3,27%	1 327	55,45%
Pedagogika, učitelství a sociální péče	10 029	13,71%	7 779	77,57%
Vědy a nauky o kultuře a umění	1 567	2,14%	955	60,94%

Pramen: ÚIV

[1)] Odhady absolventů (fyzických osob) veřejných a soukromých vysokých škol bez škol státních.

6.19.10. Zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním v populaci

Viz 1.7.4..

6.19.11. Nezaměstnanost absolventů VOŠ

Nezaměstnanost absolventů VOŠ

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nezaměstnaní absolventi VOŠ	8,0	9,9	10,6	9,4	8,2	5,9	4,2	7,8

Pramen: ÚIV

Poznámka: Údaj se vztahuje k dubnu příslušného roku a udává nezaměstnanost absolventů předcházejícího školního roku.

6.19.12. Nezaměstnanost absolventů VŠ

Nezaměstnanost absolventů VŠ

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nezaměstnaní absolventi VŠ	5,0	6,4	6,9	5,8	3,8	3,3	3,6	2,9

Pramen: ÚIV

Poznámka: Údaj se vztahuje k dubnu příslušného roku a udává nezaměstnanost absolventů předcházejícího školního roku.

6.19.13. Celoživotní vzdělávání na VŠ

Celoživotní vzdělávání na VŠ – počet studií

	2005/2006[1)]			2006/2007[2)]			2007/2008[3)]		
	Celkem	Ženy	Ženy (%)	Celkem	Ženy	Ženy (%)	Celkem	Ženy	Ženy (%)
V celoživotním vzdělávání celkem	40 064	24 946	62,3	43 659	28 440	65,1	44 071	28 969	65,7
z toho v distančním studiu	9 389	5 985	63,7	12 003	7 021	58,5	11 053	7 010	63,4
z toho na veřejných VŠ	36 688	22 717	61,9	39 731	26 202	65,9	39 174	25 869	66,0
z toho studium k získání pedagogické kvalifikace	6 083	4 256	70,0	6 445	4 404	68,3	5 506	3 868	70,3
z toho studium k rozšíření pedagogické kvalifikace	6 293	4 687	74,5	5 856	4 693	80,1	4 936	3 979	80,6
z toho ostatní[4)]	27 688	16 003	57,8	31 358	19 343	61,7	33 629	21 122	62,8
Absolventi – úspěšně ukončená studia	15 491	8 854	57,2	16 487	10 159	61,6	18 717	11 911	63,6

Pramen: ÚIV

[1)] Data od 1. 11. 2005 do 31. 10. 2006.

[2)] Data od 1. 11. 2006 do 31. 10. 2007.

[3)] Data od 1. 11. 2007 do 31. 10. 2008.

[4)] Např. Univerzita třetího věku, studium vybraných předmětů, rekvalifikační kursy apod.

7. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVA MLÁDEŽE A DOSPĚLÝCH

Podoba a rozsah dalšího vzdělávání a odborné přípravy jsou určovány vzdělanostní strukturou populace (viz 1.7.4.), potřebami národního hospodářství a v neposlední řadě i mírou, v níž jsou tyto potřeby reflektovány legislativou, veřejnou správou, školskou soustavou, zaměstnavateli a občany samými.

Další vzdělávání se uskutečňuje v těchto oblastech:

- v oblasti všeobecného vzdělávání pro nepatrnou menšinu těch, kteří ho nenabyli v počátečním vzdělávání, v přípravných kursech k přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy a v jazykovém vzdělávání;
- v oblasti dalšího odborného vzdělávání a přípravy. Zde může jít o získání, rozšíření či doplnění kvalifikace nebo o rekvalifikaci, která je nejčastěji opatřením v případě nezaměstnanosti. V určených povoláních (např. v oblasti medicíny a v řadě technických profesí) je povinností pracovníků aktualizovat své vědomosti a dovednosti a ve stanovených intervalech absolvovat jejich přezkušování předepsaná zvláštními právními normami;
- v oblasti občanského/zájmového vzdělávání, které uspokojuje zájmy občanů např. v oblasti politiky, dějin, kultury apod.

Další vzdělávání a odbornou přípravu zajišťují školy včetně škol vysokých, zaměstnavatelé, orgány veřejné správy a samosprávy a jejich vzdělávací instituce, nestátní neziskové organizace včetně profesních a komerční organizace.

Dosud se rozlišovalo vzdělávání vedoucí k dokladu o dosaženém stupni vzdělání, které poskytovaly školy, a to v případě dospělých zpravidla v nějaké formě s redukovanou prezencí, a vzdělávání, které k uznávanému stupni nevedlo; to poskytovaly zpočátku neškolské instituce, později i školy. Od r. 2006 se postupně uvádí v život nový systém, který umožní dosáhnout uznávaného stupně vzdělání nejen prostřednictvím školského vzdělávání, ale i cestou dalšího vzdělávání (či praxe), které bude následně po úspěšném složení zkoušek uznáno za rovnocenné vzdělání nabytému prostřednictvím počátečního vzdělávání ve školách. Blíže viz 7.2..

7.1. Historický přehled

Kořeny českého vzdělávání dospělých sahají až do daleké minulosti. S myšlenkou univerzálního výchovně vzdělávacího působení v průběhu celého života se můžeme setkat už v díle J.A. Komenského. Počátky osvětových aktivit lze situovat do doby osvícenství, kdy se stále častěji projevovaly snahy popularizovat vědu a uvádět její poznatky do běžného života. Rozvoj vzdělávání byl u nás spojen s mohutným obrozeneckým proudem - snahou o obrodu a upevňování českého jazyka, úsilím o národní vědu a kulturu (J. Dobrovský, J. Jungmann, F. Palacký, J.E. Purkyně …). V průběhu 19. století vznikla řada kulturně osvětových institucí - první z nich byla pravděpodobně Matice česká, ustavená v roce 1830. Především v 70. letech 19. století pak vznikalo velké množství různých dělnických, čtenářských, učitelských, pěveckých, tělovýchovných, divadelně ochotnických a jiných spolků, např. Sokol, Hlahol či Umělecká beseda. Pro rozvoj popularizační činnosti mělo velký význam založení Spolku pro veřejné populární přednášky Osvěta.

Ve svých počátcích bylo vzdělávání dospělých spíše záležitostí zájmovou. Začátkem 20. století přešlo v určitých povoláních (lékaři) či oblastech (zemědělství) do působnosti profesních organizací. V určitém rozsahu ho vždy poskytovaly i školy. Po vzniku samostatného Československa byla vzdělávání věnována velká pozornost i ze strany státu, který zákonem č. 67 ze 7.2.1919 nařizoval pořádání kursů občanské výchovy s cílem šířit základní vědomosti o fungování státu, občanských právech a povinnostech, historického vývoje Československa apod. V období hospodářské krize v letech 1929–1933 stát dotoval především bezplatné

kursy pro nezaměstnané. Mnohé lidové a spolkové školy se přeorientovaly na pořádání komerčních aktivit. Do meziválečného období spadají počátky podnikového vzdělávání, nejpropracovanější a nejkomplexnější byl systém Baťův, jehož školy práce našly řadu pokračovatelů i v poválečných letech.

Po roce 1948 dostalo vzdělávání dospělých, především školské, významný impuls. Jednak proto, že poválečná rekonstrukce a restrukturalizace hospodářství potřebovala novou strukturu pracovních sil, jednak proto, že mnoha lidem bylo z politických důvodů znemožněno pokračovat v předchozí kariéře a bylo třeba je nahradit. Vybraným "dělnickým kádrům" bylo umožněno studovat v řádném studiu a především se otevřela možnost studovat při zaměstnání na střední nebo vysoké škole, a to formou večerní nebo dálkovou (prezence byla redukována na konzultace). Studium při zaměstnání poskytovalo (v jiném časovém rozvržení) vzdělání podobného obsahu i rozsahu jako studium denní, a proto se po jeho absolvování udělovaly certifikáty stejné úrovně jako ve studiu denním. Bylo podmíněno souhlasem zaměstnavatele, který tím byl zároveň zavázán k poskytování zákonem předepsaného studijního volna.

Rozsah studia při zaměstnání byl značný i v pozdějších letech. Maxima dosáhl počátkem 60. let: dospělí činili 22 % všech studujících středních škol a 37 % všech studujících vysokých škol. V 80. letech představovali studující při zaměstnání na úrovni středního vzdělávání 13–15 % všech studujících, na úrovni vzdělávání vysokoškolského 20–24 % všech studujících. Studium při zaměstnání představovalo "druhou šanci" jak pro ty, kteří dříve nestudovali z důvodů osobních, tak pro ty, kterým bylo denní studium znemožněno z politických důvodů a tyto důvody byly v průběhu doby překonány.

Rozšířené bylo i podnikové vzdělávání; jeho organizace byla usnadněna vysokou koncentrací podniků, které mívaly i vlastní útvary pro vzdělávání. Vedle odborného vzdělávání a výcviku organizovaly podniky i kursy jazykové a též politická školení.

Zájmové a občanské vzdělávání poskytovaly vedle školských institucí (jazykové a umělecké školy) též knihovny (přednášky z oblasti literatury, filosofie, umění), Svazarm (autoškoly, letecký výcvik), odborové organizace, stranické orgány (politická školení) a vzdělávací instituce zřizované orgány místní správy, které organizovaly kursy jazykové, psaní strojem, počítačové kursy, umělecké vzdělávání apod., a to v rámci komunálních služeb, za úhradu, která byla díky státním subvencím nízká.

Celá oblast dalšího vzdělávání – ať profesního nebo zájmového – byla společenskými změnami po roce 1989 hluboce dotčena: transformace hospodářství přinesla pokles HDP, změny v odvětvové struktuře a v zaměstnanosti, změny v kvalifikačních požadavcích, ve struktuře podniků, málo zřetelné perspektivy dalšího vývoje. To na jistou dobu negativně ovlivnilo nejprve podnikové vzdělávání, pak i vzdělávání poskytované školami, protože i ono bylo vždy, byť zprostředkovaně (tím, že podniky poskytovaly frekventantům pracovní úlevy), závislé na zájmu podniků.

Naopak nový rozvoj zaznamenaly podnikatelské aktivity v této oblasti. Vývoj komerčního vzdělávání dospělých je převážně určován tržně se formující nabídkou a poptávkou. Nabídka se vyznačuje pružností, ale chybí koordinace a informace, někdy je problémem kvalita. Poptávka byla zpočátku ovlivňována potřebou kompenzovat dřívější omezený přístup ke vzdělávání, trvale je dána proměnlivostí trhu práce. Je však poznamenána nedostatečnou znalostí současných i budoucích vzdělávacích potřeb.

Novým jevem (s menší mírou živelnosti) jsou vzdělávací aktivity spojené s politikou zaměstnanosti, tedy především rekvalifikace. Legislativně byly upraveny v r. 1991. Nový impuls pro jejich rozvoj přinesla realizace Národního plánu zaměstnanosti, který Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovává od roku 1999 v intencích evropských směrnic. V současné době je tato agenda součástí Národního lisabonského programu na léta 2005–2008.

Technické předpoklady pro celoživotní učení a tedy i pro vzdělávání dospělých pomáhají vytvářet informační a komunikační technologie. Koncepce státní informační politiky ve vzdělávání (SIPVZ) byla schválena vládou v dubnu r. 2000. V rámci její realizace byly do konce roku 2005 vybaveny výpočetní technikou téměř veškeré

školy, 98 % škol mělo v tomto roce připojení na internet, téměř polovina vysokorychlostní. (Ke 30. 9. 2008 mělo připojení k internetu 99,8 % škol, 91 % vysokorychlostní.) Školy by měly být využívány k šíření informační gramotnosti mezi dospělou populací.

Národní program počítačové gramotnosti pro širokou veřejnost byl realizován v l. 2004–2006. Na více než 200 místech byly organizovány kursy základů práce s počítačem. Byly dvouhodinové, navzájem na sebe navazující, zaměřené na ovládání počítače, na připojení k internetu, na základy vyhledávání na internetu a na práci s elektronickou poštou. Náklady nesl z větší části organizátor – tehdejší Ministerstvo informatiky, dále obchodní partneři a účastník (ten ve výši 100 Kč).

K dostupnosti IKT přispívají i veřejné knihovny, jichž bylo v roce 2006 téměř 5700. Program jejich internetizace byl započat v r. 2002, koncem roku 2006 jich bylo 71 % připojeno na internet a tento proces pokračuje.

Relativně nízká účast občanů ČR na dalším vzdělávání v porovnání se zeměmi EU je důsledkem tradičně vysoké míry účasti ve středním vzdělávání (viz 5.21.2.). Účast se bude zvyšovat, neboť dynamika technologického i společenského vývoje vyvolává potřebu změn stávajících kvalifikací a jejich rozšíření zejména o informační a komunikační technologie a o znalost cizích jazyků.

Další vzdělávání, vzdělávání dospělých, celoživotní učení a rozvoj lidských zdrojů se proto staly předmětem řady strategických dokumentů (nejen školských) a projektů, které připravují konkrétní opatření k jejich postupné realizaci. Prvním takovým dokumentem byl Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha, 2001). Jeho tři klíčová doporučení pro oblast vzdělávání dospělých (další vzdělávání) jsou:

- vytvořit právní rámec pro rozvoj vzdělávání dospělých,

- vypracovat a zavést soustavu finančních a nefinančních pobídek pro realizaci celoživotního učení,

- založit mechanismy systémového rozvoje vzdělávání dospělých.

Nově se formující přístupy významně ovlivnily přípravu nového školského zákona (schválen 2004); do doby jeho schválení byly prosazovány a nadále jsou aktualizovány prostřednictvím Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR (viz 2.6.1.). Dalším významným mezníkem bylo zpracování zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání (schválen v březnu 2006), který otevřel nové cesty k získání kvalifikace bez nutnosti absolvovat školní vzdělávání. (Oba zákony blíže viz v 7.3.1.).

National Programme for the Development of Education in the Czech Republic. White Paper

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha

7.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Postupná implementace zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání z roku 2006 začíná rokem 2007, kdy vstoupil v platnost.

Klíčovým nástrojem pro jeho realizaci je Národní soustava kvalifikací (dále NSK) jako veřejně přístupný registr všech úplných a dílčích kvalifikací uznávaných v ČR s vazbou na European Qualification Framework (EQF). Úplné kvalifikace definují způsobilost vykonávat určité povolání. Dílčí kvalifikace vyjadřují způsobilost vykonávat určitou pracovní činnost uplatnitelnou na pracovním trhu; mohou být součástmi jedné nebo více úplných kvalifikací. Ke každé kvalifikaci se zpracovává kvalifikační standard jako strukturovaný popis způsobilosti a hodnoticí standard jako soubor kritérií a postupů pro ověřování této způsobilosti.

Souběžně s vývojem NSK připravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí Národní soustavu povolání (NSP) – kartotéku všech pracovních pozic v ČR, která je funkční od druhé poloviny roku 2008. Předcházel jí již fungující projekt Integrovaný systém typových pozic (ISTP) jako informační systém o světě práce. Zájmy

zaměstnavatelů při tvorbě NSP zajišťují sektorové rady. Jsou to uskupení zaměstnavatelů a profesních sdružení organizovaná konsorciem Hospodářské komory ČR, Svazu průmyslu a dopravy a dalšími aktéry. Bylo ustaveno 20 sektorových rad pro rozhodující hospodářská odvětví; jedna sektorová rada je průřezová.

Na systém NSP navazuje NSK, která se začala budovat v r. 2005. Odpovědným orgánem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, hlavním řešitelem je Národní ústav odborného vzdělávání. Ten při přípravě standardů spolupracuje se zástupci zaměstnavatelů sdružených v sektorových radách, dále s příslušnými profesními sdruženími či experty v dané kvalifikaci.

Standardy schvaluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí, které má gesci nad NSP, a příslušným autorizujícím orgánem. Autorizujícími orgány jsou vždy pro příslušnou oblast odvětvová ministerstva a Česká národní banka..

Standardy jsou zatím zpracovávány do úrovně ISCED 3C. Koncem roku 2008 byly zpracovány kvalifikační a hodnotící standardy pro 115 úplných a 339 dílčích kvalifikací. MŠMT schválilo 81 dílčích kvalifikací pro 10 úplných kvalifikací pro tři resorty: Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo průmyslu a obchodu. V nejbližší době se předpokládá příprava standardů až do úrovně ISCED 4. V rámci Boloňského procesu (viz 11.3.) započaly v r. 2007 přípravy i pro vytvoření Národní soustavy kvalifikací pro tercirární vzdělávání (ISCED 5 a 6).

Cílem NSK je vytvořit prostředí, které bude podporovat srovnatelnost výsledků dosažených různými vzdělávacími cestami. Tím se umožní propojení počátečního a dalšího vzdělávání. Vymezování kvalifikací v NSK ovlivní změny oborové struktury středního školství, bude spjato s přípravou rámcových vzdělávacích programů, hodnoticí standardy se promítnou do požadavků závěrečných zkoušek v jednotlivých oborech. Kvalifikační standardy by měly být vodítkem i pro akreditaci kursů dalšího vzdělávání a kursů rekvalifikačních. (V současnosti je připravována vyhláška, kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace a způsob ukončení vzdělávání v rekvalifikačním zařízení. Tato vyhláška bude novelizovat předchozí. Předpokládané schválení je červen 2009.)

Je snaha i o soulad s živnostenským zákonem.

Naléhavým úkolem zůstává nastolení efektivního systému finanční motivace k dalšímu vzdělávání na straně zaměstnanců i zaměstnavatelů.

Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním - 2007

Hospodářská komora České republiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Národní ústav odborného vzdělávání

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

7.3. Legislativní rámec

Prvními zákony vztahujícími se k vzdělávání dospělých u nás byly zákon č. 67 ze dne 7.2.1919 o organisaci kursů občanské výchovy (viz 7.1.) a dekret prezidenta republiky o státní péči osvětové č. 130 ze dne 26.10.1945, který se netýkal pouze občanské výchovy, ale snažil se podchytit celou soustavu politické a kulturní výchovy lidu.

V současnosti je právní úprava dalšího vzdělávání a přípravy mládeže a dospělých rozptýlena do mnoha právních norem (viz 7.3.1.) a její jednotlivé složky jsou v působnosti řady orgánů (viz 7.3.2.).

7.3.1. Působnost právních norem

Současná legislativa sestává z řady předpisů. Lze rozlišit sedm skupin norem:

1. Školský zákon z r. 2004 platný od 1. 1. 2005 byl již koncipován z hlediska celoživotního učení. V tomto směru byl v r. 2006 dále novelizován zákonem o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání (viz bod 3.). Jednou ze zásad vzdělávání je možnost každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání. Mezi obecnými cíli je na prvním místě "rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi … pro získávání informací a učení se v průběhu celého života".

Zákon zavádí několik nových nástrojů, které zvýší prostupnost vzdělávacího systému a vlastně již další vzdělávání částečně upravují:

- nově definuje jiné než denní formy vzdělávání, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje vzdělávání dospělých vedoucí k uznanému stupni vzdělání (viz 7.11.);
- zavádí zkrácené studium k získání výučního listu pro držitele maturitního vysvědčení a zkrácené studium k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou pro ty, kdo mají maturitní vysvědčení v jiném oboru;
- potvrzuje možnost držitelů výučního listu získat nástavbovým studiem střední vzdělání s maturitní zkouškou (viz 7.4.);
- zavádí možnost uznávat dříve dosažené vzdělání (včetně vzdělání dosaženého samostudiem či praxí), a to pro účely přijetí do vyššího ročníku školy nebo pro uvolnění z vyučování;
- zavádí možnost skládat jednotlivé zkoušky, z nichž se skládají závěrečné zkoušky, maturitní zkoušky či absolutorium. Po případném složení zkoušek ze všech předmětů či jiných ucelených částí studia lze získat i stupeň vzdělání bez předchozího vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole. Praktickou zkoušku lze konat jen po absolvování praktického vyučování; to lze prominout, pokud uchazeč prokáže odpovídající praxi v oboru. Výjimkou jsou obory, v nichž se získává způsobilost k výkonu zdravotnického povolání;
- upravuje možnost dalšího vzdělávání ve školách prostřednictvím kursů, které neposkytují uznaný stupeň vzdělání (odborné kursy, kursy jednotlivých předmětů, pomaturitní specializační kursy).

2. Zákon o vysokých školách obsahuje ustanovení o celoživotním vzdělávání (blíže viz 6.18.2.).

3. Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání byl schválen v březnu 2006, jeho plná účinnost nastala v srpnu roku 2007, kdy byla vydána i prováděcí vyhláška k tomuto zákonu. Upravuje:

- Národní soustavu kvalifikací jako veřejně přístupný registr všech úplných i dílčích kvalifikací a jejich kvalifikačních a hodnoticích standardů (blíže viz 7.2.),
- pravidla udělování a odnímání autorizace k ověřování výsledků dalšího vzdělávání (dílčích či úplných kvalifikací),
- pravidla hodnocení a získání dílčí kvalifikace,
- práva a povinnosti účastníků dalšího vzdělávání a
- působnost orgánů vykonávajících státní správu v oblasti ověřování a uznávání dalšího vzdělávání (viz 7.3.2.).

Cílem zákona je zejména:

- usnadnit přístup k získání vzdělání mimo soustavu oborů vzdělání upravenou nařízením vlády na základě školského zákona a mimo akreditované studijní programy vysokých škol,

- umožnit získání formálního dokladu o (částečné) kvalifikaci na základě zkouškou ověřených znalostí a dovedností,
- zvýšit motivaci k dalšímu vzdělávání,
- zlepšit uplatnitelnost zvláště dospělé populace na trhu práce,
- provázat počáteční a další vzdělávání,
- a v neposlední řadě podporovat společenskou integraci a soudržnost.

4. Normy, které souvisejí s výkonem práce: zákoník práce, zákon o zaměstnanosti a návazné vyhlášky, např. vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikací.

Nový zákoník práce byl schválen v dubnu 2006 s účinností od 1. 1. 2007. V části Odborný rozvoj zaměstnanců se stanoví, že zaměstnanec je povinen udržovat, prohlubovat a obnovovat si kvalifikaci a zaměstnavatel pečuje o odborný rozvoj zaměstnanců: a) Zaměstnancům bez kvalifikace nebo při převedení na nové pracoviště nebo na nový druh práce zaměstnavatel zabezpečuje zaškolení nebo zaučení a vydává jim po jeho skončení osvědčení. b) Absolventům škol, pokud mají méně než dva roky praxe, zajišťuje odbornou praxi. c) Prohlubování kvalifikace, které zahrnuje i její údržbu a obnovu, je zaměstnavatel oprávněn požadovat a zaměstnanec povinen absolvovat. d) Zvyšování kvalifikace zahrnuje i její získání či rozšíření. Náklady u typů a) až c) hradí zaměstnavatel, zaměstnanci poskytuje pracovní volno s náhradou platu ve výši průměrného výdělku. U typu d) platí stejná pravidla jen v případě, že studium (popř. školení či jiná forma přípravy) je v souladu s potřebami zaměstnavatele. V případě, že forma odborného rozvoje je nákladná, mohou zaměstnavatel a zaměstnanec uzavřít tzv. kvalifikační dohodu, která zaměstnance zavazuje setrvat u zaměstnavatele po dobu maximálně pěti let, v opačném případě uhradit náklady na toto vzdělávání.

Zákon o zaměstnanosti, který zohledňuje legislativní úpravu EU, byl schválen v květnu 2004 s účinností od října 2004. Definuje státní politiku zaměstnanosti, její správní orgány a další subjekty a nástroje. Do rámce aktivní politiky zaměstnanosti náleží opatření k rozvoji lidských zdrojů, např. školení, rekvalifikace, informace a poradenství.

5. Zákony upravující kvalifikační požadavky na nedělnická povolání: např. zákon o úřednících územních samosprávných celků a návazná vyhláška o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků (obě tyto legislativní normy upravují mj. vzdělávání těchto úředníků), zákon o soudech a soudcích, o patentových zástupcích, o daňových poradcích, normy upravující další vzdělávání ve zdravotnictví apod. Ve školství je to zákon o pedagogických pracovnících a vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků (blíže viz 8.2.10.). Tyto normy často stanoví i zvláštní instituce, které vzdělávání či zkoušky zajišťují.

6. Zákon o technických normách a zákon o státním odborném dozoru, na jejichž základě jsou vydávány předpisy o odborné způsobilosti a kvalifikačních požadavcích, o pravidelném doškolování a přezkušování pracovníků. I tyto normy předpokládají specializované instituce pro vzdělávání a certifikaci.

7. Zákon o živnostenském podnikání, který mj. stanoví kvalifikační předpoklady pro udělení vázaných živností. Poskytování vzdělávání však není vázanou živností, takže zákon nestanoví jakékoli předpoklady a podmínky pedagogické, organizační či personální povahy; pouze v případě, že by vzdělávací instituce chtěla zajišťovat rekvalifikace, musí na příslušný rekvalifikační program získat akreditaci ministerstva školství, v případě vzdělávání uvedeného v bodech 4 a 5 akreditaci příslušných ministerstev (vnitra, spravedlnosti aj.) nebo jiných odpovědných orgánů.

Právní úprava pracovního volna a náhrad mzdy viz 7.9..

Vyhláška MPSV o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců

Vyhláška MV o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků

Vyhláška MŠMT o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Vyhláška MŠMT o podrobnostech stanovených k provedení zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o vysokých školách

Zákon o zaměstnanosti

Zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů

Zákoník práce

7.3.2. Působnost správních orgánů

Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti dalšího vzdělávání byla formulována pouze obecně. Studium, které poskytuje definovaný stupeň vzdělání v jiných formách než je studium denní, bylo vždy plně v působnosti ministerstva školství. Zvláštní působnost má MŠMT v rekvalifikačním vzdělávání, kde je akreditačním orgánem rekvalifikačních programů.

V r. 2006 byla působnost MŠMT rozšířena: nadále koordinuje činnost ostatních ministerstev, jiných ústředních orgánů státní správy a profesních komor v oblasti systému uznávání odborných kvalifikací podle zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Schvaluje, mění a zrušuje seznam úplných a dílčích kvalifikací v Národní soustavě kvalifikací, kterou vede a zveřejňuje Národní ústav odborného vzdělávání. Schvaluje, mění a zrušuje kvalifikační a hodnoticí standardy. Pro tuto oblast si ministerstvo zřídilo poradní orgán – Národní radu pro kvalifikace.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je odpovědné za tvorbu Národní soustavy povolání – databáze, která bude odrážet situaci na trhu práce a bude prostředkem komunikace mezi sférou vzdělávání a sociálními partnery o požadavcích na kvalifikace (blíže viz 7.2.). Dále je garantem státní politiky zaměstnanosti, na níž se podílejí další subjekty činné na trhu práce, zejména zaměstnavatelé a odborové organizace. MPSV spravuje a poskytuje prostředky na její zabezpečování a zajišťuje národní financování opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů, která jsou obsažena v programech Evropského sociálního fondu. Realizací úkolů v oblasti zaměstnanosti je pověřen jeho útvar Správa služeb zaměstnanosti.

Ministerstvo práce a sociálních věcí odborně řídí úřady práce, které vykonávají státní správu v oblasti zaměstnanosti (blíže viz 7.15.).

Ministerstvo průmyslu a obchodu pečuje mj. o zvyšování konkurenceschopnosti průmyslu realizací programů v rámci Sektorového operačního programu "Podnikání a inovace" (2007–2013), který je součástí Rámcového programu "Konkurenceschopnost a inovace". Mezi jeho úkoly patří mj. podpora zavádění nových technologií včetně rekvalifikace zaměstnanců a zajištění přístupu k informačním a komunikačním technologiím.

Ministerstvo kultury je ústředním orgánem státní správy mj. pro média, pro knihovny a pro kulturně výchovnou činnost a pro umění. Plní v této oblasti některé úkoly ve vztahu ke krajským úřadům a poskytuje na tyto činnosti část finančních prostředků.

Všechna ministerstva odpovídají za vzdělávání pro definované profese ve svém resortu. Dále jsou autorizujícími orgány podle zákona o ověřování a uznávání kvalifikací: udělují autorizaci k ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a podílejí se na přípravě kvalifikačních a hodnoticích standardů v oblasti podle své příslušnosti.

Kraje mají v důsledku rozdělení kompetencí jednotlivých úrovní veřejné správy rozhodující část působností ve vzdělávání včetně vzdělávání dospělých, mimo jiné proto, že jsou zřizovateli středních a vyšších odborných škol.

Obce mají ve výchovné a vzdělávací činnosti významnou roli nejen jako zřizovatelé základních škol, které mohou pro vzdělávání dospělých poskytnout půdu, ale i jako zřizovatelé většiny muzeí, galerií, knihoven a kulturních domů, které tradičně vykonávají vzdělávání a osvětu.

Vedle uvedených správních orgánů mají v dalším vzdělávání významnou roli poradní orgány vlády, především Rada hospodářské a sociální dohody, a sociální partneři. V jednotlivých krajích jsou zřízeny rady pro rozvoj lidských zdrojů (s poradní funkcí). Na úrovni centra i regionů působí rovněž hospodářské komory (všechny tyto instituce blíže viz 2.7.2.).

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Národní ústav odborného vzdělávání

7.4. Obecné cíle

Jednotlivé druhy a typy dalšího vzdělávání a vzdělávání dospělých, které často existují již po dlouhou dobu, mají cíle stanovené s různou mírou podrobnosti.

Vzdělávání poskytující stupeň vzdělání, které je organizováno školami podle školského zákona, má cíle shodné s denním vzděláváním v příslušném oboru; liší se jen formou, popř. délkou.

Kursy pro získání základního vzdělání jsou určeny osobám, které základní vzdělání nezískaly, tedy osobám, které absolvovaly povinnou školní docházku na základní škole, ale ukončily ji před absolvováním posledního ročníku. V roce 2008 ukončilo 3,6 % žáků studium před absolvováním posledního ročníku (v poměru k všem absolventům v daném školním roce). Statistické údaje viz. 4.18.2..

Certifikát však lze získat i bez absolvování kursu úspěšným složením zkoušek.

Kursy pro získání základů vzdělání jsou určeny osobám s těžkým mentálním postižením, které tyto základy dosud nezískaly.

Střední vzdělávání dospělých ve školách je nejčastěji odborné. Zpravidla má charakter vzdělávání druhé šance. Poskytuje definovaný stupeň vzdělání, jeho cíle jsou totožné s cíli studia denního. Realizuje se buď v jiné než denní formě studia (viz 7.11.), nebo volbou jiné vzdělávací cesty. Protože tyto cesty následují po určitém typu středního (vyššího sekundárního) vzdělávání, je takové vzdělávání v mezinárodní normě ISCED zařazováno do postsekundární úrovně 4. Patří k nim nástavbové a zkrácené studium.

Po získání středního vzdělání s výučním listem (ISCED 3C) lze nástavbovým studiem v návazném oboru zvýšit svou kvalifikaci a dosáhnout středního vzdělání s maturitní zkouškou (je řazeno na úroveň ISCED 4A). Toto vzdělávání organizují střední školy, které v příslušném oboru poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou. Nástavbové studium zvyšuje prostupnost školské soustavy. Je typickou druhou šancí i ve formě studia

denního, kde trvá dva roky. Zájem o ně je dán tím, že maturitní vysvědčení je nezbytnou podmínkou jednak pro podnikání v některých oborech, jednak pro přístup k terciárnímu vzdělávání.

Postsekundární úroveň má i nově zavedené zkrácené studium určené pro absolventy středního vzdělání s maturitní zkouškou, které vede k rozšíření kvalifikace. Je dvojího typu:

- jeden vede ke střednímu vzdělání s výučním listem, absolvováním se dosahuje úrovně ISCED 4C;
- druhý vede k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru, absolvováním se dosahuje úrovně ISCED 4A.

Oba typy organizují školy, které v příslušných oborech vzdělávání poskytují denní studium.

Rozhodující počet osob se vzdělává na úrovni ISCED 3A a 4 (především v odborných, nikoli ve všeobecných směrech) a ISCED 5. Je to proto, že převážná část mládeže povinné vzdělávání úspěšně dokončuje, takže počet těch, kdo se na úrovni ISCED 2 vzdělávají v rámci druhé šance, je nepatrný. Úroveň ISCED 3C byla vždy široce dostupná, takže počet těch, kdo se na této úrovni vzdělávají v rámci druhé šance jako dospělí, je rovněž nevýznamný. Střední vzdělávání v dospělosti (tj. v jiné než denní formě vzdělávání) navštěvuje přes 6 % (6,6 % v r. 2008/09) celkového počtu studujících na této úrovni. Naopak postsekundární vzdělávání navštěvuje v r. 2008/09 v jiné než denní formě 56,7 % všech studujících této úrovně. Podrobné statistické údaje viz 7.17.1.

Jazykové a umělecké vzdělávání poskytované podle školského zákona dospělým má cíle shodné s cíli příslušného stupně běžného vzdělávání poskytovaného žákům.

Zvláštním typem dalšího vzdělávání, které je považováno za studium, je studium osob, které jsou držiteli vysvědčení o maturitní zkoušce, v jednoletých kursech cizích jazyků s denní výukou uskutečňovaných akreditovanými institucemi.

Termínem další vzdělávání ve školách označuje školský zákon konání jednotlivých zkoušek, které jsou součástmi zkoušky závěrečné, maturitní nebo absolutoria, a dále kursy.

Kursy organizované středními a vyššími odbornými školami poskytují vzdělávání, které není ukončeno uznávanou kvalifikací; je většinou odborné. Cílem je doplnit všeobecné i odborné vědomosti a dovednosti potřebné pro výkon povolání (odborné kursy a kursy jednotlivých předmětů), popř. rozšířit dosavadní kvalifikaci (pomaturitní specializační kursy).

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání definuje další vzdělávání jako jakékoli vzdělávání, které není vzděláváním počátečním. Novou formu definování cílů dalšího vzdělávání přináší tímto zákonem ustanovená a od r. 2007 vytvářená Národní soustava kvalifikací (viz 7.2.).

Rekvalifikační vzdělávání je jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Obecně je zaměřeno na přizpůsobování pracovní síly změnám pracovního trhu, tedy na získání nové kvalifikace nebo na zvýšení, rozšíření, prohloubení či obnovení kvalifikace stávající. V rekvalifikačním vzdělávání převažují jako cílová skupina nezaměstnaní, v tom případě je obecným cílem zaměstnatelnost, konkrétním cílem příprava na zastávání určité práce nebo osvojení určité dovednosti požadované pracovním trhem.

Rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zaměstnanců se uskutečňuje

- ve vzdělávacích programech běžného profesního vzdělávání,
- ve speciálních programech k získání konkrétních pracovních dovedností,
- ve vzdělávacích aktivitách v rámci mezinárodních programů,
- ve vzdělávacích programech určených pro uchazeče o zaměstnání, kterým se ve smyslu zákona o zaměstnanosti věnuje zvýšená péče (osoby zdravotně postižené, mladí do 25 let, starší 50 let, ženy pečující o děti a dlouhodobě nezaměstnaní),
- v jiných vzdělávacích aktivitách, které směřují k získání nové nebo rozšíření stávající kvalifikace.

Specifická opatření pro mládež, popř. pro podskupinu čerstvých absolventů, pro ty, kteří se vracejí do zaměstnání po přestávce způsobené mateřstvím či jinými důvody, a motivační opatření k dalšímu vzdělávání jsou v počátcích. Od začátku roku 2004 zahájily všechny úřady práce (viz 7.15.) jako součást aktivní politiky zaměstnanosti realizaci programu "První příležitost" určeného pro mladé uchazeče o zaměstnání do 25 let věku před dosažením 6 měsíců jejich nezaměstnanosti a programu "Nový start" pro dospělé uchazeče nad 25 let, před dosažením 12 měsíců jejich nezaměstnanosti.

Resortní vzdělávání s vysokou mírou závaznosti, popř. s pravidelným přezkušováním pro určité pracovníky, je typické pro některé oblasti lidské činnosti, v nichž je nutno průběžně zavádět inovace (tradiční je např. v lékařství a ve zdravotnictví vůbec a v řadě technických profesí), nebo pro některé zaměstnavatele (ve školství – viz 8.2.10., v soudnictví, v bankovnictví, ve veřejné správě). V oblasti bezpečnosti práce a protipožární ochrany se povinně uskutečňuje obecné školení napříč resorty a dále školení speciální v některých profesích, např. technických.

Podnikové/firemní vzdělávání směřuje ke kvalitnějšímu zajištění stávajících nebo kvalifikovanému zajištění nových úkolů organizace. Bývá hierarchicky členěno (pro management a pro řadové zaměstnance).

Občanské vzdělávání napomáhá adaptaci občanů na historické a společenské změny (např. na vstup do Evropské unie). Zájmové vzdělávání má obecně kultivační charakter a je v naší zemi tradiční.

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.5. Typy institucí

Další vzdělávání poskytují

- základní školy, které organizují především kursy k získání základního vzdělání;
- střední školy a vyšší odborné školy;
- jazykové školy;
- základní umělecké školy;
- vysoké školy;
- firmy/organizace (podniky, instituce, orgány státní správy), které poskytují vzdělávání především pro své zaměstnance, a to buď prostřednictvím vlastních vzdělávacích institucí či vlastních lektorů, nebo (převážně) nákupem tohoto vzdělávání u specializovaných institucí (škol, neziskových či komerčních organizací), popř. zajištěním externích lektorů;
- neziskové organizace: resortní vzdělávací instituce, nadace, církve, odbory, profesní organizace, politické strany, kulturní instituce (muzea, galerie, knihovny, kulturní domy), vzdělávací organizace zřízené jako obecně prospěšné společnosti;
- komerční vzdělávací instituce; na komerčním základě mohou v oblasti vzdělávání dospělých působit i školy.

Ve většině uvedených typů převažují malé instituce.

Obecně nelze typ instituce spojovat s orientací na určitý obor. Výjimku představují školy, které v dalším vzdělávání zpravidla setrvávají u svého oborového profilu, a odvětvové či profesní instituce.

Zvláštním případem jsou instituce poskytující rekvalifikační vzdělávání. Podle zákona o zaměstnanosti může rekvalifikaci provádět pouze zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem, škola v rámci oboru vzdělání, který má zapsaný v rejstříku škol a školských zařízení, vysoká škola s akreditovaným studijním programem podle zvláštního právního předpisu nebo zařízení se vzdělávacím programem podle zvláštního právního předpisu. Tento typ vzdělávání mohou též poskytovat ke vzdělávání určené útvary zaměstnavatelů.

Významnou roli v organizaci, orientaci (a financování) části dalšího vzdělávání hrají úřady práce (viz 7.15.). I firmy a školy mohou zajišťovat vzdělávání na základě dohod s úřady práce a za jejich finančního přispění.

Novým typem institucí, které se budou podílet na dalším vzdělávání, jsou právě se ustavující instituce spjaté s autorizací fyzických či právnických osob, které budou ověřovat dosažení odborné způsobilosti podle Národní soustavy kvalifikací:

- autorizující orgány, což jsou existující správní orgány nově pověřené rozhodováním o udělení (prodloužení platnosti) a odnětí autorizace,

- autorizované osoby (právnické nebo fyzické), jimž byla udělena autorizace k provádění zkoušek, jimiž se ověřuje osvojení příslušné odborné způsobilosti, a které vydávají osvědčení o dosažené způsobilosti. Mezi dosud autorizovanými osobami převažují školy.

Na péči o rozvoj vzdělávání dospělých a na jeho koordinaci se podílejí dobrovolná nevládní sdružení, např.:

- Asociace institucí vzdělávání dospělých České republiky založená r. 1997; jejím cílem je prosazovat společné zájmy a potřeby svých členů, dbát na profesionalitu členů a jimi poskytovaných služeb a spolupracovat se státními orgány při přípravě a zavádění legislativních opatření v této oblasti. Má 130 kolektivních členů. Iniciovala vydávání čtvrtletníku Andragogika.
- Asociace univerzit třetího věku založená r. 1993, která iniciuje zakládání univerzit třetího věku a koordinuje jejich činnost. Má více než 40 členů – vysokých škol nebo jejich fakult.
- Národní centrum distančního vzdělávání, které existuje od r. 1995 jako součást Centra pro studium vysokého školství (viz 2.6.1.). Jeho úkolem je podpora rozvoje distančního vzdělávání a využívání technologií ve výuce.

Významné úkoly plní obecně prospěšná společnost Národní vzdělávací fond založený v roce 1994 za pomoci programu PHARE s cílem posílit a zkvalitnit péči o rozvoj lidských zdrojů. Jeho činnost zahrnuje analýzy stavu vzdělávání a jeho jednotlivých segmentů s akcentem na vzdělávání odborné, podporu i tvorbu programů manažerského vzdělávání, vzdělávání s důrazem na kvalitu veřejné správy, vytváření uceleného systému podpory rozvoje lidských zdrojů včetně poradenství a hodnocení účinnosti různých aktivit.

Asociace institucí vzdělávání dospělých České republiky

Asociace univerzit třetího věku

Národní centrum distančního vzdělávání, CSVŠ

Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond, o. p. s

Národní vzdělávací fond, o. p. s.

Vyhláška MPSV o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

7.6. Geografická dostupnost

Vzhledem k husté síti škol je geografická dostupnost dalšího vzdělávání zajišťovaného školami relativně dobrá.

Firemní nebo resortní vzdělávání se nejčastěji uskutečňuje na pracovištích, zhusta dokonce v pracovní době.

Dostupnost rekvalifikačního vzdělávání zajišťují úřady práce tak, aby byl uspokojen zájem uchazečů.

Komerční vzdělávací instituce se snaží přiblížit poptávce, kvantitativně však převažuje nabídka.

Kulturní instituce jsou především ve větších obcích, ale vzhledem ke kulturnímu a historickému bohatství země existují i v řadě obcí menších.

Obecně je dostupnost velmi dobrá ve městech, problematická na venkově.

7.7. Požadavky na přijetí

Požadavky na přijetí lze jednoznačně stanovit zpravidla jen pro studium poskytující definovaný stupeň vzdělání.

Podmínky pro přijetí do jiné než denní formy vzdělávání na středních školách a vyšších odborných školách poskytujících definovaný stupeň vzdělání jsou zpravidla totožné s podmínkami pro přijetí do denního (prezenčního) studia téže úrovně (viz 5.7. a 6.6.1.).

Podmínkou pro přijetí do nástavbového studia je výuční list v návazném tříletém oboru vzdělávání.

Podmínkou pro přijetí do zkráceného studia je vysvědčení o maturitní zkoušce.

Do studia dospělých v základních uměleckých školách jsou přijímáni uchazeči na základě talentové zkoušky a na doporučení přijímací komise (viz 4.17.1.).

Jazykové školy s právem jazykové zkoušky stanoví jednotlivé kursy a příslušné přijímací požadavky samy.

Nový školský zákon zavedl možnost uznat předchozí dosažené vzdělání, a to i částečné, pro účely přijímacího řízení nebo pro účely získání dokladu o ukončení studia. Předchozí vzdělání musí být doloženo prokazatelným způsobem a od doby jeho dosažení nesmí uplynout více než 10 let. Své znalosti může uchazeč o vzdělávání prokázat také zkouškou stanovenou ředitelem školy. Bylo-li dosažené vzdělání uznáno, je žák uvolněn z vyučování a z hodnocení v rozsahu uznaného vzdělání.

Minimálním předpokladem pro skládání jednotlivých zkoušek je základní vzdělání.

Firemní a resortní vzdělávání, obecné kursy další odborné přípravy a kursy jazykové jsou organizovány pro frekventanty různé vstupní úrovně vzdělání a organizátor nebo vzdělávací instituce ji definují jednotlivě.

Totéž platí pro rekvalifikační kursy. Ty navíc bývají určeny pro osoby s definovaným statusem ve vztahu k pracovnímu trhu: buď je účastník evidován u některého úřadu práce jako nezaměstnaný, nebo je kurs určen pro pracovníky určitého zaměstnavatele, který mění výrobní program.

Podle potřeby mohou být organizovány kursy pro velmi úzce definované cílové skupiny, kde určujícím vstupním požadavkem je sociální status. Příkladem mohou být kursy, které mají bezdomovcům pomoci, aby se vymanili ze své situace, nebo vzdělávací kursy ve věznicích.

Zájmové vzdělávání má vstupní požadavky stanoveny zpravidla jen v případě, že je pořádáno jako pokračovací a vyžaduje znalosti z předchozího stupně (výuka hry na hudební nástroje apod.).

Vyhláška MŠMT o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.8. Zápisné a školné nebo jiné poplatky

Pro dospělé, kteří se vzdělávají podle školského zákona, je studium poskytující definovaný stupeň vzdělání (včetně nástavbového a zkráceného studia a kursů pro získání základního vzdělání) na veřejných školách s výjimkou vyšších odborných škol bezplatné. Na soukromých školách se platí školné.

Školné se platí v jazykových školách (i veřejných), a to i v případě jednoletých kursů cizích jazyků s denní výukou, které jsou považovány za studium. Různé kursy dalšího vzdělávání, které neposkytují stupeň vzdělávání, organizují školy za úplatu, která je jejich příjmem.

Poplatky ve studijních programech vysokých škol viz 6.7.2..

Rekvalifikační kursy pro nezaměstnané, kteří jsou evidovanými uchazeči o zaměstnání, hradí úřad práce v plné výši. Individuální zájemci si mohou rekvalifikační kursy hradit sami. Pokud rekvalifikaci organizuje podnik pro vlastní zaměstnance, hradí náklady zaměstnavatel, úřad práce se může při splnění stanovených podmínek a na základě písemné dohody na jejím financování spolupodílet.

Zkoušky uskutečňované podle zákona o ověřování a uznávání dalšího vzdělávání jsou zpoplatňovány částkou, která se rovná součtu paušální náhrady nezbytných materiálních, informačních a administrativních výdajů autorizované osoby, popř. členů zkušební komise, a přiměřené odměny pro autorizovanou osobu (členy zkušební komise). Výše paušální náhrady a odměny je stanovena v hodnoticím standardu příslušné dílčí kvalifikace.

Náklady na další profesní vzdělávání zaměstnanců podle zákoníku práce hradí v rozhodující většině zaměstnavatelé. Přispívají často i na vzdělávání zaměstnanců, které je nad rámec požadavků zaměstnavatele (viz 7.9.).

Ostatní typy dalšího vzdělávání, ať profesní, či zájmové, si financují zájemci sami. Ceny se tvoří volně na trhu. Na některé kursy (profesní, práce s počítačem či jazykové) však může připlácet zaměstnavatel, pokud je to v jeho zájmu.

Vyhláška MPSV o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců

Vyhláška MŠMT o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákoník práce

7.9. Finanční podpora studujících

Frekventanti jednoletých kursů cizích jazyků s denní výukou jsou považováni za studující, jimž mohou být vypláceny přídavky na děti a slevy na dopravu, pokud splňují ostatní předpoklady (viz 4.7.). Stát hradí studujícím zdravotní pojištění do 26 let.

Nezaměstnaným, kteří jsou evidovanými uchazeči o zaměstnání, hradí úřad práce nejen cenu rekvalifikace, ale může hradit i náklady na dopravu, ubytování a stravování, popř. úrazové pojištění po dobu rekvalifikace, a to z finančních prostředků přidělených ze státního rozpočtu na aktivní politiku zaměstnanosti. Účastník rekvalifikace má nárok na podporu při rekvalifikaci, která činí 60 % z průměrného měsíčního čistého výdělku v posledním zaměstnání, maximálně však 0,65 průměrné mzdy. Pokud rekvalifikovaný dosud nepracoval nebo nemůže svůj příjem doložit, činí podpora 0,14násobek průměrné mzdy. Předepsal-li rekvalifikaci zaměstnavatel, poskytuje zaměstnanci předepsané pracovní úlevy a náhradu mzdy.

Úhrady v případě vzdělávání zajišťovaného zaměstnavatelem v rámci odborného rozvoje podle zákoníku práce jsou podrobněji uvedeny v kap. 7.3.1..

Úhradu za zkoušky podle zákona o ověřování a uznávání dalšího vzdělávání si samostatný podnikatel může zahrnout do nákladů v maximální výši 10 000 Kč. Poplatník, který má příjmy ze zaměstnání, si může úhradu odečíst od základu daně ve výši maximálně 10 000 Kč.

Vyhláška MPSV o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců

Vyhláška MŠMT a MPSV o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních a vysokých školách

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o veřejném zdravotním pojištění

Zákoník práce

7.10. Hlavní obory přípravy

O oborech přípravy lze hovořit pouze při studiu celého rozsahu příslušného oboru vzdělávání na středních školách a v terciárním vzdělávání. V ostatních případech jde spíše o oblasti vzdělávání.

7.10.1. Obory ve školách

Základní vzdělávání

Pro občany, kteří absolvovali povinnou školní docházku, ale nezískali základní vzdělání, mohou základní i střední školy organizovat kursy pro získání základního vzdělání. Střední škola k nim musí být pověřena příslušným krajským úřadem; základní škola může být pověřena po dohodě s obcí.

Střední, postsekundární a vyšší odborné vzdělávání

Obory středního a vyššího odborného vzdělávání poskytované v jiné než denní formě vzdělávání jsou shodné s obory denního studia (viz 5.11.). Jsou definovány nařízením vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání. Toto nařízení stanoví i návaznost oborů nástavbového vzdělávání. Organizace vzdělávání dospělých závisí na zájmu přihlášených, na dlouhodobých záměrech jednotlivých krajů a na kapacitních možnostech škol. Právo školy poskytovat určité vzdělávání v jiné než denní formě nebo organizovat zkrácené či nástavbové studium vzniká zápisem této možnosti do školského rejstříku (viz 2.6.1.), jímž se stanoví i povolený počet žáků.

Odborné kursy, kursy jednotlivých předmětů a pomaturitní specializační kursy, které neposkytují stupeň vzdělání jsou nejčastěji zaměřeny na ekonomické disciplíny, informační a komunikační technologie, management a cizí jazyky.

Pokud kursy organizované střední nebo vyšší odbornou školou mají mít status rekvalifikačních kursů pro nezaměstnané osoby evidované u úřadů práce, musí to být na základě dohody s příslušným úřadem práce. Školy získávají akreditaci automaticky, jde-li o vzdělávání v oboru, jemuž vyučují. Pro jiné obory o ni musí žádat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Obecně jsou obory vzdělávání v rekvalifikačních kursech, ať je organizují školy či jiné instituce, určovány potřebami pracovního trhu a mění se v čase i geograficky.

Jiné vzdělávání

Školy poskytují další vzdělávání dané zaměřením instituce. Nejčastěji je to vzdělávání jazykové a umělecké.

Jazykové vzdělání podle školského zákona se uskutečňuje v jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky.

Jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky lze členit na oddělení jednotlivých jazyků nebo oddělení příbuzných jazyků.

Organizační formou výuky v jazykové škole je kurs. Kurs lze členit na skupiny. Nejvyšší počet žáků ve skupině je 18.

V jazykové škole lze zřizovat:

- základní kurs k osvojení základů jazyka v celkovém rozsahu 420 vyučovacích hodin,
- střední kurs k prohloubení a rozšíření znalostí jazyka v celkovém rozsahu 280 až 315 vyučovacích hodin,
- přípravné kursy ke státním jazykovým zkouškám,
- konverzační kursy,
- speciální kursy, jejichž obsah a rozsah je určen školním vzdělávacím programem stanoveným jazykovou školou.

Nabídku kursů, kritéria pro přijetí a termíny zápisu do jednotlivých kursů stanoví a zveřejňuje jazyková škola.

Při organizaci školního roku v jazykové škole se postupuje obdobně jako při organizaci školního roku v základních a středních školách (viz 4.9.1.).

Za vzdělávání v těchto školách a za státní jazykové zkoušky se platí (viz 7.8.).

O vzdělávání v základních uměleckých školách viz 4.17.1..

Vysoké školy viz 6.10.2. Celoživotní vzdělávání na vysokých školách viz 6.18.2..

Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

Vyhláška MŠMT o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.10.2. Obory v ostatních institucích

Kromě škol poskytují další vzdělávání především zaměstnavatelé, resortní a profesní organizace a dále komerční instituce, jimiž se zabývá kap. 7.16..

Provozovatel kursů dalšího vzdělávání nemá povinnost realizované kursy vykazovat či registrovat, proto disponibilní informace o oborech pocházejí z výběrových zjišťování. Český statistický úřad provádí pravidelná výběrová šetření pracovních sil, která poskytuje Eurostatu; v r. 2003 organizoval jednorázové šetření, tzv. Ad hoc modul o celoživotním vzdělávání. Jeho výsledky viz kap. 7.17.4..

V r. 2000 byla ČR zahrnuta do druhého šetření Eurostatu o firemním vzdělávání Continuing Vocational Training Survey – CVTS 2 s referenčním rokem 1999. Ukázalo, že dvě třetiny podniků poskytovaly svým zaměstnancům další odborné vzdělávání a vydávaly na ně průměrně 1,13 % celkových nákladů na práci. Tento výsledek řadí ČR za země EU 15, ale do čela nových členů. Šetření CVTS 3 se ve větším rozsahu uskutečnilo znovu v roce 2006 s referenčním rokem 2005. Další odborné vzdělávání poskytovalo zaměstnancům 70 % podniků v ČR (průměr EU činí 60 %), náklady na ně představují 0,9 % celkových nákladů na práci (průměr EZ činí 0,8 %).

Kursy organizované zaměstnavateli jsou nejčastěji zaměřeny na ekonomiku a účetnictví, na jazyky, na informační a komunikační technologie a jejich využití, na různé technické obory, na marketing, časté jsou i kursy řidičské. Ve státní správě jsou na prvním místě informační a komunikační technologie, legislativní vzdělávání v oblasti veřejné správy a v normách EU, kursy ekonomické, jazykové, personálních dovedností,

zejména komunikačních schopností. Pokud jde o organizaci, převažují kursy zajišťované prostřednictvím specializovaných vzdělávacích organizací.

Kulturní a osvětové instituce

Poskytují především zájmové, popř. občanské vzdělávání. Muzea a galerie nabízejí vzdělávání jako více či méně soustavnou činnost v oblasti své působnosti. Jde o přednášky nebo dokonce přednáškové cykly a komentované výstavy. Knihovny organizují přednášky v řadě kulturních oborů včetně výtvarných, někdy i výukové kursy (jazyky, humanitní a přírodovědné předměty, výpočetní technika…). Např. při Městské knihovně v Praze působí tzv. Lidová univerzita se čtyřicetiletou tradicí, která připravuje kolem 80 typů pořadů, celkem asi 400 akcí s návštěvností zhruba 25 000 osob. Kulturní domy tradičně organizují přednášky a výukové kursy z nejrůznějších oborů (vč. výuky hry na hudební nástroje nebo kursů tance a společenské výchovy) podle zájmu občanů.

Státní zdravotní ústav

Český statistický úřad

7.10.3. Vzdělávání dospělých přistěhovalců

Každý přistěhovalec, kterému byl udělen azyl – azylant, nebo osoba požívající doplňkové ochrany (definice viz 10.7.), je začleněn do státního integračního programu, jehož součástí je i vytvoření předpokladů pro osvojení českého jazyka v bezplatném kursu. Realizaci kursů češtiny mu nabídne Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve lhůtě nejvýše 30 dní po udělení azylu. Nabídku kursu a samu výuku organizuje vzdělávací instituce, která je touto činností smluvně pověřena na základě úspěšného výběrového řízení. Časová dotace kursu činí 400 hodin v případě individuální výuky nebo 600 hodin v případě skupinové výuky, kurs trvá maximálně 10 měsíců a probíhá v místě pobytu účastníků. Cílová úroveň kursu odpovídá referenční úrovni B1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Dosažená úroveň znalostí je ověřována standardizovanou zkouškou a úspěšný absolvent obdrží osvědčení o dosažené úrovni. Náklady spojené s organizováním kursů jsou hrazeny ze státního rozpočtu prostřednictvím Ministerstva financí. Ministerstvo školství žádá Ministerstvo financí o přidělení účelových prostředků ve výši předpokládané potřeby a z těch uskutečněné kursy hradí.

Počáteční vzdělávání cizinců upravuje školský zákon (viz 10.7.). Pokud jde o všechny ostatní druhy dalšího vzdělávání, mají cizinci stejné postavení jako čeští občané.

Opatření pro děti přistěhovalců viz 10.7.

Zákon o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

7.11. Vyučovací metody

Vyučovací metody ve vzdělávání dospělých jsou stejně jako ve veškerém vzdělávání záležitostí vyučujícího. Mohou být doporučeny v učebních dokumentech. Do značné míry závisí na druhu a obsahu vzdělávání a na úrovni frekventantů. Obecně ve vzdělávání dospělých má významnou pozici samostudium. Využívá se i pracovních zkušeností studujících.

Jednotlivé formy studia dospělých ve středních a vyšších odborných školách se liší právě mírou, v níž se samostudium uplatňuje.

Studium dospělých na středních a vyšších odborných školách se podle školského zákona organizuje v těchto formách:

- večerní, s pravidelným vyučováním několikrát v týdnu v rozsahu 10 až 18 hodin týdně, zpravidla odpoledne a večer,
- dálkové v rozsahu 200 až 220 konzultačních hodin ve školním roce,
- distanční, tj. samostatné uskutečňované převážně nebo zcela prostřednictvím informačních technologií, popř. spojené s individuálními konzultacemi,
- kombinované střídající denní a jinou z uvedených forem vzdělávání.

Délka dálkového, večerního, distančního nebo kombinovaného vzdělávání je nejvýše o 1 rok delší než doba vzdělávání v denní formě. Podrobnosti stanoví příslušný vzdělávací program, který zpravidla doporučuje i metody výuky.

Kurs pro získání základního vzdělání může být organizován v denní formě, počet vyučovacích hodin stanoví škola v rozpětí stanoveném Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Kurs v dálkové formě je organizován jako samostatné studium spojené s konzultacemi v rozsahu nejvýše 180 konzultačních hodin ve školním roce. Délku kursu v obou formách určí ředitel školy na základě zjištění úrovně dosavadního vzdělání žáka, nejvýše v délce jednoho školního roku. Kursy se zahajují vždy k začátku pololetí.

V jiných než školských formách dalšího vzdělávání se používá široká škála metod od přednášek a seminářů po workshopy. Na významu nabývají interaktivní metody výuky: hraní rolí, simulace, případové studie, často z vlastní praxe frekventantů.

Prosazování e-learningu je pomalé: náklady na vývoj kursů v češtině jsou pro malé potenciální publikum vysoké, zatímco náklady běžných forem vzdělávání jsou příliš nízké, než aby úspory z e-learningu byly přesvědčivé. Rozvíjí se ve výuce jazyků, širší využití závisí především na postoji podniků jako největších zákazníků.

V rekvalifikačních kursech se dává přednost prezenční formě před distanční, protože distanční forma nenapomáhá potřebné socializaci školené osoby. Pokud bude zvolena forma kombinovaná, Akreditační komise při schvalování požaduje, aby minimálně polovina časové dotace byla poskytována prezenční formou, aby distanční forma nebyla používána tam, kde jde o výuku dovedností, a aby byly zajištěny kvalitní studijní materiály a fungující zpětná vazba.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.12. Školitelé

Učitelé ve vzdělávání dospělých neabsolvují obvykle žádnou zvláštní přípravu. V dalším vzdělávání učitelů jsou však zařazována témata orientovaná na vzdělávání dospělých.

Odborníky na vzdělávání dospělých připravují tři vysoké školy:

- Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Katedra andragogiky a personálního řízení;
- Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci – Katedra sociologie a andragogiky a Katedra speciální pedagogiky s oborem speciálně pedagogická andragogika;
- Vysoká škola Jana Amose Komenského v Praze.

Na učitele jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky se vztahuje zákon o pedagogických pracovnících, Tento učitel musí mít odbornou kvalifikaci, kterou získá

- vysokoškolským vzděláním v akreditovaném magisterském studijním programu- v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů cizích jazyků, nebo
- v oblasti společenských věd zaměřené na cizí jazyky a zároveň vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd, nebo

vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky.

Požadavky na učitele základních uměleckých škol viz 8.1.4.4.

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

7.13. Hodnocení a postup frekventantů

Ve školsky organizovaném studiu je průběžné hodnocení součástí pravidelných konzultací. Studující jiných než denních forem studia jsou klasifikováni dvakrát ročně stejně jako ve studiu denním.

Hodnocení výsledků vzdělávání v jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky

Jazyková škola hodnotí výsledky vzdělávání žáků nejméně dvakrát za školní rok a s tímto hodnocením žáka seznámí. Žákovi na jeho žádost vydá jazyková škola osvědčení o úspěšném zakončení kursu s uvedením prospěchu.

Prospěch žáků se hodnotí čtyřmi stupni: 1 – výborně, 2 – velmi dobře, 3 – dobře, 4 – nevyhověl(a).

Do následujícího ročníku nemůže být zapsán žák, který byl na konci školního roku hodnocen stupněm prospěchu 4 – nevyhověl(a).

Hodnocení žáků v základních uměleckých školách viz 4.17.1.

Zkoušky podle zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání probíhají podle požadavků hodnoticích standardů stanovených pro jednotlivé dílčí kvalifikace. Zkouška se koná před autorizovanou osobou nebo, je-li tak stanoveno v hodnoticím standardu, před 2–3člennou zkušební komisí ustavenou autorizovanou osobou. Zkouška je veřejná.

Neškolsky organizované vzdělávání nemusí být hodnoceno vůbec (přednáškové cykly) nebo naopak má velmi propracovaný systém hodnocení, který má dopad i na profesní kariéru frekventanta (různé systémy manažerského vzdělávání).

Vyhláška MŠMT o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách

7.14. Certifikace

Absolvent kursu základního vzdělání obdrží vysvědčení.

Absolventi jiných než denních forem studia podle školského zákona získávají po složení předepsaných zkoušek vysvědčení nebo titul stejné platnosti jako ve studiu denním (viz 5.17. a 6.15.1.).

Každý stupeň vzdělání, který poskytuje studium na střední nebo vyšší odborné škole, lze získat i bez předchozího vzdělávání na příslušné škole po úspěšném vykonání zkoušek z předmětů nebo jiných ucelených částí učiva stanovených vzdělávacím programem. Jednotlivé zkoušky, které jsou součástí maturitních zkoušek, závěrečných zkoušek nebo absolutoria lze skládat bez absolvování příslušné výuky, s výjimkou praktické výuky, která připravuje k praktické zkoušce. Tuto výuku lze prominout, pokud uchazeč prokáže odpovídající praxi.

Dokladem potvrzujícím úspěšné vykonání zkoušky podle nového zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání je osvědčení o získání dílčí kvalifikace, které uvádí výčet získaných odborných způsobilostí a jejich vztah k povolání..

Úspěšné vykonání zkoušek dílčích kvalifikací, které ve svém souhrnu potvrzují získání všech odborných způsobilostí stanovených NSK pro výkon určitého povolání, umožňuje bez předchozího vzdělání vykonat

závěrečnou nebo maturitní zkoušku v odpovídajícím oboru vzdělání a získat stupeň středního vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Vzdělání dosažené v zahraničí uznává na žádost absolventa krajský úřad.

Odborné kursy, kursy jednotlivých předmětů a pomaturitní specializační kursy neposkytují stupeň vzdělávání. Dokladem o jejich úspěšném ukončení je osvědčení.

Jazykové vzdělávání má dva nezávislé systémy certifikace. Tradiční český systém státních zkoušek z jazyka používaný jazykovými školami s právem jazykové zkoušky a přejímané systémy mezinárodní certifikace jednotlivých jazyků, který udělují pověřené (často zahraniční) instituce.

Vzdělávání v jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky může být ukončeno státní jazykovou zkouškou základní, státní jazykovou zkouškou všeobecnou a státní jazykovou zkouškou speciální. Státní jazykové zkoušky lze vykonat i bez předchozího vzdělávání v jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky. Dokladem o úspěšně vykonané státní jazykové zkoušce je vysvědčení o státní jazykové zkoušce.

Státní jazykové zkoušky se skládají z části písemné a z části ústní. Zadání písemné části zkoušky určuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; to také stanovuje termíny konání zkoušek.

Státní jazykové zkoušky v jednotlivých jazycích se konají před zkušební komisí. Předsedu komise pro státní jazykové zkoušky a předsedy zkušebních komisí pro jednotlivé jazyky jmenuje ministerstvo, další členy těchto komisí jmenuje ředitel školy. Předsedou komise pro státní jazykové zkoušky a zkušební komise pro jednotlivé jazyky může být ten, kdo má příslušnou odbornou kvalifikaci a vykonával přímou pedagogickou činnost nejméně 5 let.

Uzavřené subsystémy dalšího vzdělávání (profesní, resortní) mají vlastní systém certifikace, který je zpravidla do jiných profesí nepřenosný, ale mívá celostátní platnost.

Prakticky všechny instituce dalšího vzdělávání své kursy certifikují. Pouze absolventi akreditovaných rekvalifikačních kursů však získávají osvědčení s celostátní platností.

V oblasti výpočetní techniky se uplatňuje systém certifikací ECDL (European Computer Driving Licence). Držitelem národní licence konceptu ECDL v České republice je Česká společnost pro kybernetiku a informatiku, která je oprávněna vydávat úspěšným absolventům testů certifikáty. Subjektem oprávněným akreditovat testovací střediska pro ECDL testování pro území České republiky je firma Certicon.

Česká společnost pro kybernetiku a informatiku

Vyhláška MŠMT o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.15. Vztah mezi vzděláním a zaměstnáním

Vztah mezi vzděláváním a zaměstnáním se liší u osob zaměstnaných a nezaměstnaných nebo nezaměstnaností ohrožených.

Zaměstnaní se vzdělávají buď na popud zaměstnavatele, nebo ze své iniciativy, a vzdělávání slouží k pracovnímu postupu, ke zdokonalení výkonu práce, popř. ke změně zaměstnání. Vazba mezi vzděláváním a zaměstnáním bývá poměrně těsná, poradenství v této oblasti vykonávají personální útvary podniků/organizací, v případě osob ohrožených nezaměstnaností ve spolupráci s úřady práce.

Úřadů práce je 77. V rámci aktivní politiky zaměstnanosti:

- zpracovávají koncepci vývoje zaměstnanosti ve své územní působnosti,
- poskytují poradenské a informační služby spojené s přípravou na povolání a s dalším vzděláváním, a doplňují tak poradenské orgány uvedené v 10.6.10.1.,
- organizují, zabezpečují a usměrňují rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání,
- jsou pověřeny péčí o nezaměstnané, kterým kromě výplaty dávek v nezaměstnanosti poskytují informační a poradenské služby (včetně analýzy individuálního potenciálu uchazeče) a zajišťují rekvalifikační vzdělávání,
- podílejí se na financování rekvalifikačního vzdělávání,
- poskytují podporu při rekvalifikaci,
- podporují vytváření pracovních míst pro zabezpečení odborné praxe absolventů škol a pro získání kvalifikace mladistvých uchazečů o práci.

Úspěšnost frekventantů rekvalifikačních kursů je sledována, ale nelze o ní učinit obecný závěr, protože je ovlivňována individuální vzdělanostní úrovní nezaměstnaných, regionální mírou nezaměstnanosti a dalšími hledisky.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s úřady práce postupně rozšiřuje aktivity zaměřené na prevenci nezaměstnanosti, na aktivizaci uchazečů i zájemců o zaměstnání. Zaměřuje se zejména na výuku technik vyhledávání pracovních míst, s podporou nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, v souladu s finančními a personálními možnostmi resortu. Pro dlouhodobě nezaměstnané uchazeče (tj. déle než 12 měsíců) rozšiřuje programy speciálního poradenství pro zjištění a posouzení jejich možností a schopností uplatnit se na trhu práce.

K zabezpečení spolupráce na trhu práce vytvářejí úřady práce poradní sbory, které mají koordinovat státní politiku zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů v příslušném správním obvodu. Jsou složeny zejména ze zástupců odborových organizací, organizací zaměstnavatelů, družstevních orgánů, organizací zdravotně postižených a územních samosprávných celků.

Kariérovým poradenstvím se zabývá i Národní ústav odborného vzdělávání (blíže viz 5.18.).

V roce 1998 bylo za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí a Evropské komise založeno Národní informační středisko pro poradenství (NISP). Toto středisko je součástí evropské sítě Euroguidance, která sdružuje 65 obdobných pracovišť z 32 zemí. Jeho hlavním posláním je shromažďovat, produkovat, šířit a zprostředkovávat informace o vzdělávání a poradenství. Cílovou skupinou jsou poradenští pracovníci. Jeho agenda je nyní zajišťována v rámci Národní agentury pro evropské vzdělávací programy (NAEP).

Ve spolupráci s Eurodesk vydává Euroguidance čtvrtletník o evropských vzdělávacích programech EuroKompas, podporuje publikační činnost zaměřenou na výchovné a profesní poradenství. Pořádá informační a odborné akce, podílí se na koncepčních pracích souvisejících s rozvojem českého poradenského systému.

Vedle toho bylo v roce 2006 založeno v Národním vzdělávacím fondu Středisko podpory poradenských služeb, které podporuje především poradenské služby v resortu MPSV.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy

Národní vzdělávací fond, o. p. s.

Národní ústav odborného vzdělávání

Zákon o zaměstnanosti

7.16. Soukromé instituce

Soukromé vzdělávací instituce začaly vznikat po roce 1990 ve vysokém tempu. Poskytování vzdělávacích služeb na komerční bázi nepodléhá žádnému řídicímu orgánu. Výjimkou jsou instituce, které chtějí poskytovat rekvalifikační vzdělávání (ty žádají o akreditaci MŠMT), instituce poskytující uznávané další vzdělávání v definovaných profesích (ty žádají o akreditaci resortně příslušný orgán) a instituce poskytující jazykové vzdělávání, které se považuje za studium (ty žádají o akreditaci MŠMT). Tato skupina soukromých vzdělávacích institucí pracuje bez státního příspěvku. Své programy nabízejí jak jednotlivcům, tak firmám, popř. státní správě a jejím orgánům, např. úřadům práce.

Další skupinou soukromých vzdělávacích institucí jsou soukromé školy poskytující vzdělávání podle školského zákona (školy základní, střední, vyšší odborné, popř. základní umělecké). Ty mohou dostávat určitý státní příspěvek, ovšem jen na své aktivity v počátečním vzdělávání a v dalším vzdělávání poskytujícím definovaný stupeň vzdělání, nikoli na kursy dalšího vzdělávání.

Soukromé vzdělávací instituce jsou většinou malé.

Vyhláška MŠMT a MPSV o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních a vysokých školách

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7.17. Statistiky

Statisticky relevantní a dostupné jsou zejména statistiky z oblasti dalšího vzdělávání, které v tzv. ostatních formách vzdělávání poskytují školské instituce zahrnuté ve školském rejstříku a statistiky z výzkumného šetření účasti na celoživotním vzdělávání provedené Českým statistickým úřadem

Jiné než denní/prezenční vzdělávání poskytované na terciární úrovni je uvedeno v kap. 6.19.2. pro vyšší odborné školy a 6.19.5. pro vysoké školy. Celoživotní vzdělávání organizované vysokými školami je uvedeno v 6.19.13.

V 7.17.4. uvádíme mezinárodní statistická šetření celoživotního vzdělávání prováděná ČSÚ pro Eurostat.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

Český statistický úřad

7.17.1. Střední školy – jiné než denní formy vzdělávání

Střední školy – jiné než denní formy vzdělávání

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet studentů ve středních školách	576 615	579 505	577 605	576 585	569 267	564 326
- z toho jiné než denní formy vzdělávání:	33 678	35 918	35 578	34 815	35 327	37 281
…externí[1)]	1 126	1 406	744	-	-	-
…dálková	28 802	30 819	31 370	31 037	31 390	33 514
…večerní	3 615	3 339	3 302	2 809	3 035	2 469

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
…distanční	0	0	90	749	867	1 049
…kombinovaná	135	354	72	220	35	249
Vyšší a nižší sekundární vzdělávání	532 994	534 422	532 148	532 707	525 349	518 730
- z toho jiné než denní formy vzdělávání	11 595	12 333	11 543	11 748	11 771	11 651
…v odborných oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou (jiná než denní forma vzdělávání)	9 280	9 720	9 267	9 529	9 431	9 273
Postsekundární vzdělávání	43 621	45 083	45 457	43 878	43 918	45 596
…z toho jiné než denní formy vzdělávání	22 083	23 585	24 035	23 067	23 556	25 630
- nástavbové studium	43 621	45 083	45 255	43 240	43 493	45 059
…z toho jiné než denní formy vzdělávání	22 083	23 585	23 836	22 518	23 261	25 212
- zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou	x	x	102	521	284	411
…z toho jiné než denní formy vzdělávání	x	x	102	448	240	361
- zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem	x	x	100	117	141	69
…z toho jiné než denní formy vzdělávání	x	x	97	101	55	57

Pramen: ÚIV

[1)] Forma vzdělávání dle dřívějších předpisů – dobíhající programy.

7.17.2. Kursy pro získání vzdělání

Kursy pro získání vzdělání

Počty účastníků	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Kursy pro získání základního vzdělání	599	524	411	310	344	368
Kursy pro doplnění vzdělání poskytovaného zvláštní školou[1)]	61	58	-	-	-	-
Kursy pro získání základů vzdělání	163	180	302	294	307	301
Kursy jednotlivých předmětů (vykazuje se za rok zpětně)	3 281	1 063	4 282	4 783	8 006	6 358

Pramen: ÚIV

[1)] Od r. 2005/2006 se vykazuje jako součást kursů pro získání základů vzdělání.

7.17.3. Rekvalifikační kursy

Vzdělávání, které má charakter kursů a je poskytováno na komerčním základě

Počty účastníků	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rekvalifikační kursy ve středních školách v rámci soustavy oborů	576	817	750	641	419	494	590
Rekvalifikační kursy mimo soustavu obory (vykazuje se za rok zpětně)	3 150	5 734	6 534	2 976	4 660	3 950	4 570

Pramen: ÚIV

7.17.4. Účast na celoživotním vzdělávání

Účast na celoživotním vzdělávání

Účast věkové skupiny 15+ na vzdělávání v průběhu 12 měsíců (v %)	2003		
	Celkem	Muži	Ženy
Celkem vzdělávající se v různých kombinacích	32,6	34,8	30,6
z toho ve formálním vzdělání	10,9	11,2	10,6
z toho v neformálním vzdělání	10,7	11,7	9,8
z toho v informálním vzdělání	20,6	21,3	20,0

Pramen: ČSÚ, Výsledky ad hoc modulu 2003 o celoživotním vzdělávání, který byl realizován jako součást pravidelného výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu podle metodiky Eurostatu z první poloviny r. 2003.

Pozn.: Účast věkové skupiny 15–64 je vyšší – činí 37,2 % (muži 38,3; ženy 36,1).

Procento dospělé populace ve věku 25 až 64 let účastnící se vzdělávání nebo školení a kursů v období čtyř týdnů předcházejících šetření

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Celkem	5,6	5,1	5,8	5,6	5,6	5,7
Muži	5,8	4,8	5,5	5,2	5,4	5,4
Ženy	5,4	5,4	6,0	5,9	5,9	5,9

Pramen: Eurostat (Klíčové ukazatele politiky EU – Strukturální ukazatele)

Pozn.: Jmenovatel sestává z celkového počtu obyvatelstva stejného věku, vyjma těch, kteří neodpověděli na otázku "účast na školeních a kursech". Definice čitatele i jmenovatele je odvozena z Výběrového šetření pracovních sil EU. Získané informace se vztahují ke všem školením i kursům, které nemusí vždy souviset s respondentovou současnou či možnou budoucí pracovní pozicí.

Další odborné vzdělávání (DOV) zaměstnaných osob

	1999	2005[1)]
Podíl podniků poskytujících DOV	67 %	74 %
Podíl účastníků kursů DOV na celkovém počtu zaměstnaných osob všech podniků:		
- celkem	40,8 %	60 %
- muži	44,9 %	64,4 %
- ženy	34,2 %	53,2 %
Podíl nákladů na kursy na úplných nákladech práce	1,1 %	0,9 %

Pramen: Výsledky šetření Eurostatu CVTS 2 z roku 2000 a CVTS 3 z roku 2006 publikované Českým statistickým úřadem v březnu 2008.

[1)] Údaj přepočten na základě srovnatelné základny obou uvedených šetření.

8. UČITELÉ A DALŠÍ PRACOVNÍCI VE VZDĚLÁVÁNÍ

Pracovníci škol (s výjimkou škol vysokých) se člení na pracovníky pedagogické a nepedagogické.

Pedagogickým pracovníkem je ten, který vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost (souhrnně pedagogickou činnost) a uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě školského zákona; je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy či školského zařízení, nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče.

Přímou pedagogickou činnost vykonává:

- učitel,
- vychovatel,
- speciální pedagog,
- psycholog,
- pedagog volného času,
- asistent pedagoga,
- trenér,
- vedoucí pedagogický pracovník.

Na vysoké škole plní funkci učitelů akademičtí pracovníci, jimiž jsou profesoři, docenti, odborní asistenti, asistenti lektoři, a vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci podílející se na pedagogické činnosti.

8.1. Přípravné vzdělávání učitelů

Přípravné vzdělávání učitelů je určeno úrovní vzdělávání, pro kterou se připravují, a jejich zaměřením. V závislosti na tom je pro učitele předepsáno vzdělání vysokoškolské (magisterské či bakalářské), vyšší odborné či střední, v případě asistenta pedagoga minimálně základní. Podrobněji pro učitele preprimární úrovně vzdělávání viz 8.1.4.1., pro učitele primární úrovně vzdělávání viz 8.1.4.2., pro učitele všeobecných předmětů sekundární úrovně vzdělávání viz 8.1.4.3., pro učitele odborných předmětů sekundární úrovně vzdělávání viz 8.1.4.4., pro učitele vyšších odborných škol viz 8.1.4.5. a pro učitele tříd a škol pro děti, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami viz 8.1.4.6..

Vysokoškolské vzdělávání učitelů se uskutečňuje buď jako souběžné, nebo jako následné. V akademickém roce 2007/08 se studium ve většině oborů již realizovalo jako strukturované, tj. jako bakalářské a navazující magisterské (výjimkou je učitelství pro 1. stupeň základní školy – primární úroveň, kde zůstává zpravidla pětileté magisterské studium). Pro začínajícího učitele není na žádné vzdělávací úrovni předepsána kvalifikační fáze při zaměstnání ani přechodné období mezi přípravou a vstupem do praxe. Studenti absolvují praxi již během studia.

Učitelé pro 1. stupeň základních škol jsou kvalifikováni pro výuku všech předmětů primární úrovně vzdělávání, učitelé ostatních vzdělávacích úrovní mohou mít jak víceoborovou (nejčastěji dvoupředmětovou), tak jednooborovou aprobaci (často např. učitelé jazyků nebo estetické či tělesné výchovy, učitelé odborných předmětů či praktického vyučování).

Učitelé preprimární až vyšší sekundární úrovně musí mít pedagogickou kvalifikaci, učitelům vyšších odborných škol postačuje kvalifikace odborná. Učitelé ve třídách či školách samostatně zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami musí mít speciálněpedagogickou kvalifikaci.

Akademičtí pracovníci mají povinnost vykonávat jak pedagogickou, tak vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Pedagogická kvalifikace pro ně není ze zákona předepsána.

Povinnost dále se vzdělávat je zmíněna v zákoně o pedagogických pracovnících, kde jsou též uvedeny způsoby tohoto vzdělávání. Ministerstvo stanoví vyhláškou druhy a podmínky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a způsob jeho ukončování. Bližší podrobnosti o dalším vzdělávání viz v 8.2.10..

8.1.1. Historický přehled

Počáteční vzdělávání učitelů má poměrně dlouhou historii. Vzhledem k odlišnému vývoji jednotlivých vzdělávacích úrovní je historický přehled rozčleněn do pěti subkapitol, z nichž je jedna věnována počátečnímu vzdělávání učitelů speciálních škol (8.1.1.5.).

Z historie pedagogické fakulty UK Praha

8.1.1.1. Preprimární vzdělávání

Vývoj profesního vzdělávání učitelů na předškolní úrovni je spojen se vznikem a proměnami chápání institucionální předškolní výchovy (viz 3.1.). Již v 19. st. jedna ze dvou prvních opatroven sloužila jako středisko přípravy učitelů. Vývoj však posiloval spíše pečovatelské pojetí a přesvědčení, že pro tyto instituce jsou nejvhodnější ženy. Po jistý čas bylo toto povolání dokonce vyhrazeno pouze pro ženy neprovdané. Zákon z roku 1869 předepisoval pro pěstounky jednoroční vzdělávání v kursech při ženských učitelských ústavech.

Úsilí o zrovnoprávnění s učiteli primárních škol a o povýšení kvality přípravného vzdělání bylo intenzivní od vzniku první Československé republiky (1918–1939). Pěstounky a učitelé primárních škol organizovali profesně vzdělávací aktivity, např. kursy na soukromé vysoké škole pedagogických studií, a iniciovali založení Studovny učitelek mateřských škol v Praze v r. 1933 jako informačního a dokumentačního centra dalšího vzdělávání.

Po druhé světové válce přešla příprava učitelek mateřských škol spolu s přípravou učitelů prvního stupně základních škol na vysoké školy. Studium učitelství pro mateřské školy bylo zpočátku čtyřsemestrové, později dvousemestrové. Prudké zvýšení zaměstnanosti žen po únoru 1948 vyvolalo rychlý růst počtu mateřských škol, pro něž fakulty nestačily připravovat učitele. Proto se příprava učitelů mateřských škol v r. 1950 vrátila na úroveň sekundární – na čtyřletá pedagogická gymnázia. Zákonem z r. 1953 byly pro přípravu učitelek mateřských škol zřízeny pedagogické školy a od roku 1970 střední školy, které představují jeden ze základních typů profesní přípravy dodnes. Vzhledem k potřebě zvládat širší spektrum odborných, speciálně pedagogických i sociálních znalostí a dovedností pedagogů preprimární úrovně byla v Národním programu rozvoje vzdělávání (Bílá kniha) z roku 2001 zdůrazněna potřeba zajistit těmto pedagogům vysokoškolské vzdělání na úrovni bakalářského studia.

8.1.1.2. Primární vzdělávání

První vzdělávací instituce pro učitele vznikly v roce 1774. Po vydání rakousko-uherského školského zákona z r. 1869 vznikly učitelské ústavy, které přispěly k výraznému zvýšení úrovně přípravy učitelů. Navzdory prodloužení na 4 roky však měly praktický charakter, úroveň všeobecného vzdělání jen o málo přesahovala základy elementárního vzdělání. Absolvování učitelského ústavu a složení zkoušky dospělosti neposkytovalo plnou kvalifikaci. Tu získal kandidát teprve po předepsané praxi složením zkoušky učitelské způsobilosti.

Od konce 19. století se učitelé obecných a měšťanských škol snažili, aby se jejich vzdělání dostalo na vysokoškolskou úroveň. Univerzita (a později i další vysoké školy) proto začaly organizovat v rámci svých univerzitních extenzí učitelské kursy.

Po vzniku samostatného československého státu (1918) se začaly objevovat konkrétní reformní návrhy, ale ministerstvo i veřejnost (zejména učitelé středních škol) se postavily k vyššímu vzdělání pro učitele obecné školy (1. stupně základní školy) odmítavě. Učitelé přistoupili ke svépomoci a z vlastních prostředků zřídili

soukromou Školu vysokých studií pedagogických, která poskytovala možnost dálkového studia při zaměstnání.

Teprve po 2. světové válce byly na základě zákona z roku 1946 zřizovány pedagogické fakulty, většinou při univerzitách. Délka studia pro učitele obecné školy byla stanovena na 3 roky. V roce 1953 byly pedagogické fakulty zrušeny a vzdělávání této kategorie učitelů bylo přeneseno opět na středoškolskou úroveň. V roce 1959 byly v krajích zřízeny pedagogické instituty jako "krajské vysoké školy" a byla obnovena vysokoškolská příprava učitelů 1. stupně základních škol. Neujasněná koncepce těchto institutů a neustálá reorganizace jejich činnosti vedla k jejich zrušení. V roce 1964 byly znovu obnoveny pedagogické fakulty.

Od roku 1967 bylo studium na pedagogických fakultách čtyřleté. V r. 1970 bylo zavedeno studium učitelství pro 1. stupeň ZŠ v kombinaci s jedním předmětem pro 2. stupeň ZŠ. K výrazné přestavbě studia došlo v roce 1976 v souvislosti s reformou 1. stupně základní školy (mimo jiné byla zrušena úprava z roku 1970). Zásadní obsahovou i organizační proměnou prochází studium učitelství 1. stupně základních škol na pedagogických fakultách po roce 1989. Jednotlivé fakulty uskutečňují čtyřleté nebo pětileté magisterské studium.

8.1.1.3. Sekundární vzdělávání - všeobecně vzdělávací předměty

Vývoj vzdělávání učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů po 2. světové válce lze rozdělit do šesti etap:

- 1. etapa 1946–1953

Učitelé všeobecně vzdělávacích předmětů na středních školách byli jako již dříve vzděláváni na filozofických a přírodovědeckých fakultách univerzit.

Učitelé 2. stupně základní školy získali poprvé v historii možnost vysokoškolského vzdělání, a to na pedagogických fakultách, které vznikly na základě zákona č. 100 ze dne 9. dubna 1946 při všech univerzitách v českých zemích i na Slovensku.

- 2. etapa 1953–1959

Příprava učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů byla vyčleněna z univerzit a učitelé 2. stupně základní školy i učitelé středních škol získávali svou kvalifikaci na vysokých školách pedagogických.

- 3. etapa 1959–1964

Vzdělávání učitelů středních škol se vrátilo do stavu před r. 1953, tj. na filozofické a přírodovědné fakulty univerzit, a začalo se rozvíjet také na nově vzniklých matematicko-fyzikálních fakultách a fakultách tělesné výchovy a sportu.

Učitelé 2. stupně základních škol byli připravováni na vysokoškolských pedagogických institutech.

- 4. etapa 1964–1976

Vzdělávání učitelů středních škol se nezměnilo. Pro přípravu učitelů 2. stupně základní školy byly na základě zákonného opatření č. 166/1964 Sb. zřízeny pedagogické fakulty.

- 5. etapa 1976–1989

Na základě materiálu "Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy" byl nově ustaven obor "učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů na základních a středních školách". Pedagogické fakulty tak byly poprvé ve své historii pověřeny také vzděláváním středoškolských učitelů, kteří však mohli i nadále získávat své vzdělání na tradičních univerzitních fakultách. Studium učitelů pro 2. stupeň základní školy se na některých pedagogických fakultách rozšířilo ze 4 na 5 let.

- 6. etapa od r. 1989

Integrovaná příprava učitelů pro oba druhy škol byla na některých pedagogických fakultách zrušena a obory jsou stanoveny pro základní a střední školu zvlášť. Učitelé mohou být i nadále připravováni např. na fakultách filozofických, přírodovědných, matematicko-fyzikálních či na fakultách tělesné výchovy a sportu.

- 7. etapa r. 2001

V návaznosti na Boloňský proces bylo novelou vysokoškolského zákona z r. 2001 přijato studium striktně strukturované. V roce 2007/2008 již většina fakult uskutečňovala strukturované studium učitelství (bakalářské a navazující magisterské).

8.1.1.4. Vyšší sekundární vzdělávání - odborné předměty

Vyučování odborným předmětům bylo zpočátku svěřováno téměř výhradně odborníkům z praxe.

V roce 1870 byl vydán zkušební řád pro učitele komerčních škol, který požadoval středoškolské vzdělání a 3–4 roky odborné praxe. Zkušební řád z roku 1907 vyžadoval vysokoškolské vzdělání. Platil s různými doplňky do roku 1952. V roce 1953 vznikla Vysoká škola ekonomická v Praze, na níž byla zřízena katedra metodiky vyučování ekonomickým předmětům, později přeměněná na katedru pedagogiky. Ta zajišťovala studium v samostatném studijním oboru učitelství ekonomických předmětů.

Na školách průmyslových a zemědělských zajišťovali výuku odborníci s praxí v oboru. Kvalifikační požadavky byly legislativně stanoveny teprve v r. 1953, a to na úrovni vysokoškolského vzdělání příslušného směru. Na technických vysokých školách však nebylo zřízeno specializované učitelské studium.

Učiteli praktického (dílenského) vyučování na průmyslových školách měli být vyučení odborníci nebo absolventi nižších odborných škol, kteří složili mistrovskou zkoušku a měli přiměřenou praxi. Obdobné požadavky se týkaly i mistrů odborné výchovy.

Pedagogická příprava nebyla po dlouhou dobu vyžadována. Nahrazovalo ji tzv. uvádění do pedagogické praxe, které spočívalo v hospitacích začínajícího učitele v hodinách vedených učiteli zkušenými. Teprve v r. 1966 platový řád učitelů odborných předmětů stanovil nutnost získat pedagogickou kvalifikaci, a to čtyřsemestrovým postgraduálním doplňkovým studiem absolvovaným při zaměstnání. Výjimku tvořili učitelé ekonomických předmětů, kteří se vzdělávali na Vysoké škole ekonomické v souběžném studiu odborném i pedagogickém.

Zákon o pedagogických pracovnících z roku 2004 nově stanovil podrobné požadavky na odbornou a pedagogickou kvalifikaci učitelů odborných předmětů (blíže viz 8.1.4.4.).

8.1.1.5. Učitelé speciálních škol

Forma, způsob i zaměření studia učitelů speciálních škol se od vzniku pedagogických fakult v r. 1946 neustále mění.

Z hlediska formy začínalo studium jako tzv. nadstavbové. To poskytovalo kvalifikaci pro určitý druh speciální školy uchazečům, kteří získali učitelskou způsobilost pro určitý stupeň běžné školy.

Po zúžení činnosti pedagogických fakult v r. 1950 se ustavilo studium nástavbové, které se však před vznikem vysokých škol pedagogických (viz 8.1.1.3.) změnilo na studium dálkové, ale stále se zachovával charakter studia rozšiřujícího základní učitelskou způsobilost.

V souvislosti s rozčleněním oboru na dílčí specializace bylo vytvořeno v r. 1957 řádné studium pro učitele speciálních škol v kombinaci s jedním aprobačním předmětem. V letech 1957–1963 existovalo také neučitelské studium defektologie v kombinaci s psychologií.

V r. 1967 se studium rozdělilo na variantu učitelskou, trvající v denní formě pět let, a na variantu vychovatelskou, trvající v denní formě čtyři roky. Dálkové studium bylo vždy o rok delší. V r. 1977 byly obě formy o rok zkráceny.

V r. 1990 se učitelství pro děti a mládež vyžadující zvláštní péči a vychovatelství osob vyžadujících zvláštní péči sloučilo ve studium integrované, trvající v prezenční variantě zpravidla pět let.

Změny zaměření studia učitelství speciálních škol jsou výsledkem vývoje této speciální pedagogické disciplíny; ten se odráží i ve změnách jejího názvu. Obor se rozvíjel nejprve jako pedopatologie a skládal se z psychopedie, okulopedie, logopedie a nápravné pedagogiky. V 50. letech byl přejmenován na defektologii a budoucí učitelé si mohli vybrat buď studium defektologie psychické, nebo defektologie logopedické, okulopedické a ortopedické. V letech 1957–1963 se defektologie studovala jako celek. V r. 1963 se konstituovala speciální pedagogika a bylo možno studovat pět zcela nezávislých specializací: speciální pedagogika mládeže s vadným rozumovým vývojem, mládeže obtížně vychovatelné, mládeže s vadami zraku, s vadami sluchu a řeči, mládeže tělesně vadné, nemocné a oslabené.

V r. 1967 byl vytvořen společný základ speciálně pedagogického studia, na něž navazuje studium jedné nebo dvou "pedií" (psychologie, etopedie, logopedie, tyflopedie, psychopedie a somatopedie). Tato organizace studia existuje na většině pedagogických fakult i v současnosti.

8.1.2. Probíhající diskuse a další vývoj

V roce 2004 bylo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ustanoveno grémium, které se zabývá reformou počáteční přípravy učitelů. Grémium je řízeno náměstkem pro vysoké školy a složeno z odpovědných pracovníků ministerstva školství, děkanů pedagogických fakult, členů Akreditační komise a odborníků z oblasti vzdělávání učitelů. Skupina se zabývá návrhem minimálních standardů pro učitelskou přípravu, vzájemnými proporcemi mezi jednotlivými složkami studia, povinnou částí a obsahem studia nebo požadovanou kvalifikací absolventa. Prvním výsledkem práce grémia je materiál vydaný začátkem roku 2005 "Koncepce pregraduální přípravy učitelů základních a středních škol".

V současné době probíhají přípravy na realizaci veřejné diskuze k návrhu projektu Pracovní skupiny pro standardizaci profesní činnosti učitele z listopadu 2008. Profesní standard kvality učitele je chápán jako rámec potřebných kompetencí a požadavků na činnost učitelů. Popisuje žádoucí stav, reálně dosažitelný za podmínky, že bude vytvořena systémová podpora učitelů ve zvyšování kvality jejich práce.

Vytvoření standardu vzdělávání a profilu učitele souvisí také s přípravami Národní soustavy kvalifikací terciárního vzdělávání (viz 7.2.).

V návaznosti na Boloňský proces se v přípravě učitelů sekundární úrovně zavádí strukturované studium, v roce 2007/08 bylo akreditováno již na většině škol. V přípravě učitelů primární úrovně přetrvává nedělené magisterské studium.

Pedagogické fakulty reagují úpravou obsahu vzdělávání učitelů mj. na nově zaváděné rámcové vzdělávací programy v mateřských, základních a středních školách (viz 3.10., 4.10.1. a 5.2.).

8.1.3. Legislativní rámec

Kvalifikační předpoklady učitelů všech vzdělávacích úrovní kromě vysokoškolské upravuje zákon o pedagogických pracovnících, který vstoupil v platnost 1. 1. 2005.

Základním legislativním rámcem pro přípravu učitelů a dalších pedagogických pracovníků je zákon o vysokých školách z roku 1998, který předal vymezení obsahu a organizace učitelského studia zcela do kompetence jednotlivých vysokých škol. Každý studijní program však musí být akreditován ministerstvem

školství, na základě souhlasného stanoviska Akreditační komise (viz 2.6. a 2.7.1.2.). Akreditace je časově omezena (max. 10 let) a před vypršením její platnosti musí vysoká škola žádat o její prodloužení.

Na přípravu učitelů na nižších úrovních než je vysokoškolská se vztahuje školský zákon a příslušné vyhlášky (blíže viz v 5.3. a 6.3.2., pro asistenta pedagoga i 4.3.).

Na další vzdělávání, v němž si učitelé doplňují pedagogickou, speciálněpedagogickou či další potřebnou kvalifikaci, se vztahuje vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.

Každá z devíti pedagogických fakult připravujících učitele má upraven obsah a organizaci studia vlastními předpisy. Je to např. studijní program, studijní a zkušební řád, řád přijímacího řízení apod. Vnitřní předpisy podléhají registraci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Na akademické pracovníky se vztahuje vysokoškolský zákon. Pedagogická kvalifikace akademických pracovníků není ze zákona o vysokých školách předepsána; vysoké školy si stanovují požadavky na kvalifikaci akademických pracovníků samy, Akreditační komise vyžaduje zajištění vzdělávání v jednotlivých oborech určitým počtem akademických pracovníků.

Akreditační komise

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o vysokých školách

8.1.4. Instituce, úrovně a modely přípravy

Převažující požadovaná úroveň přípravy pedagogického pracovníka je vysokoškolská magisterská, avšak pro výkon činnosti učitele mateřské školy, učitele praktického vyučování a odborné praxe na střední či vyšší odborné škole, vychovatele, pedagoga volného času, trenéra a asistenta pedagoga je dostačující i vyšší odborné či střední vzdělání s maturitní zkouškou. Pro asistenta pedagoga je postačující i vzdělání základní (viz 8.5.). Ve všech uvedených případech musí mít učitel pedagogickou kvalifikaci. Výjimku tvoří učitelé vyšších odborných škol (8.1.4.5.).

V přípravě učitelů se uplatňuje jak model souběžné přípravy (odborná a pedagogická příprava probíhají společně), tak následné přípravy (absolventi odborných oborů si doplňují pedagogickou kvalifikaci v bakalářském studiu nebo formou dalšího vzdělávání).

Vnější odpovědnost za kvalitu vysokoškolského vzdělávání má Akreditační komise (viz 2.7.1.2. a 9.4.2.2.).

Vzhledem k rozsahu a rozdílům v přípravě učitelů na různých vzdělávacích úrovních byla kapitola 8.1.4. rozdělena na šest podkapitol.

8.1.4.1. Preprimární vzdělávání

Na středních školách se budoucí učitelé mateřských škol připravují převážně ve čtyřletém oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika. Pedagogická praxe činí 15 týdnů souvislé praxe (resp. 4 týdnů při dálkovém studiu) a 3(4) hodiny průběžné praxe týdně v posledních dvou ročnících. Celková délka přípravy činí 9 let základní školy a 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou, dosažená úroveň je ISCED 3A.

V případě přípravy na vyšší odborné škole je celková délka vzdělávání 9 let základní školy, 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou a 3 roky vyšší odborné školy. Absolventi dosahují vzdělání úrovně 5B. V roce 2007/08 uskutečňovaly dvě vyšší odborné školy dva obory poskytující tuto přípravu.

Od r. 1970 je otevřena možnost získat kvalifikaci učitele mateřské školy vysokoškolským studiem. Příprava v bakalářském studijním programu trvá 3 roky. Tento studijní program nabízí 7 z 9 pedagogických fakult. Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy existuje i možnost magisterského studia. V současnosti se přechází z neděleného magisterského studia na magisterské studium navazující na bakalářské. Typická délka přípravy je 9 let základní školy, 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou a 3 roky bakalářského studia na pedagogické fakultě. Významné místo zaujímá pedagogická praxe. Její rozsah je podle učebních plánů (2004/05) 5–9 týdnů za studium, na některých školách ještě existuje praxe průběžná.

8.1.4.2. Primární vzdělávání

Odpovědnost za přípravné vzdělávání učitelů 1. stupně základní školy mají výhradně pedagogické fakulty. Studium je magisterské v délce 5 let (pouze na jedné fakultě z devíti v délce 4 let). Absolventi získávají aprobaci pro výuku všech předmětů vyučovaných na 1. stupni základních škol, na některých školách se však mohou zároveň specializovat i na vybrané předměty.

Typická délka přípravy je 9 let základní školy, 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou a 4 až 5 let magisterského studia na pedagogické fakultě. Na konci studia má učitel kvalifikaci úrovně ISCED 5A.

Pedagogická praxe se podle učebních plánů jednotlivých fakult a oborů studia (2004/05) pohybuje v rozsahu 6–12 týdnů za studium, průběžná praxe na jednotlivých školách se pohybuje v závislosti na škole od 26 až do 247 hodin za studium.

Pro možnost vyučovat na nižší sekundární úrovni si učitelé 1. stupně musí doplnit kvalifikaci. Také učitelé nižší sekundární úrovně si pro výuku na úrovni primární musí doplnit kvalifikaci. Obě kvalifikace lze získat v bakalářském programu nebo v programu celoživotního vzdělávání.

8.1.4.3. Sekundární vzdělávání - všeobecně vzdělávací předměty

Učitelé všeobecně vzdělávacích předmětů 2. stupně základních škol, středních škol a konzervatoří musí mít vysokoškolské magisterské vzdělání. Dosud dobíhají pětiletá (výjimečně čtyřletá) magisterská studia, na většině fakult se v současné době akreditují již převážně strukturované studijní programy (obvykle tříletý bakalářský a navazující dvouletý magisterský program).

Základní institucí přípravy učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů jsou pedagogické fakulty. Učitelé se však mohou připravovat rovněž na dalších fakultách, např. na filozofických, přírodovědných, matematicko-fyzikálních fakultách a na fakultách tělesné výchovy a sportu, v oborech zaměřených na vzdělávání učitelů středních škol (takto získaná kvalifikace je platná i pro 2. stupeň základní školy). Kvalifikaci lze získat i v neučitelském magisterském studijním oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a následným vysokoškolským studiem v bakalářském studijním programu nebo v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích programů požadovaného stupně školy.

Typická délka přípravy budoucích učitelů v souběžném studiu je 9 let základní školy, 4 roky střední školy ukončené maturitou, 3–4 roky bakalářského studia a 1–3 roky studia magisterského studia na vysoké škole (event. 4 až 5 let magisterského studia). Pedagogická příprava absolventů nepedagogických oborů představuje zpravidla navíc 3 roky bakalářského studia nebo 2 roky studia v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole.

Na konci studia má učitel kvalifikaci úrovně ISCED 5A. Obvyklá je aprobace pro výuku dvou předmětů. Učitel, který získal plnou kvalifikaci, může na dané úrovni vzdělávání vyučovat i jiné předměty, než pro které je aprobován (závisí to na rozhodnutí ředitele školy). Studium pro učitele 2. stupně základní školy a pro učitele střední školy / konzervatoře je obvykle oddělené. Učitelé s kvalifikací pro střední školu mohou vyučovat na 2. stupni základní školy, učitelé s kvalifikací pro 2. stupeň základní školy si musí kvalifikaci pro střední školu doplnit studiem v bakalářském programu nebo programu celoživotního vzdělávání.

Pedagogická praxe se podle studijních plánů (2004/05) pohybuje obvykle v rozsahu 4 týdnů souvislé praxe na jeden obor za studium, průběžná praxe na jednotlivých školách se pohybuje v závislosti na škole od 13 až do 182 hodin za studium.

8.1.4.4. Vyšší sekundární vzdělávání - odborné předměty

V odborném školství působí kromě učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů i učitelé teoretických odborných předmětů (učitelé odborných předmětů střední školy, učitelé uměleckých odborných předmětů střední školy a konzervatoře), učitelé praktického vyučování (do 31. 12. 2004 učitelé předmětu praxe) a učitelé odborného výcviku (do 31. 12. 2004 mistři odborné výchovy).

Učitelé teoretických odborných předmětů na středních školách se připravují v magisterském studiu (obvykle navazujícím na bakalářské) na různých typech vysokých škol (na technických, ekonomických a zemědělských vysokých školách i na lékařských a teologických fakultách). V některých, např. ekonomických oborech je studium organizováno jako souběžné. Častější je však následný model přípravy – po odborném magisterském studiu si učitelé musí doplnit pedagogickou kvalifikaci:

- zpravidla tříletým bakalářským studiem v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy,
- v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole zaměřeném na přípravu učitelů střední školy v délce nejméně 250 vyučovacích hodin nebo
- studiem pedagogiky v délce minimálně 120 hodin v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Absolventi dosahují úrovně ISCED 5A. Typická délka přípravy budoucích učitelů odborných předmětů je 9 let základní školy, 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou a 3–4 roky bakalářského studia a 1–3 roky studia magisterského studia na vysoké škole (nebo 4 až 5 let magisterského studia) a obvykle následná pedagogická příprava.

Učitelé uměleckých odborných předmětů na středních školách, konzervatořích i základních uměleckých školách mohou získat odbornou kvalifikaci následovně:

- na uměleckých vysokých školách (délka přípravy 9 let základní školy, 4 roky střední školy s maturitní zkouškou, 3–4 roky bakalářského studia, event. ještě 1–3 roky studia magisterského, ISCED 5A),
- na konzervatořích (typická délka přípravy 9 let základní školy a 6 let konzervatoře anebo 5 let základní školy a 8 let taneční konzervatoře, ISCED 5B),
- na vyšších odborných školách (délka přípravy 9 let základní školy, 4 roky střední školy s maturitní zkouškou a 3 roky vyšší odborné školy, ISCED 5B) anebo
- na středních školách (délka přípravy 9 let základní školy, 4 roky střední školy s maturitní zkouškou, ISCED 3A).

Absolventi studia na konzervatoři zakončeného absolutoriem, jehož součástí je i pedagogická příprava (blíže viz 5.13.5.) jsou plně kvalifikováni pro výuku uměleckých předmětů. Absolventi ostatních typů studia si musí pedagogickou kvalifikaci doplnit (viz učitel odborných předmětů), pouze některé obory vysokých škol se uskutečňují formou souběžné přípravy.

Učitelé praktického vyučování a učitelé odborného výcviku se odborně připravují na vysokých školách (ISCED 5A), vyšších odborných školách (ISCED 5B) či nejčastěji na středních školách (ukončených maturitní zkouškou, ISCED 3A) v oborech odpovídajících charakteru praktického vyučování. Dále musí mít pedagogickou kvalifikaci (viz učitel odborných předmětů). V případě absolventů oborů středních škol zakončených maturitní zkouškou, kteří získali pedagogickou kvalifikaci studiem pedagogiky, je nutná praxe v oboru v délce nejméně tří let. Učitel odborného výcviku musí mít ještě výuční list ze střední školy z oboru odpovídajícího charakteru vyučovaného předmětu.

Příprava učitelů praktického vyučování a odborného výcviku může být ukončena již po 4 letech na střední škole nebo po 3 letech na vyšší odborné škole či po 3–5 letech na škole vysoké. Následuje pedagogická příprava.

8.1.4.5. Terciární vzdělávání - vyšší odborné školy

Na vyšších odborných školách působí učitelé všeobecně vzdělávacích nebo odborných předmětů a učitelé praktického vyučování a odborné praxe. Pedagogické vzdělání se u nich nevyžaduje.

Učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů se připravují 3–4 roky v bakalářském a 1–3 roky v magisterském studium (event. 4 až 5 let v magisterském studiu) v oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu. Typická délka přípravy budoucích učitelů všeobecně vzdělávacích nebo odborných předmětů je 9 let základní školy, 4 roky střední školy s maturitní zkouškou a 3–4 roky bakalářského studia a 1–3 roky magisterského studia na vysoké škole. Dosažená kvalifikace odpovídá úrovni ISCED 5A.

Učitelé praktického vyučování a odborné praxe se připravují na vysokých, vyšších odborných či středních školách v oborech zakončených maturitní zkouškou. V případě středoškolského vzdělání je předpokladem ještě praxe v oboru v trvání nejméně 3 let. Pro délku jejich přípravy a dosaženou kvalifikaci viz příprava učitelů praktického vyučování a odborného výcviku střední škol 8.1.4.4..

8.1.4.6. Učitelé tříd a škol pro děti, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami

Učitelé, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost ve třídách nebo školách zřízených pro děti či žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (v současnosti se takové třídy/školy zřizují pouze pro zdravotně postižené žáky), mohou získat kvalifikaci jako ostatní učitelé dané vzdělávací úrovně a doplnit si ji bakalářským studiem zaměřeným na speciální pedagogiku nebo studiem v programu celoživotního vzdělávání stejného zaměření. Kvalifikaci mohou učitelé mateřských škol získat rovněž vysokoškolským studiem speciální pedagogiky (existuje specializace na předškolní věk), učitelé prvního a druhého stupně magisterským vysokoškolským studiem speciální pedagogiky pro učitele.

8.1.5. Požadavky na přijetí

Podmínky pro přijetí do oborů střední školy připravujících učitele mateřských škol jsou shodné s podmínkami pro přijetí do ostatních oborů střední školy: ukončení povinné školní docházky nebo úspěšně ukončení základního vzdělávání před splněním povinné školní docházky a úspěšné absolvování přijímacího řízení (blíže viz 5.7.). Některé specifické předpoklady jsou dány učebními dokumenty: patrný vztah k práci s dětmi a mládeží a potřebné hudební, výtvarné a pohybové schopnosti, předpoklady k výraznému mluvenému projevu a v době přijímacího řízení výslovnost bez závad. Součástí přijímacího řízení je zpravidla přijímací zkouška, jejíž součástí je zkouška z českého jazyka, příp. další zkoušky. Talentové zkouška (je-li stanovena) se obvykle skládá z hudební, tělesné, výtvarné a jazykové výchovy. Dále je požadována zdravotní způsobilost.

Podmínkou přijetí na konzervatoř je úspěšné absolvování přijímacího řízení, které se koná formou talentové zkoušky (viz též 5.7.). Pro všechny šestileté obory je podmínkou i ukončená povinná školní docházka nebo úspěšně ukončené základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky, do oborů osmiletých se přijímá po úspěšném ukončení 5. ročníku základní školy.

Podmínkou přijetí na vyšší odbornou školu (viz též 6.6.1.) je maturitní zkouška na střední škole libovolného zaměření. Přijímací řízení do pedagogických oborů obvykle zahrnuje zkoušky talentové a zkoušky k zjišťování osobnostních předpokladů pro výkon profese, předpokladů v mateřském jazyce a dalších skutečností, které osvědčují vhodné schopnosti, vědomosti a zájmy uchazeče. Uchazeči též musí splnit podmínku zdravotní způsobilosti pro daný obor.

Na střední i vyšší odborné škole a na konzervatoři jsou ředitelé oprávněni rozhodnout o tom, zda budou zájemci skládat přijímací/talentovou zkoušku, i o obsahu této zkoušky.

Vysoké školy připravující učitele přijímají studenty, kteří ukončili střední školu a úspěšně složili maturitní zkoušku, na základě přijímacího řízení (viz též 6.6.2.). Přijímací řízení na jednotlivých fakultách se v důsledku jejich autonomie liší. Na některých školách se skládá z písemné a ústní zkoušky z oboru a z pohovoru zjišťujícího motivaci a osobní předpoklady k učitelskému studiu a všeobecnou kulturní úroveň. Některé školy však již zadávají pouze všeobecné písemné testy. U uměleckých oborů, tělesné výchovy a někdy i u učitelství pro 1. stupeň základní školy se uchazeči musí podrobit talentové zkoušce, jejíž úspěšné vykonání je rozhodující pro připuštění ke zkouškám jmenovaným výše. U uchazečů o studium speciální pedagogiky se obvykle vyžaduje také určitá pedagogická praxe spočívající v práci s postiženými.

Přijímání ke studiu na vysoké školy obecně, učitelství nevyjímaje, je omezeno zejména kapacitou dané školy. Počet míst je ovlivněn na centrální úrovni – finanční částkou přidělenou škole v rámci normativního financování – a na úrovni fakulty – samostatným rozhodováním školy o počtu přijímaných studentů do jednotlivých oborů a forem studia.

Vstup do studia učitelství i do ostatních oborů na vyšších odborných a středních školách je regulován kapacitou dané školy a dlouhodobými záměry jednotlivých krajů.

Ke studiu učitelství i všech dalších oborů na středních a vyšších odborných školách mají stejný přístup občané České republiky a členských států Evropské unie stejně jako osoby, které pobývají oprávněně na území České republiky. Neexistují žádné požadavky na věk uchazečů o studium učitelství na kterékoliv úrovni ani na bydliště vysokoškolských uchazečů.

8.1.6. Obsah vzdělávání, vybrané dovednosti, specializace

Vzhledem k odlišnostem na jednotlivých vzdělávacích úrovních je obsah výuky budoucích učitelů uveden v pěti subkapitolách. Jednotné povinné kurikulum pro výuku učitelů na vysokých školách neexistuje. Vždy jsou přítomny tyto složky: oborové vzdělávání (vzdělávání v oblasti příští výuky), pedagogické vzdělávání (psychologické, pedagogické, didaktické) a pedagogická praxe, obvykle i všeobecné vzdělávání (např. informační a komunikační technologie nebo cizí jazyk). Jejich rozsah se může lišit.

Řízení heterogenních skupin žáků nebylo před rokem 1989 příliš aktuálním problémem, protože české školství mělo tendenci vytvářet spíše homogenní skupiny žáků. K postupným změnám docházelo v průběhu devadesátých let, kdy byl nastartován proces integrace zdravotně či sociálně znevýhodněných dětí do běžné populace (viz 10.1. a 10.2.) a postupně byla přijímána i příslušná legislativní opatření. Školy připravující pedagogické pracovníky by při jejich přípravě měly stávající legislativu zohledňovat. Stejně tak by měly zohledňovat aktuální pedagogické dokumenty, obecné pedagogické zásady a soudobé výsledky stavu poznání světa. Neexistuje obecný předpis, který by stanovil, že by přípravné vzdělávání učitelů mělo zahrnovat i formování schopnosti budoucích učitelů jednat se žáky či jejich rodiči. V praxi to však většinou je určitým způsobem v kurikulu jednotlivých škol obsaženo.

8.1.6.1. Preprimární vzdělávání

Obsah vzdělání budoucích učitelů je na středních školách určován na centrální úrovni ministerstvem školství. Připravuje se nový, dvoustupňový systém přípravy dokumentů, který klade větší pravomoci, ale i odpovědnost do rukou škole (blíže viz v 5.2.).

Na středních školách se většina budoucích učitelů připravuje v oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika. Učební plán zahrnuje předměty všeobecně vzdělávací – např. český jazyk, cizí jazyk, matematika (52 týdenních hodin za studium) a odborné – pedagogika, psychologie, hudební výchova, výtvarná výchova a tělesná výchova s metodikou, osobnostní a dramatická výchova, literární a jazykové praktikum, výpočetní a didaktická technika a pedagogická praxe ve 3. a 4. ročníku (63–68 týdenních hodin za studium).

Vyšší odborné školy si zpracovávají obsah vzdělávání samostatně. Vzdělávací program podléhá od 1. 1. 2005 akreditaci ministerstvem školství (viz též 6.11.1.).

Obsah studijního oboru vysoké školy je v její kompetenci (viz 6.11.2.).

8.1.6.2. Primární vzdělávání

Pedagogické fakulty jsou zcela autonomní, pokud jde o návrh obsahu a charakteru jednotlivých studijních programů. Navržené studijní programy však podléhají akreditaci (viz 2.7.1.2.).

Počáteční příprava učitelů prvního stupně základní školy se uskutečňuje v souběžném modelu studia. Kurikulum zpravidla obsahuje 5 základních modulů:

- předmětový modul (odborný základ všech vzdělávacích oblastí vyučovaných na 1. stupni základní školy),
- pedagogicko-psychologický modul (včetně praxe),
- modul univerzitního základu (filozofie, historie, rétorika, ekologie, výpočetní technika apod.),
- modul předmětových didaktik (teorie a praxe vyučování jednotlivým vzdělávacím oblastem na 1. stupni ZŠ) a
- prohlubující modul (slouží k individuální profilaci studia).

Obvykle si student volí specializaci – např. hudební, výtvarnou či tělesnou výchovu, cizí jazyky apod. Délka studia je obvykle 10 semestrů (pouze na jedné fakultě 8 semestrů), každý semestr obsahuje obvykle 12–15 týdnů výuky.

8.1.6.3. Sekundární vzdělávání - všeobecně vzdělávací předměty

Fakulty připravující učitele jsou zcela autonomní, pokud jde o návrh obsahu a charakteru jednotlivých studijních programů. Navržené studijní programy však podléhají akreditaci (viz 2.7.1.2.). Kurikulum učitelské přípravy učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů se skládá z oborové (aprobační) přípravy a z odborné pedagogické přípravy (didaktické, pedagogicko-psychologické a z praxe), event. všeobecně vzdělávací přípravy (např. cizí jazyk). V roce 2007/2008 již většina oborů přešla na strukturovaný model studia. Obvykle tříletý bakalářský program má buď určitý podíl pedagogické složky, nebo je zcela akademický (zejm. na nepedagogických fakultách). Bakalářský program neposkytuje učitelskou kvalifikaci (jen na jedné škole získávají absolventi kvalifikaci asistenta pedagoga pro daný obor). Teprve v navazujícím magisterském studiu, zpravidla dvouletém, lze studovat přímo obor učitelství daného předmětu. Studium se zaměřuje především na didaktiku předmětů a další pedagogické disciplíny, studenti absolvují pedagogickou praxi, v odborné (oborové) rovině se rozvíjí předchozí studium.

Učitelé 2. stupně základní školy a učitelé všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy/konzervatoře mají obvykle aprobaci dvou- či víceoborovou, která závisí na volbě na začátku studia, výběr bývá ze seznamu kombinací oborů nebo ze seznamu jednotlivých oborů, který stanoví fakulta. Situace se u jednotlivých fakult liší. Studium trvá zpravidla 10 semestrů, každý semestr má obvykle 13–15 týdnů výuky.

8.1.6.4. Vyšší sekundární vzdělávání - odborné předměty

Učitelé teoretických odborných předmětů středních škol jsou připravováni především jako specialisté ve svém oboru na vysokých školách. Souběžné učitelské studium existuje pouze v některých oborech na některých vysokých školách (např. ekonomických). Fakulty připravující učitele jsou zcela autonomní, pokud jde o návrh obsahu a charakteru jednotlivých studijních programů. Navržené studijní programy však podléhají akreditaci (viz 2.7.1.2.). Následné pedagogické studium se zaměřuje na pedagogiku, psychologii a didaktiku, součástí přípravy bývá pedagogická praxe. Vzdělávací program akredituje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (v případě bakalářského studia probíhá akreditace podle vysokoškolského zákona – viz 6.11.2., v případě programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole nebo studia pedagogiky v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků podle zákona o pedagogických pracovnících – 8.2.10.).

Učitelé praktického vyučování a učitelé odborného výcviku získávají odbornou (oborovou) a pedagogickou kvalifikaci odděleně (následný model přípravy). Obsah odborné přípravy závisí na úrovni vzdělávání.

V případě vysokoškolského studia je kurikulum v kompetenci vysoké školy (viz výše), podobná situace je ve vyšším odborném vzdělávání – školy vytvářejí vlastní vzdělávací programy, které podléhají akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (viz 6.11.1.). Vysokoškolské i vyšší odborné vzdělávání je zaměřeno především na odborné studium oboru. Obsah vzdělávání v oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou (které je minimálním požadavkem na odborné vzdělání) a středního vzdělání s výučním listem (které je povinné pro učitele odborného výcviku) je určován na centrální úrovni, avšak přechází se na nový, dvouúrovňový, model tvorby učebních dokumentů. Vzdělávání v těchto oborech má velký podíl všeobecného vzdělávání. (Blíže viz v kap. 5.2. a 5.13.) Pedagogická příprava učitelů má podobný charakter jako u učitelů teoretických odborných předmětů.

Obdobně i u učitelů uměleckých odborných předmětů závisí obsah odborné přípravy na úrovni vzdělávání a pedagogická příprava má podobný charakter jako u učitelů teoretických odborných předmětů. Vzdělávání na konzervatoři zahrnuje složku všeobecnou, odbornou (uměleckou) i pedagogickou – bližší informace viz v kap. 5.13.5..

8.1.6.5. Učitelé ve třídách či školách pro děti, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami

Kurikulum speciálně pedagogické přípravy učitelů ve třídách či školách zřízených pro děti, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením) a jeho rozsah se liší v závislosti na vysoké škole a typu studia. Obsahuje povinně nebo volitelně základy patopsychologie, pediatrie, psychiatrie, neurologie a jednotlivých oborů speciální pedagogiky (etopedie, logopedie, surdopedie, tyflopedie, psychopedie a somatopedie), někde si studenti volí specializaci. Dále kurikulum většinou zahrnuje odbornou praxi ve speciálních třídách/školách či speciálních zařízeních a/nebo klinickou praxi. Studium speciální pedagogiky zaměřené na 1. stupeň navíc zahrnuje odborný základ vzdělávacích oblastí prvního stupně a jejich didaktiky. U speciální pedagogiky zaměřené na 2. stupeň se předpokládá souběžné studium některého všeobecně vzdělávacího předmětu

Učitelé vykonávající přímou pedagogickou činnost s dětmi, žáky či studenty, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, musí prokázat znalost znakové řeči.

8.1.7. Hodnocení, certifikace

Hodnocení a certifikace budoucích učitelů závisí na úrovni přípravy. Neliší se od způsobu hodnocení a certifikace studujících jiného zaměření.

Způsoby hodnocení na jednotlivých druzích škol: základní školy (pouze pro asistenta pedagoga) viz 4.12., střední škola a konzervatoř viz 5.15., vyšší odborná škola viz 6.13.1. a vysoká škola viz 6.13.2., ukončování studia a certifikace na těchto školách: základní škola viz 4.14., střední škola a konzervatoř viz 5.17., vyšší odborná škola viz 6.15.1. a škola vysoká viz 6.15.2..

Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání a ukončování studia na různých vzdělávacích úrovních jsou uvedena ve školském, resp. vysokoškolském zákoně a v příslušných vyhláškách (blíže viz 4.3., 5.3. a 6.3.). V případě, že má budoucí učitel předepsáno bakalářské studium, skládá v závěru tříletého bakalářského studia státní závěrečnou zkoušku, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce. Téma bakalářské práce je volitelné, její obsah stanoví jednotlivé fakulty. Úspěšní absolventi získají titul bakalář (Bc.). V magisterském studiu podstupuje student státní závěrečnou zkoušku, jejíž součástí je vždy obhajoba diplomové práce. Další části zkoušky stanoví fakulty. Úspěšný absolvent získává titul magistr (Mgr.), v některých oborech jiné tituly (např. inženýr – blíže viz 6.15.2.).

Při následné pedagogické přípravě se způsob certifikace liší v závislosti na jejím typu:

- bakalářské studium na vysoké škole se ukončuje státní závěrečnou zkouškou (zahrnující obhajobu bakalářské práce), po jejímž vykonání získají absolventi ještě titul bakalář;

- studium v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole se ukončuje závěrečnou zkouškou a obhajobou závěrečné práce, úspěšní účastníci získají osvědčení o absolvování studia;
- absolventi studia pedagogiky v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků získají osvědčení na základě závěrečné zkoušky a obhajoby závěrečné práce.

8.1.8. Alternativní vzdělávací cesty

Kromě souběžného a následného modelu neexistuje žádný další způsob přípravy učitelů.

V důsledku velké diferenciace odborného vzdělávání se na výuce na středních školách, konzervatořích a vyšších odborných školách podílejí rovněž externí pracovníci. Ti nejsou pedagogickými pracovníky a nemusí tedy absolvovat pedagogickou přípravu.

Povinnou kvalifikaci učitele lze prominout, pokud k 1. 1. 2005 učitel dosáhl 50 let věku a dlouhodobým výkonem přímé pedagogické činnosti na příslušném druhu nebo typu školy nejméně po dobu 15 let prokázal schopnost výkonu požadované činnosti anebo jestliže vysoké školy pro výuku odborných předmětů ve střední a vyšší odborné škole neumožňují přístup k vysokoškolskému vzdělání v akreditovaném studijním programu příslušného studijního oboru; v tomto případě je postačující získání nejvyššího dosažitelného vzdělání v příslušném oboru.

8.2. Pracovní podmínky učitelů

Pracovní podmínky pro učitele, další pedagogické pracovníky, ostatní zaměstnance škol a školských zařízení a pro akademické pracovníky a další zaměstnance vysokých škol určují zásadním způsobem celostátní obecně závazné pracovněprávní předpisy. V případě vysokoškolských pracovišť je specifikace pracovních podmínek v kompetenci samosprávných orgánů vysokých škol a je zakotvena ve vnitřních předpisech jednotlivých škol. U ostatních škol a školských zařízení je specifikace pracovních podmínek v kompetenci ředitele školy. Pokud na pracovišti existují odbory, jsou na všech vzdělávacích úrovních pracovní podmínky předmětem kolektivního vyjednávání. Všechny tyto místní specifikace však nesmějí vybočit z rámce daného obecně závaznými právními předpisy.

Školy a školská zařízení mají právní subjektivitu, tj. mají i pravomoci v pracovněprávních vztazích: jsou zaměstnavateli učitelů. Ředitelům přísluší rozhodovat v pracovněprávních otázkách svých zaměstnanců.

Za dodržování pracovních podmínek na vysokých školách odpovídá rektor nebo děkan. Ustanovení zakotvená v předpisech administrativně zabezpečují personální útvary rektorátů a děkanátů, na které však nejsou delegovány žádné rozhodovací pravomoci.

8.2.1. Historický přehled

Historický vývoj pracovních podmínek učitelů je uveden souhrnně pro všechny úrovně vzdělávání v kap. 8.2.1.1., s výjimkou terciárního (viz 8.2.1.2.).

8.2.1.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Do r. 1785 byli učitelé odměňováni pouze naturálně, v tomto roce byla zavedena peněžní výměra učitelského platu souběžně s odměnami naturálními. Školský zákon z roku 1869 stanovil platy pouze peněžní, a to v závislosti na velikosti obcí, a vymezil učitelské povinnosti včetně pracovních úvazků. Platy byly stanovovány s ohledem na místní poměry. Od r. 1875 dostávaly učitelky plat ve stejné výši jako učitelé. V období mezi dvěma světovými válkami měli učitelé obecných škol úvazek 28 h týdně přímé výuky, na měšťankách 24 h týdně. Předchozí právní úpravy přežily i po 1. světové válce. Teprve tzv. malý školský zákon (1922) upravil pracovní podmínky učitelů především tím, že stanovil maximální počty žáků ve třídách.

Nová platová politika byla nastolena v r. 1950 zákonem o pracovnících a platových poměrech státních zaměstnanců. K němu bylo vydáno vládní nařízení stanovující platový řád pro učitele - pět platových tříd odpovídalo stupňům škol, na nichž učitelé působili (v páté třídě byli vysokoškolští učitelé). Platový postup byl stanoven po 5 letech, byl však podmíněn politickými postoji. Vedle základního platu podle uvedené stupnice dostával učitel i diferenční plat podle náročnosti práce plynoucí např. z organizace školy nebo z povahy vzdělávací práce. Příplatky ředitelům se řídily velikostí školy.

Platový řád z r. 1956 obsahoval tři platové třídy (pro 1. a 2. stupeň základní školy a pro střední všeobecně vzdělávací školu). V každé z nich byly dvě kvalifikační skupiny podle dosaženého vzdělání učitelů a šest časových stupňů po 5 letech. V r. 1958 byly vydány samostatné úpravy pro učitele jednotlivých stupňů a typů škol.

Platový řád z r. 1966 platové poměry především u středoškolských učitelů sjednotil a s nimi i kvalifikační požadavky a úvazky (21 hodin týdně na středních školách). Upravován byl v letech 1967, 1972, 1974, 1978 a 1979.

Podle platového řádu pro pedagogické pracovníky vydaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v roce 1985 a novelizovaného v roce 1987 byli učitelé odměňováni do konce roku 1992. Tato právní norma byla postavena na velmi nízkých platových základech s nejrůznějšími příplatky. Rozhodujícím kritériem pro platové zařazení nebyl druh (náročnost) vykonávané práce, ale vzdělání učitele. Jeho realizace v praxi byla velmi složitá. Učitelské úvazky byly stanoveny diferencovaně: na 1. stupni základní školy 23 hodin, na 2. stupni 21 hodin a na střední škole 19 hodin týdně.

Obsah a organizace vzdělávání byly vždy budovány na plné odpovědnosti státní správy jako jejího garanta. Novela školského zákona z roku 1990 a zákon o státní správě a samosprávě ve školství z téhož roku znamenaly radikální změny. Školy a školská zařízení ze zákona mohly získat právní subjektivitu. O získání právní subjektivity rozhodoval zřizovatel, což byl u středních škol v průběhu devadesátých let stát a u škol mateřských a základních obec. U řady škol jejich zřizovatel tohoto práva nevyužil, především u malých základních a mateřských škol. Právní subjektivita přinesla posílení rozhodovací pravomoci ředitelů škol a školských zařízení, a to především v oblasti pracovněprávní. Prostor a limity pro její uplatnění vytvářejí pracovněprávní a mzdové předpisy. Až do roku 2003 tak z hlediska pracovněprávních podmínek existovaly školy ve dvojím režimu: buď měla škola právní subjektivitu, a pak ředitel školy vystupoval vůči zaměstnancům v podstatě jako zaměstnavatel (zastával pozici statutárního orgánu zaměstnavatele), nebo škola neměla právní subjektivitu, a pak byl zaměstnavatelem subregionální úřad státní správy (nejprve okresní národní výbor, od roku 1992 školský úřad s okresní působností a v letech 2000–2003 okresní úřad). Od roku 2003 má ze zákona povinně každá škola a školské zařízení právní subjektivitu a je tedy zaměstnavatelem učitelů. Zaměstnavatelská role úřadů na všech úrovních tak zanikla. V současnosti mohou místní a regionální úřady ovlivnit pracovní podmínky na jednotlivých školách pouze v rámci rozpočtu, kterým zajišťují provoz a investiční potřeby škol, jež zřizují. To např. bezprostředně ovlivňuje bezpečnost práce a tvorbu pracovního prostředí.

Od 1. 5. 1992 do 31. 12. 2006 byli zaměstnanci škol a školských zařízení odměňováni podle zákona o platu a příslušného nařízení vlády, společných pro zaměstnance ve veřejných službách ve snaze vyrovnat dlouhodobé zaostávání učitelských platů za platy ostatních zaměstnanců veřejné sféry.

Počínaje rokem 2001 se začala pozvolně projevovat určitá diferenciace v odměňování pracovníků veřejných služeb. Nástrojem této diferenciace je zvýšení stupnice platových tarifů oproti tzv. základní stupnici, která je obecně platná pro zaměstnance veřejných služeb. Zvýšené platové stupnice platí pro pedagogické pracovníky a některé další profesní skupiny. Míra diferenciace se postupně zvyšovala, nyní jsou platové tarify učitelů přibližně o pětinu vyšší něž základní platové tarify.

Snaha přitáhnout mladé učitele vedla k úpravě, jíž se stanovil rychlý platový postup na počátku profesní kariéry. Tato úprava je společná pro všechny kategorie veřejných služeb, nejen pro školství.

K dalším změnám v odměňování pedagogických pracovníků došlo v souvislosti s nařízením vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, které od roku 2004 zařazuje zaměstnance do 16 platových tříd oproti původním 12. Právě posuny v zařazení pedagogických pracovníků do jednotlivých platových tříd v této souvislosti znamenaly dosud nejvýznamnější změny v úrovni odměňování pedagogů, a to zejména u učitelů základních škol. Současná úprava viz 8.2.11.1..

Mezi roky 1994–2004 bylo vypláceno celkem 14 platů za rok. 13. plat byl vyplácen zpravidla v květnu spolu s výplatou za měsíc duben. 14. plat byl vyplácen zpravidla v listopadu spolu s výplatou za měsíc říjen. V posledních pěti letech uvedeného období byla výše 13. a 14. platu 50 % měsíčního platu tzn., že ve skutečnosti bylo vyplaceno 13 platů. V roce 2004 bylo vyplácení dalších platů zrušeno a platový systém tvoří 12 měsíčních výplat.

Učitelé soukromých a církevních škol byli od 16. 1. 1992 do 31. 12. 2006 odměňováni podle zákona o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a průměrném výdělku, který upravoval pouze minimální mzdové tarify (závislé na dosaženém vzdělání a platné v případě, že mzda nebyla sjednána v kolektivní smlouvě) a dále některé nárokové složky mzdy. Ve všech ostatních mzdových záležitostech (mzdové systémy, kvalifikační katalogy i formy mezd) byla ponechána smluvní volnost mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci.

Rozsah vyučovací činnosti (dříve "míra vyučovací povinnosti") byla zvýšena po roce 1989 poprvé od 1. 9. 1992 a podruhé od 1. 9. 1997. Na základě tlaku odborového svazu a v souvislosti s nástupem nové vlády pak byla vyučovací povinnost od 1. 9. 1999 opět snížena v zásadě na původní stav. Současný stav viz 8.2.12.1..

Podle právní úpravy před rokem 2001 činila dovolená učitelů včetně ředitelů škol a jejich zástupců osm týdnů (40 dní v roce). Dovolená učitelů mateřských škol včetně ředitelů těchto škol a jejich zástupců činila šest týdnů v kalendářním roce.

8.2.1.2. Terciární vzdělávání

V době vzniku Československé republiky v roce 1918 disponovaly univerzity kvalitními učitelskými sbory. Během druhé světové války byly české vysoké školy zavřeny a řada vysokoškolských učitelů persekvována. Kvantitativní rozvoj vysokého školství po druhé světové válce, ideologické zásahy do vysokoškolské personální politiky (1948–1989) a několik emigračních vln vysokoškolské inteligence (1938–1989) způsobily pokles úrovně kvalifikovanosti vysokoškolských učitelů. Učitelské sbory vykazovaly neúměrně vysoký věkový průměr.

Na omezení negativního vlivu obou uvedených trendů (pokles kvalifikační úrovně a zvyšování průměrného věku) se zaměřil zákon o vysokých školách z roku 1990 a jeho novela z roku 1993. Obě tyto právní normy vymanily vysokoškolskou personální politiku z její závislosti na ideologii a podřídily ji demokratickým zásadám.

V roce 2006 činil průměrný věk nově jmenovaných profesorů 54,5 roku, u docentů 46 let. Statistický přehled o počtu akademických pracovníků viz v kap. 8.7.5..

Do roku 1998 byli pracovníci vysokých škol odměňováni podle platových předpisů platných pro pracovníky rozpočtové sféry, podobně jako pedagogičtí pracovníci ostatních škol. Zákon o vysokých školách, podle nějž se vysoké školy staly veřejnoprávními subjekty, je zmocnil k vydávání vlastních vnitřních mzdových předpisů.

8.2.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravuje novelu zákona o pedagogických pracovnících, pracovní verzi projednává s asociacemi učitelů, zástupci krajů a dalšími partnery. Zákon požaduje, aby si nekvalifikovaní učitelé doplnili kvalifikaci (resp. minimálně zahájili studium k jejímu získání) do konce roku 2009 (blíže viz 8.2.5.1.). Podstatná část učitelů ale zřejmě nestačí tento požadavek naplnit, mj. kvůli nedostatečné kapacitě studijních a dalších programů. Proto se zvažují různé varianty řešení této situace –

posunutí termínu, snížení věkové hranice nebo délky praxe, při níž lze učiteli kvalifikaci prominout. Další změny se budou pravděpodobně týkat větší prostupnosti kvalifikací, zejm. u učitelů cizích jazyků na základních školách. Diskuse se vedou také o možnosti učitelů vykonávat práce, které nejsou přímou vyučovací činností, mimo pracoviště (školu), což jim sice zákoník práce a pracovní řád umožňují, ovšem za plné odpovědnosti zaměstnavatele.

Národní institut pro další vzdělávání (viz 8.2.10.) připravuje projekt na léta 2008–2012, který by měl analyzovat současný stav dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a navrhnout a ověřit nový systém, zaměřený na vyhodnocování a zajištění kvality vzdělávání, způsob financování, systém kariérního růstu pedagogických pracovníků, jednotnou informační podporu a postup implementace nového systému. Reaguje tak na hlavní nedostatky současného stavu, jako je nepřehledná nabídka vzdělávacích akcí, nedostatečná evaluace a zajištění kvality vzdělávání, minimální dopad na kariérní růst pedagogických pracovníků a plošné financování bez vazby na priority dalšího vzdělávání.

Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP) vytvořil a v květnu 2008 předložil MŠMT k akreditaci vzdělávací program pro výchovné poradce, kteří pracují s žáky se zdravotním postižením. Vzdělávací program obsahuje témata z oblasti speciální pedagogiky a kariérového poradenství. IPPP navrhl i úpravu Standardu studia pro výchovné poradce, který je v současné době realizován vysokými školami. Nový Standard má vstoupit v platnost 1.1.2009.

Jedním z cílů dlouhodobého záměru vysokých škol na období 2006–2010 v oblasti financování vysokého školství, vypracovaného ministerstvem školství (viz 2.6.1.2.), je dosáhnout do roku 2008 výdajů na vysoké školy v objemu 1 % HDP a zapojit do financování vysokého školství ve větší míře soukromé zdroje. Tím by se měl eliminovat vnitřní dluh vysokých škol, který se projevuje v nedostatečném odměňování pracovníků vysokých škol. Odměňování vysokoškolských pracovníků se pohybuje pod úrovní běžnou v evropských zemích a negativně ovlivňuje nejen jejich věkovou strukturu, ale především kvalitativní úroveň. Ministerstvo podpoří i tvorbu a realizaci systému dalšího vzdělávání a osobnostní rozvoj akademických pracovníků.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Národní institut dalšího vzdělávání

8.2.3. Legislativní rámec

Pracovní podmínky pedagogických pracovníků včetně vysokoškolských jsou v nejobecnější podobě stanoveny stejně jako u jiných pracovních kategorií zákoníkem práce. V subkapitole 8.2.3.1. jsou uvedeni všichni učitelé, na které se vztahuje zákon o pedagogických pracovnících (preprimární až sekundární úroveň vzdělávání a vyšší odborné vzdělávání), pracovní podmínky akademických pracovníků vysokých škol jsou uvedeny v subkapitole 8.2.3.2..

Zákoník práce

8.2.3.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Definice pedagogického pracovníka i výčet těchto pracovníků jsou uvedeny v zákoně o pedagogických pracovnících (viz úvod ke kapitole 8.). Z hlediska pracovních podmínek je v nové definici důležité zejména to, že pedagogický pracovník je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy a školského zařízení (zjednodušeně řečeno školy). Školy mohou výjimečně využít i služeb pracovní agentury (např. v případě lektorů cizího jazyka), na takto angažovaného pracovníka se pak nevztahuje zákon o pedagogických pracovnících.

Týž zákon stanovuje předpoklady pro výkon funkce u všech kategorií pedagogických pracovníků (nejen učitelů). Součástí těchto předpokladů je i stanovení podmínek odborné kvalifikace.

Základní pracovní podmínky včetně odměňování pro všechny zaměstnance stanovuje zákoník práce. Jeho součástí jsou i ustanovení o platu zaměstnanců ve veřejných službách. Podrobnosti o platovém tarifním systému a dalších náležitostech platu upravuje nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

Zákoník práce dále obsahuje obecná ustanovení o mzdě, která platí i pro odměňování učitelů soukromých a církevních škol. V této oblasti vznikl institut tzv. zaručené mzdy (její minimální úroveň je vyhlašována nařízením vlády), který nahradil minimální mzdové tarify (viz 8.2.1.1.).

Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí stanoví podrobnosti o povinnostech zaměstnanců i zaměstnavatelů souvisejících s pracovním poměrem, o náplni pracovní doby, o dovolené a volnu k samostudiu a o pedagogickém dozoru nad žáky.

Dalším legislativním dokumentem je nařízení vlády, kterým se stanoví rozsah přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků (viz 8.2.12.1.).

V oblasti pracovněprávních vztahů se mohou učitelé obracet na odborovou organizaci, existuje-li v dané škole. Zaměstnavatel je podle zákoníku práce povinen konzultovat pracovní podmínky učitelů s odborovou organizací. V některých případech je podle zákona zaměstnavatel povinen požádat odbory o souhlas s rozhodnutím, které ovlivňuje pracovní podmínky zaměstnanců.

V případě pracovněprávních konfliktů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli (pokud nejde o prosazování kolektivní smlouvy) je podle školského zákona nejbližším odvolacím orgánem zřizovatel školy. U středních škol je to zpravidla kraj (krajská samospráva), u škol mateřských a základních obvykle obec (obecní samospráva). Dalším orgánem oprávněným řešit pracovněprávní spory je orgán inspekce práce (podle zákona o státní inspekci práce). Poslední instancí pak je soud.

Nařízení vlády o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě

Nařízení vlády o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Vyhláška, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí

Zákon o inspekci práce

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákoník práce

8.2.3.2. Terciární vzdělávání

Pedagogičtí pracovníci vyšších odborných škol jsou odměňováni podle stejných pravidel jako pracovníci na nižších úrovních vzdělávání (viz 8.2.3.1.).

Vysokoškolskou personální politiku upravuje kromě zákoníku práce a dalších obecně závazných právních norem zákon o vysokých školách.

Na základě zákona o vysokých školách a při respektování obecných pracovněprávních předpisů je vysoká škola povinna vydat vnitřní mzdový předpis, který akredituje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Nařízení vlády o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Zákon o vysokých školách

Zákoník práce

8.2.4. Plánovací politika

Plánovací politika, která by brala v úvahu nabídku učitelů a poptávku po nich, v České republice není. Průběžně se sledují statistické ukazatele o počtech žáků a učitelů na všech vzdělávacích úrovních.

Jediným relevantním opatřením souvisejícím s plánováním, je usnesení vlády z roku 2003, podle kterého musely všechny resorty závislé na státním rozpočtu snížit v letech 2004–2006 počet zaměstnanců vždy o 2 %. V resortu školství toto nařízené tempo snižování zaměstnanosti odpovídalo přibližně tempu, jakým klesá počet žáků v tomto období v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání. Protože však resort školství (ministerstvo) nemělo žádné přímé nástroje k dosažení tohoto snížení počtu zaměstnanců, nutilo k němu školy nepřímo snížením objemu financí na mzdy vždy o 2 % každý rok. Šlo však o plošné opatření, které nepřihlíželo k místním podmínkám (geografickému rozložení obyvatel a ekonomickým podmínkám regionů). Naposledy vláda uplatnila tento systém rozpočtových úspor ve školství v roce 2005. V současné době se již nepoužívá.

V obecné rovině se pokoušejí o plánování rozvoje vzdělávací soustavy stát a jednotlivé kraje prostřednictvím dokumentu Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy. Vydání a aktualizaci těchto dokumentů nařizuje ministerstvu školství a krajům školský zákon. V těchto dlouhodobých záměrech však nejde ani o plánování počtu učitelů, ani počtu žáků – jde především o předpoklad rozvoje jednotlivých oborů vzdělávání v závislosti na celostátních a krajských demografických, ekonomických, kulturních, společenských a historických podmínkách.

Vysokoškolský zákon ukládá jak ministerstvu školství, tak vysokým školám vydávat a každoročně aktualizovat dlouhodobé záměry pro oblast vysokých škol (viz 2.6.1.). Dlouhodobé záměry patří k faktorům, na jejichž základě se rozhoduje o výši dotace veřejným vysokým školám. (Podrobněji také v kap. 8.2.2.)

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

8.2.5. Přijímání do zaměstnání

Vzhledem k odlišným pravidlům pro přijímání do zaměstnání, jsou podmínky pro pedagogické pracovníky (na preprimární až sekundární úrovni a vyšších odborných školách) uvedeny v kapitole 8.2.5.1. a pro akademické pracovníky v kapitole 8.2.5.2..

8.2.5.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Učitelé jsou přijímáni na základě otevřeného náboru. Pracovní smlouvu s učitelem uzavírá vždy ředitel školy za podmínek daných zákoníkem práce. Zřizovatelé (tedy místní a regionální úřady) nemají ze zákona žádnou kompetenci ovlivnit nábor nových učitelů nebo skladbu pedagogického sboru. Právní subjektivita škol se tak vyznačuje naprostou personální autonomií jednotlivých škol v pracovněprávní oblasti.

Předpoklady a požadavky pro výkon funkce pedagogického pracovníka jsou dány zákonem o pedagogických pracovnících. Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo:

- je plně způsobilý k právním úkonům,
- má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává (podrobně v kap. 8.1.4.),
- je bezúhonný (dokládá se čistým výpisem z trestního rejstříku),
- je zdravotně způsobilý (prokazuje se vstupní lékařskou prohlídkou) a
- prokázal znalost českého jazyka (nevyžaduje se u osob, které úspěšně vykonaly maturitní zkoušku z českého jazyka, u učitelů cizího jazyka nebo konverzace a u učitelů ve školách s jiným vyučovacím jazykem než českým).

Nesplňuje-li osoba předpoklad odborné kvalifikace, může vykonávat přímou pedagogickou činnost:

- pokud ke dni účinnosti zákona o pedagogických pracovnících dosáhla 50 let věku a má alespoň patnáctiletou praxi,
- zahájí studium k jejímu získání nejpozději v roce 2009 anebo
- jestliže vysoké školy neumožňují příslušné kvalifikační studium.

Podrobněji o typech pracovních smluv viz 8.2.6.1..

8.2.5.2. Terciární vzdělávání

Přijímání učitelů vyšších odborných škol viz 8.2.5.1..

Místa akademických pracovníků všech vysokých škol se podle zákona o vysokých školách obsazují na základě výběrového řízení, jehož podrobnosti stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

8.2.6. Pracovní status

Zaměstnávání pedagogických i akademických pracovníků se řídí obecně závaznými pracovněprávními předpisy, zejm. zákoníkem práce. Všichni jsou zaměstnáni v běžném pracovním poměru. Pouze pracovníci škol vojenských, policejní, požární ochrany a Vězeňské služby (státní školy) mohou být zaměstnáni ve služebním poměru; pak se na ně vztahují zvláštní předpisy.

Vzhledem k některým odlišnostem jsou pedagogičtí pracovníci uvedeni v 8.2.6.1., o pracovním statusu akademických pracovníků pojednává 8.2.6.2..

8.2.6.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Pedagogičtí pracovníci ve školách zřizovaných obcemi, dobrovolnými svazky obcí, kraji (veřejné školy) anebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (státní školy) jsou zaměstnanci ve veřejných službách a jsou zaměstnáni v běžném pracovním poměru. Jejich zaměstnávání se řídí zákoníkem práce a pracovním řádem pro zaměstnance škol a školských zařízení.

Etický kodex pedagogického pracovníka neexistuje.

Typy pracovních smluv pro učitele mateřských, základních a středních škol a vyšších odborných jsou následující:

Pracovní smlouva na dobu neurčitou

Současná právní úprava preferuje uzavírání pracovních poměrů na dobu neurčitou.

Pracovní smlouvu na dobu neurčitou může zaměstnavatel jednostranně ukončit jen z důvodů, které přesně vymezuje zákon (viz 8.2.15.).

Termínovaná pracovní smlouva

V některých případech může být s učitelem sjednán pracovní poměr na dobu určitou, a to nejvýše na dva roky. Výjimku z tohoto pravidla připouští zákon v následujících případech:

- jde-li o zaměstnance, který pobírá starobní důchod (u něj naopak zákon vyžaduje jen pracovní smlouvu na dobu určitou, a to nejdéle na jeden rok);
- jde-li o zaměstnance, který zastupuje dočasně nepřítomného jiného zaměstnance (např. z důvodu nemoci, mateřské dovolené apod.);
- jsou-li k tomu vážné provozní důvody, na nichž se však musí zaměstnavatel nejprve shodnout s odbory (pokud na škole působí).

Po dobu trvání pracovního poměru na dobu určitou má učitel stejné postavení jako při pracovním poměru na dobu neurčitou.

Dohoda o pracovní činnosti

Specifický druh termínovaného pracovně právního vztahu, který se používá hlavně u tzv. externích zaměstnanců. Dohoda musí být písemná. Učitelé nejsou odměňováni podle platových tabulek, ale dostávají smluvní odměnu. Používání těchto dohod je omezeno zákonem tak, že rozsah prací vykonávaných v rámci těchto dohod nesmí v průměru překročit polovinu týdenní pracovní doby.

Dohoda o provedení práce

Specifický druh termínovaného pracovně právního vztahu, který se používá rovněž u externích zaměstnanců. Učitelé nejsou odměňováni podle platových tabulek, ale dostávají smluvní odměnu. Používání těchto dohod je omezeno zákonem tak, že rozsah prací vykonávaných v rámci těchto dohod nesmí překročit sto padesát hodin v jednom roce.

Částečné pracovní úvazky

Při stanovování počtu hodin pracovního úvazku existuje smluvní volnost (žádná ze smluvních stran není vázána žádnými zákonnými omezeními). Pouze u těhotných žen a zaměstnanců pečujících o dítě do patnácti let věku (nebo o osobu s druhým a vyšším stupněm závislosti) je zaměstnavatel vázán požadavkem takového zaměstnance přijmout na kratší pracovní dobu.

8.2.6.2. Terciární vzdělávání

Pracovní status učitelů vyšších odborných škol – viz 8.2.6.1.. Typy pracovních smluv pro akademické pracovníky jsou stejné jako pro učitele uvedené v kap. 8.2.6.1..

Pracovní poměr akademických pracovníků lze sjednat na dobu určitou, zpravidla v délce pěti let. Pracovní poměr na dobu určitou lze sjednat opakovaně nebo dohodou účastníků prodlužovat na dobu delší, než je uvedena v předchozí větě.

Z akademických pracovníků mají běžně pracovní smlouvy na dobu neurčitou docenti a profesoři, ostatní akademičtí pracovníci mají obvykle smlouvy termínované.

Na akademické pracovníky se vztahují obecné pracovněprávní předpisy (pouze na zaměstnance státních škol ve služebním poměru specifické předpisy). Status akademických pracovníků upravuje zákon o vysokých školách a podrobněji vnitřní předpisy školy.

Zákon o vysokých školách přiznává akademickým pracovníkům tyto akademické svobody a akademická práva:

- svobodu vědy, výzkumu a umělecké tvorby a zveřejňování jejich výsledků,

- svobodu výuky spočívající především v její otevřenosti různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům,
- právo svobodné volby zaměření studia v rámci studijních programů a svobodu vyjadřovat vlastní názory ve výuce,
- právo volit zastupitelské akademické orgány,
- právo používat akademické insignie a konat akademické obřady.

Akademický pracovník je členem akademické obce a jako takový má právo být navržen a volen členem samosprávných akademických orgánů, které tvoří akademický senát, rektor/děkan, vědecká, umělecká nebo akademická rada a disciplinární komise.

Akademický pracovník jako člen akademické obce může být dále pověřen funkcí prorektora školy, proděkana fakulty, ředitele vysokoškolského ústavu či vedoucím pracovníkem dalších institucionálních součástí vysoké školy (např. vedoucím katedry).

Jako zástupce akademické obce může být akademický pracovník delegován do celostátní reprezentace vysokých škol (např. do České konference rektorů či Rady vysokých škol).

V roce 2007 schválila Rada vysokých škol Vzorový Etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol na podkladě evropských kodexů a Etického kodexu výzkumných pracovníků v Akademii věd ČR a doporučila vysokým školám jeho přijetí, případně vytvoření kodexu vlastního. Řada vysokých škol svůj etický kodex již přijala.

Rada vysokých škol

Česká konference rektorů

8.2.7. Opatření pro zastupování učitelů

Opatření pro zastupování pedagogických pracovníků (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) se řídí jinými pravidly (viz 8.2.7.1.) než opatření pro zastupování akademických pracovníků (viz 8.2.7.2.).

8.2.7.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Za přijímání učitelů jsou odpovědni ředitelé škol (blíže viz v 8.2.5.1.). V případě nepřítomnosti učitele (krátká nepřítomnost i např. dlouhodobě nemocný učitel nebo učitelka na mateřské dovolené) neexistují žádná nařízení o tom, jak chybějícího učitele nahradit. Odpovědná osoba tak může využít různých forem:

- dočasná změna pracovní náplně jiného zaměstnance (jen s jeho souhlasem),
- zvýšení pracovních povinností stávajících zaměstnanců (při dodržení zákonem stanovených pravidel),
- zvýšení počtu dětí ve třídě (ale jen do maximálního limitu stanoveného právním předpisem – viz 4.8., 5.10. a 6.12.),
- zajištění dohledu nad žáky jiným zletilým zaměstnancem,
- přijetí zastupujícího učitele.

Převedení na jiný vzdělávací stupeň (např. z nižšího sekundárního na primární) je možné jen se souhlasem učitele. Ředitel školy může nařídit pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout. Přímou pedagogickou činností nad stanovený rozsah je i přímá pedagogická činnost při zastupování nepřítomného pedagogického pracovníka. Pedagogickému pracovníkovi náleží za hodinu přímé vyučovací činnosti nad stanovený rozsah příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku.

Dohled nad žáky může ředitel zajistit i jiným zletilým zaměstnancem školy nebo školského zařízení, jestliže byl zaměstnanec o výkonu tohoto dohledu řádně poučen.

Zaměstnavatel musí formálně hlásit na Úřad práce, že vzniklo ve škole volné místo. Hlásit krátkodobé zástupy (včetně zástupu za zaměstnankyni na mateřské dovolené) není nutné hlásit Úřadu práce.

V případě nedostatku učitelů ve škole se odpovědná osoba může uchýlit k různým opatřením.

Může přijmout uchazeče:

- který je plně kvalifikovaný;
- který není plně kvalifikovaný; v takovém případě ukládá zákon povinnost nekvalifikovanému učiteli nejpozději do 31. 12. 2009 zahájit studium, kterým si chybějící kvalifikaci doplní (blíže viz 8.2.5.1.).

Rušení výuky není na školách v ČR běžnou praxí. V případě nepřítomnosti učitele jsou žáci zpravidla posláni domů, pokud se jedná o předmět na konci vyučovacího dne (u starších žáků). V opačném případě je zajištěno suplování (tedy zástup nepřítomného učitele) nebo alespoň dohled nad žáky.

8.2.7.2. Terciární vzdělávání

Pro učitele na vyšších odborných školách, obdobně jako pro ostatní učitele, neexistuje žádné nařízení, jak nahradit chybějícího učitele. Platí však stejná pravidla jako pro učitele na nižších úrovních vzdělávání (viz 8.2.7.1.).

V případě akademických pracovníků jsou veškerá rozhodnutí ohledně zastupování v pravomoci vysoké školy, pravidla jsou zakotvena ve vnitřních předpisech jednotlivých škol. V praxi je oproti nižším stupňům škol je na vysokých školách častější rušení výuky nebo její nahrazení v jiném termínu.

8.2.8. Podpůrná opatření pro učitele

Pro pedagogické pracovníky (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) existuje řada podpůrných opatření, která jsou uvedena v 8.2.8.1.. Akademičtí pracovníci se řídí vnitřními předpisy svých škol (viz 8.2.8.2.).

8.2.8.1. Preprimární až sekundární vzdělávání a vyšší odborné vzdělávání

Podpůrná opatření pro začínající učitele

Zákoník práce požaduje po zaměstnavateli, aby absolventům škol (do 2 let od ukončení školy) zabezpečil odbornou praxi, případně nekvalifikovaným zaměstnancům zaškolení. Konkrétní podobu u začínajících učitelů však předpisy nestanoví a způsob uvedení do praxe tedy závisí na řediteli školy. Ředitel může např. přidělit začínajícímu učiteli tzv. uvádějícího učitele, který mu pomáhá v počátcích jeho praxe. Právní předpis nepočítá se zvýhodněním tohoto uvádějícího učitele. Je na rozhodnutí ředitele školy, zda tohoto uvádějícího učitele ocení nenárokovou složkou platu. Začínající učitel nemá snížený pracovní úvazek. Začínající učitel dále může dostávat rady, informace nebo podklady od vedení školy, využívat náslechů ve třídě apod. Uvádění učitelů do praxe monitoruje při svých inspekcích Česká školní inspekce a hodnotí je ve svých zprávách kladně.

Ostatní formy podpory a pomoci

Pro řešení osobních problémů a konfliktů učitelů neexistuje žádná zvláštní pomoc. Teoreticky mohou využívat pedagogicko-psychologické poradny – ty jsou však primárně zaměřeny na řešení problémů dětí a žáků (viz 10.6.10.) Zaměstnavatel je povinen zajistit závodní preventivní péči (obvykle formou smlouvy s lékařem), v rámci níž se uskutečňují především vstupní a pravidelné preventivní prohlídky.

V případě pedagogických problémů má učitel možnost požádat o radu specialistu – metodika v rámci regionální odborné skupiny (metodický kabinet). Jedná se o uznávané odborníky v daném regionu. Ustanovení těchto metodiků není od roku 1990 závazné, ale tato praxe funguje na základě tradice.

U zvláště závažných případů vyučovacích problémů lze využít odborníků České školní inspekce jako orgánu státní správy ve školství. V případě regionálního metodika nikdo neovlivňuje rozhodnutí učitele využít jeho konzultace. V případě služeb České školní inspekce může tuto pomoc iniciovat ředitel školy nebo sám učitel. Uvedená oblast však není nijak řešena právním předpisem. Konzultace jsou zdarma.

Je-li ve třídě více žáků, než stanoví norma, nemá učitel automaticky nárok na žádnou úlevu ani podporu.

Výchovné problémy a speciální vzdělávací potřeby žáků konzultuje učitel s výchovným poradcem, který působí na každé škole (blíže viz 4.15. a 8.5.). Ve třídě, kde se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami (ať je integrován, nebo jde o třídu speciálně určenou pro takové žáky), může ředitel zřídit funkci asistenta pedagoga (blíže viz 8.5.).

Třídním učitelům, kteří vykonávají určité specializované činnosti, učitelům ve speciálních třídách či školách a některým dalším náleží příplatky v různé výši – viz 8.2.11.1..

Učitelé mohou ve třídě pracovat s heterogenními skupinami žáků, z nichž někteří mají poruchy učení, smyslové či tělesné postižení nebo pocházejí z různých etnických skupin. Případná podpůrná opatření při vzdělávání heterogenních skupin slouží jak vzdělávaným, tak vzdělávajícím viz 10.5.3. a 10.7. Učitel v běžné třídě s integrovanými žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nemá právní nárok na vyšší platové ohodnocení. Ředitel mu ale může poskytovat např. zvýšený osobní příplatek (viz 8.2.11.1.).

Česká školní inspekce

Zákon o péči o zdraví lidu

8.2.8.2. Terciární vzdělávání

Podpůrná opatření pro učitelé vyšších odborných škol viz v 8.2.8.1.. Veškerá rozhodnutí ohledně podpůrných opatření pro akademické pracovníky jsou v pravomoci vysoké školy, pravidla jsou zakotvena ve vnitřních předpisech jednotlivých vysokých škol.

8.2.9. Hodnocení učitelů

Práci pedagogických pracovníků (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) hodnotí především ředitel školy, který je odpovědný za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání. Pro toto hodnocení neexistují žádná centrálně stanovená kritéria ani postupy. Výsledky hodnocení jsou základem pro přiznání osobních příplatků a popř. odměn (viz 8.2.11.1.). Rozvíjí se ale i další způsoby hodnocení učitelů-jednotlivců, např. hodnocení kolegou, sebehodnocení, hodnocení žáky nebo rodiči.

Podle zákona o pedagogických pracovnících jsou tito zařazováni do kariérních stupňů. Kariérní stupeň je určen popisem činností, odbornou kvalifikací, popř. dalšími kvalifikačními předpoklady, které musí pedagogický pracovník plnit, aby tyto činnosti mohl vykonávat. Parametry kariérního systému stanoví ministerstvo školství vyhláškou o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Postup v kariérním systému se zpravidla odrazí ve zvýšení platové třídy, případně v příplatku (viz 8.2.11.1.).

Informace o hodnocení škol jako celku viz v kap. 9.4.1.1. a 9.4.2.1..

Hodnocení akademického pracovníka se provádí interně podle statutu školy, obvykle při přechodu z jednoho kvalifikačního stupně na druhý. Na většině vysokých škol se realizuje hodnocení studenty. Hodnocení vysoké školy jako celku viz v kap. 9.4.1.2. a 9.4.2.2.).

Zákoník práce požaduje po (jakémkoliv) zaměstnavateli, aby projednal systém hodnocení zaměstnanců s odborovou organizací, pokud existuje.

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

8.2.10. Další vzdělávání učitelů

Každý zaměstnavatel je povinen pečovat o odborný rozvoj svých zaměstnanců, mj. formou prohlubování a zvyšování jejich kvalifikace.

Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Podle školského zákona, platného pro školy až po úroveň vyšších odborných škol, vytváří ředitel podmínky pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci po dobu své pedagogické činnosti, je v zákoně o pedagogických pracovnících stanovena explicitně pro pedagogické pracovníky veřejných škol a škol zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Podrobnosti tohoto vzdělávání upravuje příslušná vyhláška.

Ředitel organizuje vzdělávání podle plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem (existuje-li), přitom přihlíží ke studijním zájmům pedagogického pracovníka, potřebám a rozpočtu školy. Absolvování dalšího vzdělávání může být součástí dalších kvalifikačních předpokladů nutných pro zařazení pedagogického pracovníka do určitého kariérního stupně (viz 8.2.9.).

Další vzdělávání se uskutečňuje:

- institucionálně na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v dalších zařízeních na základě akreditace udělené ministerstvem,
- samostudiem.

Vyhláškou bylo institucionální další vzdělávání rozčleněno na tři druhy:

Studium ke splnění kvalifikačních předpokladů

Sem patří

- studium vedoucí k doplnění pedagogické kvalifikace (studium v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole a studium pedagogiky v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků);
- studium vedoucí k rozšíření kvalifikace pro výkon přímé pedagogické činnosti na jiném druhu nebo stupni školy, pro vyučování dalších předmětů anebo výkon přímé speciálněpedagogické činnosti u zdravotně postižených dětí, žáků a studentů s jiným druhem postižení, než pro které je učitel kvalifikován (studium v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole);
- studium pro asistenty pedagoga (studium v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků);
- studium pro ředitele škol a školských zařízení.

Jde tedy o vzdělávání rovnocenné vzdělávání přípravnému, které je uvedeno v kapitole 8.1. a pro ředitele škol v 8.3.1..

Studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů

- studium pro vedoucí pedagogické pracovníky – ředitele nebo jejich zástupce (studium v celoživotním programu na vysoké škole);
- studium pro výchovné poradce (studium v celoživotním programu na vysoké škole) – více o výchovných poradcích viz v kapitole 8.5.;
- studium ke splnění kvalifikačních předpokladů pro výkon specializovaných činností, kterými jsou:

- koordinace v oblasti informačních a komunikačních technologií,
- tvorba a následná koordinace školních vzdělávacích programů a vzdělávacích programů vyšších odborných škol,
- prevence sociálně patologických jevů,
- specializované činnost v oblasti environmentální výchovy,
- specializovaná činnost v oblasti prostorové orientace zrakově postižených.

Obsah těchto kursů je postupně specifikován v metodických materiálech MŠMT.

Studium k prohlubování odborné kvalifikace

Pedagogický pracovník si může prohlubovat odbornou kvalifikaci průběžným vzděláváním. Průběžné vzdělávání je zaměřeno na teoretické a praktické otázky související s procesem vzdělávání a výchovy. Jeho obsahem jsou zejména nové poznatky z obecné pedagogiky, pedagogické a školní psychologie, teorie výchovy, obecné didaktiky a oborových didaktik, nové poznatky z vědních, technických a uměleckých oborů, prevence sociálně patologických jevů a bezpečnosti a ochrany zdraví. Průběžné vzdělávání může zahrnovat i jazykové vzdělávání pedagogických pracovníků. Má zejména formu účasti na kursu a semináři. Délka trvání činí nejméně 4 vyučovací hodiny.

Vyhláška stanovuje i délku trvání jednotlivých druhů vzdělávání.

Studium ke splnění kvalifikačních předpokladů a studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů se ukončuje závěrečnou zkouškou a u většiny z programů navíc obhajobou závěrečné písemné práce. Úspěšní absolventi všech programů dalšího vzdělávání získávají doklad ve formě osvědčení vydaného institucí, která vzdělávání pořádala.

Vzdělávací instituce a programy zaměřené na další vzdělávání akredituje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě žádosti fyzické nebo právnické osoby, jako poradní orgán mu slouží akreditační komise. Akreditace vzdělávací instituce se uděluje na dobu 6 let, akreditace vzdělávacího programu na 3 roky. Ministerstvo kontroluje činnost v rámci akreditovaných programů a vede seznam všech akreditovaných vzdělávacích institucí a programů.

Počet subjektů nabízejících další vzdělávání je velmi široký. Některé programy dalšího vzdělávání učitelů mohou realizovat pouze vysoké školy v rámci celoživotního vzdělávání. Nejrozsáhlejší nabídku poskytuje Národní institut pro další vzdělávání (NIDV), který vznikl v roce 2004 přeměnou pedagogických center a funguje jako příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Má 13 krajských pracovišť, z nichž každé připravuje nabídku vzdělávacích programů pro svůj region. NIDV zajišťuje plánování a organizaci vzdělávacích programů, připravuje národní projekty, na něž čerpá prostředky z Evropského sociálního fondu, a je realizátorem tzv. vládních priorit v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, kterými jsou:

- management,
- rámcové vzdělávací programy,
- cizí jazyky,
- informační a komunikační technologie,
- další vládní priority např. prevence sociálně patologických jevů, ochrana člověka za mimořádných událostí a dopravní výchova, výchova ke zdraví…,
- specializované programy (zahrnuje programy pro střední školství),
- kariérní systém.

Ze zákoníku práce vyplývá, že za vzdělávání vykonávané za účelem prohloubení kvalifikace k výkonu práce zaměstnanci přísluší mzda podle mzdových předpisů platných pro zaměstnavatele. Zaměstnavatel je oprávněn zaměstnanci účast na vzdělávání uložit a není při tom vyloučeno případné nařízení práce přes čas, účast na vzdělávání mimo pracovní dobu.

V případě samostudia přísluší pedagogickým pracovníkům volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce, nebrání-li tomu vážné provozní důvody (blíže viz v kap. 8.2.12.1.).

Další vzdělávání akademických pracovníků

Povinnost akademických pracovníků dále se vzdělávat není v zákoně o vysokých školách výslovně formulována. Nicméně zákon říká, že vedle pedagogické činnosti musí akademický pracovník vykonávat také vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Podle Vzorového Etického kodexu pro akademické pracovníky vysokých škol (podrobněji viz v 8.2.6.2.), který sice není závazný, nicméně řada vysokých škol podle něj již vytvořila vlastní etický kodex, akademický pracovník trvale rozvíjí své schopnosti, rozšiřuje a prohlubuje si znalosti a dovednosti v oblasti svého profesního zaměření i obecné pedagogické práce. Další vzdělávání patří do sféry osobní motivace jednotlivců a souvisí s budováním akademické kariéry. Další vzdělávání akademických pracovníku má plnou podporu ministerstva školství (viz 8.2.2.).

Národní institut dalšího vzdělávání

Pedagogické centrum pro polské národnostní školství

Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

8.2.11. Platy

Platové poměry pedagogických pracovníků (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) (8.2.11.1.) a akademických pracovníků (8.2.11.2.) jsou upraveny odlišnými zákony.

8.2.11.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Podmínky odměňování ve veřejných a státních školách jsou součástí nového zákoníku práce a příslušného nařízení vlády společně pro celou skupinu zaměstnanců ve veřejných službách a správě (vyjma služebního poměru vojáků a příslušníků bezpečnostních sborů). Plat je vyplácen měsíčně, vyplácení 13. a 14. platu bylo zrušeno k 1. 1. 2004 (blíže viz 8.2.1.).

Tarifní systém

Tarifní systém má 16 tříd (podle náročnosti práce) a 12 platových stupňů (podle délky praxe). Platové tarify v tabulce, podle níž jsou odměňováni učitelé, jsou vyšší než tarify v tabulce základní, ale nižší než v tabulce pro některé další skupiny zaměstnanců, např. ve zdravotnictví. Všichni učitelé splňující kvalifikační podmínky mají nárok na platový postup v rámci tarifního systému, bez ohledu na typ pracovní smlouvy nebo druh pracovního poměru.

Zaměstnavatel zařadí učitele do příslušné platové třídy podle nejnáročnější činnosti, kterou na něm požaduje v rámci druhu práce sjednaného v pracovní smlouvě a na základě kvalifikačních požadavků. Pro pedagogické pracovníky je vyčleněno rozpětí mezi 8.–13. platovou třídou, do 14. platové třídy je možné pedagogické pracovníky zařadit jen výjimečně.

Zařazení pedagogických pracovníků do platových tříd podle katalogu prací, kariérního řádu a metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (platové rozpětí platí pro rok 2008):

- učitelé mateřských škol: 8.–10. plat. tř. (roční minimum 134 040 Kč a maximum 237 720 Kč);
- učitelé základních škol 1. i 2. stupně: 11.–13. plat. tř. (roční minimum 171 360 Kč a maximum 302 760 Kč);
- učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů středních a vyšších odborných škol: 11.–13. plat. tř. (roční minimum 171 360 Kč a maximum 302 760 Kč);

- učitelé praktického vyučování a odborného výcviku: 9.–11. plat. tř. (roční minimum 145 440 Kč a maximum 257 640 Kč);
- vychovatelé (podle typu zařízení, kde působí): 8.–12. plat. tř. (roční minimum 134 040 Kč a maximum 279 360 Kč).

Učitelé všech kategorií mohou být zařazeni ještě o jednu platovou třídu výše v případě, že se podílejí na rozvoji oboru nebo vzdělávacích dokumentů v regionu či celostátně.

Tarifní systém neumožňuje ovlivnit platový růst na základě dosažení další kvalifikace. Výjimkou je výchovný poradce. Právní předpis mu ukládá pro výkon této funkce absolvovat předepsané další vzdělávání. Po jeho absolvování jej může pověřit ředitel školy výkonem prací, které jej posouvají do vyšší platové třídy (v případě základních, středních a vyšších odborných škol ze 12. do 13. platové třídy). Některé další specializované činnosti a vedení učitelů jsou odměňovány systémem příplatků – viz níže.

V rámci platové třídy jsou učitelé zařazováni do platových stupňů, a to podle předchozí praxe. To, jaká praxe a v jaké míře bude započítána, závisí na řediteli, základní pravidla stanoví nařízení vlády. V plném rozsahu se započte doba praxe v oboru požadované práce, pro kterou jsou potřebné znalosti stejného nebo obdobného zaměření; u učitelů to obvykle znamená jakoukoliv pedagogickou praxi. V rozsahu nejvýše dvou třetin se započte doba jiné praxe, a to v závislosti na míře její využitelnosti pro výkon práce. V případě dočasného dlouhodobějšího přerušení pedagogické práce se započítává doba přerušení do doby nutné pro platový postup jen v některých případech a v různém rozsahu (např. mateřská nebo rodičovská dovolená do max. 6 let).

Tarifní plat roste diskontinuálně. V počátcích kariéry je postup rychlejší, později se zpomaluje: první postup je po prvním roce praxe, druhý a třetí vždy po dalších dvou letech praxe, čtvrtý až šestý vždy po dalších třech letech praxe, sedmý až devátý vždy po dalších čtyřech letech praxe a na poslední dva čeká učitel vždy pět let. Platový postup se zastavuje po dosažení posledního, 12. platového stupně, což odpovídá 32 letům služby. Postup je vždy pouze o jeden tarifní stupeň. Mezi jednotlivými stupni tarifního systému, je rozdíl asi 4 %. Celkové zvýšení mezi 1. a 12. stupněm činí ve všech třídách zhruba 50 %. Pro platový postup v rámci stupňů není vyžadována jiná práce, než odpovídá pracovní smlouvě – tedy žádné zvláštní administrativní povinnosti, účast ve školním managementu apod.

Při změně zaměstnavatele obdrží zpravidla učitel stejný platový stupeň, kterého dosáhl u svého předchozího zaměstnavatele. Výjimkou může být situace, kdy nový zaměstnavatel provede odlišný zápočet jiné než pedagogické praxe (posuzuje znovu zcela subjektivně, zda tato jiná praxe je využitelná pro vyučování na jeho škole).

Nadtarifní složky platu

Rozsah náhrad (příplatků) za práci přesčas je stanoven na centrální úrovni, a to zákonem. Na proplacení práce přesčas je zákonný nárok. Za hodinu přímé vyučovací činnosti nad stanovený rozsah náleží učiteli příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku celkové pracovní doby. Evidence, vyhodnocení a proplácení práce přesčas se provádí v měsíčních intervalech. U učitelů s částečným pracovním úvazkem se případná práce přesčas považuje za doplnění pracovního úvazku. To znamená, že příplatek za takto navíc odpracované hodiny je stejný, jako za hodiny odpracované v rámci dohodnuté pracovní doby. Teprve hodiny práce nad zákonem stanovený týdenní počet pracovních hodin se považují za práci přesčas.

Zákon stanoví některé zvláštní činnosti, za které učiteli náleží příplatek. Učitel na něj má právní nárok. Protože však předpis stanoví výši příplatku za jednotlivé druhy zvláštních činností v relativně velkém rozpětí, existuje určitá míra volnosti pro zaměstnavatele při stanovení konkrétního příplatku za danou činnost.

Příplatek náleží za následující zvláštní činnosti (2008):

- vedení jiných zaměstnanců – procentuálně z nejvyššího platového stupně v dané platové třídě: dle stupně řízení 5–40 % (u ředitelů i více – viz 8.3.2.);
- práce třídního učitele (vedoucího oddělení v konzervatoři či základní umělecké školy a vedoucího studijní skupiny na vyšší odborné škole) – příplatek ve výši 400–1000 Kč;
- práce učitele učební či odborné praxe spočívající v soustavném dohledu nad žáky, u kterých hrozí zvýšené riziko úrazu z důvodů používání strojů, nástrojů nebo přístrojů – příplatek ve výši 400–1000 Kč;
- práce ve třídách, v nichž jsou zařazeni žáci z více ročníků (tzv. málotřídní školy – viz 4.5.) anebo práce ve skupinách, třídách a školách určených žákům se speciálními vzdělávacími potřebami – příplatek 600–2000 Kč;
- výkon specializovaných činností – 1000 až 2000 Kč. Právní předpis specializované činnosti definuje takto:
    - koordinace v oblasti informačních a komunikačních technologií,
    - tvorba a následná koordinace školních vzdělávacích programů a vzdělávacích programů vyšších odborných škol,
    - prevence sociálně patologických jevů,
    - specializovaná činnost v oblasti environmentální výchovy,
    - specializovaná činnost v oblasti prostorové orientace zrakově postižených.

Kvalitní práci nebo práci navíc je možno odměnit pomocí osobních příplatků a odměn, jejichž přidělení je však plně v kompetenci ředitele školy a neexistuje na ně právní nárok. Obě tyto nenárokové složky platu – osobní příplatek a odměna – tvořily v roce 2006 v průměru asi 12 % celkového platu učitele.

Odměnu může ředitel přiznat jednorázově při splnění zvlášť významného pracovního úkolu.

Osobní příplatek může být přidělen na základě dlouhodobého dosahování velmi dobrých pracovních výsledků nebo plnění většího rozsahu pracovních úkolů, např. za pravidelné zvláštní aktivity, jako je vedení knihovny, správa školních sbírek, organizování soutěží, podpora jiných učitelů, práce ve třídách s integrovanými žáky. Může dosahovat výše až 50 % (v některých případech až 100 %) platového tarifu nejvyššího platového stupně příslušné třídy. Konkrétní výše ani kritéria pro přidělení nejsou stanovena předpisem a jeho přidělení zcela závisí na subjektivním rozhodnutí ředitele školy. V případě, že je učiteli tento osobní příplatek přiznán, je mu vyplácen každý měsíc, dokud ředitel školy nerozhodne o jeho změně.

Za práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami individuálně integrovanými v běžné škole (včetně účastníků řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky) se učiteli nepřiznává zvláštní příplatek podle zákona, tak jako učitelům speciálních tříd a škol. Ředitel školy ale může učiteli přiznat osobní příplatek ve zvýšené míře. To mu umožňuje i skutečnost, že v rámci normativního financování škol ze státního rozpočtu se škole poskytuje příplatek na každého žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Míra tohoto příplatku závisí na druhu speciální vzdělávací potřeby žáka a na tom, zda je integrován, či ne, a je stanovena rozhodnutím regionálního orgánu státní správy (krajský úřad).

Další formy podpory učitelů

Veřejné a státní školy jsou povinny vytvářet fond kulturních a sociálních potřeb zaměstnanců a jejich rodinných příslušníků, z nějž se v mezích daných vyhláškou přispívá např. na stravování, rekreaci, sociální výpomoc a půjčky, část příspěvku na penzijní připojištění nebo rizikové životní pojištění anebo dary při výročích učitelů.

Při splnění zákonem stanovených podmínek (zejména je nezbytný souhlas zaměstnavatele) jsou dány učitelům zvláštní podmínky pro zvýšení kvalifikace. Mohou čerpat volno k samostudiu (blíže viz 8.2.12.1.). Se zaměstnavatelem je možné se dohodnout na proplácení výdajů spojených s dalším vzděláváním. Ve všech těchto případech rozhoduje ředitel školy.

Podle svých možností mohou školy učitelům nabízet i další výhody. Některé školy nebo obce např. učitelům umožňují či zprostředkují ubytování. Podle rozhodnutí ředitele a daných pravidel mohou také učitelé využívat kancelářské zařízení školy (telefony, faxy, počítače, kopírovací stroje atd.).

Metodický pokyn k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol, předškolních zařízení a školských zařízení a jejich zařazování podle 16třídního katalogu prací

Nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě

Nařízení vlády, kterým se stanoví katalog prací a kvalifikační předpoklady a kterým se mění nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě (Katalog prací)

Vyhláška Ministerstva financí o fondu kulturních a sociálních potřeb

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákoník práce

8.2.11.2. Terciární vzdělávání

Platové podmínky učitelů vyšších odborných škol viz 8.2.11.1..

Na mzdové poměry akademických pracovníků na veřejných i soukromých vysokých školách se vztahuje zákoník práce a vnitřní mzdový předpis příslušné vysoké školy.

Stanovení tarifní stupnice, zařazení do tarifní třídy a konkrétní výměr mezd pro jednotlivce je v kompetenci veřejných a soukromých vysokých škol. Avšak v případě, že mzda není stanovena v kolektivní smlouvě, musí dosahovat alespoň nejnižší úrovně zaručené mzdy stanovené nařízením vlády. V každém případě musí být mzda vyšší než minimální mzda.

Akademickým pracovníkům mohou být v souladu s vnitřním mzdovým předpisem nad rámec základního platu přiznána určitá zvýhodnění v podobě funkčních příplatků (např. za výkon akademické funkce), v podobě osobního ohodnocení (obvykle až do výše 100 % tarifní mzdy) nebo v podobě smluvní mzdy.

Průměrná mzda akademických pracovníků veřejných vysokých škol placených ze státního rozpočtu v roce 2008 činila 35 529 Kč. Z toho:

- průměrná mzda profesorů činila 57 596 Kč;
- průměrná mzda docentů činila 44 409 Kč;
- průměrná mzda odborných asistentů činila 30 306 Kč;
- průměrná mzda asistentů činila 23 843 Kč;
- průměrná mzda lektorů činila 24 032 Kč;
- průměrná mzda pedagogických pracovníků výzkumu a vývoje činila 37 198 Kč.

Na mzdové poměry akademických pracovníků státních vysokých škol se vztahují mzdové předpisy, které platí pro rozpočtové a příspěvkové organizace, v případě že jsou zaměstnáni ve služebním poměru příslušné služební předpisy.

Statistická ročenka školství 2007. Zaměstnanci a mzdové prostředky

Nařízení vlády o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Zákoník práce

8.2.12. Pracovní doba a dovolená

Pracovní doba učitelů, pedagogických pracovníků (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) i akademických pracovníků je stanovena zákoníkem práce, mezi těmito kategoriemi pracovníků však existuje řada odlišností, proto jsou uvedeni pedagogičtí pracovníci v kapitole 8.2.12.1. a akademičtí pracovníci v 8.2.12.2..

8.2.12.1. Preprimární až sekundární vzdělávání

Pracovní doba

Týdenní pracovní doba učitele je stanovena stejně jako pro všechny ostatní pracovníky zákoníkem práce a činí 40 hodin. Skládá se z doby přímé vyučovací činnosti, která je vymezena počtem vyučovacích hodin týdně, a z doby výkonu dalších prací souvisejících s touto činností a vyplývajících z organizace výchovy a vzdělávání na školách. Povinnosti a rámcová pracovní náplň učitele jsou dány školským zákonem, zákonem o pedagogických pracovnících, podrobněji nařízením vlády o rozsahu přímé pedagogické činnosti pedagogických pracovníků a pracovním řádem pro pracovníky škol a školských zařízení. Nařízení vlády a pracovní řád se vztahují pouze na pracovníky škol a školských zařízení, které jsou zřizovány obcemi, dobrovolnými svazky obcí, kraji nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, nikoliv na soukromé a církevní školy a na školy řízené jinými resorty než školstvím.

Stanovená týdenní vyučovací doba je stejná pro všechny učitele dané kategorie, bez ohledu na druh nebo délku pracovní smlouvy. Předpis stanoví výjimky, kdy při splnění určitých podmínek je týdenní vyučovací doba zkrácena. Přímá pedagogická činnost ředitelů škol a jejich zástupců se snižuje v závislosti na velikosti řízené školy. Učitelům – výchovným poradcům se rozsah přímé vyučovací činnosti snižuje v závislosti na velikosti školy o 1 až 5 hodin týdně (blíže viz v kap. 8.5.). Obdobně se snižuje týdenní rozsah přímé vyučovací činnosti učiteli – metodikovi informačních a komunikačních technologií o 1 až 5 hodin.

Přehled za jednotlivé kategorie pedagogických pracovníků uvádí následující tabulka.

Kategorie pedagogických pracovníků	Počet hodin přímé pedagogické činnosti	
	učitel	ředitel
učitel mateřské školy	31	12–24
učitel základní školy	22, 20–22[1]	8–16[2], 5–8[3], 4–16[4]
učitel střední školy, konzervatoře a vyšší odborné školy	21[5], 21–25[6], 25–35[7], 21–26[8]	2–6
učitel základní umělecké školy	21[9], 23[10]	3–9
vychovatel	27–28[11], 28–30[12], 25–27[13], 30–32[14]	5–8[11], 15–20[12], 5–8[13], 9–10[14]
pedagog volného času / ředitel střediska pro volný čas dětí a mládeže	nejméně 6 týdně	nejméně 2 týdně

[1] ročník základní školy, první stupeň základní školy samostatně určené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně základní školy speciální

[2] základní škola s prvním stupněm

[3] základní škola s druhým stupněm, s prvním a druhým stupněm

[4] základní škola samostatně určená pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

[5] učitel všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů, učitel odborného výcviku ve škole samostatně určené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

[6] učitel praktického vyučování

[7] učitel odborného výcviku

[8] trenér sportovní přípravy

[9] individuální výuka

[10] skupinová výuka

[11] internát

[12] školní družina a školní klub

[13] školské zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

[14] domov mládeže

Ředitel školy může nařídit pedagogickému pracovníkovi konání přímé pedagogické činnosti nad jemu stanovený rozsah nejvýše v rozsahu 4 hodin týdně, další hodiny s ním může dohodnout. Za tyto hodiny navíc mu náleží příplatek (viz 8.2.11.1.). V případě nařízené nebo dohodnuté práce přesčas (navýšení počtu pracovních hodin) nemusí být měněna pracovní smlouva ani jiné formální podmínky pracovněprávního vztahu.

Náplň práce nad rámec přímé pedagogické činnosti – další práce související s přímou pedagogickou činností – stanovuje ředitel školy. Jako příklad uvádí pracovní řád následující činnosti a úkoly:

- příprava na přímou pedagogickou činnost,
- příprava učebních pomůcek,
- hodnocení písemných, grafických a jiných prací žáků,
- dohled nad dětmi a nezletilými žáky ve škole (např. o přestávkách) a při akcích organizovaných školou,
- spolupráce s ostatními pedagogickými pracovníky, s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence, s metodikem informačních a komunikačních technologií,
- spolupráce se zákonnými zástupci žáků,
- odborná péče o kabinety, knihovny a další zařízení sloužící potřebám vzdělávání,
- výkon prací spojených s funkcí třídního učitele a výchovného poradce,
- účast na poradách svolaných vedoucím zaměstnancem školy nebo školského zařízení,
- studium a účast na dalším vzdělávání.

Nejde-li o výkon přímé pedagogické činnosti, může pedagogický pracovník vykonávat práci i na jiném s ním dohodnutém místě než je škola či školské zařízení. O místě výkonu práce rozhoduje ředitel školy. Ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování a učitelé nečerpají dovolenou, je po nich požadován výkon prací, které souvisejí s vyučováním.

Pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání. K samostudiu jim přísluší volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce; za dobu tohoto volna jim přísluší náhrada, která se rovná výši ušlého platu. Ředitel určuje čerpání volna na dobu, kdy tomu nebrání vážné provozní důvody, podle pracovního řádu zpravidla na dobu vedlejších prázdnin či dobu, kdy se ve škole či školském zařízení neuskutečňuje výchova a vzdělávání.

Až dosud neměli učitelé formálně možnost ovlivnit proces tvorby oficiálních učebních dokumentů. Školský zákon z roku 2004 zavedl nový dvouúrovňový systém tvorby pedagogických dokumentů pro preprimární až vyšší sekundární úroveň vzdělávání. Na základě rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro jednotlivé obory si školy vytvářejí vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP) – bližší informace v kap. (3.10.) (pro mateřské školy), (4.10.1.) (pro základní školy) a (5.2.) (pro střední školy). Za tvorbu školních vzdělávacích programů

zodpovídá ředitel školy, předpokládá se však i aktivní spolupráce učitelů. To přináší do jejich práce jednak nové pracovní úkoly, jednak potřebu užší spolupráce v týmu v zájmu koordinace jednotlivých vzdělávacích oblastí a mezipředmětových vztahů.

Nejtypičtější týmová práce se v rámci školy uskutečňuje prostřednictvím předmětových komisí, které vytvářejí učitelé učící stejné nebo příbuzné obory. Jejich posláním je koordinovat práci jednotlivých učitelů v rámci dané oblasti, zohledňovat mezipředmětové vztahy při výuce a vytvářet pedagogické dokumenty nezbytné pro organizaci výuky dané oblasti. Až do roku 1990 existovaly předmětové komise na základě vyhlášky. Od roku 1990 je tato forma týmové práce dobrovolná a neexistují žádná pravidla pro jejich práci. Jejich existenci podporuje dlouholetá tradice.

Dalším aspektem týmové práce je vytváření odborných skupin (tzv. metodické kabinety) v rámci regionu (okresu), které tvoří uznávaní odborníci dané vzdělávací oblasti ve svém regionu. Až do roku 1990 existovala formální pravidla pro práci těchto skupin. Dnes jejich vznik není povinný (není předepsán žádným dokumentem), ale v řadě regionů existuje spontánně. Posláním těchto skupin je podílet se na tvorbě pedagogických dokumentů, na organizaci dalšího vzdělávání učitelů, na organizaci soutěží žáků a na zavádění nových metod a technologií do výuky.

Dovolená

Dovolené všech pedagogických pracovníků činí osm týdnů. Zákoník práce stanoví také další případy, kdy je nepřítomnost učitele omluvena. V některých případech je normativně stanoven i maximální počet dnů omluvené nepřítomnosti (např. při výkonu veřejné funkce je to max. 20 pracovních dnů v roce). Počet hodin (dní) nepřítomnosti v roce nemá zásadní vliv na hodnocení pracovní zátěže učitelů. Pokud však přesáhne počet dnů pracovní neschopnosti 100 v jednom roce, krátí se zaměstnanci dovolená o jednu dvanáctinu.

Učitelům se určuje doba čerpání dovolené na zotavenou zpravidla na dobu školních prázdnin. Výjimku z této zásady může zaměstnavatel povolit ve zvlášť odůvodněných případech.

Učitelům mateřských škol se doba čerpání dovolené určuje s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám na pracovišti tak, aby ji čerpali především v době přerušení nebo omezení provozu mateřské školy.

Nařízení vlády o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Vyhláška, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákoník práce

8.2.12.2. Terciární vzdělávání

Pracovníci vyšších odborných škol mají úpravu pracovní doby a dovolené shodnou s pracovníky středních škol (viz 8.2.12.1.). Následující informace se týkají pracovníků vysokých škol.

Pracovní doba

Akademičtí pracovníci mají v nejobecnější rovině pracovní dobu stanovenu zákoníkem práce (40 hodin týdně). Podle úrovně své kvalifikace se akademický pracovník podílí na tvorbě a uskutečňování studijních programů, na řídící a tvůrčí vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další činnosti. Pro konkrétní pracovní náplň ani stanovení rozsahu vyučovací činnosti neplatí žádné obecně závazné předpisy. Konkrétní pracovní povinnosti akademických pracovníků jsou formulovány ve vnitřním předpise školy a v pracovní

smlouvě. Jsou dány především harmonogramem akademického roku, požadavky určitého studijního programu nebo v rámci jiného zaměstnavatelem přiděleného úkolu. Kromě výuky a tvůrčí činnosti mohou zahrnovat např. konzultace se studenty, hodnocení studentů, účast na přijímacích a státních závěrečných zkouškách, vedení závěrečných prací studentů apod.

Dovolená

Akademičtí pracovníci mají podle zákoníku práce nárok na dovolenou v rozsahu 8 týdnů. Podle zákona o vysokých školách lze také akademickému pracovníkovi na jeho žádost poskytnout tvůrčí volno v délce šesti měsíců jedenkrát za sedm let, nebrání-li tomu závažné okolnosti týkající se plnění vzdělávacích úkolů školy. Po dobu tvůrčího volna náleží akademickému pracovníkovi mzda.

Zákon o vysokých školách

Zákoník práce

8.2.13. Postup

Vzhledem k naprosté odlišnosti v postupu pedagogických pracovníků (pracovníků v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) a akademických pracovníků, který je založen na odlišném legislativním rámci, jsou tyto dvě kategorie pracovníků uvedeny v oddělených kapitolách 8.2.13.1. a 8.2.13.2..

8.2.13.1. Preprimární až sekundární vzdělávání a vyšší odborné vzdělávání

Zákon o pedagogických pracovnících zavádí do praxe soubor pravidel – kariérní systém pro zařazení pedagogických pracovníků veřejných škol a škol zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy do kariérních stupňů. Kariérní systém umožňuje pedagogickým pracovníkům postup v zaměstnání v tzv. kariérních stupních, které jsou určeny odbornou kvalifikací, činnostmi, jež musí pracovníci v příslušném stupni vykonávat, popřípadě dalšími kvalifikačními předpoklady, kterými jsou pedagogická praxe nebo osvědčení o způsobilosti k výkonu daných činností. Výkon činnosti charakteristické pro příslušný kariérní stupeň znamená pro pracovníka v některých případech postup do vyšší platové třídy, v jiných nárok na specializační příplatek či příplatek za vedení (viz 8.2.11.1.). Podmínky zařazení pracovníka do kariérního stupně stanoví pro jednotlivé kategorie pracovníků ministerstvo školství vyhláškou.

Hodnocení učitele ředitelem školy se odráží pouze v nenárokové složce platu (osobní příplatek, příp. odměna) – blíže viz v 8.2.11.1..

V některých případech znamená výkon dalších činností (např. výchovného poradce nebo zástupce ředitele školy) snížení rozsahu přímé vyučovací činnosti (viz 8.2.12.).

Podmínky pro výkon funkce ředitele školy či školského zařízení viz v kap. 8.3.1.. Zástupcem ředitele školy může být učitel, který splňuje kvalifikační požadavky pro dané vzdělávání. O jmenování svého zástupce rozhoduje ředitel školy.

Možný postup v kariéře učitele představuje funkce školního inspektora. Školní inspektor však není pedagogickým pracovníkem, ale zaměstnancem státní správy (blíže viz v 8.4.).

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

8.2.13.2. Terciární vzdělávání

Postup učitele vyšší odborné školy viz 8.2.13.1..

Profesní kariéra akademického pracovníka se obvykle uskutečňuje v rámci kategorií asistent, odborný asistent, docent a profesor a teoreticky ji lze zahájit na kterémkoli stupni. Podmínky pro zařazení do kategorie

asistent a odborný asistent stanoví vysoká škola. Podmínky pro jmenování docentem a profesorem jsou dány vysokoškolským zákonem.

Nejčastěji je profesní kariéra akademického pracovníka zahajována po ukončení studia v magisterském studijním programu a po určité době praxe nebo po ukončení doktorského studijného programu, a to na kvalifikačním stupni asistenta nebo odborného asistenta.

Docenta jmenuje rektor na návrh vědecké rady fakulty na základě habilitačního řízení, profesory pro určitý obor jmenuje prezident republiky na návrh vědecké rady vysoké školy podaný prostřednictvím ministra školství, mládeže a tělovýchovy na základě jmenovacího řízení. V habilitačním řízení se ověřuje vědecká nebo umělecká kvalifikace uchazeče, a to zejména na základě habilitační práce a její obhajoby a dalších vědeckých, odborných nebo uměleckých prací, a jeho pedagogická způsobilost, a to na základě hodnocení habilitační přednášky a předcházející pedagogické praxe. Minimálním požadavkem je vysokoškolské vzdělání (které může být prominuto v uměleckých oborech), obvykle mají uchazeči titul doktor. V řízení ke jmenování profesorem se prokazuje pedagogická a vědecká nebo umělecká kvalifikace uchazeče, který je význačnou a uznávanou vědeckou nebo uměleckou osobností ve svém oboru. Předpokladem k zahájení řízení je předchozí jmenování docentem.

Obsahem zvyšování kvalifikace akademického pracovníka je především pěstování jeho odbornosti (vědeckou prací, postdoktorským studiem, zahraničními stážemi, u lékařů a veterinářů atestacemi apod.). Pedagogickou kvalifikaci si akademický pracovník může zvyšovat v průběhu zaměstnání navštěvováním různých kursů vysokoškolské pedagogiky.

Zákon o vysokých školách

8.2.14. Přeložení

Pracovní přeložení pedagogických pracovníků (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) je podmíněno dodržením podmínek obecně stanovených zákoníkem práce.

Obecně nelze učitele bez jeho souhlasu přeložit na jiné místo, než je stanoveno v pracovní smlouvě. Přitom zákon vyžaduje, aby místo výkonu práce (přesně specifikované) bylo povinnou součástí pracovní smlouvy. Výjimkou jsou případy, kdy z důvodů vyjmenovaných v zákoně zaměstnavatel převede zaměstnance na jinou práci, než stanoví pracovní smlouva (např. závažné zdravotní důvody). Jde však vždy jen o převedení na jinou práci v rámci pracoviště. Školy mají status právnické osoby a přeložení na jinou školu není možné. Odejít na jinou školu může zaměstnanec pouze z vlastní vůle a po splnění podmínek, které stanoví nový zaměstnavatel.

Určité procento učitelů však odchází ze školství úplně, především pro nevýhodné platové podmínky, které kontrastují s možnostmi odměňování mimo resort školství. Učitelé též přecházejí z veřejných do soukromých škol. Soukromé školy se totiž neřídí stejným režimem odměňování učitelů. V posledních letech však podle statistických údajů odměňování učitelů na soukromých školách již není vyšší.

Pracovní přeložení v rámci vysoké školy se zpravidla neuskutečňuje.

Pracovní mobilita ve smyslu přechodu na jinou vysokou školu je poměrně nízká. Hustá síť vysokých škol v České republice však umožňuje mobilitu v podobě externího působení na jiné vysoké škole na částečný úvazek, která je řešitelná dojížděním.

Nevýhodné mzdové podmínky akademických pracovníků vedou často i k nežádoucím formám mobility v podobě stále patrnějšího úniku mozků z vysokých škol zejména do soukromé podnikatelské sféry. Za lepšími existenčními podmínkami odcházejí natrvalo nebo na čas nejen docenti a profesoři, ale i absolventi studia v doktorském studijním programu a mladí asistenti. To vede jednak k poklesu kvalifikační úrovně akademických sborů, jednak ke generačnímu propadu akademických sborů strádajících nedostatkem

akademického učitelského a vědeckého dorostu. Oba tyto trendy retardují rozvoj vysokého školství, zvláště v regionech. U akademických pracovníků je také poměrně častý souběh působení na vysoké škole a na jiném pracovišti.

Zákoník práce

8.2.15. Propuštění

Neexistuje žádná právní norma, která by mohla bránit pedagogickému pracovníkovi (v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) či akademickému pracovníkovi ve změně povolání, pokud se pro ni rozhodne.

Zákoník práce umožňuje pedagogickému či akademickému pracovníkovi stejně jako každému jinému zaměstnanci skončit pracovní poměr výpovědí za předpokladu dodržení dvouměsíční výpovědní lhůty, popřípadě dohodou se zaměstnavatelem v libovolném termínu. Zaměstnavatel a zaměstnanec se mohou rovněž dohodnout na rozvázání pracovního poměru k jakémukoliv datu. Taková dohoda je platná, pokud s ní souhlasí obě strany a pokud má písemnou formu.

K propuštění zaměstnance může dojít jen za podmínek stanovených jednotlivými ustanoveními zákoníku práce. Těmito důvody jsou:

- zrušení nebo přemístění zaměstnavatele anebo nadbytečnost zaměstnance – výpovědní lhůta je dvouměsíční a zaměstnanec má nárok na odstupné;
- ztráta zdravotní způsobilosti – zaměstnanec může získat odstupné, je-li to dohodnuto v kolektivní smlouvě (působí-li odbory) nebo pokud to stanovil zaměstnavatel ve vnitřním předpise;
- nesplňování předpokladů nebo požadavků pro řádný výkon práce – výpovědní lhůta je dvouměsíční a zaměstnanec nemá nárok na odstupné;
- zvlášť hrubé porušení pracovních povinností nebo odsouzení za úmyslné spáchání trestného činu na dobu delší než 1 rok; výpověď je okamžitá a nárok na odstupné nevzniká.

V některých případech jsou zaměstnanci proti výpovědi chráněni např. v době pracovní neschopnosti nebo těhotenství a mateřské či rodičovské dovolené.

Takto stanovená pravidla jsou obecně závazná pro všechny zaměstnance; neexistují předpisy upravující tyto záležitosti zvlášť pro pedagogické či akademické pracovníky.

Zákoník práce

8.2.16. Odchod do starobního důchodu

Pravidla pro odchod do starobního důchodu jsou dána zákonem o důchodovém pojištění (v platnosti od 1. 1. 1996).

Nárok na starobní důchod vzniká pedagogickým a akademickým pracovníkům za stejných podmínek jako jiným kategoriím zaměstnanců. V tomto směru neexistuje žádné zvýhodnění související s učitelským povoláním. Podmínkou je získání minimální doby pojištění (25 let) a dosažení důchodového věku. Ten činil před rokem 1996 60 let u mužů a 55–57 let u žen (podle počtu vychovaných dětí), se v současné době postupně prodlužuje u mužů o 2 měsíce ročně a u žen o 4 měsíce ročně (viz též 1.6.) Po dosažení 65 let věku se minimální doba pojištění snižuje na 15 let. Maximální věk pro odchod do starobního důchodu není stanoven.

Existuje možnost nároku na starobní důchod před dosažením důchodového věku (předčasný odchod do důchodu). Podmínkou je, že žadatel splňuje minimální dobu pojištění (25 let) a do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše 3 roky. Přiznaný důchod je nižší než důchod standardní.

Učitelé, kteří pobírají starobní důchod, mohou pokračovat v zaměstnání, avšak pracovní poměr lze uzavřít pouze na dobu určitou, nejdéle na 1 rok (i opakovaně).

Zákon o důchodovém pojištění

8.3. Pracovníci odpovědní za správu a řízení škol

Pracovníkem odpovědným za správu a řízení školy, popř. školského zařízení je ředitel. Ve školách, které jsou příspěvkovou organizací nebo školskou právnickou osobou (tj. většina veřejných a církevních škol), je ředitel statutárním orgánem. Ředitelé nesou plnou odpovědnost za kvalitu a efektivitu vzdělávacího procesu i za finanční řízení školy, za přijímání a propouštění učitelů atd. Podrobněji je odpovědnost ředitele popsána v kap. 2.6.4.1.. Ředitel může mít v závislosti na velikosti školy jednoho nebo několik zástupců, ti však zastupují ředitele jen v rozsahu, který jim ředitel vymezil.

Pracovníkem odpovědným za správu a řízení veřejné či státní vysoké školy je rektor. Rektora zastupují v určeném rozsahu jím jmenovaní prorektoři. Za správu a řízení jednotlivých fakult jsou odpovědni děkani, jež mohou zastupovat proděkani. Hospodaření a vnitřní správu vysoké školy řídí kvestor.

8.3.1. Požadavky na jmenování ředitelem, rektorem

Ředitele příspěvkové organizace (většina veřejných škol) či školské právnické osoby zřizované Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT), krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí a vedoucího organizační složky státu (např. u vojenských a policejních škol) jmenuje do funkce zřizovatel. Vychází přitom z výsledků jím vyhlášeného konkursního řízení. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem náležitosti vyhlášení konkursního řízení, složení konkursních komisí pro posuzování uchazečů o jmenování do funkcí, pravidla pro sestavování, činnost a rozhodování těchto komisí.

Předpoklady pro výkon funkce ředitele školy:

a) Ředitelem školy může být osoba, která splňuje předpoklady pro výkon funkce pedagogického pracovníka (viz 8.2.5.1.).

b) Ředitelem školy může být ten, kdo získal praxi ve výkonu přímé pedagogické činnosti nebo v činnosti, pro kterou jsou potřebné znalosti stejného nebo obdobného zaměření, nebo v řídící činnosti nebo v činnosti ve výzkumu a vývoji.

Délka praxe závisí na vzdělávací úrovni, na které ředitel působí.

Délka požadované praxe pro ředitele škol

Ředitel	Délka požadované praxe
ředitel mateřské školy	3 roky
ředitel základní školy, základní umělecké školy a školských zařízení s výjimkou zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a školských zařízení pro preventivně výchovnou péči	4 roky
ředitel střední školy, jazykové školy, konzervatoře, vyšší odborné školy a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a školských zařízení pro preventivně výchovnou péči	5 let

c) Ředitelem školy může být jen ten, kdo kromě výše uvedených předpokladů získal nejpozději do 2 let ode dne, kdy začal vykonávat funkci ředitele školy, znalosti v oblasti řízení školství absolvováním studia pro ředitele škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (viz 8.2.10.). Povinnost absolvovat

studium se nevztahuje na ředitele, který znalosti v oblasti řízení školství získal vysokoškolským vzděláním v akreditovaném studijním programu školský management, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaného vysokou školou zaměřeném na organizaci a řízení školství. Tato podmínka platí pouze pro ředitele veřejných škol a škol zřízených MŠMT.

Ředitelem soukromé či církevní školy se stane statutární orgán školy nebo člen statutárního orgánu, pokud splňuje předpoklady (a) a (b), anebo jiná osoba v pracovněprávním vztahu ke škole splňující tyto předpoklady.

Na funkci rektora nejsou formálně stanoveny žádné kvalifikační předpoklady. Rektora veřejné a státní vysoké školy jmenuje prezident republiky na návrh akademického senátu příslušné vysoké školy. Administrativní postup jeho jmenování viz v 2.6.4.2..

Vyhláška MŠMT o náležitostech konkursního řízení a konkursních komisí

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o vysokých školách

8.3.2. Pracovní podmínky

Obecně platí, že odměňování ředitelů škol a školských zařízení se řídí stejnými legislativními pravidly jako odměňování pedagogických a ostatních pracovníků školy či školského zařízení (viz 8.2.11.1.).

Konkrétní platové podmínky ředitele veřejné a státní školy (mj. výše příplatků a odměn) stanoví orgán, který ho do funkce jmenoval viz 8.3.1..

Tarifní plat i příplatky se řídí předpisy platnými pro učitele (viz 8.2.11.1.). Rozpětí příplatků za vedení pro školy a školská zařízení je dáno zákoníkem práce podle stupně řízení v rozsahu 15–60 % z nejvyššího platového stupně v platové třídě, v níž je ředitel zařazen.

Mzdu rektora veřejné vysoké školy stanovuje ministr školství, mzdu rektora státní vysoké školy příslušný ministr.

Pracovní doba a dovolená ředitelů je stejná jako pro ostatní pedagogické pracovníky (viz 8.2.12.1.). Ředitelé veřejných a státních škol se povinně podílejí i na výuce žáků. Rozsah přímé vyučovací činnosti ředitele viz v 8.2.12.1..

Pro odchod do důchodu platí stejné podmínky jako pro ostatní zaměstnance (viz 8.2.16.). Odvolat ředitele veřejné či státní školy může zřizovatel, a to pouze ze zákonem stanovených důvodů (viz 2.6.4.1.). Rektora veřejné či státní školy odvolává prezident republiky (viz 2.6.4.2.). Kromě dalšího vzdělávání v oblasti řízení, které je pro ředitele škol povinné ze zákona, nejsou předepsány další formy vzdělávání ředitelů. Obdobně jako pro ostatní pedagogické pracovníky však pro ředitele škol platí povinnost dalšího vzdělávání (viz 8.2.10.).

8.4. Pracovníci inspekce

Česká školní inspekce (ČŠI) je správní úřad s celostátní působností, který je organizační složkou státu a účetní jednotkou. Ve vztahu k svým zaměstnancům, kteří jsou zaměstnanci České republiky, jedná ČŠI v pracovněprávních vztazích za stát.

Inspekční činnosti ve školách a školských zařízeních zapsaných do rejstříku škol a školských zařízení vykonávají na základě písemného pověření školní inspektoři, kontrolní pracovníci a přizvané osoby. Pověření k inspekční činnosti vystavuje ředitel inspektorátu nebo náměstek sekce inspekční činnosti, kteří byly touto činností pověřeni ústřední školním inspektorem.

Školní inspektor a kontrolní pracovníci se v rámci své činnosti věnuje zejména:

- získávání informací o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení zapsaných do školského rejstříku, tyto informace jsou podkladem pro zprávy o stavu vzdělávání v České republice;
- zjišťování a hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání podle příslušných vzdělávacích programů;
- zjišťování a hodnocení naplňování školního vzdělávacího programu a ověřování a hodnocení souladu školního vzdělávacího programu s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem;
- státní kontrole dodržování právních předpisů, které se vztahují k poskytování vzdělávání a školských služeb ve školách a školských zařízeních zapsaných do školského rejstříku a na pracovištích osob, kde se uskutečňuje praktické vyučování nebo odborná praxe, např. dodržování vyhlášky zajištění školního stravování a bezpečnosti a ochrany zdraví (BOZ).

Kontrolní pracovník provádí:

- veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu přidělovaných podle § 160 až 163 školského zákona.

Školní inspektoři i kontrolní pracovníci pracují vždy v týmech. O složení a velikosti inspekčního týmu rozhoduje ředitel inspektorátu, u nadregionálních týmů náměstek pro inspekční činnosti nebo ústřední školní inspektor. Průběh a obsah inspekce jsou popsány v kapitole 9.4.2.1..

V čele ČŠI stojí ústřední školní inspektor. Jsou mu podřízeni tři náměstci, kteří řídí jednotlivé sekce (sekci inspekční činnosti, sekci informatiky, vnějších a vnitřních vztahů a sekci ekonomiky a správy). Sekce se dále člení na odbory, které řídí ředitelé. Největší je sekce inspekční činnosti, která zahrnuje 16 organizačních útvarů, tj. 2 odbory na ústředí ČŠI a 14 krajských inspektorátů. Ředitelé krajských inspektorátů koordinují a kontrolují práci podřízených zaměstnanců v jimi řízeném regionu. Jsou přímo podřízeni náměstku ústředního školního inspektora, který řídí sekci inspekční činnosti.

Česká školní inspekce

Vyhláška MŠMT o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce o výkonu inspekční činnosti

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon)

8.4.1. Požadavky na jmenování inspektorem

Jmenování a odvolávání ústředního školního inspektora v současné době probíhá podle přechodných ustanovení školského zákona. Ústředního školního inspektora jmenuje ministr školství, tělovýchovy a mládeže.

Školní inspektor i kontrolní pracovník jsou přijímáni na základě výběrového řízení ústředním školním inspektorem. Základní podmínky přijetí jsou dány zákonem, Česká školní inspekce je blíže upřesňuje následujícím způsobem.

Školní inspektor musí mít vysokoškolské vzdělání s odpovídající odbornou a pedagogickou způsobilostí, alespoň 5 let pedagogické nebo pedagogicko-psychologické praxe a nejlépe řídicí praxi ve školství. Musí se orientovat ve všech aspektech ovlivňujících úspěšnost výchovně vzdělávacího procesu (např. současné

trendy ve vzdělávání a výchově, moderní učební pomůcky a technika, pedagogická praxe v multikulturním prostředí, začleňování dětí a žáků se zdravotním postižením, práce s nadanými žáky, identifikace a řešení sociopatologických jevů ve školách apod.). Musí znát právní normy vztahující se k výchově a vzdělávání. Musí se také umět orientovat v základech psychologie, sociálních věd, rétoriky, práva a v problematice řízení (řízení lidských zdrojů, management, školská administrativa apod.). Požadavkem je též dovednost práce s PC a řidičský průkaz skupiny B.

Kontrolní pracovník musí mít vysokoškolské vzdělání ekonomického nebo právního zaměření, nejméně 5 let praxe ve školství nebo ve státní správě, řídicí zkušenosti jsou výhodou. Musí znát právní normy vztahující se ke školství, k ekonomice a kontrole a kontrolní postupy. Požadavkem je též základní dovednost práce s PC a řidičský průkaz skupiny B.

Na základě předpokladu, že inspekční a kontrolní činnosti vyžadují další zvláštní nároky na osobnost uchazeče, byl stanoven kompetenční a osobnostní profil. Jako nejdůležitější kvality se jeví schopnost komunikace, schopnost vzdělávat se, osobnostní integrita, emoční stabilita a vyrovnanost, adaptabilita a flexibilita, schopnost týmové práce, absence vztahovačnosti a podezřívavosti, sociální odpovědnost a profesionalita.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

8.4.2. Pracovní podmínky

Platové poměry zaměstnanců České školní inspekce (ČŠI) upravuje zákoník práce a další předpisy platné ve státní správě. Zaměstnavatel se řídí tarifním systémem popsaným v 8.2.11.1.. Při stanovení platového tarifu postupuje ČŠI podle obecně platných závazných pracovněprávních předpisů. Obdobně postupuje ČSI při stanovování platového postupu. Výši platu ústředního školního inspektora stanovuje ministr školství, mládeže a tělovýchovy podle předpisů platných ve státní správě.

Pracovní smlouva upravuje náležitosti vyplývající z pracovních práv a povinností zaměstnanců. Změnu pracovní smlouvy nebo dohody lze provést pouze dohodou účastníků. Konat práce jiného druhu nebo na jiném místě, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, je zaměstnanec povinen jen ve výjimečných případech uvedených v zákoníku práce.

Týdenní pracovní doba pracovníků ČŠI činí stejně jako u jiných zaměstnanců 40 hodin týdně. Základní výměra dovolené na zotavenou je 5 týdnů. Pracovní poměr může být rozvázán pouze způsoby uvedenými v zákoníku práce (viz 8.2.15.). Vedoucí pracovníci jsou do svých funkcí jmenováni ústředním školním inspektorem. Odvoláním ani vzdáním se funkce pracovní poměr nekončí. Zaměstnanci je nabídnuta jiná práce odpovídající jeho kvalifikaci. Jestliže inspekce nemá pro zaměstnance takovou práci, stane se zaměstnanec nadbytečným a nedojde-li k dohodě o ukončení pracovního poměru, je dán důvod k výpovědi z důvodů uvedených v § 52 písm. c zákoníku práce. Pokud zaměstnanec nabídnutou práci odpovídající jeho kvalifikaci nepřijme, je rovněž dán výpovědní důvod. Výpověď je ČŠI povinna předem projednat s odborovou organizací.

Pravidla pro odchod do starobního důchodu jsou dána zákonem o důchodovém pojištění (viz 8.2.16.).

ČŠI pečuje o prohlubování kvalifikace svých zaměstnanců a umožňuje i její zvyšování. Za účelem prohlubování kvalifikace připravuje odborné semináře a workshopy vedené interními a externími lektory a vysílá své zaměstnance do odborných kursů organizovaných jinými subjekty, zejména pak Institutem státní správy, zajišťuje zvyšování gramotnosti v oblasti ICT a umožňuje pracovníkům jazykové vzdělávání.

Zákoník práce

8.5. Pedagogičtí pracovníci pro podporu a poradenství

Poradenští pracovníci v základních, středních a vyšších odborných školách a školských zařízeních

Pracovníci poskytující poradenské služby působí jednak přímo ve školách, jednak ve školských poradenských zařízeních. V základních, středních a vyšších odborných školách působí výchovní poradci a školní metodici prevence. V některých školách působí též školní psychologové a školní speciální pedagogové.

Funkce výchovného poradce je zpravidla zřizována ve všech základních, středních a vyšších odborných školách. Je-li to účelné, může být v jedné škole ustanoveno i více výchovných poradců. Výchovný poradce je učitel ustanovený do této funkce ředitelem školy. Podle nařízení vlády, kterým se stanoví rozsah přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, se učiteli – výchovnému poradci snižuje rozsah přímé vyučovací činnosti o 1–5 hodin týdně podle počtu žáků, kterým poskytuje své služby.

Přímá vyučovací činnost výchovného poradce se snižuje:

a) v základní a střední škole s počtem žáků

do 150	o 1 hodinu týdně
do 250	o 2 hodiny týdně
do 550	o 3 hodiny týdně
do 800	o 4 hodiny týdně
nad 800	o 5 hodin týdně

b) ve speciálních školách při počtu tříd

do 7	o 1 hodinu týdně
do 12	o 2 hodiny týdně
nad 12	o 3 hodiny týdně

Předpokladem pro výkon specializované metodologické činnosti výchovného poradce je odborná kvalifikace učitele příslušného druhu či stupně školy a absolvování studia pro výchovné poradce, které uskutečňují vysoké školy jako jeden z programů celoživotního vzdělávání v rozsahu min. 250 hodin. Úkoly výchovného poradce jsou podrobně vymezeny ve vyhlášce o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (viz 4.15.). Výchovní poradci jsou zařazeni ve vyšší platové třídě než běžní učitelé (viz 8.2.11.1.).

Školní metodici prevence jsou ve školách ustanovováni od r. 1996, původně jako školní koordinátoři prevence. Jejich činnost je podrobně vymezena ve vyhlášce o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (viz 4.15.).

Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků v návaznosti na zákon o pedagogických pracovnících stanovuje, že prevence sociálně patologických jevů je jednou ze specializovaných činností, pro jejíž výkon musí pedagogický pracovník získat další kvalifikační předpoklady (studium v rozsahu 250 hodin, jehož rámcový obsah je přesně stanoven). Školnímu metodikovi prevence náleží příplatek ve výši 1000–2000 Kč (blíže viz 8.2.11.1.).

Na některých školách působí školní psychologové a školní speciální pedagogové. Obsah jejich činnosti stanovuje vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole počítá s postupným zaváděním těchto pracovníků zejména do

škol s 500 a více žáky. Rozsah činnosti těchto odborníků by neměl klesnout pod 0,5 úvazku. Podle zákona o pedagogických pracovnících jsou psychologové a speciální pedagogové působící ve škole nebo ve školském zařízení zařazeni mezi pedagogické pracovníky.

Kvalifikačním předpokladem pro psychologa je podle tohoto zákona ukončené vysokoškolské vzdělání získané studiem v magisterském studijním programu v oboru psychologie.

Kvalifikačním předpokladem pro speciálního pedagoga je podle zákona o pedagogických pracovnících ukončené vysokoškolské vzdělání získané studiem v magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na speciální pedagogiku.

Školskými poradenskými zařízeními poskytujícími specializované poradenské služby jsou pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a speciálně pedagogická centra (SPC). Na poskytování poradenských služeb participují také střediska výchovné péče (SVP), zřizovaná podle zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Úkoly školských poradenských zařízení a školských zařízení preventivně výchovné péče viz v 10.6.10.1.. Odborné týmy školských poradenských zařízení a školských zařízení preventivně výchovné péče tvoří psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci a v případě SVP ještě vychovatelé. Z pracovníků těchto institucí nejsou zařazeni mezi pedagogické pracovníky pouze sociální pracovníci. Ze zákona o pedagogických pracovnících jsou psychologové PPP a SPC a SVP zařazeni mezi pedagogické pracovníky vykonávající přímou pedagogicko-psychologickou činnost, speciální pedagogové PPP, SPC a SVP mezi pedagogické pracovníky vykonávající přímou speciálně pedagogickou činnost a vychovatelé mezi pedagogické pracovníky vykonávající přímou výchovnou činnost.

Kvalifikační předpoklady pro psychology a speciální pedagogy v PPP, SPC a SVP jsou stejné jako pro pracovníky v těchto profesích, kteří působí na školách. Sociální pracovníci jsou většinou absolventy střední školy, vyšší odborné nebo vysoké školy v oboru sociální práce. Vychovatelé SVP jsou kvalifikováni za předpokladu, že dosáhli vysokoškolské vzdělání ve studijním programu zaměřeném na speciální pedagogiku nebo si rozšířili střední či vyšší odborné vzdělání předepsané pro ostatní vychovatele vzděláním v bakalářském studijním programu, resp. v programu celoživotního vzdělávání se zaměřením na speciální pedagogiku.

Ve školách a školských zařízeních, ve kterých se zúčastňuje vyučování více dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, může ředitel školy se souhlasem krajského úřadu zřídit funkci asistenta pedagoga. Tito pracovníci vykonávají přímou pedagogickou činnost, jsou tedy také pedagogickými pracovníky. Ze zákona o pedagogických pracovnících je předpokladem pro výkon funkce asistenta pedagoga vysokoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením nebo vyšší odborné vzdělání v oboru zaměřeném na sociální pedagogiku nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou nebo s výučním listem či vyšší odborné vzdělání v oboru zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů anebo vzdělání základní a absolvování akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga.

Poradenští pracovníci na vysokých školách

Personální obsazení vysokoškolských poraden není dáno zákonem a je tedy v kompetenci vysoké školy. Závisí na typu poradny: Jedná-li se např. o poradnu poskytující jen psychologické a pedagogicko-psychologické poradenství, zabezpečují její chod obvykle psychologové, kteří mají úvazek rozdělen mezi výuku a práci v poradně. Obdobně fungují malé poradny studijního a profesního poradenství, zaměstnancem však zde není výhradně psycholog. V poradenských centrech, která mají celoškolskou působnost a zabezpečují více druhů poradenských služeb, jsou obvykle jeden až dva stálí pracovníci bez pedagogického úvazku a některé služby jsou zabezpečovány externími spolupracovníky.

Z poradenských pracovníků musí splňovat kvalifikační předpoklady psychologové (absolvování magisterského studního programu v oboru psychologie, resp. jiného magisterského studijního programu

v kombinaci s psychologií). Předepsána je i kvalifikace pro psychiatry poskytující poradenské služby vysokoškolským studentům. Co se týká ostatních odborností v oblasti vysokoškolského poradenství, je oblast počátečního i dalšího vzdělávání na vysokých školách nedořešena.

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

Nařízení vlády o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Vyhláška MŠMT o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

8.6. Další pedagogičtí pracovníci a zaměstnanci škol

Kromě učitelů, vedoucích pedagogických pracovníků, poradenských pracovníků a asistentů pedagoga patří mezi pedagogické pracovníky ve školách a školských zařízeních vychovatel, pedagog volného času a trenér. Jejich platové a další pracovní podmínky odpovídají pracovním podmínkám učitelů (viz 8.2.).

Vedle pedagogických pracovníků pracují ve školách a školských zařízeních i nepedagogičtí pracovníci. Do této kategorie patří:

- odborní pracovníci školských zařízení, kteří se neřadí mezi pedagogické pracovníky (např. sociální pracovníci ve školských poradenských zařízeních, odborní pracovníci výpočetních středisek, zdravotníci, pomocní vychovatelé),
- pracovníci škol a školských zařízení, kteří zabezpečují jejich chod (tj. administrativu, údržbu, služby a stravování – z hlediska statistiky pracovních sil to jsou technicko-hospodářští pracovníci a dělnické profese).

Na vysokých školách neexistuje žádný obecně platný předpis, který by stanovil, jací další zaměstnanci mimo akademické pracovníky, řídící a vedoucí pracovníky zde mají působit a v jakém počtu. Určuje si ho pouze příslušná vysoká škola sama. Profesní profil neakademických zaměstnanců vysokých škol je proto různý a liší se podle odborného zaměření školy. Patří mezi ně např. vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci, kteří se nepodílejí na pedagogické činnosti, odborní poradci, administrativní zaměstnanci, knihovníci, archiváři, programátoři, laboranti, zdravotnický personál, personál školních statků a polesí, zvukoví a televizní mistři na školách, které uskutečňují studijní programy v oblasti umění, počítačoví specialisté v komputerizovaných učebnách a jiných provozech, stejně jako řada dělnických profesí – údržbáři, řidiči, kuchaři v menzách, uklízečky, ošetřovatelé hospodářských zvířat, mechanizátoři atd. Jejich počet kolísá podle finančních možností rozpočtu.

Pracovní podmínky nepedagogických/neakademických pracovníků se řídí stejnými právními předpisy jako pracovní podmínky pedagogických/akademických pracovníků dané školy či školského zařízení (blíže viz 8.2.3.).

8.7. Statistiky

Podrobnější informace v následujících paragrafech.

Statistická ročenka školství 2007. Zaměstnanci a mzdové prostředky

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

8.7.1. Počty učitelů

Počty učitelů

	2006	2007	2008
Učitelé v regionálním školství celkem, fyzické osoby	153 398	150 601	150 064
z toho ženy v %	75,4 %	76,1 %	76,1 %
Učitelé v regionálním školství celkem, přepočtené počty	135 353,4	133 687,1	132 610,7
z toho ženy v %	76,8 %	76,9 %	77,2 %
Akademičtí pracovníci VŠ (fyzické osoby)[1)]	19 785	21 335	22 109
z toho ženy v %	34,2 %	34,6 %	34,7 %
Akademičtí pracovníci VŠ (přepočtení pracovníci)[1)]	15 524,2	16 525,9	16 976,6

Pramen: ÚIV

[1)] Počet pracovníků VŠ je jen za veřejné VŠ.

Pozn.: Na školách působí kromě učitelů i ostatní pedagogičtí pracovníci. Patří k nim vychovatelé, pedagogové volného času, speciální pedagogové, psychologové, asistenti pedagoga a trenéři.

Ve školním roce 2008/09 pracovalo v mateřských, základních a středních školách celkem 467 asistentů pedagogů pro žáky se sociálním znevýhodněním, dalších 3 450 asistentů se věnovalo žákům se zdravotním postižením.

8.7.2. Platy učitelů

Platy učitelů v relaci k HDP na obyvatele v běžných cenách

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Učitel mateřské školy	0,32	0,33	0,36	0,35	0,36	0,35	0,34	0,34
Učitel základní školy	0,40	0,42	0,44	0,44	0,45	0,44	0,43	0,42
Učitel střední školy	0,46	0,47	0,50	0,47	0,47	0,47	0,45	0,45
Učitel vysoké školy (akademický pedagogický pracovník)	0,52	0,56	0,58	0,58	0,63	0,62	0,61	0,60

Pramen: ÚIV, ČSÚ

Rozmezí ročního základního platu učitele (hrubé platy – odhady založené na tarifních platech a odměnách)

Stupeň vzdělávání	Minimum[1)]				Maximum			
	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Základní škola – 1. stupeň	203 200	219 600	226 665	233 450	330 900	350 800	375 129	397 281
Základní škola – 2. stupeň	203 200	219 600	226 605	233 450	330 900	350 800	375 129	397 281
Střední škola – všeobecné vzdělávání	213 300	230 600	240 561	246 898	351 400	372 000	403 161	422 320

Pramen: ÚIV

[1)] Minimum = na začátku kariéry, maximum = na konci profesní dráhy.

8.7.3. Přípravné vzdělávání učitelů a vychovatelů

Počet studujících pedagogických oborů

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
na vysokých školách[1)]	31 033	33 530	36 466	39 654	42 179	45 669	47 617
na vyšších odborných školách	1 265	1 308	1 714	1 733	1 784	2 225	2 893
na středních školách	3 295	3 309	3 249	3 134	3 024	2 955	2 933

Pramen: ÚIV

[1)] Publikujeme pouze souhrnné údaje za obory "učitelství, pedagogika a sociální péče". U vysokých škol jde o počet fyzických osob k 31. 12. daného roku.

8.7.4. Další vzdělávání učitelů na vysokých školách

Další vzdělávání učitelů na vysokých školách (údaje jsou za počet studií, nikoliv počet fyzických osob)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
k získání pedagogické kvalifikace	6 279	7 225	5 924	6 594	6 083	6 445	5 506
k rozšíření pedagogické kvalifikace	2 861	2 732	5 719	4 768	6 293	5 856	4 936

Pramen: ÚIV

8.7.5. Akademičtí pracovníci vysokých škol

Akademičtí pracovníci vysokých škol (průměrný evidenční počet zaměstnanců – přepočtený na plné úvazky)

	2004	2005	2006	2007	2008
Pedagogičtí (akademičtí) pracovníci	14 623	15 016	15 524	16 526	16 977
z toho:					
profesoři	1 640	1 708	1 780	1 831	1 890
- docenti	3 233	3 272	3 330	3 358	3 384
- odborní asistenti	8 071	8 355	8 374	8 668	8 914
- asistenti	1 250	1 321	1 513	1 574	1 653
- lektoři	428	359	527	581	592
- pedagogičtí pracovníci výzkumu a vývoje[1)]	-	-	-	514	544
Profesoři a docenti celkem	4 873	4 980	5 110	5 188	5 274
Profesoři a docenti celkem (v %)	33,32 %	33,17 %	32,92 %	31,39 %	31,07 %

Pramen: ÚIV

[1)] V letech 2003–2006 se tato kategorie nesledovala.

9. EVALUACE ŠKOL A ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU

Vlastní (vnitřní) hodnocení provádějí vzdělávací instituce všech úrovní včetně terciární a dále odborné resortní instituce a instituce správní včetně samotného Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Za vnitřní hodnocení jsou odpovědni vedoucí pracovníci příslušné instituce.

Vnější hodnocení probíhá v oblasti veřejnosprávní a v oblasti pedagogické.

Vnější hodnocení škol na všech úrovních (na terciární úrovni pouze vyšších odborných škol) a školských zařízení provádí v souladu se školským zákonem Česká školní inspekce. Hodnocení školy a školského zařízení může provádět také jejich zřizovatel podle kritérií, která předem zveřejní.

Vnější hodnocení činnosti vysokých škol a kvality akreditovaných programů provádí Akreditační komise. Řadu kontrolních činností na vysokých školách provádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Hodnocení vzdělávací soustavy v kraji provádí krajský úřad ve zprávě o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji. Hodnocení vzdělávací soustavy České republiky provádí ministerstvo školství ve výroční zprávě o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky a Česká školní inspekce ve své výroční zprávě. Ministerstvo školství provádí předběžnou, průběžnou a následnou kontrolu správnosti a efektivnosti využití jím přidělených nebo smluvně zajištěných finančních prostředků. Pro potřeby hodnocení vzdělávací soustavy a rozhodování o jejím vývoji organizuje i školskou statistiku a resortní pedagogický výzkum. Další výzkum provádějí autonomně vysoké školy. Od r. 1990 se uskutečňuje i řada evaluačních aktivit mezinárodních.

9.1. Historický přehled

Dějiny školní inspekce jsou úzce spojeny s celkovou organizací školského systému. Moderní forma vzdělávání byla zavedena ve druhé polovině 18. století s první centrálně organizovanou institucí pro kontrolu škol, založenou v roce 1759. Nazývala se Dvorská studijní komise a jejím úkolem bylo jednotně spravovat a řídit rakouský školský systém a zajišťovat jeho zdokonalování a rozvoj. Jednotný státní dozor na školách místo dozoru církevního zavedl rakouský školský zákon z roku 1869. Hlavním inspekčním orgánem byli okresní školní inspektoři s funkcí kontrolní, poradní a iniciativní. Jim nadřízeni byli inspektoři zemští. Své úkoly v dozoru nad školami však měly všechny správní orgány.

Tento inspekční systém zůstal zachován i po osamostatnění Československa v roce 1918. K zásadní změně došlo až v roce 1949 s novou organizací státní správy, kdy se inspekční orgány staly součástí územně členěných orgánů státní správy stejně jako školská správa vůbec. V r. 1953 byly vydány Směrnice o organizaci školního dozoru, v následujících letech další předpisy upravující odbornou činnost inspektorů a vztahy mezi inspektory na různých stupních řízení. Inspekční činnost byla zaměřena na oblast správní i pedagogickou; soustředila se především na to, aby se vzdělávací proces neodkláněl od učebních dokumentů, které měly vysokou míru závaznosti obsahové i časové. Organizaci a cíle školní inspekce a práva a povinnosti školních inspektorů stanovila vyhláška Ministerstva školství ČSR z r. 1979.

Hodnocení školského systému jako celku bylo vždy záležitostí politickou a prováděly ho vrcholné správní orgány. Před r. 1989 to byly především orgány komunistické strany nebo školské orgány pod vedením orgánů stranických.

Po r. 1989 se v situaci podstatně změněného pojetí správy školství a zvýšené autonomie škol hledalo i nové pojetí inspekce. Česká školní inspekce byla transformována na základě zákona o státní správě a samosprávě ve školství v r. 1991 jako samostatná instituce oddělená od vlastní správy školství. Novela tohoto zákona v r. 1995 úkoly inspekce upřesnila a upravila vykazování její činnosti. V r. 1997 byla vydána vyhláška o organizaci, výkonu a úkolech školní inspekce.

V důsledku zrušení školských úřadů v rámci reorganizace veřejné správy, která byla zahájena 1. ledna 2001, bylo období roku 2000–2001 pro Českou školní inspekci obdobím přechodným. Někteří bývalí pracovníci školských úřadů se stali kontrolními pracovníky České školní inspekce.

Veřejnosprávní kontrolu v resortu školství provádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Upravovaly ji směrnice ministerstva a od roku 2003 příkaz ministryně školství. Tato kontrola se od roku 2005 vykonává na základě nového školského zákona (v návaznosti na příslušné zákony o rozpočtových pravidlech, o majetku České republiky, o finanční kontrole ve veřejné správě atd.).

Vysoké školy se reflexí své činnosti zabývaly vždy. Od poloviny 60. let se evaluace do značné míry zaměřovala na relevanci vysokoškolské přípravy ve vztahu k potřebám trhu práce. Pro vysoké školy je orgánem vnějšího hodnocení Akreditační komise ustavená vysokoškolským zákonem z r. 1990.

Školská statistika má historii sahající až do začátku 19. století.

Pojem sebehodnocení institucí se objevuje teprve po roce 1990, a to nejprve ve vysokém školství, později diferencovaně na nižších úrovních vzdělávání. Novela zákona o státní správě a samosprávě ve školství z r. 1995 stanovila povinnost zpracovávat výroční zprávy jako nástroj sebehodnocení. Tyto zprávy však mají tradici sahající u středních škol až do poloviny 19. století. V nové školském zákoně s účinností od 1. ledna 2005 je zavedeno vlastní hodnocení školy, které je východiskem pro koncipování výroční zprávy školy.

Povinnost sebehodnocení vysokých škol byla artikulována až v zákonu z r. 1998.

9.2. Probíhající diskuse a další vývoj

V českém vzdělávacím systému byla v minulých letech patrná snaha o vytváření nástrojů pro ověřování kvality vzdělávání, ať na úrovni státu nebo na krajské úrovni.

V následujících letech by zejména školám měly být poskytnuty odpovídající nástroje monitorování a hodnocení vlastní činnosti a současně by měl být vytvořen efektivní systém monitorování a hodnocení, který bude poskytovat zpětnou vazbu všem rozhodujícím aktérům vzdělávací sféry.

Kraje, popř. obce budou nadále mít možnost vytvářet vlastní nástroje hodnocení kvality vzdělání (některé z nich již mají tyto nástroje připraveny nebo je připravují), které nabízené produkty a programy státu doplní v souladu s koncepčními záměry inspekční činnosti České školní inspekce (ČŠI) a se systémy hodnocení vzdělávací soustavy.

Výrazným prvkem, který bude nabývat stále většího významu, se stane vlastní hodnocení škol, popř. i školských zařízení.

V Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy (MŠMT) (viz 2.6.1.1.) vydaném v roce 2007 je jedním ze základních strategických směrů Tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení. Strategie zahrnuje tyto cíle:

- dokončit reformu maturitní zkoušky v situaci, kdy v průběhu roku 2007 Parlament ČR schválil odklad nové maturitní zkoušky; ta se v souladu se školským zákonem měla uskutečnit ve školním roce 2007/08 a je odložena na rok 2010. V současné době probíhají na MŠMT diskuse o změně modelu nové maturitní zkoušky;
- dokončit reformu závěrečné zkoušky v oborech vzdělávání s výučním listem;
- zefektivnit metodu vlastního hodnocení škol;
- využít výstupy z mezinárodních šetření pro zlepšení výsledků našich žáků v mezinárodním srovnání.

V průběhu několika posledních let se ověřovala možnost zavést do ZŠ hodnocení výsledků vzdělávání žáků 5. a 9. tříd formou jednotné národní zkoušky. V současné době se celá tato koncepce přehodnocuje.

Dosavadní projekty péče o kvalitu byly zastřešeny systémovými projekty Kvalita I a Kvalita II, které připravilo ministerstvo školství za přispění Evropského sociálního fondu (ESF).

V oblasti, která je zaměřena na zajišťování úrovně vzdělávání v České republice v mezinárodním srovnání, je jedním z navržených opatření jak zlepšit výsledky našich žáků realizovat v rámci projektu Kvalita II národní šetření:

- evaluace vybraných základních a středních škol,
- vývoj vzdělávání a školství v krajích v letech 2000–2006,
- uplatnění absolventů škol na trhu práce a jejich hodnocení dosaženého vzdělání.

Evaluační procesy jsou předmětem výzkumu, který je obsahem kap. 9.6., v níž jsou i podrobnosti o projektu Kvalita.

Jednou z priorit Dlouhodobého záměru vzdělávání pro oblast vysokých škol na období 2006–2010 je kvalita a excelence akademických činností. V oblasti hodnocení kvality bude MŠMT podporovat přijetí a uplatňování základního rámce standardů připraveného Evropskou sítí pro zabezpečení kvality (ENQA). Na národní úrovni to znamená především rozvíjení kultury kvality. Ta má být zabezpečena prostřednictvím rozvoje systému vnitřního hodnocení vysokých škol a zvýšením provázanosti vnitřního a vnějšího hodnocení. K realizaci této priority slouží projekt "Hodnocení kvality vysokých škol" (blíže viz 9.6.). V Aktualizaci Dlouhodobého záměru pro rok 2008 se uvádí, že ministerstvo pro vnitřní hodnocení vysokých škol využije možnosti návrhu systémového projektu v Operačním programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (financovaného z ESF), který naváže na odpovídající části projektu Hodnocení kvality vysokých škol.

Aktualizace Dlouhodobého záměu vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol pro rok 2008

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Česká školní inspekce

Vyhláška MŠMT o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce o výkonu inspekční činnosti

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

9.3. Správní a legislativní rámec

Hodnocení škol a školských zařízení se řídí školským zákonem a příslušnými vyhláškami.

Školský zákon upravuje jak vnitřní (vlastní), tak vnější hodnocení škol a školských zařízení i hodnocení vzdělávací soustavy. Pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, krajský úřad a Českou školní inspekci (ČŠI) ze zákona vyplývá povinnost vypracovávat každoročně výroční zprávu o vzdělávací soustavě, pro ředitele základní, střední a vyšší odborné školy pak výroční zprávu o činnosti školy. Vyhláškou se stanoví struktura a obsah výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji a výroční zprávy o činnosti školy a dále struktura a kritéria vlastního hodnocení školy. Pro všechny tři dokumenty se stanoví i termíny jejich zpracování. (Táž vyhláška stanoví i náležitosti dlouhodobých záměrů rozvoje vzdělávací soustavy na úrovni států a krajů, protože dlouhodobé záměry a výroční zprávy jsou těsně spjaty.)

Další vyhláška vymezuje podrobnější podmínky organizace ČŠI a výkonu inspekční činnosti.

Výkon inspekční činnosti se řídí také zákonem o státní kontrole.

Hodnocení vysokých škol se řídí vysokoškolským zákonem, který upravuje jak vnitřní, tak vnější hodnocení škol i povinnost vypracovávat výroční zprávu o činnosti a výroční zprávu o hospodaření. Podle téhož zákona ministerstvo školství připravuje výroční zprávu o stavu vysokého školství. Vnější hodnocení vysokých škol zajišťuje ministerstvo školství a Akreditační komise, zřízená podle vysokoškolského zákona.

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl I., Vzdělávání v roce 2006 v datech

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl II., Řešení aktuálních otázek vzdělávání prostřednictvím Evropského sociálního fondu v roce 2006

Výroční zpráva o stavu vysokého školství za rok 2007

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2007/2008

Akreditační komise

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Česká školní inspekce

Statut akreditační komise

Vyhláška MŠMT o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce o výkonu inspekční činnosti

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o státní kontrole

Zákon o vysokých školách

9.4. Evaluace škol

Hodnocení škol všech úrovní se řídí stejnými pravidly. Výjimku tvoří pouze školy vysoké.

Podrobnější informace o vnitřní a vnější evaluaci jsou uvedeny v následujících částech 9.4.1. a 9.4.2., jejich podkapitoly se pak zvlášť zabývají hodnocením škol, které upravuje školský zákon (9.4.1.1. a 9.4.2.1.), a těmi, které spadají pod zákon vysokoškolský (9.4.1.2. a 9.4.2.2.).

9.4.1. Vnitřní evaluace

Za vnitřní hodnocení jsou odpovědni vedoucí pracovníci škol (ředitelé škol, rektoři). Podílejí se na zpracování a předkládají výroční zprávu. K výkonu této práce není požadována žádná speciální příprava či kvalifikace.

9.4.1.1. Vnitřní evaluace škol a školských zařízení

Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy každoročně zpracovává výroční zprávu o činnosti školy za období předcházejícího školního roku. Předkládá ji školské radě ke schválení do 15. října. Po schválení ji ředitel školy do 14 dnů zašle zřizovateli a zveřejní ji na přístupném místě ve škole.

Výroční zpráva o činnosti školy obsahuje vždy:

- základní údaje o škole (například název, sídlo, charakteristika školy, zřizovatel školy, údaje o vedení – školy, adresa pro dálkový přístup, údaje o školské radě),
- přehled oborů vzdělání, které škola vyučuje a jsou zařazeny ve školském rejstříku,
- přehled pracovníků školy,
- údaje o přijímacím řízení nebo o zápisu k povinné školní docházce a následném přijetí do školy,
- údaje o výsledcích vzdělávání žáků podle cílů stanovených školními vzdělávacími programy a podle poskytovaného stupně vzdělání včetně výsledků závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek a absolutorií,
- údaje o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků,
- údaje o aktivitách a prezentaci školy na veřejnosti,
- údaje o výsledcích inspekční činnosti provedené Českou školní inspekcí,
- základní údaje o hospodaření školy.

Východiskem pro koncipování výroční zprávy školy je její vlastní (vnitřní) hodnocení, jehož povinnost je stanovena školským zákonem. Vyhláškou byla stanovena rámcová struktura, kritéria, pravidla a termíny tohoto hodnocení.

Vlastní hodnocení je zaměřeno na:

- cíle, které si škola stanovila,
- posouzení, jakým způsobem škola cíle plní,
- silné a slabé stránky školy, návrhy opatření ke změnám,
- účinnost zvolených opatření.

Hlavní oblasti vlastního hodnocení jsou:

- podmínky ke vzdělávání,
- průběh vzdělávání,
- podpora školy žákům a studentům, spolupráce s rodiči, vliv vzájemných vztahů školy, žáků, rodičů a dalších osob na vzdělávání,
- výsledky vzdělávání žáků a studentů,
- řízení školy, kvalita personální práce, kvalita dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků,
- úroveň výsledků práce školy, zejména vzhledem k podmínkám vzdělávání a ekonomickým zdrojům.

Vlastní hodnocení školy se zpracovává za období jednoho nebo dvou školních roků. Návrh struktury vlastního hodnocení školy projedná ředitel školy s pedagogickou radou nejpozději do konce září školního roku, v němž se má vlastní hodnocení školy uskutečnit. Vlastní hodnocení školy se projedná v pedagogické radě do 31. října následujícího školního roku.

Vyšší odborné školy představují terciární úroveň vzdělávání, ale jsou hodnoceny stejnými orgány a ve stejném režimu jako ostatní školy do vzdělávací úrovně ISCED 3 včetně.

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

9.4.1.2. Vnitřní evaluace vysokých škol

Vysoká škola – veřejná, státní i soukromá – je povinna pravidelně provádět hodnocení své činnosti a zveřejňovat jeho výsledky. Podle vysokoškolského zákona je sebehodnocení považováno za předpoklad a východisko pro stanovení dlouhodobého záměru vysoké školy v oblasti vzdělávání i výzkumu a vývoje, který je rozhodující pro výši dotací škole poskytovaných. Na druhé straně výsledky práce vysoké školy se poměřují tímto záměrem.

Dále musí vysoká škola každoročně zpracovat a předložit ministerstvu výroční zprávu o činnosti, jejíž součástí jsou i výsledky výše uvedeného sebehodnocení, a to v termínu a formě, kterou stanoví ministr a uveřejní ve Věstníku ministerstva. Veřejná vysoká škola (a soukromá vysoká škola v případě, že obdržela dotaci na svou činnost) musí každoročně předkládat i výroční zprávu o hospodaření vysoké školy.

Podle zákona o vysokých školách (§ 21) obsahuje výroční zpráva o činnosti:

- přehled činnosti v kalendářním roce,
- výsledky hodnocení činnosti,
- změny vnitřních předpisů a změny v orgánech vysokých škol,
- další údaje stanovené správní radou.

Výroční zpráva o hospodaření školy obsahuje:

- roční účetní závěrku a zhodnocení základních údajů v ní obsažených,
- výrok auditora k závěrce (pokud audit proběhl),
- přehled o peněžních příjmech a výdajích podle zdrojů,
- vývoj a konečný stav fondů,
- stav a pohyb majetku a závazků,
- úplný objem nákladů v členění na náklady pro plnění činností doplňkových a ostatních.

Výroční zpráva o činnosti, výroční zpráva o hospodaření, dlouhodobý záměr a výsledky hodnocení činnosti veřejné vysoké školy musí být veřejně přístupné.

Veřejné vysoké školy musí dále ze zákona zřídit útvar auditu a útvar kontroly a provádět vnitřní finanční audit.

Zákon o vysokých školách

9.4.2. Vnější evaluace

Pravidla pro vnější evaluaci škol a školských zařízení jsou dána školským zákonem, hodnocení škol a školských zařízení systematicky provádí Česká školní inspekce (ČŠI) (viz 9.4.2.1.), školy vysoké se řídí vysokoškolským zákonem (viz 9.4.2.2.). Vnější evaluační funkci může plnit i školský rejstřík – veřejný seznam škol a školských zařízení a rejstřík školských právnických osob 2.6.1.1., vhledem k tomu, že podmínkou pro zařazení do rejstříku je posouzení dané instituce z mj. materiálních a personálních předpokladů.

9.4.2.1. Vnější evaluace škol a školských zařízení

Česká školní inspekce (dále ČŠI) ustavená zákonem v roce 1991 je správní úřad s celostátní působností, který je organizační složkou státu a účetní jednotkou. Zajišťuje úkoly stanovené jí § 174 školského zákona.

ČŠI tvoří ústředí se sídlem v Praze a 14 školních inspektorátů se sídly v krajských městech. V čele stojí ústřední školní inspektor (v současné době inspektorka) jmenovaný ministrem školství, ostatní inspektory jmenuje do funkce ústřední školní inspektor. Jednotliví inspektoři nejsou omezeni pouze územní působností svého inspektorátu; při sestavování inspekčních týmů mohou být jmenováni i do týmu v jiném inspektorátu podle své odborné způsobilosti nebo podle způsobilosti pro daný typ školy. O pracovnících inspekce viz kapitola 8.4..

ČŠI zpracovává koncepční záměry inspekční činnosti a systémy hodnocení vzdělávací soustavy. Dále provádí inspekci ve všech školách a školských zařízeních zapsaných do školského rejstříku bez ohledu na zřizovatele. V rámci této inspekční činnosti ve školách:

- získává informace o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení zapsaných do školského rejstříku a hodnotí efektivnost vzdělávací soustavy,

- hodnotí podmínky, průběh a výsledky vzdělávání, a to podle příslušných školních vzdělávacích programů a platných učebních dokumentů,
- hodnotí naplnění školního vzdělávacího programu a jeho soulad s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem (ve školách poskytujících předškolní vzdělávání, v prvním, druhém, šestém a sedmém ročníku škol poskytujících základní vzdělávání a v prvním a druhém ročníku osmiletého gymnázia – platné pro rok 2008/09),
- vykonává státní kontrolu dodržování právních předpisů, které se vztahují k poskytování vzdělávání a školských služeb; státní kontrolu vykonává podle zvláštního právního předpisu,
- vykonává veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu.

ČŠI vykonává inspekční činnost na základě plánu hlavních úkolů na příslušný školní rok, který schvaluje ministr školství, mládeže a tělovýchovy. Počet inspekcí za rok – viz 9.7.. Inspekční činnost se dále provádí na základě podnětů, stížností a petic, které svým obsahem spadají do působnosti ČŠI. V případě inspekční činnosti konané na základě stížnosti prošetřuje ČŠI jednotlivá tvrzení uvedená ve stížnosti, která jsou v její kompetenci, a výsledek šetření předává zřizovateli k dalšímu řízení. Zřizovatel informuje ČŠI o vyřízení stížnosti a o případných opatřeních přijatých k nápravě. Vnitřním předpisem ČŠI je stanoveno, že ČŠI informuje o výsledku šetření stěžovatele i ředitele školy.

Při hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání a školských služeb vychází ČŠI ze zásad a cílů vzdělávání stanovených školským zákonem a dalšími právními předpisy platnými pro oblast vzdělávání. Základním kritériem hodnocení je zejména účinnost podpory rozvoje osobnosti dítěte, žáka a studenta a dosahování cílů vzdělávání ze strany škol a školských zařízení. Hodnocení se uskutečňuje podle Kritérií hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání a školských služeb (dále jen Kritéria). Kritéria ČŠI předkládá ministrovi školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy kritéria hodnocení zveřejňuje ve věstníku a na svých webových stránkách.

Plán hlavních úkolů ČŠI na příslušný školní rok a Kritéria jsou zveřejněny na webových stránkách ČŠI.

Inspekční činnost má tři základní fáze: přípravu, přímý výkon inspekční činnosti ve škole/školském zařízení a zpracování inspekčních výstupů. V současné době je cyklus návštěvy škol a školských zařízení plánován na 3–4 roky, pokud jsou však zjištěny nedostatky, následuje v kratším časovém horizontu inspekční činnost, v rámci které se ověří, zda byly zjištěné nedostatky odstraněny.

Příprava (předběžná inspekční činnost)

O termínu, způsobu a personálním zajištění inspekční činnosti rozhoduje ústřední školní inspektor nebo jím pověřená osoba tj. ředitel inspektorátu. Vedoucí týmu si vyžádá od ředitele školy školní vzdělávací program. Následně se posoudí jeho souladu s rámcovým vzdělávacím programem pro příslušné vzdělávání. Vedoucí týmu požádá ředitele školy o přípravu podkladových materiálů na první den zahájení přímé inspekční činnosti ve škole, jedná se o povinnou dokumentaci, kterou je škola povinna vést ze školského zákona. Další informace o škole může vedoucí týmu získat od příslušného orgánu státní správy, zřizovatele a školské rady.

Další informace o škole může vedoucí týmu získat od příslušného orgánu státní správy, zřizovatele a školské rady.

Předběžná inspekční činnost se provádí většinou mimo školu/školské zařízení. Inspekční tým pracuje se sekundárními zdroji dat, zjišťuje a hodnotí určitou činnost školy/školského zařízení z veřejně dostupných zdrojů. Předběžná inspekční činnost může být realizována samostatně (např. incidentní inspekce), ale většinou je součástí přípravy na průběžné hodnocení. Pro předběžné hodnocení se zejména používají metody: komparativní textová analýza, inspekční kvalitativní a inspekční kvantitativní analýza dokumentů a inspekční výpočty.

Vedoucí týmu také zpravidla seznámí ředitele školy/školského zařízení s přesným termínem konání a předpokládaným ukončením inspekce a vznese požadavky na zajištění inspekční činnosti.

V případě, že se jedná o inspekční činnost na podnět nebo šetření stížnosti, může být ředitel o inspekční činnosti informován v den jejího zahájení ve škole.

Přímý výkon inspekční činnosti ve škole

Při zahájení přímé inspekční činnosti ve škole seznámí vedoucí týmu ředitele školy/školského zařízení s předmětem inspekční činnosti, který je uveden v pověření k inspekční činnosti.

Inspekční tým při této činnosti zjišťuje primární data o škole/školském zařízení, ověřuje sekundární data zjištěná předběžným hodnocením a na vybraném vzorku ověřuje údaje vykazované školou/školským zařízením v rejstříku škol a školských zařízeních, ve statistických výkazech a údaje uvedené ve školní matrice. Podkladem pro tuto inspekční činnost jsou zjištění z vlastního hodnocení školy a opatření přijímaná školou k těmto zjištěním. Výběr metod zjišťování se řídí předmětem inspekční činnosti. Zpravidla zahrnuje studium dokumentace, inspekční hospitace ve výuce, řízené rozhovory s ředitelem a řízené skupinové nebo individuální rozhovory s dalšími pracovníky školy, rozhovory se žáky, popř. rodiči, inspekční prohlídku prostor, studium žákovských prací. Při inspekční hospitaci může být požádán o účast ředitel, jeho zástupce, předseda předmětové komise apod. Školním inspektorům nepřísluší hodnotit výkon učitele ve sledované výuce, neboť za kvalitu vzdělávání ve škole odpovídá ředitel školy. Součástí inspekční hospitace je také řízený rozhovor s navštíveným učitelem, který je veden nejčastěji po navštívené hodině. Školní inspektoři na základě poznatků z inspekčních hospitací hodnotí průběh vzdělávání ve škole. Při své práci ve škole se také mohou zúčastnit jednání pedagogické rady, předmětových komisí, školské rady atd. a v případě potřeby provádět dotazníkové šetření nebo zadat anketu žákům, jejich rodičům.

Ředitel školy nebo jím pověřený zaměstnanec školy a pověřený zástupce zřizovatele jsou oprávněni být přítomni při výkonu inspekční činnosti ve škole.

V závěru inspekčního pobytu seznámí inspekční tým ředitele školy se zjištěními a s výsledky inspekční činnosti ve škole.

Zpracování výstupů

Výstupem inspekční činnosti je ze školského zákona

- inspekční zpráva v případě zjišťování a hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání podle příslušných školních vzdělávacích programů a v případě zjišťování a hodnocení naplnění školního vzdělávacího programu a jeho souladu s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem,
- protokol podle zvláštního právního předpisu v případě výkonu státní kontroly a veřejnosprávní kontroly využívání finančních prostředků,
- tematická zpráva v případě analýz informací o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení, při hodnocení efektivnosti vzdělávací soustavy (viz 9.5.),
- výroční zpráva ČŠI (viz 9.5.).

Inspekční zpráva je veřejný dokument. Obsahuje hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání a dále jména, příjmení a podpisy školních inspektorů, kontrolních pracovníků a přizvaných osob. Obsah inspekční zprávy projednají školní inspektoři a kontrolní pracovníci s ředitelem školy nebo školského zařízení. Projednání a převzetí zprávy potvrdí ředitel školy nebo školského zařízení podpisem. Připomínky k obsahu inspekční zprávy může ředitel podat ČŠI do 14 dnů po jejím převzetí a stávají se její součástí. Pro hodnocení kvality vzdělávání je určena čtyřstupňová stupnice:

- Nadprůměrné hodnocení školy/školského zařízení – příklad dobré praxe i v dílčí části hodnocení.
- Průměrné hodnocení školy/školského zařízení – požadovaný stav, v činnostech školy/školského zařízení se vyskytují pouze méně významná rizika, která lze odstranit v průběhu šetření na místě.

- Podprůměrné hodnocení školy/školského zařízení – v činnostech školy/školského zařízení se vyskytují rizika, která lze odstranit v dané lhůtě, ale např. neohrožují bezpečnost a zdraví dětí, žáků a studentů školy/školského zařízení.
- Krizový stav školy/školského zařízení – v činnosti školy/školského zařízení se vyskytují závažná rizika. Tento stav vyžaduje okamžitý zásah, odpovídá podmínkám výmazu z rejstříku.

Protokol obsahuje kontrolní zjištění, tj. výroky o kontrolních zjištěních dle ustanovení právních předpisů, která byla kontrolou ověřována a jejich zdůvodnění. Vždy musí obsahovat předmět kontroly, výčet dokladů, o které se kontrolní zjištění opírá nebo kterými dokládá porušení právních předpisů, a kontrolní zjištění. Proti protokolu lze podat ve lhůtě, která je v něm uvedena, námitky. Podáním námitek se zahajuje řízení o námitkách.

Protokol není veřejný dokument. Ukládá se ve škole a u územně příslušného orgánu inspekce.

Inspekční zprávy jsou veřejně přístupné po dobu 10 let, a to ve škole či školském zařízení, na internetu, u zřizovatele školy, na úřadu a u územně příslušného orgánu inspekce.

Výstupy inspekční činnosti se předávají řediteli školy nebo školského zařízení a poskytují se zřizovateli školy (v případě mateřských a základních škol obec, v případě středních škol a vyšších odborných škol krajský úřad, ministerstvo školství, popř. soukromý nebo církevní subjekt) a školské radě; inspekční zprávy vždy, protokoly na vyžádání.

Opatření na základě výsledků školní inspekce i kontroly přijímá jednak ředitel, jednak krajský úřad a konečně zřizovatel. V případě zjištění nečinnosti školy nebo školského zařízení nebo zjištění závažných nedostatků v činnosti školy nebo školského zařízení může ústřední školní inspektor předložit orgánu, který vede školský rejstřík, návrh na výmaz školy, školského zařízení nebo oboru vzdělání ze školského rejstříku. V případě nepřijetí nebo nesplnění přijatých opatření ve stanovené lhůtě může ČŠI uložit fyzické osobě odpovědné za přijetí nebo splnění opatření k odstranění nedostatků pokutu.

Česká školní inspekce

Vyhláška MŠMT o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce o výkonu inspekční činnosti

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

9.4.2.2. Vnější evaluace vysokých škol

Zákon o vysokých školách neustanovuje dozor nad vysokými školami v podobě vysokoškolské inspekce. Tento zákon a zejména zákon o rozpočtových pravidlech opravňuje však Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jako poskytovatele prostředků ze státního rozpočtu provádět celou řadu kontrolních činností, které se týkají hospodaření vysokých škol s prostředky státního rozpočtu. Ministerstvo má povinnost kontrolovat hospodaření veřejných vysokých škol a také soukromých vysokých škol pokud jim byly poskytnuty prostředky ze státního rozpočtu. Dále má povinnost vyžadovat od veřejných vysokých škol výroční zprávu o činnosti a výroční zprávu o hospodaření. Pokud byly poskytnuty prostředky soukromým vysokým školám, vztahují se tyto povinnosti i na ně. Kontrola hospodaření veřejných vysokých škol je součástí celkového plánu kontrol vykonávaného útvarem Odboru interního auditu a kontroly ministerstva školství. Kontrolní činnost je zaměřena na výsledky hospodaření vysokých škol a čerpání a využití veřejných prostředků, které jsou poskytovány vysokým školám ze státního rozpočtu na vzdělávání, výzkumnou, vědeckou, uměleckou a další tvůrčí činnost a na dofinancování vzdělávacích programů EU. Při sestavování plánu kontrol se kontrolní orgán ministerstva školství řídí výsledky kontrolní činnosti ministerstva, požadavky

odborných útvarů ministerstva, případnými podněty veřejnosti a vysokých škol. Kontrola každé vysoké školy by se měla opakovat v intervalu 3–5 let. Kromě Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy provádí kontrolu hospodaření s prostředky státního rozpočtu i Nejvyšší kontrolní úřad a finanční úřady.

Ministerstvo školství má ze zákona o vysokých školách k dispozici i další nástroje kontroly. Tak např. korektnost dodržování právních předpisů kontroluje při registraci vnitřních předpisů vysokých škol, kvalitu jejich managementu při vyhodnocování dlouhodobého záměru, kvalitu vzdělávací činnosti při akreditaci studijních programů, kvalitu vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti při udělování práva konat habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem. Více o povinnostech MŠMT v kap. 2.6.1..

O kvalitu vysokoškolského vzdělávání a všestranné posouzení vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti vysokých škol dbá Akreditační komise, která zejména

- hodnotí činnost vysokých škol a kvalitu akreditovaných činností a zveřejňuje výsledky hodnocení,
- posuzuje další záležitosti týkající se vysokého školství, které jí předloží ministr, a vydává k nim stanovisko.

Při hodnocení činnosti vysokých škol a kvality akreditovaných činností se komise zaměřuje především na hodnocení činnosti fakult a vysokoškolských ústavů veřejných nebo státních vysokých škol, soukromých vysokých škol nebo právnických osob, které poskytují činnosti v uvedeném rozsahu. Pro hodnocení v určitém období vybírá komise zpravidla jednu instituci nebo více institucí s obdobnými akreditovanými studijními programy.

Hodnocení probíhá v průběhu jednoho a půl roku s tímto postupem:

- výběr instituce nebo institucí komisí a pověření člena komise zajištěním procesu hodnocení,
- zřízení účelové pracovní skupiny,
- seznámení vedoucího zaměstnance vysokoškolské instituce s tím, že instituce byla vybrána k hodnocení,
- zpracování požadavků na informace k hodnocení instituce a jejich předání vedoucím pracovníkům hodnocené instituce,
- zpracování informací a dalších doplňujících materiálů účelovou pracovní skupinou,
- vyjádření stanoviska hodnocené instituce ke složení účelové pracovní skupiny,
- návštěva alespoň tří členů účelové pracovní skupiny v hodnocené instituci,
- zpracování návrhu doporučení a závěrů z hodnocení účelovou pracovní skupinou,
- předání návrhu doporučení a závěrů komisi,
- přijetí doporučení a závěrů k hodnocení instituce či institucí komisí za účasti vedoucího pracovníka hodnocené instituce,
- předání závěrů komise spolu s vyjádřením vedoucího pracovníka hodnocené instituce ministerstvu, zveřejnění těchto závěrů a vyjádření vedoucího pracovníka hodnocené instituce.

Účelová pracovní skupina se zřizuje pouze na dobu hodnocení vybrané instituce nebo institucí.

Více o činnosti Akreditační komise – viz 2.7.1.2..

Výroční zpráva o stavu vysokého školství za rok 2007

Akreditační komise

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Statut akreditační komise

Zákon o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole)

9.5. Evaluace školského systému

Školství v České republice je ve značné míře decentralizované. Proto školský systém jako celek hodnotí nejen Ministerstvo, školství, mládeže a tělovýchovy jako ústřední orgán státní správy ve školství (viz 9.5.1.), ale i jednotlivé kraje (viz 9.5.2.), a dále Česká školní inspekce jako specializovaný evaluační orgán (viz 9.5.3.). Ministerstvo dále podněcuje a podporuje další evaluační aktivity (viz 9.5.4.), ať resortní či mezinárodní; jiné pak vznikají na komerčním základě.

Základní datový materiál pro evaluaci školství – statistické údaje o výkonech škol, o pracovnících ve školství a údaje ekonomické – poskytuje Ústav pro informace ve vzdělávání (viz 2.6.1.). Kromě toho organizuje i některé mezinárodní a další projekty (blíže viz 9.6.).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ústav pro informace ve vzdělávání

Česká školní inspekce

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

9.5.1. Výroční zpráva Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy zpracovává MŠMT a předkládá vládě. Tuto povinnost ukládá MŠMT školský zákon. První výroční zpráva byla vydána v roce 1997. První část zprávy vždy analyzuje stav a vývoj soustavy za uplynulé období včetně ekonomických, sociálních a demografických souvislostí, druhá část bývá obvykle tematická. Zpráva za rok 2007 Na startu školské reformy reaguje na skutečnost, že ve školách se postupně začíná učit podle školních vzdělávacích programů, které vycházejí z rámcových vzdělávacích programů. První díl je tradičně věnován přehledu o vzdělávací soustavě. Školskou reformou se zabývá zejména díl druhý. Přes obecnější pohled na reformu informuje o nových přístupech v předškolním, základním a středním vzdělávání, všímá si i speciálního vzdělávání a role školských poradenských služeb a prevence. Poslední kapitola obsahuje pohled na reálnou situaci ve školách včetně vyhodnocení předností a slabin reformy.

Podkladem pro výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy jsou statistické a ekonomické údaje, výroční zpráva České školní inspekce, výroční zprávy jednotlivých krajů a další informační zdroje.

Závěry výročních zpráv jsou podkladem pro Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky (blíže viz 2.6.1.1.).

Ministerstvo vydává také výroční zprávu o stavu vysokého školství, která je jedním z podkladů pro dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na následující období (blíže viz 2.6.1.2.).

Ke společnosti znalostí. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2002

Na cestě k učící se společnosti. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2003

Na prahu změn. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 1999

Na startu školské reformy. Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2007. Díl I., Vzdělávání v roce 2007 v datech

Na startu školské reformy. Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2007. Díl II., Vzdělávání v roce 2007 v tématech

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl I., Vzdělávání v roce 2006 v datech

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl II., Řešení aktuálních otázek vzdělávání prostřednictvím Evropského sociálního fondu v roce 2006

S novým školským zákonem: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2005. Díl I., Vzdělávání v roce 2005 v datech

S novým školským zákonem: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2005. Díl II., Vzdělávání v roce 2005 v tématech

Společná odpovědnost. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2001

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004. Díl I., Od koncepce k inovacím vzdělávání

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004. Díl II., Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Výroční zpráva o stavu vysokého školství za rok 2007

Školství na křižovatce. Výroční zpráva o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v roce 1997-1998

Školství v pohybu. Výroční zpráva o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v letech 1995-1996

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

9.5.2. Výroční zprávy krajů

Hodnocení vzdělávací soustavy v kraji provádí krajský úřad ve zprávě o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji. Zprávu předkládá zastupitelstvu kraje a ministerstvu a zveřejňuje ji způsobem umožňujícím dálkový přístup. Struktura a obsah krajské výroční zprávy jsou předepsány vyhláškou. Zpráva se skládá z:

- hodnocení stavu jednotlivých úrovní vzdělávací soustavy,
- ekonomické části,
- hodnocení naplňování dlouhodobého záměru a rozvoje vzdělávací soustavy, jeho cílů a priorit v uplynulém období.

Obsahuje vždy:

- změny ve vzdělávací soustavě (ve struktuře vzdělávací nabídky se zaměřením na strukturu druhů a typů škol a školských zařízení a strukturu oborů vzdělávání),
- naplňování prioritních cílů dlouhodobého záměru,
- plnění dalších úkolů (např. prevence sociálně patologických jevů, environmentální a multikulturní výchovy, vzdělávání cizinců a příslušníků národnostních menšin a výchovy k udržitelnému rozvoji),
- účast škol a školských zařízení v rozvojových a mezinárodních programech.

Zpráva zachycuje současný stav a vyhodnocuje změny proti minulému vývoji v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, nadaných dětí, žáků a studentů, v základní uměleckém, jazykovém a zájmovém vzdělávání, poradenských službách, školských zařízeních, u pracovníků ve školství, v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků a dalším vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení.

Závěry výroční zprávy jsou podkladem pro zpracování dlouhodobých záměrů krajů (viz 2.6.2.).

Vyhláška MŠMT, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy

9.5.3. Výroční zpráva České školní inspekce

Výroční zpráva České školní inspekce obsahuje souhrnné poznatky o stavu vzdělávání a vzdělávací soustavy vycházející z inspekční činnosti za uplynulý školní rok a zveřejňuje se každoročně v prosinci.

Česká školní inspekce provádí také tematické inspekce sledující aktuální otázky školství. Ve školním roce 2008/09 se zaměřila na monitoring postupu inovací a pokroku vzdělávání podle cílů a priorit Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR:

- Hodnocení dopadu školského zákona v praxi škol (přijímání ke vzdělávání, ukončování studia);
- Hodnocení naplňování RVP PV ve vzdělávacích oblastech Dítě a jeho tělo a Dítě a ten druhý;
- Hodnocení vzdělávání v cizích jazycích a realizace Národního plánu výuky cizích jazyků;
- Hodnocení výchovy ke zdraví v předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání;
- Hodnocení vzdělávání ve vzdělávací oblasti informační a komunikační technologie (IKT) a využívání IKT ve vzdělávání v ostatních předmětech a práci školy;
- Hodnocení priorit v oblasti vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji a environmentální výchově, vzdělávání a osvětě;
- Analýza informací o pokusných ověřováních a rozvojových programech podle odst. 1 a 2 školského zákona a o realizaci rozvojových projektů financovaných ESF.

Poznatky z této inspekční činnosti ke každému tématu shrnuje ČŠI v tematické zprávě a celkový souhrn je uveden ve výroční zprávě.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2007/2008

Česká školní inspekce

9.5.4. Další evaluační aktivity

Soustavu jako celek nebo její segmenty hodnotí v oboru své působnosti též resortní ústavy (viz též 9.6. a 2.6.1.).

Za jistý druh hodnocení lze považovat i výzkumy veřejného mínění o školství a vzdělávání, které organizují různé organizace např. Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AVČR. Obdobně jako v roce 2007 se i v roce 2008 pomocí šetření zjišťoval postoj českých občanů k různým aspektům vzdělání (vlastní dosažené vzdělání, různé faktory, které ovlivňují úroveň vzdělání).

Ústav pro informace ve vzdělávání organizuje od roku 2003 průzkumy nazývané Rychlá šetření. Jedná se o rychlé zjišťování názorů ředitelů reprezentativního vzorku škol a školských zařízení na aktuální otázky školské politiky. Jejich cílem je rychlou odezvou pomoci Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy při rozhodování, mapování situace na školách a formování vzdělávání politiky. Šetření, která obsahují 5–8 otázek, se uskutečňují v tříměsíčních intervalech. V roce 2005 bylo jedno z kol šetření zaměřeno na hodnocení žáků a vlastní hodnocení škol. Jedno z kol šetření v roce 2007 bylo zaměřeno na hodnocení investic v oblasti školství a na posouzení kvality učitelského sboru.

Ve školách působí i dvě nestátní evaluační aktivity. Jsou dobrovolné a jejich náklady hradí školy, které se pro ně rozhodnou.

Pro základní a střední školy je k dispozici evaluační projekt Kalibro, který školám poskytuje možnost kvalifikovaně měřit výsledky výuky. Testy jsou zaměřeny na tyto oblasti učiva: český jazyk, matematiku, společenskovědní předměty, přírodovědné předměty, angličtinu a němčinu. Škola spolu s výsledky žáků získává i souhrnné výsledky za třídu a za školu (tyto jsou sdělovány pouze příslušné škole) a celkové průměrné výsledky za republiku, jednotlivé regiony, typy škol, popř. kategorie žáků. To slouží škole jako

měřítko pro hodnocení vlastních výsledků. Kromě toho jsou celkové výsledky a především samy odpovědi žáků podrobeny analýze, která učitelům pomůže v pedagogické práci.

K evaluačním aktivitám se řadí i komerční projekt SCIO, který je orientován jak na jednotlivce, tak na školy. Nabízí tzv. národní srovnávací zkoušky znalostí na úrovni základní školy a střední školy, evaluační srovnávací testy, cvičné testy pro přípravu žáků k přijímacím zkouškám na střední i vysoké školy apod. Testy SCIO používají každoročně stovky základních, středních i vysokých škol. Některé střední i vysoké školy přihlížejí k výsledkům těchto testů při přijímacím řízení. Řada základních a středních škol včetně víceletých gymnázií používá tyto testy ke zhodnocení výsledků výuky a k hledání možností jejího zkvalitnění.

Aktivity CERMAT – viz 9.6..

Další hodnocení jsou prováděna v rámci mezinárodních projektů. Jsou to jednak evaluace provedené OECD, jednak měření výsledků vzdělávání.

Transformace vzdělávací soustavy jako celku byla hodnocena OECD v l. 1995–96. Realizace doporučení byla posuzována v dubnu 1999. Hodnocení přispělo k formulaci Hlavních cílů vzdělávací politiky vlády ČR schválených v dubnu 1999 a stalo se jedním z podkladů pro práce na Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha), které probíhaly v letech 1999/2000. Dalším z podkladů byla zpráva České vzdělání a Evropa – strategie rozvoje lidských zdrojů v České republice při vstupu do Evropské unie připravená v rámci programu Phare.

Stav předškolní výchovy hodnotila OECD v roce 2000.

OECD hodnotilo české vysoké školství v r. 1992. Závěry tohoto hodnocení ovlivnily vzdělávací politiku v této oblasti i zpracování nového zákona o vysokých školách v r. 1998.

V l. 2004–2007 probíhala tematické expertní hodnocení oblasti terciárního vzdělávání ve 24 zemích OECD – Thematic Review of Tertiary Education. Projekt tvořily dva navzájem se doplňující přístupy: část s analytickým hodnocením a část se zprávou o stavu v dané zemi. Podkladová zpráva s analytickým hodnocením za ČR byla předložena v listopadu 2005, v tištěné podobě pak v roce 2006 – Tertiary Education in the Czech Republic. Country Background Report for OECD. V roce 2006 vyšla i Zpráva o stavu v ČR (Country Note, Czech Republic), která je souhrnem pozorování členů týmů a analýzy podkladových materiálů a byla zdrojem pro konečnou zprávu OECD o celém projektu. Na zprávu examinátorů OECD navázal koncepční dokument Bílá kniha terciárního vzdělávání. (viz také 6.2.). Součástí řady kapitol dokumentu jsou doporučení, která zahrnují i otázky kvality vysokoškolského vzdělávání (např. požadavek na standardizované hodnocení kvality výuky, nově pojaté akreditace).

Od r. 1992 je ČR zapojena do programu OECD Ukazatele vzdělávacích systémů – INES (Indicators on Education Systems), jehož cílem je shromažďovat a publikovat ukazatele charakterizující školské systémy jednotlivých zemí tak, aby byly srovnatelné a vypovídaly o kvalitě. Účastní se práce ve všech pěti pracovních skupinách.

ČR je zapojena do projektu PISA – Programme for International Student Assessment, který byl zahájen v r. 1998 a jehož cílem je opakované zjišťování výsledků patnáctiletých žáků v matematice, v přírodovědných předmětech a ve čtenářské gramotnosti. První fáze tohoto výzkumu proběhla v základních a středních školách v ČR v dubnu 2000. Čeští žáci dosáhli mírně podprůměrných výsledků v oblasti čtenářské gramotnosti, průměrných výsledků v oblasti matematické gramotnosti a mírně nadprůměrných výsledků v oblasti přírodovědné gramotnosti. Šetření pro druhou fázi výzkumu PISA proběhlo na jaře roku 2003. Čeští žáci dosáhli průměrných výsledků v čtenářské gramotnosti a v matematice a nadprůměrných výsledků v přírodovědné gramotnosti a v řešení problémů v rámci zemí OECD. Hlavní šetření třetí fáze proběhlo na jaře 2006. Výsledky českých žáků v přírodovědné a matematické gramotnosti se řadí k nadprůměrným a v oblasti čtenářské gramotnosti opět k mírně podprůměrným. Ve výsledcích jednotlivých škol v České republice však

byly zjištěny rozdíly, které patří mezinárodně k největším, jedná se zejména o rozdíly mezi jednotlivými typy škol.

V roce 2008 proběhlo pilotní šetření 1. fáze druhého cyklu PISA, jejíž hlavní sběr se uskuteční na jaře roku 2009. Pilotního šetření se v České republice zúčastnilo 25 škol s přibližně 800 žáky.

Česká republika se od r. 1991 zapojila do Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (International Association for Evaluation of the Educational Achievement – IEA).

V r. 1995 byla provedena replikace výzkumu čtenářské gramotnosti (Reading Literacy Study – RLS) mezi žáky 3. a 8. ročníků základní školy. Dosažené výsledky odpovídaly přibližně průměrné hodnotě zkoumaných zemí.

V roce 2001 proběhl ve 4. ročnících základních škol výzkum čtenářské gramotnosti žáků IEA PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), který volně navazuje na výzkum uskutečněný na českých školách v roce 1995. Čeští žáci skončili v celkovém hodnocení uprostřed spektra zemí, které dosáhly výsledku nad průměrem všech zúčastněných zemí. V obou sledovaných oblastech – literární a informační – čeští žáci dosáhli přibližně stejných výsledků, rozdíl nebyl statisticky významný. Výzkumu, který proběhl v roce 2006, se Česká republika nezúčastnila, je ale účastníkem pětiletého výzkumu PIRLS 2011.

V r. 1998 byl zahájen výzkum SITES (Second Information Technology in Education Study), který zjišťuje míru vybavení základních a středních škol informačními technologiemi a jejich využití ve výuce. Výsledky výzkumu poskytují informace o tom, jak jsou školy vybaveny výpočetní technikou a jak jednotlivé země přistupují k přípravě pedagogických pracovníků v oblasti IKT a jejich zavádění do výuky. V letech 2000–2002 proběhl SITES Module 2 (M2), který se zabýval výzkumem moderních výukových metod využívajících informační a komunikační technologie. Cílem bylo zjištění, jak technologie ovlivňují metodické postupy, a nalezení těch nejvhodnějších. Garantem byla Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Třetího modulu výzkumu SITES (2005–2007), který se snaží najít odpověď na otázku v jakém rozsahu a jak se IKT používá ve výuce a jak přispívá k její podpoře a zlepšení, se Česká republika neúčastní.

V roce 1999 proběhl výzkum občanské výchovy (Civic Education Study) mezi žáky 8. ročníků základních škol a žáky 3. ročníků středních škol. Čeští žáci prokázali nadprůměrné vědomosti, zarážející však byly některé z jejich postojů a zejména neochota angažovat se v obecně prospěšných aktivitách. Čeští středoškoláci prokázali v mezinárodní konkurenci průměrné znalosti a dovednosti v občanské výchově, jejich vztah k politickým aktivitám se ukázal jako poměrně pasivní, důvěra ke státním institucím je v mezinárodním srovnání podprůměrná.

V roce 1995 se realizoval TIMSS (The Third International Mathematics and Science Study) – výzkum matematického a přírodovědného vzdělání v populaci devítiletých, třináctiletých a žáků posledních ročníků středních škol. Žáci základních škol patřili v obou věkových skupinách mezi nejlepší, výsledky žáků středních škol se výrazně lišily v závislosti na vzdělávacím programu: žáci v učňovských programech patřili k nejhorším a svým silným zastoupením v testované populaci negativně ovlivnili celkový výsledek.

V roce 1999 proběhl v 8. ročnících základních škol výzkum TIMSS-R. Jeho cílem bylo zjistit, jak se vědomosti a dovednosti žáků v matematice a přírodovědných předmětech změnily v průběhu 4 let. Naši žáci prokázali velmi dobré znalosti v přírodovědných předmětech, jejich znalosti v matematice se však od roku 1995 zhoršily.

Součástí výzkumu TIMSS-R byl rovněž výzkum výukových metod pomocí videozáznamu (TIMSS-R videostudy).

Od roku 2005 se připravovalo a v roce 2007 proběhlo hlavní šetření TIMSS 2007. Testováni byli žáci 4. a 8. ročníku základních škol a odpovídajícího ročníku gymnázií v matematice a přírodních vědách. Výsledky žáků v přírodních vědách byly pro oba ročníky nadprůměrné, v matematice však pro starší žáky průměrné a mladší

podprůměrné. Oproti roku 1995 a 1999 došlo ke zhoršení znalostí v obou testovaných oblastech (v matematice byla tato změna výrazná).

V dubnu 2001 se Česká republika zapojila do projektu EU, který byl členskými zeměmi přijat jako Akční plán eEUROPE+. Projekt jde napříč mnoha resorty, za resort školství se zjišťují data týkající se informačních technologií, připojení škol k internetu, využití internetu ve výuce apod.

Czech Education and Europe. Pre-Accession Strategy for Human Resource Development

Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006

Mezinárodní studie čtenářské gramotnosti a její realizace v České republice

Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Background Report

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Note, Czech Republic

Posun ve znalostech čtrnáctiletých žáků v matematice a přírodních vědách. Zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu TIMSS

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Souhrnné výsledky žáků 4. ročníků

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Souhrnné výsledky žáků 8. ročníků

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Výsledky žáků posledních ročníků středních škol

Výsledky českých žáků v mezinárodních výzkumech 1995-2000

Výzkum TIMSS 2007. Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci

Vědomosti a dovednosti pro život. Čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost patnáctiletých žáků v zemích OECD

Znalosti, dovednosti a postoje čtrnáctiletých žáků v oblasti výchovy k občanství. Zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu

České vzdělání a Evropa. Strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do Evropské unie

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AVČR, v. v. i.

Kalibro

SCIO

Ústav pro informace ve vzdělávání

9.6. Pedagogický výzkum spojený s hodnocením vzdělávacího systému

Pedagogický výzkum provádějí jednak resortní ústavy, jednak pedagogické fakulty, popř. pracoviště organizačně k nim přičleněná, nebo katedry pedagogiky na jiných fakultách. Výzkum v oblasti řízení a financování školství provádějí i další, nepedagogické fakulty. Některé výzkumné projekty se řeší různými formami spolupráce institucí.

Podněty pro zaměření výzkumu jsou jednak autonomní, jednak – v převažující míře – jsou zadávány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a slouží běžným nebo strategickým potřebám resortu.

Realizace výzkumu v České republice je podložena dokumentem Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004–2008, který zpracovalo MŠMT na základě usnesení vlády České republiky. Tematické a systémové priority realizuje Národní program výzkumu II. Oblast pedagogického výzkumu je především obsažena v 5. průřezovém programu PP 1 – Lidské zdroje: Výzkum za účelem zkvalitnění základního, středního a

terciárního školství i všeobecného rozvoje lidských zdrojů. Dokument bude aktualizován na základě Národní inovační politiky na léta 2005–2010 (NIP) schválené vládou v roce 2005. NIP má za úkol posílit výzkum a vývoj coby zdroje inovací, vytvořit funkční spolupráci soukromého a veřejného sektoru, zajistit lidské zdroje pro inovace a zefektivnit výkon státní zprávy ve výzkumu, vývoji a inovacích.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si jako poradní orgán zřídilo Radu Národního programu výzkumu (září 2003).

Informace o jednotlivých projektech a záměrech jsou obsaženy v centrálních databázích výzkumů CEP a CEZ (prostřednictvím serveru MŠMT: http://www.msmt.cz).

Řešení výzkumných projektů je zpravidla rozloženo do několika let.

Dlouhodobým evaluačním projektem je příprava na reformu maturitní zkoušky. Ústav pro informace ve vzdělávání, resp. jeho divize CERMAT (Centrum pro reformu maturitní zkoušky, od roku 2006 samostatný ústav Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání – CZVV) realizoval na zadání ministerstva a ve spolupráci s dalšími institucemi sondy MATURANT 98 a 99, které byly součástí Komplexního programu MATURANT 2000. V rámci dlouhodobého cyklu programů Krok za krokem k nové maturitě (probíhajícího od roku 1999) se od roku 2003 pro tyto programy ustálilo označení Maturita nanečisto s příslušným rokem, v případě žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (se smyslovým a tělesným postižením a se specifickými poruchami učení) označení Maturita bez handicapu.

V rámci prověřování možnosti zavést do základních škol hodnocení výsledků vzdělávání v 9. třídách realizoval CZVV v roce 2004 ve spolupráci s Krajským úřadem Karlovarského kraje projekt, který testoval matematické dovednost, dovednosti v českém jazyce a studijní dovednosti. V roce 2005 bylo toto šetření rozšířeno: na základě dobrovolné účasti ho realizovaly základní školy tří krajů.

Pro školní rok 2006/07 připravil CERMAT projekt Hodnocení výsledků vzdělávání žáků 9. tříd ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií 2007. Projektu se poprvé zúčastnili i žáci s příslušností k polské národnostní menšině. Testovaly se opět matematické dovednosti, dovednosti v českém jazyce a studijní dovednosti. Celkem se testování zúčastnilo 58 604 žáků z 1587 škol. Projektu se zúčastnili i žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP), kteří jsou integrováni ve školách běžného typu nebo navštěvují speciální školy.

Projekt Hodnocení výsledků vzdělávání žáků 9. tříd ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií 2008 byl pátým a posledním ročníkem projektového cyklu. Testováno bylo 68 887 žáků z 1796 škol v českém jazyce, matematice a v obecných dovednostech. Projektu se opět zúčastnili žáci polské národnostní menšiny i žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.

Ze závěrečné zprávy projektu vyplynulo, že se ho v závěru zúčastnily 2/3 všech žáků 9. tříd ZŠ a odpovídajících ročníků gymnázií z celé ČR s výjimkou Prahy. Vedení škol, vyučující i zřizovatelé hodnotili projekt pozitivně. Uvědomují si potřebu externích evaluačních nástrojů, které by se propojovaly s běžným školním hodnocením.

Na jaře roku 2005 CERMAT realizoval projekt Hodnocení dovedností v českém jazyce žáků 5. ročníků ZŠ 2005 v Karlovarském kraji, na něj navazoval projekt Hodnocení výsledků vzdělávání žáků 5. ročníků základních škol 2006 v kraji Karlovarském, Libereckém a Vysočina. Jedním z výstupů projektu byla závěrečná zpráva. Dobrovolná účast škol pohybující se v zúčastněných krajích mezi 50 % a 90 % svědčila o velkém zájmu škol o poskytování informací o vzdělávacích výsledcích svých žáků.

Na jaře roku 2007 CZVV pokračoval v tomto projektu Testování se uskutečnilo poprvé v celé republice včetně Hlavního města Prahy. CZVV připravil testy dovedností v českém jazyce, matematice a obecných dovedností. Školy s polským jazykem použily test dovedností v polském jazyce. Testování se zúčastnilo 59 569 žáků z 1910 škol.

Tyto práce byly již součástí aktivit zahájených začátkem června 2005 v rámci systémového projektu Kvalita I, jednoho z projektů Evropského sociálního fondu (ESF).

Projekt Kvalita I si kladl za cíl vytvořit externí systém monitorování a hodnocení pro základní a střední vzdělávání, a to na všech úrovních systému (evaluace žáka, školy, systému). Projekt byl připraven na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a vedle Ústavu pro informace ve vzdělávání a Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání byl další spolupracující organizací Národní ústav odborného vzdělávání, který připravuje reformu závěrečné zkoušky a její budoucí jednotné zadávání.

V rámci systémového projektu Kvalita I probíhaly tyto aktivity:

- vytvoření systému statistických ukazatelů pro hodnocení vzdělávacího systému,
- hodnocení úrovně vzdělání v ČR s ohledem na krajovou diferenciaci (krajská PISA),
- hodnocení úrovně vzdělání v jednotlivých krajích ČR (profily krajů),
- analýza České školství ve světle dlouhodobě zjišťovaných výsledků vzdělávání v mezinárodních šetřeních,
- využití výzkumu PISA pro podporu práce učitelů základních škol.

Systém externího monitorování hodnocení, který byl vytvořen CZVV, bude dále rozpracováván a ověřován. Evaluační nástroje, které byly vyvinuty pro monitorování výsledků vzdělávání v průběhu vzdělávání i v uzlových bodech vzdělávací dráhy žáka, jsou využitelné v dalším procesu rozvoje evaluace a vlastního hodnocení škol.

Na Kvalitu I navazoval projekt Kvalita II, který byl zaměřen na vytvoření systému vlastního (vnitřního) hodnocení a informační a poradenské činnosti.

V roce 2000 vyhlásilo MŠMT veřejnou soutěž s názvem Projekty pro státní správu. Rokem zahájení byl rok 2000 a ukončení 2005. V jeho rámci byly rovněž řešeny některé projekty monitorování a evaluace, např. projekt Hodnocení kvality vysokých škol. Řešitelem bylo Centrum pro studium vysokého školství, garantem ministerstvo školství. Projekt probíhal ve spolupráci s Akreditační komisí a Radou vysokých škol. První část projektu probíhala v letech 2004–2005, druhá část byla naplánována do konce roku 2006 a třeti závěrečná, ve které probíhalo ověřování vypracované metodiky na vybraných vysokých školách, do konce roku 2007. Cílem projektu bylo vypracovat a ověřit nástroje a mechanismy hodnocení kvality a výsledky využít při přípravě materiálů vyžadovaných v rámci boloňského procesu. Státní správa i veřejnost získá informace o kvalitě služeb poskytovaných terciárním sektorem.

Národní inovační politika na léta 2005-2010

Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008

Akreditační komise

Centrum pro studium vysokého školství

CERMAT - Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Národní ústav odborného vzdělávání

Rada vysokých škol

Ústav pro informace ve vzdělávání

Nařízení vlády o účelové podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o veřejné soutěži ve výzkumu a vývoji

Zákon o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje)

9.7. Statistiky

Česká školní inspekce

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Počet inspektorů[1)]	303	306	279	281	282
Počet hodnocených škol a školských zařízení[2)]	2 563	2 116	2072	8 557	4 716
Počet inspekcí (počet inspekčních výkonů)	2 394	2 046	2072	10 556	13 297
v tom:					
Mateřské školy	938	825	482	3 597	3 138
Základní školy	763	715	837	2 058	6 478
Střední školy	426	325	637	754	2 358
Konzervatoře	2	4	5	4	15
Základní umělecké školy	77	99	4	76	352
Vyšší odborné školy	21	21	7	54	45
Školská zařízení[2)]	467	55	86	4 023	911
Procento hodnocených škol (školská zařízení nezahrnuta)	18,1	18,7	11,9	32,8	27,7
Rozpočet ČŠI v tisících korun českých[3)]	272 258	278 393	284 875	300 236	293 653

Pramen: Česká školní inspekce

[1)] Přepočtení na plný úvazek.

[2)] Do roku 2004/2005 se školská zařízení vykazovala zvlášť – údaje nebyly započteny do celkového počtu inspekcí.

[3)] Upraveno k 31. 12.

Pozn. 1: Údaje za školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou součástí údajů za jednotlivé druhy škol.

Pozn. 2: Údaje jsou od roku 2006/2007 výrazně vyšší vzhledem k jiné metodice vyhodnocování inspekčních výkonů.

Česká školní inspekce

10. PODPORA OSOB SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Výchovu a vzdělávání dětí/žáků/studentů se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťují jak běžné školy (viz 10.5.), tak školy samostatně pro ně určené (viz 10.6.), a dále poradenská a jiná školská zařízení, která poskytují podpůrné služby (viz 10.3. a 10.6.4.).

10.1. Historický přehled

Počátky systematické péče o děti se zdravotním postižením u nás sahají až do roku 1786, kdy byl založen pražský ústav pro hluchoněmé jako ústav dobročinný – vyučovalo se znakovým jazykem, někteří žáci se však učili i artikulaci. Pražský ústav byl pátým ústavem svého druhu v Evropě. V jeho poslání pokračují Speciální školy pro sluchově postižené v Praze na Smíchově. Do konce 19. století už bylo v Čechách a na Moravě takových ústavů sedm. V r. 1807 vznikl první ústav pro slepé v Praze na Hradčanech a v 19. století přibyly další tři.

První školy pro děti s mentálním postižením vznikaly na konci 19. století současně s rozvojem vědy o dítěti, tehdy označované jako pedologie. Zpočátku se jednalo pouze o třídy, které byly přičleněny k obecným školám. V Čechách vznikla první "pomocná třída" při obecné dívčí škole (v pořadí 6. pomocná třída na světě – tehdejší tzv. pomocné třídy či školy byly určeny dětem se sníženou úrovní rozumových schopností). Vyučovalo se 20 hodin týdně podle redukovaných učebních osnov pro 1. třídu obecných škol. Těžištěm školní činnosti byly ruční práce, vedle šití a pletení se postupně zavedly řemeslné a zemědělské práce, aby se děti po vstupu do života mohly samostatně uživit. Pozornost byla věnována i výchově mravní a náboženské. Do roku 1918 bylo postupně otevřeno 44 pomocných tříd.

Současně se vznikem speciálního školství se rozvíjel i výzkum problematiky mentálně postižených dětí a pedopatologie, vědy o dětech s patologickými projevy nejrůznějšího druhu. Roku 1871 byl v Praze založen Ústav pro idioty, dále vznikl Pedologický ústav a začal pracovat Spolek pro péči o slabomyslné.

Zákon z roku 1869 zřizující učitelské ústavy pamatoval na to, aby se učitelé připravovali na práci s hluchoněmými a slepými, nauku o výchově mentálně postižených zavedl do učitelských ústavů teprve výnos z roku 1923.

Roku 1928 byly vydány první speciální učební osnovy a výchovné směrnice. Na tyto dílčí legislativní kroky v oblasti pomocného školství navázal zákon č. 86/1929 Sb., o pomocných školách, jímž se stala docházka do pomocné školy povinnou. Počet pomocných tříd vzrostl desetinásobně. Síť speciálních škol byla postupně rozšiřována, byla zřizována zvláštní oddělení pro děti předškolního věku a systém byl doplňován o pedopatologické poradny a medikopedagogické kliniky.

V době 1. republiky (1918–1938) byl vytvořen více než solidní základ pro vývoj speciálních škol v 2. polovině 20. století. V r. 1938 existovalo u nás např. 16 vzdělávacích zařízení pro děti se sluchovým postižením.

V období mezi lety 1948–1989 se školská soustava budovala podle zákona o základní úpravě jednotného školství z r. 1948. Speciální školství se vyvíjelo podle tohoto právního předpisu jako samostatná specifická síť škol a školských zařízení oddělená od běžných škol a poskytující výchovu a vzdělávání žákům se zdravotním postižením (mentálním, smyslovým nebo tělesným postižením, žákům s vadami řeči, žákům zdravotně oslabeným a žákům obtížně vychovatelným).

Od r. 1978 byly speciální školy nazývány "školy pro mládež vyžadující zvláštní péči". Síť těchto škol pokrývala víceméně rovnoměrně celé území našeho státu a umožňovala žákům, s výjimkou těch, kteří byli postiženi mentálně, získat základní i střední (všeobecné i odborné) vzdělání srovnatelné se vzděláním získaným v běžných školách. Pro žáky s mentálním postižením se rozvíjela specifická síť středních škol – odborných

učilišť, na kterých se žáci připravovali k výkonu dělnických profesí. Školy pro mládež vyžadující zvláštní péči se zřizovaly i jako školy internátní, což vyhovovalo tehdejšímu pojetí výchovy a vzdělávání, ale negativně poznamenávalo rodinné vztahy. Systémové zajištění integrace žáků s postižením neexistovalo. Školy se specializovaly nejen na druh, ale i na jednotlivé stupně postižení: např. školy pro neslyšící, pro žáky se zbytky sluchu, pro nedoslýchavé; školy pro nevidomé, pro žáky se zbytky zraku, pro slabozraké. Pro jednotlivé typy těchto škol byly vypracovány speciální učební plány a osnovy: žáci na školách pro tělesně postižené, pro slabozraké a pro nedoslýchavé byli vyučováni podle osnov běžných škol, žáci na školách pro nevidomé a se zbytky zraku byli vzděláváni podle modifikovaných učebních plánů a osnov, žáci na školách pro neslyšící a se zbytky sluchu a žáci na školách pro mentálně postižené (na zvláštních a pomocných školách) byli vyučováni podle redukovaných osnov.

Na školách pro neslyšící se až do poloviny 80. let nepoužíval při výuce znakový jazyk, preferována byla metoda orální.

V populaci osob se zdravotním postižením se jedna skupina označovala jako nevzdělavatelní: osoby s těžkým mentálním postižením a osoby hluchoslepé. Ty byly od povinné školní docházky osvobozovány.

Od roku 1990 byly v dobře propracovaném, ale stále uzavřeném systému speciálního školství prosazeny změny, které postupně umožnily:

- systémově integrovat děti se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol a v souvislosti s tím rozvíjet systém podpůrných opatření a posilovat tak proces inkluzivního vzdělávání,
- lépe diagnostikovat a identifikovat speciální vzdělávací potřeby dětí,
- vzdělávat žáky, kteří byli dříve osvobozováni od povinné školní docházky,
- vzdělávat žáky s těžkým sluchovým postižením prostřednictvím znakového jazyka,
- vzdělávat žáky hluchoslepé a žáky se závažným postižením mluvené řeči prostřednictvím alternativních speciálních forem komunikace (dotyková abeceda, piktogramy apod.),
- připravovat ve speciálních programech děti se závažnými formami postižení ke vstupu do povinného vzdělávání,
- odklonem od medicínského pojetí se zaměřit na vzdělávací potřeby dětí,
- vznik nových vzdělávacích příležitostí s využitím iniciativy soukromých a církevních zřizovatelů,
- inovovat vzdělávací programy a umožnit jejich širší individualizaci a diferenciaci pro potřeby vzdělávání žáků s různými vzdělávacími potřebami,
- rozšiřovat nabídku vzdělávacích programů,
- zřizovat speciálně pedagogická centra, která poskytují specializované služby především dětem se zdravotním postižením integrovaným v běžném vzdělávacím proudu, jejich rodičům i učitelům,
- zřizovat střediska výchovné péče zaměřená na děti a mládež s poruchami chování,
- zřizovat nový typ škol – praktické školy – poskytující profesní přípravu pro výkon jednoduchých činností žákům s těžším mentálním postižením.

Uvedené změny obecně směřovaly k rozšíření vzdělávacích možností, k diverzifikaci péče a k posilování integrace nad odděleným vzděláváním, k zajištění rovného přístupu ke vzdělávání bez ohledu na druh znevýhodnění.

Tento vývoj byl završen novou úpravou vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v novém školském zákoně, který byl schválen v září 2004 s účinností od 1. 1. 2005 a uvedené tendence kodifikuje.

10.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Hlavní oblasti diskusí jsou spjaty s implementací nového školského zákona a jeho prováděcích předpisů. Stěžejní je příprava školních vzdělávacích programů na základě schválených a celostátně platných Rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro jednotlivé obory vzdělání (více o RVP v kapitolách 4.2., 4.10.,

5.2.). Školy jsou povinny připravit ŠVP do dvou let od schválení rámcového vzdělávacího programu, přičemž musí počítat s modifikací ŠVP pro potřeby vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ať už jde o žáky integrované do hlavního vzdělávacího proudu či o žáky, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách samostatně pro ně zřízených. Stejně tak školy modifikují rámcové vzdělávací programy pro potřeby vzdělávání žáků mimořádně nadaných.

Od školního roku 2008/09 se na úrovni základního (povinného) vzdělávání vyučuje ve všech základních školách podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání od 1. a 2. a 6.a 7. ročníku. Žáci s lehkým mentálním postižením, kteří vyžadují úpravy obsahu vzdělávání, se mohou vzdělávat podle přílohy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

V roce 2008 byl schválen Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální, podle kterého se budou vzdělávat žáci s těžším mentálním postižením, více vadami nebo autismem povinně do dvou let od schválení uvedeného rámcového vzdělávacího programu.

Postupně se zpracovávají rámcové vzdělávací programy pro obory na úrovni středního vzdělávání. Proces zpracovávání rámcových vzdělávacích programů a přechod na vzdělávání podle školních vzdělávacích programů středních škol je rozložen do více let vzhledem k velkému počtu oborů středního vzdělávání. Více o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami podle RVP viz kapitola 10.6.7..

Další významný vývoj se týká maturitní zkoušky a zavádění jejího nového modelu do praxe. Počínaje školním rokem 2010/11 budou všichni žáci posledních ročníků všech typů středních škol, ve kterých se studium ukončuje maturitní zkouškou, konat maturitní zkoušku podle jednotného celostátního zadání. Zadávání a hodnocení výsledků maturitní zkoušky bude centrálně provádět Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání (CERMAT) (viz kapitola 9.6.).

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami budou maturitní zkoušku moci skládat s využitím speciálních podpůrných opatření zahrnujících podle charakteru vzdělávacích potřeb žáka např. prodloužení časové dotace, použití kompenzačních pomůcek, úpravu formátu zadání (přepis do Braillova bodového písma, zvětšené písmo), pomoc asistenta, tlumočení do znakového jazyka.

Zvýšená pozornost se i nadále věnuje podpoře úspěšnosti a přístupu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ke kvalitnímu vzdělávání, zvláštní pozornost se věnuje vzdělávání nadaných a talentovaných žáků a vzdělávání Romů. Romští žáci představují podstatnou část sociálně znevýhodněných žáků (blíže viz 10.5.3.).

Ministerstvo vyhlašuje specificky zaměřené rozvojové programy na podporu vzdělávání, integraci a inkluzi žáků se zdravotním postižením a žáků romských. Jedná se o rozvojové programy na zajištění asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením a žáky romské, program na podporu romských žáků středních škol a program na podporu integrace romské komunity.

V oblasti integrace cizinců na území ČR je zpracován plán integrační politiky (blíže viz 10.7.).

Program na podporu integrace romské komunity

Program na podporu romských žáků středních škol

Program na zajištění asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením

Program na zajištění pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

10.3. Definice a diagnostika cílových skupin

Cílové skupiny dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami definuje školský zákon jako

- osoby se zdravotním postižením, tj. s postižením mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým, s vadami řeči, se souběžným postižením více vadami, s lékařskou diagnózou autismus a s vývojovými poruchami učení nebo chování;
- osoby zdravotně znevýhodněné, v důsledku zdravotního oslabení, dlouhodobé nemoci nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení nebo chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání;
- osoby se sociálním znevýhodněním; za sociální znevýhodnění zákon považuje rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochrannou výchovu, postavení azylanta a osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky.

Zákon dále definuje cílovou skupinou žáků nadaných resp. mimořádně nadaných. Definici upřesňuje vyhláška: Mimořádně nadaným žákem se rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.

Zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením, zdravotním nebo sociálním znevýhodněním a zjišťování vzdělávacích potřeb žáků s mimořádným nadáním provádějí školská poradenská zařízení.

Školská poradenská zařízení jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Tato zařízení plní řadu úkolů nejen při zjišťování a určování vzdělávacích potřeb, ale i při poskytování podpůrných pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických služeb v průběhu vzdělávání a při kariérovém poradenství. Specifické úkoly v oblasti prevence sociálně patologických jevů a v oblasti intervence poskytované dětem s problémy chování plní další školská zařízení, jimiž jsou střediska výchovné péče a diagnostické ústavy zřizované podle jiného právního předpisu (zákon 109/2002 Sb).

Úkoly poradenských zařízení, středisek výchovné péče a diagnostických ústavů jsou přehledně shrnuty v kap. 10.6.10..

Důsledky sociálního znevýhodnění jsou někdy diagnostikovány až při zápisu do základní školy (viz 2.5. nebo 4.6.) jako nedostatečná zralost dítěte pro nástup do povinného vzdělávání. Rodič dítěte může požádat ředitele školy o odklad povinné školní docházky, pokud je tato žádost podložena doporučením školského poradenského zařízení. Rodičům je zpravidla rovněž navrženo, aby dítě po dobu odkladu povinnosti nástupu do školy navštěvovalo přípravnou třídu (viz 10.5.3.), více o přípravných třídách v kapitole 3..

Aby se předešlo pozdnímu zjištění nedostatečné školní zralosti, byla přijata opatření k dalšímu zvýšení již tak vysoké účasti dětí v předškolním vzdělávání (viz 3.6.).

Vzdělávání osob, které nejsou státními občany České republiky viz 10.7.. Pokud se nejedná o osoby v postavení azylanta, žadatele o udělení mezinárodní ochrany nebo osoby požívající doplňkové ochrany nebo osoby se zdravotním postižením nebo znevýhodněním, nejsou zpravidla posuzovány jako osoby se speciálními vzdělávacími potřebami.

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

10.4. Finanční podpora rodin

Finanční podpora rodin s postiženými dětmi se řídí týmž systémem, podle něhož je poskytována podpora rodinám s dětmi zdravými. Ta je poskytována diferencovaně v závislosti na věku dětí a na materiální situaci rodin (souborně je vysvětlena v kap. 4.7., zvláštnosti pro děti do 6 let jsou v kap. 3.7.; kap. 5.9. a 6.8. postihují situaci mládeže připravující se studiem na povolání).

Některé dávky poskytované podle zákona č. 117/1995 o státní sociální podpoře zohledňují postižení dětí:

- rodičovský příspěvek, který pobírá rodič pečující o dítě do dvou, tří nebo čtyř let věku dítěte, jde-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené, poskytuje se příspěvek do sedmi let věku dítěte (nárok na rodičovský příspěvek je vázán na splnění zákonem daných podmínek);

- sociální příplatek (viz 4.7.) se v případě zdravotního postižení zvyšuje v závislosti na charakteru postižení (dlouhodobá nemoc, dlouhodobé zdravotní postižení, těžké dlouhodobé zdravotní postižení;

- zvláštní dávky dostávají rodiny s dětmi v pěstounské péči.

Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, může rodič požádat obec s rozšířenou působností pro své zdravotně postižené dítě o přiznání příspěvku na péči. Výše příspěvku se pohybuje od 3000 Kč do 11 000 Kč měsíčně.

Těžce zdravotně postiženým se poskytuje sociální péče podle zákona č. 100/1988 o sociálním zabezpečení a prováděcího předpisu. V rámci sociální péče se poskytují peněžité dávky, bezúročné půjčky a mimořádné výhody. Peněžité dávky – příspěvky se poskytují např. na úpravu bytu, na zakoupení a provoz motorového vozidla nebo na speciální pomůcku k odstranění, zmírnění nebo překonání následků postižení (např. PC upravený pro čtení bodového písma). Těžce zdravotně postiženým dětem se podle typu a rozsahu postižení vydávají průkazy – tělesně postižený (TP), zvláště tělesně postižený (ZTP) nebo zvláště tělesně postižený s průvodcem (ZTP/P), které je opravňují k různých výhodám, např. na základě druhých dvou průkazů mohou cestovat zdarma v městské hromadné dopravě a s podstatnou slevou v ostatních prostředcích veřejné dopravy. Podle školského zákona mají děti, žáci a studenti se zdravotním postižením právo bezplatně užívat speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou.

Poradenství v oblasti nároku na státní sociální dávky a příspěvky poskytují především zařízení sociálních služeb, ale v rámci resortu školství také speciálně pedagogická centra (viz 10.6.10.).

Zákon o sociálních službách

Zákon o sociálním zabezpečení

Zákon o státní sociální podpoře

10.5. Speciální péče v rámci hlavního vzdělávacího proudu

Děti, žáci a studenti se zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním jsou vzděláváni ve školách hlavního proudu, nejsou pro ně samostatně zřizovány třídy nebo školy.

Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením se mohou vzdělávat ve variantní organizační formě, která nejlépe odpovídá vzdělávacím potřebám žáků, ale také požadavkům jejich rodičů. K zařazení do některé z níže uvedených organizačních forem speciálního vzdělávání se vyžaduje souhlas zákonného zástupce dítěte/žáka, resp. zletilého žáka.

Organizačními formami jsou:

- individuální integrace (inkluze) do tříd či studijních skupin ve školách hlavního vzdělávacího proudu, současně se zajišťují podpůrná opatření k vytvoření odpovídajících vzdělávacích podmínek a zajišťuje se nezbytná speciálně pedagogická nebo psychologická péče;
- skupinová integrace do speciálních tříd či studijních skupin, které jsou zřizovány pro žáky se zdravotním postižením ve školách hlavního vzdělávacího proudu;
- vzdělávání ve školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením (viz 10.6.).

O přijímání dětí a žáků, včetně těch se speciálními vzdělávacími potřebami, do mateřských, základních a středních škol, rozhoduje ředitel školy. Jestliže ředitel dítě nebo žáka se zdravotním postižením přijme, musí současně v souladu se školským zákonem vytvořit odpovídající podmínky pro jeho vzdělávání na základě doporučení školských poradenských zařízení a ve spolupráci s nimi (viz 10.6.10.). Zákonem je stanoveno, že na úrovni plnění povinné školní docházky se žák se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělává ve spádové škole, tj. ve škole hlavního vzdělávacího proudu místně příslušné bydlišti žáka, pokud rodiče nezvolili pro své dítě školu jinou. Do spádové školy musí ředitel žáka se speciálními vzdělávacími potřebami přijmout na základě žádosti rodičů/zákonných zástupců dítěte vždy. Rodiče žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ale mohou mít zájem o přijetí svého dítěte do jiné než spádové základní školy. Pokud ředitel takovéto základní školy nepřijme z některého důvodu žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, oznámí tuto skutečnost příslušnému odboru školství krajského úřadu. Krajský úřad, který odpovídá za vytváření vzdělávacích podmínek v rámci kraje, navrhne rodičům žáka řešení.

Individuální integraci (inkluzi) se dává přednost, vyhodnocují se přitom možnosti uspokojování speciálních vzdělávacích potřeb žáka, ale vždy je rozhodující vyjádření rodičů.

Při skupinové integraci se žáci mohou v některých vyučovacích předmětech vzdělávat společně s ostatními žáky školy a v rámci svých možností se zapojují do všech aktivit mimo vyučování.

Integrovaní žáci jsou zpravidla vzděláváni podle individuálního vzdělávacího plánu (viz 10.5.3.).

Vysoké školy integrují studenty s postižením převážně individuálně. Existuje však i integrace skupinová. Např. na Janáčkově akademii múzických umění absolvuje téměř každoročně skupina neslyšících bakalářské studium v oboru pantomima – výchovná dramatika. Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy studují neslyšící studenti obor speciální pedagogika, na Filosofické fakultě Karlovy Univerzity navštěvují neslyšící studenti studijní obor čeština v komunikaci neslyšících. Přednášky jsou tlumočeny do českého znakového jazyka.

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

10.5.1. Legislativní rámec

Zvláštní význam pro děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami mají mezinárodní dokumenty: Všeobecná deklarace lidských práv z r. 1948, Úmluva o právech dítěte z r. 1991, Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením (VS OSN 1993), Deklarace ze Salamanky, UNESCO 1994 a Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006.

K národním dokumentům komplexního charakteru patří usnesení vlády ČR č. 466 ze dne 29. 6. 1992 "Národní plán pomoci zdravotně postiženým", usnesení vlády č. 493 ze dne 8. 9. 1993 "Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení", usnesení vlády č. 256 ze dne 14. 4. 1998 "Národní plán vyrovnání příležitostí pro občany se zdravotním postižením" a usnesení vlády č. 1004 ze 17. 8. 2005 "Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009".

Základní právní dokumenty upravující výchovu a vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou

- zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon),
- vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných,
- vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Školský zákon

- stanovuje, že pokud na úrovni základního vzdělávání rodiče žáka nezvolí školu jinou, vzdělává se tento žák ve škole hlavního vzdělávacího proudu příslušné bydlišti žáka, tedy i žáka se speciálními vzdělávacími potřebami;
- nově definuje skupinu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jednotlivé cílové skupiny – žáky zdravotně postižené, zdravotně znevýhodněné a sociálně znevýhodněné a dále kategorii žáků mimořádně nadaných (viz 10.3.);
- kodifikuje právo rodičů na výběr organizační formy vzdělávání pro jejich dítě se zdravotním postižením (individuální nebo skupinová integrace ve škole hlavního vzdělávacího proudu, nebo vzdělávání ve škole, která je samostatně zřízena pro žáky se zdravotním postižením – viz 10.5.);
- ponechává možnost, aby v odůvodněných případech mohly být i nadále zřizovány samostatné školy, popřípadě třídy pro žáky se zdravotním postižením pro ty případy, kdy rodiče mají zájem, aby se jejich dítě v takové škole/třídě vzdělávalo. Pojem speciální škola už v zákoně není; je použit jen v příslušné vyhlášce jako legislativní zkratka. Dosavadní zvláštní školy, které vzdělávaly žáky s lehkým mentálním postižením a další žáky s různými problémy v učení, se podle nového školského zákona stávají základními školami, dosavadní pomocné školy, které vzdělávaly žáky se středním a těžkým mentálním postižením, se stávají základními školami speciálními (blíže viz 10.6.4.);
- podporuje propojení speciálního školství se školami hlavního vzdělávacího proudu, posiluje tendenci k individuální integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do těchto škol a vytváří podmínky pro přizpůsobování výuky potřebám jednotlivých žáků;
- stanoví, že jednotlivé rámcové vzdělávací programy, které na centrální úrovni určují zejména cíle, formy, délku a povinný obsah příslušného oboru vzdělávání, musí obsahovat podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- kodifikuje možnost výuky podle individuálních vzdělávacích plánů pro žáky se speciálními potřebami nebo s mimořádným nadáním a počítá s podpůrnými opatřeními v jejich prospěch (viz 10.5.3.).

Zákon dále výslovně upravuje povinnost podporovat rozvoj nadání žáků a studentů ve školách.

Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných stanoví mj. typy škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením, náležitosti individuálního vzdělávacího plánu (viz 10.5.3.), funkci asistenta pedagoga, organizaci speciálního vzdělávání včetně počtu žáků ve třídách, zařazování žáků do režimu speciálního vzdělávání a další podrobnosti.

Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních stanoví obsah poradenských služeb, jejich poskytovatele (školy a školská poradenská zařízení), jejich uživatele (děti, žáci, studenti, jejich zákonní zástupci, školy a školská zařízení), kterým jsou standardní služby definované v přílohách poskytovány bezúplatně a konečně pravidla pro poskytování poradenských služeb za úplatu (blíže viz 10.6.10.1.).

Sdělení FMZV o Úmluvě o právech dítěte

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

10.5.2. Obecné cíle

Cílem speciální péče poskytované v rámci hlavního vzdělávacího proudu je, aby děti se speciálními vzdělávacími potřebami byly co nejméně izolovány od svých vrstevníků, aby postižení nebo znevýhodnění nebylo limitujícím faktorem ve vzdělávání a aby všechny děti byly vychovávány k vzájemné pomoci a solidaritě a dostávalo se jim kvalitního vzdělání.

10.5.3. Zvláštní podpůrná opatření

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se uskutečňuje podle pedagogických dokumentů pro vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu s přizpůsobením podmínek a využíváním podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, v případě žáků s těžším mentálním postižením podle pedagogických dokumentů zohledňujících vzdělávací potřeby těchto žáků..

Podpůrná opatření při vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a při vzdělávání mimořádně nadaných žáků zahrnují speciální metody, postupy, formy a prostředky vzdělávání a didaktické materiály, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, výuku podle individuálního vzdělávacího plánu nebo jinou úpravu organizace nebo obsahu vzdělávání.

To představuje v závislosti na konkrétních potřebách žáka např. bezplatné poskytování kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, učebnic upravených pro potřeby vzdělávání těchto žáků (např. v Braillově hmatovém písmu), využívání náhradních forem komunikace (znakového jazyka, další komunikační systémy, piktogramy apod.), zařazení předmětů speciálně pedagogické péče (např. logopedické, výuku prostorové orientace a samostatného pohybu žáků nevidomých, výuku znakového jazyka), souběžnou účast dalšího pedagogického pracovníka (asistenta pedagoga, popř. tlumočníka znakové řeči) ve třídě, prodloužení délky vzdělávání, snížení počtu žáků ve třídě, oddělení či studijní skupině (viz kapitola 10.6.5.).

Míra a obsah poskytovaných podpůrných opatření závisí na rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Poskytují je:

- škola sama, formou pedagogicko organizačních opatření, tj. především volbou pedagogických metod a postupů, snížením počtu žáků ve třídě, využitím funkce asistenta pedagoga, dalšího učitele ve třídě, výchovného poradce, školního metodika prevence, popř. – pokud na škole působí – školního psychologa či školního speciálního pedagoga), zařazením předmětů speciálně pedagogické péče, prodloužením délky přípravy, využitím individuálního vzdělávacího plánu apod.;
- školská poradenská zařízení – pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra;
- ve stanovených případech diagnostické ústavy a střediska výchovné péče.

Všechny uvedené poradenské služby viz podrobněji v 10.6.10.1..

Specifickým dotačním programem podporuje ministerstvo vydávání malonákladových učebnic a učebních materiálů upravených pro potřeby vzdělávání žáků se zdravotním postižením a vybavování škol (škol hlavního proudu I speciálních) kompenzačními a speciálními učebními pomůckami.

Od roku 1997 byl možný souběh několika pedagogických pracovníků ve třídě zřízené pro žáky s těžším zdravotním postižením. Postupně se kodifikovala funkce asistenta pedagoga (viz 8.2.8.1. a 8.5.) pro usnadnění adaptace dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí (především dětí romských) na školu. Současná právní úprava umožňuje ustanovit funkci asistenta pedagoga ve třídě, ve které se vzdělává dítě nebo žák se speciálními vzdělávacími potřebami. Asistent pedagoga pomáhá žákům přizpůsobit se školnímu prostředí a pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, při komunikaci se žáky a při spolupráci s rodinou a komunitou, ze které žák pochází. Ředitel stanovuje náplň práce asistenta pedagoga a ve shodě s jeho náplní práce určuje i míru jeho odborné způsobilosti. Žádost o zřízení funkce asistenta

pedagoga (se zdůvodněním jeho potřeby a finanční náročností) adresuje ředitel krajskému úřadu, v případě škol zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) nebo registrovanými církvemi, je tato žádost zaslána přímo ministerstvu.

V třídách, odděleních a studijních skupinách, ve kterých se vzdělává žák se zdravotním postižením, může se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce žáka působit osobní asistent, který není zaměstnancem školy. Tento osobní asistent vykonává svou činnost podle zákona o sociálních službách a pomáhá žákovi se zvládáním sebeobsluhy, dopravou do školy apod. Předpokládá se, že v rámci vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami bude činnost osobního asistenta zahrnuta do standardních činností asistenta pedagoga.

Zvláštní formou preprimárního vzdělávání pro děti se sociálním znevýhodněním jsou přípravné třídy (viz 10.6.4., podrobnější informace pak kapitola 3.).

Zvláštní péče je věnována romské komunitě. Specifická opatření jsou obsažena v Programu MŠMT na podporu integrace romské komunity (2005, 2006, 2007, 2008, 2009). Jsou vyhlašována jako témata, na jejichž realizaci poskytne ministerstvo školství dotaci, např. pobytové kursy předškolní přípravy pro romské děti a jejich rodiče, metodická podpora učitelů prostřednictvím pracujících s romskými dětmi nebo tvorba vzdělávacích programů a materiálů zaměřených na integraci Romů.

Pro individuálně integrované žáky (ale i pro žáky s těžkým mentálním postižením, pro jednotlivé žáky integrované skupinově či pro jednotlivého žáka, který se vzdělává ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením a rovněž pro žáky přípravných tříd) jsou ve spolupráci s jejich rodiči, s pracovníky školských poradenských zařízení a s pedagogy zpracovávány individuální vzdělávací plány, které konkrétní podpůrná opatření stanovují.

Individuální vzdělávací plán (IVP) se sestavuje na základě výsledků odborného vyšetření žáka a identifikace jeho speciálních vzdělávacích potřeb ve školském poradenském zařízení. Všechna doporučení školského poradenského zařízení na zajištění podmínek vzdělávání žáka, musí obsahovat zdůvodnění. V IVP je určena i lhůta pro další revizi odborného vyšetření dítěte. Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, ze závěrů speciálně pedagogického nebo psychologického vyšetření, příp. doporučení lékaře a je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Stanoví cíle vzdělávání konkrétního žáka, úpravy v organizaci výuky, časové a obsahové rozvržení učiva, formu zadávání úkolů, způsob hodnocení a klasifikace, pedagogické postupy, organizaci zkoušek včetně závěrečných apod. Určuje typ a rozsah speciálně pedagogické a psychologické péče podle druhu postižení žáka a jeho speciálních vzdělávacích potřeb, organizaci a způsob jejího zabezpečení a jeho poskytovatele (nejen instituci, ale jmenovitě pracovníka). Stanoví nezbytné kompenzační a učební pomůcky, vybavení, učebnice, učební texty apod. Obsahuje návrh na případné snížení počtu žáků ve třídě, na účast dalšího pedagogického pracovníka, na tlumočníka znakového jazyka, popř. na dalšího pracovníka. Z těchto návrhů vyplyne předpokládaná potřeba navýšení finančních prostředků na žáka. IVP zahrnuje i obsah a způsob spolupráce se zákonnými zástupci (domácí příprava, doporučené aktivity žáka ve volném čase, požadavek na případné doplňující lékařské vyšetření apod.) a podíl žáka na řešení problému.

Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Zpracovává se zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však jeden měsíc po nástupu nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb. Je součástí dokumentace žáka a je stvrzen podpisem jeho zákonného zástupce. Jeho dodržování dvakrát ročně vyhodnocuje školské poradenské zařízení a sleduje, jak jsou ze strany školy dodržována doporučení stanovená v IVP. V případě, že tato doporučení nejsou respektována, informuje o této skutečnosti ředitele školy.

Individuální vzdělávací plán se doplňuje a upravuje podle potřeby.

Pro mimořádně nadané a talentované žáky se využívá řada pedagogicko organizačních opatření, která umožňují rozvoj vrozených dispozic těchto žáků a uspokojování jejich vzdělávacích potřeb.

Individuální vzdělávací plán se sestavuje i pro žáky mimořádně nadané. Pro tyto žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se v některých předmětech vzdělávají nadaní žáci stejných nebo různých ročníků. Dalšími možnostmi pomoci těmto žákům jsou rozšíření nebo prohloubení vzdělávacího obsahu (enrichment), zadávání specifických úkolů nebo zapojení do samostatných projektů či akcelerace vzdělávání prostřednictvím „přeskočení“ ročníku.

Školy, které potřebují metodickou pomoc v péči o nadané žáky, se mohou obracet na metodiky péče o nadané (viz 10.6.10.).

Mimořádně nadaného žáka může ředitel přeřadit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku na základě zkoušky úspěšně složené před tříčlennou komisí. Za neabsolvovaný ročník není žákovi vydáno vysvědčení a v následujících ročnících se na vysvědčení uvádí, které ročníky žák neabsolvoval.

Zvláštní formou uplatnění a rozvoje nadání jsou tradiční soutěže ve znalostech a dovednostech, ať intelektuálních (např. matematické, fyzikální a jiné tzv. olympiády), uměleckých (recitace, hudební, výtvarné aj. discipliny), sportovních či dalších. Jsou organizovány resortem školství v nejrůznějším rozsahu (regionálním či celostátním), často ve spolupráci s představiteli akademické či umělecké obce.

Program na podporu integrace romské komunity

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon o sociálních službách

Zákon o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

10.6. Oddělené speciální vzdělávání

Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popř. se souhlasem krajského úřadu jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy.

Systém škol samostatně zřízených pro děti nebo žáky se zdravotním postižením (blíže viz 10.6.4.) je určen jako alternativa těm žákům, kterým z nějakého důvodu vzdělávání v běžném vzdělávacím proudu nevyhovuje a jejichž rodiče požádali o přijetí do takovéto školy.

U pedagogů, kteří vzdělávají zdravotně postižené žáky, se vyžaduje odborná způsobilost získaná vysokoškolským studiem zaměřeným na speciální pedagogiku (viz 8.1.4.6. a 8.1.6.5.).

Speciální školství úzce spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními a se systémem lékařské a sociální péče a se školami hlavního vzdělávacího proudu.

Potřeby nadaných dětí jsou uspokojovány zřizováním tříd s rozšířenou výukou v určitých oblastech (viz 10.6.4.). Umělecké zájmy a nadání mohou děti rozvíjet v základních uměleckých školách, které poskytují vzdělávání v příslušných disciplinách jako zájmové (viz 4.17.1.).

10.6.1. Legislativní rámec

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (ať v rámci hlavního proudu nebo oddělené) je upraveno týmž obecně platným právním předpisem, kterým je zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon – viz 10.5.1.).

Podrobnosti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami pak blíže upravuje vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, která je rovněž společná pro integrované i oddělené vzdělávání.

Školy samostatně zřízené pro děti se zdravotním postižením (v legislativní zkratce speciální školy) nejsou podle nového školského zákona druhem školy, nýbrž pro účely označování typem škol hlavního proudu vzdělávání. Typy škol jsou stanoveny vyhláškou v rámci druhů škol stanovených školským zákonem. Ve vyhlášce jsou vymezovány na základě druhu postižení (pro tělesně postižené, pro zrakově postižené apod.) a na základě druhu školy (mateřské školy, základní školy, střední školy). Z organizačních důvodů se ke školám samostatně zřízeným pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením řadí i školy při zdravotnických zařízeních. Pouze jeden typ speciální školy je definován (školským zákonem): je to základní škola speciální, v níž mají právo se vzdělávat žáci s těžkým mentálním postižením, s více vadami nebo s autismem. (Blíže viz 10.6.4.)

Způsob vzdělávání dětí s hlubokým mentálním postižením stanovuje se souhlasem zákonných zástupců dítěte a na základě doporučujícího stanoviska lékaře krajský úřad. Ve spolupráci se školským poradenským zařízením stanoví krajský úřad vzdělávání, které odpovídá duševním i fyzickým možnostem dítěte. Krajský úřad rovněž zabezpečí poradenskou, metodickou a pedagogickou pomoc a podporu vzdělávání.

Přijetí zákona o znakové řeči v r. 1998 znamenalo potvrzení jejího významu pro vzdělávání prelingválně neslyšících a otevřelo cestu k zajištění tlumočnických služeb neslyšícím žákům. Novelou tohoto zákona z roku 2008 se kodifikuje český znakový jazyk jako přirozený komunikační systém neslyšících, stanovují se další komunikační systémy využívané v komunikace sluchově postižených nebo hluchoslepých.

Do oblasti odděleného speciálního vzdělávání náleží rovněž školská zařízení upravovaná zákonem o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních z r. 2002 ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních z roku 2006.

Ústavní výchovu nařizuje soud v souladu se zákonem o rodině v případě, že výchova dítěte je vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit. Před jejím nařízením je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit jinak, např. náhradní rodinnou péčí.

Ochrannou výchovu ukládá soud v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže v případě, že se dítě (do 15 let) nebo mladistvý (15–18 let) dopustili protiprávní činnosti a nedostatek řádné výchovy, který k provinění vedl, nelze odstranit jiným způsobem.

Oblast speciálního vzdělávání je dále upravena řadou předpisů nižší právní síly (metodických pokynů, informací, pedagogických dokumentů apod.).

Právní úprava finanční podpory rodin viz 10.5.1..

Příkaz ministryně školství mládeže a tělovýchovy č. 3/2006 k postupu při zabezpečení realizace vyhlášky č. 60/2006 Sb., o psychické způsobilosti pedagogických pracovníků

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Vyhláška MŠMT, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o rodině

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

10.6.2. Obecné cíle

Cílem vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je za pomoci speciálních přístupů, forem a metod práce:

- zajistit každému dítěti možnost plného rozvoje jeho potenciálu,
- podporovat všestranný rozvoj dítěte,
- umožnit každému dítěti, aby dělalo pokroky směrem k dosažení svých osobních cílů – ať už jde o cíle poznatkové, nebo o cíle vztahující se k životním dovednostem a sociální integraci.

10.6.3. Geografická dostupnost

Za dostupnost a strukturu vzdělávací nabídky pro děti/žáky/studenty se speciálními vzdělávacími potřebami odpovídá příslušný krajský úřad. Krajský úřad zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji (viz 2.6.2.1.), který mimo jiné obsahuje hlavní cíle a úkoly pro jednotlivé oblasti vzdělávání, i návrh na financování vzdělávání s cílem zajistit vzdělávací příležitosti celému spektru žáků v kraji s ohledem na demografický vývoj a aktuální potřeby vzdělávání a situaci na trhu práce.

Struktura vzdělávací nabídky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a odstraňování bariér v přístupu k integrovanému vzdělávání patří mezi sledované priority.

V České republice je síť škol zřízených pro žáky se zdravotním postižením (speciálních škol) relativně hustá, především na úrovni povinného vzdělávání, protože oddělené vzdělávání historicky v nabídce převažovalo. Speciální školy zpravidla sdružují několik druhů škol a školských zařízení se zaměřením na určitý druh postižení, např. mateřská škola pro sluchově postižené, základní škola pro sluchově postižené, praktická škola pro sluchově postiženou mládež, střední odborná škola pro sluchově postiženou mládež, střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, speciálně pedagogické centrum, internát. Toto uspořádání umožňuje plynulý přestup žáků z jednoho stupně vzdělávání na další. Speciální školy se mohou výrazně profilovat podle zvolených metod a forem výchovně vzdělávací práce, nabídky specifických činností (např. rodičovské kluby, sportovní a kulturní kluby, pobyty v přírodě apod.) a dalších služeb, které pro své žáky a jejich rodiče zajišťují.

V podmínkách postupující školské reformy a požadavků integrace a inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se mění úloha speciálních škol, které se stávají centry integrované podpory (resource centres).

10.6.4. Požadavky na přijetí a volba školy

Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka. Tomuto zařazení může předcházet diagnostický pobyt tohoto žáka v příslušné škole, a to v délce 2 až 6 měsíců.

Diagnostickou a poradenskou činnost potřebnou pro rozhodování o zařazení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do speciálního vzdělávání provádějí školská poradenská zařízení (viz 10.6.10.). Závěry diagnostických vyšetření, případně i diagnostických pobytů, jsou formulovány v podobě prognóz a stanovení optimálních vzdělávacích cest do podkladových materiálů, na základě kterých jsou navrhována rodičům žáků nebo zletilým žákům řešení.

Zařazení dítěte/žáka do speciálního vzdělávání není považováno za definitivní. Pokud v průběhu vzdělávání žáka nastane změna v charakteru postižení či v charakteru speciálních vzdělávacích potřeb, je ředitel školy povinen navrhnout přeřazení či změnu podmínek vzdělávání. Pracovníci speciálně pedagogických center zajišťují potřebné speciálně pedagogické a výchovně vzdělávací činnosti včetně terapeutického a socializačního působení.

Volba způsobu a formy vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je determinována charakterem speciálních vzdělávacích potřeb ve vztahu k druhu a míře postižení dítěte, jeho věku a názoru zákonných zástupců, resp. názoru zletilého žáka a také podmínkami a možnostmi školy.

Pro děti/žáky se speciálními vzdělávacími potřebami existují tyto školy samostatně pro ně zřízené:

Preprimární vzdělávání

Pokud nejsou děti se zdravotním postižením integrovány do tříd běžných mateřských škol, nebo nejsou vzdělávány ve třídách zřízených pro děti se zdravotním postižením (viz 10.5.), zajišťují předškolní vzdělávání samostatné mateřské školy zřizované pro děti se sluchovým, zrakovým, nebo tělesným postižením, pro děti hluchoslepé, pro děti s vadami řeči (mateřská škola logopedická); mateřská škola speciální pro děti s mentálním postižením, s více vadami nebo s autismem).

Děti se zdravotním oslabením nebo děti dlouhodobě nemocné umístěné ve zdravotnickém zařízení (zdravotně znevýhodněné) se mohou vzdělávat v mateřské škole při zdravotnickém zařízení.

Přípravný stupeň základní školy speciální poskytuje přípravu na povinné vzdělávání dětem s velkým rozsahem speciálních vzdělávacích potřeb po dobu odkladu povinné školní docházky. Délka přípravy je 1 až 3 roky, nejdéle do školního roku, ve kterém dítě dosáhne 8 let a je přijato do povinného vzdělávání.

Ve snaze předcházet vzdělávacím problémům v povinném vzdělávání byly v r. 2001 zavedeny tzv. přípravné třídy určené dětem ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Zřizují se pro děti v posledním roce před zahájením školní docházky, od roku 2004 pouze při základních školách. Jelikož odpovídají preprimární úrovni vzdělávání, jsou podrobněji zpracovány v kapitole 3..

Povinné vzdělávání

ovinné vzdělávání žáků se zdravotním postižením (pokud žáci nejsou integrováni v běžných školách, případně, pokud se nevzdělávají v samostatných třídách běžných škol – 10.5.) zajišťují základní školy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením: pro žáky postižené zrakově, sluchově, tělesně, pro žáky hluchoslepé, základní škola logopedická pro žáky s poruchami řeči, pro žáky se specifickými poruchami učení, pro žáky se specifickými poruchami chování, základní škola speciální a základní škola praktická pro žáky s mentálním postižením a základní škola při zdravotnickém zařízení.

Dosavadní zvláštní škola, která sloužila především dětem s lehkým mentálním postižením (podle Světové zdravotnické organizace se jedná o žáky s IQ nižším než 70), ale ve které se často vzdělávaly také děti s významnými problémy ve vzdělávání různé etiologie, může být nadále zřizována jako samostatná instituce s názvem základní škola, případně jako typ základní školy – základní škola praktická, která poskytuje vzdělávání podle přílohy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání určené žákům s lehkým mentálním postižením (více viz 10.6.7.).

Byla přijata opatření směřující k redukci počtu žáků zařazovaných do škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením, včetně žáků zařazovaných do dosavadních zvláštních škol, především využívání rozmanitých podpůrných opatření (10.5.), zavedení přípravných tříd a opatření ke zvýšení míry docházky do mateřské školy v roce předcházejícím zahájení povinné školní docházky (viz také 10.5.3., více informací pak v kapitole 3.).

Základní škola speciální (dříve pomocná škola) podle školského zákona vzdělává žáky s těžkým mentálním postižením, s více vadami nebo s autismem. Jde o žáky s vážnými nedostatky rozumového vývoje (informace o vzdělávacím programu pro vzdělávání v základní škole speciální jsou uvedeny v kapitole 10.6.7.). Součástí základní školy speciální může být speciální předškolní zařízení, tzv. přípravný stupeň pomocné školy, resp. třídy přípravného stupně základní školy speciální (viz také výše u preprimárního vzdělávání).

Speciální vzdělávání pomáhá žákům se závažným mentálním postižením rozvíjet komunikaci, hybnost a vnímání, a tím rozvíjet předpoklady pro další vzdělávání a sociální integraci.

Postobligatorní vzdělávání

Samostatnými typy postobligatorních škol samostatně zřizovaných pro žáky s menšími studijními předpoklady jsou odborné učiliště a praktická škola. Odborné učiliště je střední škola určená zejména pro absolventy základní školy praktické nebo pro žáky, kteří ukončili povinné vzdělávání v nižším než devátém ročníku. Jde o žáky s lehkým mentálním postižením, popř. s jiným znevýhodněním v oblasti vzdělávání. Poskytuje přípravu na povolání podle vzdělávacích programů, které jsou upraveny podle speciálních vzdělávacích potřeb žáků. Poskytuje střední vzdělání s výučním listem v jednotlivých oborech zaměřených na dělnické profese. Délka přípravy je tři roky s možností prodloužení až o 2 školní roky.

Praktická škola je typ střední školy, která připravuje žáky s těžším mentálním postižením (zpravidla absolventy základní školy speciální) po splnění povinné školní docházky pro výkon pracovních činností, a to diferencovaně, s ohledem na stupeň jejich postižení. Délka přípravy je jeden nebo dva roky, s možností prodloužení o dva školní roky. Úspěšným dokončením vzdělávacího programu praktická škola dosahují žáci středního vzdělání (ISCED 2C). Všechny střední školy – střední odborná učiliště, gymnázia, střední odborné školy, ale i odborná učiliště a praktické školy – mohou být samostatně zřizovány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, podle druhu postižení, a to pro zrakově, sluchově a tělesně postižené.

Všechny střední školy – střední odborná učiliště, gymnázia, střední odborné školy, ale i odborná učiliště a praktické školy – mohou být samostatně zřizovány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, podle druhu postižení, a to pro zrakově, sluchově a tělesně postižené.

Pro zrakově postižené žáky může být zřízena konzervatoř pro zrakově postižené (v roce 2008/09 existovala jedna taková škola). Připravují se v ní žáci se zrakovým postižením v hudebních oborech pro hudební či pedagogickou dráhu a také v oboru, ladění klavírů, tento obor nabízejí i střední odborné školy.

Samostatné vyšší odborné školy pro zdravotně postižené se nezřizují.

Ústavní výchova

Výchovnou péči o děti a mládež, které nemohou být vychovávány v rodině, zajišťují školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (o ústavní a ochranné výchově viz též 10.6.1.:

- dětské domovy – pro děti od 3 do 18 let, s nařízenou ústavní výchovou, které netrpí poruchami chování, nebo pro nezletilé matky s dětmi; v těchto domovech je ze zákona možno setrvat na základě smlouvy s vedením zařízení až do ukončení přípravy na budoucí povolání (jedná-li se o přípravu nepřetržitou), maximálně do 26 let;
- dětské domovy se školou – pro děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají poruchy chování nebo duševní poruchy, a pro děti s uloženou ochrannou výchovou; jsou určeny především pro děti ve věku povinné školní docházky (6–15 let) a zřizují se v nich rodinné skupiny, součástí těchto zařízení je základní škola;
- výchovné ústavy – pro děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, v režimu ústavní nebo ochranné výchovy (případně i pro děti starší 12 let, s uloženu ochrannou výchovu a tak závažnými poruchami v chování, že nemohou být umístěny v dětském domově se školou); součástí výchovného ústavu bývá škola střední, popř. základní škola.

Do těchto školských výchovných zařízení jsou děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou umísťovány (popř. přemísťovány a propouštěny z těchto institucí) na základě vyšetření v dalším ze speciálních výchovných zařízení, jímž je diagnostický ústav (viz 10.6.10.1.). Dítě je zde umísťováno orgánem sociálně-právní ochrany nebo odpovědnou osobou na základě rozhodnutí soudu. Pobyt trvá zpravidla 8 týdnů.

Statistické údaje o ústavních zařízeních – viz 10.8.6..

Péče o nadané děti

V základních školách se vychází vstříc nadání a zájmu dětí o určité oblasti vzdělávání zřizováním tříd s rozšířeným vyučováním některých předmětů (jazyky, matematika, sport aj. – viz 4.8.). Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech. Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (viz 10.5.3.).

Žáci se studijními předpoklady mají dále možnost přejít před dokončením základní školy na víceletá gymnázia, a to buď po 5., nebo po 7. ročníku povinného vzdělávání (viz 4.17.).

Děti s tanečním nadáním mohou po 5. ročníku pokračovat ve vzdělávání na taneční konzervatoři (viz 5.7. a 5.11.).

Všechny děti mohou své zájmy či svá umělecká nadání v oborech hudba, tanec, výtvarné umění, dramatické uměni rozvíjet souběžně se svým povinným či postobligatorním vzděláváním ve svém volném čase, a to v základních uměleckých školách (viz 4.17.1.).

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Vyhláška MŠMT, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

10.6.5. Věkové úrovně a dělení žáků

Výchova a vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou analogické běžné populaci s odlišnostmi vyplývajícími z charakteru speciálních vzdělávacích potřeb žáků s postižením, z typů a ze závažnosti jejich postižení.

Vzdělávání chlapců i děvčat je společné. Ve třídách zřízených pro žáky se zdravotním postižením mohou být zařazeni žáci dvou i více ročníků.

Povinná školní docházka začíná ve školním roce, ve kterém dítě dovrší 6 let. Děti, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky, mohou zahájit školní docházku nejpozději ve školním roce, ve kterém dovrší 8 let. Základní vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách podle upravených vzdělávacích programů, může trvat deset ročníků. Základní vzdělávání žáků se zdravotním postižením je ukončeno nejpozději ve věku 20 let; základní vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením, s více vadami či s autismem, kteří se vzdělávají v základní škole speciální, může být se souhlasem zřizovatele prodlouženo do věku 26 let. Škola v těchto případech, pokud jde o přípravu na výkon povolání nebo pracovní činnosti, spolupracuje s úřadem práce.

Střední vzdělávání a vyšší odborné vzdělávání žáků se zdravotním postižením může být prodlouženo o dva roky.

Pro dospělé občany je možné organizovat kursy pro získání základního vzdělání. Pro osoby s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem, které nezískaly základy vzdělání, může základní škola speciální organizovat kursy k jejich získání.

Školy a třídy zřízené pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením jsou určeny pro jeden typ zdravotního postižení. Mohou se zde však vzdělávat žáci s jiným druhem zdravotního postižení s možností vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu, případně na žádost zákonného zástupce žáci zcela zdraví. Počet dětí/žáků/studentů ve třídě, oddělení nebo studijní skupině se pohybuje v rozmezí 6 až 14, v případě žáků s těžkým postižením v rozmezí 4 až 6. Zřizovatel školy může nad rámec stanovený vyhláškou zvýšit, resp. snížit počet žáků ve třídě, a to až o 4 žáky, pokud tato úprava neohrozí kvalitu vzdělávací činnosti a jsou plněny podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Případné zvýšené náklady hradí zřizovatel.

Uvedené počty žáků se zdravotním postižením jsou analogické i pro skupiny v internátě, výchovné skupiny v domově mládeže, školní družiny a školní kluby tvořené pouze žáky se zdravotním postižením.

Při odborném výcviku ve střední škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením se skupiny naplňují do počtu stanoveného nařízením vlády o soustavě oborů vzdělávání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, v ostatních případech praktického vyučování je ve skupině nejvýše 6 žáků.

Ústavní i ochranná výchova může trvat do 18 let, ze závažných důvodů ji lze prodloužit do 19 let.

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Vyhláška MŠMT, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

10.6.6. Organizace školního roku

Organizace školního roku ve speciálních školách je totožná s organizací ve školách běžného proudu vzdělávání (viz 4.9.).

10.6.7. Obsah vzdělávání, předměty

Současná situace

Učební dokumenty pro speciální vzdělávání připravuje Výzkumný ústav pedagogický v Praze (předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání všeobecné, střední vzdělávání v praktické škole) a Národní ústav odborného vzdělávání (střední odborné vzdělávání)..

Speciální školy se zapojují výrazněji než dříve do vývoje a ověřování nových metod postupů, spolupracují na přípravě pedagogických dokumentů a učebních materiálů, poskytují poradenskou podporu školám hlavního proudu vzdělávání, zapojují se do programů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, stávají se "centry integrované podpory" – centry, ve kterých se soustřeďují poznatky, metody a technologie pro využívání v rámci integrovaného a inkluzívního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžném proudu vzdělávání. Z nich jsou tyto poznatky šířeny a poskytovány školám hlavního proudu vzdělávání.

Přechod na výuku podle rámcových vzdělávacích programů

Probíhající konvergence běžného a speciálního vzdělávání má oporu v kurikulární reformě. (školský zákon přijatý v roce 2004 zavedl novou podobu kurikulárních dokumentů, systém rámcových vzdělávacích programů (RVP) a školních vzdělávacích programů (ŠVP). RVP jsou celostátně platné a vzdělávají se podle nich i žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (viz 10.2. – více o RVP viz kapitoly 4.2., 4.10. a 5.2.). Reforma předpokládá zásadní proměnu procesu vzdělávání. Důraz je kladen na individualizaci a diferenciaci pedagogických přístupů, na individualizaci uspokojování vzdělávacích potřeb žáků.

Školy zpracovávají své školní vzdělávací programy podle celostátně platných rámcových vzdělávacích programů zpracovaných pro každý obor vzdělání. Každý rámcový vzdělávací program musí umožňovat modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Na úrovni obsahu jde o přizpůsobení vzdělávacích oborů možnostem žáků, zařazení speciálních vyučovacích předmětů (např. znakového jazyka) a příslušných předmětů speciálně pedagogické péče, např. logopedické péče, řečové výchovy, komunikačních dovedností, prostorové orientace a samostatného pohybu v případě zrakově postižených, výuky sociálních dovedností apod. Ředitel speciální školy může pro žáky se zdravotním postižením zajistit léčebně preventivní a rehabilitační péči.

Vzdělávání předškolních dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně dětí v přípravných třídách základních škol a speciálních mateřských škol) se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Rámcové cíle a záměry vzdělávání jsou společné pro všechny děti. Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách s upraveným vzdělávacím programem se uskutečňuje na základě školních vzdělávacích programů upravených podle speciálních potřeb dětí. Důležitou podmínkou úspěšnosti předškolního vzdělávání všech dětí se speciálnímu vzdělávacími potřebami – bez ohledu na to, zda je dítě integrováno v běžné škole, či ne – je nejen volba vhodných vzdělávacích metod a prostředků, ale i uplatňování vysoce profesionálních postojů pedagogů i ostatních pracovníků, kteří se na péči o dítě a jeho vzdělávání podílejí. Při vzdělávání dětí spolupracuje pedagog s dalšími odborníky, využívá služeb školských poradenských zařízení (speciálních pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden). Více o RVP PV pojednává kapitola 3.10..

Vzdělávacím programem základních škol pro zrakově postižené, sluchově postižené, tělesně postižené a pro žáky s vadami řeči je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – RVP ZV (podrobněji o něm pojednává kapitola 4.10.1.). V roce 2008/09 se podle RVP ZV povinně postupuje v 1. a 2. a 6. a 7. ročnících základních škol. Postupně se podle nových kurikulárních dokumentů bude vyučovat ve všech ročnících základních škol. Kapitola 8 RVP ZV stanovuje podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, školní vzdělávací program musí být koncipován s ohledem na jejich vzdělávací potřeby. Základní obsah vzdělávání je doplněn o výuku předmětů speciálně pedagogické péče – o logopedickou péči, prostorovou orientaci a samostatný pohyb zrakově postižených, zdravotní tělesnou výchovu, ovládání a využívání specifických IKT apod.

Neslyšícím se zajišťuje právo na vzdělávání s použitím znakové řeči a nevidomým s použitím Braillova písma.

Ve školách pro zrakově postižené se vyučuje podle potřeb žáků dvojí technice čtení a psaní.

Žákům, kteří nemohou komunikovat mluvenou řečí, se zajišťuje vzdělávání prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.

Vzdělávání hluchoslepých žáků se realizuje s využitím náhradních způsobů komunikace – znakové řeči v taktilní podobě.

RVP ZV je výchozím dokumentem i pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, tj. pro žáky, s IQ méně než 70. Vzdělávání se uskutečňuje podle Přílohy RVP ZV upravené pro žáky s lehkým mentálním postižením, a to jak v případě žáků zařazených v základní škole praktické (dříve zvláštní škole), tak žáků individuálně či skupinově integrovaných v běžné škole. Příloha stanovuje zvlášť klíčové kompetence,

vzdělávací cíle a učivo. Od hlavní části RVP ZV se liší především nižší dotací na výuku cizích jazyků (4 hod.) a výrazně vyšší dotací na vzdělávací oblast Člověk a svět práce. Ve školním roce 2008/09 probíhá výuka podle této přílohy v 1.a 2. a 6. a 7. ročnících. Výuka v ostatních ročnících probíhá podle dobíhajícího Vzdělávacího programu zvláštní školy.

Pro vzdělávání žáků se středním a těžkým stupněm mentálního postižení byl v roce 2008 zpracován a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) schválen samostatný Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální. Zároveň MŠMT podle tohoto rámcového vzdělávacího programu vyhlásilo pilotní ověřování vzdělávání podle školních vzdělávacích programů na základních školách speciálních. V základních školách speciálních (dříve pomocných školách), pro které je tento program určen, se v současné době vyučuje podle platného Vzdělávacího programu pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy, příp. podle Rehabilitačního programu pomocné školy, určeného žákům s nejhlubším mentálním postižením. Podle školních vzdělávacích programů budou základní školy speciální povinně vyučovat v 1. a 6. ročníku od školního roku 2010/11 s postupným přechodem na vzdělávání podle tohoto programu ve všech ročnících školy..

Po ukončení základního vzdělání se mohou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávat na středních školách. Střední školy mohou být samostatně zřizovány pro žáky se zdravotním postižením. Na školách pro zrakově, sluchově a tělesně postižené se výuka řídí vzdělávacími programy pro příslušný obor vzdělávání (vzdělávací programy pro střední školy jsou uvedeny v kapitole 5.13.), které jsou modifikované pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Odborné učiliště poskytuje přípravu na povolání podle vzdělávacích programů oborů středního vzdělání s výučním listem (ISCED 3C), které jsou upraveny podle speciálních vzdělávacích potřeb žáků s lehkým mentálním postižením.

Praktická škola – střední škola pro žáky s těžším mentálním postižením – připravuje žáky podle vzdělávacích programů pro praktickou školu jednoletou a praktickou školu dvouletou. Žáci jsou obvykle absolventy základní školy speciální, a mají tedy základy vzdělání. Vzdělávání v praktické škole umožňuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami plynoucími ze snížené úrovně jejich rozumových schopností a žákům s více vadami:

- doplnit a rozšířit si všeobecného vzdělání dosažené v průběhu plnění povinné školní docházky;
- a osvojit si vědomosti a dovednosti potřebné k výkonu konkrétních jednoduchých činností v různých profesních oblastech i v každodenním životě.

Účelem je výrazné posílení předpokladů integrace žáka do společnosti, v čemž především spočívá hlavní cíl vzdělávání žáků s mentálním postižením. Výzkumný ústav pedagogický v Praze připravuje a ověřuje RVP pro praktickou školu (RVP Praktická škola jednoletá a Praktická škola dvouletá). V současné době vytváří pilotní školy ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým své ŠVP. Od září 2009 by mělo být na všech praktických školách zahájeno dvouleté období tvorby ŠVP.

Aktualizované učební plány vzdělávacích programů pro vzdělávání žáků s mentálním postižením

Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Učební dokumenty Praktická škola dvouletá

Učební dokumenty Praktická škola jednoletá

Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy

Vzdělávací program zvláštní školy

Národní ústav odborného vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Zákon o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

10.6.8. Vyučovací metody a didaktické materiály

Speciální vzdělávání kombinuje speciálně pedagogické postupy s modifikovanými metodami používanými v běžném školství. Speciálně pedagogické postupy se zaměřují na posílení osobnostního rozvoje žáků a na výuku specifických dovedností a potřebných kompetencí žáků se záměrem napomoci jejich úspěšné společenské integraci a pracovnímu uplatnění a posílit jejich motivaci k celoživotnímu učení.

Netradiční a alternativní metody nacházejí své uplatnění zejména při rozvíjení komunikace, rozumových schopností, orientačních dovedností a při zlepšování celkové sociální komunikace dětí.

Při vzdělávání žáků se zdravotním postižením mohou školy využívat speciální učebnice a další speciální učební materiály (videa, pracovní sešity, pracovní listy apod.), které jsou upraveny pro potřeby vzdělávání těchto žáků. Jde o učebnice se specifickou grafickou úpravou, obsahovou úpravou, tištěné v Braillově hmatovém písmu, multimediální učebnice apod. Ve třídě školy určené pro žáky s těžkým zdravotním postižením mohou souběžně působit až tři pedagogičtí pracovníci, z nichž jeden je asistent pedagoga. Ve třídě, ve které se vzdělává žák se zdravotním postižením, může působit také osobní asistent žáka, který není zaměstnancem školy, ale je pracovníkem v sociálních službách. Tendence směřují k sloučení činností osobního asistenta s činností asistenta pedagoga.

Používání informačních a komunikačních technologií je věnována zvýšená pozornost, školy jsou kromě komunikačních technologií využívaných běžnou populací vybavovány speciálními informačními technologiemi, speciálním HW i SW pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Příprava učitelů vzdělávajících žáky ve školách či třídách samostatně zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je uvedena v kap. 8.1.4.6. a 8.1.6.5..

10.6.9. Postup

Postup žáků probíhá na základě jejich hodnocení.

Hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami probíhá analogicky jako v běžných mateřských školách (viz 3.12.), základních školách (viz 4.12.) a středních školách (viz 5.15.). Při hodnocení se přihlíží k charakteru postižení nebo znevýhodnění. Při hodnocení na vysvědčení na základních i středních školách lze použít klasifikaci, slovní hodnocení nebo kombinaci obou způsobů. O způsobu hodnocení rozhoduje ředitel školy se souhlasem školské rady. U žáka s vývojovou poruchou učení rozhodne ředitel školy o použití slovního hodnocení na základě žádosti zákonného zástupce žáka. Výsledky vzdělávání žáka v základní škole speciální se hodnotí slovně vždy.

Postup do vyššího ročníku je stanoven stejnými pravidly jako na školách běžných (viz 4.13. a 5.16.). Nově upravil školský zákon postup pro mimořádně nadané žáky (viz 10.5.3.).

V průběhu vzdělávaní může dojít u dítěte nebo žáka ke změně charakteru jeho vzdělávacích potřeb (viz 10.6.4.). V případě přeřazení žáka do jiného vzdělávacího programu zařadí ředitel školy žáka do ročníku, který odpovídá dosaženým znalostem a dovednostem žáka.

Vyhláška MŠMT o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

10.6.10. Poradenství, vztah mezi vzděláním a zaměstnáním

Poradenství má v péči o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami mimořádně významnou roli, která vzrůstá v případě, že jsou zařazeni do škol hlavního proudu. Z tohoto důvodu jsou informace o poradenství vyčleněny do subkapitoly 10.6.10.1., o vztazích mezi vzděláním a zaměstnání pojednává subkapitola 10.6.10.2..

10.6.10.1. Poradenství

Poradenství ve školství (po úroveň vysokých škol) zahrnuje služby zaměřené na podporu výchovy, vzdělávání a kariérového rozhodování dětí, žáků a studentů (dále jen "žáci"). Tyto služby jsou poskytovány žákům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením.

Metodologické a teoretické zázemí poradenství tvoří Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, který plní i koordinační roli a roli v oblasti dalšího vzdělávání poradenských pracovníků, a katedry psychologie a speciální pedagogiky vysokých škol. Informační a metodologické zázemí i přímé služby v oblasti kariérového poradenství poskytuje také Národní ústav odborného vzdělávání, který v této oblasti spolupracuje se správou služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí (blíže viz v 5.18.).

Poradenské služby zajišťují

- školy,
- školská poradenská zařízení, jimiž jsou pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum.

Ve stanovených případech participují na poskytování poradenských služeb i diagnostické ústavy (školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy) a střediska výchovné péče (školská zařízení pro výkon preventivně výchovné péče).

Školy

Školy zajišťují poradenské služby zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli a učiteli výchov. Nové školské předpisy umožnily školám zajišťovat poradenské služby i školním psychologem a/nebo školním speciálním pedagogem.

Poradenství ve škole předpokládá úzkou a týmovou spolupráci poradenských pracovníků s pedagogickými pracovníky školy. Pedagogičtí pracovníci jsou v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků připravováni k řešení možných výchovných problémů a krizových situací. Smyslem poradenství ve školách je podpořit školní úspěšnost žáků, operativně řešit situace související s integrací/inkluzí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, problémy spojené s výskytem sociálně nežádoucích jevů, zejména zneužívání návykových látek, agresivity či šikany.

Rozsah poradenských služeb ve škole se zpravidla odvíjí od počtu žáků školy a jejich vzdělávacích potřeb. Podrobněji je poradenství zajišťované školou zpracováno v kap. 4.15..

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny jsou školská poradenská zařízení zřizovaná kraji, popř. jinými právnickými nebo fyzickými osobami (poradny církevní a soukromé), přičemž v každém okrese působí nejméně jedno pracoviště.

Služby poraden zajišťují psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci. Individuální nebo skupinová práce těchto odborníků s žáky, jejich zákonnými zástupci a pedagogy zahrnuje činnosti diagnostické, intervenční, metodické a informační. Je realizována ambulantně na pracovišti poradny a návštěvami odborníků poradny ve školách a školských zařízeních. Poradna zejména:

- zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní odborný posudek; doporučuje zákonným zástupcům a řediteli školy zařazení žáka do příslušné školy a třídy a vhodnou formu jeho vzdělávání; spolupracuje při přijímání žáků do škol; provádí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření při zařazení žáků do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy,
- zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, a vypracovává odborné posudky a návrhy opatření pro školy a školská zařízení na základě výsledků psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky;
- poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo rizikem v osobnostním nebo sociálním vývoji,
- poskytuje poradenské služby zaměřené na vyjasňování osobních, zejména kariérových perspektiv žáků,
- poskytuje metodickou pomoc a konzultace školám, a to i v oblasti identifikace mimořádného nadání a péče o nadané žáky; metodici péče o nadané jsou ve všech krajích, jejich činnost koordinuje Institut pedagogicko-psychologického poradenství,
- zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů ve školách.

V oblasti kariérového/profesního poradenství poradny spolupracují s úřady práce (viz 7.3.2.).

Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra jsou zřizována převážně při speciálních školách a jejich úkolem je poskytovat poradenské služby, podpůrnou péči a odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace žákům se zdravotním postižením, případně zdravotním znevýhodněním, jejich zákonným zástupcům a pedagogům, kteří s těmito žáky pracují. Odborné týmy center tvoří speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci, podle druhu a stupně zdravotního postižení klientů jednotlivých center mohou být tyto týmy doplňovány dalšími odbornými pracovníky. Činnost center se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami odborníků ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách a zařízeních pečujících o žáky se zdravotním postižením.

Speciálně pedagogické centrum zejména:

- zjišťuje speciální připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a speciální vzdělávací potřeby žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení či přeřazení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření,
- zajišťuje speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a žáky se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni, a pro žáky s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří nemohou docházet do školy; těm pomáhá mnoha způsoby, mj. zapůjčováním odborné literatury nebo rehabilitačních a kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků,
- vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenství a pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro rozvíjení schopností těchto žáků a na jejich začleňování do společnosti,
- poskytuje poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům,

- poskytuje metodickou podporu školám, které vzdělávají žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav provádí při diagnostickém pobytu speciálně pedagogická a psychologická vyšetření dětí, jimž byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, nebo dětí, o jejichž umístění do diagnostického ústavu pro účely odborného vyšetření a návrhu řešení z důvodu poruch jejich chování požádali rodiče/osoby odpovědné za jejich výchovu (na základě smlouvy mezi ústavem a zákonným zástupcem dítěte či zletilým).

Střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči nezletilým s rizikem či projevy sociálně nežádoucího chování, pokud nejsou důvody pro ústavní nebo ochrannou výchovu, realizují prevenci sociálně patologických jevů, participují na vzdělávání dětí a mládeže s poruchami chování, poskytují první odbornou pomoc dětem experimentujícím s drogou, jejich rodičům a pedagogickým pracovníkům, provádějí speciálně pedagogické a psychologické vyšetření žáků se specifickými i nespecifickými poruchami chování a žáků ohrožených negativními společenskými jevy. Jejich základní činnost je ambulantní; vedle toho většina z nich poskytuje klientům internátní péči, některá střediska mají i krizová lůžka a provozují telefonické linky důvěry.

Poradenské služby mohou poskytovat také asociace, které se zabývají různými oblastmi speciálního vzdělávání.

Asociace logopedů ve školství

Asociace náhradní výchovy

Asociace organizací neslyšících a nedoslýchavých a jejich přátel ASNEP

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR

Logopedická společnost M. Sováka

Národní rada osob se zdravotním postižením

Sdružení pro pomoc mentálně postiženým ČR

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

Příkaz č. 14 744/2007-24 Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 21/2007 k činnosti středisek výchovné péče

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška MŠMT, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče

10.6.10.2. Vztah mezi vzděláním a zaměstnáním

Profesní příprava žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně struktury oborů je obdobná jako u běžné populace, se zachováním speciálněpedagogické podpory plynoucí ze speciálních vzdělávacích potřeb žáků.

Kariérní poradenství je poskytováno obdobně jako u ostatních žáků (viz 5.18.) (v rámci projektu VIP Kariéra byla věnována též pozornost oblasti zkvalitnění informačních služeb žáků se zdravotním a jiným znevýhodněním), na profesním poradenství pro zdravotně postižené se podílejí i speciálně pedagogická centra (viz 10.6.10.1.)

Při uplatnění na trhu práce jsou podle zákona o zaměstnanosti zvýhodňovány jak osoby se zdravotním postižením (prostřednictvím početních kvót pracovníků se zdravotním postižením, které jsou stanoveny pro zaměstnavatele), tak jejich zaměstnavatelé (prostřednictvím daňových úlev). Míra uplatnění zdravotně postižených absolventů škol je do značné míry individuální záležitostí. Někteří absolventi jsou velmi úspěšní: např. převážná většina absolventů konzervatoře pro mládež s vadami zraku vyučuje na základních uměleckých školách. Další postižení úspěšně samostatně podnikají.

Celková situace v oblasti zaměstnávání osob s postižením je ovlivněna situací na trhu práce a strukturou pracovních míst. V souvislosti s transformací ekonomiky radikálně poklesla nabídka pracovních míst vyžadujících málo kvalifikovanou práci, na něž v minulosti přecházela velká většina absolventů středních škol pro žáky s mentálním postižením. Nezaměstnanost absolventů oborů určených lehce mentálně postiženým žákům je výrazně vyšší, než u absolventů jiných oborů (viz 5.18.).

Přechod mládeže s těžším či kombinovaným postižením z profesní přípravy na trh práce se jeví jako nejproblémovější oblast péče o postižené. Situace je zejména složitá v oblasti zaměstnávání osob s mentálním postižením. Tito mladiství jsou zpravidla vedeni jako dlouhodobě nezaměstnaní, případně získají v souvislosti se svým postižením důchod a často zůstávají v sociální síti.

V současné době se rozšiřuje okruh doškolovacích a rekvalifikačních kursů pořádaných školami a dalšími vzdělávacími institucemi, které umožňují absolventům upevnit si a získat potřebné kompetence pro výkon určitých pracovních činností. Absolventi se zdravotním postižením, kteří nezískají uplatnění na otevřeném trhu práce, mají možnost pracovat v chráněných dílnách nebo v chráněných pracovištích (provozovaných obvykle neziskovými organizacemi).

V rámci zařízení sociálních služeb se buduje síť denních sociálních zařízení a stacionářů, které poskytují celou řadu služeb a další vzdělávání klientům s postižením s možnostmi uplatnění v chráněných dílnách, rozšiřuje se okruh moderních a cílených sociálních služeb, zejména služeb asistentů pracovních a asistentů osobních, jejichž činnost napomáhá lepšímu přístupu k zaměstnání osobám se zdravotním postižením. Institucionalizovaná ústavní péče je další volbou pro klienty s velkou závislostí na sociálních službách. Tendence je okruh klientů v institucionalizované péči redukovat a využívat systému podpory a mobilních odlehčovacích sociálních služeb, které umožní pečující osobě nezbytný odpočinek.

Zákon o sociálních službách

Zákon o zaměstnanosti

10.6.11. Certifikace

Certifikace vzdělávání žáků se zdravotním postižením, a to jak integrovaných v základních a středních školách, tak vzdělávaných v samostatných třídách či školách, je shodná s certifikací ostatních žáků příslušného vzdělávacího stupně (viz 4.14., 5.17., 6.15.).

Výjimku činí absolventi základních škol speciálních, kteří nezískávají základní vzdělání (ISCED 2A), ale základy vzdělání (ISCED 2C). Po ukončení povinné školní docházky mohou pokračovat v získávání základního vzdělání v kursech pro získání základního vzdělání, nebo mohou pokračovat v dalším vzdělávání v odborném učilišti nebo v praktické škole.

Žáci s těžším mentálním postižením, kteří se připravují ve třídách přípravného stupně základní školy speciální (s délkou přípravy na vzdělávání od 1 do 3 let), získávají osvědčení o docházce do daného ročníku přípravného stupně. Tato příprava není součástí povinné školní docházky.

Příprava v oborech odborné školy se ukončuje, tak jako v ostatních oborech středního vzdělání s výučním listem (ISCED 3C), závěrečnou zkouškou (viz 5.17.3.).

Příprava v praktické škole se ukončuje úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky (viz 5.17.4.). Absolventi získávají střední vzdělání (ISCED 2C).

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

10.6.12. Soukromé školy

Historický vývoj soukromých škol viz 5.19.1..

Soukromé speciální školy vznikaly po roce 1989 často z iniciativy rodičů dětí s těžkými nebo kombinovanými formami zdravotního postižení. Progresivními formami práce a užší vazbou na zdravotnická zařízení a zařízení resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (stacionáře, chráněné dílny, chráněná pracoviště) představují významnou alternativu veřejných speciálních škol.

Soukromé školy co do počtu převažují nad církevními (viz 2.9.2.).

Financování soukromých a církevních škol viz 5.19.3..

Vysoké nároky na vybavení jsou často řešeny sponzorováním.

10.7. Zvláštní opatření pro děti přistěhovalců

Postavení cizinců, tj. osob, které nejsou státními občany České republiky, upravuje obecně cizinecký zákon. Česká legislativa dále rozlišuje termíny žadatel o udělení mezinárodní ochrany, osoba požívající doplňkové ochrany a azylant (postavení těchto osob upravuje zákon o azylu). Děti těchto cizinců jsou podle školského zákona posuzovány jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Směrnice Rady 2001/55/ES uvádí ještě další kategorii cizinců, tj. osoby požívající dočasné ochrany. Počty cizinců v ČR jsou ve srovnání se západní Evropou malé (počty cizinců ve školském systému žáků – viz 11.7.).

Vzdělávání cizinců je od 1. 1. 2008 upraveno školským zákonem takto:

Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.

Osoby, které nejsou občany Evropské unie, mají přístup:

- základnímu vzdělávání za stejných podmínek, jako občané Evropské unie, včetně ústavní a ochranné výchovy, pokud pobývají na území České republiky,
- ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře,
- ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají oprávněně na území České republiky,
- k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám, pokud mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů, popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany,
- rovný přístup k terciárnímu vzdělání je dán zákony a platí i pro národnostní menšiny a pro cizince.

V prosinci 2000 byla usnesením Vlády ČR přijata Koncepce integrace cizinců na území ČR. Konkretizuje opatření na podporu integrace cizinců, určuje cílovou skupinu k níž opatření směřují, formuluje úkoly jednotlivých ministerstev a dalších orgánů a institucí v oblasti integrace cizinců. Koncepce je zaměřena na cizince z třetích zemí s dlouhodobým či trvalým pobytem na území ČR. Koordinační role při realizaci koncepce je svěřena Ministerstvu práce a sociálních věcí.

Na pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany při zajištění jejich začlenění do společnosti byl vytvořen Státní integrační program. V oblasti vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka jej realizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy formou bezplatného jazykového kursu (viz 7.10.3.).

Dětem, které plní povinnou školní docházku na území České republiky a jejichž rodiče jsou státními příslušníky jiného členského státu EU, zajistí krajský úřad bezplatnou výuku českého jazyka, podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporuje také výuku jejich vlastního mateřského jazyka a kultury země původu. Krajský úřad zajistí odbornou přípravu pedagogických pracovníků pro tuto činnost.

Do jazykové přípravy žáků lze žáka zařadit kdykoliv během období školního vyučování na základě žádosti zákonného zástupce žáka podanou řediteli školy. Žák je zařazen nejpozději do 30 dnů od podání žádosti.

Třída pro jazykovou přípravu má nejvýše 10 žáků. Celková délka jazykové přípravy je nejméně 70 vyučovacích hodin po dobu nejvýše 6 měsíců školního vyučování. Obsah a metody výuky zohledňují potřeby jednotlivých žáků. V zásadě je obsah určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru Cizí jazyk v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Po absolvování výuky ve třídě pro jazykovou přípravu získá žák osvědčení.

Obecně se při zařazení dětí cizích státních příslušníků do školy přihlíží k úrovni předchozího vzdělání, ke znalosti českého jazyka a k věku žáků.

Při hodnocení žáků, kteří nejsou státními občany ČR a plní v České republice povinnou školní docházku, se k této skutečnosti (znalosti českého jazyka) přihlíží. Vždy se k ní přihlíží při hodnocení výsledků v českém jazyce a literatuře po tři po sobě jdoucí pololetí po zahájení docházky do české školy.

Pokud cizinci získali předchozí vzdělání v zahraničí, promíjí se jim při přijímacím řízení ke vzdělávání na střední nebo vyšší odborné škole přijímací zkouška z českého jazyka. Jeho znalost nezbytná pro vzdělávání se ověří rozhovorem.

Děti žadatelů o mezinárodní ochranu zpravidla docházejí do škol, které jsou v místě azylových pobytových zařízeních. V předškolním věku a v době mimo školní výuku mají k dispozici tzv. dětská centra, která jsou součástí azylových zařízení a slouží částečně jako mateřská škola.

Novým jevem jsou děti cizích státních příslušníků bez doprovodu. V roce 2006 byla vypracována a schválena Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu. Bylo otevřeno nové diagnostické a pobytové zařízení – Zařízení pro děti-cizince.

V rámci Koncepce integrace cizinců na území České republiky a na základě Aktualizovaného plánu integrační politiky MŠMT na období 2004–2006 vyhlašuje každoročně Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy tematické oblasti projektů, na něž jsou na základě příslušných usnesení vlády poskytovány finanční prostředky. Jsou to:

- Projekty k podpoře multikulturní výchovy dětí a mládeže;
- Projekty na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka;
- Studie zaměřené k problematice vzdělávání migrujících cizinců, uspořádání seminářů ke vzdělávání cizinců.

Cizinci v České republice

Program na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců

Programy na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy

Rozvojový program bezplatné přípravy začlenění do základního vzdělávání dětí osob se státní příslušností jiného členského státu EU

Rozvojový program zajištění podmínek základního vzdělávání žáků s postavením azylant

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra

Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty

Zákon o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a změně některých zákonů

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

10.8. Statistiky

V podkapitolách jsou uvedena data o zastoupení dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v populaci, o jejich integraci do běžného vzdělávání i o vzdělávání odděleném, a o počtech poradenských zařízení. Dále jsou zde údaje o počtech cizinců.

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08

Ústav pro informace ve vzdělávání

10.8.1. Zastoupení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školské populaci

Zastoupení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školské populaci – žáci mateřských, základních a středních škol

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Populace 3–18 let[1)]	1 727 550	1 693 245	1 664 841	1 644 445
Počet žáků individuálně integrovaných v běžných školách	51 235	46 075	42 497	41 201
- podíl těchto žáků na populaci 3–18 let	3,0	2,7	2,6	2,5
Počet žáků ve speciálních třídách běžných škol	13 534	12 642	19 357	17 963
- podíl těchto žáků na populaci 3–18 let	0,8	0,75	1,14	1,1
Počet žáků škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami[2)]	57 727	55 491	44 777	43 699
- podíl těchto žáků na populaci 3–18 let v %	3,3	3,3	2,7	2,7

Pramen: ÚIV

[1)] K 31.12.daného roku.

[2)] Včetně žáků bez postižení.

10.8.2. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami integrovaní ve školách hlavního proudu

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami integrovaní ve školách hlavního proudu (mateřské, základní a střední školy)

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Celkem integrovaných žáků[1)]	64 769	58 717	61 854	59 164
- individuálně	51 235	46 075	42 497	41 201
- ve speciálních třídách běžných škol	13 534	12 642	19 357	17 963
Mateřské školy				
- individuálně	1 515	1 591	1 683	1 693
- ve speciálních třídách běžných škol	3 706	3 821	3 879	3 998
Základní školy				
- individuálně	45 556	39 982	36 085	34 350
- ve speciálních třídách běžných škol	9 806	8 574	8 961	7 951
Střední školy[1)]				
- individuálně[1)]	4 164	4 502	4 729	5 158
- ve speciálních třídách běžných škol[1)]	22	247	6 517	6 014

Pramen: ÚIV

[1)] U středních škol je započtena pouze denní forma vzdělávání.

10.8.3. Školy samostatně zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáci vzdělávaní ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle úrovně vzdělávání (včetně žáků bez postižení)

	2006/2007	2007/2008	2008/09
Počet žáků celkem	55 491	44 777	43 699
z toho:			
Mateřské školy	3 402	3 249	3 226
Základní školy	34 264	32 030	31 393
Střední školy poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou[1)]	867	868	863
Střední školy poskytující střední vzdělání s výučním listem[1)]	15 212	7 155	6 739
Střední školy poskytující střední vzdělání[1)]	1 746	1 475	1 478

Pramen: ÚIV

[1)] Započítána je pouze denní forma vzdělávání (v ostatních formách se vzdělávání ve středních školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nerealizuje); zahrnuje i postsekundární vzdělávání (nástavbové studium).

10.8.4. Žáci ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle druhu postižení

Žáci ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle druhu postižení (mateřské, základní a střední školy pro žáky se SVP)

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Počet žáků ve školách pro žáky se SVP celkem	57 727	55 491	44 777	43 699
Postižení celkem	53 669	52 572	42 340	41 061
z toho postižení:				
Mentálně	39 809	38 061	29 164	27 847
Sluchově	1 288	1 259	1 230	1 219
Zrakově	880	943	863	772
Vadami řeči	2 312	2 566	2 367	2 462
Tělesně	1 196	970	870	768
Více vadami	4 970	4 869	4 948	5 099
Vývojovými poruchami	2 579	3 170	2 080	1 953
Autismem	635	734	818	941

Pramen: ÚIV

Pozn.: U středních škol je započítána pouze denní forma vzdělávání (v ostatních formách se vzdělávání ve středních školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nerealizuje).

10.8.5. Zastoupení cizinců v mateřských a základních školách

Zastoupení cizinců v mateřských a základních školách 2008/2009

	Mateřské školy				Základní školy			
	Děti/žáci	% z celku	Cizinci		Děti/žáci	% z celku	Cizinci	
			S trvalým pobytem	Azylanti[1)]			S trvalým pobytem	Azylanti[1)]
Celkem	301 620		3 228	63	816 015		10 878	419
Česká republika	298 085	98,8	0	0	802 432	98,3	0	0
Cizinci celkem	3 535	1,2	3 228	63	13 583	1,7	10 878	419
Ze zemí EU	878	0,3	748	0	3691	0,5	2 752	0
z toho Slovensko	558	0,2	471	0	2 729	0,3	1 964	0
Z ostatních evropských zemí	1 174	0,4	1 080	35	4 945	0,6	3 960	215
Z ostatních zemí	1 483	0,5	1 400	28	4 947	0,6	4 166	204

Pramen: ÚIV

[1)] Azylanti a žadatelé o azyl.

Poznámka: Děti bez povolení k pobytu jsou zahrnuty v celkovém údaji.

10.8.6. Ústavní výchova

Zařízení ústavní a ochranné výchovy a děti v nich umístěné (2008/2009)

	Celkem	Dětský domov	Dětský domov se školou	Výchovný ústav	Diagnostický ústav
Počet ústavů	232	155	29	34	14
Počet dětí	7 820	4 739	742	1 546	793
- před zahájením PŠD[1)]	462	409	1	34	18
- plnící PŠD[1)]	4 131	2 985	667	56	423
…z toho mladší 15 let	3 252	2 445	435	39	333
- po ukončení PŠD[1)]	3 227	1 345	74	1 456	352
…z toho na SŠ v ústavu	1005	105	1	899	0
…z toho na SŠ mimo ústav	1 574	1 152	45	290	87
…z toho na VOŠ/VŠ	41	40	1	0	0
…z toho ostatní[2)]	607	48	27	267	265
Postižené děti	3 869	2 092	584	794	399
v % z celkového počtu dětí					
…z toho s mentálním postižením	1 849	1 312	191	252	94
…z toho s vývojovými poruchami[3)]	1 452	308	383	482	279
Počet dětí na ústav	33,7	30,6	25,6	45,5	56,6
Počet ložnic	2 599	1 509	318	579	193
Počet dětí na ložnici	3,0	3,1	2,3	2,7	4,1
Počet skupin	-	632	123	184	76
Počet dětí na skupinu	-	7,5	6,0	8,4	10,4

[1)] PŠD – povinná školní docházka

[2)] V pracovním poměru, v rekvalifikačním kursu, umístění v diagnostické třídě ústavu a nezařazení.

[3)] Jde o poruchy učení a chování včetně závažných a extrémních poruch chování (děti s extrémními a závažnými poruchami chování nejsou umístěny v běžných dětských domovech).

10.8.7. Poradenská zařízení

Počty poradenských zařízení

	2001/02	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Pedagogicko-psychologické poradny	93	70	59	54	54	54
Speciálně pedagogická centra	103	100	100	100	100	98

Pramen: ÚIV

Pozn.: Je uveden počet poraden a počet center bez odloučených pracovišť.

11. EVROPSKÁ A MEZINÁRODNÍ DIMENZE VE VZDĚLÁVÁNÍ

Spolupráce v rámci Evropy a evropská dimenze se v české společnosti a konkrétně na českých školách začala v širší míře uplatňovat po roce 1989, kdy došlo k zásadním společensko-politickým změnám. Velký význam mělo podepsání asociační dohody mezi tehdejší ČSFR a EU v roce 1991. Stále sílící evropská orientace vyvrcholila v roce 1996, kdy Česká republika podala žádost o vstup do Evropské unie. Pro oblast vzdělávání byl velmi důležitý Dodatkový protokol k Evropské dohodě, který umožnil zapojení České republiky do vzdělávacích programů Evropských společenství v roce 1995, nejprve v rámci přípravného období, od r. 1997 jako plného člena. Referendum ke vstupu do Evropské unie v červnu 2003 umožnilo dokončit celý proces přistoupení k EU, Česká republika se stala členem Evropské unie v roce 2004. Dalším významným rokem je rok 2009, kdy v prvním pololetí Česká republika zastává předsednictví Rady Evropské unie. Tento politický proces a jeho odraz ve vzdělávací politice je podrobněji popsán v podkapitolách 11.3. Národní politické principy / zvláštní legislativní rámec a 11.4. Národní programy a aktivity. Zařazení evropské dimenze do vzdělávacích a studijních programů jednotlivých vzdělávacích úrovní je věnována podkapitola 11.5.. Podkapitola 11.6. obsahuje informace o mobilitě žáků, studentů, učitelů a akademických pracovníků. Podkapitola 11.1. poskytuje podrobnější přehled o historii mezinárodní spolupráce a podkapitola 11.2. o probíhajících diskusích.

11.1. Historický přehled

Od počátku samostatného Československého státu (1918) se uskutečňovala mezinárodní spolupráce na smluvním základě. Bylo uzavřeno mnoho bilaterálních kulturních dohod. Na jejich základě čeští žáci i studenti studovali na zahraničních školách a čeští pedagogové rovněž působili v zahraničí. Do Československa naopak přijížděli studovat zahraniční studenti a na školách působili zahraniční odborníci. V některých případech byla založena tradice, která přetrvává až do současnosti. Příkladem může být spolupráce s Francií na přípravě českých středoškoláků na lyceu v Dijonu. Po 2. světové válce a zvláště od r. 1948 byla mezinárodní spolupráce orientována především na lidově demokratické a socialistické státy. V omezené míře existovaly také možnosti studia na školách v kapitalistických státech (Francie, Itálie, USA).

Evropský prostor se pro Československo otevřel v listopadu 1989. V Programovém prohlášení Občanského fóra je vyjádřeno úsilí, aby tato země zaujala důstojné místo v Evropě, a snaha o začlenění do evropské integrace a o realizaci ideje evropského domu. Diplomatické a politické aktivity Československa od roku 1990 vedly k rychlé reorientaci na evropské struktury. Přistoupení k Evropské kulturní úmluvě v roce 1990 umožnilo Československu zúčastňovat se aktivit Rady Evropy v oblasti vzdělávání mládeže, sportu a uměleckého školství. Asociační dohoda mezi ČSFR a EU byla podepsána v prosinci 1991.

Po vzniku České republiky (1. 1. 1993) se evropská orientace dále rychle rozvíjela. V červnu 1993 byla asociační dohoda rozdělena na dvě: na dohodu pro Českou republiku a dohodu pro Slovenskou republiku, která vstoupila v platnost v únoru 1995. 17. 1. 1996 Česká republika podala žádost o členství v Evropské unii a 1. května 2004 se stala jejím členem.

Informování o evropských záležitostech

Informovat veřejnost o evropských záležitostech bylo před vstupem ČR do EU součástí komunikační strategie, za niž mělo od roku 1997 odpovědnost Ministerstvo zahraničních věcí. Na základě zkušeností z kampaně před referendem o vstupu do EU, analýz monitorovaného zájmu občanů, jejich informačních potřeb a s přihlédnutím ke zkušenostem ostatních zemí vypracovalo Ministerstvo zahraničních věcí Komunikační strategii České republiky po vstupu do Evropské unie. V květnu 2005 vláda schválila Komunikační strategii pro informování veřejnosti o Smlouvě o Ústavě pro Evropu. Usnesením č. 915 ze dne

13. července 2005 schválila vláda ČR Koncepci informování o evropských záležitostech, na jejímž základě se rozeběhla řada aktivit s cílem zahájit celonárodní debatu o EU a zajistit dlouhodobé informování veřejnosti prostřednictvím vybudování informační infrastruktury (viz 11.3.). Koncepce identifikovala devět tematických okruhů a z nich vybrala čtyři komunikační priority pro rok 2005:

- Členství ČR v EU – dopady členství na oblast ekonomiky, práva a kvality života občanů;

- Debata o budoucnosti Evropy – Smlouva o Ústavě pro Evropu, Lisabonský proces, rozšiřování EU a další témata, která se váží k budoucnosti Evropské unie;

- Rozcestník pro evropské peníze – systém evropských fondů, možnosti jejich čerpání a dosavadní výsledky jejich využití v ČR;

- EU do škol – snaha zpřístupnit informace o EU ve školách.

V prosinci 2005 vláda schválila nová témata na rok 2006. Dvě ze čtyř prioritních témat informování o EU zůstávají: Budoucnost Evropy a projekt EU do škol, nově se však vláda zaměřila na bezpečnostní problematiku. Téma Bezpečná Evropa obsáhlo mimo jiné oblasti připravovaný vstup České republiky do Schengenského systému, Společná zahraniční a bezpečnostní politika či příklady dobré praxe při zavádění evropských modelů policejní práce v ČR.

Pro rok 2007 byly stanoveny následující cíle a komunikační priority:

- Členství ČR v EU – v rámci této priority byla prezentována dílčí témata jako např. nadcházející předsednictví ČR v Radě EU, vstup do schengenského systému, přínosy a náklady členství ČR v EU, zavedení eura a EU do škol.
- Čerpání peněz evropských fondů a programů – byl spuštěn Rozcestník pro evropské peníze (www.strukturalni-fondy.cz) o podobě strukturálních fondů, komunitárních programů, finančních mechanismů EHP/Norska, finanční pomoci Švýcarska a zahraniční pomoci EU.
- Budoucnost Evropy – mezi dílčí témata patřila debata o budoucnosti Evropy, předsednictví členských zemí v Radě EU a jeho vývoj, reforma institucí a politik, evropská bezpečnost, energetická bezpečnost EU, další rozšiřování EU, Lisabonská strategie nebo nový smluvní rámec EU.

Evropské vzdělávací programy

K prvnímu napojení Československa do programů Evropských společenství v oblasti školství došlo v září 1990 prostřednictvím programu PHARE (Poland and Hungary Assistance for the Restructuring of the Economy), který vznikl jako program pomoci Evropského společenství zemím střední a východní Evropy v různých oblastech. V prvních letech to byl především program TEMPUS (Trans-European Co-operation Scheme for Higher Education), v letech 1992–1997 program PHARE-RES (Renewal of Education System – Obnova školského systému) a v letech 1992–1998 program PHARE-VET (Vocational Education and Training – Odborné vzdělávání). Dodatkový protokol k Evropské dohodě o otevření programů Evropských společenství Socrates, Leonardo da Vinci a Mládež pro Evropu (Youth for Europe) asociovaným zemím podepsala Česká republika v roce 1995 (platnost od 1. 2. 1996). Od r. 2000 Česká republika pokračuje i v programech Socrates II, Leonardo II a Mládež, od ledna 2007 v programu Celoživotního učení a v dalších programech (viz 11.4.2.).

Spolupráce zemí střední a východní Evropy s Evropskou unií ve výzkumu a vývoji začala v roce 1991. Na programy PECO (od r. 1992) a COPERNICUS (od r. 1994) navázal program INCO –COPERNICUS, zahájený v závěru r. 1995. Tyto programy slouží k posílení výzkumu a vývoje v zemích střední a východní Evropy a k jejich orientaci na socioekonomické potřeby, což je primárně důležité pro úspěšnou transformaci jejich ekonomik. V roce 1999 došlo k plné asociaci ČR s 5. rámcovým programem EU pro výzkum a vývoj včetně programu EURATOM.

Evropská a mezinárodní dimenze v kurikulárních dokumentech

Výuka poznatků o světě, o Evropě a výchova k mezinárodnímu dorozumění byla běžnou součástí učebních osnov již od vzniku Československé republiky, v průběhu doby byla ale poznamenána politickými a ideologickými okolnostmi. Evropská dimenze v současném pojetí byla zařazena do výuky na všech úrovních vzdělávání po roce 1989, i když formálně byla včleněna do nových oficiálních dokumentů v době jejich vzniku: pro preprimární vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v r. 2001 (viz kap. 11.5.1.), pro povinné vzdělávání do Standardu základního vzdělávání v r. 1995 a 1997 (viz kap. 11.5.2.), pro sekundární všeobecné vzdělávání do Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu v r. 1996 a pro sekundární odborné vzdělávání do Standardu středoškolského odborného vzdělávání v r. 1998 (viz kap. 11.5.3.).

Významným impulsem pro zavedení evropské dimenze byl Národní program rozvoje vzdělávání, tzv. Bílá kniha (2001). Zde byly formulovány následující cíle vztahující se k obsahu vzdělání:

- potřeba komunikovat ve dvou jazycích,
- výchova k toleranci, porozumění a respektu k jiným národům, rasám a kulturám,
- zavedení nových témat: evropská integrace a multikulturní výchova,
- cíle a důvody evropské integrace.

Tyto cíle se plně promítly do kurikulární reformy, která byla zakotvena v nové školském zákoně v platnosti od ledna 2005.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání byl zpracován v roce 2004 (viz kap. 3.10. a 11.5.1.). Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání byl předložen k široké diskusi začátkem roku 2004, schválen v srpnu 2004 (viz kap. 4.10.1. a 11.5.2.). Rámcový vzdělávací program pro gymnázia byl schválen v roce 2007 (viz 5.2. a 11.2.).

National Programme for the Development of Education in the Czech Republic. White Paper

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody zakládající přidružení mezi ČR na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé

11.2. Probíhající diskuse a další vývoj

Evropská a mezinárodní dimenze v kurikulárních dokumentech

V posledních několika letech probíhá kurikulární reforma, jejímž výsledkem budou nové dokumenty pro vzdělávání žáků ve věku od 3 do 19 let. Tyto programy stanoví závazný rámec vzdělávání a vymezí standardní vzdělávací obsah pro danou etapu vzdělávání. Rámcové vzdělávací programy pro předškolní a základní vzdělávání jsou již na školách rozpracovávány do formy školních vzdělávacích programů.

Od roku 2003 se připravoval Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání, který byl schválen v červenci 2007. Na jeho základě školy připravují školní vzdělávací program, podle něhož začnou vyučovat od září 2009 (viz kap. 5.2.). Tento rámcový vzdělávací program navazuje na obsah i strukturu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. I v tomto dokumentu je jako jedno z průřezových témat zařazena Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Navazuje na dosavadní vzdělávací a životní zkušenosti žáků, obohacuje, prohlubuje a systematizuje znalosti o evropských a globálních procesech a posiluje a podporuje hodnotu gymnaziálního vzdělávání. Navržené tematické okruhy: Globalizační a rozvojové procesy, Globální problémy, jejich příčiny a důsledky, Humanitární pomoc a mezinárodní rozvojová spolupráce, Žijeme v Evropě, Vzdělávání v Evropě a ve světě. Evropská dimenze je obsažena rovněž v průřezovém tématu Multikulturní výchova, které se zaměřuje zejména na poznávání a pochopení

kulturních diferencí mezi lidmi nejrůznějšího původu, mezilidské vztahy, interkulturní komunikaci a přizpůsobování se životu v multikulturní společnosti. Zvláštní důraz je kladen na situaci v Evropě.

Rámcové vzdělávací programy se připravují rovněž pro střední odborné vzdělávání. Požadavky na obsah a výsledky vzdělání jsou rozděleny do části všeobecného vzdělávání a do části odborného vzdělávání v příslušném oboru vzdělání. Jedním z průřezových témat, která jsou v současné době považována za společensky významná a prioritní, a proto by měla prolínat celým vzdělávacím programem a vyučovacím procesem, je téma Občan v demokratické společnosti; součástí tohoto tématu je i evropská dimenze.

Mobilita

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol vypracovaný ministerstvem pro období 2006 – 2010 a jeho aktualizace na rok 2009 stanovuje, aby vysoké školy připravily vlastní strategie internacionalizace a z ní vyplývající projekty, které pak mohou být zařazeny do příslušného mezinárodního programu nebo rozvojového projektu.

Vysoké školy se mají zapojovat kromě do programu Erasmus i do dalších vhodných programů Programu celoživotního učení (LLP), které podporují mezinárodní spolupráci, a do programů EU zaměřených na spolupráci se třetími zeměmi.

Vysoké školy mají podporovat nadále mobilitu svých studentů, akademických i administrativních pracovníků, zlepšovat systémy uznávání částí studia i kvalifikací získaných v zahraničí, plně využívat možností kreditového systému ECTS a zvyšovat svoji konkurenceschopnost přijímáním zahraničních studentů a působením zahraničních učitelů. K tomu vytvoří zázemí materiální, technické (včetně přehledných webových stránek) i dostatek vhodných programů (typu „joint/double degree“, studijních programů, které budou vyučovat v cizích jazycích apod.)

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

11.3. Národní politické principy / zvláštní legislativní rámec

Legislativní rámec

Základním východiskem pro uplatňování evropské dimenze v českém školství bylo uzavření Evropské dohody zakládající přidružení mezi Českou republikou na straně jedné a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé (Závěrečný akt v Lucemburku dne 4. října 1993, rozhodnutí Evropské rady a Komise EU číslo 94–910/ECSC, EC, Euratom ze dne 19. prosince 1994 o uzavření výše uvedené Evropské dohody). S Dohodou vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky ji ratifikoval. Dohoda vstoupila v platnost 1. února 1995.

Účast České republiky v programech Společenství byla na období 1997–1999 zajištěna rozhodnutím Rady přidružení ČR – ES dne 30. 9. 1997 (97-655 EC) o přijetí podmínek účasti České republiky v programech Společenství v oblasti přípravy na zaměstnání, mládeže a vzdělávání. Účast v Programech Společenství na období 2000–2006 byla potvrzena Rozhodnutím Rady o přidružení EU–ČR č. 2/2000 ze dne 31. 8. 2000 (programy Socrates II a Leonardo II) a Rozhodnutím Rady o přidružení EU–ČR č. 3/2000 ze dne 16. 10. 2000 (Program Mládež). Česká republika přijala všeobecné podmínky účasti v programech Společenství rozhodnutím Rady přidružení 2/2002 z 27. března 2002.

Komunikační strategie informování o evropských záležitostech se rozvíjela od roku 1997 na základě několika usnesení vlády ČR. Usnesením vlády č. 820 dne 18. července 2007 byla přijata Revize Koncepce informování o evropských záležitostech v ČR a návrh komunikačních priorit vlády na rok 2007. Informuje o stavu realizace Koncepce a navrhuje komunikační priority vlády na rok 2007, tak jak to ukládá usnesení vlády č. 1658 ze dne 21. prosince 2005 ve vztahu k přípravě předsednictví ČR v Radě Evropské unie v roce 2009. Koncepci

informování o evropských záležitostech v ČR a návrh komunikačních priorit vlády na rok 2008 schválil Výbor pro Evropskou unii 9. ledna 2008.

Zásady pro vzdělávání cizinců a pro uznávání zahraničního vzdělání jsou pro úroveň základního středního a vyššího odborného vzdělávání obsaženy ve školském zákoně, pro vysokoškolskou úroveň v zákoně o vysokých školách.

Zapojení do mezinárodních aktivit

Česká republika se připojila k pařížské "Společné deklaraci o harmonizaci výstavby evropského systému vysokého školství" (tzv. Sorbonnská deklarace, 1998), v červnu 1999 Česká republika spolu s 29 evropskými státy podepsala tzv. Boloňskou deklaraci. Jejím cílem je vytvořit evropský prostor pro vysoké školství a zvýšit jeho atraktivitu v celém světě. Mezníky dalšího vývoje se staly konference ministrů. České vysoké školy se do Boloňského procesu zapojily velmi aktivně. Aktuální vývoj v Boloňském i Lisabonském procesu je zahrnut ve stěžejních strategických dokumentech – Koncepci reformy vysokého školství v ČR (2004) a v její Aktualizaci (2005), podrobněji pak v Dlouhodobém záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol pro období 2006–10. Implementace Dlouhodobého záměru je finančně podporována v rámci tzv. rozvojových programů MŠMT (viz 11.6.1.).

Byla restrukturalizována většina studijních programů, od 1. 1. 2006 všichni studenti dostávají Dodatek k diplomu, probíhá diskuse o kreditních systémech (viz 6.13.2.). O Boloňském procesu ministerstvo informuje širokou veřejnost na zvláštních internetových stránkách www.bologna.msmt.cz.

Ze závěrů poslední konference k Boloňskému procesu v Londýně (2007) pro ČR vyplývá, že její prioritou pro další období bude práce na národní soustavě kvalifikací terciárního vzdělávání, která bude v souladu s evropskou, a že na národní úrovni bude implementován navržený model vnějšího hodnocení, které bude vycházet z přijatých standardů. Dále, že připraví strategii pro zlepšení sociálních podmínek studentů a zprávu o podpoře mobility a odstraňování překážek, které jí dosud bránily.

Česká republika se zapojila také do realizace cílů a úkolů Lisabonského procesu. Lisabonský proces začal být podrobněji a soustavněji monitorován od začátku roku 2003. Již koncem roku 2002 se čeští zástupci zapojili do činnosti pracovních skupin Evropské komise. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovává za oblast vzdělávání a výzkum a vývoj podkladové materiály, které blíže specifikují jednotlivé úkoly Lisabonského procesu a mapují stav realizace úkolů vytyčených v těchto oblastech. O průběhu realizace Lisabonského procesu ministerstvo informuje širokou veřejnost na zvláštních internetových stránkách http://www.et2010.cz/. V červnu 2008 se uskutečnila již 6. Lisabonská konference, jejímž téma bylo zaměřeno na implementaci Strategie celoživotního učení. Významným nástrojem pro rozvoj evropské dimenze je program Evropské unie eLearning, do něhož se Česká republika postupně zapojuje. V roce 2002 se Česká republika zapojila do aktivity European Schoolnet.

V roce 2005 se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zaměřilo na účast v programech pomoci ze strukturálních fondů EU, zejména Evropského sociálního fondu, a na jejich efektivní využívání pro potřeby resortu, a to na základě základních dokumentů České republiky pro využívání Evropského sociálního fondu v oblasti vzdělávání a školství v letech 2004–2006, jimiž jsou Operační program Rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ, program pro celou ČR vyjma Prahy) a Jednotný programový dokument pro Cíl 3 regionu NUTS II hl. m. Praha (JPD 3, pouze pro region Praha), které schválila Evropská komise v roce 2004. Na tato podporovaná opatření navazuje v období 2007–2013 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, který byl schválen Evropskou komisí v říjnu 2007.

Česká republika se podílí na práci CEDEFOPu (Evropského střediska pro rozvoj odborného vzdělávání) prostřednictvím sítě ReferNet, která poskytuje přístup k výměně informací z oblasti odborného vzdělávání (www.refernet.cz). Práci sítě řídí Národní konsorcium, které bylo s podporou MŠMT ustaveno v červnu 2004. Pro období 2006–2008 vykonával na základě principu rotace funkci Národního koordinátora v ČR Národní

ústav odborného vzdělávání. Pro období 2009–2010 přebírá tuto funkci Národní vzdělávací fond. Česká republika je zapojena do partnerské sítě pro vzdělávání učitelů TTnet. Tato síť podporuje rozvoj profesionality školitelů, kteří připravují učitele a lektory pracující v odborném vzdělávání na školách a v dalším profesním vzdělávání dospělých.

V oblasti vzájemného uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělávání Česká republika přistoupila k Evropské úmluvě o rovnocennosti dokladů umožňujících přístup na vysoké školy z roku 1953 a podepsala i další na ni navazující úmluvy včetně Úmluvy o uznávání kvalifikací týkajících se vysokoškolského vzdělání v evropském regionu z Lisabonu 1997. Kromě těchto mnohostranných dohod existují ještě zvláštní dvoustranné dohody. Funkci Národního informačního střediska ENIC (European National Information Centre) pro účely Úmluvy o uznávání kvalifikací ve vysokém školství v evropském regionu vykonává Středisko pro ekvivalenci dokladů o vzdělání (Centre for Equivalence of Documents about Education) v Centru pro studium vysokého školství (www.csvs.cz). Součástí Centra je také český NARIC (National Academic Recognition Information Centre), začleněný do sítě NARIC Network, sdružující střediska zemí EU, ESVO a kandidátských zemí. Podrobnosti o síti ENIC–NARIC jsou na adrese http://www.enic-naric.net/.

Česká republika rovněž realizuje Evropskou rámcovou dohodu o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími nebo úřady, kterou přijala Rada Evropy v Madridu 21. května 1980, a dohody uzavřené se sousedními vládami o příhraniční spolupráci. V jejich rámci již vzniklo 13 sdružení (Nisa, Labe, Krušnohoří, Ergensis, Šumava, Glacensis, Tešínské Slezsko, Praděd, Beskydy, Silesia, Bílé Karpaty, Pomoraví, Silva Nortica), která mimo jiné podporují také mezinárodní spolupráci ve školství a vzdělávání.

Česká republika je členem významných mezinárodních organizací.

UNESCO

Československo bylo jedním ze zakládajících členů Organizace spojených národů v roce 1945 a jedním ze zakládajících členů UNESCO v roce 1946. Česká republika se stala členem UNESCO 22. 2. 1993 vzápětí po svém vzniku. Česká komise pro UNESCO byla zřízena usnesením vlády ze dne 1. 6. 1994 jako poradní orgán vlády. Hlavním úkolem komise je zprostředkovávat styk našich institucí a odborníků s UNESCO. O její činnosti a složení viz http://www.mfa.cz.

Jedním z výrazných projektů UNESCO je celosvětový projekt Přidružených škol UNESCO, do kterého se Československo zapojilo v roce 1966, ve větší míře pak od roku 1990. Tyto školy se zaměřují především na ochranu životního prostředí, na péči o kulturní dědictví a na ochranu lidských práv. Informace o činnosti těchto škol v ČR jsou na www.skoly-unesco.cz.

Rada Evropy

Česká republika jako samostatný stát se stala členem Rady Evropy 30. června 1993 a od počátku se aktivně zapojila do různých jejích činností. V oblasti vzdělávání na všech úrovních Česká republika věnovala pozornost především projektům, které Rada Evropy stanovila jako prioritní. Velký důraz byl kladen na výchovu k demokratickému občanství a na jazykovou politiku. V dubnu 1995 Česká republika přistoupila k Dílčí dohodě Rady Evropy o zřízení Evropského střediska pro moderní jazyky ve Štýrském Hradci (European Centre for Modern Languages, Graz) v Rakousku. Úlohou střediska je realizace jazykové politiky v oblasti výuky cizích jazyků a učení se cizím jazyků. Středisko organizuje setkávání odborníků odpovědných za jazykovou politiku, odborníků v oblasti didaktiky a metodiky výuky cizích jazyků, učitelů připravujících učitele, autorů učebnic a dalších odborníků z oblasti cizích jazyků. Česká republika má svého zástupce v Řídící radě, což jí umožňuje výrazně se podílet na tvorbě koncepce aktivit střediska. Čeští odborníci se zúčastňují všech akcí, jichž mají oprávnění se zúčastnit. Podrobné informace o práci střediska včetně obsáhlé dokumentace je možno získat na internetové adrese http://www.ecml.at. Česká republika má své zástupce i v dalších výborech Rady Evropy. Od roku 1995 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy organizuje semináře odborníků z členských států Rady Evropy v oblasti vzdělávání, které se konají pod názvem Pražské

fórum. Pátý seminář v listopadu 2008 se věnoval právu na kvalitu vzdělávání. Od roku 1992/93 se některé školy zapojují do akce Evropa ve škole probíhající pod patronací Rady Evropy. Další informace o této akci jsou dostupné na adrese www.evropaveskole.cz.

OECD

Česká republika je členem OECD od prosince roku 1995, což jí umožňuje účastnit se mnohostranné mezinárodní spolupráce členských zemí OECD i v oblasti vzdělávání. MŠMT má své zástupce ve Výboru pro vzdělávání, v Řídící radě Centra pro inovace ve vzdělávání (CERI) a v programu Institucionálního řízení vysokých škol (IMHE). V oblasti vzdělávání se Česká republika již dlouhodobě účastní dvou následujících aktivit: programu Indikátory vzdělávacích systémů (INES), jehož cílem je především kvantitativní srovnávání mezi všemi členskými zeměmi a v řadě případů i některými nečlenskými zeměmi, Mezinárodního programu hodnocení žáků (PISA), jehož cílem je postihnout vědomosti a dovednosti patnáctiletých žáků v oblasti mateřského jazyka, matematiky a přírodovědných předmětů. Více o zapojení České republiky je uvedeno na internetových stránkách www.uiv.cz.

V roce 2004 se Česká republika zapojila do projektu Tematická zpráva o terciárním vzdělávání (Thematic Review of Tertiary Education), jehož řešení se účastnilo 24 zemí a který byl ukončen mezinárodní konferencí v Lisabonu v dubnu 2008. Informace o tomto projektu je uvedena též v kap. 6.2. a na internetových stránkách www.csvs.cz.

Visegrádská skupina

Pro oblast regionální mezinárodní spolupráce má význam Visegrádská skupina, která vznikla 15. února 1991, kdy nejvyšší zástupci Československa, Polska a Maďarska podepsali deklaraci o vzájemné spolupráci při plné obnově státní suverenity, při likvidaci pozůstatků totalitního systému, při vytváření moderního tržního hospodářství a při integraci do evropských struktur. Postupně se ustálily pravidelné kontakty některých resortních ministerstev. Oživení činnosti nastalo na podzim roku 1998, kdy byla deklarována příslušnost Slovenska do Visegrádské skupiny (V4). Informace o vývoji Visegrádské skupiny a probíhajících setkáních zástupců zemí V4 poskytuje internetová stránka www.visegradgroup.eu. V rámci Visegrádské skupiny byl v roce 2000 založen Mezinárodní visegrádský fond na podporu aktivit v oblasti vzdělávání, vědy a výzkumu, kultury, přeshraniční spolupráce a podpory turismu. (Viz 11.4.2. a 11.6.1.)

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010

Národní Lisabonský program 2005-2008. Národní program reforem České republiky

Evropa ve škole, Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Národní vzdělávací fond, o. p. s.

Národní ústav odborného vzdělávání

Středisko pro ekvivalenci dokladů o vzdělávání, Centrum pro studium vysokého školství

Česká komise pro UNESCO

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody zakládající přidružení mezi ČR na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Rozhodnutí Rady přidružení Evropská unie - Česká republika o přijetí všeobecných podmínek účasti České republiky v programech společenství v oblasti přípravy na zaměstnání a vzdělávání

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Rozhodnutí č. 5/98 Rady přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Českou republikou na straně druhé v souvislosti s finančním příspěvkem ČR

11.4. Národní programy a aktivity

Koncepce informování o evropských záležitostech

Koncepce informování o evropských záležitostech

Politickým dokumentem, který je zaměřen na otázky spojené s členstvím České republiky v Evropské unii a bezprostředně se týká zprostředkovávání evropské dimenze na všech úrovních vzdělávání i ve vzdělávání dospělých, byla Koncepce informování o evropských záležitostech na rok 2008 (viz 11.1., 11.3. a 11.5.6.).

Ve spolupráci Úřadu vlády ČR a MŠMT jsou realizovány projekty, které mají usnadnit a zkvalitnit výuku evropské problematiky uvedené cílové skupiny. Aktivity jsou zaměřeny na přípravu konkrétních metodik, návodů a postupů, umožňujících učitelům snadnou a efektivní implementaci problematiky EU z rámcových vzdělávacích programů do školních vzdělávacích programů. Pozornost je věnována i dalšímu vzdělávání pedagogů v evropských záležitostech.

O projektech realizovaných v roce 2007/08 viz 11.5.5..

Na podporu a propagaci českého předsednictví v Radě EU v roce 2009 MŠMT rozhodlo o vyhlášení kampaně Evropa mladýma očima. Cílem kampaně je šíření informací o českém předsednictví a Evropské unii mezi dětmi a mládeží. Kampaň je určena nestátním neziskovým organizacím dětí a mládeže, školám a školským zařízením pro zájmové vzdělávání. Na akce či aktivity mohli organizátoři žádat o státní dotaci.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Významným politickým dokumentem, který byl zpracován na základě analýz a hodnocení českého školství v letech 1995–2000, je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (viz též 11.1.). Téma evropská a mezinárodní spolupráce ve vzdělávání tvoří důležitou součást tohoto dokumentu. Zaměřuje se především na mezinárodní aktivity v oblasti vzdělávání v souvislosti s úsilím o plné členství v Evropské unii, na spolupráci s Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, s Radou Evropy, s Organizací spojených národů/UNESCO. Věnuje se též vybraným aktivitám regionální spolupráce a bilaterální spolupráci. V závěru kapitoly o evropské a mezinárodní spolupráci ve vzdělávání Bílá kniha doporučuje:

- Důsledně realizovat závazky vyplývající z přípravy ČR na vstup do EU v oblasti vzdělávání a vytvářet organizační a personální podmínky pro budoucí využití strukturálních fondů EU.
- Podněcovat aktivitu vzdělávacích institucí a jednotlivců při začleňování do vzdělávacích programů EU, podporovat činnost agentur zajišťujících jejich realizaci a zvýšit finanční podporu určenou konečným uživatelům na další prohloubení spolupráce a mobility.
- Využívat v maximální míře koncepčních přístupů OECD při určování trendů rozvoje vzdělávání ke stimulaci tvůrčí a inovativní činnosti řídících pracovníků a pedagogických pracovníků a účastnit se vybraných srovnávacích analýz.
- Posílit rozvoj spolupráce s Radou Evropy a UNESCO v oblasti výchovy k demokratickému občanství, multikulturní výchovy, vzdělávání menšin (zejména Romů) a výuky cizích jazyků.
- Cílevědomě zpřístupňovat významné mezinárodní dokumenty, výsledky jednání důležitých mezivládních grémií, srovnávací přehledy a studie a soustavně je uplatňovat ve vzdělávání řídících i pedagogických pracovníků i ve výzkumné a vývojové činnosti vztahující se ke vzdělávání.

Odpovědnost za zahraniční styky v resortu školství, mládeže a tělovýchovy má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo vychází z usnesení vlády České republiky, ze zásad její zahraniční politiky, z uzavřených mezinárodních smluv a kontaktů navázaných s partnerskými ministerstvy a dalšími subjekty

v zahraničí. Cíle obsažené v Bílé knize konkretizuje v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky (viz 2.6.1.1.) a v Dlouhodobém záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol (viz 2.6.1.2.).

Národní plán výuky cizích jazyků

K vytváření podmínek pro růst kompetencí obyvatelstva v cizích jazycích připravilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Národní plán výuky cizích jazyků, který vláda schválila v prosinci 2005. Vymezuje několik strategických linií: zajistit dostatečný počet kvalifikovaných učitelů jazyků a jejich soustavné další vzdělávání, rozšířit a aplikovat moderní výukové metody, zpracovat kvalitní výukové materiály v tiskové a multimediální formě, využívat informační a komunikační technologie (IKT) pro realizaci kombinovaných a distančních forem jazykového vzdělávání prostřednictvím e-learningu, umožnit učení se jazykům i znevýhodněným skupinám obyvatel ČR formou "jazykových poukázek" a zajistit dostatečné finanční zdroje. Součástí je Akční plán výuky cizích jazyků pro období 2005–2008, který rozpracovává východiska a úkoly pro jednotlivé úrovně vzdělávání, pro vzdělávání dospělých, pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, i pro výzkum a inovace v cizojazyčném vzdělávání. Součástí Národního plánu jsou priority jednotlivých aktivit a formy jejich financování. Národní plán je harmonizován s doporučeními, dokumenty a projekty v oblasti jazykové politiky Rady Evropy a Evropské komise (Akční plán komise Evropské unie pro podporu jazykového vzdělávání a jazykové rozmanitosti, Výuka předmětu v cizím jazyce – CLIL, Evropský referenční rámec pro jazyky, Evropská jazyková portfolia). Pro každou úroveň vzdělávání je zdůrazněna mobilita žáků i studentů a využívání evropských vzdělávacích programů. Řada projektů by měla být realizována s využitím Evropského sociálního fondu. Další vzdělávání učitelů v oblasti cizích jazyků probíhá od r. 2005.

National Programme for the Development of Education in the Czech Republic. White Paper

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha

11.4.1. Bilaterální programy a aktivity

Česká republika má uzavřeno více než 100 bilaterálních mezinárodních smluv vládní povahy o kulturní spolupráci, jejichž součástí je rovněž oblast vzdělávání. Tyto smlouvy se sjednávají na dobu neurčitou. Na dobu neurčitou se rovněž sjednávají dohody o vzájemném uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělání. Ke kulturním smlouvám se sjednávají prováděcí dokumenty, které konkretizují formy a podmínky spolupráce. Smlouvy stanoví počty studujících, délku studijního pobytu a finanční vyrovnání. Na zahraniční studenty, kteří studují v České republice na základě těchto dohod, se vztahují stejná pravidla jako na studenty české (viz 6.6.2. a 11.6.1.). Studijní místa se obsazují výběrovým řízením. Mezinárodní smlouvy resortní povahy se uzavírají na určité období na konkrétní oblast spolupráce. Jedná se o zvláštní smlouvy, které se zaměřují na výuku vybraných předmětů v cizím jazyce na gymnáziích (např. dohody s Belgií, s Francií, se Španělskem, s Rakouskem, s Itálií).

V roce 2008/09 probíhá smluvní spolupráce se všemi státy EU a ESVO/EHP, Ruskou federací, Ukrajinou, Chorvatskem, Srbskem, Makedonií a Černou horou. Vzhledem k historickým souvislostem má dohoda a protokol o spolupráci v oblasti vzdělávání se Slovenskem širší obsah. Kromě toho jsou sjednávány rovněž smlouvy s některými státy Asie, Afriky a Ameriky.

Příkladem výrazné bilaterální spolupráce je ujednání mezi MŠMT České republiky a ministerstvem školství země Sasko o dvojnárodnostním dvojjazyčném česko-německém vzdělávacím cyklu na gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně, který byl zahájen od školního roku 1998/99. Studium je určeno žákům v 7. až 12. roce školní docházky a má dvojí zaměření: jazykové (český a německý jazyk) a matematicko-přírodovědné. Výuka je organizována v jedné třídě o 15 českých a 15 německých žácích. Studium je ukončeno maturitní zkouškou platnou i v zemích EU. Studium je hrazeno ze státních prostředků ČR a SRN.

Jiným příkladem bilaterální spolupráce je činnost Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem na základě mezistátní dohody České republiky a Německa. Koordinační centra existují od r. 1997

v Plzni a Řezně. Jejich cílem je mimo jiné poskytovat poradenské služby státním a nestátním organizacím, které realizují česko-německé výměny mládeže, žáků a studentů, podněcovat nové formy a oblasti spolupráce a výměn, podněcovat výměnné projekty a napomáhat zainteresovaným institucím (školám, organizacím, mládežnickým iniciativám) při prohlubování kontaktů. Podrobnosti o činnosti jsou na internetové adrese http://tandem.adam.cz.

Předmětem bilaterálních mezivládních dohod je rovněž vědeckotechnická spolupráce. V roce 2007/08 bylo platných více jak 80 dohod.

Příkladem této spolupráce je společný program ministerstev školství České republiky a Rakouska AKTION, který byl zřízen v roce 1992 pro podporu spolupráce ve vzdělávání a vědě v terciárním sektoru. V květnu 1997 byl k programu AKTION přičleněn Program vědeckotechnické spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem. Program AKTION usiluje o rozvoj dvoustranné, dlouhodobé spolupráce ve výzkumu a vzdělávání ve všech vědních oborech. Těžištěm podpory jsou projekty, jejichž náplň je vzhledem k aktuálnímu vývoji obou zemí a k jejich historickým kořenům relevantní, a projekty, které nemohou být financovány z jiných zdrojů. Program AKTION podporuje výměnu studentů a mladých vědeckých pracovníků formou poskytování stipendií na studijní a výzkumné pobyty v druhé zemi a k účasti na letních jazykových a odborných školách. Podrobnosti jsou uvedeny na internetové adrese www.dzs.cz/aktion.

11.4.2. Multilaterální programy a aktivity

Celoevropské programy

Česká republika využívá především vzdělávacích programů a aktivit organizovaných Evropskou unií v rámci programu Celoživotní učení (od r. 2007). Garantem programů je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Realizaci programu Celoživotní učení zajišťuje Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, která byla založena k 1. lednu 2007. Tato agentura má na starosti také programy Erasmus Mundus, Tempus, Evropská jazyková cena Label, eLearning, European Schooolnet (eTwinning, Jaro Evropě), FM EHP/Norska (Finanční mechanismy Evropského hospodářského prostoru/Norsko), NISP (Národní informační středisko pro poradenství). Podrobnosti jsou uvedeny na internetové adrese www.naep.cz. Informace o zapojení České republiky v síti Eurydice jsou na webových stránkách Ústavu pro informace ve vzdělávání (www.uiv.cz), jehož je Národní oddělení Eurydice součástí.

České základní a střední školy se zapojují do evropského projektu Jaro Evropě (Spring Day for Europe). Soutěž vyhlášená v rámci tohoto projektu v roce 2008 měla přispět k podnícení diskuze o evropských tématech na školách a motivovat k zamyšlení o úrovni našeho života v rámci Evropy i celého světa. Úkolem soutěžících bylo uspořádat na české škole debatu žáků nebo studentů s významnou politickou osobností na lokální, národní či evropské úrovni na téma „Jak se nám žije v Evropě(?)". Soutěž organizoval Dům zahraničních služeb MŠMT ve spolupráci s Eurocentrem Praha, Informační kanceláří Evropského parlamentu a Zastoupením Evropské komise v ČR.

Realizaci programu Mládež v ČR zajišťuje Česká národní agentura Mládež, která je součástí Národního Institutu dětí a mládeže MŠMT. Podrobnosti o tomto programu v České republice jsou na Internetové adrese http://www.youth.cz.

Středoevropské programy

ACES – Academy of Central European Schools je projekt, jehož cílem je vytvořit fungující síť spolupracujících škol. Tento projekt byl vyhlášen z iniciativy Rakouské nadace "Die Erste Osterreichische Sparkasse Foundation" a je touto nadací finančně podporován. V roce 2006 byl projekt zahájen jako pilotní za účasti Rakouska, Chorvatska, České republiky, Maďarska, Rumunska, Srbska, Slovenska a Slovinska, v roce 2008 se připojily Albánie, Bosna a Herzegovina, Makedonie a Černá Hora. Na jednotlivých bilaterálních i multilaterálních projektech spolupracují studenti ve věku 12 až 18 let pod vedením učitelů. Komunikace v

rámci projektu probíhá v angličtině. V roce 2006/07 bylo vyhlášeno téma Evropské hodnoty, k němuž bylo realizováno 22 partnerských projektů. Na rok 2008/09 bylo vyhlášeno téma Učit se žít spolu: interkulturní dialog v Evropě, realizuje se 32 partnerských projektů. Podrobnosti jsou uvedeny na adrese http://www.iz.or.at/start.asp?b=401.

CEEEPUS – Central European Exchange Programme for University Studies (Středoevropský výměnný univerzitní program) je aktivita zaměřená na podporu regionální spolupráce v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Program je určen pro studenty od ukončení druhého semestru, postgraduální studenty a pedagogy vysokých škol. Dohoda o programu CEEPUS I byla podepsána v roce 1993, program byl zahájen 1. 1. 1995, ukončen byl 31. 12. 2004. Nová dohoda pro CEEPUS II byla podepsána 9. 3. 2003 s platností od 1. 1. 2005 do konce roku 2009. V roce 2007 jsou členy sítě Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Černá Hora, Česká republika, Chorvatsko, Maďarsko, Makedonie, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Srbsko, spolupracuje též Priština Kosovo.

Cílem programu je vytvoření Středoevropské univerzitní sítě, která se skládá z jednotlivých dílčích sítí programu. Síť je tvořena nejméně třemi vysokými školami, přičemž alespoň dvě jsou z různých smluvních zemí. Zatímco první fáze programu byla zaměřena takřka výhradně na výměny studentů, případně akademických pracovníků, a společné projekty byly spíše akcemi pilotními, klade druhá fáze programu největší důraz na využívání Evropského kreditního systému (ECTS) pro vzájemné uznávání částí studia i kvalifikací, na společně uskutečňované studijní programy vedoucí v ideálních případech k získání zdvojených nebo společných diplomů a titulů nebo na profesionální kursy jazykové přípravy.

Ústřední kancelář programu je ve Vídni, v každé zúčastněné zemi je ustavena národní kancelář. Fungování programu v ČR zajišťuje Národní kancelář programu CEEPUS, která je součástí Domu zahraničních služeb MŠMT. Podrobnosti k realizaci tohoto programu v České republice jsou na Internetové adrese: www.dzs.cz a www.ceepus.info.

V rámci Visegrádské skupiny byl 9. 6. 2000 založen Mezinárodní visegrádský fond s cílem přispívat k rozvoji užší spolupráce mezi státy smluvních stran (Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko), posilovat a rozvíjet existující vazby mezi těmito zeměmi podporou společných kulturních, vědeckých a vzdělávacích projektů, výměnami mezi mládeží, přeshraniční spolupráce a turistiky. V říjnu 2002 se ministři zahraničních věcí dohodli na zřízení Visegrádského stipendijního programu (Visegrád Scholarship Programme) (viz 11.6.1.).

V rámci přeshraniční spolupráce se rozvíjí spolupráce mezi sekundárními i terciárními školami a jejich pedagogy, probíhají krátkodobé i střednědobé studijní pobyty a návštěvy. Jejich cílem je nejen jazykové vzdělávání, ale také odbourávání předsudků, upevňování důvěry rozvíjením vzájemného poznání. Příkladem jednoho typu příhraniční spolupráce je Univerzita Nisa, která je výsledkem spolupráce vysokých škol v Liberci, ve Wroclawi a v Žitavě, dvojnárodnostní dvojjazyčný česko-německý vzdělávací cyklus na gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně (viz 11.4.1.) nebo vícejazyčná Evropská střední škola (European Middle School) ve Vídni určená pro žáky z Rakouska, České republiky, Slovenska a Maďarska.

Výběr a realizace činností závisejí na jednotlivých regionech, které o nich informují na svých internetových stránkách, na různých akcích či tiskem.

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy

Národní oddělení EURYDICE, Ústav pro informace ve vzdělávání

Česká národní agentura Mládež, Národní institut dětí a mládeže MŠMT

11.4.3. Ostatní národní programy a aktivity

Zahraniční rozvojová pomoc

Vláda České republiky nabízí v rámci programu zahraniční rozvojové spolupráce cizincům z rozvojových a dalších potřebných zemí stipendia ke studiu na veřejných vysokých školách v České republice. V roce 2004 započala transformace českého systému zahraniční rozvojové pomoci– vláda vybrala 8 prioritních zemí (Angola, Zambie, Jemen, Vietnam, Mongolsko, Moldavsko, Srbsko (a Černá Hora) a Bosna a Hercegovina) a na období 2006–2010 pro ně schválila programy rozvojové spolupráce. Zároveň byla zahájena příprava zákona, který by měl dosavadní značně decentralizovaný způsob poskytování této pomoci zefektivnit a centralizovat.

Do roku 2008 byla vládní stipendia nabízena ke studiu ve vzdělávacích programech veřejných vysokých škol, které probíhalo v českém jazyce. Ve snaze zvýšit efektivitu poskytování vládních stipendií, zejména co se úspěšnosti dokončování studia a uplatnění stipendistů v zemích původu týče, schválila vláda svým usnesením č. 712 ze dne 27.6.2007 nový systém poskytování vládních stipendií na léta 2008–2012. Schváleno bylo obecné snížení počtu stipendijních míst a zřízení pilotních stipendijních míst pro studium v magisterských a doktorských studijních programech v anglickém jazyce. Nabízeno je 130 stipendií ročně, z toho 70 v českém jazyce a 60 v anglickém jazyce.

Vládní stipendia jsou určena k absolvování standardní doby studia v bakalářských či magisterských studijních programech a ročního přípravného kursu českého jazyka (společně s další odbornou přípravou v případě uchazečů o studium v bakalářských/magisterských studijních programech). Držitelé těchto stipendií se zapisují zásadně do standardních studijních programů, v nichž výuka probíhá v českém jazyce.

Tato tzv. vládní stipendia jsou určena k absolvování standardní doby studia v bakalářských či magisterských studijních programech a ročního přípravného kursu českého jazyka (společně s další odbornou přípravou v případě uchazečů o studium v bakalářských/magisterských studijních programech). Držitelé vládních stipendií se zapisují zásadně do standardních studijních programů, v nichž výuka probíhá v českém jazyce.

Stipendium je nejprve přiznáno na dobu jednoho roku, během něhož studenti absolvují kurs češtiny pro cizince. V závislosti na zvoleném oboru následně musí vykonat přijímací zkoušky na příslušné vysoké škole. Jestliže uspějí a daná vysoká škola potvrdí jejich přijetí, doba, na kterou je stipendium přiznáno, se prodlouží.

Vládní stipendia určená pro studium v navazujících magisterských či doktorských studijních programech se poskytují absolventům bakalářských, resp. magisterských studijních programů, kteří se zapíší do studijních programů, v nichž výuka probíhá v anglickém jazyce. Jedná se o vybrané studijní programy v oblasti ekonomie a obchodu, informatiky, stavebnictví a zemědělství.

Stipendia se přiznávají na základě výběrového řízení pouze uchazečům nominovaným kompetentními orgány (obvykle ministerstvy školství/zahraničních věcí) příslušných zemí, které nominaci a materiály uchazečů předkládají velvyslanectvím České republiky.

Nominace se předkládají v termínu, který stanoví příslušná česká velvyslanectví. Bližší informace mohou poskytnout příslušné úřady v dané zemi (ministerstva školství/zahraničních věcí a rovněž česká velvyslanectví).

Omezený počet stipendií se nabízí rovněž studentům z rozvojových zemí, kteří podají přihlášku příslušné Národní komisi UNESCO nebo kanceláři Africké unie. Kontakty naleznou na http://www.unesco.org/ (pod odkazem Communities, National Commissions), resp. http://www.africa-union.org.

Studium pro krajany žijící v zahraničí

V rámci péče o krajany existuje program, v jehož rámci mohou krajané studovat češtinu na veřejných vysokých školách v ČR a čeští učitelé jsou vysíláni ke krajanským komunitám. Gestorem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo zahraničí.

Krajané se mohou prostřednictvím zastupitelských úřadů ČR přihlásit k jednosemestrovému nebo dvousemestrovému studiu, které se zaměřuje na obory učitelství českého jazyka a literatury, historie, etnologie, dějin umění, eventuelně teologie a které se zpravidla uskutečňuje na filozofické fakultě některé z univerzit. Přijatí studenti pobírají stipendium, mají nárok na ubytování a stravování jako čeští studenti. Po ukončení obdrží potvrzení o absolvování. Pro vyučující z řad krajanů je určen dvoutýdenní kurs metodiky českého jazyka. Účastníci obdrží kapesné; ubytování, stravování a doprava jsou hrazeny.

Nově byla vládou schválena možnost přijímat ke středoškolskému studiu až 3 žáky z našich krajanských komunit za účelem poskytnout jim ucelené středoškolské vzdělání v pedagogických oborech.

Krajané starší l8 let, kteří se chtějí naučit jazyk svých předků nebo se v něm zdokonalit, se mohou přihlásit prostřednictvím zastupitelských úřadů na čtyřtýdenní prázdninový kurs českého jazyka. Účastníkům kursu je bezplatně poskytnuta výuka, stravování a ubytování. Po ukončení kursu účastníci obdrží osvědčení o absolvování.

Na žádost krajanských komunit jsou do těchto komunit vysíláni učitelé, kteří mají podporovat znalost českého jazyka a všestranně kulturně působit. Tito učitelé musí mít aprobaci k výuce českého jazyka a nejméně dvouletou praxi učitele českého jazyka. Podmínky práce učitele se velmi liší v závislosti na zemi vyslání a konkrétním místě působení. Učitelé jsou zpravidla vysíláni do těchto zemí: Chorvatsko, Rumunsko, Srbsko, Ukrajina, Argentina, Brazílie, Německo a Rusko.

Letní školy slovanských studií

Několik veřejných vysokých škol v České republice každoročně pořádá letní kursy českého jazyka (tzv. Letní školy slovanských studií). Mezi účastníky převažují zahraniční studenti a učitelé českého jazyka či jiných slovanských jazyků.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nabízí stipendia k účasti v těchto kursech uchazečům z řady zemí celého světa. Nabídku zveřejňuje prostřednictvím příslušných českých velvyslanectví. Stipendia se poskytují pouze kandidátům, které nominují kompetentní orgány příslušných zemí, jež by měly předložit jejich přihlášky do 31. března daného kalendářního roku. Doporučení a další informace mohou poskytnout česká velvyslanectví v příslušných zemích.

Stipendium tvoří bezplatné stravování a ubytování a úhrada kursovného.

Kromě stipendistů se do kursů mohou přihlásit také zájemci, kteří jsou připraveni nést náklady související s účastí. Přihlášky by měli zaslat přímo konkrétní vysoké škole. O přijetí uchazečů rozhodují příslušné vysoké školy.

Dům zahraničních služeb MŠMT ČR

11.5. Evropská/mezinárodní dimenze v celostátních učebních dokumentech

Pojem evropská dimenze se v České republice oficiálně rozvíjí od počátku 90. let, i když učení o Evropě bylo tradičně součástí učebních osnov řady předmětů, především dějepisu, zeměpisu, cizích jazyků a estetickovýchovných předmětů, nově občanské výchovy a společenských věd.

V posledních letech se ve vzdělávacích standardech, ve vzdělávacích programech i v učebnicích objevuje ucelenější chápání Evropy.

11.5.1. Preprimární vzdělávání

Závazným dokumentem pro předškolní vzdělávání je Rámcový program pro předškolní vzdělávání vypracovaný Výzkumným ústavem pedagogickým a schválený MŠMT s platností od 1. března 2005 (viz 3.10.). V části Rámcové cíle je uveden cíl: osvojit si základy hodnot, na nichž je založena naše společnost.

V obsahu vzdělávání v části Vzdělávací oblasti se k mezinárodní dimenzi vztahují body:

- v oblasti 5.4 Dítě a společnost je uveden dílčí cíl: vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností;
- v oblasti 5.5 Dítě a svět jsou uvedeny dílčí cíle: poznávání jiných kultur a rozvoj pocitu sounáležitosti s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

11.5.2. Primární a nižší sekundární vzdělávání

Zařazování poznatků o Evropě do výuky na úrovni základní školy je běžné od doby vzniku Československa (1918) a promítá se v různých předmětech.

Standard základního vzdělávání

V roce 1995 schválilo MŠMT Standard základního vzdělávání, který připravil VÚP. Tento dokument měl zajistit, že žáci v povinné školní docházce získají plnohodnotné a srovnatelné základní vzdělání. Standard základního vzdělávání je postupně nahrazován Rámcovým vzdělávacím programem. Více o obsahu základního vzdělávání v kapitole 4.10.1.

Ve Standardu základního vzdělávání z roku 1995 bylo učivo o Evropě obsaženo v oboru geografie:

Cílem vzdělávání v tomto oboru je, aby žáci

- byli schopni orientovat se v zeměpise světadílů, ve zvláštnostech jejich obyvatelstva a aby získali informace o významných státech, jejich politickém zřízení, hospodářském a kulturním významu;
- získali ucelený obraz přírodních, hospodářských a sociálních poměrů v naší vlasti a v jednotlivých jejích oblastech a v souvislosti s tím si uvědomovali postavení naší země v Evropě a ve světě;
- dovedli posuzovat a srovnávat sociální a hospodářské jevy ve vlastní zemi s obdobnými či odlišnými jevy v evropském a celosvětovém měřítku, chápat kulturní i mentální zvláštnosti různých lidských ras, národů a kultur, vážit si jejich přínosu pro všelidský myšlenkový, mravní i hospodářský rozvoj lidské společnosti.

Od roku 1997 je učivo obsahující evropskou dimenzi zařazeno ve Standardu základního vzdělávání též do okruhu kmenového učiva v oblasti společenskovědní, a to do oboru historie a do oboru člověk a společnost v tomto rozsahu:

- Obor Historie
    - Cílem vzdělávání v tomto oboru je, aby žáci:
    - získali základní poznatky o událostech, osobnostech, procesech a jevech národních dějin v kontextu s evropským a světovým vývojem;
    - poznali a pochopili hlavní etapy historického vývoje a vzájemné souvislosti a vztahy mezi regionálními, národními a světovými dějinami;
    - získali základní orientaci v kulturních dějinách (politická kultura, sociální život, vzdělanost a umění) a pochopili pluralitu kultur jako jeden z podstatných znaků historie s důrazem na národní dějiny jako součásti širšího evropského kulturního okruhu.
    - Okruhy kmenového učiva:
      Současné postavení České republiky v Evropě a ve světě a její úsilí o začlenění do

evropských a euroatlantických bezpečnostních, hospodářských a politických struktur (NATO, Evropská unie, Rada Evropy a další).

- Obor Člověk a společnost
  - Cílem vzdělávání v tomto oboru je, aby žáci:
    - dovedli posuzovat a srovnávat společenské jevy ve vlastní zemi s obdobnými či odlišnými jevy v evropském a celosvětovém měřítku a vytvořili si představu o lokálních i globálních problémech současné společnosti a o způsobech jejich řešení na lokální, národní i mezinárodní úrovni.
  - Okruhy kmenového učiva:
    Lidská práva, Všeobecná deklarace lidských práv, Ústavní listina práv a svobod. Současné problémy v oblasti lidských práv a svobod. Mezinárodní společenství, jeho orgány. Mezinárodní spolupráce, interkulturní vztahy. Evropské procesy. Bezpečnostní, politické a hospodářské zájmy České republiky. Vstup České republiky do NATO a Evropské unie, jeho význam, předpoklady a souvislosti.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Schválením nového školského zákona v září 2004 byla mimo jiné potvrzena kurikulární reforma, která spočívá ve dvoustupňové tvorbě vzdělávacích programů. Celostátní Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2005 se stal závazným, na jeho základě školy zpracovávají vlastní školní program, který začaly realizovat od školního roku 2007/08 od prvního a šestého ročníku. Více o obsahu Rámcového vzdělávacího programu v kapitole 4.10.2..

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání prostupuje tematika evropské dimenze celým základním vzděláváním a je zařazena jednak jako průřezové téma, jednak do různých vzdělávacích oblastí. Jedním z cílů základního vzdělání uvedených v tomto programu je "vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi".

Průřezovým tématem je Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Jeho podstatnou část tvoří výchova budoucích evropských občanů, rozvíjení vědomí evropské identity při respektování identity národní, podporování tradičních evropských hodnot. Tato výchova má podporovat ve vědomí a jednání žáků tradiční evropské hodnoty, k nimž patří humanismus, svobodná lidská vůle, morálka, uplatňování práva a osobní zodpovědnost spolu s racionálním uvažováním, kritickým myšlením a tvořivostí.

Rámcový vzdělávací program navrhuje, jak toto průřezové téma realizovat v jednotlivých vzdělávacích oblastech, a určuje, jaký by měl být přínos tohoto tématu pro rozvoj osobnosti žáka (v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, v oblasti postojů a hodnot). Tematické okruhy průřezového tématu:

- Evropa a svět nás zajímá – rodinné příběhy, zážitky a zkušenosti z Evropy a světa; místa, události a artefakty v blízkém okolí mající vztah k Evropě a světu; naši sousedé v Evropě; život dětí v jiných zemích; lidová slovesnost, zvyky a tradice národů Evropy.
- Objevujeme Evropu a svět – naše vlast a Evropa; evropské krajiny; Evropa a svět; mezinárodní setkávání; státní a evropské symboly; Den Evropy; život Evropanů a styl života v evropských rodinách; životní styl a vzdělávání mladých Evropanů.
- Jsme Evropané – kořeny a zdroje evropské civilizace; klíčové mezníky evropské historie; Evropská integrace; instituce Evropské unie a jejich fungování; čtyři svobody a jejich dopad na život jedince; co Evropu spojuje a co ji rozděluje; mezinárodní organizace a jejich přispění k řešení problémů dětí a mládeže.

Vzdělávací obsah je rozdělen do devíti oblastí, výuka o Evropě je obsažena v následujících oblastech:

- Na 1. stupni základní školy v oblasti Člověk a jeho svět (tematický okruh Lidé kolem nás). Jedním z jejích cílových zaměření je vést žáka k poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a

tolerantnímu chování a jednání na základě společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů.

- Na 2. stupni základní školy v oblasti Člověk a společnost. Jejím cílovým zaměřením je
    - rozvíjení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, utváření a upevňování vědomí přináležitosti k evropské kultuře;
    - hledání paralel mezi minulými a současnými událostmi a jejich porovnávání s obdobnými či odlišnými jevy a procesy v evropském a celosvětovém měřítku;
    - rozvíjení orientace v mnohotvárnosti historických, sociokulturních, etických, politických, právních a ekonomických faktů tvořících rámec každodenního života; k poznávání a posuzování každodenních situací a událostí ve vzájemných vazbách a širších souvislostech včetně souvislostí mezinárodních a globálních;
    - vedení k úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společenství;
    - získávání orientace v aktuálním dění v ČR, EU a ve světě, k rozvíjení zájmu o veřejné záležitosti.

Vzdělávacími obory jsou dějepis a výchova k občanství.

Výuka o Evropě je zařazena rovněž do oblasti Člověk a příroda do oboru (předmětu) zeměpis.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání

11.5.3. Vyšší sekundární vzdělávání

Učení o Evropě je tradičně součástí učebních osnov řady předmětů.

Na gymnáziu je toto učivo od roku 1997 zařazeno ve Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu (zpracoval VÚP, schválilo MŠMT v roce 1996) do okruhů kmenového učiva v oblasti společenskovědní, a to do oboru základy společenských věd a do oboru historie.

V rámci společenskovědního vzdělávání se žáci hlouběji a komplexněji seznamují se společenskými, hospodářskými, politickými a kulturními aspekty současného života a minulého vývoje jednotlivých regionů, národů, států i širších civilizačních oblastí a se způsobem života různých kulturních společenství v dějinách.

Cílem vzdělávání v této oblasti je, aby si žáci

- prohloubili schopnost posuzovat a porovnávat společenské jevy a procesy na různých úrovních a zasazovat je do širších sociálních, politických a ekonomických souvislostí,
- hlouběji poznali národní, evropskou a světovou hmotnou a duchovní kulturu a pochopili specifiku kulturního vývoje jednotlivých národů a civilizací
- chápali a oceňovali všelidské hodnoty jako humanitu, svobodu, demokracii, toleranci, porozumění a kulturnost vztahů mezi lidmi a národy.

Obsah oboru Základy společenských věd:

- podkapitola Politologie, státoprávní otázky. Úloha občana při obraně státu. Prostředky státu k jeho obraně a způsob zajištění bezpečnosti. Mezinárodní spolupráce k zajištění vzájemné bezpečnosti. Nadnárodní bezpečnostní struktury (NATO),
- podkapitola Planetární problémy. Kolektivní bezpečnost, ekonomická a politická spolupráce ve světě a v Evropě, její výhody a požadavky.

Obsah oboru Historie:

- Integrační tendence v Evropě a ve světě. Mezinárodní spolupráce. Úsilí České republiky o začlenění do nadnárodních bezpečnostních, politických a hospodářských struktur jako důsledek nové politické orientace našeho státu.

Standard středoškolského odborného vzdělávání zpracovaný Výzkumným ústavem odborného školství (nyní Národní ústav odborného vzdělávání) a schválený MŠMT v r. 1998 uvádí evropskou a mezinárodní dimenzi ve složce všeobecného vzdělání, oblast společenskovědní takto:

Cílem vzdělávání je

- aby žák byl vybaven základními vědomostmi o rovnosti ras, národů a jiných etnických skupin a vědomostmi o potřebě náboženské tolerance, aby byl ochoten respektovat práva jiných lidí.
- aby žák chápal potřebu mezinárodní spolupráce a začlenění ČR do evropských a světových bezpečnostních, politických a ekonomických struktur.

O zařazení tématu evropská dimenze v kurikulární reformě ve středoškolském vzdělávání viz kap. 11.2..

Standard středoškolského odborného vzdělávání

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplňku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu

11.5.4. Terciární vzdělávání

Obsah studia a tvorba kurikula na vysokých školách patří k akademickým svobodám a je v pravomoci jednotlivých vysokých škola a jejich fakult (viz kap. 6.11.).

V oblasti evropských studií se na vysokých školách využívají dva modely: v rámci jednotlivých studijních programů jsou zavedeny zvláštní studijní obory s evropskou tematikou (např. předmět Evropská integrace – Evropská unie: idea, vývoj a perspektivy – na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze, bakalářské studium Evropská dimenze ve vzdělávání na Pedagogické fakultě UK), nebo evropská problematika prostupuje např. zavedenými studijními obory tak, aby absolvent získal po ukončení studia ucelený přehled evropských aspektů dané odbornosti (vhodnou formou jsou Centra evropských studií).

Od roku 1997 se české vysoké školy zapojují do projektu Jean Monnet, jenž je od roku 2007 začleněn do programu Celoživotní učení. V jeho rámci byly na vysokých školách zřizovány katedry a permanentní kursy zaměřené na výuku otázek evropské integrace nebo zaváděny krátkodobé studijní programy, tzv. evropské moduly, seznamující s otázkami evropské integrace studenty jiných oborů. Projekt rovněž uděluje doktorské granty na podporu výzkumu otázek evropské integrace a granty na výukové materiály. Středisko Jean Monnet při FSV UK získala jako první ve střední Evropě titul Jean Monnet Center of Excellence. Garantem na české straně je Česká asociace evropských studií.

Při několika vysokých školách vznikla evropská dokumentační střediska, jejichž posláním je podporovat výzkum, výuku a studium otázek evropské integrace na vysokých školách zpřístupňováním dokumentů Evropské unie.

Na vysokých školách probíhají výzkumy, které rovněž sledují evropskou dimenzi. Příkladem takového výzkumu jsou Aktuální problémy pedagogiky a oborových didaktik v období vstupu České republiky do Evropské unie – Univerzita Palackého, 2003–2006, Komparativní analýza trendů a možností rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu evropské integrace – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2008–2010.

Evropské dokumentační středisko, Univerzita Palackého, Právnická fakulta

Evropské dokumentační středisko UK

Evropské dokumentační středisko, Univerzita J. E. Purkyně

Evropské dokumentační středisko VŠE

Evropské dokumentační středisko, Fakultní vědecká knihovna ZF JU

Evropské dokumentační středisko, Ústřední knihovna Právnické fakulty Masarykovy univerzity

11.5.5. Další vzdělávání učitelů

Další vzdělávání učitelů organizují různé vysoké školy, pedagogická centra (do konce roku 2004, od 1. 1. 2005 Národní institut pro další vzdělávání a jeho pobočky) a jiné vzdělávací instituce v obsahově rozmanitých programech. Programy, na něž ředitelé škol dostávají centrální dotace, musí získat akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. (Podrobněji viz 8.2.10.)

Na školní rok 2008/09 byly učitelům a ředitelům nabízeny akreditované programy, které se věnují Evropské unii, její historii, orgánům a jejímu fungování, a akreditované programy, zaměřené na vzdělávání v Evropě, na vzdělávací politiku a konkrétní aspekty vzdělávání z evropského hlediska. Zvláštní pozornost byla věnována metodice čerpání evropských fondů.

Příklady témat vzdělávacích akcí o Evropě:

- Činnost domova mládeže středních škol v podmínkách evropské dimenze,
- Jak na výuku o Evropské unii,
- Evropská dimenze ve výuce dějepisu ZŠ a SŠ. 20.století ve školním dějepisu,
- Evropská unie – šance pro školy,
- Evropské jazykové portfolio,
- Evropské kompetence pro žáka, učitele a ředitele,
- Evropský sociální fond,
- Vzdělávání učitelů v otázkách evropské integrace,
- Projevy evropské kultury a její srovnání se světovou uměleckou produkcí,
- Výchova a vzdělávání v Evropské Unii,
- Evropský projekt koordinovaného vzdělávání pedagogických pracovníků,
- Realizace průřezových témat Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- Společný evropský referenční rámec pro jazyky.

V rámci Grantového systému vlády ČR v souvislosti s informováním o evropských záležitostech (viz 11.3.) byla v v roce 2008 realizována následující témata:

- Konec železné opony (pro základní školy),
- Příběhy bezpráví – cesty ke svobodě (pro školy obecně),
- Evropské hodnoty – existují vůbec? (pro střední školy),
- Rozhoduj o Evropě – modelové zasedání Rady EU a Evropské rady (pro střední školy).

Podpoře žáků a učitelů základních a středních škol v oblasti evropské dimenze se věnují také Centra komunitní práce. V letech 2005/06 byly realizovány projekty Jak se stát aktivním evropským občanem (www.cpkp.evropskyobcan) a domek.eu, aktivity v jejich rámci pokračují i nadále.

Grantová agentura České republiky

Národní institut dalšího vzdělávání

11.5.6. Vzdělávání dospělých

Pokud vzdělávání dospělých probíhá na školách a směřuje k dosažení určitého stupně vzdělání, je evropská problematika zařazena do učebních plánů ve stejném rozsahu, jako u běžných žáků a studentů (viz kapitola 7.10.1., 11.5.3. a 11.5.4.).

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie 1. května 2004 se v průběhu celého roku uskutečnilo mnoho akcí, které měly za cíl seznámit širokou veřejnost s otázkami týkajícími se Evropské unie i evropských záležitostí. Akce byly organizovány na různých úrovních a měly různé formy. Počátkem roku 2005 se tyto aktivity zaměřily na přípravu veřejnosti na referendum o Smlouvě o Ústavě pro Evropu, které se v České republice nakonec nerealizovalo.

S cílem zvýšit zájem veřejnosti o dění v Evropě a o aktuálních problémech Evropské unie vláda ČR schválila v červenci 2005 Koncepci informování o evropských záležitostech, která byla aktualizována v roce 2007 v souvislosti s přípravou České publiky na předsednictví v Radě EU v roce 2009 (viz 11.1. a 11.3.). Pro realizaci této strategie vláda založila Odbor informování o evropských záležitostech. Mezi jeho hlavní cíle patří zvyšovat veřejné povědomí o Evropské unii, vytvořit systém informování veřejnosti o evropských záležitostech, zajistit decentralizaci informačních aktivit s důrazem na vytvoření efektivní sítě informačních center v regionech spolu s vyškolením jejich pracovníků, iniciovat přípravu informačních materiálů, brožurek nebo prezentací na aktuální evropská témata.

Pro rok 2008 byly stanoveny následující komunikační priority:

- České předsednictví v Radě EU v prvním pololetí 2009.
- Způsoby získávání finančních prostředků z evropských fondů a programů.
- Lisabonská smlouva EU a její dopady, evropské instituce a jejich fungování.
- Evropské tradice, historická a hodnotová sounáležitost ČR s Evropou.

Hlavní nástroj komunikace tvoří pět složek integrovaného informačního systému: Eurocentra, Eurofon, Euroskop, informační bulletin Eurokurýr a grantový systém.

Eurocentra šíří informace o politikách a programech EU a o činnosti vlády ČR v souvislosti s evropskou agendou a působí jako prostředník v komunikaci mezi vládou ČR a občany regionu. Činnost Eurocenter spočívá v odpovídání dotazů veřejnosti, v poskytování aktuálních informačních materiálů, ve zprostředkování přístupu k relevantním evropským webovým stránkám, televizním informačním kanálům (např. Euronews) pro veřejnost, ve zvyšování místního a regionálního povědomí o programech EU a zároveň zajištění distribuce informací v regionech (školy, knihovny atd.), v organizaci seminářů a komunikaci s představiteli samospráv, médií a dalších relevantních regionálních subjektů.

Europfon je bezplatná telefonní informační linka o EU.

Euroskop je internetový portál, který je oficiálním zdrojem informací o aktualitách z EU a aktualitách z ČR souvisejících s problematikou EU a o struktuře a činnosti EU. (www.euroskop.cz).

Eurokurýr je informační bulletin, který pravidelně referuje o aktivitách veřejné správy v oblasti EU.

Grantový systém se zaměřuje na podporu projektů s cílem zvýšit informovanost veřejnosti a rozproudit diskusi o aktuálních evropských tématech. Podrobnosti o schválených projektech jsou uvedeny na internetovém portálu Euroskop.

V České republice působí také síť EUROPEDIRECT, jejímž zřizovatelem je Evropská komise a která bezplatně poskytuje všeobecné informace o EU a širokou škálu unijních materiálů, včetně výtisků základních smluv EU a zákonných předpisů. Tuto síť tvoří 11 středisek: ve Dvoře Králové, Českých Budějovicích, Pardubicích, Olomouci, Brně, Uherském Hradišti, Novém Jičíně, Jihlavě, Plzni a v Mostě. Vedle přístupu k počítačům s internetem nabízí některá vysílání televizní stanice Europe by Satelite (EBS) s každodenním aktuálním zpravodajstvím o EU. Další informace lze získat prostřednictvím stránek http://www.europedirect.cz.

Informace o dění v Evropské unii zprostředkovávají také různé internetové portály (např. www.evropskaunie123.cz, který odkazuje na nejrůznější české i zahraniční internetové zdroje informací o Evropské unii).

Organizátory dalších akcí jsou různé osvětové a kulturní instituce (kulturní domy, muzea, knihovny). Přednášky a kursy bývají často doprovodnými akcemi u příležitosti jiných akcí, např. výstav, koncertů a festivalů. Viz též kapitoly 7.4. a 7.10.2..

Eurocentrum Praha

Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu Vlády ČR

11.6. Mobilita a výměna

Mobilitu a výměnu žáků, studentů i pedagogických nebo akademických pracovníků organizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jako hlavní garant mezinárodních aktivit resortu, samotné školy všech úrovní a nezanedbatelná je též iniciativa jednotlivců. Velmi rozvinutá je mobilita na vysokých školách. V subkapitole 11.6.1. jsou uvedeny možnosti studia cizinců na českých vysokých školách i možnosti zahraničního studia pro české studenty. Subkapitola 11.6.2. informuje o mobilitě pedagogických a akademických pracovníků.

Pravidla pro uznávání vzdělání a kvalifikace získané v zahraničí na úrovni základního, středního a vyššího vzdělávání jsou obsaženo ve školském zákoně č. 561/2004, Sb. a v prováděcí vyhlášce (č. 2/2005, Sb.), pravidla pro uznávání vzdělání a kvalifikace získané v zahraničí na úrovni vysokoškolského vzdělávání jsou předmětem zákona o vysokých školách č. 111/1998, Sb.

Absolvent zahraniční školy, který získal doklad o dosažení základního, středního nebo vyššího odborného vzdělání v zahraničí (zahraniční vysvědčení), může požádat krajský úřad příslušný podle místa pobytu žadatele o uznání svého vzdělání. V případech, kdy je Česká republika vázána mezinárodní smlouvou o uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělání se zemí, kde je zahraniční škola zřízena a uznána, krajský úřad vydá osvědčení. Pokud není vázána takovou mezinárodní smlouvou, krajský úřad rozhoduje o uznání (nostrifikaci) na základě předloženého originálu zahraničního vysvědčení nebo jeho úředně ověřené kopie a vydá rozhodnutí o uznání platnosti zahraničního vysvědčení. K žádosti se připojí úředně ověřený překlad dokladů o vzdělání do českého jazyka. V případě dokladu o vzdělání vydaného ve slovenském jazyce se překlad do českého jazyka nevyžaduje.

Pokud ze zahraničního vysvědčení není patrný obsah a rozsah vyučovaných předmětů, předloží žadatel také rámcový obsah vzdělávání oboru, v němž dosažené vzdělání získal. V případě, že krajský úřad v rámci řízení o nostrifikaci zjistí, že obsah a rozsah vzdělání v zahraniční škole se v porovnání s obdobným rámcovým vzdělávacím programem v České republice podstatně odlišuje, žádost zamítne. V případě, že se obsah a rozsah vzdělání v zahraniční škole odlišuje zčásti nebo žadatel nesplní další formální požadavky uvedené v zákoně, nařídí krajský úřad nostrifikační zkoušku. Krajský úřad žádost o nostrifikaci zamítne také v případě, že žadatel nevykoná nostrifikační zkoušku úspěšně. Žadatel, který není státním občanem České republiky, nekoná nostrifikační zkoušku z předmětu český jazyk a literatura.

O nostrifikaci zahraničního vysvědčení, které bylo vydáno zahraniční školou se vzdělávacím programem, který je uskutečňován v dohodě s ministerstvem, rozhoduje ministerstvo.

Absolvent zahraniční vysoké školy může požádat o uznání svého vysokoškolského vzdělání nebo jeho části Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jestliže je Česká republika vázána mezinárodní smlouvou se zemí, kde je zahraniční vysoká škola zřízena a uznána, a ministerstvo je touto smlouvou k uznání zmocněno. V ostatní případech požádá veřejnou vysokou školu, která uskutečňuje obsahově obdobný studijní program. Tato veřejná vysoká škola vydá osvědčení na základě znalosti úrovně zahraniční vysoké školy nebo na základě rozsahu znalostí a dovedností osvědčených vysokoškolskou kvalifikací. Totéž platí obdobně pro jednotlivou zkoušku vykonanou na vysoké škole v zahraničí, nejde-li o společný studijní program s vysokou školou. Ve věcech uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace veřejnou vysokou školou rozhoduje rektor. Podkladem pro uznání je originál nebo úředně ověřená kopie diplomu, vysvědčení nebo obdobného dokladu vydaného zahraniční vysokou školou, případně originál nebo úředně ověřená kopie

dodatku k diplomu a doplňující informace o tom, že studijní program uskutečňovala instituce oprávněná poskytovat srovnatelné vzdělání, a o náplni vysokoškolského studia v zahraničí. V případě potřeby se připojí úředně ověřený překlad těchto dokladů.

Pokud mezinárodní smlouva nestanoví jinak, pravost podpisů a otisků razítek na originálech zahraničních diplomů a vysvědčení a skutečnost, že škola je uznána na území státu, kde byl doklad vydán, musí být ověřena příslušným zastupitelským úřadem České republiky a dále ministerstvem zahraničních věcí státu, v němž má sídlo zahraniční škola, která doklad vydala, popřípadě notářem na území takového státu.

Jde-li o osobu, které byla v České republice nebo v jiném členském státě Evropské unie poskytnuta mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany nebo na kterou je třeba na základě mezinárodních závazků České republiky pohlížet jako na uprchlíka nebo vyhnance nebo osobu v podobné situaci jako uprchlíci, lze předložení dokladu o vzdělání a ověření pravosti nahradit čestným prohlášením.

Pro plnění úkolů při zajišťování školských, vzdělávacích a dalších styků se zahraničím zřídilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Dům zahraničních služeb a v jeho rámci Akademickou informační agenturu.

Tato agentura:

- shromažďuje, zpracovává a rozšiřuje informace o možnostech vzdělávání českých občanů (zejména vysokoškolských studentů, postgraduantů a pedagogů) v zahraničí,
- zajišťuje realizaci výběrových řízení na stipendijní pobyty v zahraničí na základě mezinárodních smluv,
- průběžně zveřejňuje na své webové stránce také nabídky jiných stipendií nabízených mimo rámec mezivládních dohod a další nabídky ke studiu v zahraničí,
- podílí se na zajišťování pedagogických a hospitačních stáží pro učitele základních a středních škol (převážně do německy mluvících zemí a do Francie),
- zaštiťuje činnost národního koordinátora programu PESTALOZZI Rady Evropy pro další vzdělávání učitelů a pedagogických pracovníků
- zprostředkovává kontakty na lektory anglického jazyka pro základní a střední školy,
- vydává informační Bulletin AIA, ve kterém je zpracována kompletní nabídka stipendijních pobytů v zahraničí na základě mezinárodních smluv pro následující akademický rok.

Podrobnosti včetně aktuálních nabídek jsou uvedeny na internetové adrese http://www.dzs.cz.

Dům zahraničních služeb MŠMT ČR

Vyhláška MŠMT o uznávání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon o vysokých školách

11.6.1. Mobilita a výměna žáků a studentů

Základní a střední školy

Základní a střední školy (třídy) zpravidla organizují krátkodobé výměnné pobyty žáků v zahraničí na základě své vlastní iniciativy a vlastních kontaktů. Náklady bývají pokryty z finančních příspěvků rodičů žáků obou stran, z rozpočtu škol a z příspěvků různých nadací či z darů. Výjezdy do zahraničí žáků základních a středních škol se řídí metodickým pokynem ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví. Základní a střední školy se aktivně zapojovaly a i nadále zapojují do programů Comenius, Label a eTwinning v rámci programu Celoživotního učení.

Vysoké školy

Přijímání zahraničních studentů

České vysoké školy nabízejí studium také zahraničním studentům. Pro toto studium obecně platí, že student musí mít ukončené středoškolské vzdělání zakončené zkouškou ekvivalentní maturitní zkoušce. Student studuje podle stejných pravidel jako student český. Studuje-li v českém jazyce na veřejné vysoké škole, studuje bez poplatku (nepřekročí-li standardní dobu studia o více než jeden rok), studuje-li v cizím jazyce, stanoví výši poplatků veřejná vysoká škola.

Poplatky, studijní kursy a další podmínky si stanovují jednotlivé vysoké školy. Absolventi dostávají český diplom odpovídající absolvovanému vzdělávacímu programu (bakalář, magistr, doktor) (viz 6.15.2.). Novela zákona o vysokých školách, která vstoupila v platnost 1. 1. 2006 umožňuje vysokým školám, aby absolventům studia ve studijním programu uskutečňovaném v rámci spolupráce se zahraniční vysokou školou udělila český akademický titul a případně také akademický titul zahraniční vysoké školy podle legislativního stavu platného v příslušné zemi. Ve vysokoškolském diplomu je uvedena spolupracující zahraniční vysoká škola a případně skutečnost, že udílený zahraniční akademický titul je společným titulem udíleným současně i na zahraniční vysoké škole.

Navyšování počtu zahraničních studentů je důležitým cílem Dlouhodobého záměru ministerstva (10 % z celkového počtu studentů v roce 2010). V rámci rozvojového programu na podporu rozvoje internacionalizace podporuje ministerstvo studium zvláště v magisterských a doktorských studijních programech, přípravu společných studijních programů – joint degree a dále podporuje (finančně) vysoké školy ve vytváření vlastních stipendijních programů pro zahraniční studenty.

Vysoké školy nabízejí také specializované studium pro zahraniční zájemce za úplatu, příkladem je jednosemestrový program East and Central European Studies na Univerzitě Karlově (ecec.ff.cuni.cz). Absolventi dostávají osvědčení o studiu.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky každoročně nabízí cizím státním příslušníkům stipendia na základě bilaterálních mezivládních nebo resortních smluv sjednaných s řadou zemí (viz 11.4.1.). Stipendia se přiznávají uchazečům nominovaným kompetentními orgány příslušných zemí.

Stipendia tohoto typu jsou určena pro studenty či absolventy vysokých škol a doktorandy (výjimečně též pro výzkumné/pedagogické pracovníky vysokých škol), kteří si přejí absolvovat studijní nebo výzkumný pobyt na jedné z českých veřejných vysokých škol. Jeho délka se zpravidla pohybuje v rozmezí od 2 do 10 měsíců v závislosti na dohodě sjednané mezi českou vládou a vládou dané země, která vymezuje i kategorie možných příjemců stipendia.

Stipendisté jsou nejčastěji přijímáni k výzkumným pobytům (tj. v závislosti na své kvalifikaci a preferencích buď absolvují kursy podle vlastního výběru v rámci programů celoživotního vzdělávání, nebo se na hostitelských institucích věnují samostatné výzkumné činnosti). Protože kursy, které v České republice navštěvují, nevedou k získání akademického titulu, nemusí vykonat přijímací zkoušky. Uchazeči o výzkumné pobyty nutně nemusí dobře ovládat český jazyk, pokud jeho znalost není nezbytným předpokladem pro přijetí s ohledem na povahu zvoleného oboru. Jestliže uchazeči nemohou prokázat dostatečnou znalost češtiny, požaduje se zpravidla dobrá znalost angličtiny (méně často může postačit znalost francouzštiny nebo němčiny, v závislosti na zvoleném oboru a vysoké škole).

Uchazeči mohou rovněž požádat o přijetí ke studijnímu pobytu na vysoké škole (tj. o zápis do standardního studijního programu s výukou v českém jazyce na dobu stipendia vymezenou v příslušné mezivládní/resortní smlouvě). V tomto případě je dobrá znalost českého jazyka zcela nezbytnou podmínkou a přijetí může být podmíněno úspěšným složením přijímací zkoušky.

Další informace jsou uvedeny na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (www.msmt.cz), mohou je rovněž poskytnout česká velvyslanectví v příslušných zemích.

Podrobné informace o stipendiích v rámci Zahraniční rozvojové pomoci viz 11.4.3.

Výjezdy českých studentů

Všechny vysoké školy nabízejí svým studentům studijní pobyty na partnerských zahraničních vysokých školách. Vzhledem k autonomii vysokých škol nejsou podmínky centrálně dané a informace o nich jsou k dispozici na jednotlivých školách. V zásadě je možno uvést, že výměny probíhají buď na základě přímé meziuniverzitní/mezifakultní spolupráce nebo na základě mezinárodního programu, případně mezivládní dohody.

Podpora MŠMT mezinárodní mobilitě studentů veřejných vysokých škol je součástí jeho priorit v rámci Dlouhodobého záměru. Cílem je, aby každý student, který má zájem a schopnosti, mohl studovat alespoň jeden semestr v zahraničí.

Důležitými nástroji pro realizaci partnerské spolupráce vysokých škol jsou především programy Evropského společenství, Tempus, programy zaměřené na spolupráci EU s ostatními zeměmi (USA, Japonsko apod.). Nejvýznamnějším programem v rámci programu Celoživotního učení je program Erasmus. Kromě tohoto programu vysoké školy realizují svou mezinárodní spolupráci i v rámci dalších programů, např. Rozvojové programy MŠMT, CEEPUS, který je zaměřen na multilaterální spolupráci mezi zeměmi střední a východní Evropy, Aktion Česká republika – Rakousko program spolupráce ve vědě a výzkumu mezi ČR a Rakouskem. Vysoké školy si musí připravit vlastní strategii oboustranné mobility a z ní vyplývající projekty, které pak mohou být zařazeny do příslušného mezinárodního programu nebo rozvojového programu.

Projekty mohou předložit veřejné vysoké školy, které budou vysílat studenty na základě mezinárodních smluv a v rámci přímé smluvní meziuniverzitní/mezifakultní spolupráce, popř. formou "free movers". Vysoká škola zodpovídá za výběr studentů a zároveň zaručuje, že část studia, kterou student stráví v zahraničí, mu bude uznána. Další podrobnosti jsou vystaveny na internetové adrese http://www.msmt.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v rámci svých zahraničních aktivit sjednává mezinárodní smlouvy o spolupráci v oblastech, jež spadají do jeho působnosti. K těmto smlouvám náležejí především prováděcí programy k tzv. kulturním dohodám a dále resortní smlouvy sjednávané s partnerskými ministerstvy v zahraničí (viz 11.4.1.).

MŠMT prostřednictvím Akademické informační agentury (AIA) (viz 11.6.), zveřejňuje podrobné informace o stipendijních pobytech nabízených na základě mezinárodních smluv, informace o možnostech studia v zahraničí na vlastní náklady a stipendijních pobytech, které nabízejí jednotlivé zahraniční subjekty mimo rámec mezinárodních smluv.

Vysoká škola, která má zájem být součástí sítě programu CEEPUS (viz 11.4.2.), musí zaručit úplné uznání částí studia všech partnerských škol a nesmí za studium v rámci dané sítě vybírat žádné poplatky.

Stipendijní pobyty pro studenty a učitele v rámci sítě CEEPUS jsou určeny:

- studentům bakalářských, magisterských i doktorských studijních programů;
- vysokoškolským pedagogům.

Pro vznik nároku na stipendium činí minimální délka pobytu v zahraničí pro studenty 21 dní, pro pedagogy 6 učebních hodin během 5 pracovních dní pobytu. Od roku 2005 je délka pobytu pro pregraduální studenty nejméně 3 měsíce, kratší pobyty jsou možné pouze v případě přípravy závěrečné diplomové práci nebo ve speciálních odůvodněných případech, kde to nezbytně vyžaduje charakter sítě. Maximální doba studijního pobytu je 10 měsíců.

Dalšími možnými aktivitami jsou letní školy, jazykové kursy, exkurse.

Stipendium CEEPUS obnáší celistvý grant, který pokrývá náklady na pobyt na hostitelské vysoké škole (tj. ubytování, stravné, zdravotní pojištění). Jeho výši stanoví a vyplácí je hostitelská země. Vysílající země může

hradit držiteli stipendia cestovné. Stipendia CEEPUS jsou udělována ve "stipendijních měsících". Tato jednotka zajišťuje srovnatelnost grantů v daném regionu. Podrobnosti jsou uvedeny na www.ceepus.info nebo na www.dzs.cz.

Visegradský stipendijní program (viz 11.3., 11.4.2.) byl poprvé realizován v akademickém roce 2003/04. Tento program umožňuje bakalářům a magistrům z České republiky, z Maďarska, z Polska a Slovenska příležitost studovat v oborech věnujících se regionu střední Evropy, a to buď v zemích Visegrádské skupiny (Intra-Visegrad Scholarships), nebo v jiné zemi, která nepatří mezi země V4, ale patří do kategorie tzv. sousedních států: Albánie, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie, Moldavsko, Černá Hora, Ruská federace, Srbsko a Ukrajina (Out-going Scholarships).

V roce 2004/05 poprvé nabídla každá země Visegrádské skupiny dvě stipendia uchazečům ze zemí, které sousedí se zeměmi Visegrádské skupiny a nejsou členy Evropské unie (In-coming Scholarships).

Kromě stipendií může právnická nebo fyzická osoba (s místem pobytu) v jedné z členských zemí V4 žádat o podporu pro určitý projekt z Visegrádského fondu. Finanční příspěvek Fondu obvykle nepřesáhne 50 % celkových nákladů na projekt, včetně vlastního příspěvku žadatele nebo příspěvku jiného spolufinancujícího subjektu.

Při svém financování upřednostňuje Fond takové projekty, kterých se účastní subjekty ze všech zemí V4. Fond nepodpoří projekty, kterých se účastní méně než tři země, s výjimkou projektů v oblasti přeshraniční spolupráce. Fond se rovněž může účastnit financování projektů zahrnujících spolupráci se subjektem mimo země V4 pod podmínkou, že takové projekty jsou v souladu s cíli Fondu (projekty Visegrád+). Podrobné informace jsou k dispozici na internetových stránkách (www.visegradfund.org).

Studenti využívají možnosti studia na univerzitách prakticky ve všech světadílech. Kromě evropských zemí sem patří vysoké školy v Severní a Jižní Americe, Asii, Africe a v Austrálii.

Projekty v rámci Rozvojových programů mohou být zpracovány i pro podporu zahraničních studentů (zejména na magisterské a doktorské úrovni), kteří nepřijíždějí v rámci jiného mobilitního programu.

Vysoké školy si uvědomují nutnost vysílat své studenty do zahraničí během studia. Proto řada vysokých škol založila své vlastní fondy na podporu mobilit studentů, ze kterých buď doplňuje financování aktivit, na které přidělený grant nestačí, nebo podporuje mobility v rámci svých univerzitních priorit.

Stipendijní program UNESCO – ASCHBERG je určen umělcům či studentům nejrůznějších oborů uměleckých škol. Na období 2006–2007 je nabízeno 67 stipendií poskytnutých 47 institucemi z 26 zemí (včetně České republiky). Informační brožura je k dispozici na Sekretariátě České komise pro UNESCO a rovněž na internetové adrese: http://www.unesco.org/culture/ifpc/.

Česká komise pro UNESCO

Vyhláška MŠMT o uznávání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami

11.6.2. Mobilita a výměna pedagogických a akademických pracovníků

Obdobně jako mobilita studentů je i mezinárodní mobilita akademických pracovníků veřejných vysokých škol součástí priorit MŠMT obsažených v jeho Dlouhodobém záměru. Zvláštní důraz je kladen na zlepšování podmínek pro působení významných zahraničních odborníků na českých vysokých školách.

Na podporu mobility výzkumných pracovníků bylo v roce 2005 založeno Centrum pro mobilitu při Akademii věd ČR, které je zapojeno do Evropské sítě servisních center EURAXESS. Jeho cílem je poskytovat informace a služby potřebné pro pobyt zahraničních vědecko-výzkumných pracovníků v ČR a od roku 2008 též i českým výzkumným pracovníkům v zahraničí. Projekt je podporován MŠMT v rámci programu EUPRO.

Akademičtí pracovníci využívají programy CEEPUS, Aktion i programy EU, nicméně převážná část jejich mobilit se realizuje na základě přímé meziuniverzitní nebo mezifakultní spolupráce. Všechny vysoké školy nabízejí svým pedagogům studijní pobyty na partnerských zahraničních vysokých školách na základě bilaterálních dohod. Vzhledem k autonomii vysokých škol nejsou podmínky centrálně dány a informace o nich jsou k dispozici na jednotlivých školách.

Učitelé cizích jazyků ve velké míře využívají podprogramů Comenius v rámci programu Celoživotního učení. Prostřednictvím Rady Evropy se učitelé zúčastňují krátkodobých stáží dalšího vzdělávání (PESTALOZZI) a seminářů organizovaných členskými státy Rady Evropy. Další informace poskytuje Dům zahraničních služeb (www.dzs.cz).

Visegrádský fond vyhlašuje na rok 2008 nový program "Visegrád University Studies Grant". Má podpořit tvorbu vysokoškolských kursů nebo celých studijních programů (v oblasti sociálních a humanitních věd) zaměřených na problematiku zemí visegrádského uskupení. Zažádat může kterákoliv vysoká škola na světě s podmínkou, že na každý semestr přijme nejméně dva lektory ze dvou zemí Visegrádské skupiny.

Na českých primárních a sekundárních školách pracují zahraniční lektoři anglického jazyka. Jsou požadováni zkušení učitelé na dobu jednoho školního roku, ve výjimečných případech na jedno pololetí. Jejich pobyt zprostředkovává Akademická informační agentura. Agentura poskytuje školám seznam osob, které mají zájem učit angličtinu v České republice, zájemcům o práci lektora posílá seznam škol, které požadují učitele angličtiny. Cestu i ubytování si hradí uchazeč sám, školy jsou mu maximálně nápomocny. Lektor je placen v české měně. Aktuální informace jsou uvedeny na internetových stránkách http://www.dzs.cz.

Přirozenou součástí zahraničně-kulturní politiky každé země je předávání poznatků o vlastní historii i současnosti v dalších státech světa. Na základě usnesení vlády České republiky ze dne 14. prosince 2005 č. 1622 o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010 pečuje o rozvoj výuky českého jazyka a literatury v zahraničí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Český jazyk a literatura (ČJL) se v zahraničí vyučují převážně na univerzitách, na pracovištích slovanské filologie filozofických fakult. Lektoři ČJL jsou vysíláni do zahraničí zpravidla v rámci plnění mezinárodních smluv (viz 11.4.1.), ve výjimečných případech (např. prioritního zahraničně-politického zájmu) jsou vysíláni do zahraničí též učitelé ČJL.

V roce 2007/08 působili lektoři českého jazyka a literatury na 48 univerzitách ve 24 státech. Další podrobnosti jsou uvedeny na www.dzs.cz.

11.7. Statistiky

Údaje o počtech cizinců jsou zahnuty do sběru dat o českém školském systému od roku 2002. Údaje o počtech cizinců, kteří se vzdělávají mimo školský systém (školy založené zahraničními institucemi) ani údaje o mobilitě učitelů nejsou k dispozici. Data zahrnují všechny cizince s trvalým nebo přechodným pobytem i žadatele o azyl.

Údaje v tabulce jsou agregovány podle vzdělávacích stupňů v českém školském systému (jsou zahrnuta i školská data z Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra). V první části tabulky jsou údaje uvedeny podle geografických oblastí, v další části podle státní příslušnosti studentů, a to sestupně. Statistické údaje od Kyrgyzstán dále jsou vybrány pouze za evropské země a Kanadu a Japonsko.

České školy navštěvuje téměř 56 tisíc cizinců (2,7 % všech studujících) z více než 150 zemí. Více než polovina studuje na vysokých školách, které poskytují bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy (úrovně 5A a 6 podle ISCED-97). Tvoří přes 8 % všech vysokoškolských studentů. Většinu cizinců představují Slováci: 45 % ze všech cizinců a 66 % všech cizinců studujících na vysokých školách. Další významnou menšinou jsou Vietnamci, Ukrajinci a Rusové.

Počty zahraničních žáků a studentů na českých školách podle oblasti a státní příslušnosti (2008/09)

	Všechny typy škol[1)]	Předškolní vzdělávání (ISCED 0)	Základní školy (ISCED 1 a většina 2)	[illegible] (zbytek ISCED 2 a ISCED 3 a 4) a [illegible]	Vyšší odborné školy (ISCED 5B)	Vysoké školy (ISCED 5 a 6)[1)]
Žáci a studenti celkem	2 083 142	301 620	816 015	567 861	28 027	369 619
Zahraniční žáci a studenti celkem	55 908	3 535	13 583	7 265	307	31 218
z toho země EU	29 825	878	3 691	1 845	193	23 218
z toho ostatní evropské země	13 022	1 174	4 945	2 768	89	4 046
z toho ostatní země světa	10 556	1 483	4 947	2 652	25	1 449
Vybrané země:						
Slovensko	25 397	558	2 729	1 274	179	20 657
Vietnam	6 534	704	3 270	1 906	4	650
Ukrajina	6 465	750	3 022	1594	53	1 046
Rusko	3 733	203	1029	704	18	1 779
Kazachstán	904	31	212	160	5	496
Polsko	754	54	218	117	3	362
Mongolsko	752	76	445	117	1	113
Bělorusko	725	37	197	106	6	379
Německo	686	67	128	154		337
Moldavsko	505	49	250	108	2	96
Bulharsko	466	56	189	89	5	127
Spojené království	445	26			1	418
Čína	424	55	236	63		70
Srbsko	417	45	146	92	1	133
Portugalsko	413		2			411
Arménie	341	26	140	117	2	56
Rumunsko	305	34	161	70	2	38
Chorvatsko	292	29	117	62	8	76
Norsko	249					249
Řecko	247	1	10	6		230
Bosna a Hercegovina	230	26	62	48	1	93
Malajsie	218	2	3			213
Uzbekistán	217	4	25	9	1	178
Spojené státy	215	41			1	173
Izrael	211	8	34	23		146
Kypr	193	1		6	1	185
Makedonie	165	14	70	21		60

	Všechny typy škol[1)]	Předškolní vzdělávání (ISCED 0)	Základní školy (ISCED 1 a většina 2)	[illegible] (zbytek ISCED 2 a ISCED 3 a 4) a [illegible]	Vyšší odborné školy (ISCED 5B)	Vysoké školy (ISCED 5 a 6)[1)]
Francie	153	18	16	15		104
Švédsko	148	5	9	4		130
Korea	147	14	77	21		35
Maďarsko	145	10	27	12	1	95
Gruzie	137	6	34	23		74
Indie	126	5	6	4		111
Kyrgyzstán	115	4	48	20	2	41
Turecko	110	8	29	10		63
Itálie	106	9	29	28		40
Nizozemsko	86	13	48	11		14
Japonsko	85	35	10	15	2	23
Rakousko	80	8	15	20		37
Albánie	77	5	13	6		53
Kanada	76	1	14	7		54
Irsko	54	3	3			48
Litva	45	6	18	8		13
Slovinsko	42	3	11	4	1	23
Španělsko	39	3	11	2		23
Švýcarsko	26	3	5	7		11
Černá Hora	26	5	5	10		6
Belgie	21	2	7	3		9
Lotyšsko	18	1	6			11
Estonsko	14		4	8		2
Finsko	9					9
Dánsko	7			2		5
Island	2					2
Lucembursko	1			1		
Malta	1					1

Pramen: ÚIV

1) Počítají se fyzické osoby ve všech formách studia. Jeden student může mít dvě státní příslušnosti. V případě, že studuje dvě školy pod různými státními příslušnostmi, je v tabulce započten dvakrát. Do celkového součtu je student započten vždy jen jednou bez ohledu na počet státních příslušností.Nejsou zahrnuti studenti státních vysokých škol.

Ústav pro informace ve vzdělávání

INSTITUCE

Akademie věd České republiky
Národní 3 117 20 Praha 1
Tel: 420.221403111
Fax: 420.224240512
E-mail: info@cas.cz
Website: http://www.cas.cz

Akreditační komise
Odbor vysokých škol MŠMT Karmelitská 7 118 12 Praha 1
Tel: +420257193592
E-mail: info@msmt.cz
Website: http://www.msmt.cz/vzdelavani/akreditacni-komise

Asociace DYS-center
Základní škola pro žáky se specifickými vývojovými poruchami chování a schopnosti učení ul. Zd. Štěpánka 2798 434 01 Most
Tel: 420.476706164
Fax: 420.476706164
E-mail: zdysmost@volny.cz
Website: http://www.dyscentrum.org (30. 6. 2009)

Asociace institucí vzdělávání dospělých České republiky
Karlovo náměstí 14/292 120 00 Praha 2
Tel: 420. 739 445 930
E-mail: aivd@aivd.cz
Website: http://www.aivd.cz

Asociace krajů ČR
Zborovská 11 150 21 Praha 5
Tel: 420.257280122
Fax: 420.257280639
E-mail: indrova@asociacekraju.cz
Website: http://www.asociacekraju.cz/

Asociace logopedů ve školství
Logopedická základní škola 439 31 Měcholupy 1
Tel: 420. 415 722 508
E-mail: alos@alos.cz
Website: http://www.alos.cz/ (31 .6. 2009)

Asociace náhradní výchovy
VÚM Střílky (Mgr. Lubomír Ševčík) Zámecká 107 768 04 Střílky
Tel: 420.602747437
E-mail: sevcik@vumstrilky.cz;asociace.nv@tiscali.cz
Website: http://anv.skolniweb.cz

Asociace obchodních akademií ČR
Palackého 123 738 02 Frýdek - Místek
Tel: 420. 558 43 44 15
Fax: 420. 558 43 15 59
Website: http://www.oafm.cz/asociace/index.html

Asociace organizací neslyšících a nedoslýchavých a jejich přátel ASNEP
Hábova 1571 155 00 Praha 5 - Stodůlky
Tel: 420.235521412
Fax: 420.235521411
E-mail: asnep@volny.cz
Website: http://www.asnep.cz

Asociace pedagogů základního školství ČR
Mgr. Jaroslav Štercl – předseda Bělohorská 104 169 00 Praha 6
Tel: 420. 220 513 177
E-mail: stercl.j@seznam.cz
Website: http://www.apzs.cz

Asociace předškolní výchovy - APV
Sokolovská 182 180 00 Praha 8
Tel: 420.284829534
Fax: 420.284829534
E-mail: asociacepv@seznam.cz
Website: http://asociacepv.sweb.cz/apv4.htm

Asociace ředitelů církevních škol ČR
Biskupské gymnázium Tyršova 336 679 61 Letovice
Tel: 420. 516 475 157
E-mail: bygilet@oil.cz
Website: http://skolstvi.cirkev.cz/Kontakt/Asociace-reditelu-cirkevnich-skol-CR

Asociace ředitelů gymnázií České republiky
Gymnázium Ústí nad Labem Jateční 22 příspěvková organizace 400 01 Ústí nad Labem
Tel: 240.475 240 151
E-mail: dytrt@gymjat.cz
Website: http://www.arg.cz

Asociace ředitelů středních zdravotnických škol Čech, Moravy a Slezska
SZŠ a VZŠ Husova 3 37160 České Budějovice
Tel: 420.387184476 420.387023011
Fax: 420.387319062
E-mail: k.stix@seznam.cz
Website: http://asociace.szsvzs.cz/index.htm (30. 6. 2009)

Asociace ředitelů základních škol ČR
ZŠ a MŠ Plzeň - Božkov Vřesinská 17 326 00 Plzeň
Tel: 420.378027020
E-mail: styblova@zsbozkov.plzen-edu.cz
Website: http://www.asociacezs.cz

Asociace středních pedagogických škol
Gymnázium a SPgŠ Jeronýmova 27 460 07 Liberec
Tel: 420.482771326
Fax: 420.482771326
E-mail: janstova@jergym.hiedu.cz

Asociace středních průmyslových škol ČR
VOŠ SPŠ a OA Kopřivnice (Jaroslava Buzková)
Husova 1302 74221 Kopřivnice
Tel: 420.556833300
Fax: 420.556833306
E-mail: sekret@voskop.cz
Website: http://www.asps.cz

Asociace univerzit třetího věku
Centrum VUT Antonínská 1 601 90 Brno
Tel: 420.541145131
Fax: 420.541145115
E-mail: shromazdilova@cvp.vutbr.cz
Website: http://au3v.vutbr.cz

Asociace výchovných poradců
Gymnázium Polička Nábřeží Svobody 306 571 01 Polička
Tel: 420.461 722 102
E-mail: adamec@gympolicka.cz
Website: http://www.asociacevp.cz (30. 6. 2009)

Asociace vyšších odborných škol
Duškova 7 150 00 Praha 5
Tel: 420.210082512
Website: http://www.asociacevos.cz

Centrum pro studium vysokého školství
U Dvou srpů 2 150 00 Praha 5 Smíchov
Tel: 420.257011311
Fax: 420.257 532 409
E-mail: csvs@csvs.cz
Website: http://www.csvs.cz

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AVČR, v. v. i.
Jilská 1 110 00 Praha 1
Tel: 420.286840129
Fax: 420.286840129
E-mail: cvvm@soc.cas.cz
Website: http://www.cvvm.cas.cz

CERMAT - Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání
Jeruzalémská 12 110 00 Praha 1
Tel: 420.224507111
Fax: 420.224507555
E-mail: info@cermat.cz
Website: http://www.cermat.cz

Česká asociace pro evropská studia, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy
Rytířská 31 116 38 Praha 1
Tel: 420.221610206/7
Fax: 420.221610204
E-mail: ecsa-czech@seznam.cz
Website: http://www.ecsanet.org (30. 6. 2009)

Česká komise pro UNESCO
Rytířská 31 110 00 Praha 1
Tel: 420. 221 610 126
Fax: 420.221 610 122
E-mail: unesco@mzv.cz
Website: http://www.mzv.cz/unesco

Česká konference rektorů
Masarykova univerzita Žerotínovo nám. 9 601 77 Brno
Tel: 420.549491121
Fax: 420.549491122
E-mail: crc.secretary@muni.cz
Website: http://crc.muni.cz (30. 6. 2009)

Česká manažerská asociace
Podolská 50 147 00 Praha 4
Tel: 420.241431149
Fax: 420.241431149
E-mail: cma@cma.cz
Website: http://www.cma.cz

Česká národní agentura Mládež, Národní institut dětí a mládeže MŠMT
Na Poříčí 1035/4 110 00 Praha 1
Tel: 420. 221 850 900
Fax: 420.221 850 900
E-mail: info@mladezvakci.cz
Website: http://www.youth.cz

Česká školní inspekce
Fráni Šrámka 37 150 21 Praha 5
Tel: 420.251023127
Fax: 420.251566789
E-mail: posta@csicr.cz
Website: http://www.csicr.cz

Česká společnost pro kybernetiku a informatiku
Pod Vodárenskou věží 2 182 07 Praha 8 - Libeň
Tel: 420.266053901
Fax: 420.286585789

E-mail: cski@utia.cas.cz
Website: http://www.cski.cz

Českomoravský odborový svaz pracovníků školství
nám. W. Churchilla 2 113 59 Praha 3
Tel: 420.234462378
Fax: 420.222722685
E-mail: cmos.skolstvi@cmkos.cz
Website: http://www.skolskeodbory.cz

Český statistický úřad
Na padesátém 81 100 82 Praha 10
Tel: 420.274 051 111
Fax: 420.274 054 070
E-mail: infoservis@czso.cz
Website: http://www.czso.cz/

Český svaz pro vzdělávání a evropskou výchovu
Základní škola Praha 4 Mikulova 1594 Jižní Město
Tel: 420. 272 911 974
Fax: 420.602 279 051
E-mail: info@europaed.cz
Website: http://www.europaed.cz

Dům zahraničních služeb MŠMT ČR
Na Poříčí 1035/4 110 00 Praha 1
Tel: 420.221 850 221;420.221 850 100
E-mail: info@dzs.cz
Website: http://www.dzs.cz

Eurocentrum Praha
Jungmanova 24 110 00 Praha 1
Tel: 420.800200200;420.221 455 311;420. 221 455 312
Fax: 420.221455320
E-mail: eurocentrum.praha@euroskop.cz
Website: http://www.euroskop.cz/eurocentra

Evropa ve škole, Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR
Sámova 3 101 00 Praha 10
Tel: 420.246088242
Fax: 420.271 746 615
E-mail: steflova@nidm.cz
Website: http://www.evropaveskole.cz

Evropské dokumentační středisko UK
Senovážné nám. 26 110 00 Praha 1
Tel: 420.224398312
Fax: 420.224398312
E-mail: zdena.bacinova@eis.cuni.cz
Website: http://iforum.cuni.cz/EISEDS-1.html

Evropské dokumentační středisko VŠE
nám. W. Churchilla 4 130 67 Praha 3
Tel: 420.224095185
Fax: 420.224095869
E-mail: eds@vse.cz
Website: http://ciks.vse.cz/knihovny/eds.asp

Evropské dokumentační středisko, Fakultní vědecká knihovna ZF JU
Studentská 13 370 05 České Budějovice
Tel: 420.387772553;420.387772554;420.387772555
E-mail: knihovna@zf.jcu.cz
Website: http://www2.zf.jcu.cz/public/departments/knihovna/

Evropské dokumentační středisko, Univerzita J. E. Purkyně
Moskevská 54 400 96 Ústí nad Labem
Tel: 420.475284723
Fax: 420.475 200 236
E-mail: denisa.zikmundova@ujep.cz
Website: http://fse1.ujep.cz/EDS.asp

Evropské dokumentační středisko, Univerzita Palackého, Právnická fakulta
Tř. 17. listopadu 6 771 00 Olomouc
Tel: 420.585637695
Fax: 420.585223537
E-mail: miluse.hrncirikova@upol.cz
Website: http://www.upol.cz/fakulty/zarizeni-a-sluzby/knihovna-up/casti-knihovny/knihovna-pravnicke-fakulty/eds/

Evropské dokumentační středisko, Ústřední knihovna Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Veveří 70 611 80 Brno
Tel: 420.549493012
Fax: 420.549494221
E-mail: renata.adamcova@law.muni.cz
Website: http://www.law.muni.cz/knihovna/eds/index.shtml

Federace dětských domovů FICE ČR
Homole 90 370 01 České Budějovice
Tel: 420.387203491
Fax: 420.387203490
E-mail: dduhomole.ved@volny.cz
Website: http://www.fddcr.cz (30. 6. 2009)

Grantová agentura České republiky
Národní 3 110 00 Praha 1
Fax: 420.227 088 801
E-mail: grantcr@gacr.cas.cz;info@gacr.cas.cz
Website: http://www.gacr.cz

Hospodářská komora České republiky
Freyova 27 190 00 Praha 9
Tel: 420. 266 721 300

Fax: 420. 266 721 690
E-mail: office@komora.cz
Website: http://www.komora.cz

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR
Novoborská 372 190 00 Praha 9
Tel: 420.283882296
Fax: 420.286884234
E-mail: sekretariat@ippp.cz
Website: http://www.ippp.cz

Kalibro
Na Pískách 944/130 160 00 Praha 6
Tel: 420. 224 816 702
E-mail: kalibro@kalibro.cz
Website: http://www.kalibro.cz

Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR
Václavské nám. 21 113 60 Praha 1
Tel: 420.222324985
Fax: 420.224109374
E-mail: kzps@kzps.cz
Website: http://www.kzps.cz

Logopedická společnost M. Sováka
Mgr. Lenka Marčíková Na Hřebenech II. 676/23 147 00 Praha 4 - Podolí
Tel: 420.606414541
E-mail: lenkamarcik@volny.cz;lsms@ora.cz
Website: http://lsms.ora.cz

Ministerstvo obrany
Tychonova 1 160 01 Praha 6
Tel: 420.973201111
E-mail: info@army.cz
Website: http://www.army.cz/

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Na Poříčním právu 1 128 01 Praha 2
Tel: 420.221921111
Fax: 420.224918391
E-mail: posta@mpsv.cz
Website: http://www.mpsv.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Karmelitská 7 118 12 Praha 1
Tel: 420.257193111
E-mail: info@msmt.cz
Website: http://www.msmt.cz

Ministerstvo spravedlnosti České republiky
Vyšehradská 16 128 10 Praha 2
Tel: 420.221997111
Fax: 420.224919927
E-mail: posta@msp.justice.cz
Website: http://portal.justice.cz/uvod/justice.aspx

Ministerstvo vnitra
Nad Štolou 3 poštovní schránka 21 170 34 Praha 7 - Letná
Tel: 420.974832972
Fax: 420.974833552
E-mail: public@mvcr.cz
Website: http://www.mvcr.cz/

Ministerstvo zdravotnictví ČR
Palackého nám. 4 128 01 Praha 2
Tel: 420.22497 1111
Fax: 420.224972111
E-mail: mzcr@mzcr.cz
Website: http://www.mzcr.cz

Nadace Český hudební fond
Besední 3 118 00 Praha 1 - Malá Strana
Tel: 420.257320008
Fax: 420.257312834
E-mail: nadace@nchf.cz
Website: http://www.nchf.cz

Nadace Český literární fond
Pod Nuselskými schody 3 120 00 Praha 2
Tel: 420.222560081
Fax: 420.222560083
E-mail: nadace@nclf.cz
Website: http://www.nclf.cz

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy
Dům zahraničních služeb MŠMT Na Poříčí 1035/4 110 00 Praha 1
Tel: 420.221850100
Fax: 420.221850255
E-mail: info@naep.cz
Website: http://www.naep.cz

Národní centrum distančního vzdělávání, CSVŠ
U Dvou srpů 2 150 00 Praha 5 Smíchov
Tel: 420. 257 011 311
Fax: 420. 257 532 409
E-mail: sebkova@csvs.cz
Website: http://www.csvs.cz

Národní institut dalšího vzdělávání
Učňovská 100 190 00 Praha 9
Tel: 420.266106307
Fax: 420.224228334
E-mail: info@nidv.cz;sekretariat@nidv.cz
Website: http://www.nidv.cz

Národní institut dětí a mládeže MŠMT
Sámova 3 101 00 Praha 10
Tel: 420. 246 088 222

E-mail: veverka@nidm.cz
Website: http://www.nidm.cz

Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond, o. p. s
Opletalova 25 110 00 Praha 1
Tel: 420.224500545
Fax: 420.224500502
E-mail: observatory@nvf.cz
Website: http://www.nvf.cz/observatory/

Národní oddělení EURYDICE, Ústav pro informace ve vzdělávání
Senovážné nám. 26 P.O.Box 1 110 06 Praha 1
Tel: 420.224398353
Fax: 420.224237596
E-mail: eurydice@uiv.cz
Website: http://www.uiv.cz

Národní pedagogická knihovna Komenského
Mikulandská 5 116 74 Praha 1
Tel: 420.224934446
Fax: 420.224930550
E-mail: koskova@npkk.cz
Website: http://www.npkk.cz

Národní rada osob se zdravotním postižením
Partyzánská 1/7 170 00 Praha 7
Tel: 420.266753421
Fax: 420.266753424
E-mail: nrzp@nrzp.cz
Website: http://www.nrzp.cz

Národní ústav odborného vzdělávání
Weilova 1271/6 102 00 Praha 10 - areál Vltava
Tel: 420.274022111
Fax: 420.274863380
E-mail: nuov@nuov.cz
Website: http://www.nuov.cz

Národní vzdělávací fond, o. p. s.
Opletalova 25 110 00 Praha 1
Tel: 420.224500500
Fax: 420.224500501
E-mail: mail@nvf.cz; kopicova@nvf.cz
Website: http://www.nvf.cz

Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu Vlády ČR
Janovského 483/2 170 06 Praha 7
Website: http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/organizace-utvaru/odbor-informovani-o-ez/odbor-informovani- o-evropskych-zalezitostech-7974/

PAU (Přátelé angažovaného učení)
P. O. Box 48 274 01 Slaný
Tel: 420.602336440
E-mail: info@pau.cz
Website: http://www.pau.cz

Pedagogické centrum pro polské národnostní školství
Ostravská 21 737 01 Český Těšín
Tel: 420.558746267
Fax: 420.558746267
E-mail: info@pctesin.cz
Website: http://www.pctesin.cz

Rada vysokých škol
Agentura Rady VŠ José Martího 31 162 52 Praha 6 - Veleslavín
Tel: 420.220560221
Fax: 420.220560221
E-mail: ARVS@ftvs.cuni.cz
Website: http://www.radavs.cz

SCIO
Pobřežní 34 186 00 Praha 8
Tel: 420.234705555
Fax: 420.234705505
E-mail: scio@scio.cz
Website: http://www.scio.cz

Sdružení pro pomoc mentálně postiženým ČR
Polská 4 120 00 Praha 2 - Vinohrady
Tel: 420.222250603
E-mail: spmp.praha@volny.cz
Website: http://www.volny.cz/spmp.praha/

Sdružení škol vyššího studia
Pod Kotlářkou 8 150 00 Praha 5
Tel: 420.257220394
E-mail: kancelar@ssvs.cz
Website: http://www.ssvs.cz

Sdružení soukromých škol Čech, Moravy a Slezska
V Olšinách 75 100 00 Praha 10
Tel: 420.281002623
Fax: 420.281002623
E-mail: ssscms@mbox.vol.cz
Website: http://www.soukromeskoly.cz

Sdružení učňovských zařízení
Nový Zlíchov 1 150 00 Praha 5
Tel: 420.251115414

Sdružení zdravotně postižených v ČR
Karlínské nám. 12 186 00 Praha 8
Tel: 420.224815915
E-mail: spsvszdp@braillnet.cz, legszdp@ braillnet.cz

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých
Krakovská 21 110 00 Praha 1
Tel: 420.221462462
Fax: 420.221462461
E-mail: sons@sons.cz;info@sons.cz
Website: http://www.sons.cz

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra
Lhotecká 7 143 01 Praha 4
Tel: 420.974827117
Fax: 420.974827280
E-mail: suz@mvcr.cz
Website: http://www.mvcr.cz/clanek/sprava-uprchlickych-zarizeni.aspx

Stálá konference asociací ve vzdělávání, SKAV, o. s.
Kladenská 43 252 68 Středokluky
Tel: 420.774446637
E-mail: info@skav.cz
Website: http://www.skav.cz

Státní zdravotní ústav
Šrobárova 48 100 42 Praha 10
Tel: 420.267081111
Fax: 420. 267 311 188
E-mail: zdravust@szu.cz
Website: http://www.szu.cz

Středisko pro ekvivalenci dokladů o vzdělávání, Centrum pro studium vysokého školství
U Dvou srpů 2 150 00 Praha 5 Smíchov
Tel: 420.257011335
Fax: 420.257531672
E-mail: skuhrova@csvs.cz
Website: http://www.csvs.cz

Svaz měst a obcí ČR
Kongresové centrum 5. května 1640/65 140 21 Praha 4
Tel: 420.234709711
Fax: 420.234709786
E-mail: smocr@smocr.cz
Website: http://www.smocr.cz/

Svaz průmyslu a dopravy České republiky, útvar zaměstnavatelských vztahů
Lighthouse Vltava Waterfront Towers Jankovcova 1569/2c 170 04 Praha 7
Tel: 420.234379500
Fax: 420.234379463
E-mail: spcr@spcr.cz
Website: http://www.spcr.cz

Učená společnost České republiky (US ČR)
Národní 3 110 00 Praha 1
Tel: 420.221403384
Fax: 420.221403418
E-mail: ucena.spol@kav.cas.cz
Website: http://www.learned.cz

Unie školských asociací - CZESHA
VOŠ SOŠ a SOU Husova 1302 742 21 Kopřivnice
Tel: 420.55683300
Fax: 420.55683300
E-mail: sekret@voskop.cz
Website: http://www.czesha.cz

Unie zaměstnavatelských svazů ČR
Českobratrská 9 130 00 Praha 3
Tel: 420. 222 587 455
Fax: 420. 222 519 654
E-mail: ivana.hlavesova@uzs.cz
Website: http://www.uzs.cz/

Ústav pro informace ve vzdělávání
Senovážné nám. 26 P.O. Box č. 1 110 06 Praha 06
Tel: 420.224398111
Fax: 420.224237596
E-mail: zieleniecova@uiv.cz
Website: http://www.uiv.cz

Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství
Hloubětínská 26 190 00 Praha 9
Tel: 420.221900540;420.224933065
Fax: 420.224933065
E-mail: jana.kohnova@pedf.cuni.cz
Website: http://userweb.pedf.cuni.cz/uprps/

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání
Myslíkova 7 110 00 Praha 1
Tel: 420. 221900530
Fax: 420. 224930751
E-mail: secretar@uvrs.pedf.cuni.cz
Website: http://userweb.pedf.cuni.cz/uvrv/

Výzkumný ústav pedagogický v Praze
Novodvorská 1010/14 142 01 Praha 4
Tel: 420.261341440
Fax: 420.261341480
E-mail: bukvickova@vuppraha.cz
Website: http://www.vuppraha.cz

BIBLIOGRAFIE

Aktualizace Dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol pro rok 2008 = Updated Long-term Plan for Educational, Scientific, Research, Development, Artistic and Other Creative Activities of Higher Education Institutions for 2008. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007.
http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vysoke_skoly/07.04.19._Aktualizace_DZ_2008_5_M.doc (30.6.2009)

Aktualizace Dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol pro rok 2008 = Updated Long-term Plan for Educational, Scientific, Research, Development, Artistic and Other Creative Activities of Higher Education Institutions for 2008. 2007.
http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vysoke_skoly/07.04.19._Aktualizace_DZ_2008_5_M.doc (30.6.2009)

Aktualizované učební plány vzdělávacích programů pro vzdělávání žáků s mentálním postižením = Updated curricula of educational programmes for pupils with mental disability.
Source: Věstník MŠMT ČR, sešit 7/2005, s. 16.
http://www.msmt.cz/Files/HTM/MTT_79ucebniplany.htm (30. 6. 2009)

Analýza profesní struktury pracovních sil v České republice z pohledu sféry vzdělávání - 2006 = Analysis of the Work Force Professional Structure in the Czech Republic from the View of the Educational Sphere / Doležalová, G., Sukup, R., Vojtěch, J. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2007. - p.80.
http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Analyza_struktury_prac_sil_2007.pdf (31. 6. 2009)

Analýza školních vzdělávacích programů – 2007 = Analysis of School Educational Programmes – 2007 / Kofroňová, O., Vojtěch, J. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2008.
http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Analyza_skolnich_vzdelavacich_programu.pdf

Analýza vzdělávacích programů z hlediska zaměstnanosti absolventů = Analysis of Educational Programmes Concerning Employment of School Leavers / Kofroňová; Vojtěch. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2006. - p.57.

Autoevaluace mateřské školy : Metodická příručka k vlastnímu hodnocení = Self-evaluation of Nursery School / Smolíková, K, Kupcová, M. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2008. - p.44.
ISBN 978-80-87000-22-9
http

České vzdělání a Evropa. Strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do Evropské unie = Czech Education and Europe. Pre-Accession Strategy for Human Resources Development. - Praha : Sdružení pro vzdělávací politiku, 1999.
ISBN 8021103124

Cizinci v České republice = Foreigners in the Czech Republic. - Praha : Český statistický úřad, 2007.
ISBN 80-250-1085-6
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C60044F500/$File/CIZINCI_V_CR_2007.ZIP (30. 6. 2009)

Counselling Services at Czech Universities = Poradenství na vysokých školách. - Prague : National Training Foundation, 2003.
ISBN 80-86728-00-5

Czech Education and Europe. Pre-Accession Strategy for Human Resource Development = České vzdělání a Evropa. Strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do Evropské unie. - Prague : Education Policy Association, 1999.
ISBN 8021103078

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010 = The Long-term Plan for Educational, Scientific, Research, Development, Artistic and Other Creative Activities of Higher Education Institutions for 2006-2010. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005.
http://www.msmt.cz/Files/PDF/DZ_SWOT_30_8_05.pdf (30. 6. 2009)

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky = Long-term Policy Objectives on Education and the Development of the Education System of the Czech Republic. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007.
http://www.msmt.cz/dokumenty/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-ceske-republiky (30. 6. 2009)

Education at a Glance 2008 OECD Indicators = Pohled na školství v ukazatelích OECD 2008. : OECD Publishing, 2008.
ISBN 978-92-64-04628-3

Hlavní zjištění výzkumu PISA 2006 : Poradí si žáci s přírodními vědami? = Main PISA 2006 Results. Will pupils cope with science? / Palečková, J. a kol. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2007. - p.19.
ISBN 978-80-211-0541-6
http://www.uiv.cz/soubor/3269 (30. 6. 2009)

Ke společnosti znalostí. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2002 = Towards the Knowledge Society. Annual Report on the State and Development of Education System 2002. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2004.
ISBN 80-211-0463-5
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Koncepce reformy vysokého školství v ČR = Higher Education Reform Policy. : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/koncepce-reformy-vysokeho-skolstvi-v-cr (30. 6. 2009)

Kurikulární reforma a tvorba vzdělávacích programů ve středním odborném vzdělávání = Curricular Reform and Development of Educational Programmes in Secondary Vocational Education. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2006.

Lidské zdroje v České republice 2003 = Human Resources in the Czech Republic 2003. - Praha : Národní vzdělávací fond/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2004.
ISBN 80-86728-06-4

Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy = A Manual for the Development of School (Class) Educational Programme of Pre-primary School. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005.
ISBN 80-87000-01-3
http://www.rvp.cz/soubor/Manual_SVP.pdf (30. 6. 2009)

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích = A Manual for the Development of School Educational Programme of Gymnázium. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. - p.140.
ISBN 978-80-87000-13-7
http://www.vuppraha.cz/soubory/Manual_G.pdf (30. 6. 2009)

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání = A Manual for the Development of School Educational Programme of Basic Education. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. - p.104.
ISBN 80-87000-03-X
http://www.rvp.cz/soubor/manual.pdf (30. 6. 2009)

Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU = Methodology of development of school educational programmes in střední odborná škola and střední odborné učiliště. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2007. - p.90.
ISBN 978-80-85118-12-4
http://www.nuov.cz/uploads/RVP/RVPmetodika.pdf (30. 6. 2009)

Mezinárodní studie čtenářské gramotnosti a její realizace v České republice = International Reading Literacy Study and Its Realisation in the Czech Republic / Straková, J.; Tomášek, V. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 1995.

Na cestě k učící se společnosti. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2003 = On the Road to the Learning Society. Annual Report on the State and Development of Education System 2003. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2004.
ISBN 80-211-0483-X
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Na počátku tisíciletí. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2000 = At the Beginning of Millenium. Annual Report on the State and Development of Education System 2000. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2002.
ISBN 80-211-0463-5
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Na prahu změn. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 1999 = At the Treshold of the Changes. Annual Report on the State and Development of Education System 1999. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2000.
ISBN 80-211-0365-5
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Na startu školské reformy. Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2007. Díl I., Vzdělávání v roce 2007 v datech = At the Lunch of a School Reform. Annual Report on the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2007. Volume I., Education in 2007 - in Data. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. - I,.
ISBN 978-80-211- 0560-7
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Na startu školské reformy. Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2007. Díl II., Vzdělávání v roce 2007 v tématech = At the Lunch of a School Reform. Annual Report on the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2007. Volume II., Education in 2007 - in Themes. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. - II,.
ISBN 978-80-211- 0559-1
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Národní inovační politika na léta 2005-2010 = National Innovative Policy for 2005-2010. - Praha, 2005.
http://www.vyzkum.cz/storage/att/D585A235FD706523B2F40970946EC49B/NIP-%20851.pdf (30. 6. 2009)

Národní Lisabonský program 2005-2008. Národní program reforem České republiky = National Lisbon Programme 2005-2008. National Reform Programme of the Czech Republic. - Praha : Vláda České republiky, 2005.

Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008 = National Research and Development Policy of the Czech Republic for 2004-2008. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2004.
http://www.msmt.cz/vyzkum/politika-vyzkumu-a-vyvoje

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha = National Programme for the Development of Education in the Czech Republic. White Paper. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001.
ISBN 80-211-0372-8
http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf (30. 6. 2009)

Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice = National report on the state of pre-primary education and early childhood educationa and care in the Czech Republic / MŠMT/OECD. - Fortuna - Praha : Fortuna, 2000.
ISBN 80-7068-746-4

Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích = Survey of the Development of General Education in the Czech Lands / Králíková, M.; Nečesaný, J.; Spěváček, V. - Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

National Programme for the Development of Education in the Czech Republic. White Paper = Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. - Prague : Institute for Information on Education, 2001.
ISBN 80-211-0413-9
http://www.msmt.cz/files/pdf/whitepaper.pdf (30. 6. 2009)

Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol 2006 = Opinions of Labour Office Staff on Success of School Leavers at the Labour Market 2006 / Burdová, J., Truhlíková, J. Vojtěch J. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2007. - p.36.
www.infoabsolvent.cz/TematickyKatalog/Download.aspx?soubor=Nazory%20UP%2006.pdf (30. 6. 2009)

Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním - 2007 = Unemployment of School Leavers with Upper Secondary and Tertiary Professional Education - 2007 / Festová, J. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2007. - p.61.
http://www.infoabsolvent.cz/tematickykatalog/Download.aspx?soubor=Nezamestnanost%20abs%2007.pdf (30. 6. 2009)

Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2008 = Unemployment of School Leavers with Upper Secondary and Tertiary Professional Education - 2008 / Burdová, J. - Chamoutová, D. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. - p.70.
http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/NZabspub08.pdf (30. 6. 2009)

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Background Report = Tematický přehled terciárního vzdělávání OECD. Podkladová zpráva. - Prague : Centre for Higher Education Studies (CHES), 2006.
ISBN 80-86302-37-7
http://www.csvs.cz/projekty/2006_OECD/report_czech.pdf (30. 6. 2009)

OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Note, Czech Republic = Tematický přehled terciárního vzdělávání OECD. Poznámka k České republice / File; Weko; Hauptman; Kristensen; Heritschka. - Prague : Centre for Higher Education Studies (CHES), 2006. - p.162.
http://www.oecd.org/dataoecd/8/32/37730231.pdf (30. 6. 2009)

Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV : metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy = Pedagogical assessment in approach of FEP PpE : methodology to support individualisation of education in conditions of mateřská škola. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. - p.48.
ISBN 978-80-87000-10-6

Poradenství na vysokých školách = Counselling Services at Czech Universities. - Praha : Národní vzdělávací fond, 2002.
ISBN 80-903125-3-5

Postavení vysokoškoláků a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu 2007 = Status of Higher Education Students and Success of Graduates on the Labour Market 2007. - Praha : Středisko vzdělávací politiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, 2007. - p.39.
http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/download/NezamVys2007.pdf (30. 6. 2009)

Posun ve znalostech čtrnáctiletých žáků v matematice a přírodních vědách. Zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu TIMSS = Advancement of the Mathematical and Scientific Knowledge of Pupils at Fourteen. The International Study TIMSS Results Report / Palečková, J.; Tomášek, V. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. - p.66.
ISBN 80-211-0385-x
http://www.uiv.cz/clanek/170/1172 (30. 6. 2009)

Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy = Guidelines for a class educational programme. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. - p.31.
ISBN 80-87000-04-8

Program na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců = Programme Supporting Activities in the Area of the Integration of Foreigners.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/dotace-granty-1 (30. 6. 2009)

Program na podporu integrace romské komunity = Programme to Support the Integration of Roma Community.
http://www.msmt.cz/mladez/program-na-podporu-integrace-romske-komunity (30. 6. 2009)

Program na podporu romských žáků středních škol = The Support of Roma Pupils at střední školy (upper secondary schools).
http://www.msmt.cz/mladez/program-na-podporu-romskych-zaku-strednich-skol (30. 6. 2009)

Program na zajištění asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením = Programme to Establish Teacher Assistant for Disabled Pupils. : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,.

Program na zajištění pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním = Programme to Establish Teacher Assistant for Disabled Pupils. : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,.

Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola = Programme of Health Support at School: a Handbook of the Project Healthy School / Havlínová, M. - Praha : Portál, 1998.
ISBN 80-7178-263-7

Programy na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy = Programmes Supporting Education in Languages of Minorities and Multicultural Education.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/dotace-granty-1 (30. 6. 2009)

Průvodce metodikou výuky angličtiny v mateřské škole I = Guide for methodology to teach English in mateřská škola I. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. - p.50.
ISBN 80-87000-06-4

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia = Framework Educational Programme for Gymnázia. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. - p.100.
ISBN 978-80-87000-11-3
http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPG-2007-07_final.pdf (30. 6. 2009)

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou = Framework Educational Programme for Sports Training Gymnázia. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. - p.104.
ISBN 978-80-87000-12-0
http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPGSP-2007-07_final.pdf (30. 6. 2009)

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální = Framework Educational Programme for Educational Field Special Základní Škola. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2008. - p.110.
ISBN 978-80-87000-25-0
http://www.vuppraha.cz/soubory/MV-RVP-ZSS_kor-final.pdf (30. 6. 2009)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání = Framework Educational Programme for Pre-primary Education. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005.
ISBN 80-87000-00-5
http://www.rvp.cz/soubor/RVP_PV-2004.pdf (30. 6. 2009)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením = Framework Educational Programme for Primary Education with Annexe Regulating Education of Pupils with Mental Disability. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005.
http://www.vuppraha.cz/clanek/110 (30. 6. 2009)

Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy = Rehabilitative programme of the pomocná škola.
Source: Věstník MŠMT ČR, sešit 8/2003, s. 15-23.
http://www.vuppraha.cz/clanek/145 (30. 6. 2009)

Rozvojový program bezplatné přípravy začlenění do základního vzdělávání dětí osob se státní příslušností jiného členského státu EU = Programme of Free-of Charge Integration of Pupils with EU Citizenship into Basic Schools.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/dotace-granty-1 (30. 6. 2009)

Rozvojový program zajištění podmínek základního vzdělávání žáků s postavením azylant = Programmes for assurance of conditions of basic education for asylum seekers.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/dotace-granty-1 (30. 6. 2009)

Rychlá šetření 2005 = Rapid Polling 2005. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005.
http://www.uiv.cz/clanek/373/693 (30. 6. 2009)

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl I., Vzdělávání v roce 2006 v datech = Towards Innovations of Education with the European Social Fund. Annual Report on the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2006. Volume I., Education in 2006 - in Data. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. - I,.
ISBN 978-80-211- 0538-6
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

S Evropským sociálním fondem k inovacím vzdělávání: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2006. Díl II., Řešení aktuálních otázek vzdělávání prostřednictvím Evropského sociálního fondu v roce 2006 = Towards Innovations of Education with the European Social Fund. Annual Report on the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2006. Volume II, Problem solving of current educational issues through European Social Found in 2006. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. - II,.
ISBN 978-80-211-0539-3
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

S novým školským zákonem: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2005. Díl I., Vzdělávání v roce 2005 v datech = With the New School Act. Annual Report of the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2005. Volume I., Education in 2005 - in Data. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006. - I,.
ISBN 80-211-0518-6
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

S novým školským zákonem: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2005. Díl II., Vzdělávání v roce 2005 v tématech = With the New School Act. Annual Report of the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2005. Volume II., Education in 2005 - in Themes. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006. - II,.
ISBN 80-211-0519-4
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Síť zdravotnických zařízení 2007 = Network of Health Establishments 2007. - Praha : Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2008.
ISBN 978-80-7280-787-1 ; ISSN 1211-1651
http://www.uzis.cz/uzis/rzz/rzz.htm (30. 6. 2009)

Školství na křižovatce. Výroční zpráva o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v roce 1997-1998 = Education on the Crossroad. Annual Report on the State and Development of Education System in 1997-1998. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy / Ústav pro informace ve vzdělávání, 1998.
ISBN 80-211-0305-1
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Školství v pohybu. Výroční zpráva o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v letech 1995-1996 = Education in Transition. Annual Report on the State and Development of the Education System in the Czech Republic for the School Year 1995-1996. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 1996.

Společná odpovědnost. Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 2001 = Joint Responsibility. Annual Report on the State and Development of Education System 2001. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy/Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003.
ISBN 80-211-0441-4
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Standard středoškolského odborného vzdělávání = Standard of Upper Secondary Vocational Education. - Praha : Fortuna, 1999.
ISBN 80-7168-604-2

Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu: včetně Standardu pro latinský jazyk, Doplňku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu = Standard of Education in a Four-year Gymnázium. - Praha : Fortuna, 1999. - p.47.
ISBN 80-7168-603-4
http://www.vuppraha.cz/soubory/Vestnik_MSMT_04_1996.pdf (30. 6. 2009)

Standard základního vzdělávání: včetně Pokynu MŠMT ČR k využití Standardu základního vzdělání a Doplňku ke Standardu základního vzdělání = Standard of Basic Education. - Praha : Fortuna, 1999. - p.55.
ISBN 80-7168-602-6
http://www.msmt.cz/Files/HTM/Standard_ZV.htm (30. 6. 2009)

Statistická ročenka České republiky 2008 = Statistical Yearbook of the Czech Republic 2008 / Český statistický úřad. - Praha : Scientia, 2008.
ISBN 978-80-250-1735-7
http http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/10n1-08-2008,
http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/engp/10n1-08 (30. 6. 2009)

Statistická ročenka školství 2004/2005. Výkonové ukazatele = Statistical Yearbook - Education 2004/2005. Education Statistic Indicators. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005.
ISBN 80-211-0489-9
http://www.uiv.cz/rubrika/559 (30. 6. 2009)

Statistická ročenka školství 2007. Soubor ekonomických ukazatelů resortu školství = Statistical Yearbook - Education 2007. Economic Indicators Set of Education Sector. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008. - p.140.
ISBN 978-80-211-0550-8
http://www.uiv.cz/rubrika/707 (30. 6. 2009)

Statistická ročenka školství 2007. Zaměstnanci a mzdové prostředky = Statistical Yearbook - Education 2007. Employees and Wages Funds. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008.
ISBN 978-80-211-0549-2
http://www.uiv.cz/rubrika/706 (30. 6. 2009)

Statistická ročenka školství 2007/2008. Výkonové ukazatele = Statistical Yearbook - Education 2007/2008. Education Statistic Indicators. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008.
ISBN 978-80-211-0551-5
http://www.uiv.cz/rubrika/705 (30. 6. 2009)

Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR pro období 2008 – 2015 = The Czech Strategy of Education for Sustainable Development 2008 – 2015.
http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky (30. 6. 2009)

Study in the Czech Republic : A catalogue of higher education institutions in the Czech Republic = Studium v České republice, Seznam vysokých škol v České republice. - Praha : DZS MŠMT, NAEP, 2008. - p.74.
ISBN ISBN 978-80-904005-5-9
http://www.studyin.cz (30. 6. 2009)

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Souhrnné výsledky žáků 4. ročníků = Third International Mathematics and Science Study. Final Results of Pupils of 4 year of Basic School / Straková, J.; Palečková, J.; Tomášek, V. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 1997.

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Souhrnné výsledky žáků 8. ročníků = Third International Mathematics and Science Study. Final Results of Pupils of 8 year of Second Stage of Basic School / Straková, J.; Tomášek, V.; Palečková, J. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 1996.

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání. Výsledky žáků posledních ročníků středních škol = Third International Mathematics and Science Study. Final Results of Pupils in Final Secondary School Year / Straková, J.; Tomášek, V.; Palečková, J. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 1998.

Učební dokumenty Praktická škola dvouletá = Teaching Documents Praktická škola dvouletá. - Praha : Ministry of Education, Youth and Sports, 2004.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/ucebni-dokumenty-studijniho-oboru-78-62-c-002-prakticka-skola-dvouleta-k-1-9-2005 (30. 6. 2009)

Učební dokumenty Praktická škola jednoletá = Teaching Documents Praktická škola jednoletá. - Praha : Ministry of Education, Youth and Sports, 2004.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/ucebni-dokumenty-studijniho-oboru-78-62-c-001-prakticka-skola-jednoleta-k-1-9-2005 (30. 6. 2009)

Učební dokumenty pro gymnázia = Curricular documents for the gymnázia. - Praha : Fortuna, 1999. - p.205 p.
ISBN 80-7168-659-X
http://www.vuppraha.cz/sekce/72 (30. 6. 2009)

Učební plán pro základní umělecké školy, hudební, taneční, výtvarný a literárně-dramatický obor = Time-table of the základní umělecká škola.
Source: Věstník MŠMT ČR, sešit 6/2002, s. 2.
http://www.msmt.cz/vzdelavani/ucebni-plany-pro-zakladni-umelecke-skoly (30. 6. 2009)

Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2006 = Success of School Leavers on the Labour Market 2006. - Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2007. - p.104.
ISBN 978-80-85118-00-1
http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/uplatneni_2006_final_www.pdf (30. 6. 2009)

Úvod do dějin předškolní pedagogiky = Introduction to the History of Pre-school Education / Mišurcová, V.; Čapková, D.; Mátej, J. - Praha : Státní pedagogické nakladateství, 1989.

Vědomosti a dovednosti pro život. Čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost patnáctiletých žáků v zemích OECD = Knowledge and Skills for Life. Reading, Mathematical and Scientific Literacy of Pupils at Fifteen in the OECD Countries / Straková, J. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2002.
ISBN 80-211-0411-2

Vocational Education and Training in the Czech Republic. Thematic Review = Odborné vzdělávání v České republice. Přehledová zpráva. - Praha : ReferNet, 2007.
http://www.refernet.cz/dokumenty/to_2007_english.pdf (30. 6. 2009)

Vše podstatné z českých dějin = Fundamentals of the Czech History / Čornej, P. - Praha : Portál, 1993.

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004. Díl I., Od koncepce k inovacím vzdělávání = We Enter the European Educational Area. Annual Report of the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2004. Volume I., From Conception to Inovation of Education. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005. - I,.
ISBN 80-211-0502-X
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru: Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004. Díl II., Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004 = We Enter the European Educational Area. Annual Repport of the State and Development of the Education System in the Czech Republic in 2004. Volume II., Education and Education System in 2004. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005. - II,.
ISBN 80-211-0503-8
http://www.msmt.cz/dokumenty/vyrocni-zpravy (30. 6. 2009)

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2007/2008 = Annual Report of the Czech School Inspectorate for 2007/2008. - Praha : Česká školní inspekce, 2008.
http://www.csicr.cz/upload/VÝROČNÍ%20ZPRÁVA_ČŠI_2007_2008.pdf (30. 6. 2009)

Výroční zpráva o stavu vysokého školství za rok 2007 = Annual Report on the State of Higher Education for 2007. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008.
http://www.msmt.cz/uploads/soubory/vysoke_skoly/Vyrocni_zprava_o_cinnosti_vysokych_skol_za_rok_2007.doc

Výsledky českých žáků v mezinárodních výzkumech 1995-2000 = Results of the Czech Pupils in International Research 1995-2000. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2002. - p.69.
ISBN 80-211-0415-5
http://www.uiv.cz/soubor/192 (30. 6. 2009)

Vývoj školství a vzdělání v Československu = Educational Development in Czechoslovakia. - Praha : Academia, 1981.

Vývojová ročenka školství v České republice 1989/90-2002/03 = Yearbook of Trends. Education in the Czech Republic 1989/90 - 2002/03. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003.
ISBN 80-211-0446-5
http://www.uiv.cz/rubrika/437 (30. 6. 2009)

Vývojová ročenka školství v České republice 2002/03-2007/08 = Yearbook of trends. Education in the Czech Republic 2002/03-2007/08. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008.
http://www.uiv.cz/rubrika/713 (30. 6. 2009)

Výzkum TIMSS 2007. Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci = Study TIMSS 2007. Can Czech Pupils Bear Favourable Comparison in International / Tomášek, V. a kol. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008. - p.36.
ISBN 978-80-211-0565-2
http://www.uiv.cz/clanek/717/1610 (30. 6. 2009)

Vzdělávací program Národní škola = Educational Programme of National School / Asociace pedagogů základního školství ČR. - Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1997. - p.142.
http://www.vuppraha.cz/soubory/Narodni_skola_1-9.pdf (30. 6. 2009)

Vzdělávací program Obecná škola 1.-5. ročník = Educational Programme of General School 1st to 5th year. - Praha : Ministerstvo škoství, mládeže a tělovýchovy, 2006.
http://www.vuppraha.cz/soubory/obecna_skola_1-5.doc (30. 6. 2009)

Vzdělávací program Obecná škola 6.-9. ročník = Educational Programme of General School 6th to 9th year. - Praha : Ministerstvo škoství, mládeže a tělovýchovy, 2006.
ISBN 807178107X
http://www.vuppraha.cz/soubory/obecna_skola_6-9.doc (30. 6. 2009)

Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy = Educational programme of the pomocná škola and preparatory stage of the pomocná škola. - Praha : Septima, 1997. - p.63 p.
ISBN 80-7216-030-3
http://www.vuppraha.cz/clanek/143 (30. 6. 2009)

Vzdělávací program Základní škola = Educational Programme of Basic School. - Praha : Fortuna, 2001.
ISBN 80-7168-595-X
http://www.vuppraha.cz/soubory/VP_ZS.doc (30. 6. 2009)

Vzdělávací program zvláštní školy = Educational programme of the zvláštní škola. - Praha : Septima, 1997. - p.95 p.
ISBN 80-7216-025-7
http://www.vuppraha.cz/clanek/142 (30. 6. 2009)

Z historie pedagogické fakulty UK Praha = From the History of Faculty of Education / Vorlíček, Ch. - Praha : Univerzita Karlova, 1966.

Změna učebních dokumentů - učebních plánů gymnázií s osmiletým studijním cyklem a učebních plánů gymnázií se čtyřletým studijním cyklem = Update of curricular documents - time-tables of the eight-year gymnázia and four-year gymnázia.
Source: Věstník MŠMT ČR, sešit 5/2007, s. 12.
http://www.vuppraha.cz/soubory/Zmena_ucebnich_dokumentu_8413_2007_23.pdf (30. 6. 2009)

Změna učebních plánů vzdělávacích programů základního vzdělávání od 1. září 2007 = Update of time-tables of educational programmes of basic education from 1 September.
Source: Věstník MŠMT ČR, sešit 6/2007, s. 22.
http://www.vuppraha.cz/soubory/UP_2007_08_final_v2.pdf (30. 6. 2009)

Znalosti, dovednosti a postoje čtrnáctiletých žáků v oblasti výchovy k občanství. Zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu = Knowledge, Skills and Positions of Pupils at Fourteen in Civic Education. The International Study Report / Křížová, I. - Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. - p.100.
ISBN 80-211-0373-6
http://www.uiv.cz/soubor/426 (30. 6. 2009)